[C. 2-7256-47—I Ed.—250

Andhra University Series: No. 42

ద్విపద భారతము

సంపుటము ౩

(భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, స్త్రీ పర్వములు)

గ్రంథకర్తలు:

భీష్మపర్వము, ద్రోణపర్వము ... తిమ్మయ

కర్ణపర్వము, శల్యపర్వము, సౌప్తికపర్వము, స్త్రీపర్వము ... సోమన

విద్వాన్.
గంటి జోగి సోమయాజి. ఎం. ఎ., ఎల్. టి.,
ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిష ట్ప్రచురణ శాఖాధ్యక్షులు:

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తుచే ప్రచురితము

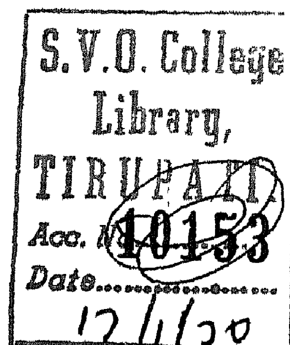
రాజమహేంద్రవరము: సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ నందు
శ్రీ అడ్డేపల్లి నాగేశ్వరరావు గారిచే ముద్రితము.

1950

Price Rs. 15/-]

[వెల. రూ. 15/-

మూడుసంపుటముల సెట్టు - వెల రూ. 35/-

035,1A2
J50·3

ఉపోద్ఘాతము

ఆంధ్రదేశమునందలి యముద్రితాంధ్రవాఙ్మయమును సేకరించి ప్రచురించు తలంపుతో, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు చాలకాలమునుండియు తంజావూరు మొదలైన స్థలములలోనున్న యముద్రితగ్రంథములను వాని ప్రతులను సంపాదించుచున్నారు. ఈసందర్భమున 1938 వ సంవత్సరమునుండియు తంజావూరు సరస్వతీమహాలులోని తాళపత్రగ్రంథములకుఁ బ్రతులు తయారుచేయించుచునే యున్నారు. అట్లుసంపాదించిన యనేక గ్రంథములలో ద్విపదభారతమును సంస్కరించి ముద్రించుట కారంభించిరి. ఆకాలమున ఈకార్యము సాగించుటకు అధ్యక్షులుగా శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు నియమింపఁబడిరి. 1949 వ సంవత్సరము జనవరిలో వీరు ఉద్యోగమునుండి విశ్రాంతిపొందిరి. అప్పటికే ద్విపదభారతములోని మొదటిసంపుటము (అనగా ఆది సభా పర్వములు) ముద్రించి ప్రకటింపఁ బడినది. రెండవసంపుటము ఉద్యోగపర్వాంతము వారిపర్యవేక్షణముననే వెలసినది. 1949వ సంవత్సరము అక్టోబరుమాసములో ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రచురణశాఖకు నన్నధ్యక్షునిగా నియమించుటచే మిగిలిన గ్రంథమును నేను సరిచూడవలసి వచ్చినది. కర పర్వము తుదియాశ్వాసమునుండియు స్వర్గారోహణపర్వాంతము పరిశీలించు నవకాశము నా కేర్పడినది.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణమున కాధారము చాలవఱకుఁ దంజావూరిలోని తాళపత్రమాతృక యొక్కటియే. సౌప్తిక స్త్రీపర్వములకు తిరుపతిలో వేఱొక తాళపత్రమాతృక యుండఁగా దానిని తెప్పించి గ్రంథమును బరిశీలించి యా ప్రతులయందలి పాఠాంతరములతో నా [illegible]ములను ముద్రించితిమి. తమ తాళపత్రమాతృకలను బంపి మా ప్రయత్నమును సఫలముచేసిన శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర ప్రాచ్య విద్యాపరిశోధనాలయాధ్యక్షులకు మాకృతజ్ఞత.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణము నిర్వహించుటలో మొదటినుండియు సహాయులుగా శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు పనిచేయుచున్నారు.

వాల్తేరు
7-6-50

విద్వాన్ సోమయాజి,
ప్రచురణశాఖాధ్యక్షుఁడు.

విషయసూచిక

భీష్మపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

భీష్మపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

భీష్మపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

భీష్మపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

భీష్మపర్వము — పంచమాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము – ప్రథమాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము — చతుర్థాశ్వాసము

ద్రోణపర్వము — పంచమాశ్వాసము

కర్ణపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

కర్ణపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

కర్ణపర్వము — తృతీయాశ్వాసము

కర్ణపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

విషయము

కర్ణపర్వము - పంచమాశ్వాసము

శల్యపర్వము — ప్రథమాశ్వాసము

విషయము

శల్యపర్వము — తృతీయాశ్వాసము

సౌప్తికపర్వము — ప్రథమాశ్వాసము

సౌప్తికపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

స్త్రీపర్వము — ప్రథమాశ్వాసము

స్త్రీపర్వము — ద్వితీయాశ్వాసము

భీష్మ పర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరామచంద్ర, యాశ్రితవార్ధిచంద్ర, । చారు నిర్మలగాత్ర, శశి సూర్యనేత్ర,
పంకజగర్భసంభవ భవప్రముఖ । కింకరార్చిత, దశగ్రీవసంహార,
అర్ణవదర్పాపహార, యాకుంభ । కర్ణాది రాక్షస ఖండనోద్దండ,
ఖండేందుధర చాపఖండనచండ, । కాండ సమగ్ర, యాఖండలవినుత,
దశరథరాజనందన, సార్వభౌమ, । అసదృశకీర్తి దిగంత విశ్రాంత,
పరమాత్మ, తారకబ్రహ్మస్వరూప, । గిరిజసన్నుత, జానకీచిత్తచోర,
శరణాగతుని నన్ను జాల రక్షించి । వరుసతో వినఁగ దేవా! చిత్తగింపు.
జనమేజయుఁడు తొల్లి సకలభారతము । మునివల్లభునిచేత ముద మొప్ప వినుచు
వరుస నుద్యోగపర్వము విన్న వెనుకఁ । బరమహర్షముతోడఁ బలికె నక్కథకు:
"అనఘాత్మ, మాతాత లట్లు సంగ్రామ । మొనరించుకొఱకునై యుద్ధోర్విఁ గదిసి
తరువాత నేమివర్తనము గావించి? । రెఱిఁగింపవే! నాకు నింతయు." ననిన
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । వినిపింపఁదొడఁగె నా వృత్తాంతమెల్ల:
"కౌరవ పాండవాగ్రణు లివ్విధమున । భూరి కురుక్షేత్రమున దండు విడిసి
సమరసన్నాహంబు సమకూర్చుచోట । క్రమముతో నిట నంబికాతనూభవుఁడు
గాంధారియును దానుఁ గనకపీఠమున । సంధిల్లఁ గూర్చుండి సంజయుఁ బలికె:
"జూదంబె వాదమై సుతుల కీరీతి । భేదమై యంతలు పెట్టెఁ జూచితివె!
హరి వచ్చినప్పుడే యక్కటా సంధి । యరుదారఁ జేయలేఁ డయ్యె రారాజు.
పాండవోత్తములకుఁ బద్మపత్రాక్షు । దండ గల్గుట కొంత తలఁపలేఁ డయ్యె.
ఏ నుపేక్షింపఁగా నిట్లయ్యె; నొకఁడు । మానుపనేర్చునే మఱి కర్మఫలము."

ధృతరాష్ట్రుని కడకు వేదవ్యాసుఁ డరుదెంచుట

అనునంత నచటికి నరుదెంచె నమర । మునివంద్యుఁ డా వ్యాసమునివల్లభుండు.
కడునొప్పు నీలమేఘముఁబోలెఁ బల్ల । జడలు బాలార్కుని సఖ్యంబు సేయ
పుణ్యతీర్థోదక పూర్ణ పుణ్యైక । గణ్యకమండలు కరమున వెలుఁగ
దండధారుని సముద్దండ గర్వంబు । దండింపఁగల యోగదండంబు దాల్చి
చనుదెంచి యమ్మహీశ్వరునిచేఁ బూజ । లనువారఁ గైకొని యర్థి నిట్లనియె:

"కాలంబు డగ్గఱెఁ గాన భూపతుల । కాలంబు సమకూఱె హాస్తిపురీశ!
కురురాజు తన వృథాకోపంబె కాని । పరబుద్ధి వినఁడు నిర్భర గర్వరేఖ.
ఏమిచేయఁగవచ్చు నిది యీశ్వరాజ్ఞ । యోమహీనాథ, నీవుఱక చింతిలకు.
వలనొప్ప నిట్టి మర్వ్యహాసంగరంబు । తెలియఁ జూచెదవన్న దృష్టి నీకిత్తు.
ఆ వాంఛ గలిగిన నడుగు వరమ్ము । నీ." వన్న మునితోడ నృపుఁ డిట్టులనియె:
"ఎక్కుడు వాంఛచే నిట్టిఘోరాజి । చక్కఁ జూడఁగనోప సంయమితిలక!
అన్నదమ్ములు భూమికై పోరిరనఁగ । విన్నవారలకెల్ల వెంగెంబుగాదె!
ఈ వరంబొల్ల నా కిఁకొక్కవరము । దేవ, యీయవె! కృపాదృష్టి గల్గినను.
పాండవ కౌరవ ప్రథనవర్తనము । లొండొండ వివరింప నొకనిఁ జాలింపు."
అనిన నమ్మౌని కృపార్ద్రచిత్తమున । ఘను సంజయునిఁజూచి కడువేడ్కఁ బలికె:
"అనిలోని కేఁగి నీవరుదెంచి పతికి । వినిపింపు మచ్చోటి విధమెల్లఁ దెలియ.
ఆ రెండు తెగలవా రాడు వాక్యములు । వారి వర్తనములు వారి యెన్నికలుఁ
గలుగు రహస్యప్రకార భాషణాలు । వలయు దివారాత్రవర్తన స్థితులుఁ
దలఁచిన మాత్ర నంతశ్శీమలోనఁ । దెలియునట్లుగ నీకు ధీర, యిచ్చెదను.
మఱియు నయ్యాజిఁ గ్రమ్మఱు మహాయుధము । లెఱియఁ దాఁకక యుండ నిత్తునరంబు.
సమరవీక్షణకాంక్షఁ జనుదెంచు సురల । గముల రూపములు వాక్యములుఁ జిత్తములు
భావంబులును దేటపడునట్టి తెఱఁగు । వేవిధంబుల మనోవేగంబు నిత్తు."
అని సంజయునకు మహావరంబిచ్చి । చనియె నమ్మౌని స్వేచ్ఛావిహారమున.
అంత సంజయుతోడ నంబికాసూనుఁ । డెంతయుఁ బ్రీతితో నిట్లని పలికె:
"చూచితే! కురు పాండు సుతు లకారణము । భూచక్రమునకునై పోరుచున్నారు.
ఇదిగాక తొంటిభూమీశులు నిట్లు । మది మది నవనికై మత్తులై పోరి
పృథివిఁ గూలినవారు పెక్కని విందుఁ । బృథివి నెట్టి విశేషబృందంబు గలదొ?
యిది నాకుఁ దెలియ నీ వెఱిఁగింపు." మనిన । సదమల వాక్ప్రౌఢి సంజయుఁ డనియె:

సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు భూపరిణామంబు చెప్పుట

"జానొప్ప నీధరాచక్ర విశేష । మే నెంతవాఁడ నీ కెఱుఁగఁ జెప్పఁగను.
ఐన నా యెఱిఁగినయంత చెప్పెదను । మానవేశ్వర, విను మహీ మహత్త్వంబు.
నానాప్రకారమై నడచు చరాచ । రానీకములు భూమి నవతారమందు;
నిండె వర్ధిలు వెక్క నిండె యడంగు; । సందేహమే భూమి సకలంబు తాన,

అరసిచూడఁగ శబ్ద మాకాశగుణము; । పరగు మారుతము శబ్దస్పర్శములను;
రూఢి శబ్దస్పర్శ రూపగుణంబు । లాటపట్టైయుండు నా తేజమునకు.
రుచిర శబ్దస్పర్శ రూప[1]రసంబు । లుచితంబులై యుండు నుదకంబునకును.
ఇన్ని గుణంబులు నెసఁగ గంధంబు । వన్నెయై యొప్పారు వసుధకు నెపుడు.
అదిగానఁ బంచ[2]భూతాధికం బనఁగఁ । బొదలిన యీక్షోణిఁ బొగడ నచ్చెరువు.
మేరువనంగ భూమీధరం బొకటి । భూరి భయంకరాద్భుత పుణ్యభూమి.
వివరింపఁ బదియారువేల యోజనము । లవనిఁ గ్రుంగిన పాద మమ్మేరువునకు.
ప్రభాజితంబుగ నెనుబది నాల్గువేలు । యోజనంబులు దాని యూర్ధ్వభాగంబు.
అట్టి మేరువు దక్షిణాంగంబునందుఁ । బుట్టె [3]నుత్తాల జంబూవృక్ష మొకటి,
దివ్యతేజోభాగ్యదీప్తుల నడరు । నవ్యసుదర్శన నామకంబునను.
విస్తారమై రెండువేలు నేనూరు । ప్రస్తుత యోజన ప్రఖ్యాతి పొడవు.
దానిపండులు మహీస్థలి మహానినద । మై నిరతము రాలి యవియుచునుండు.
ఆ రస మ్మొక్కయేరై మేరువునకు । భూరి ప్రదక్షిణంబుగ నేఁగుదెంచి
పోనర నుత్తర కురుభూములు చొచ్చి । వనధిఁ గూడుటఁ జేసి వసుధేశతిలక!
భూమి నత్తటిని జంబూనది యయ్యె; । ఆ మహానది సోఁకి యచటఁ బైఁడయ్యె.
జంబూనదీతోయ సంసర్గమహిమ । జాంబూనదఖ్యాతి సంధిల్లెఁ బసిఁడి;
కానదీతోయంబు లానిన మనుజు । లేనాశమును జెంద రెఱుఁగరు ముదిమి.

... ... । ... ...

ఇట్టి సర్వమునకు హేతువై పరఁగు । నట్టి జంబూమహీజాఖ్యానమునను
బొలిచె నిద్దీవి జంబూద్వీప మనఁగ, । వెలసె సుదర్శనద్వీపంబు ననఁగ.
మొదలను లవణసముద్ర ముద్రితము । ఇది కడునొప్పారు నేమి చెప్పెడిది.
ఓ దేవ, యీదీవి కుత్తరసీమఁ । బ్రోది గల్గిన మేరు భూధరంబునకు
నిటఁ బ్రదక్షిణముగా హేమకూటంబు । నట నిషధంబు హిమాచలేంద్రంబు
శ్వేతపర్వతమును శృంగవంతంబు । నాతరువాత నీలాద్రియు నమరు.
ఇట్టి శైలములకు నెల్ల రాజనఁగఁ । బట్టు గల్గిన మేరుపర్వతాగ్రమున
మునులుఁ గిన్నరులుఁ గింపురుష గంధర్వ । ఘన సిద్ధ సాధ్య[4]దిక్పతు లాదియైన

---

1. గుణంబు. 2. భూతాత్మకం 3. నుత్పాత. 4. దిక్పతులు నాదైన. (మూ)

దేవయోనులు మహాదివ్యసౌఖ్యముల । [illegible]
మొనగట్టి తత్ప్రాంతమునఁ గర్ణికార । [illegible]
హిమశైలపుత్రీసమేతుఁడై శివుఁడు । [illegible]
మొదల జంబూద్వీపమునఁ గలయట్టి । [illegible]
శరమొప్పఁ దొమ్మిది ఖండంబు లగుచు । [illegible]
ధరణీశ, శృంగవంతము మధ్యసీమ । [illegible]
కీర్తికెక్కిన శ్వేతగిరిప్రాంత పుణ్య । [illegible]
తగిలి నీలాద్రి కుత్తరదక్షిణములఁ । [illegible]
జగదేక దేవతాస్థానమౌ మేరు । [illegible]
లాలిత కేతుమాలాఖ్యవర్షంబుఁ । [illegible]
ఉరుతర హేమకూటోత్తరమునను । [illegible]
నరి హిమవంతు పార్శ్వములఁ గింపురుష । [illegible]
అనిన నంజయుఁ బల్కె నాంబికేయుండు : । " [illegible]
జలనిధులను సమస్తద్వీపములను । వెలయు ప్రభావంబు [illegible]."
నావుడు నతఁడు భూనాథునిఁ బల్కె : । " [illegible]
రీతైన లవణవారిధి నట్టనడుమ । భూతి విఖ్యాతి జంబూద్వీప మమరు.
మొదల నిక్షుసముద్ర ముద్రితంబగుచుఁ । [illegible]
తేనియ మున్నీరు తిరిగి కొల్వఁగను । [illegible]
భూపాల, ఘృతమహాంభోరాశి నడుమ । దీపితంబగు కుశద్వీపంబు [illegible]
దధి మహాంభోరాశి తను జుట్టికొలువ । నధిప, క్రౌంచద్వీప [illegible]
క్షీరవారాశివేష్టితమై నిధాన । గౌరవంబగుచు శాకద్వీప మమరు.
అరుదైన శుద్ధోదకాంబుధి తన్ను । దిరిగిరాఁ బుష్కరద్వీపంబు దనరు.
అమర నెన్బదివేలు నాన్నూరు యోజ । నములు జంబూద్వీప [illegible]
ధీర, చూడఁగ దాని ద్విగుణప్రమాణ । ... ...
మన శాల్మలీద్వీప మధికమై పరఁగు । ... ...
తెగువమై శాల్మలీద్వీపంబుకంటె । ద్విగుణమై విను కుశద్వీపంబు నెగడు.

* 'జంబూద్వీపము' కర్త అధ్యాహార్యము.

దానికి రెట్టియై తనరారుచుండు । జానొప్పఁగాను క్రౌంచద్వీపభూమి.
అందుకు నినుమడై యలరారు నెపుడు । క్రందుకొనంగ శాకద్వీప మధిప!
ఈరీతి నొండొంటి కెక్కుడై పుణ్య । సారమ్ములై మహాసౌఖ్యమ్ములగుచుఁ
బరఁగు నీదీవులఁ బర్వతమ్ములును । వర పుణ్యనదులును వస్తు సంఘములు
ధనధాన్య వస్తు వితానంబు దివ్య । మునులు దేవాలయంబులు ససంఖ్యములు.
అంతకుఁ గర్తయు [1]నాప్రహర్తయును । శాంతచిత్తుండైన సర్వేశ్వరుండు
డాకొన్న కపట నాటకసూత్రధారి । వైకుంఠపతి భక్తవత్సలుం డెపుడు
నగణిత కనకమయంబైన యట్టి । ... ...
భూతప్రభూతముల్ పుణ్యాష్ట చక్ర । చేతో జవప్రభాంచిత శకటమునఁ
గమలావినోద ప్రకార పరాయ । ణమునఁ గృపామూర్తి నటియింపుచుండు."
అనిన నద్భుతమంది యటఁ దలనూఁచి । జనపాలవరుఁడు సంజయున కిట్లనియె :
"క్రొంచెంబులోపలఁ గొంచెమీ వరున ; । మించుక నేల తా రందేలవలసి
రణమిట్లు చేయఁ గౌరవ పాండవులకు । గణుతింప నగుఁబాటు కాదొకో తమకు!
లుబ్ధ[2]బుద్ధులొకింత లోఁగరుగాక । లబ్ధమెయ్యది బంధులను జంపుకొనఁగ?"
ననిన సంజయుఁ డను : "నట్లల దేవ! । విను మింతయును నీకు విస్తరించెదను.
ధర లుబ్ధబుద్ధి నీతనయుఁడే కాని । యరయఁ బాండవులకు నత్యాశ లేదు.
నీబుద్ధి హరిబుద్ధి నీతి గైకొనక । సౌఖలు కఱపుచే శ్రుతి దెచ్చుకొనియె.
వారు పూనికదీర్చి వచ్చినఁ గొనక । వారక తా బలవంతుఁడు వోలె
భువిలోని తగవునఁ బోనఁగ వారలకు । నవరాజ్య మీకున్నఁ జంపకుండుదురె!
అట్టుండె నీవర్ష మందు వర్తించు । నట్టి విభూతి పాయక యెఱింగింతు.
మలయశైలము శుక్తిమంతము వింధ్య । యలమహేంద్రము పారియాత్రాచలంబు
తగునహ్య ఋక్షవంతములన గోత్ర । నగము లేదు చెలంగు నరనాథతిలక!
ఇందు నానాధాన్య హేమమాణిక్య । సందోహములు ఘటించఁగ ననువగును.
తగరంబుఁ గంచును దామ్రంబు నినుముఁ । దగు గంధ వస్తుసంతతి యిందు దొఱకు.
గంగయు సరయువుఁ గావేరి పెన్న । తుంగభద్రయు శతద్రువు తామ్రపర్ణి
తమస నర్మద వితస్తయు విపాశయును । యమున బాహుదయు నేకామ్రమయు ననఁగఁ

1. నాపహర్తయుఁ బ్ర. 2. బుద్ధుల కింత లొంగరు (మూ).

దలఁచినమాత్రఁ బాతకరాశినెల్ల । నలియఁజేసెడు పుణ్యనదు లనేకములు.
కాంచి శ్రీశైలంబుఁ గాశి వెండియును । సంచిత పుణ్యదేశము లనేకములు.
గాంధార కాంభోజ గౌళాంగ వంగ । సింధు కర్ణాట కాశ్మీర సౌరాష్ట్ర
వటు విదేహ త్రిగర్త పాండ్య సింహాది । ఘటిత దేశము లిందె గలవు భూపాల!
వరుస నష్టాదశవర్షంబు లందు । వర పుణ్యసతులును వారకాంతలును
రమణీయ రూపరేఖా విలాసముల । నమరుదు రిందు నేమని చెప్పవచ్చు!
కావున దీనికై క్షత్రియవర్గ । మేవిధంబునఁ బోర కేల మానుదురు?
అన్నదమ్ములు తండ్రి యన రెత్తిపోయి; । యెన్నికఁ బోరాడి యేలుదు రుర్విఁ.
అదిగాన మనవార లవనికై యిట్లు । ఎదిరి పోరాడుట యొగ్గుగా దనఘ!"
అనిన సంజయుని వాక్యములకు మెచ్చి । మనుజేశుఁ డతని సన్మానించి పలికె:
"రమణ, నీవింకఁ గౌరవ పాండు సుతుల । సమరంబుఁ జూచి యచ్చటి విశేషములు
వినిపింపు మాకును విశదంబుగాఁగ." । అనుటయు సంజయుఁ డా ప్రొద్దె యరిగి
పది దినంబులు భీష్ము బవరంబు చూచి । పదునొకండవనాఁడు పతిఁ గానవచ్చి
యతని యంఘ్రుల నుత్తమాంగంబు మోపి । సతులు భీతిల నొక్కజాము వాపోయి,
యిదియేమి సంజయ, యిదియేమి యనఁగఁ । బదరి భీష్మునిపాటు పతితోడఁ జెప్పె.

భీష్మ మరణమువిని ధృతరాష్ట్రుఁడు వలవించుట

చెప్పినఁ "బిడుగాటుచే" నద్రిగూలు । చొప్పునఁ బడి మూర్ఛపోఁకుగాఁ గూలి,
హాహాధ్వనులతోడ నంగనలెల్ల । నోహటించిన శిశిరోపచారములఁ
గొంత దెప్పిరియు డగ్గుత్తిక వెట్టి । యంతంత నాతఁ డిట్లని ప్రలాపించె:
"హా జాహ్నవీపుత్ర! హా లోకమిత్ర! । హా జగన్నుతలీల! హా శౌర్యలోల!
హా [1]సోమకులచంద్ర! హా కౌరవేంద్ర! । హా సాధుగుణసక్త! హా విష్ణుభక్త!
ఎవ్వండు నినుగూల్చె! నెట్లు గూలితివి! । ఎవ్వఁడు రక్షించు నింకఁ గౌరవుల!
భృగురాము గెలిచిన బిగువెందుఁబోయె! । పగరగెల్చిన బాహుబల మెందుఁబోయె!
ప్రకటిత శస్త్రసంపద యెందుఁబోయె! । అకట! పాండవవార్ధి నడఁగితే భీష్మ!
వఱలునైన శాత్రవ ప్రాణవాయువుల । నెఱిఁ బ్రజ్వరిల్లెడి నీప్రతాపాగ్ని
కౌంతేయ కరముక్త కాండవర్షమున । నింతటిలో నాఱె నేమిసేయుదును!
పోవంగ నాకెవ్వరు బుద్ధిచెప్పెదరు! । వసుమతి నింక నెవ్వనికి మ్రొక్కుదును!

1. సోమ. (మూ)

ఇల జాహ్నవీ వంశ మింక నెక్కడిది! । తలఁప జూదంబకదా యింతచేసె!
వడి నిన్ను జంపినవాని చేతులకు । నడరిన కురుసేన లడ్డమే తండ్రి!"
అని యేడ్చి మఱియు నిట్లను సంజయునకు : । "అనఘాత్మ! యింతసత్యమె భీష్ముపాటు!
భ్రమపుట్టి తప్పఁజెప్పవుగదా నీవు! । సమరోర్వి నతఁడేల సమయు నల్పమున!
కాదేని శౌరి చక్రము వైవవలయు; । కాదేని శివుఁ డుదగ్రతఁ గూల్పవలయు!
ఒండేని నతఁ డేయకుండెనో గాక! । ఖండింప[1] నెట్లోపు గాంగేయు నొకఁడు!
సైంధవుం డెటపోయె? శకుని యేమయ్యె? । గాంధారికొడుకు లెక్కడనుండి రపుడు?
గురుఁడు తోడ్పడఁ డెట్లు? గురుతనూజాది । కురుసేన లతని దిక్కును జూడరైరె?
భూభుజోత్తముఁడుఁ గృపుండు నేమైరి? । ఏభంగిఁ బోరాడె నిరువాగు నపుడు?
బవరంబు నాకు నేర్పఱుతుగా." కనిన । నవనీశుతోడ నిట్లనియె సంజయుఁడు :

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రున కెఱిఁగించుట

"ఏమని చెప్పుదు నిభపురినాథ! । ఈ మహాసంగ్రామ మెట్లు వర్ణింతు!
భారతయుద్ధంబు భక్తితో విన్న । వారికిఁ బుణ్యంబు వర్ధిల్లుచుండు.
మునుపు వేదవ్యాసముని కృపఁజేసి । వినిపింతు నే నీకు విస్తారముగను.
అనఘాత్మ, వినుము నిన్నా రాత్రి పీడు । కొనిపోయి నీపెద్దకొడుకు వేలంబు
చొచ్చితి; నపుడు నీసుతుఁడు [2]కొల్విచ్చి । మెచ్చుగా బీఠంబుమీఁద నున్నాఁడు.
హితులు మంత్రులుఁ బురోహితులుఁ దీర్పరులు । మతిమంతులఖిల సామంతులుఁ గొలువఁ,
దఱిమి మృత్యువునైనఁ దంష్ట్రలు పెఱికి । విఱుగఁదోలెడిపాటి వీరయోధులును,
గణుతింప నింద్రునిఁ గైకొన నట్టి । మణి సువర్ణ కిరీట మకుట వర్ధనులు,
భద్రాత్ముఁడగు వీరభద్రునికంటె । రౌద్రభీకరు లతిరథ సమరథులు,
శలుఁడు శల్యుండు నశ్వత్థామ కృపుఁడు । కలశసంభవుఁడుఁ గేకయులు సైంధవుఁడు
దండనాథులుఁ ద్రిగర్తులును దుశ్శాస । నుండు బాహ్లీక వికర్ణులుఁ జేరికొలువఁ
జామరద్వయముచే సామ్రాజ్యలక్ష్మి । తామరతంపరై తన్నాశ్రయింప,
'కడియకొత్తకు సముఖావాహా' యనుచు । నదటు [3]సందడి వేత్రహస్తులు జడియఁ,
గొలువున్న వేళ నా కురురాజుఁ గాంచి । తలఁకక యేను బాదములకు నెఱఁగి
కొలిచియుండితి; నంతఁ గురుకులేశ్వరుఁడు । పలికె దిగ్దేశభూపతుల నీక్షించి :
"నరనాథులార, పాండవులకు మనకుఁ । గరము భీకరమైన కదనంబు గలిగె.
ఇట్టిరణంబులో నీభీష్ముఁ డరులఁ । బట్టి చంపఁగఁ జలపట్టియున్నాఁడు.

1. నెట్లొప్పు 2. క్రొవ్విచ్చి. 3. సందుల. (మూ).

ఉగ్రుఁడైన శిఖండి నొక్కనిఁ జంప । [1]సుగ్రహమునఁ బాండుసుతులఁ జంపెడిని.
కావున మన మా శిఖండి మర్దనము । గావింపకుండుట కార్యమా తలఁప!
ఏమరియుండ[2]రా దిందఱుఁ గూడి । నేమించి యాశిఖండినె చంపవలయు.
అతిజతనముమీఱ నంగనాపూర్వు । క్షితి భీష్ముఁజేర[3]నిచ్చిన పని తప్పు.
రక్షచాలని మృగరాజేంద్రునైన । భక్షింపదే! నక్క బ్రదికితి ననుచు.
మదమెత్తి బెబ్బులి మఱచి నిద్రింపఁ । బొదివి తా గొఱియైనఁ బొరిగొనకున్నె!
ఇతనిఁ గాచిన నితఁ డెల్లయోధులకుఁ । బ్రతిలేని సర్వాంగ రక్షయౌఁ గాదె!"
అని చెప్పి "యెల్లి రేపాజిసేయంగ । ఘనతర సన్నాహ కలితులై రండు
పొం" డని యనిచి భూభుజుఁడు లోపలికిఁ । జండ వేత్రకర ఘోషములతోఁ జనియె.
అంత సూర్యోదయంబైన భీష్ముండు । సంతోషమున రణోత్సాహంబు మెఱసి
కాలక్రియలు దీర్చి కాంచన రత్న । లాలిత భూషణాలంకారుఁ డగుచు
ధళధళాయుతమాన తప్త సువర్ణ । మిళిత వస్త్రము మేన మెండుగాఁ గట్టి
శరచాప కవచాది సన్నద్ధుఁడగుచు । ఖర కర ప్రతిమాన ఘన తేజ మమర
వెడలెఁ గౌంతేయుల విజయంబుగోరి । తడయక భటకోటి తనుఁజేరి కొలువ.
అప్పుడు రారాజు నఖిలభూవిభులుఁ । దప్పక సంగరోత్సవమెల్ల మెఱసి
తమ తమ బలములుఁ దమ తురంగములుఁ । దమ మత్తగజములు దట్టమై నడువ,
భేరీ ధణంధణ పృథుల ఘోషముల । చే రౌద్రమై దిశల్ చిల్లులుపోవ,
[4]ఉఱుకు రథంబులు నొక్కొక్కయూరి । పఱపునఁ దముఁజేరి పదిలమై నడువ,
మెఱపుల తళుక్కనా మెఱయు పట్టెములుఁ । దఱుచైన బరిగోల దళములుఁ జెలఁగ,
ననదృశ ప్రభలు దైవాఱఁ గైసేసి । వెస దండనాథుని వెనుకొని చనిరి.
కౌరవపతియు సంగరకుతూహలముః । చారుముఖాబ్జప్రసన్నత దెలుప
సుతులు సోదరులును జుట్టాలు సఖులు । హితులు మంత్రులుఁ దన్ను నెలమి సేవింపఁ,
జండతురంగ హేషారవంబులును । దండియౌ కరిబృంహితములు నుబ్బెసఁగ,
ననురక్తి నేకాదశాక్షోహిణులును । దన కేతనచ్ఛాయఁ దగిలిరాఁ గదలె.
మఱియుఁ గాంచనరత్నమయరథంబెక్కి । మెఱసె సంగరమున మేటి ద్రోణుఁడును.
వృత్త చక్రోహయోగ్ర వృషభాఖ్య కేత । నోత్తమ ఘనరథంబూనర నాకృపుఁడు,

---

1. సంగ్రామమున. 2. లేదిందఱు. 3. వచ్చిన. 4. నూఱకరథంబు లొక్కొక్కపూరి
5. హయంగ. (పూ)

మణి సింహలాంగూల మహితధ్వజంబు । ప్రణుతినొప్పెడు మహారథుఁడు ద్రౌణియును,
అతుల వరాహధ్వజాతపత్త్రముల । వితతుఁడై రణకళావేది సైంధవుఁడు,
శ్రీకర భూషణాంచితుఁడై గభీర । భీకరస్ఫూర్తి శోభిల్లు శల్యుఁడును,
దూరీకృతారాతి దుశ్శాసనుండు, । భూరివిక్రముఁడైన భూరిశ్రవుండు,
ఘనపరాక్రముఁడు త్రిగర్తనాథుఁడును, । అనఘవర్తనులు విందానువిందులును,
శూరులు బాహ్లీక సోమదత్తులును, । ధీరుఁడు మాహిష్మతీనాయకుఁడును,
మరు గౌళ కర్ణాట మగధ కాంభోజ । నరనాయకులును, గాంధారభూపతియు
ననువారు వీరు మహారథోత్తములు । ఘనతర సుభట సంకలితులై కదలి
నాగకేతనుని ముందట వెన్కఁ బార్శ్వ । భాగంబులను గూడి పయనమై చనిరి.
ఈరీతి నా కౌరవేశు సైన్యములు । ఘోరవైఖరిఁ గూడుకొని దిక్కులద్రువ
ఘన శతకోటి ముద్గర శూల ముసల । ధనురస్త్ర కుంత గదాదండ నఖర
పరశు తోమర భిండివాల చక్రాది । గురుతరాయుధ పంక్తి గుంపులై నడవఁ,
ప్రళయకాలాంబుద పటల ప్రమాణ । ఫలకసంఘంబు లుద్భటమై చెలంగ,
జనపాల రత్నకాంచన సముజ్జ్వలిత । ఘన కిరీటప్రభా ఘనతేజ మలర,
సురలకైనను దేరిచూడంగరాక । కర ముగ్రమై యుండె ఘనధూళి పొదలి.
మఱియు భూషణ [1]వజ్రమహిమ హంసముల । తెఱఁగైన, హరినీల దీధితుల్ భృంగ
మాలికాకృతి నొప్ప, మాణిక్యకాంతి । జాలంబు పద్మవిశాలత దెలుప,
కురుసేన తామరకొలని చందమునఁ । బరికింప నొప్పె భూపా! యేమిచెప్ప.

భీష్ముఁడు నిజయోధుల కుత్సాహంబు గలిగించుట

చని చని యారీతి సంగ్రామభూమి । గని యందు విడియుచో గాంగేయుఁ డపుడు
తప్పక నిఖిలభూధవులను వరుస । రప్పించి యిట్లను: " రాజేంద్రులార!
జాలినిబడి యింటఁ జచ్చుటకంటెఁ । బోలఁ గురుక్షేత్రమునఁ బడుటొప్పు.
ఆజిఁ గూలుట సహస్రాశ్వమేధంబు । లోజఁ జేయుటగాదె యుర్వీశ్వరులకు!
నాఁ డన్నమాటకై నాతోడి కినుక । రాఁడయ్యెఁ గంటిరే! రాధేయుఁ డనికి.
పోనర నేలికసొమ్ము బుక్కాముగాఁగఁ । దిని పోటుతరువాతఁ దేరకాఁడయ్యె.
తాను రాకుండినంతనె నాకుఁ గార్య । హాని పుట్టెడునొకో! యాజిమధ్యమున.
తనుఁ దోడుగోరునే! తటినీసుతుండు । ఘన భార్గవాస్త్ర విఖ్యాత కోవిదుఁడు.

---

1. వ్రజ.

అంధకారముఁ జింప నర్కుండు కుముద । బంధుని తోడ్తా సవడునె! యెందైన.
అట్టుండె మీసైన్యమంతయు నిపుడు । గట్టి మొగ్గరములుగాఁ దీర్పు" డనుచు
ననిచిన వారు సాహసభావశాలి । చనిరంత నాత్మీయసైన్యంబులకును.
అట్టిచో గాంగేయుఁ డధిపతిఁ జూచి । పుట్టిన భయమెల్లఁ బోవ నిట్లనియె:
"కౌరవ్య, వెఱవకు; కౌంతేయవరుల । ఘోరాజిఁ గూల్చి నీకును జయంబిత్తు.
ఒకనాఁట వేవుర నురుకాంతి రత్న । మకుటవర్ధనులఁ జంపక జోడువిడువ.
నిజము పార్థులఁ జంపి నీచేత నుర్వి । ప్రజల నేలింతు నాపలుకు పాలింతు."
ననిన సంతోషించి యహికేతనుండు । తన దండనాథుఁ గీర్తనచేసి పలికె:
"నేఁడుగదా భీష్మ, నీ ప్రతాపాగ్ని । వేడిమి నాతోడ వెడలనాడితివి.
తొలుతఁ గార్యము[1]చెప్పి తుదముట్ట దానిఁ । దలకొనుటెల్లఁ బెద్దల రీతిగాదె!
హరిహర బ్రహ్మాదులైన దేవతలు । పరిగణింతురు నీప్రభావవర్తనము.
దానికిఁ దగఁ బాండుతనయుల గెల్చి । పూనిక నాకీవె భూమి యంతయును."
అని వెండియును బల్కె: 'ననఘు, యీసేన । కనువైనయట్టి వ్యూహంబుపన్నింపు."
నావుడు నద్దండనాథుఁ డవ్విభుని । యానతి వహియించి యతిసంభ్రమమునఁ
దవిలి ద్రోణుఁడుఁ దానుఁ దాలకేతనము । నవవేదికా కేతనముఁ దేజరిల్ల
బలముల మొలఁగి యేర్పఱచి యేర్పఱచి । సొలవక నేటిపోఁజులు దీర్చి తీర్చి
తూర్పు పిఱుందుగా దొరలను నునిచి । దర్పించి మొనలముందటఁ దాను నిలిచెఁ
బడమర మొగమైన భానుండుపోలెఁ । బడ[2]నాయితంబైన పందునుబోలె.
వలపటఁ గృపుని నశ్వత్థామ నునిచి । వలచి దాపటఁ గృతవర్మ మద్రపుల
వడి వెన్క భూరిశ్రవసుని బాహ్లీకు । నడుమఁ గుమాళ్లతో నరపతి నునిచి,
యతనిముందటఁ బ్రతిజ్ఞాశీలుఁడైన । యతివీరు సంశప్తకాధీశుఁ బెట్టి,
మఱియు సామంతుల మగఁటిమి భటులఁ । దరువాతగా నిల్పి తగిన తావులను
గొలఁది[3]గానని యేనుఁగులకుఁ దేరులను, । పొలివోని యారథంబులకు గుఱ్ఱముల,
నాయుత్తమాశ్వంబులకు విలుకాండ్ర । నాయుధంబులవారి నట నిల్పఁ బనిచి,
మానుషవ్యూహంబు మానుషాలోక । నానంద భయకారి ద్రమైయుండఁ బన్ని,
నిజము దీనికి నిది నిర్ణయంబనుచుఁ । బ్రజల నియోగించు బ్రహ్మయుఁ బోలె
నందఱ నియమించి యూహాపోహ్సాహ । కందళితాత్ముఁడై గాంగేయుఁ డొప్పె.

---

1. తప్పి తుదిముట్టెనేని. 2. నాయతము. 3. గా నియ్యేనుఁగులకు. (మూ)

ఇట్టి రాజవ్యూహ మొనగఱ నణఁపఁ । బుట్టెనో యని భీతిపుట్టె లోకులకు.
అది లోకములమ్రింగ నథవుండు తెఱచు । వదనంబుఁబోలె నుజ్జ్వల భీమరేఖ.
కనుఁగొనవచ్చిన ఘన సిద్ధ సాధ్య । దనుజ గంధర్వ విద్యాధరాధిపులు
ఆసేన కడగట్టు హావణు గంభీర । మాసంభ్రమముఁ జూచి యాశ్చర్యపడిరి.

పాండవయోధులు యుద్ధమునకు వెడలుట

అటమున్న ధర్మరా జతినైభవమునఁ । బటహ భేరీ భూరి భాంకార మడరఁ,
దుహినాంశు లిలఁ బెక్కు తోఁచిరో యనఁగ । బహుభంగి ధవళాతపత్రముల్ వెలుఁగ
నురుభాగ్యమునఁ దన్ను నూరులం తేసి । ధరణినాయకుల రథంబులు గొలువఁ,
దురగఖురోద్ధూత ధూళి యచ్చరల । శిరసుపూవులతోడఁ జెలుములు సేయ,
వరుసఁ గేతన మణివ్రాత దీధితులు । ఖరకర కిరణ సంఘములతో నొరయఁ,
గై సేసి రథమెక్కి కదలె నల్లడల । భాసిల్లు చతురంగబలములు గొలువ.
అతనివెంటనె గూడి యనిలసంభవుఁడు । ప్రతిలేని భూషణప్రభలు శోభిల్ల
సంగరం బొదవిన సంతోషమహిమఁ । బొంగారు భుజము లద్భుతముఁ బుట్టింప
డాకాల బిరుదు కూడక యెత్తరాని । భీకర మణిగండ పెండెంబు దాల్చి,
కౌరవనయన భీకర భూరి ఘోర । ధారల గద బాహుతలమునఁ దాల్చి,
క్రందొప్పఁ దన పరాక్రమము లందంద । వందిమాగధకోటి వర్ణనసేయ,
[1]హావణించి భేరి కాహళ శంఖ పటహ । రవములతో మహారథమెక్కి వెడలె.
ఇట్టి భీముని వెంట నింద్రనందనుఁడు । చుట్టును బహురాజసుతులు సేవింపఁ,
జెలఁగి దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన కిరీటంబు । ధళధళాయత కాంతిఁ దరుణార్కుఁ బోల,
గరుడాంకచోదితోత్కట ధవళాంగ । హరి సమన్విత రోహణాద్రిప్రమాణ
కపికేతనాభీల ఘంటికాఘోష । విపుల ప్రభాభాను విస్ఫురద్రథము
నుదయాద్రి నెక్కు సూర్యుఁడుపోలె నెక్కి । కొదలేని ముత్యాల గొడుగులనీడఁ
దను నుత్తమౌజోయుధామన్యు లెపుడు । ఘన చక్రరక్షకఖ్యాతి సేవింప,
కాలకేయ నివాతకవచాది రిపులఁ । జాలఁ దిన్నట్టి యక్షయబాణములును,
కంటక త్రిపురారి కఱకంఠుశిరము । గెంటుగాఁ బగులఁ దాఁకిన గాండివంబు,

1. హావణైక. (మా).

బావుగా నిర్జరప్రతతి మెచ్చునకు । దీవించి యిచ్చిన దేవదత్తంబు
ధరియించి వెడలె ముందఱ వేత్రకరులు । చరియించి సందడికడియ [illegible]
క్రీడి పిఱుంద మాద్రీతనూభవులు । వేకుక [illegible]
తమ సౌకుమార్యంబు దర్శించి రాచ । గములు [illegible] శృంగారంబు [illegible]
లెక్కలేని రథావలియు భటావళియు । నిక్కి [illegible]
బలసిరాఁ జనిరి ద్రౌపది పగదీర్పఁ । గలిగె [illegible] విశాసంబు[illegible]
వారివెంటనె గూడి వశిత శస్త్రాస్త్ర । పారీణుఁడైన సుభద్రాసుతుఁడును,
పౌరుష కోదండ బహుళ విద్యావి । శారదులైన పాంచాలసూనులును,
రసికులౌ తమ యీడు రాచకుమాళ్లు । వెనవెంట [illegible]
శేషప్రమాణ విశేషతుండాగ్ర । భీషణ సుత్తేభ బృందంబు నడవ,
హేషారవంబుల కిరవులై రత్న । భూషిత [illegible] నడవ,
కన్నెకయ్యము నేఁడు గలిగె మాకనుచు । వన్నెమైఁ జనిరి సర్వబలంబు [illegible]
ద్రుపదుండు ధృష్టకేతుఁడు మత్స్యదేశ । [illegible] [1] శిఖండి శినిప్రవరుండు
ఘన చేకితాన మాగధ సహదేవు । లనువారు సప్తసంఖ్యాకు [illegible]
లనికి రథారూఢులై మహాకోద్దండ । ధను రస్త్ర కౌశలోద్ధతులునై చనిరి.
మఱియు మాయాబలోన్మత్తుఁడై సేన । తఱచుగఁ గదలె సత్త్వ [illegible] ఘటోత్కచుఁడు.
గదుఁడు పాండ్యుండు కేకయులు శైబ్యుండుఁ । గదలిరి సేన [illegible]
వెండియు ఘనులైన వివిధ దిగ్దేశ । మండలాధిపులు సామంతులు భటులుఁ
దమతమరథములుఁ దమ లాంఛనములుఁ । దమ సైన్యముల నొప్పి దర్పంబు [illegible]
భేరులడిండిమములు భేరులు గౌళ్లు । మురజకాహళములు [illegible]
తమ్మటమ్ములు డోళ్లు తప్పెట్లు బూర । కొమ్ములు గిడిగిళ్లుఁ గోలాహలము[illegible]
గనుఁగొను ఖచరుల కనుబాటు దాఁకు । నని గూఁగపత్ర సహస్రంబులగు
బిరుదుటెక్కెంబులు భీకరధ్వజము । లరుణాంశునిభమైన యస్త్రశస్త్రము[illegible]
భూషణంబులు మహాద్భుత చామరములు । వేషంబులును నొప్ప వెడలి రాజిచి.
అప్పటి సంరంభ మధినాథ, యేమి । చెప్పంగవచ్చు! విచిత్రమై తోఁచె.
ప్రాచిపయోధితోఁ బశ్చిమాంభోధి । యేచి పోరాడఁ బోయెడులాగు దోఁచె.
ఘన సైన్యధూళి యాకాశంబు నిండి । యనిమిషనామంబు లణఁచె లేఖులకు.
నలువైన నయట్టి సేనాముఖంబునకుఁ । దిలకమై పాంచాలదేశేంద్రసుతుఁడు

1. శిఖండికిని ప్రభధుండు. (మూ)

అగ్నికుండజుఁ డితండని తోఁప దేహ । మగ్నివర్ణమునఁ బాయక తేజరిల్ల,
ననువు లెఱింగి వ్యూహము గూర్చ విప్పఁ, । బనిమంతులగు వేత్రబాహులు గొలువ,
ఘనసైన్యసరిసిలోఁ గలహంస వోలెఁ । దునియని శ్వేతకేతువు నంచలింప,
నటువచ్చు నిటువచ్చు నధిపు వీక్షించుఁ । దుటుములుగా సేనఁ దోలించు విప్పు
ధరణినాయకులఁ బంతంబులాడించు । దొరలతో భాషించు ద్రోణు నిందించు
యమసూతికడ వేత్రహస్తుఁడై నిలిచి । సమకొన్న సందడి జడియంగ వ్రేయు,
మితికి నర్జును తేరిమీఁదికివచ్చు, । నతనితోఁ బంతంబులాడి మెప్పించు.
ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డేతేర జయుని । పట్టి కురుక్షేత్ర బహుపుణ్యభూమి
గడిసి కౌరవులనుగాంచి కట్టెదుట । మొదలనే తనసైన్యముల నిల్వఁబనిచి
జయసూచకములైన చారునిమిత్త । చయముల కెల్ల హర్షంబునొందుచును
అడియాలములతోడ నక్కడక్కడను । బుడమితేఁడుల నిల్పి భూమివల్లభుఁడు
ఇరువాగుఁ గలయంగ నీక్షించి యపుడు । పరమాదరమున భూపతుల కిట్లనియె :
"ఈ యాజి మనకింక నింద్రత్వ మొండెఁ । బాయని రాజ్యవైభవ మొండెఁ గలుగు.
ఒక్కట గురు... ..తరవా... .. । ... ... గానోపు నీసేనకంటె.
ఈసేన ఘనమయ్యె నెట్లొకో యింక । మా సనా వలదు నమ్ముఁడు క్రీడి గలఁడు.
కాలకేయ నివాతకవచులఁ జంపె ; । శూలితోఁ బోరాడె ; సురరాజు గెలిచెఁ ;
జిత్రసేను జయించెఁ జెలఁగి కౌరవ్య । చిత్రసేను వధించెఁ జిత్రంబుగాను.
దివ్యాస్త్రలాభంబు దివ్యతేజంబు । నవ్యాహతంబు లీ యర్జునునకును.
మీరెల్ల నల్పులే! మిహిరప్రతాప । పౌరుషాధికు లెదుర్పఁగరాదు మిమ్ము.
ఏభంగినైన నా కీ సేన గెలిచి । సౌభాగ్యముగ రాజసౌఖ్య మీవలయు."
అనిన వారలు తమ కర్హమానట్లు । వినుతిఁ బంతములాడి విభుని మెప్పించి
సమరసన్నాహంబు సమకూర్చుచోట । యమసూతి క్రీడి కిట్లను విన్ననగుచు :
"సహజన్మ, చూచితే ! సర్వాంకు యత్న । మహహ యీసేనకు నధికంబు గూర్చె.
ఇదె మానుషవ్యూహ మింద్రాది భయద ; । మదె భీష్ముఁ డున్నవాఁ డగ్రభాగమున.
ఏభంగి గెల్తుమో యెఱుఁగముగాని । యీభీష్ముఁ జూచి నాకిదె భీతి వొడమె."
అనిన నవ్వుచుఁ గ్రీడి యన్న కిట్లనియె : । "జననాథ, నీవు సంశయ మందనేల !
ధర్మంబుగలచోటఁ దాఁ జేరు జయము । ధర్మనాశకుల చెంతలఁ జేరదనుచు
వారక ద్రోణుండు వ్యాసుండు వినఁగ । నారదుం డొకనాఁడు నాకెఱిఁగించె.

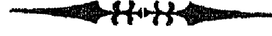
కావున ధర్మంబుగలిగిన నిన్ను । ద్రోవక జయము చేరుట దుష్కరంబె!
అదియునుగాక మహాసత్వధనులు । ... ...
విరటుండు శంఖుండు విను ఘటోత్కచుఁడు । దొరలు వెండియును యోధులు ధురంధరులు
నీకు నున్నా ; రట్టి నృపులలో నొకఁడ । చీకాకుపడఁ గురుసేన మోదెడిని.
గాండీవ ముఁపుడు ఱెక్కలు వచ్చినట్లు । మండలేశ్వర, మాఱు మలయుచున్నదియు.
దొనలలో నస్త్రసందోహంబు వెడలి । పనుపు మమ్మని తీవ్రపడఁజొచ్చె నధిప !
వడముడి గద కౌరవవ్యూహమునకు । విడు విడు మనఁజొచ్చె వేగిరింపుచును.
దానిపై నీలావు తలఁపవుగాక । దానవావళినైన దండింపఁగలవు.
ఇట్టి నీవలిగిన నెవ్వండు నిలుచు ? । కొట్టివైపించెదు కురుసేన నేఁడు."
అనిన సంతోషించి యధిపతి తెలిసి । యనిమిషేశ్వరసూతి నపుడు వీక్షించి,
"మును కౌరవవ్యూహమునకుఁ దగంగ । ఘనతరవ్యూహ మెుక్కటి పన్నఁబనుపు."

ధృష్టద్యుమ్నుఁ డచలవ్యూహము పన్నుట

అనిన నాతఁడు ద్రుపదాత్మజు నచల । మను మహావ్యూహంబు హవణింపఁ బనిచె.
పనిచినఁ బనిఁబూని పాండవమంత్రి । తననేర్పు మెఱసి యెంతయు మొనదీర్చె.
ఆ యచలవ్యూహమందున ద్రౌప । దేయు లుత్తరుఁడు మాద్రేయు లార్జునియుఁ
దను పరివేష్టింపఁ దా నగ్రభాగ । మున నిల్చెఁ దనర భీముఁడు రక్షగాఁగ.
జగతికి వ్రేఁగైన సైన్యముల్ గొలువఁ । దగఁ జేకితాన సాత్యకి సమేతముగ
జననాథ, మత్స్య పాంచాల వల్లభులు । తనరి రా దక్షిణోత్తర భాగములను.
నడుమ ఘంటాఘోషణస్ఫురద్ద్యుతుల । ముడివడ నేనుఁగుమొత్తముల్ గొలువ,
కనకరథంబెక్కి ఘనకీర్తు లనఁగఁ । జను ధవళచ్ఛత్రచామరల్ మెఱయ
వసుమతీసురులకు వస్త్రహేమంబు । లొసఁగుచు వారిజయోక్తులు వినుచు
ధర్మజుఁ డుండెఁ బంతములాడు దొరల । కర్మిలి నుచితవాక్యములఁ జెప్పుచును.
ఆతనిముందట నమరేంద్రసుతుని । చేత నెంతయు సురక్షితుఁడై శిఖండి
పరఁగ గంగాతనూభవుని కట్టెదుర । విరసంబుతో నిల్చె విల్లును దాను.
ధృష్టకేతుఁడు, సహదేవుండు మిగుల । ద్రష్టలై వెనుకపార్శ్వములఁ గీల్కొనిరి.
ఇట్టచలవ్యూహ మెుదిరికి భయము । చుట్టములకు జూడ సుఖమును నగుచుఁ
గరులు శైలములుగా, గంధర్వచయము । తరఁగలుగా, యోధతతి మీలుగాఁగ

గొడుగులు నురుగుగాఁ గుంభినీపతులు । జడిగొన్న మణులుగా శరధినిబోలె.
ఎఱుపుఁ దెల్పును నల్పు హేమవర్ణంబు । మెఱయు జోళ్లు ధరించి మేలైనదొరలు
ఆఁబోతులును బోలె నాసేనలోన । సాఁబాలు తారమై చరియించి రపుడు.
పడగలు భాస్కరప్రభ నభోవీధి । నెడగలుగఁగ జోపి యిరులు గ్రమ్మఁగను
బ్రహ్మసృష్టియుఁ బోలె బహురూపగతుల । బ్రహ్మాండభయదమై భాసిల్లె నధిప!
ఉర్వీభారకులెల్ల నొకచోటఁ గూడ । నుర్వీభారము శేషుఁ డోర్వలేఁడయ్యె.
ఇట్టిరువాగునందేర్పడఁ గూడి । పుట్టనివాఁడును బుట్టి బాల్యంబు
విడువనివాఁడును వృద్ధు రోగియును । బడఁతులుఁ దప్ప భూప్రజ యుద్ధమునకు
హావణుతో నేతెంచి." రని సంజయుండు । నవభంగి ధృతరాష్ట్రునకుఁ జెప్పె ననుచు
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । వినిపింప నమ్మహీవిభుఁడు హర్షించి
తరువాతి దైన కథా ప్రసంగంబు । నెఱిఁగింపవే నాకు నింతయు ననిన,
సాకేతపురవాస, చతురవిలాస, । కాకుత్స్థకుల పూర్ణ కలశాబ్ధిసోమ,
మునియాగరక్షక, పురహర వినుత, । ఘనవిరాధచ్ఛేద, కామితఫలద,
జననాథ, జనకరాజాత్మజారమణ, । వనధిబంధన, రఘువల్లభ, శరణు.
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొక్కటి యయ్యె.

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీధరిత్రిజనాథ, జితదైత్యనాథ, । సాధుజనస్తుత్య, సత్యచారిత్ర,
ప్రవిమల గుణహార, భక్తమందార, । రవికులాంబుధిచంద్ర, రఘురామచంద్ర !
అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పఁదొడఁగె । సవినయస్ఫూర్తికా జనమేజయునకు :
ధృతరాష్ట్రుఁ డా రెండు తెఱఁగులవారి । వితతవర్తనములు విని కలంగుచును
పలికె సంజయుతోడ భయ మాత్మనిగుడ : । ... ...
"సరి నిట్లు గూడిన సైన్యద్వయమున । నురుగర్వరేఖయు నుబ్బు కడంక
యధికమై యెందుండె?" ననినసంజయుఁడు: । "బుధపూజ్య, యీగుణంబులు రెంటసమము;
లైనను కృష్ణార్జునానుభావమున । నానేత్రముల కది యధికమై తోఁచె.
అనిలవశంబున నాసేనకరుల । ఘనమదధారల గంధ మేతేర
మత్తాళిగర్వంబు ప్రమంద నీకరుల । యుత్తుంగ మదధార లువ్వాన దిగును.
ఆసేన వివిధ దివ్యాయుధప్రభల । మాసెను మనసేన మహితాస్త్రరుచులు.
ఇవియెల్ల నీసూనుఁ డిచ్చఁ గైకొనక । బవరంబునకు వచ్చు బరవసం బెఱిఁగి
దేవత లలర నొత్తిరి పాంచజన్య । దేవదత్తంబులు ధృతి నాదిమునులు.
ఆ మహాధ్వనులు గర్జాభావ మగుడు । నీమొన వర్షించె నెత్తురువాన.
చేతప్పి ధరవ్రాలు సేనాస్త్రతతులు । భీతి నవ్వానలోఁ బిడుగులఁ బోలె.
ఆనేల సైనికహారాళి రాలి । వానతారలవలె వర్తింపఁజొచ్చె.
ఇట్టి యుత్పాతంబు లేటికి మాను । నెట్టన కృపుఁడును నీసైన్యపతియు
గురుఁడును దేరులెక్కుచుఁ బాండవులకు । గురుతరాభ్యుదయంబు గోరుచునుండ.
అది యట్లు దగుఁగాదె! యన్యాయి గెలుపు । మదిఁగోర రార్యులు మాట లెట్లున్న.
అప్పుడు దుర్యోధనాదులు దిశలు । గప్పు తూర్యధ్వని క్రందుకొనంగ
నాహవోత్సాహమై యాసైన్యయుగము । వాహనరవముల వరశస్త్రరుచుల
వీరభాషణముల విలుగోల పూన్కిఁ । దారాపథముఁ గప్పు దండియార్పులను
ఒడిగొన్న జడధియు జడధియుఁ దాఁకు । వడువు సంధిలఁ జేరవచ్చుచో దేవ,
తనహస్తమెత్తి మందాకినీసూనుఁ । డనియె నయ్యుభయసైన్యంబులు వినఁగ :

"ఒకమాట పల్కెద నోసేనలార! । ప్రకటించి, వినుఁ డిది బవరంబుపాడి.
ఒకనితోఁ బోరాడ నొకఁ డేయరాదు ; । వికటమూర్ఛితుఁడైన వెసఁ జంపరాదు ;
విరథు నిర్గత[1]చాపు విరిదలవాని । గిరి ద్రూను పుట్ట నెక్కినవాని మఱియుఁ
బడినఁ, గైదువు జాఱిపడిన, వెడంగు । పడిన, నాజికి వెలువడిన, లోఁబడిన,
బంటుఁ జంపఁగరాదు ; పతియాజ్ఞయిదియు ; । వింటిమి వినమని విధము లెన్నకుఁడు."

ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట

అని నమయముచేసె ; నానమయమున । ధనువు జోడును డించి ధర్మనందనుఁడు
మోడ్చిన కేలును మూర్ధభావంబు । నూడ్చిన హృదయంబు నుడిగిన పలుకుఁ
బాదచారము నచ్చుపడఁ దేరుడిగ్గి । మీదండు చోరఁగ, సమీరనందనుఁడుఁ
దమ్ములు దొరలు మొత్తమ్ములై బలుని । తమ్ములు గూడి రా ధర్మజుఁ గదిసి
యతనిపూఁ పెఱుఁగక యగ్గి నిట్లనిరి : । "కతమేమి నీకిట్లు కదలిరా ననఘ!
ఎంతకార్యంబైన నేమున్నవార ; । మింతదీనత మీకు నిట్టు లర్హంబె!
పన్నిన పగతులపై నొంటి నిట్లు । సన్నాహములు డించి చనుట ధర్మంబె!
తేఁకువ పోనాడి [2]తిరుగుదే! మనదు । కాఁకకుఁ గాని యీ కౌరవులార్వ.
ఇందఱుఁ గలుగ నీకేల యీదైన్య! । మందఱు నినుజూడ, నరులు మమ్మాడ.
వలపోమెదు! నిలు మింతట." ననుచు । నోలి భీమార్జును లాగి మాద్రిసుతులు
శైనేయ సౌభద్ర సైన్యేశముఖ్యు । లూనిన ధృతి నడుగ, నొకమాటయైన
నాడక యతఁ డేఁగ, హరి వారిఁ గదిసి । "ఓడక మీకేల యూఱ కిట్లడుగ?
ఈతని తలఁపు నాకెంతయుఁ దెలియు ; । ఇతఁడు భీష్మని ద్రోణు నిట శల్య కృపుల
నాజిసేయ ననుజ్ఞ యడుగఁ బోయెడిని ; । రాజిల్ల నటుగాని రాదు జయంబు ;
మీరు నిల్చుట మేలు మెండయి పోక ; । ధారుణీనాథు చిత్తమువచ్చు దీన."
అనిన భీమార్జునయములు సాత్యకియు । వనజనాభుఁడు తక్క వఱలినవారు
నిలిచి సన్నద్ధులై నృపుఁ జూచుచుండి ; । రలయక మఱికొంద ఱాసేననుండి
"శరణని వచ్చెఁబో శమననందనుఁడు! । కురునృపాలుండు గైకొనఁబోఁడుగాని.
అతఁడేల శరణను నర్జునాగ్రజుఁడు! । ధృతి సంధిఁగోరి యేతెంచెనో గాక!
అదియు నేల తలంచు హరి గల్గియుండ! । పదిలుఁడై కురురాజుఁ బట్ట రానోపు.
పట్టిన మనమేల పట్టంగనిత్తు । మెట్టిదో కనుఁగొంద మితనిచిత్తంబు."

---

1. జీవు. 2. తిరుగుదే మనల । కొంకను గాక......లార్వ. (మూ)

అనిరి కొందఱు; కొంద: “అశ్లేల తలఁప! । వినుత ధర్మాధర్మవిదుఁడు ధర్మజుఁడు
ఏఁటికి వచ్చెనో! యీ భీష్మగజము । వేఁటాడ ననువులు వెదకరానోపు.”
అని పలుకుచునుండ నాయుధప్రకర । ఘనతర సన్నాహ గంభీరమైన
యల కురువ్యూహంబు యమునూతి సొచ్చి । తలఁకక భీష్మురథంబు డగ్గఱుచు
న్నామంబు నొడివి ప్రణామంబు చేసి । రామశిష్యునకు భూరమణుఁ డిట్లనియె:
“పెద్దకాలంబయ్యె భీష్మ, మిమ్మేను । దద్దయు నేఁడైన దర్శింపఁగలిగె.
కీర్తిమంతుఁడనైతిఁ గృతకృత్యభావ । వర్తనంబును గల్గె వసుధలో నాకు.
ఇదె సేన లేఁ గొన్ని [1]మొనఁగిన వెన్ని । సవరించి తెచ్చితి సంగ్రామమునకు.
పెనఁకువ మిముబోఁటి పెద్దలమీఁద । మొనలఁ దేవలసెను మూర్ఖభావమున.
దేవ, నిన్నెదిరించి తెంపుతో రణము । గావించువాఁడనై కడుభక్తి మున్న
యాజిసేయ ననుజ్ఞ యడుగ వచ్చితిని; । రాజ, మాకిదిగదా రణజయం.” బనిన
లీల భీష్ముఁడు నవ్వి: “లెస్స వచ్చితివి; । మేలు, నీవిట నన్ను మించిరాకున్న
శపియింపఁ గలవాఁడ శమనకుమార! । చపలత లేదింకఁ జాల మెచ్చితిని;
అడుగుము వరమిత్తు నరుల నీకొఱకుఁ । బాడుమన్నఁ బాడఁగాని బొంకాడరాదు.”
అనుటయు ధర్మ[2]రా “జట్లగుఁగాక; । ఘన కౌరవార్థమై కదనంబు నడపు;
హితమీవు తలఁపు మా కింతియచాలు; । ధృతి నింక నొకమాట దేవ, యడిగెదను;
గినియక విను మాకు గెలుచు నుపాయ । మనఘాత్మ, కృపగల్గి యుగాసతి యీవె!”
అనిన మోమున మందహాసంబు మొలవ । మనుమని వీక్షించి మగఁటిమిఁ బలికె:
“చేత విల్లుండిన శివ హరి బ్రహ్మ । దైతేయ యక్ష గంధర్వుల గెలుతు;
అట్టైన నీవు నన్ననిఁ బెడఁబాపు । దిట్టతనంబులు దెల్పెద వెనుక;
నిది వేళగాదు నీ విపు డేఁగు.” మనిన । మదినుబ్బి తాతకు మఱియును మ్రొక్కి
‘అరుల నిర్జింతుగా’ కనెడు దీవనలఁ । బొరసి భీమాదులు పొదివి యేతేర

ధర్మజుఁడు గురు కృప శల్యులచేత రణమున కనుజ్ఞాతుఁ డగుట

గురునకుఁ గృపునకుఁ గోరి శల్యునకు । నరపతి పాదప్రణామముల్ సేసి
యాజిసేయ ననుజ్ఞ యందఱ నడిగి । యోజతో వారి జయోక్తుల నలరి
గురుఁజూచి ‘నాగెల్పు గోరవే!’ యనిన । “నొరులు గోరఁగనేల! యోరాజ, నీకు;
నగధారి మంత్రియై నడపుచున్నాఁడు; । పగ యడంచి సుఖంబు పాటింతుగాక.”

1. యొసవిన యెన్ని. 2. రాజట్లగాక. (మూ)

యనినంత గురునకు నతఁడు కేల్మోడ్చి । "విను మొకకార్యంబు విన్నవించెదను ;
కినియకు మేరీతి గెలుతుము మిమ్ము ? । అనిమిషేశ్వరుఁడు మీకడ్డంబుగాఁడు ;
ఆనతియిచ్చి నన్ననుతుగా." కనిన । నాననాబ్జమున నవ్వలర నగ్గురుఁడు :
"కైదువుచేనున్నఁ గఱకంఠుఁడైన । నాదెస రాలేఁడు నవసంగరముల.
పనివడి యేనొక ప్రాయోపవేశ । మున నస్త్రసన్న్యాసముద్ర నుండినను
చంపఁబుట్టినవాఁడు సంధిల్లెనేని । చంపుఁ ; బ్రాయోపవేశములాగు వినుము.
పుట్టి యెన్నఁడు బొంకు పొరయనివాఁడు । బెట్టిదంబుగఁ బ్రాణభీతి వాక్యంబు
నని మొనఁ బల్కిన నస్త్రసన్న్యాస । మొనరింతు." నని ద్రోణుఁ డున్నట్లు పలికి
'జయసిద్ధి నీకు నౌఁ జను' మన్నఁ గదలి । రయమొప్పఁ గృపు ధర్మరాజంతఁ గదిసి
యతని వధోపాయ మడుగ సాహసము । గతిగూడకున్న, నాక్రమ మాతఁ డెఱిఁగి
దైవమిచ్చినయట్టి తన యవధ్యత్వ । మావిభునకుఁ దెల్పి "యని మిమ్ముఁగాతు ;
సందియంబేటికి ? జయసిద్ధి నిన్ను । జెందుఁ బో." మ్మని యంప శీఘ్రంబె యతఁడు
శల్యునిఁ గదిసి యంజలిచేసి పలికె : । "శల్య, నీతో మున్ను చాటితిఁ దెలియ ;
కర్ణకఠోరవాక్యములఁ గయ్యమునఁ । గర్ణుచిత్తము నీరు గావింతు నంటి ;
వది మఱవకు చాలు." ననిన శల్యుండు । "వదలక యిది చెప్పవలదు వేమాఱు ;
జయసిద్ధి నీకు నీశ్వరుకృపఁ జేకు ; । బ్రియముతోఁ జను." మన్నఁ బృథివీశ్వరుండు
హోతల వరియించి హోమంబుకొఱకు । నాతత సన్నద్ధుఁడగు యజ్వఁబోలెఁ
దలమెత్తి ప్రజచూడఁ దమ్ములు గొలువ । నలయక వైరిసైన్యములోన వెడలి
వచ్చుచో, నది చూడవచ్చి కర్ణుండు । పచ్చికదిబ్బపై బలములఁ దాను
బార్థులఁ గ్రీఁగంటఁ బాఱఁజూచుచును । అర్థిమైనుండంగ, హరి వానిఁ గదిసి
"పోరాడి భీష్ముండు పొలియునందాఁక । నూఱట నున్నాఁడ వో కర్ణ, నీవు.
నిలుకాల సూర్యుండు నిలువఁడుగానఁ । దలకొనఁదగు నీకుఁ దంత్రవిధంబు.
కౌరవార్థరణంబు గలిగినదాఁకఁ । జేరి పాండవులకుఁ జేదోడుగమ్ము ;
పురుషార్థివని నిన్ను బొగడు లోకములు ; । చిరకీర్తి శరవిద్య చేరువో దింత.
పన్నగధ్వజుఁ డేమి పాండవు లేమి । యెన్నంగ సరి నీకు నేతెంతుగాక."
అనినఁ గోపమువచ్చి యంగాధిరాజు । కనలుట యెదిరికిఁ గానరానీక
ధనువుతోనే ప్రాణధార వోయుటలు । వినవె కౌరవులకు ! విశ్వమెఱుంగ.
ఏననంతుండ నే యిరునాల్కఁలేదు ; । దానవాంతక, పొమ్ము ధర్మజుఁ గూడ.

మాలోని జగడంబు మఱి నీకుఁదడవ । నేల! మీలోని కేనేల వచ్చెదను!"
అనిన మెచ్చిన భావ మతఁడు నటించి । చనుదెంచె; నిచ్చట శమననందనుఁడు
చని చని నిలిచి నీసైన్యంబుచూచి । యనియెను గేలెత్తి యందఱు వినఁగ:
"అపుడు వింటిమి వినమనక నామాట । నృపులార, వినుఁడు సంధిలె రణద్వయము.
మా విజయమునమ్మి మామాట నమ్మి । రావలసినవారు రండు వచ్చినను.
తోడఁబుట్టినవారితోడి మన్నవలు । వేడుకఁ జేయుదు వేఱుసేయకను.
ఇపుడు వచ్చుటయు మేలిదివేళ." యనిన । నృపు లూరకున్నచో నీపుత్రుఁ డొకఁడు
అనఘు, వైశ్యాపుత్రుఁడగు యుయుత్సుండు । తనపోఁజుఁ దాను గాంధారేయు విడిచి
విఫలవృక్షము పక్షి విడిచి వేవేగ । సఫలవృక్షము చేరు చందంబు దోఁప
ధర్మజుఁ గూడినఁ దా నన్నయట్లు । నర్మిలిఁ బాలించె నతని ధర్మజుఁడు.
సవతితల్లిసుతుండు సతము గాదనుట । సువిదితమయ్యె నీసుతుల కారాక.
అంత ధర్మజుఁడు రథారూఢుఁ డగుచుఁ । గాంతి దిక్కులఁ బర్వఁ గవచంబుఁ బూని
తూణీర కార్ముకాదులు ధరియింప । రాణమై నఖిలతూర్యములు ఘోషించె.
హస్తిబృంహితములు హయహేషితములుఁ । బ్రస్తుతిధ్వనులు నంబరమెల్లఁ గప్పె.
అంతఁ దమ్ములు యోధు లరదంబులెక్కి । యంతంతఁ గవచశస్త్రాదులు పూని
పరగి పూర్వవ్యూహభావమై నిలువ, । నిరువాగుప్రజలు ననేకమార్గములఁ
బాండవు లరులచేఁ బడునట్టి పాట్లు, । అండజధ్వజు సంధి కనిచిన క్రమము,
హరిఁబట్టఁ గురురాజు హవణించువిధము, । గురు భీష్మ కృపు లాడుకొనిన వాక్యములు,
హరి పాండవులకుఁ దోడైన క్రమంబుఁ । బరిగణించిరి మృత్యుభయ మాత్మఁగదుర."
అని సంజయుఁడు చెప్ప నాంబికేయుండు: । "వినుము కౌరవ పాండవేయ సైన్యములు
భూరి కురుక్షేత్రమున దండుగూడి । యేరీతిఁ బోరాడి రిల సంచలింప?
తలపోయ మోక్షప్రదంబైన చావు । కలుగుట యల్పమే కర్మజీవులకు?
గంగనాడఁగనేల గయఁ జేరనేల । రంగైన యోగమార్గములఁ బోనేల
సన్యసింపఁగనేల సవనకర్మములు । విన్యసింపఁగనేల విను మిట్టిచోట
స్వామికార్యార్థమై చచ్చినభటుల । కేమార్గమున ముక్తి యెదురుగా వచ్చు?
వీరలకథ నాకు వివరింపు." మనిన, । ఆ రాజవరున కిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:
"పాండవవ్యూహంబు పరికించి నృపతి । గుండియబెదర [1]నగ్గురుఁ గానఁబోయి,

---

1. కన్గొని రాజుపోయి । ద్రోణశిష్యుండును ద్రుపదసూనుఁడును. (మూ).

“ద్రోణ, నీశిష్యుండు ద్రుపదసూనుండు । శాణారి మెచ్చంగఁ బన్నిన యొడ్డు
చూచితే! యీనేర్పు సురలకు లేదు ; । రాచపుంజముపనే రచియించినారు.
శైనేయ మాత్స్య పాంచాలురు చేకి । తానుండు పురజిత్తు ద్రౌపదేయులును
ఘనుఁడు పాండ్యుండు శిఖండి హైడింబు । లొనర యుధామన్యుఁ డుత్తమౌజుండు
నభిమన్యుఁ డాదిగా నందున్న యోధు । లభినవోత్సాహులు [1]హరినరోపములు.
అదిగాక భీమార్జునాభిరక్షితము ; । త్రిదశులకైనను దృష్టింపరాదు.
మన మొనఁగల యోధమండలి వినుము । మును నిన్ను గృపుని భీష్మునిఁ జెప్పనేల !
భూరిశ్రవుఁడు ద్రోణపుత్రుఁడు శల్యుఁ । డారయ భగదత్తుఁ డనుజవర్గమును
శకుని భోజాధీశ సైంధవ ప్రముఖు । లకలంకబలులు మహాత్ము లున్నారు.
ఉండిన నేమి వారోపుమ రణఁపఁ, । బాండవతతి నని పట్టదు నాకు.
కావున మీరెల్ల గాంగేయ రక్ష । గావింపుఁ డట్లైనఁ గలుగు జయంబు.”
అనుచోట సింహనాదానంతరమున । జననాథ, భీష్ముండు శంఖమొత్తినను
ఈరేడుజగములు సిట్టట్టు వడియె ; । తాఱుమాఱయ్యె విధాతమంత్రములు.
అంత శంఖధ్వని నందఱుఁ జేయఁ । గొంతయైన భయంబు గొనరు పాండవులు.
ఉభయదళంబులు నొక్కటఁ దూర్య । విభవంబు మెఱయించి వివిధయత్నములఁ
దలపడుచున్నంత దైత్యారి యొత్తెఁ । బలితారిజన్యంబు పాంచజన్యంబు.
శతమఖసుతుఁ డంత సంప్రీతి నొత్తె । ధృతలోకచిత్తంబు దేవదత్తంబు.
గుణి భీముఁడును నొత్తె ఘోరతమీఱ । రణభూమిఁ జెవికి వేండ్రంబు పౌండ్రంబు.
[2]శస్తమైన యజాతశత్రుండు నొత్తె । విస్తరింపఁగ నంత విజయంబు జయము.
నమితవైరివిభూతి నకులుండు నొత్తె । [3]శమితశరోధిశేషమును ఘోషమును.
దినకరద్యుతి సహదేవుండు నొత్తె । మనుజ బాష్పదమైన మణిపుష్పకమును.
తక్కటియోధులుఁ దమతమ ధృతికి । నిక్కఁగా శంఖంబు లెలమి నొత్తినను
జగముల జనులు మూర్ఛాప్రభావమునఁ । దెగిపడ్డ తనువులై తెలిసి రవ్వెనుక.
కవ్వడి యవ్వేళ గాండీవధనువు । నెవ్వడితో నెత్తి నెమ్మి సారించి
పలికెఁ గృష్ణునిఁజూచి : “పద్మపత్రాక్ష ! । నిలుపుము పోనీక నీ తురంగముల.
తెలియ నిందెవ్వరు దివుఱుచున్నారొ ! । తొలుత నా కెవ్వనితోఁ దాఁకవలెనో !

1. హరిణరోషములు. 2. శాస్త్ర. 3. శవిత. (మూ).

ఏతూపులకు నెవ్వఁ డేపాటి యగునొ! । చూతము రథ మొక్కచో నిల్పు." మనిన
హరియుఁ బార్థుఁడు చెప్పినట్లు సేయుటయు । శిరమెత్తి పార్థుఁ డాసేన వీక్షించి
సఖులు బంధులు నందు సాఁబాఱు నున్న । ముఖవికాసముదప్పి మోహించి యపుడు
గాండీవ మటుపెట్టి ఘనుఁడు గూర్చుండి । పుండరీకాక్షునిఁ బొనఁగ నిట్లనియె:

అర్జునుఁడు స్వజనసంహారమునకు శంకించి మోహావిష్టుఁ డగుట

"ఇందు నిందఱు విందు లిందీవరాక్ష, । మందునకును శత్రుమాత్రుండు లేఁడు.
పిన్నలు మామలు పెద్దలు తండ్రు । లన్నలు ముత్తాత లనుజులు సుతులు
వియ్యంకు లార్యులు విద్యాగురులును । నెయ్యురు వీర లేన్నృపుని జంపుదును!
చండాలుఁడునుగూడఁ జాలఁ డీపనికి; । పండితోత్తమ, నన్ను బనుతురే యిట్లు!
ఒకగూటిపిల్లల మొకయాడువార । మకట! యిందఱిఁబట్టి యణఁపనోపుదునె!
నేఁగాక చేతులు నిడుపైనఁ దల్లిఁ । గౌఁగిలించెడువారు గలరె తక్కొరులు!
చెనఁటి కౌరవుఁ డింత చేయుఁ గాకేమి । మనకైనఁ గొంత ధర్మము త్రోవ వలదె!
నిశిత చక్రమువైచి నీవైన వీరి । విశసింతుగాని నే విశిఖంబు వోడుగ."
అనిన పార్థునిఁజూచి యబ్జనాభుండు । తనకార్య మనువుగాఁ దలఁచి యిట్లనియె:
"ఎక్కడి కృపవుట్టె నీవేళ నీకు? । తక్కుము మనకు బాంధవుఁ డెవ్వఁ డిందు?
బంధుసంకల్పంబు పరమమూఢులకు । నంధపరంపరై యరుదెంచుచుండు.
ఇతఁడు బంధుఁడు నాకు నితఁ డన్యుఁడనుట । మతిలోన నెలకొన్న మమతసత్త్వంబు.
ఆ మమత్త్వము డించి యఖిలబాంధవుల । నీమాఱు చూడుమా యెట్లున్నవారొ!
వారును దమ కర్మవశమునఁ బుట్టి । రేరీతి నటుపోదు; రిట మాన్పరాదు.
నీవు చంపుటయును నీచేత వీరు । చావు పాలగుటయుఁ జర్చింప మిథ్య.
అనుపాటి యగులీల నా జగన్మయుఁడు । తనువిశేషంబులు ధరియించు విడుచు.
సుర నర వృక్షాది సుభగదేహములు । పురుషున కెపు డెన్నిపో వెన్నిరావు!
లలి జీర్ణవస్త్రం మొల్లక క్రొత్తచీర । వెలయఁ దాల్చినమాడ్కి వినుము జీవుండు
అరయ వార్థకమగు మేను విడిచి । సారెకుఁ జొచ్చు శైశవమైన తనువు.
కావున దేహవికార మేమియును । జీవాత్మ సోఁకదు; జీవుఁ డద్వయుఁడు
నిత్యనిశ్చింతుండు నిత్యనిర్మలుఁడు । సత్యసంకల్పుండు శాశ్వతుం డతఁడు.
జీవాత్మ చెడునను చీఁకును గలఁడె! । జీవుఁ డెవ్వఁడుగాఁడు చింతింప నేను.
ఏను లీలార్థమై యీసృష్టిమైనఁ, । బూని చరాచరంబులు నిందులోనఁ
బుట్టినయట్లగుఁ బోయినట్లగును । గట్టిమైనట్లగుఁ గరగినట్లగును.

దునో యేది లోకంబో । వేగదెన్నఁడు నని వేఁగినట్లగును
నీచింత గలుగఁ గాకేమి । తలఁప జీవుఁడు శుద్ధతనుఁడు కౌంతేయ!
పైఁబాఱఁ గమలాప్తుఁడున్న । యనువున నుండు దేహములేఁగ నాత్మ.
ప్ప వివేకివై చూడు । విశ్వంబు నాకంటె వేఱు గా.'' దనుచు
నధ్యాత్మమర్మములఁ బార్థునకుఁ । దెఱఁగొప్ప నజ్ఞానతిమిరంబు మాన్పి
[1]స క్తిఁ బాపి పోటునకు । బంధునిఁగావింపఁ బార్థుఁ డుప్పొంగి :
శ్రీగురుమూర్తి వేను శిష్యుండ । దేవ, నాకడఁగె సందేహంబులెల్ల.
తో నేను మీమూర్తి । చూచెదఁ గృపతోడఁ జూపవే నాకు.
నేక మహాదేవగణము, । లందు ననేక మహామునిశ్రేణి
వచ్చు; నద్భుత చరాచరము । లుడుగక చూపవే యోకృష్ణమూర్తి!
తింగెదనన్న మెఱయు నజ్ఞాన । తిమిరంబుచేఁ గానఁ దీఱదెప్పుడును.
గ్యవశాన నిన్నెఱింగితిని ; । వేఁడితిఁ జూపవే విశ్వరూపంబు!
శోదాదేవి ముమ్మాఱు చూచె । నన విందు నీదు దివ్యాకారవిధము.
జూడవే నవకృపాదృష్టి । నన్నెగల్గిన భక్తవత్సల!'' యనిన,
గ్రీడికి దివ్యమగు దృష్టినిచ్చి । నిరుపమగతిఁ జూడ నిజమూర్తిఁ జూపె.
నేక సప్తాంబురాసులును । మందరాది సమస్త మహితశైలములు,
గదాసిశార్ఙ్గ సంఘములుఁ । బుంఖానుపుంఖమా భుజములు నమరె.
ములు మఱి శాంభవీదేవి । నయమొప్ప శ్రీలక్ష్మి నయభక్తిఁ గొలువ,
బ్రహ్మ లేకాదశ రుద్రు । లనిమిషేశ్వర వహ్ను లమరి రంగముల;
త లంతక వరుణ । విశ్వులు వసువులు వెలసి రూరువుల.
స్త మకుటాగ్రభాగంబులందు । రహికెక్కఁ బెక్కైన రవిమండలములుఁ,
మకూపముల సంధులను । గురుతర బ్రహ్మాండకోటులుఁ బొడమె.
వృష్ణి భోజాంధక వీరు । లుభయపార్శ్వంబుల నొప్పారి రపుడు.
మున నక్షత్రలోకంబు । ఘటిత మౌక్తికభాతిఁ గరము శోభిల్లె.
న్నలుసుమండెఁ; బ్రళయవాయువులు । నెలకొనె; నుత్పాత[2]నిచయంబువొడమె;
భులు మ్రోసె ; సురపుష్పవృష్టి । గురిసె ; ధరిత్రి సంక్షోభించె నపుడు,

2. నియమంబు లొడమె. (మూ)

నారద సనక సనందనాదులును । బారాశరాది తపఃపరాయణులు
గరుడ విద్యాధర ఖచర తుంబురులుఁ । బరమవైష్ణవులును ఫణికులేంద్రులును
జయజయధ్వనులతో సన్నుతుల్ సేయ । భయదోగ్ర విశ్వరూపము చూడనొప్పె.
అప్పు డర్జునుఁడు సాష్టాంగప్రణామ । మప్పరమాత్మున కతిభక్తిఁ జేసి:

అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణుని దివ్యరూపంబు గనుఁగొని స్తుతించుట

"సర్వజ్ఞ! సర్వేశ! సర్వభూతాత్మ! । సర్వంసహాధార! శరణంబు నీకు.
దేవ! దేవకిపుత్ర! దేవేంద్రవంద్య! । నీవిశ్వరూపంబు నేర్తునే చూడ!
సరిగాదు రవిసహస్రము దీనిరుచికి; । సరిగావు గగనలక్షులు నున్నతికిని;
అమరు లీమూర్తిలో నణఁగుచున్నారు; । కమలాసనుఁడు నిందుఁ గలియుచున్నాఁడు;
చంద్రార్కనయనదంష్ట్రాకరాళములు । సాంద్రాననము లిందు సంఖ్యకుమీఱె.
అంబరాభరణంబు లవి పెక్కుగంటి; । ముంబరంబగు జగంబులనెల్లఁ గంటి;
అదె నిన్ను జూచెద రఖిలదేవతలు; । నదె నిన్ను బొగడెద రఖిలసంయములు;
వారక నీముఖోజ్జ్వలవహ్నులందు । వారె కౌరవులెల్ల వచ్చి కూలెదరు;
ఏ నిన్ను మఱచితి నెవ్వరో యెఱుఁగ । నీనులారఁగఁ జెప్పవే! వణంకెదను."
అనినఁ గృష్ణుఁడు పల్కు: "నర్జున, యేను । ఘనలోకసంహారకరుఁడఁ గాలుండ.
నీవు కయ్యంబు మానితిగాన రిపుల । నే వధించెదనని యేఁగుదెంచితిని.
కావున వీరి నేఁ గడతేర్త విడువ; । నీవును నిచ్చమై నిలిచిన నిలుము.
ఆనతో వచ్చిన యస్త్రదేవతలు । నీసమరము గోరి నేఁడు నున్నారు.
అడిచి పాల్గొనింప నవి యొల్లవేల? । వడి నరాతులఁ జంపి వసుధ గైకొనుము."
అనినఁ గవ్వడిపల్కు: "నట్ల చేసెదను; । నను గటాక్షింపుము. నాతప్పు లోర్వు.
మనుజుఁగాఁ జింతించి మందెమేలమున । ననఘ, యేమంటినో! యాద్యుండ వీవు.
మిమ్ము సఖుండని మేనబావనుచు । నమ్మి నవ్వుదు లోకనాయక, యెఱుఁగ.
ఉర్వివా రీమూర్తినోపరు చూడఁ । బూర్వప్రకారమై పొడసూపు." మనినఁ
గరుణాసమేతుఁడై గరుడవాహనుఁడు । నరునికై తొంటి మానవమూర్తి దాల్చి
చెన్నార నొగలిపైఁ జేరోఁకలఁబట్టి । యన్నువ నగవుతో నాక్రీడిఁ బలికె:
"ఏమహాత్ములకైన నెఱుఁగఁ జొప్పడని । మామూర్తి చూచితే! మనుజేంద్ర, నీవు.
సమరంబులో బంధుసంజ్ఞ శాత్రవుల । సమయింపఁ జాలుదా చాలవా?" యనిన
నతఁడు సిగ్గున నుత్తమాంగంబు వాంచి । వితతాయుధము వట్టి వెన్నుని జూచి
మఱియు నధ్యాత్మమర్మము లనేకములు । తరవాయిగొని యడిగి తనసొమ్ముఁ జేసి

హరిభక్తి ముక్తికి నాధారమనియు, । హరిభక్తి భాగవతానందమనియు,
హరిభక్తి వేదవేదాంతార్థమనియు, । హరిభక్తి యతిరహస్యమునుగాఁ దెలిసె.
విను మిట్టి తెఱఁగులు వినఁ గనుంగొనఁగ । జననాథ, వ్యాసప్రసాదంబు నాకు.
అనయంబు నేను విన్నంత కన్నంత । వినిపింప నిదె కంటె వింటివే?" యనిన
నతఁ: "డేను వింటిఁ గృతార్థుండనైతి; । సుతుల సంగర మింక సువ్యక్తముగను
వర్ణింపు మునుము నెవ్వరు తాఁకి?" రనిన । వర్ణించె నతఁడు నవ్వసుధేశ్వరునకు.
మునుపు తాఁకినవాఁడు మూర్ఖు నీసుతుఁడు ; । వెనుకఁ దాఁకిరి పాండవేయు లుగ్రమున.
అప్పటి సంరంభ మమరేంద్రుఁడైనఁ । దప్పక యొక్కింత దర్శింప నోడు.
బలధూళి యొకటి యేర్పఱుపరాకుండె ; । బలఘోష మొకటి యేర్పఱుపరాకుండె.
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గోలలుఁ ద్రెవ్వి । కడునాడు మింటిపై గ్రద్దలలోన.
మొనల నెత్తురుటేర్లు ముంచు నన్నుచు । వనధి డాఁగఁగఁ బోలు వలయాద్రిగుహల.
పొడు పట్టు పొరిగొను పోనీకు పొదువు । మడు వ్రేయు మనుమాట లఖిలంబు నిండె ;
సకల దిక్కుల కస్థి శల్య కపాల । శకటాంగములు ద్రెవ్వ చప్పుళ్లు పరఁగె ;
ఘనతర శస్త్రాస్త్రఘట్టన లెసఁగె ; । అనలకణంబు లయ్యాజిఁ గ్రిక్కిఱిసె ;
చఱచి దిక్కులఁజొచ్చు సమయతూర్యముల । బెరసె దేవస్త్రీల పెండ్లితూర్యములు ;
తొండంబు లొండొంటితోఁ జుట్టి పెనఁగు । శుండాలములపోరు చూడ వ్రేఁగయ్యె ;
రథికులు తలపడి రౌద్రశస్త్రాస్త్ర । మథిత పరస్పర మకుటాగ్రులైరి ;
పటహ భేరీ శంఖ ఝాంకార[1]ఘోష । ఘటితమ్ములై దిశల్ కంపింపఁదొడఁగె.
ఆ మహారణములో నాభీష్మురథము । నేమిఘోషము మించి నేల చించుచును
జరియింప భీష్ముచేఁ జదియు తేరులును, । ధర వ్రక్కలై వ్రాలు దంతావళములు,
తుత్తుమురై నేలదొరుఁగు నశ్వములు, । మొత్తములై త్రెవ్వి మ్రొగ్గు కాల్బంట్లు
పడియెడు దొరలునై పాండవసేన । తడఁబడఁ దొడఁగినఁ, దనపేరు వాడి
వడముడి భీష్ముతో వచ్చు సైన్యముల । నడిమికిఁ దన తేరు నడిపించి కడిమి
గద వ్రేసెఁ గొందఱు గడిదలల్ వగిలి । ముదురు నెత్తురుగ్రక్క మొగి వెన్కఁద్రొక్క.
వెస వ్రేసెఁ గొందఱ విశిఖవేగమునఁ । [2]గసిమసంగినరీతిఁ గడిమిమైఁ గూల.
అదలించెఁ గొందఱ నాగ్రహోద్వృత్తిఁ । జదికిలఁబడి కుంద సైన్యముల్ మ్రంద.

1. ఘోర । ఘటితమై. 2. కసిమసంబు చెడి నేల. (మూ)

కరిచొచ్చి విఱిచిన కదళీవనంబు । కరణి వాయుజుఁ డిట్లు కడిమిఁ బెంపొంగ,
దుర్మర్షణుండును దుశ్శాసనుండు । దుర్ముఖుండును మఱి సుప్రశస్తాయుధుండు
చిత్రసేనుఁడు వృషసేనుఁడు చారు । చిత్ర వివింశతి చిత్రధ్వజులును
బురుమిత్రుఁడును మహీభుజుఁ డాత్మమెచ్చ । శరసమావృష్టిఁ గీచకసైన్యముఁ దాఁకి
జ్యాఘోషములు దిశాచక్రంబు గప్ప । నాఘూర్ణితాశ్వములై యుద్ధమున గవియఁ
గవలు సైన్యపుఁడు శిఖండి సౌభద్రు । లవనీధవుని తమ్ములాదిగా దొరలు
పవనసూనునకుఁ దోడ్పడి రట్టిచోట । నవఖండములుఁ దూలె నాఁటి యుద్ధతికి.
ఇటుచూడఁ గౌరవ్యులే గెల్తురనఁగ । నటుచూడఁ బాణ్డుసుతులు గెల్తురనఁగ
నుభయ బలంబులు నొక్కటఁ దాఁకె । విభులిద్ధఁ బునఁగొల్పు విధి కేళిసల్పు.
కరిఘంటికాధ్వని ఘనఘోటకముల । యుదుహేష మసిఘట్టనోత్తుంగగమను
భేరీమృదంగాది భీషణధ్వనికిఁ । దాఁగెను బ్రహ్మాండ మోసె దశదిక్కులన్నను.
ఉదయించు నెత్తుట నోడుఁగు వెండియును । ఉదయించు నెత్తుట నొగిఁగు రజంబు.
అయ్యుదయాస్తమయంబుల విధము । చయ్యన నెఱిఁగించె సంసారవిధము.
కమలబాంధవుఁ బ్రాఁకు కప్పురధూళి । సమకొన్న రాహువుచందంబు దోఁపఁ
ద్రిదశులఁ గప్పిన తెల్లనిధూళి । కదనోర్వి కౌకమేలు కట్టునై తోఁచె.
ఖచర కాంతలఁ జేరు కల్పిత్తధూళి । యుచిత పల్లకసంక్తియొప్పు దీపించె.
పన దిశాభిత్తులఁ బట్టినధూళి । పసిఁడి పూఁత విధంబు భాసిల్లఁ జేసె.

భీష్ముని ప్రథమ దివస యుద్ధము

అప్పుడు నీపుత్రుఁడలర భీష్ముండు । తప్పక దారుణాస్త్రముల వర్షముల
యమనూతి సేనాగ్ని నార్పఁజేయుటయు, । సమరేంద్రసూనుఁ డాయతిరథు సంశ
గాండీవ నిర్ముక్త కాండప్రచండ । చండాంశుకరముల నరి నాక్రమింపఁ
బరశురామునిచేతఁ బరఁగిన శరము । లురురాజకలకలం బోర్వనట్టిట్లు
శాంతనవోన్ముక్తశరములు పాండు । సంతతి నెల్ల జర్జరితంబు చేసె.
కినిసి సాత్యకి యంతఁ గృతవర్మఁదాఁకి । ధనువును జోడును ధరపాలు చేయ
నతఁ డొండువింట శరావళిఁ దాడిగి । ధృతి నేసె సాత్యకి తిరుగుడు పడఁగ.
కోసలుం డభిమన్యు ఘోరాజిఁ జెనకి । యా సుభద్రకుమారు నలుగులఁ గప్పి
తానును గర్వుచందంబు వహించి । రా నన్నగతిఁ బోయె రణభూమి విడిచి.
భీమసేనుని మనభీముండు దాఁకి । భీమాస్త్ర శతముల బిట్టు గప్పినను
అతఁ డీతనిమార్గణావళి నఱికి । కేతు చాప చ్ఛత్ర కృపణుఁ గావించె.

యువరాజు నకులుని నుగ్రోగ్రబాణ । నవతి గ్రుచ్చిన నల్గి నకులుఁ డా ధూర్తు
నింతి ద్రౌపదిఁ దొల్లి యీడ్చిన కేలు । గ్రంతలుగా నేసె వజ్రబాణముల.
ధృతి దుర్ముఖుఁడు సహదేవునిఁ దాఁకి । శిత [1]శిలీముఖములు చిచ్చులు గురియ
నరువది నాటిన నన్నియు నాటి । నఱికె దుర్ముఖు తేరు నకులానుజుండు.
శమనతనూజుండు శల్యునిఁ దాఁకి । యమితాస్త్రములఁ గప్ప నతఁడు తద్ధనువు
నఱికిన, వేఱొక నవచాప మెత్తి । వఱపె నమ్ముల మద్రపతిమీఁద నృపుఁడు.
శరగురుఁ దాఁకి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డారు । శరముల విలుద్రుంపఁ జాలఁ గోపించి
గురుఁ డొండు ధనువునఁ గోలలు దొడిగి । యరి ముంచె గిరిని దోయధి ముంచినట్లు.
మాగధ సహదేవు మగటిమిఁ దాఁకి । భోగి భోగనిభుండు భూరిశ్రవుండు
శరములఁ దద్భుజాస్తంభంబు నొంప । నురము నొంచె నతండు నుగ్రాస్త్రతతిని.
ధృతి బాహ్లికునిఁ దాఁకి ధృష్టకేతుండు । శతసంఖ్య గడచిన శరముల గ్రువ్వ
నతఁడు నట్టిశరాళి నాతనిఁ బొదువ । శతమఖవృత్రుల సరిఁబోలె రణము.
అలయలంబసునకు హైడింబుతోడఁ । దలపాటు గల్గుచోఁ దరులును గిరులు
వరుస నెక్కడినుండి వచ్చెనో కాని । తరమిడఁ దండోపతండమై యపుడు
సమరాంగణము శరీరములును నిండఁ । దముఁ గానరాదు ప్రతాపాగ్ని గాని.
నెఱయ నీగతి శిఖండికి ద్రోణజునకు । నెఱిచిచ్చుకోలల యేట్లాట బలిసె
పలు తెఱంగుల మాత్స్య భగదత్తులకును । జగతికి వ్రేఁగైన సంగ్రామ మొదవె.
చెలఁగి సుశర్మకుఁ జేకితానునకుఁ । గలిగె నుద్దామ సంగర కుతూహలము.
బవరంబు శకునికిఁ బ్రతివింధ్యునకును । వివిధాస్త్ర వితతుల విరివియై నడచె.
ఆయతరణము శ్రుతాయువునకును । రాయుచుఁ గల్గె నిరావంతుతోడ.
ధరఁ గుంతిభోజుతోఁ దత్సుతుతోడ । నరుదయ్యె రణము విందానువిందులకు.
కైకొని యేవురు గాంధార పతులఁ । గేకయు లేవురుఁ గినిసి మార్కొనిరి.
తివిఱి సీతనయుండు దీర్ఘబాహునకుఁ । బవరముత్తరుతోడఁ బ్రభవించె నధిప !
నుతగతి నకులసూనుఁడు పేరువాడి । యతిఘోరముగఁ దాఁకె నయ్యలూకునిని.
వెండియు వీరులు వెస నిందునందుఁ । దండతండంబులై ద్వంద్వయుద్ధములు
సుర సిద్ధ సాధ్యులు చూచి యాశ్చర్య । భరితులై వినుతింపఁ బాటించి రధిప !

1. శిత. (మా)

ఏటుకోలల భంగి నేర్చినమగలు । కోటాన కోటులు గుంపులై తాఁక
నెక్కడ చూచిన నెక్కడి ఘోర । మిక్కుటయ్యె మని తోఁప నేట్లాడిరపుడు.
ద్విరదరదంబులు తేరుల నొగలు । సరిఁదాఁకి విఱిఁగెడు చప్పుళ్లు బెరసె.
వారణ హయరథవ్రజము పైఁబడినఁ । బోరాట నొదుఁగక పొడుచు కాల్బంట్లు,
నిరుపమ రథమహానివహంబు మీఁదఁ । దురగ రత్నంబులఁ దోలు రాహుతులు,
హరి కాలుబంటు తేరన కుర్విఁ గలయఁ । గరిచేతఁ ద్రొక్కించు [1]కడిఁది మావంతులు,
రథికులఁ జంపి యారథముల కుఱికి । రథిని మార్కొను మహారథికులుఁ గలిగి,
గదలుమోములఁదాఁకి కదుములుగట్టి । యుదరివెన్దిరుగుచునున్న యేనుఁగులు,
బిరుదుకోలల నేదు పెరిగినట్లయ్యెఁ । బరఁగ మిన్నులమీఁదఁ బాఱు గుఱ్ఱములు,
నొకహస్త మెడలిన నున్న హస్తమునఁ । బ్రకట శాత్రవు మీఁదఁబడి పొడుచువారుఁ,
దల ద్రెవ్వినను మున్న తా దృష్టి యిడిన । తులువపైఁబడి పొడ్చి తూలెడువారు,
నిజవాహనంబు ద్రుమందిన నవ్యవాహ । భజనఁ బల్మఱునిల్చి పరుఁగూల్చువారు,
ఖండంబు లయ్యును ఘనతర భ్రుకుటి । [2]యుండ నొడుగఱచు టుడుగనివారుఁ,
దారు నొచ్చియును పాండవులకుఁ దోడు । పోరాడువారునై భూరిభంగులను
దళములు పోర, రథంబులుపాఱి । నలసిన తలలుఁ జూర్ణములైన విండ్లుఁ
గరుల త్రొక్కుల నేలఁగలిసిన భటులు, । వరుసఁ దుత్తుమురైన వాలుగుండెలును,
హరిఖురాగ్రముల నుగ్గైన బొమ్మికలు, । నురుగతిఁ ద్రెవ్విన యూరుకాండములు
పీరాసి నిహతిఁ ద్రెవ్వియు రథమిడ్చు । తేరి గుఱ్ఱములునై దృష్టింప రణము
శరశయ్య నిక్కెక్కఁ శాంతనవుండు । పరమార్థమన్నట్లు భటులట్టి శయ్య
నెక్కిన చోటునై యింపార, సూర్యుఁ । డెక్కె మిన్నను పట్టపేనుంగు [3]వీపు
కొడుకు వచ్చెనొ రాఁడొ ఘోరాజికనుచుఁ । బొడవెక్కి వీక్షించుపోల్కి దీపింప.

భీష్ముఁడు పాండవవీరుల నొప్పించుట

అపుడు దుర్యోధనుండనుప దుర్ముఖుఁడు । కృప వివింశతి శల్య కృతవర్మలనఁగ
నేవురుదొరలు వీరెలమిఁ బంచాగ్ని । భావంబువారు విస్ఫార తేజముల
గాంగేయుకెలఁకులఁ గదిసి శాత్రవుల । భంగపెట్టుచు బరాబరి సేయునంతఁ,
దన తాలకేతువు దశదిశావీధి । వనమునఁ దోఁప దేవవ్రతుండలరి
తూలముం దఱుము వాతూలముఁ బోలె । వేలములకు సైన్యవితతిఁ బోఁదఱిమి,
పాంచాల కేకయప్రముఖులు వాఱ, । సంచిత వ్యూహపార్శ్వములైన వారి

---

1. కలిత మావుతులు. 2. యొండె వురుకుట. 3. రింపు. (మూ).

మూఁకలకుఱికి యమ్మొనలెల్ల విప్పి । యాఁకొన్నపులి యాలకాడి కొన్నట్లు
వెన్నడించియు, జోడు విల్లుఁ బతాక । యెన్న రథ్యము సూతునిలకు వ్రాల్చియును,
వారి **తూ**పులవాన వరుసఁ దోడ్తోన । వారించియు ననూనవైఖరిఁ దాఁకి,
యెక్కడఁజూచిన నెదుటఁ బార్శ్వములఁ । బెక్కండ్రు భీష్ములు బెరసినట్లుండెఁ
బ్రజలను బుట్టించి బ్రహ్మయాత్రేఁగు । నిజలీలఁ జెఱుప జన్మించినాఁ డనఁగ.
దాయలఁ దమసందు దట్టమై వివిధ । సాయకమయముగా శరములేయుచును
నేమి[1]చాళులు వట్టు నెత్తుటఁ దడుపు । భూమిమీఁశ, భూమిఁ **దూ**పులనారునాటు
సురపూలవృష్టి నచ్చుగ నెరువుగట్టుఁ । బోరిపోరి రథవేగమున నెలుగువెట్టు
విమతులు ధరఁబడ్డ విజయఫలంబు । క్రమమొప్పఁ గొను భీష్మకర్షకుండడర.
భయమంది భగ్నమై పాండవబలము । లయకాల మిదియని లజ్జను విడిచి
వడగండ్లఁ జిగురాకు వ్రయ్యలైనట్లు । తడఁబడి తలచెడి [2]తట్టాడి తలఁకి
చిందఱవందలై చివికి చీకాకు । నొందుచు [3]నొకనిపై నొకఁడు వ్రాలుచును
మందాకినీసూను మార్కొను మగలు । మందునకును లేకమగఁటిమిఁ బాయఁ
దల్లిగారగు సుభద్రాదేవి కడుపు । చల్లఁగాఁ బుట్టిన సౌభద్రుఁడపుడు
కర్ణికారపతాక గలిగి సువర్ణ । వర్ణరథ్యముల నుజ్జ్వలమైన రథము
నెక్కి శౌర్యము రూఢికెక్కిన భీష్మ । ... ...
మద్రాధిపతిఁ బదిమార్గణంబులను । భద్రాత్ముఁ గృతవర్మఁ బదిమార్గణముల
ఘనుఁడు వివింశతిఁ గాండవింశతిని, । అనువొప్పఁ గృపుని **నూ**ఱంబకంబులను,
దుర్ముఖుఁ బదియారు **తూ**పుల నొంచి । మర్మంబు లగలించి మఱియంతఁ బోక
నారాచవర్షంబు [4]నాదేయుమీఁద । వారక కురియింప, వారలు మెచ్చి:
" యితఁడు మహావీరుఁ డెవ్వరికంటెఁ ; । బ్రతివచ్చుఁ గ్రీడికిఁ బౌరుషస్ఫురణ.
ఆర్వుర నణఁచు సంయమిపోలె మనల । నార్వుర శరవిద్య నడఁపుచున్నాఁడు.
వాల నిచ్చినఁ గాదు వారికి వారు । చేలావుపస వీనిఁ జెండాడుటొప్పు. "
అని సూతునొక్కఁడు హయములనొకఁడు । ధనువొక్కరుఁడు కేతుదండ మొక్కరుఁడు
ఘనరథం బొక్కఁడు కవచ మొక్కరుఁడు । తునుమాడఁ జొచ్చినఁ దోడ్తోన నతఁడు
నన్నిటికన్ని చయ్యనను గైకొనుచు । మిన్నేటిసుతు విల్లు మెఱుఁగుటమ్ములను

1. చోళ్ళువట్టు. 2. దట్టమై. 3. నొకటిపై నొకటి. 4. నాద్యేయు. (మూ).

విఱిచిన విఱుగక వీఁడెంతయనుచు । నఱిమంట పిడుగునై యఱగన్ను మెఱయ
సమరనదీసూనుఁ డభిమన్యు నపుడు । సమయించు తలఁపున శక్తి వైచుటయు,
నది మూఁడు శరముల నార్జుని దునిమి । నదిసూను కవచంబు నఱికిన, నలిగి
కృతవర్మ మద్రేశ కృప వివింశతులు । ధృతి దుర్ముఖుఁడు భుజోద్రేకంబుతోడ
బాణాష్టకంబులు బాణసప్తతులు । బాణశతంబులు బాలుపై నేయ
నంతలో భీష్ముఁ డస్త్రాది సన్నాహ । దంతురంబైన రథంబెక్కి వచ్చి
సాయకత్రయమున సౌభద్రు నురము । వాయువు లడఁగూడ వ్రయ్యలు వాపి
[1]పాఱవాతమ్ములు ఫాలదేశమున । నాఱు నాటినఁ బ్రాణ మల్లలనాడి
కోపధూమ్రాత్ముఁడై గోత్రారిమనుమఁ । డేపుచేవయు నాత్మ నినుమడింపంగఁ
గ్రొత్తగా మిన్నేటికొడు కెత్తికొనిన । యుత్తాల కాలాంక ముర్విఁ గూల్చుటయు
రాజుచిత్తము పాండురాజుసైనికుల । నాజిలో గెల్వరాదని కొంత దెలిసె.
ఆర్చెఁ బాండవసేన యాహవలక్ష్మి । యూర్చిపుచ్చిన భావముండె నీమొనకు.
సౌభద్రుపై నంపజడి శల్య కృపులు । వేభంగి నడరింప వేగంబె వచ్చి
పావని యాబాణపటలంబు విప్పి । దేవవ్రతుని విల్లు ద్రెవ్వనేయుటయు,
నతఁ డొండువింట నస్త్రావళి దొడిగి । ప్రతివీరు సింగంపుఁబడగ దున్మాడి
యంబకత్రయమున నభిమన్యు గ్రుచ్చి । పంబి పైపై వచ్చు పరసేనఁ బఱప
వారి సైన్యపుఁడును వరుసఁ గేకయులు । వైరాటు లిరువురు వారి తండ్రియును
బవనజ పార్థసంభవులకు మిగిలి । దివిజ నదీసూను తే రాక్రమించి
శక్తి కుంత ప్రాస చక్ర గదాది । శక్తిఁ దోమర సహస్రంబులు గురిసి
కృతవర్మ మద్రేశుఁ గృపు వివింశతిని । ధృతి దుర్ముఖుని గుంపు తెరలఁ దోలుచును
ఎడనెడ భీష్మతో నేట్లాడుకొనుచు । వడముడి వడిమెచ్చ వ్రాలుచో, నందుఁ
గరిఘటాపటలితో గర్వంబుతోడ । ధరణీశుఁ డలర నుత్తరకుమారకుఁడు
శల్యుపైఁ గవిసి విశల్య దోశ్శక్తిఁ । గల్యంశజుంకును గలసేన చూడఁ
గరిఁగొల్పి నారాచ ఘనవృష్టి గురిసి । హారుల సూతునిఁ జంపి యరదంబు నఱికి
యురుచాపయష్టియు నూనంబుచేయ । దరహాసమొప్ప మాత్స్యుని జూచి యతఁడు :
" గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేనమీఁద । నుగ్రతచూపిన యోధవా! " యనుచుఁ

---

1. పాఱు. (మా).

ప్రళయకాలమునాఁటి భాస్కరప్రభలఁ । గీలు కీల నవ్వెడి ఖేటకంబొకటి
యుత్తరుమీఁదఁ బ్రయుక్తి వైచుటయు । నుత్తుంగ రుచి నది యుడువీథిఁ గప్పి
దొరకెఁ గాలున కిది తొలిముద్ద యనఁగఁ । బరిమార్చె నుత్తరుఁ బ్రాభవోత్తరుని.
అతఁ డిట్లు కూలిన నాతసి కరిని । ధృతిఁగూల్చి శల్యుండు తేరొక్కటెక్కె.
తమ్ముఁ డిట్లీల్గినఁ దానల్గి శంఖుఁ । డమ్మద్రపతిఁ దాఁకి హస్తిసంపదను,
వరమేఘకులముతో వజ్రిగిరీశు । నిరవొప్పఁ జెనకఁ బోయినలాగు దోఁప
ఘోరభంగిఁ గడంగి కులిశోపమాన । దారుణాస్త్రములఁ బ్రతాపించి యేయ,
నమ్మెట్టడికి భీష్ముఁ డమితరథాశ్వ । సమ్మర్దమున నట్టి శంఖుని కరుల
నిసుకఁ గట్టిన బొమ్మరిండ్లు వేడుకకు । వెసఁ గాళ్లఁ దన్నెడి వెట్టియుఁ బోలె
ఘీంకారమునకు [1]దిగ్భిత్తులు పగుల । శంకలేక వధించు సంచు తానెఱిఁగి,
"యోడకుం డోడకుం డో యోధులార! । క్రీడి వచ్చితి మీకు గెలుపేమి భ్రాంతి!
యటుచూడుఁ" డని మార్గణావళిఁ బఱుపఁ । బటుభంగి నధిప, నీబలములలోనఁ
జిద్రుపలయ్యెడు తేరుఁ, జెడిపాఱు హయము, । నదవదయగు బంటు, నణఁగు గజంబు,
ధూళిపాఱు పతాక, త్రుంగెడి గొడుగు, । గాలిఁబోయెడు విల్లుఁ గలుగవచ్చినను
అయ్యెడ్డు దోసపం డవిసినయట్లు । చయ్యన విచ్చె వాసవముఖ్యు లలర.
నరుఁడంత నిలువక నారి సారించి । సురనదీసూనుపై స్ఫురణమై నిగిడె.
ఇరువురుఁ దలపడ నీక్షించు ప్రజకు । హరి హరి దాఁకిన యాచందమయ్యె.
ఇట్లిరువురుఁ దాఁక నిరువంక దొరలు । పోట్లాట కెక్కిరి భూపాల, వినుము.
అప్పుడు భానున కపరాహ్ణమయ్యె; । నెప్పటిశంఖుపై నెక్కె శల్యుండు.
గజయుద్ధమునకోర్చి కలకలంబోర్చి । నిజ[2]శరంబుల మాత్స్యనికరంబు దఱిమి
విరటు శతానీకు వెస [3]వెన్నడింపఁ । దిరమైన మద్రేశు తెగువకు వెఱచి
పదఘట్టనల భూమిభాగంబు వగులఁ । జెదరి శంఖుఁడు చేరె సేనానికడకు.
శంఖుఁ డిట్లొదుఁగుట శాత్రవభటులు । శంఖంబులొత్తుట చక్క వీక్షించి
నరుని భీష్ముండు తృణంబుగా నెన్ని । కురిసెఁ గోలలవాన గుణఘోష[4]మడర.
నరుఁడు నాభీష్ముఁ దృణంబుగా నెన్ని । పొరి పొరి బహుశరంబుల వెల్లిగొలిపె.
ఇరువురిరణమున కీ యుగంబెల్ల । సరిచాలదని తోఁచె శస్త్రాస్త్రములును.

---

1. దిగ్దంతులు. 2. శిఖంబుల. 3. వెన్ను. 4. మనఁగ. (మూ).

వడినంత భీష్ముండు వాసవితోడి । బెడిదము చాలించి పెక్ర[illegible]
ద్రుపదుసేనకుఁ దేరు దోలించి యతని । యపరిమితోగ్ర సైన్యంబు [illegible]
నొంచినవనమున కెగసి కార్చిచ్చు । మండెడుకై వడి మదగజ తురగ
రథ పదాతిచయంబు రౌద్రబాణాగ్నిఁ । బృథివిపాలొనరించి [illegible]
ఘనుఁడు కేకయపంచకము సేనకుఱికి । సునిశితాస్త్రంబులఁ [illegible]
నాలోడనముచేసి యంత విరాటు । నాలుగుదెగల సైన్యము [illegible]
యడయాలములతోడ నార్పులతోడ । గొడుగులతోడ [illegible]
బెక్కుదిక్కులఁ బర్వ పృథివీశుసేన । నొక్కదిక్కుగ నొత్తి, [illegible]
బాండుతనూజులు పరికింపుచుండఁ । జండిమ[1] నెఱపు చోఁ, [illegible]
"ఎనయఁ దేజము చూప నీతండు చాలుఁ । బునరుక్తి [illegible]" [illegible]
భానుఁ డంబుధి గ్రుంకెఁ బాండవాస్యముల । తోఁప [illegible]
కౌంతేయ భీత్యంధకారంబుతోన । యంతంతఁ బర్వె సయ్యంధకారంబు.
రారాజు పులకాంకురంబులతోన । తారలు పొడమె నంతయు [illegible].
రమణ భీష్ముని యనురాగంబు తోడ । నమరె సంధ్యారాగ మపర[illegible].
అప్పుడు కురువీరు లాజిచాలించి । విప్పుమోముల భీష్ముని నుతింపుచు [illegible]
వేలంబులకు [2]నేఁగ వినుము పాండవులు । నాలంబు చాలించి యరిగి [illegible].
అని యిట్లు తొలినాఁటి యాజిలో భీష్ముఁ । డొనరించు పౌరుషంబొ[illegible]
ఇట నాంబికేయున కెఱిఁగించె ననుచు । నట ముని జనమేజయ[illegible]
జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ[3]చెల్లె నెఱిఁగిం[illegible]
గౌశల్యా గర్భదుగ్ధాబ్ధి శుభ్రాంశ! (?) । ఈశాన సంస్తుత్య! యింద్రా[illegible]!
పాలిత దివ్యోగ్రబాణసంపన్న! । నీలాంబుదశ్యామ నిర్మలదేహ!
సనకాది మునివంద్య! సచ్చిదానంద! । మనువంశతిలక! రామా! [illegible].
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర [illegible]
స్తుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొప్పి [illegible].

1. నెఱపుతో. 2. వీడు. 3. లెల్ల. (మూ).

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీకంఠ కమలజార్చిత పాదయుగళ! । నాకేశవందిత నవ్యచారిత్ర!
లోకరక్షక, భక్తలోల, శరణ్య, । నీకు మ్రొక్కెద రామనృప, చిత్తగింపు.
అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పఁదొడఁగె । సవినయస్ఫూర్తికి జనమేజయునకు.
ఆరీతి భీష్ము పరాక్రమంబునకు । సారస్యవిముఖుఁడై శమన నందనుఁడు
నాఁటి నిశావేళ నరనాథులెల్ల । వాటంపు భక్తిఁ గొల్వఁగఁ గొలువుండి
శౌరికిట్లను: "నిన్ను శక్రజునమ్మి । పోరిలోఁ బ్రజలఁ గోల్పోవుచున్నాఁడ.
బాణారి బాణాది బాణసంపదకు । ద్రోణు మెచ్చులు గన్న తూపులపనకు
బ్రమసి యేఁ గౌరవపతితోడి యనికి । సమకొంటిఁ గాక యీచల మెవ్వఁడెఱుఁగు.
ఇతఁడు శాత్రవహింసకే నోప ననిన । ధృతి నొక్కవిధము సంధింపనే యేను!
ఆపగాసుతు మర్త్యుఁడని యుంటిఁ గాని । నాపాలి మృత్యువై నటియించు టెఱుఁగ.
ఉత్తరుం డీల్గె లోకోత్తరుం డొకఁడు । క్రొత్తగా నిదె నేఁడు గూలె సైన్యంబు."
అనినఁ గృష్ణుఁడు పల్కె 'నక్లేలతలఁప! । ఎనయ నీయెడఁ గ్రీడి హిత మేల మఱచు!
ఎల్లింటిరణమున నీక్షింపు మితని; । చల్లనై యీరాత్రి శయనింతు గాక.'
అనిన సంతోషించి యవనీశ్వరుండు । వనజనాభుని నంచి వాసవి నంచి
యనిలజు నంచి సైన్యపు నంచి సకల । జననాథులను నంచి చనియె లోపలికి.
ఆరాత్రి దొర లాత్మ నాపగాతనయు । పౌరుష మొకతృణప్రతిమగా నెన్ని
"యెప్పుడు వేగునో యీనాల్గు జాలు! । తప్పక యుగములై తాఁదోఁపఁదొడఁగె."
అనునంతఁ బక్షద్వయము నూఁచి విద్రిచి । యెనయ నించుకనిక్కి [1]యిలఁ దోఁకఁ జీఱి
చంచుపుటము విచ్చి చరణాయుధంబు । కొంచక కొక్కురోకో యని యార్చె.
వదలె విటగ్రీవ వనితాకరములు; । [2]ప్రిదిలె సుషుప్తిసుఖంబు పృథివి జీవులకు.
భటుల నాజికి లేపఁ బఱతెంచె ననఁగఁ । బటు [3]గుణత్రయముతోఁ [4]బయ్యెర వెట్టె.

ద్వితీయ దివస యుద్ధక్రమము

అంతఁ దూర్యరవంబులంతంతఁ జెలఁగ । నంతక ప్రియసూనుఁ డరుణోదయమున
నిత్య కృత్యాచార నియమముల్ దీర్చి । దైత్యారి సాత్యకి తమ్ములు సఖులు

---

1. యలదోకచీర. 2. పృథిజె. 3. గణ. 4. పయ్యద. (మా).

తూర్య స్వనంబులు తోరమై దిశల । సూర్యప్రభలతోడఁ జుట్టుముట్టఁగను
జేసూపి రారాజు సేనలఁ దఱుమ । నాసూటిఁ బగవారు నలమి పైఁబడగఁ,
బోరు ఘోరంబయ్యెఁ బురుహూత నగర । వారాంగనల యిండ్ల వాఁకిళ్లు తెఱవ
... ... । కేళీకలాప ధిక్కృత వేగమగుచు,
నారద వీణా రణ ద్రామనామ । పూరిత సకల నభోభాగ మగుచు,
పటహ నిస్సాణ నిర్భరనాదజాత । పటు దిశావలయ దర్పధ్వంసమగుచు.
ఆ రణంబున భీష్ముఁ డానాఁటిరణము । కారణంబుగ నేచి కౌంతేయకోటిఁ
గొంచక చించినఁ గొదుకుచు సేన । కంచుమించై పాఱ గళములు నఱికి
దొరల నందఱఁ దోలి తొప్పరలాడ । నరుఁడు నారాయణునకు నిట్టులనియె :
"బావ, చూచితె! శూన్యభావన నన్ను । నీ వీరవరుఁ డెన్ని యిటు మన సేన
నాహుతిఁగొనఁజొచ్చె ; నటు మనరథము । మోహరింపఁగఁజేయు మురవైరి, తగును."
అనినఁ గృష్ణుఁడు రథంబాత్రోవఁ దెచ్చె ; । అనిమిషనదిసూతి కర్జునుతోడ
నని ఘోరమై చెల్లె సప్సరో యక్ష । దనుజ గీర్వాణ గంధర్వులు పొగడ.
రామునిచేఁ గొన్న రౌద్ర బాణములు, । భీమునిచేఁ గొన్న భీకరాస్త్రములు,
నిరువురు నాటుచో నిరువురుఁ గొంత । సురఁగరు సోలరు శూరత పెరుఁగ.
నరుని తూపులు తాఁకి నదిసూను పడగ । యరదంబు విలు జోడు నడఁగినఁ జూచి
కలఁగి కౌరవులెల్ల గాంధార శల్య । కలశజులాది (గాఁ గల యోధులెల్ల)
నేయుదు రవి క్రీడి యెంతయుఁకునుము ; । పాయుదు రిటఁ గూడఁబడుదురు ; మఱియు
నందఱికందఱై హరిసూతి పెనఁగఁ । జిందఱవందఱై క్షితిప, నీదొరలు
గాంగేయరక్షకై కడఁగి వచ్చియును । సంగరమునువీడి చయ్యనఁ దొలఁగ,
శరముల బలములఁ జక్కుగా నఱుకు । నరుప్రతాపమునకు నరనాథుఁ డులికి
దేవవ్రతునిఁ జేరి తెగువ నిట్లనియె : । "ఓ వీర, పాండవేయుల గెల్తుననుచు
సేనలు విన నాఁడి సేనాసతనము । (పూనిన నీదగు) భుజశక్తి గాన.
వాల నిచ్చితిగదా వాసవి నింత! । [1]తోలనిచ్చితిగదా దొరల నీరీతి!
బవరానఁ గుత్తుకబంటివై శివుని । మివిలిన శరవిద్య మించుచుండియును
ధృతి నిన్నుగావ నే తెంచు సైన్యముల । నితఁడు (వెన్నాడుచు నిట్లు) మోఁదెడిని.

1. తోలవిచ్చితివి. (మూ).

గురుఁడాదిగా వీని కోలలఁ బగిలి । విరథులై శిరములువీడఁ బాఱెదరు.
ఇట్టివాఁడవు కర్ణు నేటికి వెడలఁ । గొట్టితి రణభూమిఁ గొంతోపకుండ ?”
అనిన నించుక నవ్వి యాపగేయుండు : । “జననాథ, నీమాట సకలంబు నిజము.
నేన.....................డ్డు । కానవు నాపరాక్రమ మింకఁ జూడు.”
అనుచు గాండివపాణికై తేరుగడప, । జనపతి తానును సాహసస్ఫురణఁ
గృతవర్మ గురుపుత్ర కృపులతో నెక్కి । యతిఘోర శరవృష్టి నర్జునుఁ బొదువ
మహిమఁ బార్థునకు ధర్మజ భీమ నకుల । సహదేవు లాహవోత్సాహులై యొదవి
భీష్ముపై నెక్కిన, బెడిదమై రణము । గ్రీష్మ భాస్కర కరాకృతిఁ దేజరిల్లె.
అందు గంగాసూతి హస్తకౌశలము । పొందునఁ బురుహూతపుత్రుని మేన
నమ్ములు గ్రుచ్చిన, నపుడు రక్తములు । చిమ్మన గ్రో(వితోఁ జిమ్మినట్లు)గసె.
నరుఁడు భీష్మునినేయు నారాచకోటి । గరళాగ్నికణములు గ్రక్కుచు నడరి
యతని విల్లును జోడు నరదంబుఁ గాల్చు । నతనికి నవియెల్ల నరుదెంచు మఱియు.
నరుఁడుగ్రుంచు రయంబు నది (సూతి వాని) । వరుసఁదెచ్చు రయంబు వసుధ కేర్పడదు.
ఇద్దరు సరివత్తు రిషువిద్య ననఁగ । నద్దరిపాటుగా నాపగేయుండు
క్రొవ్వాఁడితూపున గోవిందునురము । రువ్విన, నులివేడి రొంపినెత్తురులు
(క్రుంకుభానునిపోలెఁ) గొన మింటికెగసె । మంకెనపూచాయ మఱపించునూడ్కి.
ఆతతాగ్రహగుణవ్యగ్రుఁడై నరుఁడు । తాతఁజూచి యురంబు దశవిశిఖములఁ
దూలనేసిన నొడల్ దూలియు నతఁడు । తాలిమి వదలక దర్పంబు (మెఱసి)
వింట నగ్నులకంటె వేండ్రంబులైన । కంటకాస్త్రములు లక్షలసంఖ్య దొడిగి
దయలేక నరునేయ, దాక్షిణ్యమాత్ర । మయిన లేక నరుండు నాభీష్ము నేసె.
అయ్యంపవెల్లువ నమరలోకంబు । వ్రయ్యునో ! లోకంబు వడిఁ దడఁబడునో !
చుక్కలు డుల్లునో ! సూర్యునిరథము । చిక్కునో ! యని చలించిరి సురాసురులు.
అప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యెఁ గెంధూళి । గప్పి సంధ్యాకాలగతి మింటఁ దోఁచె.

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రోణునిఁ దలపడి విరథుఁ డగుట

ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్రుఁడు తేరు పఱపి । బాణవర్షములఁ గప్పఁగ నాతఁ డలిగి
వాని సూతచ్ఛత్ర వాజివర్గంబ । నోనేసి యార్వ, ద్రోణున కల్గి వాఁడు
శితబాణవృష్టి వర్షింప వర్షింప, । నతఁ డంత నాశీవిషాకృతి తూపు

వేఁడిమంటలు గ్రక్క వేవేగ ద్రొడిగి । వ్రాఁడిచూపులు దోఁప వాని నీక్షించి
పాండవసేనాని, పడితిగా కనుచుఁ । జండవై ఖరిసేయఁ జలియింప కతఁడు
నది రెండుచేసిన, [1]నావిశేషములు । మదిమెచ్చి పొగడిరి మనవారు వారు.
శరగురుఁ డంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డట్లు । శరము డంబునఁ ద్రుంపఁ జయ్యన నలిగి
శక్తి బాహాశక్తి సమకూర నెత్తి । రక్తాశ్వమీఁద ఘోరముగ వైచుటయు,
మూఁడుతూపుల నది మోడుగా నఱికి । వాఁడితూపున గ్రుచ్చె వాఁ డస్త్రగురుని.
అంతఁ బోవక శక్తు లతఁ డొకనూఱు । దొంతిపెట్టున వైవఁ, దోడ్తోన గురుఁడు
పరమాణువులుగాఁగ బాణంబులేసెఁ । గురువంశతిలక, యాగ్రోత్తలు వినుము.
వెండియు సేనాని వివిధోగ్ర భంగిఁ । జండ కాండంబులు సంధించి గురుని
నుఱుగని నెత్తుట నోలలాడించె. । నడిమికి నవ్విల్లు నఱికి ద్రోణుండు
సారథిఁ దునిమి యశ్వములఁ జెండాడ । సారథి నాథుఁడు సరదంబు డిగ్గి
గద త్రిప్పివైవ, సంగద దాని గురుఁడు । చిద్రుపలుగా నేసెఁ జిఱునవ్వుతోడ.
వాలును బలుకయు వాఁడంతఁ గొనుచుఁ । గాలాంతకుని రీతిఁ గదిమి పైఁబడిన
నావాలుఁ బలుకయు నలిగి యాచార్యుఁ । డావాలవలె నుండ నన్నియు నఱికి
" చేతికి లోనయ్యె సేనాని జముని । వాతఁ ద్రోసెద " నని వాలెత్తు నంతఁ,
గరిఁగావ నేతెంచు గరుడాంకు పగిది । నరుదెంచి భీముఁ డయ్యాచార్యుఁ దాఁకి
క్రూరాస్త్ర యుగళంబు గుండియ నాటి । వైరథ్యుఁడగు తన వాహినీ పతిని
నొండొక రథమున నునిచిన, నంత । మండుచుఁ గురుపతి మారుతిమీఁదఁ

భీముఁడు కళింగ సైన్యము నుఱుమాడుట

గరి ఘటాపటలాఢ్యుఁ గాళింగనాథుఁ । బరువడి మణిమంతుఁ బంపఁగా నతఁడు
పవనజు ముందట బలములలోన । వివిధ గదశ్రేణి వెల్లిగాఁ గొలిపె ;
అవి భీము బలముచే నర్థము గూలె ; । దవులక యున్న యర్థము దాఁగిపోయె.
మణిమంతుఁ డేనుఁగు మారుతి మీఁద । నృణిమంతుఁడై కొల్పి చేవేఁడి నూప
గద వేసి యవ్వీరుఁ గాలునిఁ గూర్చి । మదకరి నుగ్గాడె మార్గణౌఘముల.
శూరుఁ డాతని పట్టి శక్రదేవుండు । మారుతియరదంబు మహిఁ గూలనేసి

1. యా విషాణములు. (మూ).

కుంతాగ్రములవంటి కోలలఁ బొదువఁ । గాంతేయుఁ డవ్వీరు గదవ్రేసి చంపె.
అంతఁ జేర్చి శ్రుతాయువను కళింగుండు । కౌంతేయు వాలంపగమిఁ జుట్టుముట్టి
వెడఁద తూపున విల్లువిఱుగ నేయుటయు, । వడముడి బొమముడి వడినిడి కడిమిఁ
బలుకయు వాలును బాణద్వయమున । వెలుఁగ శాత్రవ బాణవితతిఁ ద్రుంచుచును
ద్రోచి యెక్కిన, వానితోఁ బుట్టువొకఁడు । ప్రాచీశ నిభమూర్తి భానుమంతుండు
ఐరావతముఁ బోలు హస్తిపై వచ్చి । మారుతి నుగ్రతోమరముల వైవ,
నిభము కొమ్ములు ద్రొక్కి యెక్కి యాభీముఁ । డభిమాతిశిరము ఖడ్గాగ్నిలో వ్రేల్చి
దంతి ప్రాణము గొని ధరణికి దాఁటి । యంత శ్రుతాయువు నరికట్టు కొనిన,
నతఁడును దనసేన కర్థిఁ జేపివఁ । జతురంగ రంగద్విశాలమై యదియు
మొగిళులు పూర్ణసోముని జుట్టుముట్టు । పగిది వాయుజు మీఁదఁబడిన, నజ్జోదు
పాదచారము నొంటిపాటును నైన । నాదెస చూడక యధికరోషమున
నాసేన నసిధార నటునిటు చెదర । వ్రేసియుఁ గరవాల విద్య పెంపునను
గరిశిరంబులు వ్రేయఁ గ్రందైన మెదడు । కరవాలమున నంటి కడుభార మైనఁ
బడగలు తునకలై పడ వ్రేసి వ్రేసి । వడముడి యావ్రేఁగు వారించుచుండు.
సారథి రథ రథ్య సహితంబు గాఁగఁ । దేరులు నఱకుచోఁ ధృతిఁ జేతిహేతి
మొక్కవోయిన నశ్వముఖమున నపుడు । గ్రక్కున నతఁడు ఖడ్గమువాఁడిపెట్టు.
డాసిన నృపకిరీటములకు విసర । [1]సేన వోయిన చోట నితఁడు ఖడ్గమునఁ
గాలుబంట్లను జక్కుగా వ్రేసి వ్రేసి । చాలంగ నయ్యేన చక్కంగఁ బెట్టు.
గాలిచూలీ రీతిఁ గాళింగబలము । నాలంబులోఁ గూల్ప నబ్బిరుసునకుఁ
జలియించి సూర్యుఁడు జాఱె ననంగ । నలవి పెట్టినయట్టు లపరాహ్ణ మయ్యె.
అంతఁ గళింగుపై ననిలనందనుఁడు । [2]హంతకాఁడై తాఁక నుంకించు చోటఁ
గేతు కార్ముక రథ్య కీలితంబైన । యాతేరు సారథి యవసరం బెఱిఁగి
ముందట నిడిన భీముఁడు రథంబెక్కి । యందుఁ జాపముఁ బూని యమ్ములు దొడుగ,
నాయువు డగ్గఱి యాశ్రుతాయువును । సాయక నవతిఁ గీచకవైరి నేయ,
నవి ద్రుంచి యొకబాణ మనిలజుఁ డేయఁ । బవిలి మూర్ఛ మునింగి పడియె నయ్యోధుఁ;
డతఁడిట్లు మూర్ఛిల్ల నాతని రథము । హితుఁడు సారథి యాజి కెడఁగల్గఁ దఱిమె ;

---

1. నాస. 2. వంత (మూ).

కర్ణధారుఁడులేని కలముఁను బోలె । ఘూర్ణాయమానమై కుందెఁ దత్సేన.
ఇట్టి భీముప్రతాప మీక్షించి యేటి । పట్టి మారుతపుత్త్రుపైఁ గడంగుటయు,
నతనికి సద్దమై హరి సహోదరుఁడు । ధృతిఁ జేకితానుండు ధృష్టకేతుఁడును
విరటుండు పాంచాలవిభుఁడు వెండియును । దొరలు శిఖండియు దురదురఁ దాఁకి
వాలికతూపుల వాన [1]ముంచుటయుఁ, । గేలిని జేయుచుఁ గిమ్మీరవైరి
దేవవ్రతుని మీఁదఁ దేరు దోలించి । యావీరు శరవృష్టి కాత్మ భేదిలక
పరశు తోమర గదా ప్రాస ఖడ్గాది । పరిణద్ధ శరపంక్తిఁ బఱపిన, నతఁడు
బలములతోడ నబ్భట కోటినెల్లఁ । గలగుండు వెట్టి శిఖండిఁ దప్పించి
యంత భీముని తేరి హయముల నెల్ల । శాంతనవుం డొండుశరమున నఱికి
సింహనాదముఁ జేయఁ, జెదరక భరత । సింహము గదగొని సేనాని మీఁదఁ
గవియుచో, సాత్యకి ఖండించి నొంచె । దివిజనదీసూను తేరిసారథిని.
సూతుఁ డిట్లీల్గ వాజులు భీష్ముతోన । యా తేరు గొనిపోయె నాజికిఁ దొలఁగ.
అట్టిచో బకవైరి యుగ్రహంబునకు । నెట్టివారలు నిల్వకేఁగిరి తొలఁగి.
జననాథ, వినుము ధృష్టద్యుమ్నుఁ డపుడు । కనుఁగవ నొక్కచికాసంబు పొడమి
బకవైరి కిట్లనుఁ: "ప్రభువ, నీవిచట । నొకముహూర్తము చూచుచుండుము నన్ను;
కౌరవతతికి నా కడిమి చూపుదును; । ధీర, డిగ్గుదుగాక తేరు నీ." వనుచు
డించి పగ్గము లుగ్గడించి యుజ్జగము । ముంచి తూర్యంబులు మ్రోయుచుండఁగను
కృప గురుసుతులఁ దాఁకిన, వారు నతనిఁ । గుపితులై కప్పిరి ఘోరాస్త్రవితతి.
అపుడు ద్రోణజుని రథ్యముల సారథిని । ద్రుపదాత్మజుఁడు చంపఁ, దొడఁగి ద్రోణజుఁడు
కృపురథంబెక్కి నిష్కృప నంపవాన । ద్రుపదజుఁ గప్పఁ దోడ్తోఁ గప్పె నతఁడు.
ఇరువురిచేత నట్లితఁ డొంటిఁ బడిన । హరిపౌత్రుఁ డచటికి నరదంబు పఱపి
మించిన రామ సౌమిత్రులఁ దొల్లి । కొంచక తాఁకిన కుశుఁడును బోలె
ననుపమ శరకోటి నాక్రమించుటయుఁ, । జనుదెంచి శల్యుఁ డా సౌభద్రుఁ దాఁకి
యేఁబదికోలల హృదయదేశమున । నేఁబదిగంట్లుగా నేసి బిట్టార్చి
విల్లుద్రుంచిన, నొండువింట సౌభద్రుఁ । డెల్లగాఁ బదితూపు లేఁబది దొడిగి
మద్రేశు మూర్ఛానిమగ్నుఁగా నేసి । యద్రులు చలియింప నార్చె; నార్చుటయు

1. ముంచియును – గెలిమి లేనిచో. (మూ).

సారథి తోలఁగించె శల్యు సంగ్రామ । ధారుణి కెడగల్గ ధరణీశ, వినుము.
అత్తఱి లక్ష్మణుండనఁగ నీపౌత్రుఁ । డుత్తరాప్రియుఁ దాఁకి యుగ్రబాణములు
చెరివె నకాలపుష్పిత పలాశంబు । తెఱఁగు రక్తములు సంధిల సేనలార్వ.
అట్టిచో సౌభద్రుఁ డతనివక్షంబు । గట్టితూపుల నేర్పుగదుర నేయుటయు
నడరించె నొకబాణ మభిమన్యు విల్లు । నడిమికి విఱుగ నీ నందనాత్మజుఁడు.
విల్లట్లు విఱిగిన విజయు కుమారుఁ । డల్లన నగుచుఁ జయ్యన నొండువింట
శేషజిహ్వాలువోని శితపుంఖములను । భీషణాకృతి నేసి పెద్ద నొప్పింప
నాత్మజు నొప్పికి నధిప, నీతనయుఁ । డాత్మసంతాపింప నభిమన్యుమీఁద
నరదంబు దోలింప, నతనికిఁ దోడు । గురుఁ డాపగేయుండు గురుతనూభవుఁడు
కృపుఁడు మద్రవిభుండు కృతవర్మ శకుని । నృపులు వెండియుఁగూడి నిశితాస్త్రతతులఁ
దను నేయ, నర్జునతనయుఁ డందఱకు । నినుమిక్కిలై పోరె నీక్షింప సురలు.
అపుడు దవ్వులనుండి యా క్రమంబెల్లఁ । గపికేతనుఁడు గాంచి గ్రక్కున రథము
నీసైన్యతతులపై నిగిడించి మించి । యేసిన వాలమ్ము లెన్ని యోగాని
యెవ్వనిఁ జూచిన నేనూరు వాఁడి । చివ్వలు నాటని శిశువైన లేఁడు.
నరపతి సర్వసేనలకుఁ జేచూపి । నరునకుఁ దోడ్పాటు నడువంగ ననుప,
నది సింజినీరావ హయఖురారావ । రథిని ఘంటారావ రథరావములను
దట్టమై నడచినఁ దావకబలము । దట్టమై నడచినఁ దలపాటు గలిగె.
నవధూళి సూర్యమండలముఁ గప్పుటయుఁ । గవిసెఁ జీఁకటి మిన్ను గానరాకుండ.
హయఖండ భటఖండ హస్తిఖండముల । రయమొప్ప వెడలిన రక్తధారలను
ధూళి యడంగినఁ దోఁచె నీమొనలఁ । జాల నర్జును బాణసంపత్తిఁ జెదరి
తునిసిన శరచాప తూణీర ఖడ్గ । ఘన కపాల కిరీట కవచ కేతువులు,
నలిసిన హయశిరోనాగయోధాంగ । సలలిత భూషణ చర్మాస్థితతులు,
తుమురైన రథచక్ర తోమరచ్ఛత్ర । విమల శిరస్త్రాణ వీరయోధులును.
పోరు ఘోరంబయ్యెఁ బురుహూత తనయు । దారుణాస్త్రములకుఁ దలఁకి నీబలము
మొనకట్ట తెగిపాఱ ముందఱ గాన । వెనుక చిక్కను నిల్వ వెరవులు మాలి
తెమలిన నరుఁ డొత్తె దేవదత్తంబు; । భ్రమపుట్ట హరి యొత్తెఁ బాంచజన్యంబు.
అప్పుడు గురుఁ బల్కె నాపగేయుండు: । "చెప్పఁ జిత్రముగదా జిష్ణుని మహిమ!
రథికుఁ డర్జునుఁడు సారథి కంసమర్ది । ప్రథనవిక్రమ మెంత పాటింపరాదు!

మురువుగాఁ ద్రిపురారి మూఁడవకన్ను । తెఱచినట్లు ప్రతాపదీప్తినున్నాఁడు.
మనపౌఁజు నాజికి మరలింపరాక । విను విచ్చి పోఁ జూచె; వీరవర్గమును
వెనుకముందై పోయె వేలంబుకడకు. । ... ...
విచ్చక నిలిచిన వీరవర్గమును । నొవ్వమై నాజికి నూల్కొల్పరాదు.
వేఁడిమి చాలించి వేగ భానుండు । మూఁడుమూర్తుల పొత్తు మున్నీట వ్రాలె.
సేనలఁ [1]దివిపించి శిబిరంబుకడకు । మానవేశ్వరుఁ గొంచు మరలుట మేలు."
అని చెప్పుకొని భీష్ముఁ డాప్రకారమునఁ । జనియె వేలములకు సైన్యముల్ గొలువ.
పాండవేయులుఁ దమ బలములఁ ద్రిప్పి । మెండైన యార్పుల మిన్నుముట్టంగఁ
జివురుఁదోరణములఁ జెలువైన సంధ్య । దవిలి వచ్చెననంగఁ దనరుపాళెంబు
చొచ్చిరి మదినుల్కి చొచ్చి కౌరవ్యు । లిచ్చల నరుశౌర్య మెన్నుచునుండ.

తృతీయ దివస యుద్ధము

అంత నిద్రాసుఖం బాహవశ్రాంతి । నంతపెట్టఁగ రాత్రి సంప్రీతిఁ బుచ్చి
వేగ భేరీధ్వాన విహ్వలాహ్వాన । మై గభీరంబైన యహికేతుసేన
చనుదెంచి సంగరస్థలి నిల్చుటయును, । దననేర్పు మెఱసి మందాకినీసుతుఁడు
గారుడవ్యూహంబు ఘటియింప నమర । భారకుండై ముక్కుపట్టు తానయ్యె.
ఆచార్య కృతవర్మలచట నేత్రములు, । నాచార్యసుత కృపు లచటిశిరంబు,
శల శల్య భగదత్త శకసింధు సాల్వ । బలభుజు లెల్ల నేర్పడి తన్ను గొలువఁ
దమ్ములతోఁ గూడి ధార్తరాష్ట్రుండు । వెమ్మెచు వీపయ్యె విహగాధిపతికి.
విందానువిందులు విను సూరసేను । లందు బాహ్లీకుఁడును నట వాలమైరి.
లీలమై మగధ కళింగ వల్లభులు । కీలించినట్లు దక్షిణ పక్షమైరి.
కోసల కర్ణాట కుకురాధిపతులు । భాసిల్ల డాకాలి భావమై రథిప !
తక్కిన రాజులు తమకు నిమ్మైన । యిక్కువ నెడనెడ నేర్పడునంత
నటఁ బాండవానీక మాజికి నడచి । పటహ కాహళ శంఖ పణవాదు లొలయ
బలపతి ధర్మజ ప్రముఖుల నడిగి । దళముల నర్ధచంద్ర వ్యూహముగను
బన్నుచో, మాగధపతియుఁ బాండ్యుండు । నెన్న భీముఁడుఁగూడి యీవ్యూహమునకు

---

1. దీపించి. (మూ).

దక్షిణశృంగమై తగ నుండిరంత. । దాక్షిణ్య మొప్ప నూత్న [illegible]
గాఢ కరూశ కేకయులు నీలుండు । నా శృంగమునకుఁ బ్రాపై [illegible] రథిప !
పరఁగ శిఖండి సౌభద్రులుఁ గవలు । హరి సహోదరుఁడు ముఖ్యుఁడు [illegible]
ద్రౌపది కొడుకులుఁ దన్ను సేవింప । భూపతి [illegible]
హైడింబుఁడాదిగా నసురసైన్యంబు । తోడ సమస్తభూధవులు [illegible].
జగదేకనిధిచేయు సారథ్యమునకుఁ । దగుచు [illegible].
నరనాథ, యుభయసేనలు నిట్లు పన్ని । నరభస వాద్య [illegible]
దలపడి సందడిఁ దాసేన పోర । బలధూళి దివిఁ గప్పి భానునిఁ [illegible].
యామహాధూళి లక్ష్యము గానరాక । నామధేయములు [illegible]
తాతల పేళ్లును దండ్రులపేళ్లు । భీతిపుట్టఁగఁ జేయు [illegible]
సాధకంబగు పా ... ... ల పేళ్లు । బోధించి బోధించి [illegible].
భీమసేనునిచేత భీష్మునిచేత । నీమొనలామొన లేర్పాటు [illegible]
దేవాసుర క్రందు దీనికి సరియె । భావింప ననుపోటు పాటించి రధిప !
ఆయెడ గురుపుత్రుఁ డాచార్యుఁ డాప । గేయుండు శల్యుండు కృతవర్మ శకుని
యమసూనుసేనపై నడరినఁ జూచి । [1]కమలి వాయుజుపట్టి [illegible]
ద్రౌపదేయులుఁ జేకితానుండు శైబ్యుఁ । డాపాంచాలుఁ? [illegible].

దుర్యోధనుఁడు భీమునితోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

రాజరాజప్పుడు రథ సహస్రముల । వాజిలక్షులఁ గూడి వాయుజుమీఁద
హైడింబుమీఁద బిట్టడరినఁ జూచి । క్రీడి ధర్మజుఁడు వీక్షింప నీబలముఁ
దఱుమఁ జొచ్చుటయు, గాంధారబలంబుఁ । దఱుమఁ జొచ్చిరి పార్థతనయ సాత్యకులు.
శకుని సైన్యంబంత శైనేయు రథము । శకలంబు లొనరింప సాత్యకి వచ్చి
యభిమన్యు తేరెక్కి, నయ్యిరువురకు । సభయరణంబయ్యె శకునితో నధిప !
కౌరవపతి యంతఁ గరువలి సుతుని । ధీరతతోఁ దాఁకి తీవ్రబాణములఁ
గప్పిన, నగుచు న గ్గంధవాహజుఁడు । విప్పైన క్రొవ్వాఁడి వేఁడితూపొకటి
యురము నాటినఁ, బ్రాణమూటాడి నృపతి । సరగునఁ దేరిపైఁ జదికిలఁ గూలి

---

1. కమల వాలిని పట్టి, కమలినిపట్టి. (మూ).

సొమ్మవోయినఁ, దేరు సూతుండు గొనుచు। నమ్మహాపతితోడ నరుగఁ జొచ్చుటయు,
బలములు విఱిగి దోర్బలములు దఱిగి। నలువంకఁ బదఘట్టనల నేలయద్రువ
నలుగువైచినవాఁడు నభయ మన్వాఁడుఁ। బులు గఱచినవాఁడుఁ బోలనివాఁడుఁ
దలవీడుకొనువాఁడుఁ దగఁ దొట్రువాఁడుఁ। బలవించువాఁడునై పాఱఁ జొచ్చుటయు,
సైన్యేశ సౌభద్ర శరముల శకుని। సైన్యంబు లొకవంక నడఁ బాఱఁ దొడఁగె.
వడముడి యార్పుల వాసవాత్మజుని। [1]పెడచేతి యేట్లచే భీతిరెట్టించి
బలములు నిలువక పాఱెనే గాని। కలశజ భీష్మ వాక్యము లొల్లరైరి.
అంత భూపతి కొంత యామూర్ఛ దెలిసి। యంతంతఁ జెదరు సైన్యములను జూచి
యదలించి తఱుము భీమార్జునద్వయముఁ। జదురొప్ప నీక్షించి సారథిఁ జూచి :
"యోరి, వైరులు నిక్కు సురుకీర్తి స్రుక్కు। నేరమి మాకెక్కు నీవు నారథము
రణభూమిఁ బాపఁ గారణమేమి సూత!। గణుతింప వైతె నాక్రమ మింత!" యనుచు
రణభూమి నడిమికి రథముఁ దోలింప। గణనకు నెక్కుడై ఘనుఁడ, నీ మొనలు
దండితోఁ దమసుయోధనురాక కలరి। యొండొండఁ గూడి యుద్ధోర్విఁ గ్రిక్కిరిసె.
ప్రథనంబునకు మఱి బలము నమర్చి। పృథివీశ్వరుఁడు ద్రోణభీష్ములఁ గదిసి,
"యెన్నఁ బాండవకోటి కీ రల్గకునికి। మున్న యేఁ గానక మోసపోయితిని.
అలిగినఁ ద్రిజగంబులడ్డమే మీకు!। నలువొప్ప నిట్లుండె నాతలవ్రాఁత.
బలవంతు రాధేయుఁ బ్రల్లదంబాడి। కలనికి రానీక కంకు వెట్టితివి.
ఆప్తుల వలెనుండి యహితంబు దలఁచు। తప్తచిత్తుల నమ్మఁ దగవును గలదె!
భయమేది పాండవ పక్షపాతకులు। అయగారులార, మిమ్మన నేమి గలదు!"
అనిన భీష్ముఁడు మందహాసంబుతోడ :। "మును నీకుఁ జాటనే మొనయవుగాక.
శ్రీభర్త నమ్మించి చేపట్టఁ గాన। బీభత్సు నాజి నభేద్యంబు గెలువ.
నాకెకా దర్జును నర నాగ నాక। లోకవాసులకు గెల్చుట దుర్లభంబు.
విగతాయువులు మున్నువృద్ధులు పుట్టి। నెగడనివారు నిర్ణీతిబుద్ధులును,
బ్రథిత శస్త్రాస్త్రులఁ బాండునందనులఁ। బ్రథనంబులో గెల్వఁబలియురుగలరె!
ఐనను నీవు నన్నడిగితి గాక। నానేర్పు చూడుము నరనాథ, యేను
జండికాదేవికి శరదేవతలకుఁ। బాండవసేనల బలియిచ్చువాఁడ."

---

1. పెడతటి యెల్లచే. (మూ)

నని పల్కి కెంజాయ యఱకంట నంట । జననాథ, భీష్ముండు సంభ్రమించినను
శంఖంబు లొత్తిరి సకల కౌరవులు । పుంఖానుపుంఖమై భువనంబు గలఁగ.
తూర్యస్వనంబులు తోడ్తోన సిగుడ । శౌర్యసారంబైన శమనజు మొనయు
నార్చి శంఖములొత్తె రనిన బిడ్డలకుఁ । గూర్చినచీకు పల్కును సంజయునకు :
" అధిపుతోఁ బంతమట్లాడిన భీష్ముఁ । డధికత నరున కెట్లాజిలోఁ జూపె ?
ఈకథావిధము నాకెఱిఁగింపు. " మనినఁ । జేకొని కథ యిట్లు చెప్పె సంజయుఁడు :

భీష్ముని విజృంభణమునకుఁ బాండవయోధులు తల్లడిలుట

"మార్తాండబింబంబు మధ్యాహ్నసమయ । వర్తితోగ్రప్రభావర్తియైనపుడు
తానును నట్టిప్రతాపంబు దాల్చి । భూనాథ, మీతండ్రి భుజశక్తి మెఱసి
హరిసూతిఁ దాఁకుచో నతనికిఁ దోడు । కురురాజు శల్యుండు కుంభసంభవుఁడు
భూరిశ్రవుఁడు ద్రోణపుత్రుండు మఱియుఁ । గౌరవవీరులు గాంగేయుఁ గడచి
క్రీడిపైఁ గవిసినఁ, గీచకారియును । హైడింబ పాంచాలి హరిసహోదరులు
నభిమన్యుఁ డాదిగా నక్కడి దొరలు । రభసంబుతో నెక్కి రౌద్రభావమున
భాగీరథేయుని బలముల నెల్ల । భాగశేషంబుగాఁ బరిమార్చునపుడు
హుంకారములును మహోగ్ర మత్తేభ । ఘీంకారములు ధనుఃక్రేంకారములును
జెలఁగె ; నప్పుడు తునిసిన మస్తకములు । నలినలియైన కందములు బాహులును
బొడిపొడియగు చాపములుఁ జామరములుఁ । బడుగొడుగులు రక్తవాహినిఁ దేలు.
కొఱప్రాణములతోడఁ గొని నక్కలేఁగి । బోరియలఁదుఱిగిన పోటుమానుసులు
పలవింపఁ బాతాళపతి ధాత్రివ్రేఁగు । వెలయ శౌరికి విన్నవించినట్లగును.
గ్రీవలు దెగి వెలికిలఁబడు హరులు । వేవేగఁ గాళులు విద్రుచుకొన్నపుడు
రిపుహరి కేఁగుచో యముఁ డడ్డపడిన । జరణాబ్జములఁ దన్ను చందంబు నెఱపు.
అరదంబు లిలఁగూలి యాజిఁ గాల్వురకుఁ । జరియింపఁగారాని చందంబు చేయు.
గుంపులు గట్టెడి క్రొవ్వాఁడి మగలఁ । బెంపుతోఁ బేర్వేరఁ బిలుచుచు నపుడు
నీ సైన్యనాథుండు నిలయోగ్ర కృత్తి । వాసో విలాసుఁడై వైరి సైన్యముల
మాయ పన్నినయట్లు మంత్రించి నట్లు । ధీయుక్తిఁ గలగాంచి తెలిసినయట్లు
జ్ఞానాగ్ని నొకఁడు విశ్వము వ్రేల్చినట్లు । భానుభాను సమాన పాత బాణముల
వంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును । దుంచియుఁ దెంచియుఁ దుమురుచేసియును

జించియు నొంచియుఁ జీకాకుపడఁ గ । లంచియు బాణజాలముల భీష్ముండు
పరమేష్ఠి విశ్వరూపము చూపినట్లు । పరమేశ్వరుఁడు వీరభద్రుఁడైనట్లు
చూడ భాషింప మిసుంగరాకపుడు । ... ...
పరియలై పసచెడి పరసేన విఱిగి । పఱవఁ[1]బైపైని బటాపంచలగుచుఁ
దేరెక్కడనో లక్ష్యదృష్టి యెక్కడనో । యూరాక యెవ్వాఁడో యతఁడెట్టివాఁడో
తెలియక [2]దిటతప్పి దిగ్భ్రమ [3]చెందఁ । జెలరేఁగి కౌంతేయసేనల మోఁది
గంగకీతఁడుగల్గుఁ గాకేమి రక్త । గంగాశతము నేఁడు గలిగించె ననఁగ,
నితనికిఁ గౌంతేయు లేమున్నవారు । ధృతి నేఁడు త్రిజగంబుఁ దినకపోఁడనఁగ,
భీష్మపావకు రాఁజఁ బెట్టినవాఁడు । ఊష్మపాద్దైన దుర్యోధనుండనఁగ,
నెక్కడి గాండీవి యెక్కడిభీముఁ । డెక్కడి హరి వీని యెత్తికోలునకు
ననఁ బెచ్చు పెరిగిన, నాపగేయునకు । నెనసి భస్మంబయౌ నేలక్ష్యమైన.
చూచుచుండిరిగాని శూరుపై నలుగు । పూఁచినప్రాణి యప్పుడు గల్గకుండె.
తేరి పగ్గంబులు దృఢముగాఁ బట్టి । శౌరి యప్పుడు సవ్యసాచి కిట్లనియె:
"గెలుతునందువు భీష్మకృపగురుద్రౌణి । శల శల్య యుతముగా శత్రుసైన్యముల;
నెన్నఁటికో గల్గు నీదైనరణము! । సన్నిధిగానని చండి పెట్టుదువు.
ఆపగేయుఁడు మిమ్ము నాహుతి గొనఁగఁ । జూపెదెన్నఁడు లావు శూరైకతిలక!"
అనినఁ గ్రీడి: "యదేల యాతని మీఁదఁ । జననిచ్చి చూడుమా సర్వజ్ఞ, రథము.
శరవృష్టి నార్పెద శాంతనవాగ్నిఁ । బరికింపు." మనిన నప్పద్మనాభుండు
నేమి ఘోషము వార్ధి నేమిఁ బగుల్ప । నామహావీరుపై నరదంబు పఱప,
రణకాంక్షతో మీరు రండు రండనుచు । గుణఘోష మిగురొత్తఁ గురుపితామహుఁడు
శిత[4]శరాంబుద వృష్టిఁ జీకట్లు గలుఁగ । నతని యుగ్యముల రయంబు వాకట్టి
హరి నంపవెల్లిఁ జేయూర్పు రాకుండ । హరిసూను రక్తమయుంబుగా నేయఁ,
దననొప్పి తడవక దైత్యారి హరుల । ననికిఁ గాల్కొనఁ జేసి యరదంబు గడప
వడిఁ గ్రీడి యొక పాఱవాతి బాణమున । నడిమికి సేనాధినాథు విల్లుఱువ
నతఁ డొండు విల్లెత్తె నదియును దునిమె; । ధృతిఁ బార్థుచే విండ్లు తెగె నూఱుదాఁక.
అంత మహోగ్రుఁడై యతఁడొండువింట । నంతక పటు దంష్ట్రలనఁగ బాణములు
పఱపె; నన్నియును దప్పఁగ శౌరిరథము । పఱపఁబట్టి యతండు బ్రతికెనే కాని.

---

1. పైపైఁబడఁ బరపంచలగుచు. 2. దృఢ. 3. చెదర 4. శరాంబుధి. (మూ)

మఱియు భీష్ముఁ డపూర్వ మార్గణ విద్య । మెఱసి వాలమ్ములు మేన గ్రుచ్చుటయుఁ,
దాత నొల్లనియట్టి తలఁపున మనుమఁ । డాతని నేయుచో నపరాహ్ణ మయ్యె.
హరి యప్పు డిట్లని యాత్మలోఁ దలఁచె: । "నరుఁడైన భీష్మబాణంబుల నొచ్చె;
కరలాఘవంబు గంగాతనూజునకుఁ । బెరుగుచున్నదిగాని బీరువోదింత.
పాండవసైన్యంబు పాఱెడిఁగాని । దండనాథునిఁ దాఁకు తలఁపైన లేదు.
తాఁకుటెట్లు తదీయ దారుణాస్త్రములఁ । దేఁకువచెడి నొచ్చి తిరుగుడువడియె.
కురుపితామహుఁడేయు కోలలవలన । నురుమూర్ఛ గదిరిన ట్లున్నాఁడ నేనుఁ.
గురుసేన రిపుసేన కొలుపమి యెఱిఁగి । నరుమీఁదఁ బొదువుచున్నది నలుదెసల.
ఇట్టైన గాంగేయుఁ డీక్షణమందుఁ । బట్టిన తనబాణ పతికిఁ జెల్లించు.
ఈ దురవస్థలో నేనూరకున్నఁ । గాదు కార్యం." బని గణుతించుచోట,
నిప్పులు గ్రక్కెడు నిష్ఠురాస్త్రములఁ । గప్పె వెండియుఁ బార్థు గాంగేయుఁ డలుక.
గురు కృప కృతవర్మ గురుపుత్ర ముఖ్య । కురుయోధవరులు ఫల్గునుఁ జుట్టుముట్ట,
నావేళ సాత్యకి యత్తెత్తి చూచి । దేవవ్రతుని దాఁటి తెగిపాఱుచున్న
యోధులకిట్లను: "నోవీరులార! । యేధర్మవిధము మీకిట్లు పాఱుటలు?
క్రమ్మఱఁ దల్లుల గర్భంబు దూఱ । నిమ్మాడ్కిఁ బోవుటో! యెఱిఁగింపుఁ డింత.
అనఘులార, యనిత్య మధ్రువము ప్రాణ । మనుమాన మాచందమున మున్ను వినరె!
ఏ నున్నవాఁడ లక్ష్మీశుఁడున్నాఁడు । మా నరుఁడున్నాఁడు మరలి రం." డనిన
శౌరి తమ్మునిఁ బల్కు: "సాత్యకి, నీకు । నీరీతి మరలింప నేమికారణము!
లీలతో భీష్ముఁ డేలింప రారాజు । భూలోకమేల నొప్పుదునె యేఁగల్ల!
కడు నొచ్చెఁ గటకటా కౌంతేయసేన! । మడియింప[1]నో పనిమార్లు త్రిప్పెదవు!
కవ్వడి తానొచ్చెఁ గలసేన విచ్చె । నివ్వేళ భీష్ముండు హెచ్చియున్నాఁడు.
ఇట రాజు తలఁకెడి నేనూరకున్నఁ । బెటులుఁగార్యంబు నా పెంపు వీక్షింపు.
పట్టి కౌరవకోటి భస్మీకరింతు; । నెట్టన భీష్ముని నీఱుగావింతు."

శ్రీకృష్ణుఁడు భీష్ముఁ దలపడఁ బోవుట

నని చేతిములుకోల నవనిపై వైచి । యనుపమ భయదాట్ట హాసంబుతోడ
నొగల పగ్గంబులు నుతలీలవిడిచి । భుగులున నవయవంబుల మంటలెగయ

1. నోపవు. (మూ).

ఘనరథం బపుడు దిగ్గన డిగ్గ నుఱికి । తనచేతఁ జక్రమెంతయుఁ దేజరిల్లఁ
గన్నులు కెంపారుగతిఁ గొంకుదేర । సన్నపుఁజెమటూర సంపెటజాఱఁ
బీతాంబరము దూలఁ బింఛంబు వ్రేల । నేతెంచు హరిఁ జూచి యెల్లకౌరవులు
సింహంబుఁ బొడగన్న జింకలు పోలె । సింహాస్యమూర్తికిఁ జీకులై పాఱఁ,
గమలజాండము హల్ల కల్లోలముగను । గములుగా మింట నక్షత్రముల్ రాల
విల్లు చక్కఁదగిల్చి వెనఁ గేలు మొగిచి । యల్లన గాంగేయుఁ డరదంబు డిగ్గి,
"పరమేశ, పరమాత్మ, పాండవవరద, । నరహరి, నరకారి, నన్నేలురాజ,
రావయ్య చంపుదు రాక్షసధ్వంసి! । భావింప నేఁడువో ఫలియించెఁ దపము.
అర్జునుచే నెన్నఁడగు నింక రిపుల । నిర్జింప నీకైన నిమిషమాత్రంబు.
భక్తవత్సలుఁడవై పరఁగ నీవిట్లు । భక్తుండనైన నాపై నల్గఁ దగునె!
అలిగి నన్నేమి సేయంగ నోపుదువు । జలజాక్ష, నీపదాబ్జము లేనుదలఁప.
ఖండితవైరివక్త్రింబు చక్రంబు । దండితో నను దాఁకి తప్పిపోఁ గలదె!
తాఁకిననేమి నీదాసుండ నీకుఁ । దేఁకువఁ జూడరాదే యివ్విధమున!
అదియేల నీచేత నడఁగు వారలకు । వదలని వైకుంఠ వైభవంబబ్బు.
ఏ నిట్టులల్గి నీవే తేర వలసి । పూని యేసితిఁ బాండుపుత్రుల నొవ్వ.
అలఘువర్తన, యేఁ గృతార్థుండ నైతి; । కలుగునే! యీచావు కాశ్యపాదులకు?
ఇది నిగ్రహంబుగా దిది యనుగ్రహము; । ఇదెకంఠ మదెచక్ర మెత్తవే దేవ!
ఘనత సంసారసాగరములోఁ బడితి; । ననుగటాక్షింపవే నారాయణాఖ్య!"
అనునంత గాండీవి యచటికిఁ బాఱి । తనలావు కల్మి నాతని బల్మిఁబట్టి
దీనుఁడై యిట్లను: "దేవ, నీకిట్లు । రానేల? నా పరాక్రమ మెందుఁబోయె?
రథికుఁ డొక్కొకవేళ రణములో నొచ్చుఁ । బ్రథితాత్మ, తప్పుగాఁ బట్టుదురయ్య!
అరివధకై నన్ను నాయత్తపెట్టి । కరమున నీకుఁ జక్రము దాల్పఁదగునె!
ఈ వలిగెడిపాటి కేమున్నవాఁడు! । దేవవ్రతుండెంత తెగ నీకుఁదగునె!
అటఁ బోయితేని సాత్యకిఁ జంపినాఁడ । విటరమ్ము నాసత్త్వ మింక వీక్షింపు."
అని తెచ్చి నొగలిపై నచ్యుతు నునిచి । యనిమిషేంద్రకుమారుఁ డపుడువిల్లెత్తె.
అసురారి పాంచజన్యంబొత్తెఁ గ్రీడి । దెసలు భీతిల నొత్తె దేవదత్తంబు.
ఆమహాధ్వనికిఁ దూర్యములు మ్రోయించి । నీ మొనల్ పార్థుని నీలవర్ణునిని
భూరిసాయకములఁ బొదువుచుఁ గదిసి । ఘోరవైఖరి నార్చఁ గోపించి యపుడు

ఎండినవనము దహించు చిచ్చునఁగ । గాండీవి బాణ శిఖాచ్ఛటావళులఁ
గాలుపఁ జొచ్చినఁ, గౌరవేశ్వరుఁడు । వేలుపునదికొడుకు విను మద్రవిభుఁడు
భూరిశ్రవసుఁడును బురుహూతుకొడుకు । భూరిసాయకములఁ బొదివి నొప్పించి
శక్తి తోమర గదా సప్తనారాచ । శక్తి నొత్తిన, నల్గి జంభారిసుతుఁడు
శరములు శరములఁ జక్కుగా నఱికి । నరనాథు ఘనశక్తి నడిమికి నఱికి
గంగాత్మజుఁడు వైచు గద నేలఁగలిపి । భంగమేర్పడ శల్యుపటుశూల మఱచి
భూరిశ్రవుండు నేర్పున నేయు సప్త । నారాచముల నలినలిచేసి యార్చి
యభిమంత్రితము చేసి యైంద్రాస్త్రమేయ । నభినవజ్వాలల నది మిన్ను ముట్టి
యాయుధకులమెల్ల నర్థి నీనుచును । బాయులై భవదీయబలములఁ గాల్చె.
మందాకినేయుని మఱియును నస్త్ర । సందోహముల వియచ్చరులెల్లఁ బొగడ
నాటె, శల్యుని విల్లు నడిమికి నఱికె । నూట భూరిశ్రవు నొగిలించి మించి
రారాజు వక్షంబు రంధ్రంబుగాఁగ । నారాచ మేసి క్రన్నన మూర్ఛపుచ్చె.
పుచ్చినఁ జూచి నీపుత్రులాగ్రహము । ఇచ్చలఁ బిచ్చల నింద్రజుఁ బొదివి
యలుగులఁ బెట్టుచో, నైంద్రాస్త్ర మహిమ । నిలువనేరక కుంది నీపౌఁజులెల్లఁ
గెడయు గుఱ్ఱము లొడ్డ గెడవైన రథము । లడఁగు కాల్బంట్లు నుగ్గైన యేనుఁగులు
విఱిగిన విండ్లుఁ ద్రెవ్వినచరణములుఁ । జిరిగిన గొడుగులై చెడి పాఱె నధిప!
ఆసేనలోనఁ గేశావళి నాచు, । భాసిల్లఁ ద్రేగులు పడగలు నురుగు,
నరసమస్తిష్కమాంసంబు పంకంబు, । నరిఁ దేలుచున్న యాస్యములు పద్మములు,
అడగొన్న గొడుగులు హంసలు నగుచు । నిడివిఁ బాఱఁ దొడంగె నెత్తురుటేర్లు.
హరినరుల్ శంఖంబు లావేళనొత్తి । పరఁగించి యార్చినఁ బగిలె నీమొనలు.
అప్పుడు తనయింటికరుగని[1] రథికుఁ, । డెప్పుడు మెడలూడ్వ నెఱుఁగని హరులు,
నంతపెట్టని ప్రాఁతచనువు, వీడ్కొనిన । నంతటఁ గలుగు నిరాధార రథము
నవరాబ్ధిమునుఁగ, నయ్యంధకారమున । నృపులు కయ్యముమాని నిజసేనలెల్లఁ
దివియించి యిండ్లకుఁ దిరిగి వచ్చుచును । దివిజేంద్రసుతు శౌర్య తేజోబలములు
కొనియాడువారును, గురుభీష్మకృపుల । యనదతనంబున కడలెడువారు
నగుచు నందును నిందు నధిక్షప్రతాపు । లగు మహావీరు లత్యానంద నటనఁ

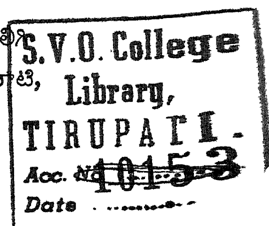
1. నీరథము. (మా).

జంచలాక్షీజన చారుకరాగ్ర । కాంచన చామర గంధాద్యులైన
యుపచారముల కంటె యుద్ధంబులోని । యుపచారములు మేలు అగులచే ననుచు
నిద్రించి రారాత్రి నిజశిబిరముల । రౌద్రప్రతాపులు రాజరత్నములు.

చతుర్థ దివస యుద్ధము

అనయంబు నపుడెత్తినయ్యో నత్తూర్పు । కనక భేరులు మ్రోయఁ గన్నులు తెఱచి
కాల్యక్రియలు దీర్చి కౌరవు లనికిఁ । గల్యాణగతి వచ్చుగడియ మున్నాడి
వెడలె గాంగేయుఁ; డవ్వీరునితోడ । వెడలిరి ద్రోణ వివింశతి కృపులు.
మఱియు బాహ్లిక·శల్య మగధాది నృపులు । నెఱి వచ్చిరయ్యాజి నెలవున కపుడు.
పాండవ బలమును బయనమై వచ్చి । యుండుట నవ్వేళ నుభయబలములుఁ
దలపడె నాయుధతతి వేఁడి మెఱుఁగు । లల కాలమానసంహతి ముంచుకొనఁగ.
ఆర్పుల దిగ్వర్గ మల్లలనాడ । దర్పించి వివిధాయుధములఁ బోరుచును
ఆమొన లొత్తిన నట్టటు పోవు । చీమొన లొత్తిన నిట్టటు వచ్చు
చోహరిసాహరి నూర్మిమాలికల । యూహకుఁ దగియుండె యుద్ధరంగమున.
అప్పుడు గాంగేయుఁ డర్జును మీఁద । నుప్పొంగు కినుక మహోగ్రుఁడై కవియ
నతనితోడ నృపాలుఁ డాచార్య యుగము । కృతవర్మ శల్యుండుఁ గినుక బాహ్లికుఁడుఁ
గూడఁ నెక్కొనఁ, బార్థు కొడుకందఱకును । జూడఁ జూడ నకాల సూర్యుఁడై తోఁచి
పదిట నారింట ముప్పదిట నేనింటఁ । బదుమూఁట వేదనాస్పదులుగా నేసి
వారి తూపులు దుర్నివారనిజాస్త్ర । ధారలఁ దునుమాడి తనప్రతాపాగ్ని
వెలుఁగొంద, భీష్ముండు వీర్యగర్వమున । బలభేదిపౌత్రు చాపము దునుమాడి
యర్ధచంద్ర శరాన నపుడు తానేయ, । నర్ధచంద్రధరారియాత్మజుం డలిగి
క్రుమ్మరించె శితాస్త్రకోటి నీమొనల. । బమ్మరింపఁగ భీష్ముపై నారి మ్రోయ
నతఁడు విల్లునుమాడి యశ్రమలీల । నతివృష్టి శరవృష్టి నవ్వేఁ బొదివె.
ఇరువురుఁ దలపడి యిట్లేయునపుడు । శరపక్షపవనంబు జగమాక్రమించె.
భూప, నీతనయుండు భూరిశ్రవుండుఁ । [illegible]నందనుఁడు
మదగజంబులు నాల్గు మదగజవైరిఁ । [illegible]దివనగతిఁ దన్ను బొదివిన, నతి[illegible]
శల్యనందను విల్లు చక్కఁగా నఱికి । [illegible]మర నాటి,

భూరిశ్రవసు నంపబొమ్మగాఁ జేసి । సీరిసత్త్వుని జిత్రసేను నొప్పించి
యార్చిన, నలిగి యయ్యర్జునాత్మజునిఁ । గార్చిచ్చుతునుకలు కౌరవభటులు
వేనిక మొత్తంబు లిరులు గ్రమ్మంగఁ । బూని యెక్కినఁ, జూచి పురుహూతసుతుఁడు
ఆపగేయునితోడ నాజి చాలించి । సీపొఁజుపైఁ దేరు నిగిడించె నపుడు.
పతి యంతఁ ద్రైగర్త్తపతిఁ గేకయులను । గృతవర్మ కృపులను గ్రీడి[1]కోల్తలకుఁ
బురికొల్ప వారితోఁ బోరెడు పార్థుఁ । బరికించి పాంచాలపతి తనూభవుఁడు
ఆతనిఁ గడచి రయంబు శోభిల్ల । వే తేరుగడపించి విమతులఁ దాఁకి
సేనలు నలుగడఁ జెదరి పాఱంగ । భాను భానుసమానబాణముల్ పఱపి
కృపు మూఁడు శరములఁ గృతవర్మఁ బదిట । విపుల త్రిగర్తేశు విశిఖవింశతిని

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు శల్య నందను మడియించుట

గ్రుచ్చి యార్చిన, శల్యుకొడు కట్టియెడను । వచ్చి ధృష్టద్యుమ్ను వాలంపవాన
గుప్పఁ జొచ్చిన, నవ్వఁ గోపంబు మదము । ముప్పిరిగొన సైన్యముఖ్యుండు వాని
శరములు దునుమాడి చాపంబు నఱకి । హరుల సూతునితోడ నరదంబు నఱకి
కవచంబు దునిమినఁ, గడివోని బీర । మివురొత్త నవ్వీరుఁ డిలకు లంఘించి
పలకయు వాలును బాహుద్వయమున । వెలుఁగొంద సీసేన వికసించి చూడఁ
గాంచనకశిపుండు కంఠీరవాఖ్యు । నంచితోగ్రతఁ దాఁకునాకృతి దోఁపఁ
గదిసిన, వాని యగ్గలిక సాహసము । త్రిదశులు పొగడిరి దివి పిక్కటిల్ల.
ఎఱకలు గల శేషుఁ డితఁడని తోఁపఁ । బఱతెంచు నమ్మద్రపతి కుమారకుని
యాయమ్ములకుఁ బాఱ నమ్ములు పఱపి । పాయక పాంచాలపతికుమారకుఁడు
వాలును బలకయు వ్రయ్యలు వాపి । పోల నొండొకకోల భువిఁగూల్చె వాని.
తనయుని నీరీతి ధరఁగూల్చు ద్రుపద । తనయుని దండింపఁదలఁచి శల్యుండు
పెరుఁగు వింధ్యాద్రిపైఁ బిడుగులవాన । గురియు మేఘుఁడువోలె ఘోరాస్త్రవృష్టి
గప్పిన, నతఁడును గప్పె మద్రేశు । నిప్పులుగ్రక్కెడు నిష్ఠురాస్త్రముల."
అని సంజయుఁడు చెప్ప నాంబికేయుండు । మనమున సంతాపమగ్నుఁడై పలికె:
"బెడిదపు విఱుగులుఁ బెద్దచావులును । విడువక నాయోధవితతినే కాని

1. కోలలకు. (మూ)

ఁబడ దా పాండవేయ సైన్యముల । ఘనతర విజయ విక్రమములేకాని.
యును దైవికం బేమనఁగలదు! । తుది నింతవట్టునే దుర్నీతిమహిమ!
నకు కర్ణాదులఁగూడి దుర్నీతి । కొడఁబడి పాండవేయులఁ బాసి చెడితె.
ను పాయంబుల నేము పాండవుల । రాయిడి గెల్చువారముకాము యిపుడు.
ంసఁగలవాఁడ నేవార్తయైన । వేవేగ నెఱిఁగింపు వెఱవక." యనిన,
ా తరువాతివృత్తాంతంబు వినుము । భూతలాధిప, యిట్లు పుత్రుఁ డీల్గుటయుఁ
ంచాలనందనుపై నల్గి శల్యుఁ । డంచితలీలల నస్త్రంబు లేయ,
ఁడును బ్రతిసాయకావళి నేయ, । నితరేతరాస్త్రభూయిష్ఠపై జగము
శాగ్నిచేఁ దొల్లి గ్రాఁగిన కాఁక । భరియింపుచో, మద్రపతి పెచ్చుపెరిఁగి
పదాత్మజుని విల్లు దునుమాడి రథము । విపులపైఁ బడనేయ, వీక్షించి యలిగి
న ద్రుఁ డరదంబు శల్యుపైఁ బఱపి । యాభీలగతి నేయ, నతని కోల్తలకుఁ
కవుం డనువ వికర్ణుఁ డన్వాఁడు । భూరి పరాక్రమస్ఫురణ శోభిల్ల
వ్వహుం డనువాఁడు దుర్మర్షణుండు । పుష్పాస్త్రసదృశరూపుఁడు దుర్ముఖుండు
భీమబల వివింశతి పురుమిత్ర । పురజిత్తు లనువారు భువి సంచలింప
టఁ గవిసిన, నుల్లంబు చేవ । యెక్కఁ దొమ్మండ్రతో నింద్రపౌత్రుండు
కాకృతిఁ జేర్చి యాలంబు సేయు । నంతకు, విలుగోల యరదంబుఁ బడగ
ంచుకొని వారి సైన్యనాయకుఁడు । గాంధారిసుతులపైఁ గవిసి నోనేయఁ,
శోకం బాత్మఁబొదల నాద్రుపద । పుత్రుపైఁ గినుక నప్పుడు శల్యుఁ డడరె.
ని మాద్రేయు లరదంబు లతనిఁ । గదియఁ దోలించి విక్రమగర్వరేఖ
మయురంబు మెఱుఁగువాలంప । సోన గూర్చిన, మూర్ఛజొపినట్లగుచుఁ
శల్యుండు మాద్రేయద్వయంబుఁ । దలపడి పోరుచో ధరణీశ, వినుము
సేనలఁగూడి వెస విరాటుండు । ద్రుపదుండు మాద్రిపుత్రులకుఁ దోడ్పాటు
డగ్గఱిన, నీసేనలు దొరలు । నాయెడ శల్యుసహాయులై కవియ
ఘోరంబయ్యె; నప్పుడు దివస । రాజొప్పె గగనమార్గము మధ్యసీమ.

భీమసేనుఁడు మాగధు గజానీకము మడియించుట

డుం గదఁజూచి యరిసేనఁ జూచి । యుప్పొంగు కినుక వాయుజుఁ డాత్మలోన
కలకలములో నేను నాప్రతిన । జోక చేసెదఁగాక చుట్టాలు మెచ్చఁ

దడయనేటికి " నని తన తేరు [1]పాఁప । పడఁగఁగట్టినవానిపై నడపింప,
నాకథ లెఱిఁగి నీయగ్రసందనుఁడు । ప్రాకట గజసహస్రములతో మగధు
నతనికి నెదురంప, నరుదెంచు దంతి । తతిఁ జూచి యా వృకోదరుఁ డాగ్రహమున
గదగొని యరదంబు గ్రక్కున డిగ్గి । కుదియక కరుల మార్కొను పూన్కితోడ
నిలమీఁదఁ జరియించు నెఱకలతోడి । కులశైలములను మార్కొను వజ్రిపోలె
సింహనాదంబు చేసిన నమ్మదేభ । సంహతి మూర్ఛిల్లి చాపకట్టయ్యె.
అంకుశాహతులచే నట నిల్చుచోట । నుంకించి ద్రౌపదేయులు మాద్రిసుతులు
సౌభద్రుఁడును వారిసైన్యనాయకుఁడు । నా భీమునకు సహాయత గోరి నిలిచి
దంతావళంబులఁ [2]దవులు మావంతుల । గొంతు [3]క్రోవులు ద్రెంచు కోలలు పఱప,
మగధాధిపతి యభిమన్యుపై దంతిఁ । దగిలి డీకొలుప, నాతఁడు నారసమునఁ
బచ్చి ముత్తెములొల్క భద్రేభశిరము । వ్రచ్చె; నామగధుఁ డవ్వాసవిసుతునిఁ
దోమరంబున వైవఁ, దూలక యతని । చామరంబు సిడంబు శరమున నఱికి
సౌభద్రుఁ డతనివక్షమునఁ బొఱమ్ము । వేభంగి నెత్తురు వెడల నేయుటయుఁ,
గెడసె దంతియు వాఁడుఁ గీలూడిపడిన । నెడ ప్రతిమలు పోలె వీక్షింప సురలు.
కాంచనమయ పుంఖ కాండజాలమునఁ । బాంచాలజుఁడు ద్రుంచె భద్రేభతతుల.
పవనజు పటుగదా ప్రహతులఁ గరులు । కువలయంబునఁ దన్నుకొనుచుఁ గూలెడివి,
తొండంబు లొండొండ తునిసి తూలెడివి, । బొండాలుగను మధ్యములు విఱిగినవి,
హత్తిన మెదడులో నాణిముత్యములు । మొత్తమైపడఁ గుంభములు విఱిగినవి,
గుండియలవిసి గగ్గోలుపాటొదవి । కుండలతోడ రక్తములు గ్రక్కెడివి,
మోఁకాళ్లు తునుకలై మ్రొగ్గి ఘీంకృతులఁ । దేఁకువల్ చెడిపడి తెరలెడునవియు,
బిరుదు కొమ్ములు విఱిగి పిడియేనుఁగులకు । సరి వచ్చి యెమ్ములు చదిసి పోయినవి,
ధృతిమాలి దిర్దిరఁ దిరిగెడు నవియు, । నతి భీతిఁ బాఱెడు నవియును నగుచు
రణపిశాచముల మార్గములైన సురలు । ప్రణుతించి రందంద పవననందనుని.
గజపురాధీశుండు గజముల మఱియు । నిజరణోత్సాహంబు నెఱయఁ బుత్తేర
విసువక తనతోడి వీరులుఁ దాను । గసిమసంగుచు వచ్చె గంధవాహజుఁడు.
తోయధి యుప్పొంగఁ దురగముఖాగ్ని । పాయక తోడ్తోన [4]బాపుకొన్నట్లు

1. పరప. 2. దరళ. 3. గోళ్ల. 4. బాపు. (మూ)

ఏనికవేటాడి యిభరక్తపంక । ఫేనిలగద లోకభీతి గావింపఁ,
దానును నెత్తుటఁ దగవొప్పఁ దోఁగి । భూనాథ, యొక దొడ్డబూచియుఁ బోలెఁ
బావని కౌరవపారణ నేఁడు । గావించునని తోఁపఁ గలహించుచోట
నిలువక కౌరవనికరంబు వ్రేఁగు । పలుమాఱు కౌరవపతి పంపుచుండ
ద్రుపదపుత్రాదులు తోలఁగక భీము । నుపభీములై చేరి యుభయపార్శ్వముల
శిత శరౌఘములచే శత్రుసేనాంగ । హతిఁ జేయుచుండిరి హర్షింప నృపతి.
అంత నీసుతునాజ్ఞ నడరి పైకొనిన । దంతి రథాశ్వ పదాతి వర్గమును
గుడి ద్రింగు నతనికి గుడిసంది పిండి । వడియ మన్నట్లు సావని లెక్కగొనక
బాహాగ్రనిహతులఁ బదతాడనముల । నూహింప భయమైన యురముతాఁకుటల
నూరుబంధనముల నుగ్రహుంకృతుల । దారుణ కిరణ గదాప్రహారములఁ
జదికిలఁ బడఁ ద్రెళ్లఁ జావ మూర్ఛిల్లఁ । జదియంగఁ జదియంగఁ జావకట్టుగను
గౌరవ సేనలఁ గలగుండు పెట్టి । మారుతి కరి [1]తుంగమడుఁగీదినట్లు
విహరింప, నీ సేన విఱిగి వెన్నిచ్చి । బహుభంగి నివ్వెఱపడిన మాత్రమున,
నేమి మహాధ్వని నింగి భేదిల్ల । భీముపై శరదంబు భీష్ముండు దఱిమి
వివిధాస్త్రకోటులు వెల్లిగొల్పుటయు, । జవమొప్ప నెడసొచ్చి సాత్యకి కడిమిఁ
గురుపితామహు మన్నిగొననెన్ని కొన్ని । శరములేయఁ, జలంబు సాధింప వచ్చి
యసుర యలంబుసుఁ డను మహావీరుఁ । డసురారితమ్ముని నందంద యేయ,
బాణారితమ్ముఁ డప్పలలభోజనుని । బాణాష్టకంబునఁ బగిలించుచోటఁ,
బోరాట కెడసొచ్చి భూరిశ్రవసుఁడు । నారాయణానుజు నారాచ నవతి
గ్రుచ్చవచ్చిన, [2]వాని కోల్తల కలిగి । యవ్వీరుఁడును గ్రుచ్చుసంతమాత్రమున
నాసామదత్తికి ననుజులుఁ దాను । బాసటయై వచ్చి ఫణికేతనుండు
శైనేయునేయ, నచ్చటఁ బాండవులును । వానికి బాసటై నడివచ్చిరధిప!

భీముఁడు దుర్యోధనునితోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

అప్పుడు నీకుమారావళి మీఁద । నుప్పొంగు కినుక వాయుజుఁడు కడంగ
నల్ప జంతువులపై నధికరోషమునఁ । గల్పాంత కాలుండు గవిసినట్లైన
[3]వీఁగిరి తమ్ములు; విభుఁడట్టిచోట । వీఁగక కిమ్మీర విద్వేషిఁ దాఁకి

1. తురంగ. 2. వతని కోలల నలిగి 3. విరిగిరి. (మూ)

చనుమరఁ దొమ్మిదిచండకాండములఁ । జొనిపిన, నతఁడాత్మఁ జూచుర మండి
ధీరుఁడై సారథి తెచ్చిన రథము । బోరన నెక్కి యార్పులు నింగిముట్టఁ
బది నారసములచేఁ బార్థివు నొంచి । పదర కాతనిసూతుఁ బదిట నొప్పించె.
నీసూనుఁ డరువది నిశితబాణముల । నా సమీరాత్మజు నతని సారథిని
[1]వంచి శింజిని మ్రోయ వానిచాపంబు । ద్రుంచి యార్చిన, బకద్రోహి బిట్టలిగి
వేవేగ వేఱొకవింట సాయకము । పావకాకృతి మండఁ బఱపి యాక్షణమ
కౌరవుచాపంబు ఖండింప, నతఁడు । మారుతిపై మండి మఱియొండు వింట
శేషజిహ్వాయుఁ బోని చిచ్చఱకోల । భీషణగతి భీము బిట్టునాటించ
మ్రొగ్గి రథంబుపై మూర్ఛిల్లి యతఁడు । స్రగ్గెఁ బాండుతనూజ సైన్యంబు లపుడు.
అప్పుడు సౌభద్రుఁ డా ద్రుపదజుఁడు । తప్పక ద్రౌపది తనయు లేవురును
రథచక్రములు మ్రోయ రయమున వచ్చి । పృథివీశ్వరుని [2]నంపవెల్లువ ముంప,
నంతలోఁ దెప్పిఱి యనిలనందనుఁడు । వింతగా నెఱమంట వెడగంట నంట
నురగాంకుమీఁద బిట్టుఱుకు యత్నంబు । దొరలెఱింగియుఁ గేలు దొనలకు రాక
గజవైరిఁ దాఁకు దిగ్గజములుపోలె । గజ గజ వణఁకిరి గజపురాధీశ!
అప్పటి కపరాహ్ణమైనచో నేమి । చెప్ప నీ తనయులు సేనాధిపతియు
జలసంధ సమ సులోచన విచిత్రులును । అల సుషేణుఁడు తమసాలోలుపులును
విను దుష్ప్రధర్షణ వికటు లుగ్రుండు । మన దీర్ఘబాహుండు మన దీర్ఘరథుఁడు
భీమబాహుండును భీమరథుండు । భీముండు. ననిమొకు పేళ్లవారపుడు
ఒత్తరించుచు భీము నొగిఁ బొదువుటయుఁ, । దత్తఱింపుచు నీదు దళములు చూడ
మృగసమూహంబుపై మృగరాజు గవియు । తెగవున వాయునందనుఁడును గవిసి
నలిగాఁగ నొకట సేనాపతిఁ దునిమి, । జలసంధు మూఁటను జంపి యుద్ధతిని,
సమరభీకరమైన చండబాణములఁ । గుమతి సులోచనాఖ్యుని మూఁట నొంచి,
యొకకోల నుగ్రుని నుగ్రాద్రికనిచి, । యొకకోల భీమబాహుని రూపుమాపి,
నరి భీమరథు నైదుశరముల వ్రాల్చి, । యిరువదేనిట భీము సిలఁ బిల్కుమార్చి,
దీర్ఘబాహుని మూఁట, దీర్ఘరథాఖ్యు । దీర్ఘనిద్రితుఁ గాఁగ ద్విశతిబాణములఁ
గెడపిన విఱిగి తక్కిన కుమారకులు । వడముడి జమునిఁగా వగచి యందఱును
గావవే గాంగేయ! కావవే! యనుచు । దేవవ్రతునిమాటు తెగిదూఱ, నతఁడు :

1. నొంచి శింజిని మ్రోయ వాని చాపంబు. 2. గప్పె పెల్లువ. (మూ)

"మీరా రారి తేరు కిమ్మీరారి తేరి । పై రాకమానరు పై రాకయున్నె !
కురుకుమారకులార ! కురుయోధులార ! । ఘరికొనుఁ డాజికిఁ ; బోడుఁడు శాత్రవుల ;
లీలఁ గౌరవులపాలిటి భద్రకాళి । యై లావుచూపె నీ యనిలసంభవుఁడు ;
నా కలదినముల నామాట మీరు । చేకొనుఁ." డని ప్రోది చేసినచోట
భగదత్తుఁ డప్పు డప్పాననిమీఁద । నగముఁ బోలెడు దంతి నడిపించి కడిమి
రథములు మెదియ వారణములు చదియఁ । బృథుల తురంగమబృందంబు చిదియఁ
ద్రొక్కించుచును దొడ్డతూపుల భీము । రక్కసుఁ డేయుచో రాజేంద్ర, వినుము
అభిమన్యు ముఖ్యు లయ్యసురేశుమీఁద । నిభరాజుమీఁద ననేకబాణములు
గుప్పిన, జేగురుకొండ చందమునఁ । దప్పక బహురక్తధారలఁ దోఁగి
గజమును వాఁడును గడివోని వాఁడి । భజనతోఁ బాండవబలముఁ దోలుచును
భీమాదియోధుల భీషణాస్త్రములు । దోమకాళ్లవిధంబు దోపంగ నగుచు
రాహుకేతుయుగంబు రవి మ్రింగఁ గడఁగు । దాహంబుదోఁప వాతజుమీఁదఁ గడఁగ,
మనసేన లుబ్బి సమ్మదముతో నార్చె. । జనపతియును జయోత్సాహంబుతోడ
దొరలును దాను వాతూలజుమీఁద । నరదంబు లడరించునంతమాత్రమునఁ
బాఱఁజొచ్చె నృపాల, పాండవసేన ; । పాఱఁజొచ్చెను దైత్యు బలుతూపు లెందు.

ఘటోత్కచుఁడు మాయాబలంబునఁ గౌరవసైన్యముపై విజృంభించుట

అప్పుడు హైడింబుఁ "డకట ! మాతండ్రి । కిప్పుడు గానఁట యేనేల !" యనుచు
మాయాబలంబున మదకరి నొకటి । నాయెడ నైరావతాకృతిఁ బన్ని
యిట్టి యేనుఁగుమీఁద నింద్రభావంబు । నెట్టన తాఁబూని నిజసేనలెల్ల
నమరులై వెంటరా ననువులుచేసి, । క్రమమొప్పఁ దోడి దిగ్గజములో యనఁగ
హిమకరరుచులు నాల్గేసి దంతములు । సమితి దుస్సహ మదోద్యద్గంధకములు
కొనమింటి పొడవులు గోత్రకుంభములుఁ । దనరి నిజేభసంతతి వెంట నడవఁ,
బనివడి తోడి దిక్పాలవేషముల । నొనరి దైత్యులు వెంట నోలి నేతేర,
ఘన వజ్రహస్తుఁడై కౌంతేయతతికి । ననికిఁ దోడే తెంచు నమరేంద్రుఁ డనఁగ
మనసైన్యముల [1]మారిమసఁగెను బవన । తనయాదు లానందధన్యులై చూడ.

1. మీఁద మసగుచు. (మా).

కౌరవపతిమీఁది కడఁక నసల్ప । వారణంబులుఁ దాను వరుస మాయసుర
యుద్ధంబు వచ్చిన హైడింబుఁ డతని । దొడ్డనారసములు దొరఁగించి నొంచి
ఘోర మాయాదంతి కొమ్ములు నాట । ... .
ఘీంకారములకు [1]దిగ్భిత్తులు వగులఁ । బంకించి పాఱె మా భద్రజగంబు.
కరి పాఱు [2]కనుకని గని భీమసుతుఁడు । కురుపతిపై దంతి గొలుపుట యెఱిఁగి
గురుఁ జూచి మిన్నేటి కొడుకప్పుడనియె : । "కురురాజుపై దంతిఁ గొలిపెడి నసుర ;
మనమింక నవ్వీరు మరలింప కున్నఁ । బనితప్పు ; దొరలేల పైఁ బడరకట !
భగదత్తుఁ డిద్దైత్యుపసకు నిల్చినను । తగవు దప్పి గజంబు తాఁ బాఱఁ దొడఁగె.
కరియూథములు మీఱఁగదియుఁడు కదియుఁ । డరిదిరక్కసు గెల్వ." ననిచాటిచెప్పి
తామున్ను గడఁగి రథంబుఁ దోలింప, । దీమసంబునఁదోడి తేరుల వారు
గురు శల్య ముఖ్యులు కూడనఁ గడఁగి । శరపరంపరలు నిశాచరు మీఁద
నగ్గలం బేయుచో, నటఁ బాండవులును । దిగ్గన హైడింబుదెసఁ బన్ని వచ్చి
కురుసైనికులఁ దాఁక ఘోరమై యాజి । సరవి దేవాసురసమరంబు మించె.
అందు గంగాసూతి యధిప, గీర్వాణ । బృందంబు గొనియాడ భీకరాస్త్రములఁ
గనుపు గొట్టిన యట్లు కౌంతేయబలముఁ । దన పేరువాడి యెంతయు విచిత్రముగఁ
జంపుచో, హైడింబు సామజ ప్రతతి । యింపారఁ గపట దిగీశులుఁ దాను
నలుఁగడ రిపుసేన నలియఁ ద్రొక్కుచును । గెలయు వీరులఁ దలక్రింద సేయుచును.
గొమ్ముల రథములు గ్రుచ్చి నల్దెసల । కమ్ములుగాఁ బాఱవైచుచుఁ జెలఁగ
గురుఁ బల్కె మిన్నేటి కొడుకు వెండియును : । "సురవైరితో నాజి చొప్పడదిపుడు;
ఇనుఁ డస్తగిరికేఁగె ; నెల్లి ప్రొద్దునను । చనుదెంచి యుద్ధశేషము నడపుదము.
నేఁటికిఁ బోదము నృపుఁ దోడుకొనుచు ; । గాటంపు ధూళితోఁ గ్రమ్మెఁ జీఁకట్లు."
అని సేన [3]దివిపించి యతిభీతుఁడైన । జనపతిఁ గొని నివేశములకు మరలి
చనిన, శంఖాది ఘోషంబులతోడఁ । దనరారు సింహనాదంబులతోడ
వర వంది జనుల కైవారంబుతోడ । సరసులై హైడింబు సన్నుతింపుచును
జనిరి పార్థులు నివాసములకు నఖిల । జనవల్లభులు గొల్వ సంప్రీతి" ననుచు
నాలవనాఁటి రణప్రసంగంబు । పోల సర్వంబుఁ జెప్పుట చెవులార

1. దిగ్దంతులు. 2. మనుమనికరి. 3. దీపించి (మూ).

విని యాంబికేయుండు వెలవెలఁ బాఱి । తనతలంచిన యట్టి తలఁపులుగాక
పలికె సంజయు: "నెన్ని భంగుల మనకు । గెలుపు లేని విధంబు గనిసి చెప్పెదవు.
కొండగా నేఁజూతు గురు భీష్మ కృపులఁ । బాండవులకుఁ దృణప్రాయులెట్లైరి?
దండనాథత్వంబు దాము వాటించి । భండనంబునఁ జేయుపౌరుషంబెద్ది?
లేదుగెల్పు; లలాట లిఖితమో; దీని । కేది కారణము నాకెఱిఁగింపు." మనిన
నతఁ డిట్లు చెప్పె: "నీవడుగ నేమిటికి? । మతి నీకుఁ దెలియని మార్గంబు గలదె!
విను ధర్మవృద్ధియు విభవంబు నిజము । వినయంబుఁ గలవారు వెలయఁ బాండవులు.
ఈ నాల్గు గుణముల కెడమైన నీదు । సూనులు జయసిద్ధిఁ జెందుట యెట్లు. (?)
[1]వెనుకను విదురుచే వేయుభంగులను । వినిన యర్థంబిది విస్మృతి యేల!
కొడుకులు దుర్నీతి కోరి చేయంగ । నుడుపవైతివి నీకు నున్నదే [2]జయము!
తొలినాఁటి రణమున దుర్యోధనుండు । బలభేదిసుతునిచే భంగంబు నొంది
యారాత్రి నీవిప్పుడడిగినయట్లు । కౌరవవృద్ధు డగ్గఱి యడుగుటయు,
నతఁడానతిచ్చిన యర్థంబు నీకు । హితమతి నెఱిఁగింతు నిభపురినాథ!

కృష్ణార్జునులు దుష్టసంహారమునకై జన్మించిన నర నారాయణులని సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రున కెఱిఁగించుట

కౌరవేశ్వరుఁ బల్కె గాంగేయుఁ డపుడు: । "వారికిఁ గలవాఁడు వాసుదేవుండు;
అతఁడున్నచోట జయం బేమిచోద్య? । మతఁడు సర్వోత్కృష్టుఁ డాదిదైవంబు;
తన్నెఱింగి భజించు తద్జ్ఞులఁ బ్రోచు; । తన్నెఱుంగనివారు ధరణిఁ బెక్కండ్రు;
అట్టివారికిఁ గదా యాపదలెల్ల; । నెట్టన వారిలో నీవునొక్కఁడవు.
ఇతనిఁ బాండుకుమారు లెఱిఁగిభజించి । కృతకృత్యులైనారు గెలుపు దుర్ఘటమె!
నరకు సేయవు నీవు సకలంబు వినుము । కురురాజ, మును హిమకూటశైలమున
సుర సిద్ధ సాధ్య [3]రక్షోయక్షగరుడ । పరివృతుండై పద్మభవుఁడు కొల్వుండి
మణిమయంబైన విమానంబు నొకటి । ప్రణుతాంతరిక్షమార్గంబునఁ గాంచి
యట పోయి చూచుచో నందు విష్ణుండు । వటపత్రశాయి విశ్వంభరాధిపుఁడు
దేదీప్యమానుఁడై దివ్యులు గొలువ । వేదనాదములతో విలసిల్లుచుండఁ

1. తెరవకు. 2. జమున. 3. యక్షోరక్ష. (మూ).

గాంచి మ్రొక్కి నుతించి కరములు మొగిచి । కాంచనగర్భుండు ఘనభక్తిఁ బలి
"నీరజనాభ, యే నీనాభిఁ బుట్టి । యీరేడుజగము లే నెఱిఁగినపాటి
కలిగించినాఁడ, రక్షకుఁడవై నీవు । నిలువరింతువు గాక నిఖిలైకవంద్య!
అవధరించితివె! మర్త్యంబున కిపుడు । దివిజవైరులు డిగ్గి దీవు లేలుచును
మనుజాకృతులు దాల్చి మానుషక్షోభ । మొనరించుచున్నవా రుర్విఁ గ్రిక్కిఱి
యదువంశమునఁ బుట్టి యణఁపవే వీరి, । త్రిదశకార్యం బిది దేవతారాధ్య!
నరుఁడు మిత్రుఁడు నీవు నారాయణుఁడవు । నరుడును నీవు మాన్పరె భూమిబ్రేఁగ
అని బ్రహ్మప్రార్థింప నట్లకాకనుచు । దనుజారి వోయె నంతర్ధాన గతిని.
అప్పుడు కొలువువా రాబ్రహ్మఁజూచి, । "యిప్పుణ్యు లెవ్వరో! యిరువురున్నారు
తేజోభిరాములు దేవ, నీ పనికి । నోజతో మైకొని యుడువీథిఁ జనిరి
యానతి యిం." డన్న నా దివ్యతతికిఁ । బూని బ్రహ్మయుఁజెప్పెఁ బూర్వాపరంబు
"వీ రాదిమునులు వివేకింప నరుఁడు । నారాయణుఁడు వీరి నామధేయములు.
త్రైలోక్యవంద్యులు ధరణీభరంబు । తూలింపఁ గపట దైత్యులఁ ద్రుంచివైవ
ధరఁ బుట్టుఁ డని యేను దద్ద ప్రార్థింప । గురుకృప నా రియ్యకొనిపోయినారు.
దేవకార్యములెల్లఁ దీర్తురు వీరు, । వివిధంబుల డిగ్గవిడువ రాశ్రితుల,
తమ్మ నొల్లనివారి దయలేనివారి । నిమ్మహీ వధియింతు రిమ్మహామునులు"
అని చెప్పి యజుఁడేఁగె నాత్మీయపురికిఁ, । జనిరి దివ్యులు యథాస్థానంబునకును.
ఈకథ మునులచే నేవింటిఁ దొల్లి । నీకుఁ జెప్పితి నేఁడు, నీవును నింక
నయ్యాది మునులతో నాగ్రహంబుడిగి । నెయ్యంబు వాటింపు నేఁడైన నీవు.
మునులు నీకీబుద్ధి మును చెప్పినారు. । వినఁ జెప్పెఁ బలుమాఱు విదురుండు బుద్ధి.
కౌంతేయులును మీరుఁ గలిసివర్తింపుఁ । డెంతయు హితమిది యెల్లవారలకు.
ఆశ్రయింపుము కృష్ణు నతనిఁ గౌంతేయు । లాశ్రయించిరె కాదె! యధికులై రాజ.
వనిన దుర్యోధనుం డామాటలెల్ల । వినియును వినమిగావించెఁ గావునను
మీ కేల నీతులు! మీ కేలబుద్ధి! । చేకొని యోర్తురే చేటుపాటునకు!
ఎను మిట్లు శిబిరప్రవేశంబు చేసి । ఘనులు కౌంతేయులుఁ గౌరవోత్తములు
ంద్రించుచో రాత్రి నీ పెద్దకొడుకు । విద్రుమాధరులు సేవించు సేవందు
గాలపట్ట మసహ్యమని మానుమనిమె । గాలికుమారుఁ డక్కడఁ బుట్టుననుచు.

పంచమదివస యుద్ధము

సన్నద్ధులై వీరును వారు । [1]ఆగుబ్బతిలఁగఁదూర్యములు ఘోషింప
దాఁకినధూళి మిహిరునిఁ గప్పు । నన్ని దిక్కులుఁగప్ప నస్త్రదీధితులు,
ల శేషాహి యల్లల నాడ । నేర్పులు పతులతో నెఱపుచు నడచి
జొచ్చినచోటఁ గౌరవులపుడు । బలముల మకరికాభావంబు పొఁజ
ప జేగమార్గమునఁ బాండవులు । భావింపఁ దమసేనఁ బన్ని , రందునకు
పట్టై భీమసేనుండు నిలిచె , । నరి ముఖంబయ్యె ధృష్టద్యుమ్నుఁ డెలమి ,
లై రందు శిఖండి సాత్యకులు , । చెన్నుగా వీపయ్యె జిష్ణుని కొడుకు ,
మెడయయ్యె, వామపక్షతకు । డాసె మత్స్యవుఁడు , నెట్టన ద్రుపదుండు
యులందు దక్షిణపక్షమైరి , । కైకొని యురమయ్యెఁ గాశ్మీరుఁడందుఁ ,
కవలు పాదద్వయంబునకు । నొసరిరి ద్రౌపదేయులు పిఱుఁదునకుఁ ,
టియోధులు ధర్మనందనుఁడు । నొక్కట నిగిడి ర య్యుభయపార్శ్వముల.
హంబు లిట్లు మహోత్పాతజనన । బాహుళ్యములు గాఁగఁ బన్ని యిర్వాగుఁ
షి శరవహ్ని దందహ్యమాన । బల భంజనోద్యాన వాటికా ప్రౌఢిఁ (?)
డె నన్యోన్య భూరిరక్తౌఘ । పారిప్లవచ్ఛత్ర బహుపతాకముగ
ట్టి మకరికా వ్యూహంబు చొచ్చి । మగఁటిమిఁ గిమ్మీరమర్ది యుప్పొంగి
కాభంగంబు మారుతి తొల్లి । ప్రకటమై ఖరిఁ జేయు పగిదిమైఁ గలఁచి,
వీసుతుఁ దాఁకి సరవిమైముంప ।
బాణాగ్ని సమ్మారుతిమీఁద । మండింపఁ దొడఁగినమాత్ర నర్జునుఁడు
సుతుఁ దాఁకి చాపంబు నఱికి । వంతుగా నురమున వాలమ్ము పఱపి
సేనలనెల్ల నాహతప్రహత । హతముగాఁ గలఁచుచో, నతఁ డొండువింట
స్త్రములు దొడి దివ్యలు చెదర । సవ్యసాచిశరీరసంధులు గ్రువ్వ
దట్టి చాపంబు నడిమికి నఱికి । శితశరంబుల భీష్ముఁ జింపఁ జొచ్చుటయు
ంద్యుఁ గదిసి యిట్లనుఁ గౌరవుండు . । " నీచేవ నీరేవ నేఁడుగా కెపుడు
పాలార్చెదు పాండునందనుల. । ఇట్టియుపేక్ష నీ కెన్నఁడు మాను ?

---

1. గుబ్బలగుచు (మూ)

వలెననన్నఁ ద్రిజగమ్ము వాలమ్ము మొనను । నిలుపుదు రఘుపతి నిలిపిన ట్లబ్ధి
దండనాథుని బాణతతులఁ గైకొనక । చెండఁ జొచ్చె బలంబు జిష్ణుండు వాఁడె.
ఒప్పరికించుట యుచితమే !" యనిన । నప్పలుకుల నొచ్చి యాచార్యుఁ డనియె .
' కినిసి గాంగేయుల గెలువ రాకునికి । వినఁ జాటనా ! నీకు వినవైతిగాక.
నవి సముద్రములోన బుజ్జవై వంగఁ । దవిలినంత జలంబు దవిలినట్లేను
చూచేత నైనంత మాత్రంబు పెనఁగి । చూచెద యామీఁద శుభ మీశ్వరాజ్ఞ '
ని మొనగడచి ద్రోణాచార్యుఁడదరఁ । గని పార్థుసేన లక్ష్యాఁకకుఁ గాక
గుచో, సాత్యకి వెఱవకుఁ డనుచుఁ । దాఁ గడంగి శితాస్త్రతతి ద్రోణుమీఁద
భాద్రపదాంబుద ప్రకట వర్షముల । యుద్రేకభంగి నేయుచు విల్లు దునుమ
గుచు వేఱొక వింట నారాచశతము । తెగకుఁ దెచ్చి గురుండు తెగకు నాకనుచు
నేయు నేయ భుజంబులు నునురుఁ । బీనవక్షముఁ గఁరబిల ముచ్చిపోయి
గాలఁజొచ్చుటయు, వాతూలనందనుఁడు । గాలివేగంబునఁ గదియంగ వచ్చి
ోణుఁ గుంభద్రోణ దుర్వార ఘోర । బాణజాలంముల నొంపఁగఁ, జూచి యలిగి
ంగేయ శల్యు లాకలశజాతునకు । నంగదఁ దోడ్పడి యనిలజుమీఁదఁ
డకాండాఖండ శతములు పఱప, । గాండీవిసుతులు నొక్కటఁ గృష్ణసుతులు
గ్రకాండముల నయోధ్యాధులఁ బొదివి । నిగ్రహించిరి తమనేర్పులు మెఱసి
వ్వుడు నీయోధు లట్టిట్టుపడఁగఁ । బట్టిన ముష్టిఁ జాపంబు గర్జిల్ల
ంగేయుఁ దాఁకి శిఖండి యుత్సాత । భంగి నేయ, నతండు బవరంబు మాని
తితోడి రణంబు పాడియే యనుచుఁ । బొడపువ్వు గన్నట్లు బోరనఁ దొలఁగి
యినఁ, గురురాజు బుద్ధిలో వగచి । యామొదఁ దెఱపికి ననువుగా నపుడు
ాచార్యుఁ బురికొల్ప, నతఁ డస్త్రవిద్య । ఖేచరతతిమెచ్చఁ గినిసి యాతనిని
ము ; నేసినతూపు లితఁడు ఖండింపు, । నేయు వెండియుఁ దూపు, లితఁడు ఖండించు
లువిద్య నితనితో పీడాడలేక । తొలఁగె నింతియకాక ద్రుపదజునందు
తప్పు గాంగేయుఁ డెన్నినాఁ!" డనుచు । నీతికోవిదులాడ నిగిడి శిఖండి
ణుఁ దూపులఁ గప్ప, ద్రోణుండు నతని । ప్రాణంబునకు నల్గి పాఱవాతమ్ము

భద్రాపదాంబుద (మూ)

ను మొఱనాటి మూర్ఛామగ్నుఁ జేయఁ । గొనిపోయె రథచోదకుఁడు వానిరథము
త్తఱిఁ గౌంతేయు లాగ్రహవ్యగ్ర । చిత్తులై కవియ, నీసేనలుఁ గవియ
ంపడి కయ్యంబు శంఖ నిస్సాణ । దుందుభి పటహాది తూర్య ఘోషముల
ిభయంకరమయ్యె నాహతప్రహత । చతుర సైనిక శస్త్రసంధానరూఢి
య్యలతాధ్వనులు గర్జాలీల గాఁగ, । రాలెడు [1]రక్తధారలు వృష్టి గాఁగ,
ప ఖడ్గరోచులు విద్యుత్తుల్ గాఁగఁ, । బొసఁగ ధరాధూళిపోలె మేఘమును
ివణుఁ జంపిన రణభూమి పోలె । నేవంక బాహువు లేవంకఁ దలలు
కనెడ నెండిపోయిన ద్రాక్షపాదల । బెడఁగు దీపించు ప్రేగుకుప్పలును,
ఁగు ముత్యాలచిప్పలు నోళ్లు విచ్చు । కరణి నోళ్లను విచ్చు ఘనముఖంబులును,
డ్డున విఱిగిన కదళీవనంబు । చాడ్పున ధరఁ జాఁగి చదియు పెన్దొడలు
ండుకొన్న రణంబు మృత్యుంజయోగ్ర । తాండవాడంబర స్థలము దానయ్యె
స్ఫీచో భీష్ముండు ననిలనందనుఁడు । నిట్టడి ప్రముఖులై(?) యిరువంక నిగిడి
టునకెక్కు వోఁ బొడివి నీసుతులు । కోటికాల్బంట్లతో ఘోటకద్విరద
క్షతో సామంతలక్షతో భీము । నక్షీణగతిఁ దాఁకి యాజి నిశ్శంకఁ
స్త్రల సురియల గదలఁ గుంతములఁ । నత్తళంబుల ఖేటకాస్త్రశస్త్రములఁ
ప్పన, మొగిళులు గప్పిన నగము । చొప్పున భీముఁ డాచోదకు నోర్చి
రయును దాను నక్కడుపుల కుఱుకఁ । జెదరి యమమూర్తి వీక్షింపను వెఱచి
ల పైఁబడ్డఁ గాకోలకులంబు । పోలికఁ బఱవ, భూభుజుఁడు పోనీక
ంధార యవన త్రిగర్త సౌవీర । సింధు కాళింగాది సేనలఁ గూర్చి
ని వికర్ణ దుశ్శాసన ప్రముఖ । సకల మహావీర సాంగత్యమునను
ంచి పనిచినఁ, జెదరక యొక్కె । పావని పార్థులపై నాజిసేయ.
స్నదన్ని యదల్చి విచ్చుఁ డార్వఁ । బన్ని చేది కరూశ పాంచాల ముఖ్య
ములతో సైన్యపతి కురురాజు । బలములపై నెక్కి పఱపె శౌణముల
రటు గుంపులై వచ్చిన గల్గి । వీగులు విందానువిందు లన్వారు
శిరాజు నెదిర్చి కడునొప్పు సమర । కౌశలంబు సముంబుగాఁ జోఁ రథిప!

దంత (మూ)

ద్వంద్వ యుద్ధము

ంత జయద్రథుం డనిలనందనుని, । అంత వికర్ణాఖ్యుఁ డా సహదేవు,
ుత్తి చిత్రసేననాయకుఁడు శిఖండి, । నెత్తి విరాటసుతుండు నీ యగ్రసుతుని,
నరార నకులుండు త్రిగర్తవిభుని, । వీను చేకితానుండు విష్ణుసోదరుని,
డిసూనుఁను ధృష్టకేతు, సుమిత్రు । హైడింబుఁడును గూడి యధికయత్నమున
ౌపడఁ దాఁకిరి సాళ్వకేకయులు । వరుస నేమనిచెప్ప వారిసత్త్వములు!
ప్రుడు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యుఁదాఁకె, । కృపుఁదాఁకె యమసూతి, క్రీడి భీష్ముని
ఁకెను, ద్వంద్వయుద్ధం బిట్లు మెఱయఁ, । దాఁకె సేనలు రెంటఁ దనులోనఁ దాము
ఘట్టనంబుల జనియించి వహ్ని । మరలించె మధ్యాహ్న మార్తాండరుచుల.
ములు తాఁకిన రయమునఁ గరులు । పృథివి బొమ్మరములై బిరబిరఁ దిరుగు.
రదంబు లొండొండ దివియుచో రథము । లురవడి విఱిగి యుద్ధోర్విలోఁ జెదరు
రి ఖుర నిహతి వ్రయ్యలువాఱి చెదరి । ధరణి నేర్పడవు పదాతివర్గములు
లుబంట్ల ప్రచండ కాండవర్షములఁ । గీలాలమయములై గెడయు గుఱ్ఱములుఁ
గిన సంగరాంగణము దివ్యులకు । ఫలియించె ననిమిషభావ మీక్షింప
ప్పుడు భీముని యాహవక్రమము । చెప్ప నాశ్చర్యమై సేనఁ గారింపఁ,
మల్లి భీష్ముఁ డాగంధవాహజుని । గరళ పావక శిఖాకార బాణముల
ము శిరంబు బాహులు విదారింపఁ । గరువలి సుతుఁడును గద వడి నేయఁ
చి సాత్యకి యెడసొచ్చి యాభీష్ము । వే చక్రమయ బాణవితతి నొప్పింప
ఁ డట్టితూపుల నాతని నొంచి । శితశరంబున సూతుశిరముఁ ద్రుంచుటయుఁ,
చావఁ[1]గా సతుఁగ్ బరువైన యట్లు । హితుఁడుసారథి చావనిటఁ దేరిహరులు
మెత్తుకొనిపోయె గధికయత్నములు । వృథచేసి యితరాశ్వవితతి మోహింప
ట్టుఁ డడ్డము రండు బలువిడి గూడ । ముట్టుఁ" డంచు బలంబు మోహరింపంగ
్యకి విన్ననై జడియుట చూచి । సత్య శాంతనవుండు శాంతనవుండు
ాక గాంగేయుఁ డింతయు సరకు । సేయక తొలఁగి తత్సేనఁ జెండాడఁ
ఁగొని విరటుండు కడుకోపమెత్తి । యనిమిషనదిసూను నదలించి తాఁకి
్యముఖాకార మార్గణసమితి । మత్స్యగంధీశుకుమారుని నొంపఁ,

---

[1] ామతులు (మూ)

బలి గోలలేసినపోల్కి నాభీష్ముఁ । డలుక రెట్టించి మత్స్యాధీశుమీఁద
నవ విశిఖంబులు నాటి నారాచ । నవతిఁ దేరును విల్లు నడిమికి నఱికి
పాదచారు నొనర్పఁ, బార్థుఁ డడ్డినకు । నాదట నిగుడుచో నర్థమార్గమున
గురుసూతి యడ్డమై "కుంతిజ, పోకు । శరవిద్య నాతోడఁ జర్చింతుగాక
పూర్వమత్సర మిటఁ బొమ్మనఁ బోదు । గర్వివై తొలఁగక కవియుదు గాక"
అని ఘోరశరవృష్టి నర్జునుఁ బొదువఁ, । గినుక నాతని విల్లు క్రీడిదున్మాడి
కోడొక కేల విజ్జోడుగావింప । నోడక గురుపుత్రుఁ డొండొక వింట
నెఱపిడుగులఁబోలు నిష్ఠురాస్త్రములు । పఱపి, కృష్ణునిమీఁద ఫల్గునుమీఁద
ననిశితాస్త్రంబులు చొనుప, నర్జునుఁడు । కనుఁగొని నవ్వి యల్కఁగుఁ గాలుద్రవ్వి
గురుసూతి సంధించుకొనిన చాపంబు । కరచక్రమున రెండుగా సంహరించి
మొడలెల్ల నోడుగా నుగ్రబాణములు । వడినేసి యంతఁ గవ్వడి కృపదలఁచి
యకట బ్రాహ్మణు నొంపనైన దేమనుచు । సుకృతి వాసవి యొండుచోటికి మరల
గాంధారసేనతోఁ గలహించుచోట, । బంధురోత్సాహుఁడై పావని యచట
భీష్మునిపై నురుకోపభీష్ముఁడై యపుడు । గ్రీష్మార్కు మొగిలడ్డగించు చందమున
నిరత చూపుచో దేవ, నీసుతుఁడు । మారుతసుతునిపై మార్గణావళులు
నిగిడింప మగిడించు, నృపతి వెండియును । నిగిడింప మగిడించు నృప, కీచకారి.
ఈభంగి సంగ్రామ మిరువురు నడప । శోభితతనులతాశూరులఁ జూచి,
ఒగపుట్టి తమలోన వారికి వారు । "జగదేక సౌభాగ్య సదను లిర్వురును,
ంబికేయుసిలోభ మకట! వీరికిని । ముంబరంబుగ రణాంబునఁ బోరవలసె.
యుద్ధోర్వి నొకనిచే నొకఁ డీల్గుఁ గాని । బద్ధవైరుల కేది (బ్రదుకంగఁ దెరువు!
కఁడింద రాజు వేటొకఁడు దైత్యారి, । యొకఁడిందు గుఱుతైన యుర్వరవాఁడు
నుకొని, రంత సన్నాంకునిఁగావ । ననిమిషనదిసూనుఁ డనుజద్వయమును
చ్చి వాయుజుమీఁద వాలంపవాన । విచ్చలవిడి గుప్ప వీక్షించి యపుడు
ాభద్రుఁ డెడసొచ్చి శాతాతిశాత । భూభయంకరబాణములు కోటిసంఖ్య
డరించి యందొక్క యనుజుని రథము । పడగతో ఖండించి బాణత్రయమునఁ
రుమిత్ర, నిన్నేల పోనిత్తుననుచు । నురము నొనేసిన నొఱిగి మూర్ఛిల్లె
త్ర సేనుని విల్లు ఛేదించి యింద్ర । పౌత్రుఁడు వాలమ్ము పఱపి బిట్టార్చె

సురనదీసూను వక్షోవిధియుంగు । శరపంచకము నాటి చాల నొప్పించి
సారథిఁ జంపి యశ్వములఁ జెండాడ । సారథికుఁను వేగ సన్నియుఁగూర్చి
లయకాల శూలి లీలా విభవముగ । నయుత ప్రయుత నియుతాపారసంఖ్య
శరములేయఁగఁ బ్రతి శరము లార్జునియుఁ । బరఁగించి రారాజుపై తేరు పఱప

అభిమన్యు లక్ష్మణ కుమారుల ద్వంద్వయుద్ధము

నుతగతి శుభలక్షణుండు లక్ష్మణుఁడు । హతవైరి నీపౌత్రుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి
శరముల మేను జర్జరితంబు సేయ । హరి మేనయల్లుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు
నారు నారాచంబు లతని వక్షమునఁ । దూఱంగ నేసి కేతువు విల్లు దునిమి
రథ రథ్యములఁ ద్రుంప, రారాజుకొడుకు । పృథివికి లంఘించి బీరంబు చెడక
శక్తి బాహాశక్తి సమకూర నైన । ముక్తాఘురిత బాణముల నది ద్రుంచి
యమ్ము లంతంతకు నగ్గలంబేయ । నిమ్మాడ్కిఁ గాదని యెఱిఁగి యాకృపుఁడు
జమునిముందటఁ బడ్డ జంతువు నొక్క । ప్రమథుఁ డెత్తినభాతి బాలుని నెత్తి
తనతేరిపై నిడి తద్దవేగమునఁ । జనిన, భీష్ముఁడు కోపసంభ్రమమునను
గాంగేయసేనపైఁ గడఁగి నిస్సార । కాంతారమున నగ్ని గవియుచందమున
శరవహ్ని దొరఁకొని సంహరింపఁగను, । హరిసోదరుం డాగ్రహాభీలుఁ డగుచు
సేనలతో భీష్ముఁ జేరికిఁ గొనక । భూనభోంతరము తూపుల రాశిగాఁగ
ధర యట్టి ముట్టడఁ దలఁకెడిభంగి । నురు రజోరూపమై యుడువీథిఁ బ్రాఁక
మనసైన్యముల మారిమసఁగి గాంగేయు । తనువున భీకరాస్త్రము లారు నాట
భూరిశ్రవసుఁ డల్లి పూర్వవైరమున । నా రథికునిఁ దాఁకి యలుగు లన్నియును
ఖండించి తనువునఁ గాండద్వయంబు । చండిమ నాటింపఁ జలియింప కతఁడు
పుట్టత్రవ్వ ఫణీంద్రుఁ బుట్టించునట్లు । గుట్టుతో నొడలఁ ద్రేవులు ద్రెళ్ళనేసి
ధనువు ఖండింప నాతఁడు నొండుధనువు । గొని కృష్ణసోదరుఁ గని కాడనేసి
సారథిఁ దునుమ, నశ్వములకుఁ దాన । సారథియై నేత్రసరణి కెంపార
దాయ మేనెల్ల రక్తమునఁ గెంపార । సాయక శతసహస్రములేసి యార్వ
నోరి, నీకేలరా! యుద్ధ మిట్లనుచు । నారాచ మొక్కటి నాటిన నరిగి

దిమ్ము నట్టి యస్త్రము చేయివదల । బలువిడి సాత్యకి బలములు కడఁగి
మదత్తకుమారుఁ జుట్టుముట్టుటయు, । నా మహాసేన మహాసేననిభుఁడు
నుకొని రెంగును మూఁడును నాల్గు । తునుకలై పడఁ బెద్దతూపులు వఱపి
మొన లానంద నిభృతులై యార్వ । సోమదత్తసుతుండు శూరత నెఱప,
సోదరుని సూను లాగ్నేయ ముఖ్య । లరయఁ బదుండ్రు గర్వాంధులై యపుడ
రిశ్రవసు తేరు పొదివి యిట్లనిరి । "దారుణాస్త్రముల మాతండ్రి నొప్పించి
ములఁ దునుకలై పడనేసి నీవు । నలిరేఁగి వాలుచున్నాఁడవు మిగుల.
టి నీతోడ నేను మాలోన । నొక్కని నియమించి యొసఁగెద మనికి
ండు గావలె ! నేరికొ" మ్మనిన । నవ్వుచు నతఁ "డిట్టి నగుఁబాటు గలదె !
దఱఁ గూడి రం డటుగాని రణము । పొందు గా" దని గర్వపూర్వకంబునను
వృష్టి ముంచుచో జడియక పదురు । నరిరాజు శరవృష్టి నంకిలిచేసి
ం ఖండింప నవ్విభుఁడు నేఱొక్క । విల్లు గైకొని వృష్ణివీరుల విండ్లు
యునొక్కటఁ ద్రుంచి పదురకంఠములు । పదియును బలియిచ్చెఁ బదిదిక్కులకును
రిశ్రవసుఁ డిట్లు పుత్రులఁ దునుమ । భూరిశోకము కోపమును బెనఁగొనఁగ
తుపై సాత్యకి వెసఁ దేరుపఱపి । గమగమ గాలునాఁకట భంగమైన
లసర్పంబున గతి యందు తూపు । లాలీఢతరపాదుఁడై యంతఁ బఱపఁ
వంశజుఁడు నట్టికోలలు పఱపి । యిరుసులతోడఁ దేరిలఁ గూలనేయ
ఁడును నతనితే రాభంగి నఱికి । వితతాస్త్రముల జోడువిల్లును నఱక,
వైచి నీజ్ఞాతి యాతనిజోడు । వెన విల్లుఁ దున్మి యుర్వికి డిగ్గ నుఱికి
గొని పఱతేరఁ, గడఁగి సాత్యకియు । గదగొని యతిశీఘ్రగతి నుర్వి కుఱికి
వ భీము లీగతి దారుణముగఁ । జేరి చేయుదురని చెప్పినయట్లు
చారమును సంపాదించి కవియ । యాదవుఁ బట్టించి యనిలనందనుఁడు,
మదత్తజుని నీసుతుఁడు పట్టించి, । యేమఱక రథంబు లెక్కించుకొనిరి
టి కపరాహ్ణమయ్యె నట్లైన । నిష్ఫుఛాయ మొగిళ్లు నిగుడకమున్న
ములు తమ బాహుబలములు వదలి । తొలఁగునో యొకసన్న దోలెద ననుచు
కట్టుకొని పార్థుఁ డరినేన నేయఁ । గురుపతి యాఁగరికొడుకు కన్నెఱిఁగి
లేరి పోర నమ్మిన యిర్వదేను । వేల తేరులవారి వెసఁ బురికొల్పఁ,

గామించి లేఁబూరి గనుఁగొన్న బసవఁ । డేమాడ్కి మదిఁ బొంగు నితఁ డట్లు
శరవేగ రథవేగ సన్మనోవేగ । శరవేగములు దేవగణము కీర్తింపఁ
దునుకలు తుమురును ధూళిపటంబు । నొనరించి యాసేన నువ్వెత్తుగొనఁగ
నిది రథ మిది రథ్య మితండు రథికుఁ । డిది యిట్టి దని నిర్ణయింప నేర్పమిప
వసము గాక కృతాంతు వంటపా లనఁగ । వసుధ చూపట్టెఁ జో వనజాప్తుఁ డంత
శ్వేతవాహన [1]కృత్త సేనాంగరక్త । ధాతు ధారాసిక్తతనఁడును బోలె
నరుణత్వ మేర్పడి యస్తాద్రిఁ వ్రాలఁ । దరుసీడములఁ బక్షితతులును వ్రాలఁ
గలశజుఁ గదిసి గంగాసూతి పలికె । "ఒలములఁ [2]గివిపింపఁ బాడి యింతటను
ఇట్టి సంధ్యావేళ నిండ్లకుఁ బోక । యెట్టు గూనఁగనేర్చు నీరణశ్రాంతి ?"
అని నేత్రకరులచే నాత్మీయబలము । ననిమిషనదిసూనుఁ డర్థి మరల్పఁ,
దారు నవ్విధమున దళములఁ ద్రిప్పి । చేరి రంత నివేశసీమఁ బాండవులు.
నాఁటితో నైదుదినంబుల రణము । వాటమై వర్తింప వారును వీరు
నారాత్రి వివిధ విద్యావినోదములఁ । జారుభోజనమాల్య చందనాదులను
నారీ కుచాలింగన వినోదములను । జారు సౌఖ్య విభూతి సలిపి రెంతయును
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు" మని
బోలుపొంద నయోధ్యాపురవరాధీశ ! । వలనొప్పఁగా మాల్యవంతప్రవేశ !
దక్షిణసింధు బంధన ! జగద్రక్ష ! । పక్షీంద్రవాహన ! పద్మపత్రాక్ష !
భువన మోహనరూప ! భూరిప్రతాప ! । భవబంధన సకోప, బ్రహ్మస్వరూప
అనవరతంబు నిన్నంతరంగమున । వినుతింతు రఘురామ ! విభవసుత్రామ !
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్త్రి । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
రచితమై భీష్మ పర్వమున నాశ్వాస । మిచితార్థయుతముగా నొప్పె మూఁడవది

1 కృత్తి 2 దిరిగింప (మూ).

చతుర్థాశ్వాసము

౹పరంధామ, భాసిత పుణ్యనామ, । ఆపదామపహర్త, యఖిలైక భర్త,
క్తి ముక్తిప్రదాత, భువన విఖ్యాత, । భక్తలోకశరణ్య, [1]భరతాగ్రగణ్య!
ధారు మఱియు సంజయుఁడు చెప్పఁదొడఁగె । సవినయ స్ఫూర్తి నా జనమేజయునకు

పంచమ దివస యుద్ధక్రమము

రాత్రి వేగించి యమ్మహాభారత । వీరులు సంధ్యాది విధులెల్లఁ దీర్చి
నికి నడచుచో గాండీవి యచటఁ । బలికె ధృష్టద్యుమ్నుఁ బార్థివుండలర.
మనసేనఁ బన్నుమా మకరికావ్యూహ । మనిమిషేంద్రునికైన నాశ్చర్యముగను.
చ్చోట నెవ్వాని నిపవలెఁ ఁతని । నచ్చోట నిడుము నీ కనువైనయట్లు."
౹నఁ బార్థుఁడు తాను నాసైన్యవిభుఁడు । ఘన మకరీ మస్తకస్థానమెక్కి
౨ నేత్రస్థాన కలితులఁ జేసి । పవనజుఁ దుండంబుపట్టున నిలిపి,
ాడక ద్రౌపదేయులఁ బార్థసుతుని । హైడింబు నలకపోలాకృతి నిలిపి,
నేయ సహితుఁడై శమన నందనునిఁ । బూని కంఠాకృతిఁ బొలుపుగా నిలిపి
౹న్నచో, మనవారు నురుచతురంగ । సన్నద్ధులై వచ్చి సమర స్థలమునఁ
౨సేన నర్ధచంద్ర వ్యూహముగను । నమకట్టి రది చెప్పశక్యమే నాకు!
ఁగా వ్యూహ మీశ్వరు జటాజూట । మెక్కఁగ నర్ధమై యింపారె నధిప!
ప్రదు బిట్టార్చి యతిఘోర ధూళి । యుప్పతిల్లఁగఁ దాఁకె నుభయసైన్యములు.
ఌ పట్టు పోరిగొను పోసీకు పొడుపు । మను ద్రేయుమనుమాట లఖిలంబు నిండె
లదిక్కుల నస్థిశల్యకపాల । శకటాంగములు ద్రెవ్వ చప్పుళ్లు సెసఁగె
వతర శస్త్రాస్త్రఘట్టన సెసఁగి । యనలకణంబు లాహవభూమి నిండఁ
రాఁగఁ దొడఁగి రక్తంపు దివిమండి । బారక చూడంగ వచ్చినయట్టి
ర కిన్నర రోరగ గరుడ గంధర్వ । ముని సిద్ధ సాధ్యుల మూఁకలు బెదర
ఌ లిందు సందున గలయోధుల వ్రతు । అని చేసి రాఘోర మలవియే చూడ.

---

[1] భక్తా (మూ)

భీముఁడు దుర్యోధనుని మూలబలము నుక్కడఁచుట

ఆవేళ నీసేన నట్లిట్లు గలంచు । పావనిపై నల్గి పన్నగధ్వజుఁడు
తన మూలబలము నంతయుఁ జూచి వారు । వినఁగఁ దానెలుఁగెత్తి వేర్వేఱ పిలి
పనిచిన, వారు నార్భటములతోడ । ననిలజుపైఁ బఱఁడని చేయి వీచి
దంతి రథాశ్వ పదాతి [1]లక్షలను । ఎంతయుఁ బొంగారి యిలకు గ్రేఁగగచు
జలదకులంబెల్ల సమకాలరేఖ । జలజాప్తుఁ బొదివిన చందంబు తోఁపఁ
జుట్టుముట్టిన, వాయుసుతుఁడు కోపమున । నిట్టిచో రథము నా[2]కేలయటంచు
సూతునిఁ బల్కె “ విశోక, సారథము । వాతప్పకిట కేను వచ్చునందాఁక
నిచ్చోట నిడుకొని యీవుండు.” మనుచు । నచ్చుగా గదగొని యవనికి దాఁటి
వాసి యేనుఁగుల కుంభముల తుండంబు । లూసి కొమ్ములు వీపులువ్రేత్తు చేసి
కదిసి తేరులఁ దురంగములఁ జక్రములఁ । దుది రథికుల సారథుల నేలఁ గలిపి,
కడఁగి కుమారవర్గము పాఱఁ బొఱఁ । బెడమరించి హరించె బిరుదులెక్కముల
గదవైచు నది యోధకంఠంబులెల్లఁ । గుదియనివెస సూచకోఁతగాఁ బొఱు.
అక్కడఁ దాఁదోఁచు నదితిరుగవైచుఁ । దక్కటి యోధుల తలలిట్లు దునియ
ఈభంగిఁ దనమూర్తి యిరువంకఁ దోఁప । [3]సీభటాళి గదోగ్రనిహతి నడంగ
భీముండు లయకాలభీముఁడై యుండి । యీ మాడ్కిఁ బోరుచో, నెఱుఁగమిఁ
యూరక గుండియ లూటాడి నట్టి । కారణంబున వారి ఘన సైన్యవిభుఁడు
ఆచార్యుతోడి కయ్యంబు చాలించి । వేచని వాయుజు వెదకుచో నతఁడు
తేరిపై లేకున్న దీనుఁడై యతఁడు । సారథిఁ గదిసి “ యోసఖుఁడ, నిన్నొక
యుడిగెదఁ జెప్పవే! యనిలజుఁ డెందు । నడచె? మాన్పఁగదయ్య నాతల్లడంబు
శత్రుమధ్యమ మిది సాహసి మొదల । నేత్రోవఁ బోయెనో యిట నిన్ను విడిచి
అనిన విశోకుఁ డిట్లనె సైన్యపతికి । “ వినుము వైరులు వెల్లివిరిసిన ట్లపుడు
చుట్టుముట్టిన గదాశోభితుండగుచు । నిట్టిచో నన్నిడి యేఁగె నొక్కఁడును ”
అని భీముఁడేఁగిన యాత్రోవచూపఁ । దనరథం బతఁడందుఁ దఱిమించునపుడు
ఒఱఁగిన తేరులు నుర్వరమీఁద । నఱవఱలైన గజావయవములు
తొదిఁగిన హయములు మేనిల బ్రుంగి । తుంద మొదల్ దెలియని దొరలును గల

1. అక్షౌహిణుల 2 కెక్కుడిదియనుచు 3 నిజ (మూ)

వ్రాలిన పడగలు వడి రక్తనదులఁ । దేలెడు డొక్కలుఁ దరతీవులౌచు
తేరి గుఱ్ఱములునై తీరుండు కీచ । కారి పోయిన త్రోవ యతి ఘోరమగుచు
భాసిల్ల నాచొప్పుపట్టి సైన్యేశుఁ । డానమీరాత్మజ నచ్చోటఁ గాంచి,
"పాదచారంబునఁ బరులపై నొంటి । చే దోడు వా దోడు చేరక యిట్లు
ఏతెంతురయ్య! మేమెన్నఁటికింక! । నీతోడు మాకెల్ల నీ కోడె గలది.
ఇట్టిచో నిదె యేను నేతెంచినాఁడఁ, । గొట్టి వేతువుగాక కురుసేన" ననిన
నతఁడు సంతోషించి, "యవునురా సైన్య । పతివి గాఁదగుదువు పాండవులకు
కౌరవయోధుల ఖండించుకొనుచు । నీరీతి వచ్చితి నిది చేడ్కనాకు
నీవు వచ్చినరాక కేను మెచ్చితిని, । నీవంటి హితకారి నేర్పునే గలుగ!
పన్ని పట్టుక కురుపతి వీఁడె వచ్చి । యున్నాఁడు కొందమా యొక దెబ్బ వీఁ
డప్పి జనించెఁ బుట్టదుగాని యుదక, । మిప్పు డెక్కడిదాహ మిందుర." మ్మ
గౌరవవిభునిపైఁ గదియుచో, నధవుఁ । డారథికులమీఁద నధికవీరులను
దమ్ముల ననుప మొత్తమ్ములై వారు । హుమ్మని కడఁగి వాయుజు సైన్యవి
భాదివి యేయఁగ, వాయుపుత్త్రుఁడా బలము । గదఁ జెదరఁగ [1]వ్రేయఁ గడఁది సైన
వెనఁ బ్రమోహనమను విశిఖమాచార్యుఁ । డొనఁగినయది మంత్రయుక్తి నం
సకల శాత్రవుల లక్ష్యము చేసి యేయఁ । జకితమైనట్టి యస్త్రప్రభావమున
భ్రామి పెట్టఁగఁ బారవశ్యంబునొంది । యా మంది చాపకట్టై నేలవ్రాలె

వ్రాలిన నూఱట వాయుపుత్త్రునకు । నాలోన సిద్ధించె, నానమీపమునఁ
గైరవకువలయ కమల కల్హార । సౌంభగంభీర [2]జలమైన మడుఁగు
చొచ్చి నల్గడల వీచుల గాలి విసరఁ । జిచ్చెర జలము దోసిటఁ బట్టి పట్టి
ఒండి బండెమకూడు పట్టెగు కడుపు । నిండఁ బానము చేసి నిజతృష్ణ నార్చి
పరితుష్టుఁడై సైన్యపతిఁ గూడ వచ్చి । యురుతర నిశ్వాస మొనరించుచోట
వెనఁ దన సన్నిధి విడిచి సైన్యేశుఁ । డుసుఁగుట కాచార్యుఁ డొక్కింత రోషి
ద్రుపదు నయ్యెడఁ గాంచి తొంటివైరమున । విపులవైఖరిఁ బోరి విఱిచి పో
మొఱసి ధృష్టద్యుమ్నమీఁది రోపమునఁ । దత్తని యాతని రణోర్వరఁ దేర
బలము ప్రమోహన బాణంబు మహిమ । నిల వ్రాలియుండుట నీక్షించి

---

1 వ్రేయు కళది 2 జలనమై (మూ)

దానికిఁ [1] బ్రజ్ఞాఖ్య బాణ మహౌషధము । గాఁ బ్రయోగించి గ్రక్కునఁ దెలిపి
యా వాహినులఁ దాను నట ద్రుపదజుఁడు । బావనిఁ దాఁకి నిర్భర బాణవృష్టి
ముంచినఁ, బ్రతిబాణముల గదాహతుల । మించరి నొప్పింప, మెండు కీ లెత్తిఁ
కురుకుమారుల గుంపు కురుసేన గుంపు । నిరువురిపై నెక్కి నెట్టుకో యనుచు
దెగి ధర్మజుఁడు ద్రౌపదేయులఁ గనల । నొగి యుధామన్యుని నుత్తమౌజుని
గేకయులను ధృష్టకేతుని జూచి, । "జోక సహస్ర వాజులఁ గూడి మీరు
సరసూలి ప్రాపున నడచి సైన్యపుని । గరువలిసుతుఁ గాచు క్రమ మెన్నవలదె
గురుఁడు సామాన్యుఁడే! కురుకుమారకులు । దొరయు నల్పులె! మీరుతోడ్తోఁచను
అరి పురికొల్ప వా రనివార్యవృత్తిఁ । జని భీమసేను ధృష్టద్యుమ్నుఁ గదిసి
రామలక్ష్మణులకు రణ సహాయముగ । నా మహాకపివీరు లరిగిన సైరి
ఆవేళ ద్రుపదజుఁ డనిలజుఁ బలికె । "నీవు కాల్నడ నిల్చి నిండు కోల్తలను
సంచరించుట గాదు చయ్యనఁ గేక । యాంచిత రథ మెక్కు మనుచు నెక్కించె

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రోణునిపైఁ దలపడుట

అప్పుడు మధ్యందినార్కుని రుచులఁ । గప్పెడు దివ్యమార్గణముల గురుఁడు
కౌంతేయ సేనలఁ గలఁచఁ జొచ్చుటయుఁ । గాంతేయసేనాని కడునల్గి వానిఁ
బ్రతిశరంబులఁ ద్రుంచి పదినారసముల । హతి బ్రమ్మనొప్పింప, నతఁడు బిట్టల్గి
ధనువు దున్మాడి యాతని శరీరమున । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుప, సేనాని
వేవేగ వేఱొక్క విల్లు సంధించి । దావాగ్ని కీలల దట్టించు నట్టి
శరముల నాచార్య సారథి నొంచి । యురు రథాశ్వంబులలో నొకటి చంపినను
గ్రక్కున నొకవాజిఁ గట్టించి గురుఁడు । పెక్కు పాఱమ్ములు బిరుసుగాఁ దొడిగి
సేనాని కార్ముకచ్ఛేదంబు చేసి । వాని యశ్వంబుల ప్రయ్యలు వాపి
జోడు కేతనమును జూర్ణంబుచేసి । యోడక సారథి నసురులోఁ బాపి
పాంచాల, పశుమని ప్రళయాగ్ని శిఖల । మించిన తూపేయ, మిన్ను నేలయును
వేఁచుచు నది వచ్చువేళ నత్తాపుఁ । బూఁచి త్రుంచె సుభద్రపుత్రుఁ డివ్వలను
త్రుంచి తే రెడలిన ద్రుపదజుఁ దనదు । కాంచన రథ మెక్కఁగాఁ జేసి తోలఁ

1. జ్ఞానాస్యదళ యౌషధంబు (మా)

[1]ఏలిక లిక్కైన నితర సైన్యములు । మేలు చేయఁగ ద్రోణు మెయికొని లేక
వీఁగెఁ బోవని మొన్ని వీకోక్తులాడి । యాఁగి నిలువక యా ద్రోణుభీతి.
"అనిలజునకు నివ్వ దరదంబు లేదు, । తనసైన్యమును బాతె దశదిశలకును,
ఇది వేళ నా" కని యుభయరథకోటిఁ । గదిసి తా నుగ్రుఁడై కౌరవేశ్వరుఁడు
నిప్పుపై మత్తకరినివహంబు గవియ । చొప్పునఁ బవమానసూనుని బొదివి
యేయుచో, నతనికి నింతలో రథము । ధీయుక్తి సారథి తెచ్చెఁ, దెచ్చుటయుఁ
బర్వతాగ్రము సింహపతి యెక్కినట్లు । కగెఁ దెచ్చిన తేరు పావని యెక్కి
నెఱచిచ్చు తూపు లనేకంబు లప్పుడు । పఱపి దూరంబుగా బలములఁ దఱిమి
కురుపతి నోనేయఁ గోపించి యతఁడు । సుకఠిన నారాచయుగళంబు దొడిగి
బకవైరి వక్షంబు పగులనేయుటయు । బకవైరి భీకరాంబక దళకమున
నురగకేతను మోము నురము నెత్తురులు । దొరఁగ నేసెఁ, దోఁకుతోడనె యతఁ
పదివదు లతిశితాంబకములు పఱపి । యదగుగుంకియ వక్ష మా భుజద్వయము
ననువు నెత్తుట నోలలాడ నేయుటయుఁ, । గనుఁగవ నుగ్రరక్తకలితుఁడై యతఁడ
కినిసి యా రాజుపై ఖేచరుల్ పొగడ । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుపుచు నుండె.
అంతలో నొకరథం బాయత్తమైన । నెంతయు వెస నెక్కి యిట ద్రుపదజుఁడు
కలశజుతో నల్లకల్లోలమైన । కలహంబు దొడఁగొని కడుఁగడువడిని
దూపులేయ నితండు దునుమాడె నతని । చాపదండము జోడు శకుని కేతనము.
అతఁ డొంగు వింట ద్రోణాచార్యదత్త । శితశరకోటిచేఁ జించెఁ దత్తనువు
ఈరీతిఁ బోరుచో నిటఁ గుమారకులు । మారుతిఁ బట్టి కుమతి మొన్ని వచ్చి
యన్నకు ముఖ్యాడి యటునిటు గగియఁ । గన్నె ఱింగి సుభద్రగాదిలిసుతుఁడు
కేకయు[2]లును ధృష్టకేతుఁడు ద్రుపద । జాతకుమారులు నద్రిజాకుమారునకు
నరి వచ్చి నీ పుత్రసమితిపై నేయ । నఱక వేభంగి వాయుజుఁడును గూడి
తఱిమిన నీదు నందనులు డెందముల । నఱిమిన భయముల నందంద పఱచి
వెంటఁ బెట్టు బకారి వీరుచేఁ దప్పి । [3]బం టొక తెరువునై పాఱిరి యకట!
పట్టిన గద కొక్క పబ్బంబు పెట్ట । నట్టుకొట్టితి బ్రహ్మ నాకు నీడయ్యె
అనుసంత సేనా సహాయుఁడై నృపతి । యనిలజుఁ డాదిగా నచటి యోధులను

1 నేరికి నిక్కైన 2 లను దుష్ట 3 యొండొక (మూ)

దలపడి యేయుచోఁ, దపనమండలము । విలసిల్లె నపరాహ్ణవేళ చూపట్టి
అప్పుడు నృపునకు ననిలసూనసతిఁ । జెప్ప నాశ్చర్యమై చెల్లె రణంబు.
శరవృష్టియే కాని జనులచూపులకు । నిరువురఁ గానరా దేమి చెప్పెడిది ।
తొరఁగిరి తునిసిరి తుమురైరి తూలి । రిరువురు ననిమ్రోసె నిందును నందు.
వలికిఁ దోడ్డై యంతఁ బఱతెంచి రథిప, । సుతగతిఁ జిత్రసేనుఁడు వికర్ణుఁడును
అయ్యిరువురఁ దాఁకి రభిమన్యుఁ డపుడు । ప్రయ్యి విన్వ నడంగ వారిసైన్యప
కర్ణు పెన్నుద్ది వికర్ణుఁ డన్నీల । వర్ణు మేనల్లుని వక్షంబు చాయఁ
దూపులు పదునాల్గు దూఱ నేయుటయుఁ । గోపాంధుఁడై పార్థుకొడుకు కకుఁ-
తేరి గుఱ్ఱంబులఁ ద్రెవ్వ నేయుటయుఁ । దేరు డిగ్గి యతండు దివ్యవేగమునఁ
జిత్రసేన రథంబుఁ జేరెఁ, జేరుటయుఁ । జిత్రసేనుని దాఁకి జిష్ణునందనుఁడు
సేనలతో వానిఁ జెలఁగి నొప్పింప, । భూనాథ, ద్రౌపదిపుత్రు లవ్వేళ
నురగకేతనుఁ దాఁకి యురగాభిరాము । శరము లేసిరి మేను జర్జరితముగ.
నీ కుమారుఁడు నేసె నిశితాస్త్రవితతి । నా కృష్ణసుతులపై సమరులు వొగడ
అత్తఱి గాంగేయుఁ డరిసైన్యజలధిఁ । జొత్తెర నవ్వీరుఁ జూడను నోడి
సింహపోతముఁ గన్న జింకలు వోలె । సంహతి విచ్చి భూస్థలి దాఁటి పాఱ,

తెరలిన సైనికుల నర్జునుఁడు మరలించుట

నోడకుఁ డోడకుఁ డున్నాఁడ ననుచుఁ । గ్రీడి యప్పుడు కపికేతువుఁ దానుఁ
బొడచూపి భీష్ముతోఁ బోరాడె, నప్పు । డెడ సొచ్చి నీసేన లింద్రజుఁ బొదువ
నృప, వారిసేనయు నీసేనఁ బొదువ । నపుడు ఘోరంబయ్యె నన్యోన్యరణము.
అట్టి రణోత్సాహ మాడుచున్నట్టి । యట్టలే వివరించె నంతరిక్షమున.
సేనలు బహురక్త సింధు మధ్యమున । యానపాత్రములుగా నరదంబు లొడ్డి
యవి ద్రొక్కుకొని పోరి రస్త్రసంజనిత । వివిధాగ్నికణములు విపులమై పర్వ
లలి నొక్కఁ డొకని నోలలు చాటి చాటి । పిలిచి పిల్చి రణోర్విఁ బెనఁగిరి కడి
రవి యంత వీరవర్గము చించి చించి । దివి కేఁగ నేఁగఁ జిందిన రుధిరముల
నెఱ్ఱనై డాఁగఁ బోయిన భావమునఁగ । జఱ్ఱన నస్త్రాది చయములకై జాత్రె
ఇతఁడు గ్రుంకకమున్న యేఁ బగదీర్చి । కృతకృత్యభావంబు గీల్కొందు ననుచు

వేగఁ బోఁ దేరు విభునినన్ని ధికిఁ । బావని తోలించి పల్కెఁ గేలెత్తి .
ఁహాకాలమునసుండి ప్రార్థించుకోర్కి । యుహీకుండలుఁడు నేఁడు హత్తించె నాక
ంతి సంకటపాటు గొంతి కోడలికిఁ । జింతింప మీరు చేసిన యపకృతులుఁ,
లువులోపల నులూకునిచేత మున్నుఁ । బలికించు పరుషంపుఁ బలుకులఫలము
కు [1]వెలారింతు నిలు పాటిపోక । వాఁడిమి వదలనివాఁడవు మొదల
ర్యోధనుండను దొడ్డపేరొకటి । శౌర్యమూలంబయి చనుదెంచె నీకుఁ
ద్ద గా. " కని నాల్గుశరములు నాటి, । తుత్తుమురుగ విల్లు తూపున నఱికి
స్త్రాంతరము దాల్ప ననువీక భయద । శస్త్రుఁడై సూతు నశ్వముల ఖండించి
ంగునోరనిపించు భీకరాస్త్రంబు । దొడిగి యేసిన, మూర్ఛదొరసి రారాజు
ురోహణాచలం బొఱఁగినయట్లు । ధరమీఁద నొఱఁగినఁ, దటుకున వచ్చి
ంధపుఁ డెడసొచ్చి సైన్యంబుఁ దాను । గంధవాహజునిఁ గేశయుల సౌభద్రు
గాప దేయులఁ దాఁకి తన బాహుబలము । [2]దీపింపఁ జెనఁగిన దేవ, యావేళఁ
త సేనుండును జిత్రదర్శనుఁడుఁ । జిత్రాక్షు పురుమిత్ర చిత్రబాహులును
దోపనందు లెన్నఁగ [3]సులోచనుఁడుఁ । గ్రందైన రథనేమి రవములతోడ
ిమన్యుఁ దాఁకి సాయకసహస్రములు । రథసన్న ఖరి నేయ, రవళి గైకొనక
ందఱ నైదును నారుబాణముల । నందంద నాటె బలారిపౌత్రుండు
ర్చిన, మున్ను తన్నాజి మార్కొనిన । కార్చిచ్చుతునక వికర్ణుఁ డన్వాఁడు
'యినరథమును బోయిన విల్లు । నాయితంబుగఁబూని యరుదెంచెఁ గాన
కని నవ్వుచు భీమశాస్త్రసంతతుల । వెత గుడువఁగ నేసి విల్లు దున్మాడి
రథి హయపంక్తిఁ జట్టలువాప । నారథికుఁడు నొచ్చి యాజి వెల్వడియె.
త్తఱిఁ జిత్రసేనాది కుమార్లు । తత్తరించి వికర్ణు దశకు శోకించి
భద్రుతో ఘోరసమరంబు సేయ । శోభిల్లు ద్రౌపదిసుతు లదిచూచి
పించి యప్పుడా కురుకుమారకుల । నాపోశనము గాన ననువు చింతించి
ఁకిన రథముల ధరణిఁ గూల్చియును । పీఁక నొక్కొక్కని విల్లు దున్మియును
త్రపతాకలు చక్కఁజేసియును । గాత్రసంఘుల సాయకముల గ్రుచ్చియును
జిమి యెక్కిన సిగ్గుదలఁచి నీసుతులు । విఱుగక యేసిరి వీరి నందఱను.

---

[1] వెల [2] దీపింప జెనఁగిన [3] సుచారుండు [4] అచ్చిన (మూ)

అందు శతానీకుఁడగు శతానీకుఁ । డెందును దానవై యొగచెఁ గౌరవుల.
అతనిచేఁ దునియని యరదంబు గజము । నతనిచే గెడయని హయముఁ గాల్బంట
వెదకిన లేదయ్యె విను శతానీకు । విదితప్రతాపంబు విశ్వమోహనము.
అంత నాతనికి సహాయులై సకల । కౌంతేయయోధులు క్రందుగా నెక్కఁ
గౌరవభటులు నాకరణి నెక్కొటయుఁ । బోరు ఘోరంబయ్యె భువనంబు లగల.
రవి యంత రణభూమి రాలినమణుల । భువనాంధకారంబుఁ బోఁగొట్టనోపు
నేనేల యని వార్ధి నిటఁదూఱె ననఁగఁ । దా నస్తమించె సంధ్యాదేవి వొడమ.
అంధకారంబు రజోంధకారంబు । బంధురమై నేత్రపదములఁ గప్పఁ
గౌరవ పాండవ గణములు రణము । బోరన సేనాధిపులు మాన్ప మాని
రదీపికాకోటి కరముల వెలుఁగ । నరుదెంచెఁ దమ తమ యావాసములకు."
అని యిట్లు సంజయుం డారవనాఁటి । యనుపమ రణవిధం బర్థిఁ జెప్పుటయు
గాంబికేయుఁడు పల్కె. "నట్లు రారాజు । బంబిన భీముచేఁ బడి కడునొచ్చి
మూర్ఛదెలిసి యెట్లాజికిఁ గడఁగె? । నమ్మలికము మాను నాకిఁ జెప్పు." వ
నునుపుగా సంజయుఁ డాంబికేయునకు । వినిపించె "నీకథ వినుము సర్వమును.
ఏకవైరిచే నిట్లు పటుమూర్ఛఁ జెంది । యొకభంగి రారాజు నొయ్యన దెలిసి

భీష్మ గాంధారేయుల సంవాదము

మూరాత్రి భీష్ముతో నల్లన పలికె । "ఏరీతి చెప్పుమా యీవు మొగ్గరము
వన్నుదు పాండవభటు లది వగులఁ । దున్నదు రెట్టిదో దైవ నిర్ణయము!
అదియును గాక బకారి మీ మొదుట । నదయుఁడై నన్నింత యలజడి పెట్టె!
నను గొని పాండవనికరంబు గెలువ । మనమున నమ్మదు మందాకినేయ!
అది బొంకు సేయ నీకభిరతి గాక । యెదిరి యెవ్వరు నీకు నింద్రాదులందు!"
అనిన నవ్వుచు భీష్ముఁ డధిపతిఁ బలికె । "నిను నుపేక్షింతునే! నేరవు తెలియ,
నడ లోమకొనక నాయోపినయంత । నడపుదుఁ గయ్యంబు నలువ కానంగ
పాండుసూనుల గెల్వ బ్రహ్మకునైన । నిండదు తపమని నీమనంబెఱుఁగు.
ఒర సేయక నీకు యుద్ధజయంబు । గోరుదు నటుగానఁ గురురాజతిలక!
నగవకు" మనిన [illegible]

సప్తమదివస యుద్ధక్రమము

ప్రయతుఁడై యాజికిఁ బయనమై తాను । రయమొప్పఁ బోవుచో రథినీవిభుండు
మండలాకృతిఁ బర్వ మనసేనఁ బన్ని । మండలాధిపుఁ డందు మధ్యసీమమున
నిలిచి యుండఁ గుమారనివహంబు దొరల । వలసిన యెడలందు వారక నిలుప
మెఱవడి [1]నాయొడ్డు మిహిరమండలము । తెఱఁగున నాయుధదీప్తి నిండుటయు,
నటఁ బాండుసుతులు నయ్యాజికి వెడలి । భటుల నద్రివ్యూహభాతిఁ బన్నించి
తూర్యధ్వనుల మిన్ను తూఁటులువోవ । శౌర్య ప్రధానులై జయ మాత్మ నెన్ని
ప్రతిసేనఁ దాఁకి నిర్భర నిరాఘాట । చతురతఁ బోరుచో, జగదీశ, వినుము
ద్రోణుఁడందు విరాటుతోఁ దలపడియె, । ద్రోణసూతి శిఖండితోడ మార్కొని
రాజు ధృష్టద్యుమ్ను రణవిద్యఁ జెనకె, । నోజతోఁ దాఁకె శల్యుఁడు మాద్రిసుత
తోడఁగి విందానువిందులు యుధామన్యుఁ । దొడరిన, నృపకోటి దొడరె నర్జును;
చిత్రసేనుఁడు దుస్ససేను, వికర్ణుఁ । జిత్రవైఖరిఁ దాఁకె జిష్ణునందనుఁడు.
పగగొని కృతవర్మ పావనిఁ దాఁకెఁ, । భగదత్తుఁ దాఁకె నేర్పడ ఘటోత్కచుఁ
డూని సాత్యకి యలంబుసు వీఁకఁ దాఁకెఁ, । దాను బైకొనెఁ జేకితానుపైఁ గృప
తోడరెను ధృష్టకేతును సోమదత్తి, । యడరె ధర్మజుఁడు శ్రుతాయువుతోడ.
పెక్కండ్రు రాజులు భీష్ముపై నడరి । రొక్కట గిరిపైఁ బయోదముల్ పోలె.
ఎక్కటికయ్య మిట్లిందును నందుఁ । దక్కక కలుగుచో ధవళవాహనుఁడు
హరిఁ జూచి యిట్లను, "ననఘ, నామీఁద । ధరణీశు లెందఱో తఱిమిరి తేర్లు
అటు చూడుమీ మదీయాస్త్రవేగమున । నెటు వీరలగుదురో! యీవె మెచ్చె
భీష్ముఁ డొడ్డిన యొడ్డు భేదింత మనెదు । నూష్మ మెవ్వనియందు నుదయింపవె
ఈ యొడ్డుపసనమ్మి యెల్ల కౌరవులు । రాయ నోపుదురు సంక్రందునినైన"
అని సాయకావళి నారాచమూఁక । పెనఁగొనఁ బఱపినఁ, బెకలక మూఁక
బాణంబులకుఁ బ్రతిబాణంబు లేసి । బాణారి మఱఁది సంపఱవెల్లి ముంపఁ,
గురుసేన యార్పులుఁ గురురాజునవ్వుఁ । బరికించి కినిసి బీభత్సు మేఘంబు
గ్రాలి దానై చండకాండ సింధువులఁ । దేలియాడ బలంబుఁ దివుటమై నేసి
ద్విరద సంహతిఁ గూల్చి తేరుల నఱికి । తురగ పదాతులఁ ద్రుంచి తూటాడి

---

1. వ యొండు (మూ)

చెఱపిన భగ్నమై బలము సర్వమును । వెఱచి భీష్మునిమాటు వేమాఱుటయును,
తానని వచ్చిన దైత్యుల కబ్ధి । లోనిచ్చుగతి రాజలోకంబునకును
నభయదానముచేసి యాపగేయుండు । విభుఁడు మెచ్చఁ గిరీటి వెనఁ దాఁకి యొర
రాజుల గమిఁ జేరి రారాజు పలికె । "తేజంబు మీ కేల తివిచి పట్టయ్యె?
పురుహూతతనయుతోఁ బోరాడు భీష్ముఁ । బరికింపరా బాహుబల మెన్నఁడింక
అనిన సిగ్గు నరేంద్రు లాత్మఁ బాలించి । యనిమిషేశ్వర సూతి కడరి రెంతయున
అప్పుడు గురుఁడు మత్స్యాధీశుఁ జెనఁకి । కుప్పలు పడ నస్త్రకోటులు పఱపి
మఱియు విరాటుని మహితచాపంబు । శరమొక్కటను ద్రుంచి సారథి నొంప,
నతఁడు వేఱొకవింట నాచార్యువిల్లు । ధృతిఁ గేతుదండంబుఁ దేరి సారథిని
నొప్పించి గురుమేను నొప్పించి హరుల । నొప్పింప, నతఁడు కన్నులఁ [1]గెంపుదేర
గురుఁడు విరాటుని ఘోరబాణముల । విరథుని జేయ, వేవేగ నానృపతి
శంఖుని తేరెక్కి శంఖుండుఁ దాను । బుంఖానుపుంఖాస్త్రముల గురు నేయ,
నొడ్డనారసముల ద్రోణుఁ డా శంఖు । నొడ్డెల్లఁ గొనియాడ [2]నురము నాటుటయు
నెల్లునమ్ములు జాఱవిడుచుచు నతఁడు । త్రెళ్లె మత్స్యబలంబు దీనులై పఱవ
కొడుకిట్లు చావఁ గన్గొని విరాటుండు । వడిఁ బాఱె సీయోధవర్గంబు లార్వ
అట్టిచోట శిఖండి యాచార్యసుతుని । గట్టి ఘాలముచాయ కాండత్రయంబు
నాటిన, నతఁ డగ్గి నాల్గింటఁ బడిట । మూఁట నేడింటను ముమ్మూఁట నతని
తురగ కోదండ కేతుచ్ఛత్ర సూత । హరణంబు చేయ, వాఁ డరదంబు డిగ్గి
పలకయు వాలును బాహుద్వయమున । వెలుఁగ ద్రోణజుఁ డేయు విశిఖంబులెల్లఁ
బలకచే జడియుచుఁబఱతేర, నితఁడు । పలక యారమ్ముల భగ్నంబు చేసి
దానిచే వెలుఁగొందు వాడి పట్టెంబు । పూని రెండుగ బాణములచేత నఱికె
నఱికి యంతటఁ బోక నవవిశిఖములఁ । దెఱవపుట్టగు వానిదేహంబు దూఱ
ద్రోణజుం డేయ నత్తునుక శిఖండి । పాణి నాయుధముగాఁ బట్టి మంత్రించి
వైచిన, నది నుంత వ్రయ్యలు గాఁగ । నాచార్యసుతుఁడేసె నధినాథ, వినుము
నపుడు భీష్ముఁడు సవ్య నాజిచాలించి । ద్రుపదజుఁ డొండొక దారఁ దేరి కరిగ.

1 గప్పు. 2 నురము (మూ).

ధృష్టద్యుమ్నుచే దుర్యోధనుఁడు విరథుఁడగుట

ండవ సేనాధిపతికి రాజునకు । భండనం బొదవుచో బాణాలవాన
ురు శింజినీ ఘోష మురుములు గాఁగఁ । గురిసె రక్తంబు వాఁగులుపట్టి పాఱి
ట్టివర్షంబులో నధినాథు విల్లు । నట్టన నడిమికి నఱికె సైన్యపుఁడు
తేఁడు వేఱొకచాప మందకమున్న । శిత[1]భల్లమున సూతు శిర ముత్తరించి
ాడుగును బడగయు ఘోటకంబులను । గెడపిఁ, గురురాజు ఖిన్నుండుగాక
లకయు వాలును బట్టి యాక్షణము । యిలకు దాటి విరోధి కెదురుగా నడవఁ,
మ్యన పఱతెంచి శకుని యవ్విభుని । నమ్యోడఁ దోలఁగించె నర్థిఁ దేరిచ్చి
ట నలంబుసునకు హరిసోదరునకుఁ । ఒటువిశిఖంబుల బవరమైనప్పుడు
ాత్యకి ధను వర్ధచంద్రబాణమున । దైత్యుండు దునుమాడి [2]తనపేరు వాడి
ాలమ్ముననను వృష్ణివరుశరీరమునఁ । గీలింపఁజొచ్చినఁ గినిసి సాత్యకియు
ాండొకవింట దైత్యుని శరాసనము । ఖండించి వానియంగము లుచ్చిపాఱఁ
గొఱమ్ము లెనిమిది పఱప రాక్షసుఁడు । కోఱల దావాగ్ని గుములుకొనంగఁ
నమాయ గైకొని దశదిశావీథి । ధనువులు దీపింప దారుణాస్త్రముల
ారిసోదరుని గ్రుమ్మ నా మాయలెల్ల । శరవహ్నిఁ గాల్చి రాక్షసుఁ జిక్కుపఱచి
ాఱదోలిన శినిప్రభు పరాక్రమము । మీఱి కీర్తించిరి మింటివారెల్ల
ాయుజుతోఁ గృతవర్మ సంగరము । చేయ నప్పటివాడి చెప్ప నక్కజము.
న నేఁడు పెరిగిన విధ మిర్వురకును । నొసపరియై యుండు నుగ్రబాణముల.
ంతఁ జేమిగిలి బకారి యవ్వీరు । నంతఁ జంపి హా హూళి నటుమున్న చెంపి
కరదంబు [3]విల్లు సాయకవహ్నిఁ గాల్చ । బిరుదు వాడితనానఁ బెనఁగరాదనుచుఁ
న పరాక్రమముఁ గ్రోధముఁ గట్టిపెట్టి । మొనలావ్వఁ గృతవర్మ మొగమీకపోజె
ాన కరిఘటల నమ్మారుతాత్మజుఁడు । తన తేరు పఱపి మోఁదఁగవచ్చె" ననఁగ
మ్మహీపాలుఁ డిట్లను సంజయునకు. । "నమ్మ కూర్చుంటి రణస్థలి వినఁగ,
్లశూలములుగాఁ గాంతేయ జయము । వర్ణించెదవుగాని వాఙ్మాత్రమైనఁ
ారు రాజువిజయంబు గొనియాడవైతి, । గురు భీష్మ శల్య ముఖ్యులు నీకుఁ బగవొ
న విని యతని కిట్లనియె సంజయుఁడు । "మన యోధులెన్న సామాన్యులుగాఁ

భల్లమున నూతి 2 తను పేరు దాఁటి 3 లిట్లు (మూ)

తమయోపుకొలఁది యుద్ధమునడపుదురు, । విమతసైన్యముఁజొచ్చి వీఁకఁబొలుద
జలధిఁ జొచ్చిన యేర్లచందమై రూపు । దెలియరాకుందురు దేవ, మీమొనలు.
ఇంతయు నీకృతం బేమనఁగలను? । సంతసింపక విను సమరక్రమంబు.
విందానువిందులు వెస నవంతీశు । లందు యుధామన్యు నవలీలఁ దాఁకి
విరథులై యతనిచే విండ్లును విఱిగి । శరములు గాడి జర్జరితులై చనిరి
భగదత్తుఁ డేనుఁగుపై వచ్చి రిపులఁ । బగులఁ ద్రొక్కించుచోఁ బారెడు బలము
నదివాఱ నడ్డమై నగమజ్జలంబుఁ । గుదురుకొల్పినమాడ్కిఁ గుణి ఘటోత్కచుఁడు
ఆధారమై నిల్చి యా హస్తినయున । వీధికి సింహమై వీటఁ దోఁచినను,
భీతి నక్కరిరాజు పెడమొగంబిడిన, । వాతూలపౌత్రుఁ డావైపునఁ జొచ్చి
బాణాష్టకమునన భగదత్తు నేయఁ । బ్రాణంబు తూలియుఁ బడక యయ్యసుర
తలచూప కోడిఁగెడు దంతికిఁ గాక । వలకారమున నేయు వైరికిఁ గాక
పోమరియయ్యును సునిసితాస్త్రముల । భీమజు నొప్పింప, బీరువోకతఁడు
చామరంబులచేత నవరణాలైన । తోమరంబులు నైవఁ దొడ్తోన వాని
నరకతనూజుండు నఱికి యా దైత్యు । విరథుఁగా బహుబాణవితతు లేయుటయుఁ,
బాఱక దైత్యుం డపారసైచిత్రి । జాఱక యొకశక్తి సంధించివైవ,
భగదత్తుఁ డది త్రుంచి బహుసాయకములు । తెగగొని యేయ దైతేయుండు బె
నముచి వజ్రాయుధునకుఁ బొఱిసట్లు । సమరసన్నాహంబు చాలించి పాఱె.
పాఱిన నద్దైత్యబలము నల్దెసలు । దూఱెఁ గౌరవసేన దొరఁకొని యార్వ
కవలు శల్యునిఁదాఁకి కాండవర్షములు । నవభంగిఁ గురియుచో నగుచు శల్యుండు
నకులు తేరొకకోల నడిమికిఁ దునుము । భ్రుకుటి భీమాస్యుఁడై బోరన నతఁడు
సహదేవు [1]తేరెక్కి చండనారాచ । మహాసీబువర్షంబు మామపైఁ గురియ,
శల్యుఁ డొక్కమ్మున సహదేవు విల్లు । కల్యంశజుఁగు మెచ్చ ఖండించి యార్చె
నకులుఁ డప్పుడు దొడ్డనారసం బొకటి । వికటార్కరుచి [2]మీఱ వేగ సంధించి
యందుఁ గొంతయు రక్త మంటక మున్న । వింత ఱొమ్మునఁ గాడి వీఁపున వె
నేసిన మూర్ఛిల్లి యెన్నఁడో చేవ । పాసిన పీనుఁగుపగిది శల్యుండు
వ్రాలినఁ దేరు సారథి తోలుకొనుచుఁ । జాలదూరము పోవ, శంఖంబులొత్తి

---

1 [illegible]

వలు నీసేనల[1]గము లవియంగ । సిచమెత్తి చేసిరి సింహనాదములు.
త్రుఁడప్పుడు దేవ, మింటి నెన్నడుము । సూత్రపట్టిన యట్లు శోభిల్లు చుండ
ణములు తమనీడ దాగు ద్రొక్కుచును । జలమునఁ బోరుచో శమననందనుఁడు
యువు దలఁక శ్రుతాయువు మేచ । సాయక నవకంబు చతురుఁడై పఱప,
వాఁడవి మరలించి వాలమ్ము లైదు । పోఁడిమి నారాజుఁ బొందఁ గీలించి
ల్లు ద్రుంచిన నొండువింట నారాజు । త్రెళ్ళ నేసెను వాని తేరి గుఱ్ఱముల
సారుల నిట్లు వధించి యంతటఁ బోక । ధరణీశుఁ డతని కేతనముఁ జాపంబు
త్రికి వరాహకర్ణముఁ బోని యలుగు । పఱపె వానియురంబు పఱియలు వాఱ
ంత వేఱొక తేరి కలవడ వచ్చి । యంతశాత్మజుని శ్రుతాయువు తాఁకి
వెండియు విరథుఁడై విల్లువోనాడి । కాండంబు లెక్కక (కడువడిఁ) బోజె.

చేకితాన కృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము

షబ్బను స్రుక్కను నొగి నిందు నందు । [2]నుబ్బ శ్రుతాయువు నొరగినచోటఁ
జేకితానుఁడు [3]కృపుఁజెనకి బాణముల । నాకుల పఱపుచో నతఁడు కోపించి
వానిగుఱ్ఱంబుల వధియింపఁ జేకి । తానుండు కృపు తేరు ధరఁగూల్చి యార్చి
వెనుకకు లంఘింప, వెంటనె కృపుఁడు । చని వానిఁ బదియారు శరములు నాట,
వాఁడొక గదవైచి వడిఁ గృపాచార్యు । వాఁడిమిఁ బాపుచో వదలక యతఁడు
నట్టిగదాదండ మవలీలఁ దునుమఁ । జెట్టతనంబునఁ జేకితానుండు
నరదంబుపైనున్న యసి యశ్రమమున । ధరియించి కృపునిపై దాఁటుకొనంగ,
నాకృపాచార్యుండు నసిపాణియగుచుఁ । జేకితానుని వ్రేయఁ, జేకితానుండు
కృపునేయ నిరువురి కీలాలజలము । తపనబింబముదాఁక ధారలై యెగసె
నిట్టి వ్రేటులచేత నిరువురు మూర్ఛ । ఘట్టి మేదిని వ్రాల బోరన వచ్చి
కరకర్షుఁడను రాజు ఘనుఁ జేకితానుఁ । బరఁగ నగ్గాంధారపతి కృపాచార్యు
ధృతిఁ బట్టి తమతమ తేరులమీఁదఁ । జతురులై యిడుకొని చనిరి భూపాల!
తెగువ భూరిశ్రవోధృష్టకేతులకు । మగఁటిమిఁ గయ్యంబు మఱి గల్గుచోట
నొడళుల నేతూపు నోపదు కాడ । నడుమనే తమలోన నజ్జువుఁగాని.

---

1 గతు గీయంగ - శివమతి 2 సుబ్బి సుతాయువు సొరగిన 3 నృపు (మూ)

ఒక యింద్రధనువర్థి నుదయించునపుడు । ప్రకటమహా వృష్టి కుంభద్రోణలీల,
ధరనింద్ర ధనువులు తగ రెండు వొడువ । శరవృష్టి యెట్టిగో శక్యమా పొగడ !
ధీరత నిటుపోరి ధృష్టకేతుండు । భూరిశ్రవుని బాణముల కోడి పాఱె
నొగులంగఁ జిత్రసేనుఁడు వికర్ణుఁడును । దగ యువరాజు పార్థుఁ డాఁకుచోట
నరసూనుఁ డీరాజనందనత్రయము । విరథులఁ గావించి విశిఖవేగమున
మృతులఁజేయఁ దలంచె మీఁదట భీము । ప్రతిన యెట్లోయని పరికించెఁ గాని.
ఆ తెఱంగున నాజి నభిమన్యుచేత । నీ తనూజులు చాల నికృతి నొందుటకు
వగచి భీష్ముఁడు కూడ వచ్చి వారలకుఁ । దగు రథత్రయ మిచ్చి తాను ననేక
రాజవర్గములు నింద్రజపుత్రుతోడ । నాజి సేయఁగఁ బార్థుఁ డావలినుండి
పలికెఁ గృష్ణుని. "రణప్రౌఢు లీ నృపులు, । తలఁప బాలుఁడు సుభద్రాతనూభవు
అపగేయప్రతాప మాజిభీకరము, । వేపోయి సాధింతు వీరి నందఱిని.
పెక్కండ్రు యోధులు పిన్నపాపనికి । నొక్కటఁ గదిసిరా రుచితమె యకట !
యటఁ దేరు గదలింపు." మనినఁ గృష్ణుండు । పటు నేమిరవము భూభాగంబు ;
దేరట నడపుచోఁ, దేఁటి సుశర్మ । యారథికుని త్రోవ కడ్డ మేతెంచి
యర్జును మార్కొన్న, నతఁడింత నవ్వి । "నిర్జింపవలెనన్న నీవెంత నాకు !
నొంటి వచ్చితి సేననొకచోటఁ బెట్టి, । బంటవై నిలువుమీ పాఱినఁగాదు."
అని ఘోర శరవృష్టి నాతని నతని । ఘనసూతు రథతురంగములఁ గప్పుటయు,
గతిగూడి యంతలోఁ గౌరవసేన । శత లక్షశతములై శక్రజుఁదాఁకి
వెసనేయ నవ్వాసవికిఁ దలకడచి । పసగల పాండవభటు లేఁగుదెంచి
దొరసి కౌరవసేనతోఁ దలపడిన । ధరణీశ, మిగుల సందడి కయ్యమయ్యె
ఆయాజి నెసఁగు రజోంధకారమునఁ । గూయు గూబలఁబోలె ఘోరఘూంకృత
ఆమిషార్థము గ్రద్దలాడెడి నసఁగ । నామీఁదఁ బిల్లదీపై యట్టలాడె,
ఎత్తిరేగడినేల యేరులనంగ । [1]వత్తోడి నెత్తురు వాగులై పాఱె.
గాండీవి రాచమూఁకల కప్పుడుటికి । శుండాలతతిని వ్రచ్చు మృగేంద్రుభాతిఁ
గేతనంబులు వ్రాల్చి కింకిణుల్ నఱికి । సూత రథ్యంబులఁ జూర్ణంబుచేసి
మహీ నాతపత్రచామరకోటిఁ గూల్చి । బహుభంగి నస్త్రచాపముల నుగ్గాడి

1 వతుడి (మూ)

వర్మంబు లిటఁ జించి వసుధేశు హృదయ । మర్మంబు లస్త్రసంపదలచే గ్రుచ్చి
వెంచియు నొంచియు జీవనాశములు । ద్రుంచియుఁ బటహదుందుభు లణంచియును
వంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును । బంచెత్తె పాఱంగఁ బరసేనఁ దఱిమి
మడుఁగుచొచ్చి కలంచు మాతంగమనఁగ । నడరి పోరాడుచో నపరాహ్ణమయ్యె.
అంత సన్నద్ధుఁడై యా త్రిగర్తేశుఁ । డెంతయుఁ బార్థున కెదిరించుచోట
నము లందుఁ ద్రైగర్త చక్రరక్షకులు । రమణ నుప్పది రెండు రథములవారు
దేవేంద్రనందనుఁ దివిరి తాఁకుటయు । నా వీరుఁడును మందహాసంబు చేసి
ముప్పదినాల్గు సాయకముల వారి । శిరములఁ దున్మివైచిన, నుశర్ముండు
కూలిన భటులఁ గన్గొని యుల్కి తేరు । తోలించి పార్థునితోఁ దలపడినఁ,
జూచి యాతనికెడచొచ్చి శిఖండి । యేచి పోరాడె ననేకభంగులను
పార్థుఁడప్పుడు తనపైఁ బూనివచ్చు । పార్థివేంద్రుని సింధుపతిని గైకొనక
కడఁకతో వానిఁ గ్రీఁగంటఁ జూచుచును । నడచె భాగీరథీనందను మీఁద.
అదిచూచి ధర్మజుండటు తనువెనక । వెదకి వచ్చిన మద్రవిభునిఁ గైకొనక
సహజన్ములగు వాయుసంభవ నకుల । సహదేవయుతము వాసవికిఁ దోడగుచుఁ
దానును నడచి యత్తటిసేనకుమారు । పై నెక్కుటయుఁ జూచి పన్నగధ్వజుఁడు
సైంధవాశ్వత్థామ శల శల్య కృపులు । బంధు భావనఁ గొల్వఁ బఱతెంచి యార్చి
యాపగా సుతునకు నటునెడసొచ్చి । యాపగఁ బాండుపుత్రావళిఁ దాఁకి
వెఱవక పోరుచో, వినుము శిఖండి । నఱతెంచి భీష్ముపై బాణంబు లేసి
యార్చిన లెక్కసేయక వాని భీష్ముఁ । డోర్చి యొండుదలంప నొల్లక యపుడు
తగ [1]నాచికొన్న చందమున విల్లుఱకి । బెగడించుటయు, వాఁడు బీరంబు వదలి
భూతంబు సోఁకినబుద్ధి నుండుటయు, । నాతఱి ధర్మరా జల్లంతఁ గవిసి
యితని పంతపుమాట లెత్తిపెట్టుచును । గతిగూర్చి భీష్ము డగ్గఱఁ బురికొల్పఁ
దానును గడఁగి మద్రపుఁడు భీష్మునకుఁ । బోసిక పాంచాలపుత్రు నదల్చి,
"మూఁడగాఁడవు నిన్ను బోడరుట దోష, । మీఁదుగాని రణంబు లేల మీకిట్లు ?
అదె పాఱు" మని యొకయస్త్ర మేయుటయు । నది నడుమనె త్రుంచి యాశిఖండియు
వారుణాస్త్రంబేయ, వారణకోఱకు । నైరణమతి లేక శల్యుండు నలిగి

---

1. నార్చు (మూ)

తవిలి యట్టి శరంబు తానునేయుటయు । నవిరెండు శాంతంబులయ్యెఁ బోరాడి
అపుడు భీష్ముండు ధర్మాత్మజుఁ దాఁకి । విపుల కేతువు విల్లు విఱిచి యార్చు
మదసింహభాతి నమ్మారుతాత్మజుఁడు । గదగొని రథము దిగ్గన డిగ్గనుఱికి
గజముపై గజవైరి గవిసినయట్లు । గజపురాధిపునిపైఁ గవియుట చూచి
యెడసొచ్చి సైంధవుఁ డేనూరు తూపు । [1]లడరించె మెఱుఁగుల యాటపట్టుగను
వడముడి గద నట్టి వాలమ్ములెల్ల । జడియుచుఁ గదిసి యాసైంధవు తేరి
తేజులఁ జదియమోఁదిన వాఁడుతొలఁగి । యాజి వేఱొక్కని యరదంబు నెక్కె
అంతటివాని కిట్లులజడిమైనఁ । జింతా వివర్ణులై చిక్కిన దొరలు
ధృతి సేయ నవి రోషదృష్టిఁ గైకొనక ।
వడముడి గదద్రిప్పి వాని వైవంగ । వడి నది పెడుగుకై వడి వచ్చుటెఱిఁగి
యిది తనమీఁదనే యేతెంచు ననుచు । నొదిఁగిరి సీయోధు లొడళులు వడఁక.
అట్టిచోఁ బలకయు నడిదంబుఁ గొనుచు । గుట్టుపోనాడి నీకొడుకుఁ గుజ్జయును
అరదంబు డిగి పాఱ, నాగద వాని । యరదంబు సారథి హరుల నుగ్గాడె.
చెడి యిట్లు పాఱిన చిత్రసేనునకు । [2]నెడయిచ్చెఁ దేంపఱై యిట వికర్ణుండు
ఆనహాయంబున యమసూను విరథుఁ । జేసి గాంగేయుఁ డాక్షితిపుని మేను
నంపవెల్లువ ముంప నతఁడు ధైర్యమునఁ । గంపింప కొక శక్తి కరమునఁ దాల్చి
నదికుమారుని వైవ నడుమనే దానిఁ । బది తునియలు చేసెఁ బ్రభువ, నీతండ్రి
అంత మాద్రేయుని యరదంబు మీఁది । కంతకాత్మజుఁ డేఁగ నతఁడు వెన్నాడి
పోయి మాద్రేయుని బొదివి మహోగ్ర । సాయకంబుల నొంచఁ జలమొప్ప నృ
యా శాంతనవుతోడి యాహవక్రియకు । నాశాంతనృపుల రండని చేయి వీచఁ,
గొంతేయసేనలోఁ గలరాజులెల్ల । నంతకాకారులై యార్చుచుఁ గడఁగి
యుదయవేళఁ బతంగు నుగ్ర రాక్షసులు । పొదివినగతి భీష్ముఁ బొదివి యేయం
రాజులఁ బొరిగొన్న రాముబాణములు । యోజించుకొనిన మహోగ్రుండు గా
నట్టి బాణావళి నా రాజసమితి । గిట్టి వధించు గాంగేయునితోడ
ననిచేయఁ గవియ డాయను ద్రేయఁ జెనక । మొనకట్టలేక భూముల రాజులెల్లఁ
జిక్కులు పడి యొండు చేష్టలు మాని । వెక్కస పడఁ బాండవేయులఁ జూచి

1. లెడలించె 2 నడయుగి [illegible]

ండితారాతి శిఖండి యిట్లనియె । "భండన పాండిత్య బలశాలి నేను,
వృద్ధు నాకెంత! యాక్షింపుఁ" డనుచు । దేవవ్రతుని సన్నిధికిఁ దేరువఱప
స్థభోజనములో నీఁగఁ గన్నట్లు । దృష్టింప రోసి యాదిత్యునిఁ జూచి
'రాయణస్మరణము చేసి తొలఁగి । చేరి సృంజయ సేనఁ జెండాడఁ దొడఁగె
ంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యబలము । నంతకాకారుఁడై యణఁపఁ జొచ్చుటయు
ందానువిందు లవ్వీరునిఁ దాఁకి । గ్రమ్మంచి రతని సారథిని గుఱ్ఱముల
రీతి విరథుఁడై యితఁడు శైనేయు । తేరెక్క, సైన్యంబు దృష్టించి నృపతి
ంరువురికై తమ యెల్లసైన్యములఁ । గరసరోరుహసంజ్ఞ గలయఁ జేయుచును
ానును దఱిమిన, ధార్తరాష్ట్రుండు । నేనల కారీతిఁ జేసన్న చేసి
మ్ములఁ దాను మందాకినీసుతుఁడు । నమ్మ్యాఁకపై నెక్కు నంతలో, నరుఁడు
బడబానల జ్వాలాముఖమునఁ । గురుసైన్యవారాశిఁ గ్రోలఁజొచ్చుటయు,
రుఁ డడ్డపడి బాణకోటి నప్పార్థు । హరులఁ గేతన [1]సూత హరులఁ గప్పుటయు,
యమేది యాద్రోణుప్రాపున నెక్క । రయమొప్ప నపుడు కౌరవసేనలెల్ల.
ర్మనందనుఁ డంతఁ దనసైన్యములను । నర్మిలి నెలుఁగించి యాజికి నడువ
మవాగుఁ బెనఁగి యనేకమార్గములఁ । బోరిపోరిఁ బోరుచో భూకంపమయ్యె
చి యిట్లు గంపింప నెంత ప్రేఁగగునో । మొదలి పాముసకని ముచ్చట చెప్పఁ
ాతాళకుహరంబు ప్రాపించె ననఁగ । వే తోయనిధిఁ గ్రుంకె వేఁడివెలుంగు
ంజచే మింగులఁ గెంజాయ వెలుంగ । నంజుడురాసులు నమలు భూతములు
మాభంగిఁ దమలోనఁ బొళులు తెగక । కుహనారణంబు మార్కొని చేయుటొప్పె
ఱప్రాణములతోడఁ గూయి కూయనఁగ । నెఱవక నక్కలు వెడ పీనుఁగులను
దువ వారివా రేతెంచి పెనఁగు । లాడెడు కలకలం బం దుగ్రమయ్యె
ట్టిపోరునఁ ద్రిగర్తేశాది నృపులఁ । బట్టి సాధించిన ప్లవగకేతనుఁడు
ంధవాది నృపాలసమితి సాధించి । బంధురోన్నతి వచ్చు పవనసూనుఁడును
మయన్న సన్నిధిఁ దలసూపుటయును । సమర మానృపతియుఁ జాలింపఁ బనిచి
నలఁ దిపిపించి శిబిరంబుకడకు । నాననంబులఁ దెల్వి యలుగులువాఱ

జయమగుటయుఁ బరాజయమగుటయును । నియతి దైవవశంబు నీకోర్వవలయు
ననిపల్కె" నని చెప్ప నాంబికేయుండు । "మనకేటి జయమింక మరణమే జయం
రోహణ వింధ్య మేరువులఁ గైకొనని । మోహావుఁ గొడుకుల ముద్దుప్రాయమున
బలియిచ్చుచున్నాఁడఁ బవనసూనునకుఁ । దలఁప నాబ్రదుకేల దైవికంబేల
గురుఁడు భీష్ముండును గురుకుమారకుల । దురములోఁ గాపాడ దొరకమి యెట్లు ?
జనని చెప్పినబుద్ధి జనకునిబుద్ధి । వినని దోషముసుమీ విషధరాంకునకు.
తడయక నేనింకఁ దలపోయుటెల్లఁ । గడచన్న నీళ్ళకుఁ గట్ట యిడ్డట్లు.
ఆవాక్యకథలెల్ల నట్లుండ నిచ్చి । యీవు సంగరభంగి నెఱిఁగింపు మింక
ఆజిఁ గుమారు లిట్లగుట వీక్షించి । యేజాడఁ బని నిర్వహించె భీష్ముండు ?
తెలివి యేరీతి నంధిల్లె రాజునకు ? । బలిమితోఁ గృపుఁడెట్లు బవరంబుచేసె ?
కలశజుండేలావు గావించె ?" ననినఁ । బలికె సంజయుఁడు భూపాలశేఖరుని.
'అపుడు భీష్ముండు భయంకరాకార । విపులాట్టహాసుఁడై వెస భీముమీఁదఁ
దేరు దోలింప నత్త్రివత చూచి । దారుణాటోపుఁడై ధర్మనందనుఁడు
పురికొల్పఁ బాంచాల పుత్రశిఖండి । హరిసోదరులు భీష్ము నరికట్టుకొనిరి
ఆట మున్న పతియాజ్ఞ ననిలజుమీఁదఁ । దుటుములై యెక్కిన దొరల నిందఱిని
ద్రౌపదిసుత చేకితాన మత్స్యపులు । నాపార్థుఁగూడి యరికట్టుకొనిరి.
వలు హైడింబుఁడు గాండీవికొడుకు । నవనీశుతమ్ముల నరికట్టుకొనిరి
తైలంగున యోధులిందందు మూఁడు । మొత్తంబులై కయ్యములుచేయుచుండఁ
బాంచాల బలములపైఁ గలశజుఁడు । సంచితకోపుఁడై శరవృష్టి గురియఁ
ండి కోయఁగనైన పైపైమొగిలు । కుండతో జడివాన గుప్పినట్లుండె.
డముడి గాంధారవల్లభు కరుల । బెడిదుఁడై గదవ్రేయఁ బెకలి యా ఘటలు
ట్టి చీఁకటిగుంపు కమలాప్తకిరణ । ఘట్టనఁ జెడిపోవుకరణి రూపడఁగె.
గఁ జొచ్చి గుజ్జుపుదళములఁ గవలు । తెగ వేయఁ దునుకలు తెట్టువగట్టి
వారిరి రక్తంబు వాగులై పాఱఁ । ద్రోవఁ బోరాదు తేరులకు యోధులకు.

ఇరావంతుఁడు గాంధారపతులఁజంపి యలంబుసునిచే మృతుఁడగుట

వప్పు డిరావంతుఁడను క్రీడితనయుఁ । డొప్పఁ దొల్లియులూచి కుదయించినతఁడు

కరవాలుఁడై చొచ్చి కౌరవభటులఁ । గరిమిడి ఖండించుతఱి వానిమీఁద
శకుని సోదరులైన శర్మవంతుఁడును । శుకుఁడు నార్జవుఁడు గజుండును వృషుఁడు
వడి గవాక్షుండనువాఁడు నశ్వముల । బెడఁగుతోఁ గరవాలభీషణులగుచు
రారాతిఁ దాఁకిన రవళిఁ దాఁకుటయు । మీఱి ఖడ్గాగ్నులు మెఱసె దిక్కులను
శతమఖపౌత్రు నశ్వములు గాంధార । పతుల యశ్వముల సేర్పడఁ దలపడిన
నిత రేతరము చేయు హేషితంబులకుఁ । బ్రతి హేషితములిచ్చె భానుగుఱ్ఱములు
అంకవన్నియలతో సంకవన్నియలు । పొంకముగల కళ్ళెములకుఁ గళ్ళెములు
బాహులు బాహులు బంధనమైన । సాహసింపఁగరాని సందడి యయ్యె.
కాతులు తమలోన రణవిద్యఁ బెనఁగి । హేతిఘట్టనఁ ద్రెవ్వి యిల [1]బ్రుంగుచోట
గాంధారు లార్వురు గాండీవిసుతుని । గ్రంధులుగా సెలకట్టె వాటులను
గడలపోటులఁ జక్రగదల వ్రేటులను । గడు నొత్తరించినఁ గలఁగక యతఁడు
తురగంబు నచ్చోటు తొలఁగ దాటించి । సరవి సింగిణి[2]వెంట శరములు వఱపి
కార్తికేయుండు రాక్షసులఁ జెండాడు । మూర్తితో [3]నయ్యిరుమువ్వుర నొంచె.
అటమున్న [4]వ్రేటుల నాటులఁ జాల । లటపటమైనఁ దల్లడముచే హయము
గిరి గూలునట్లు సాగిలఁబడి చావ । ధరకు గాండీవినందనుఁ డర్థి దాఁటి
వారేయు వాలంపవాన యాఖడ్గ । ధారచే జడియుచు జడియక తిరుగ
శకుని తమ్ములు నిర్విచార మిళ్లన్ని । "రకట! భూచారి నేయఁగరాదు మనకు
మనము నుర్వికి డిగ్గి మార్కొని వాని । ననువుగా వధియింత." మని వారు డిగ్గి
చుట్టుముట్టి కిరీటిసుతు[5] బిట్టేయ । దిట్టతనంబుచేఁ దెమలక యతఁడు
పట్టిన హేతితో భ్రమరిగాఁ దిరిగి । కొట్టిపోవైచె నార్గురి మస్తకముల
వైచి యార్చినఁ జాల వగచి కౌరవుఁడు । లోచనాంబుజములలోన నీరూర
శూరు నలంబుసుఁ జూచి యిట్లనియె । "చోరి కంటివె యిందు సేనల నఱక
వినవవి త్తటమీఁద విజయునిసుతుఁడు, । మసిచేసె నా మేనమామల వీఁడు
కలహించి వీని నాకన్నులయెదుటఁ । బొలియించి మాంసంబు భుజియింతుఁగాక'
యని పంపువెట్టిన నట్లకాకనుచు । దనుజుండు దనమాయఁ దలఁచి రప్పించి

---

1. బొంగులైన 2 విరటు 3 నయ్యిరు మువ్వుర నొచ్చె 4 వ్రేట్లనాట్లఁజాల 5 చెర

యండజకులునిపై నడరింప నదియు । రెండుసైన్యములవారికిఁ గానరాక
యయ్యిరావంతుని యశ్వసేనలకుఁ । జయ్యనఁ బ్రతిసేన సవరించి తెచ్చి
పోరాడఁజేసి భూభుజులెల్లఁ జూడఁ । గౌరవకార్యంబు గావించి పిదప
నాసైన్యములు దాను నస్తమించుటయు । వాసవి కొడుకు కొంటివాఁడయ్యె ననుచు
నొక్కటి నతనితో నీయలంబుసుఁడు । గ్రక్కున దలపడి కాండత్రయంబు
భుజమధ్యమున నాటఁ బొలివోని కడిమి । భుజగవంశ్యుఁడు ఖడ్గమున వానిఁ ద్రేసి
ధనువు ఖండింపఁ బ్రతాపించి యసుర । ఘనతరఖడ్గంబు గైకొని వచ్చి
విజయజు ఖడ్గంబు విఱుగ వ్రేయుటయు, । భజన గోల్పోక యప్పన్నగకులుఁడు
నచేతి తునుక నద్దైత్యుకంఠంబు । నునుఁగవైచిన జీవి దొలఁగిన వాఁడు
నువీధి దనుజుఁడై వేఱొక్కవింట । నునిశితాస్త్రంబులు చొనుపఁ బార్థజుఁడు
ొచ్చి కోపించి తానును మింటికెగసి । యచ్చోట దైత్యువిల్లవలీల విఱిచి
నఁగులాటకుఁ జొచ్చి బిగియించి దైత్యు । ననువుగఁ బడఁద్రోవ నవనిపైఁ దొరఁగి
యసుర నొచ్చియు నట్టహాసంబు చేసి । వెనఁ గిరీటితనూజు వెతకుచో నతఁడు
ల్లివంగడమునఁ దాఁగన్న మాయ । నల్లోకసర్వమై యోజనసీమ
ైకొని విషవహ్ని గ్రక్కు నేత్రములు । జోఁకతోఁ బెనుగాలి జుట్టు నాసికయు
గ్గజంబులఁ బట్టి తిగుచు నాలుకయు । నగ్గిరిగుహవంటి యాననబిలముఁ
వనలోకముఁ ద్రొకు పడగయుఁ గల్గి । పవిలి నీపుత్రుని పడగయు వణఁకఁ
న్నగకులకోట్లు బలసి సేవింప । నున్నచో నమరారి యురగారి యగుచు
డరి పైఁ వచ్చు మాయాపన్నగముల । నొడిసి యన్నిటిఁ ద్రుంగి యోధులు చూడఁ
తిక లోనైన జిష్ణునందనుని । యాతల యసిఁ ద్రుంచి యాతల వైవఁ,
న్నగాకారంబుఁ బాసి యవ్వ్యాధు । [1]పున్నమచంద్రునిఁ బురడించుచుండె
ంటిచక్కటికెక్కి మిహిరుఁ డావేళఁ । గంటికి [2]వేంద్రమై కనుపట్టె " ననిన
ంజయుఁ బతి పల్కె. "సంజయా, వైరి । భంజనం బొనరింప భయహారంబయ్యె,
రుకులంబు నులూచికొడు కింత చొచ్చి । కలఁచెను మాయావి గావున మొదల
ంతటివాఁ డాజి నీల్గినపిదపఁ । గౌంతేయు లెట్లు సంగరము గైకొనిరి?
జెఁగింతుగాక నా కింతయు." ననిన । నెఱిఁగింపఁ దొడఁగె మహీపతి కతఁడు.

పున్నమి, 2. నేత్రమై (మూ)

ఘటోత్కచుఁడు కౌరవసైన్యము నుఱుమాడుట

'అని నిరావంతుఁ డిట్లణఁగుట చూచి । యనయంబు శోకించి హైడింబుఁ డపుడు
సురనాయకులు గజారూఢులగుచు । నెసఁ దన్ను సేవింప వీరవై ఖరిని
రమున శూలంబు ఘనతరద్యుతుల । నురుతర ప్రళయసూర్యుల నీనుచుండ
ంనసేనఁ జొచ్చి సామజభటాశ్వముల । గొనకొని యందంద గుదులుగ్రుచ్చియును
శ్రభంకరమహితైన హస్తుల గము । విభ్రమంబునఁ దేర్లు విఱిచి యొట్టుచును,
ంతకాకారుఁడై యదుదెంచు కీచ । కాంతకు సుతుఁజూచి యధిపతి కడఁగి
ంధబంధు మదాంధ గంభీరవేది । ఘనవ్యూహ సంపద నెదురొ్కనిన,
తనికిఁ దోడు వంగాధినాథుఁడును । శతసహస్ర గజేంద్రసహితుఁడై గవియఁ,
ొండఁ దాకు బకారికొడుకు కాగజముల । ఖండనోగ్ర లాగ్రపతులును దాను
దితల ఘుదిలోండ మిది దంతయుగళ । మిది పాద మని నిర్ణయింపరాకుండ
ొలఁగుమ్మిగనయట్లు రూపుమాపుటయుఁ, । గాలాంతకుఁడు పోలెఁ గౌరవేశ్వరుఁడు
ఁడి నారసమ్ములు వింటఁ సంధించి । వాఁడి రక్కసిగుంపు వ్రచ్చుచో నందుఁ
డిఁబడ వేగవంతుఁడు నేలఁ గలిసె, ।
। బలియు విద్యుజ్జిహ్వు బ్రాణంబు వోవ ;
మ్మున్ని పాలయ్యె బహ్వాళియన్నాఁడు, । సమసెఁ గరాళలోచనుఁ డన్నవాఁడు
రీతి నిజమంత్రులిల్లఁ గ్రిమ్మర । నై రిపుత్రుఁడు క్రోధవహ్ని మండుచును
మము వంటి శరాసనము ధరియించి । వికళిత(?)భ్రుకుటియై విభున కిట్లనియె
పాడియు సత్యంబుఁ బరహింస్నతియుఁ । ద్రోణుసీడైన పార్థుల నట్లు సభను
ంగపెట్టిన నీకుఁ బాడియు నిజము । నంగ నక్కట వినసుంతైన లేదు.
తెఱంగున వారి నలయించు ఫలము । చేతులఁ బడఁగఁ జేసెద నీకు నేఁడు.''
రి పల్కి కృష్ణసర్పాకృతిఁ బరఁగు । సునిశితాస్త్రముల నా క్షోణీశు నొంచె,
ంచినఁ దెమలక నుతశక్తి నతఁడు । కాంచన పుంఖ ప్రకాండ వర్షములు
ుట నిర్వది రెండు వేవేగ దోడిగి । కంటకు వక్షంబుఁ గాడనేయుటయు
యెట్ల మూర్ఛిల్లి హైడింబుఁ డొరఁగి । ధీయుక్తి వేవేగఁ దెలిసి రోషమునఁ
ర్వంతి సమవర్తి కర కాలదండ । కల్పమై మృత్యుసంకాశమైనట్టి

శక్తి నా నృపు బాహుశక్తి నైచుటయు । దిక్తటంబులఁ బర్వ తేజంబుతోడ
నది ఘోర ధారాభయంకరంబగుచు । నది భాను భాసమానాకారమగుచు
నది లోకపాల లోకాభీలమగుచు । నది ఫాలనేత్ర నేత్రానూనమగుచు
నేతేర వంగకుఁ డిభముపై వచ్చి । యా తీవ్రతరశక్తి కడ్డంబు నిలువ
నది వచ్చి కరిప్రాణ వగాహుతి గొనుచుఁ । ద్రిదశులు చెదర ధాత్రీధారఁ గూలె
వంగుఁ డక్కరి డిగ్గి వడిఁ బాఱిపోవ । నంగదఁ గరిపడ్డ యామొడరునను
నీ సేన నొక్కఁడైన నిలువక తొలఁగ । వాసి పట్టునను భూవరుఁ డంత నిలిచి
నర సిద్ధ సాధ్య కిన్నరులు నుతింప । నరుడైన యొక్క రౌద్రాస్త్రమేయుటయు
నక్కజమై వచ్చు నమ్మహాశరము । చెక్కులుగా దైత్య సింహుండు చేసి
యనుపమ మణిభూషణాంచితంబైన । తనువున నారాచతతి నాటి యార్వ,
నదివిని గాంగేయుఁ డతి సంభ్రమమున । నెదిటి పోఁజూభరాన నేతేర రాక
యాచార్యుఁ డాదిగా నచటి యోధులకు । నేచిన రవళిఁ జేయెత్తి యిట్లనియె .
" ఓద్రోణ ! యోకృప ! యోచిత్రసేన ! । యోద్రోణనందన ! యోసింధురాజ !
వాఁడె హైడింబుండు వసుధేశుఁ దాఁకె । వాఁడిబు నెఱపెడు వలసినట్లెల్ల
మాన్యుఁ డీయోధు సామాన్యుఁడే ! దనుజ । సైన్యంబుఁ దాను నసాధ్యుఁడెవ్వరికి.
[1]తొడిఁబడకుండ నెత్తుఁడు కౌరవేంద్ర ! । అడరి యేయుఁడు దైత్యు. " నని యొత్తిచె
గురు జయద్రథ బాహ్లికులు బృహద్బలుఁడు । గురుపుత్ర కృపులు మక్కువ వికర్ణుఁ
పౌరిఁ జిత్రసేనుండు భూరిశ్రవసుఁడు । సొరిది వివింశతి సోమదత్తులును
ఎన్న నవంతి దేశేంద్రులు నరఁగఁ । బన్నిరువురు వీరు పౌరుషప్రియులు
శిరమిడి తమతమ దళములు గొలువ । గురుతరస్ఫూర్తి నేకోద్యోగమునను
బోరన తమరథంబులు దోలుకొనుచుఁ । గౌరవేశ్వరు సమ్ముఖంబున నిలిచి
యనివార్య శరవృష్టి నపరాహ్ణవేళ । దనుజునిఁ గప్పుచోఁ దలఁకక వాఁడు
నిలిచి పోరాడుచో, నృప, వానియొద్దఁ । గల సైన్యమును దాఁక ఘనమయ్యెఁ బోర
తొంటి దేవాసుర తుములంబు వింటిఁ । గంటి నిప్పటి దైత్య కౌరవ్యరణము.
బకవైరిసుతుఁడంతఁ బన్నిరువురకు । నొకఁడు చాలి మహాశరోగ్రత నెఱపఁ
గొందఱి సూతులు గోల్పోయిరసురు, । కొందఱి హయపంక్తి కుతలంబు పట్టె,

---

1 తోడుపడ (మూ)

కొండఱి రథములు గునికిల పడియె, । కొండఱి ధనువులు గొనకొని విఱిగె,
కొండఱి తనువులు కోలలఁ జిఱిగె, । నందఱు నిర్విణ్ణులైరి భూపాల!
అంత నందఱు సాధనావళి గూర్చి । యంతకాకారులై యాదైత్యు మీఁద
వాలంపజడిముంప వాఁ డోర్వలేక । తూలుచు సైన్యంబుతో వెంట నణఁగి,
హాహారవము సేయ, నమ్మహాధ్వనుల । నూహింప బ్రహ్మాండ మూరక పగిలె
పగిలెఁ గౌరవసేన, పార్థివుగుండె । పగిలె, శేషుం డొదిఁగె, పాతాళ మగలె
అత్తఱి యమసూనుఁ డాధ్వని చెవులఁ । జొత్తేర మారుత సూనునిఁ గదిసి,

భీముఁడు ఘటోత్కచునకుఁ దోడగుట

" భీమ, నీసుతుఁ డుగ్రబిరుదు హైడింబుఁ । డేమొకో వాపోయె నిట నొవ్వని
కౌరవేశ్వరునకుఁ గలయోధులెల్ల । వారక యచ్చోట వదలకున్నారు
గుంపులుగాఁ గూడి కురువీరులెల్ల । నొంపుచున్నారొ సూనుని ఘటోత్కచుని
ఎప్పటినుండి వీరిట్లు పోరెదరొ! । గుప్పునోపు నితండు కురుసేన నొవ్వ.
ధవళాశ్వునకుఁ ద్రిగర్తులతోడి రణము । తొవకి రారాదు ప్రొద్దును గ్రుంకఁ జ
పోవయ్య యింతటఁ బుత్రుఁ గాచుటకు । వేవేగ " ననవుడు విని వాయుసుతుఁ
తేరు తోలించి యద్దిక్కున నున్న । వీరులఁ దన బాణ విద్య నొప్పించి,
భూరిశ్రవసు నూరు భూరిబాణముల, । మూరిఁబోవ వికర్ణు మూఁడు బాణములఁ
జిత్రసేనుఁ బదేను చిత్రబాణముల, । ధాత్రి వివింశతి దశబాణములను,
తగ బాహ్లికుని బృహద్బలు రెంట నొకటఁ, । బగతు నవంతీశుఁ బ్రదర వింశతి
ద్రోణుమూఁట జయద్రథునిఁ బదారింట । ద్రోణజ సోమదత్తుల నూటఁ బదిట
నొప్పించి యార్వ ద్రోణుం డొక్కరుఁడును । దప్ప సమస్తయోధప్రకరమును
విండ్లు పోనాడియు విఱిగిన బండి । కండ్లు కానఁగరాని కండ్లునై చెదరి
తోడిసైన్యముఁ [1]దానుఁ దొలఁగెను దేవ! । రూఢి నప్పటి భీమురువ్వ లెట్టివి
ఇట్లు కౌరవయోధు లెవ్వరు నిలక । చిట్లి పాఱిన భీమసేనుండు నగుచు
సింహనాదముసేయఁ జెలఁగి యద్దైత్య । సింహుఁడు దివినుండి సేనయుఁ దానుఁ
బొడచూపి యచ్చోటఁ బోవకయున్న । బెడిదు ద్రోణాచార్యుఁ బృథుధైర్యుఁ

1 తాను తోఁదొలంగి (మూ)

చొచ్చి యాతనివిల్లు చూర్ణంబుచేసి, । యచ్చోట నృపుఁ డుండ నతనికై తాఁ
యతని పన్నగకేతు నవలీలఁ జెఱిచి, । మృతుఁజేయఁ దలఁచుచో, మిన్నేటికోఁ
సకలయోధులుఁ దాను స్వామికిఁ దోడు । ప్రకట సేనాసహస్రములతో వచ్చి
హైడింబుఁ దాఁకిన నప్పటిరణము । చూడ నోడిరి సురాసురకోటులయిన
ఆ మహాకలకలం బాలించి నరుఁడు । దామోదరునిఁ జూచి తగవొప్పఁ బలికె
"కొనిపొమ్ము మన తేరు కురుసేనమీఁద, । వనజాక్ష, త్రైగర్తవరుఁ డోడిపాఱె
అవె శరాగ్నులు తోఁచె నచట నెవ్వాని । బవరంబొ కాని యుత్పాతమై యిష
మన హిడింబాసూతి మాటలై చెవికి । వినవచ్చె, నచటికి వెసఁ బోవవలయు"
అని పలికిన శౌరి యతులవేగమున । ఘనసైన్యములమీఁద మఱఁది రథంబు
నడపుచో నతఁడు బాణప్రవాహములు । నడపఁజొచ్చినఁ జూచి నరకాత్మజుఁడున
గాంగేయ కృపులు త్రైగర్తనాథుఁడును । రంగుమీఱఁగ నెదుర్పడిరి క్రీడికిని
శైనేయుతో శల్య శల వికర్ణులును । బూరి భోజుఁడు నలంబుసుఁడు మార్కొనిరి
అనిలజుం డడరిన నస్త్రగురుండు । ఘనతఁ గుమారవర్గము మార్కొనిరి.
కలశసంభవు ప్రాపుగల ప్రతాపమున । నలయక నీకుమారావళి యొక్క
మాద్రిలాత్మజు మేన మహాసీయ ఘోర । నారాచధారలు నలుగడ నింపఁ
గోలఁదిమాలిన నెయ్యిఁగుమ్మరింపంగఁ । జెలఁగి నాల్కలుగ్రోయు శిఖిబోలె నకే
మండి మహోద్దండ మార్గణవిద్య । నిండారఁ జూపిన నృపచంద్ర, వినుము
కుండభేదిశిరంబు కుంభినిఁ ద్రెళ్లె, । నుండె నవాధృష్యుఁ డుసురువోనాడి;
గనకధ్వజుఁడు రెండుఖండంబులయ్యె, । తునిసె విరావికుత్తుక మృదులీల;
మఱి సుబాహుఁడు పోయె మఘువుకొల్వునకు, । నెఱి దీర్ఘబాహుండు నేలపాలఁగె
బెట్టినగతిఁ గూలె దీర్ఘలోచనుఁడు, । పట్టిక పెఱవారు పాఱిరి విఱిగి.
రియుఁ బాధములఁ దోలు తంరీరవంబు । కరణి నీ మునల బకధ్వంసి తోలి
పేర్చె, నప్పుడు గ్రుంకె నరుణగభస్తి, । కార్చిచ్చు కెంజాయ గగనంబు దాఁటు
పనుగాలి నంటిన ప్రేతవస్త్రములు । ఘనకటిసీమ నీర్కావిదోత్రముగ,
యన్నతి భుజముల నునుచుకొన్నట్టి । సన్నపుఁ బ్రేవులు జందెముల్ గాఁగ,
పిల్లదోయిళ్లను ముంచి యొండోరులఁ । జల్లెడు కీలాలజలము లర్ఘ్యముగ,
హాటిమాటికి వీరమండలిఁ బొగడు । ఘోటులు ప్రణవాది మంత్రముల్ గాఁగ
విధభూతావళి విప్రులు పోలె । సవితగ్రుంకఁగ నిట్టిసంధ్యలు వార్చె.

తమ్ములు సమసిన తాపభారమున । నెమ్మి నింటికిఁబోక నీపెద్దకొడుకు
సేనలఁ బురికొల్పఁ జెలఁగి పార్థులును । సేనలఁ గొలుప నాసేనలు దాఁకి
బలిసి పూర్వాపర పవనవేగమున । లలి నిండు నందుఁ దొలంకు కడళ్ల
క్రమ మొప్ప వారాసిగతి సంగరాంగ । ణము పొల్చె నప్పుడు సేనల యొప్పులోఁ
తునిసిన తొడవులు దొరఁగిన విగులు, । పెనఁగొన్న కవచముల్ ప్రిదిలిన వలువ,
గతిభంగమునుగల్గి కదనోర్వి యప్పుడు । రతికలహాంత వారస్త్రీని బోలె.
అప్పుడప్పుతిమిర మందందుఁ బర్వుటయుఁ । జప్పనైన రణప్రసక్తి చాలించి
సేనలఁ దిగిపించి సేనాధిపతులు । మానవనాథు సమ్మతిఁ బాళెములకుఁ
జనుదెంచి రండఘు సమరదినంబు । తెనిమిది, నేటితో నీడేరె ననుచు ”
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు ।, నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
శరణాగతత్రాణ! జానకీరమణ! । కరుణాఢ్య! సత్యసంకల్ప! సర్వజ్ఞ!
అతులితవిఖ్యాత! ఆద్యంతరహిత! । క్రతుకర్త! క్రతుభోక్త! కామితఫలద!
నీలమేఘనిభాంగ! నిగమాంతరంగ! । వాలి వాసరభంగ! వర జయోత్తుంగ!
సుజనరంజన! రామ! సుమహితోద్దామ! । విజయంబు రఘురామ! విజయాభిరామ!
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొప్పె నాలవది

పంచమాశ్వాసము

శ్రీకంజదళనేత్ర, సీతాకళత్ర, । ప్రాకట శుభగాత్ర, భవ్యచారిత్ర,
లలిత మన్మథ కోటి లావణ్య దివ్య । కలితవిగ్రహ, నిత్యకల్యాణ, రామ !
అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పఁదొడఁగె । సవినయస్ఫూర్తి కాజనమేజయునకు
'ఆరీతి నగరికి నరిగి రారాజు । గారాబుతమ్ములు గడచన్న వగను
గాలఁ జెమర్చి దుశ్శాసనుఁ జూచి । "యీలోనఁ గర్ణుని నీవు సౌబలునిఁ
గోడితె" మ్మని యంచి తోడియోధులను । వీడుపట్టుల కంచి వెన్నెలబయటఁ
స్తూరి నమరిన కమ్మని విరులు । విస్తరించిన రత్నవేదిక మీఁద
ంహాసనంబుపై జెలువైన యువతి । సంహతి గొలువ విశ్రాంతి నున్నంతఁ,
ర్ణగాంధారులఁ గపటలక్షణులఁ । దూర్ణవైఖరిఁ దెచ్చి దుశ్శాసనుండు
న్నిధిఁ బెట్టిన సముచితంబైన । మన్నన మన్నించి మనుజేశ్వరుండు
గారల కిట్లను "వాహినీ సుతుని । పోరుచూచితి, ద్రోణుపోరుచూచితిని ,
బాఁతిగా వారెల్లఁ బాండవపక్ష । పాఁతులుగాని నాపనివారు గారు
య్యుపేక్షలఁ గదా యష్టావశేష । మయ్యె నాబలము లొయ్యన వచ్చివచ్చి

గ నాడు మాట ముందఱనుయ్యి వెనుక । దగరను గాథయుఁ దలకూడె నాకు
ఎసీయఁ గలాఁడనిటమీఁద ?" ననిన । నామహీశ్వరుఁ బల్కె నంగాధిరాజు
పగయెంత దేవరబంట నేఁగలుగ ! । తెగఁ జూచువాఁడఁ గౌంతేయులనెల్ల
కుము గాంగేయుఁ డేకుము ద్రోణు । నీకార్యహానికి నృప, వీరలౌను,
కుకుమారకు లిట్లుకూలుచోఁ దారు । పరికించుటెల్లఁ [1] దప్పక మోనమౌను,
్గ పార్థులలోన నిద్దఱి ముగురిఁ । ద్రెళ్ల నేయక మాన దేవ, నీయాన
ానుపు రణమింక మందాకినేయుఁ, । బానుపు మీఁదకుఁ బవళింప నరుగు"
ని పలికిన నాత్మ నధిపుఁడుప్పొంగి । యనుజునిఁ జూచి "యెయ్యన నీవు నేను
వగేయుని యింటి కరిగి పోటునకు । రేపు రాకుండఁ బ్రార్థింత మాతనిని"

---
1 చెప్పక భీమసేను (మూ)

భీష్మపర్వము, పంచమాశ్వాసము

దుర్యోధనుఁడు భీష్ముని నిష్ఠురములాడుట

ని చెప్పి సౌబలు నంగాధిపతిని । జనపతి వీడ్కొని సముచిత స్థితిని
విధ సౌరభవస్తు విన్యాసవిభవ । నవపరిమళ భవ్య నవ్యతోయముల
ుకమాడి సుగంధి చందనంబొడలఁ । బలుచగాఁ బన్నీటఁ బదనిచ్చి యలఁది,
త్తినిజవరాలి చిత్తంబు గంటె । మొత్తనై వెన్నెల మేళాపమైన (?)
లిపట్టు ధరియించి వేల్పుసొమ్ములను । వెలిఁబెట్టు తొడవులు విలసిల్లఁ దొడిగి,
మ్మని నెత్తావి గందుతుమ్మెదల । రమ్మను విరులు శిరమ్మునఁ దుఱిమి,
ాలసూర్య ప్రభాపటలంబు నేలఁ । జాలు కిరీటంబు సంప్రీతిఁ దాల్చి,
మ్ములు దొరలు మొత్తమ్ములై కొలువఁ । గొమ్ములు నలుఁగడఁ గుంచియ లిడ
ుక సౌరభ్య పరంపరాభరణ । విస్మయకర నవతైల విపుల మైనట్టి
దీపికా కోటి గదిసి యేతేర । సురగాంక రథమెక్కి యొయ్యనఁ గదలి
ుటఁ దొలంగు తొలంగు మని వేత్రికరులు । పటుగతి సందడి పాయ వ్రేయఁగన
సమాఱు పారక పరస క్రమంబు । పులకాంకురంబులు పుట్టించుచుండ,
లి [1]హెగ్గడికాండ్ర హుంకారరవళి । శైలరంధ్రంబులఁ జరియింపుచుండ
ందాకినీ సూను మందిరంబునకు । నిందువంశాధీశుఁ డీరీతి వచ్చి
్వరదేశమున రథంబంత డిగ్గి । గారాపు తమ్ముని కరమూఁదుకొనుచుఁ
ష్యాంతరంబులు గడచి [2]కృష్ణైక । లక్ష్యచిత్తుని భీష్ము లాగొప్పఁ గాంచి,
తని పాదములపై నొసలు చేర్చి । యతఁడు పెట్టించిన యర్హపీఠమున
సభక్తి దైవాఱఁ గూర్చున్న యంతఁ । గురు పితామహుఁ బల్కెఁ గురుకులేశ్వరుఁడు
ుమయ్య భీష్మ, నన్నిట్లుపేక్షింప ? । నేమయ్య పార్థుల నెచ్చునిచ్చితివి ?
। పల్కిన ... సీటిపై వ్రాఁత, । గావున ధర్మజు ఖండింప లేవు,
... ుని మోఁదఁగలేవు, । తగఁ జూచిచూచి యింద్రజుఁ గూల్పలేవు,
... దేయుఁ ముద్దాడఁబోదు, । ఇదియేమివిధమన్న నిన్ని చెప్పెదవు.
... మము ... ని లోభగుణమొ! । మమ్ముఁ దానోడించుమార్గమో యెఱుఁగ
... మునందనుల । నిట్టి నీ హృదయమే నెఱుఁగ నమ్మితిని.

... ిక (మూ)

తెగువ నీ యెనిమిది దినములలోన । మగఁటిమి నేమేలు మాకుఁ జేసితివి ?
అన్నియు నయ్యె నీవాజిఁ జాలించి । మన్నింపవే నన్ను మనికితపడక.
వచ్చితి నారాక నమ్ము గానీక । వుచ్చవే కిర్లనిఁ బోటున కెల్లి
వాఁడొక్కరుఁడె నాకు వశ్యుఁడు గాని । నేఁడెల్ల మీరు మీ నేర్పుల వారు."
అనిన నమ్మాటలచ్చెన్న మనోవీధి । ననయంబు నొప్పింప నటఁ గొంత సేపు
అనతవదనుఁడై యతఁడూరకుండి, । నీనందనులఁ జూచి నిట్టూర్పు పుచ్చి
[1]పలుకు నోరికి రాక పలుకకపోని । బలవంతమున నిట్టు పలికె భూవిభుని
"అక్కటా ! నాచేతనైనంత నేను । మిక్కుటి సాక్షిగా మోఁదుదు రిపుల
నరుని భీముని నిల్పు నాప్రయాసంబు । హరియొక్కఁడెఱుఁగు నాయాత్మ యునెఱుఁగు
మకుట వర్ధనుల భూమండలేశ్వరుల । వికట శౌర్యుల నిత్య వేవురఁ ద్రుంతు
ప్రాణవంచనలేక పడిన వారెల్ల । రేణువు చేసి యీరీతి నాడితివి
దైవబలంబు చెందని పురుషులకు । నేవెరవున జయంబీడేర నేర్చు ?
కాదుపో పార్థునిఁ గదనోర్విఁ గెలువ । నాదివిష్ణుసఖైన సలవియే మొదల ?
పటునాటకుఁడు రక్షకుఁడైన కృష్ణుఁ । డుపకారి పార్థు యొద్దనె యుండ
ట్టి పార్థుని గెల్వ నెవ్వారి తరము ? । పట్టున బట్టి నోఁబలికితి నన్ను
గాల్పఁడ్డ వేల్పులఁ బాఱఁగఁ ద్రోలి । కాల్పఁడే వాసవు ఖాండవవనము ?
వరంబులోపల ధవుని మెప్పించి । తివుటమైఁ [2]బడయఁడే దివ్యబాణములు !
ంధర్వులకు నోడి కర్ణుండు నీవు । బంధుసమేతంబు పట్టువడంగ
సీఁ గయ్యమున గెల్చి వాడిచే మిమ్ము । విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడో గాఁడో ?
మ నన్నుఁ గర్ణు ముచ్చిడి ద్రోణుఁ గృపుని । ఘనసేనలను గెల్చి మత్స్యేశుపురిని
కిఁబట్టువడిన గోవ్రజము నొక్కరుఁడ । విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడో గాఁడో !
తుల పాంచాలీ స్వయంవర వేళ । నితరుల కెడయీక యిషువిద్య నెఱపి
అవఁ గైకొని యెల్ల దేశాధిపతుల । విఱుగఁ గొట్టినవాఁడు విజయుఁడో గాఁడో !
ై బలాఢ్యులతో నినాళ్ళు నేను । బట్టి పెనఁగితి బలము గోల్పడక
ి యెఱుంగక నన్ను నాడితి నొవ్వ । వెదక నిట్టివిగదా విభులచిత్తములు !
డుగాని విరోధామీవు పాండవుల । తోడఁ దొడంగితి, తొడఁగిన నేమి
రి వీరిని జూవవచ్చునే ! నీవ । పోరాడుదువు గాక భుజశక్తి కొలఁది

పలికె నోరి కిరాక ...

నిపల్కి మఱియు నిట్లను రాజుఁ జూచి । " విను నాకు గాండీవి విజయ దుర్ఘట
తనికోప, శిఖండి నీక్షింప నోప, । నితరుల సాధింతు నెందఱైన న.
టుగాక పాంచాల యాదవ మాత్స్య । లట చేది మగధ పాండ్యాదులు నను
డరి తాఁకినఁ గ్రుంతు నదియుఁ జూచెదవు, । కుడువఁ బోవుచు నేలమూరాకుల
సఁగఁ బార్థుల కొక్క పోరామి దెత్తు, । పసనెల్లి నాబాహుబలమున హెత్తి
పాటి పనికి నీవిట్లు రానేల ! । వేపొమ్ము నగరికి విడు మూర్తి " యనిన
ందంబులో నూఱడిల్లి రారాజు । మందిరంబున కేఁగి మంత్రుల భటులఁ
మ్ముల ననిచి యంతఃపురంబునకు । సమ్మదంబున నేఁగి సౌభాగ్య లీల
వరత్న కీలితోన్నత మహాస్తంభ । వివిధ కేళీకూట విశ్రాంతభూమి
వ్యాంబరచ్ఛన్న దేదీప్యమాన । భవ్య కర్పూర దీపప్రభామిళిత
ఎత సద్గంధ సౌరభ [1]పూర్యమాణ । ఖచితైక మృదుతూలికా తల్పమునను
ంకుమగంధులు కొమరొప్పఁ జేరి । కంకణ ఝుణఝుణత్కారంబు లడర
యారములతోడ నుపచారవిధులు । చేయ నెంతయు సౌఖ్యసిద్ధిఁ జెన్నొంది
ఆరాత్రి నిద్రించి యమ్మరునాఁడు । భేరులు ఘోషింపఁ బ్రియముతో లేచి
్య కృత్యంబులు నిష్ఠతోఁ దీర్చి । ప్రత్యంత నిజమూలబలములు గొలువ
నరథారూఢుఁడై కదనోర్వి కేఁగి । తన సైన్యపతిఁ జూపి తద్జ్ఞులఁ బలికె:

నవము దివసయుద్ధ క్రమము

ఁడు శాత్రవసేన నెల్ల వధించి । నుతగతిఁ బాండుసూనుల గెల్తుననుచు
ాత్రి పల్కినాఁడెల్ల భంగులను । ఈరథికోత్తము నింక నిందఱముఁ
సి లావులుచూపఁ గలవార " । మనినఁ [2]గొనుకక దొరలియ్యకొని రట్టిపని
రనదీసూనుఁ డాత్మలో నతని । తమకపుమాటలఁ దలపోసి పోసి,
ని పక్షంబైన వెట్టి నేఁగాక । యేనాఁటఁ గల " రని [3]యెంతయు నొచ్చి
కిఁ గర్ణునిఁ బంపుమనిన వాక్యంబు । తనమది బాణమై తన్ను గారింప
రసహ్నహంబు చప్పనై యున్న, । సమరనదీసూను నాత్మకీలెఱిఁగి
శీఘ్రఁ డతని కుత్సాహంబు పొడమ । . . . ...

గార్జమాన 2 గొదగక 3 యున్నియు నోరి (మూ)

"మనమెల్లఁ గురుపితామహుని చేరువను । మొనకట్టి రణయత్నమున నుండవలయు.
వారకీతనికి నిర్వది రెండువేలు । తేరుల వీరులు తేరినుచ్చుట్టు
నుండంగవలయు; శల్యుఁడు గురుకృపులు । వెండియుఁ గురువీరవితతి సర్వమును
గాంగేయుకడకు శిఖండి రాకుండ । సంగరక్షుయి యవశ్యము నుండవలయు.
వెనుకకు భీష్ముండు వినిపించెఁ గాదె । తనకు శిఖండికి దవ్వైన. తెఱఁగు.
నేఁడు వాఁడీతనిసన్నిధికి రాకుండఁ । బోఁడిమిఁ గాచుట పుణ్యంబు మనకు."
అనుటయుఁ దమ్ములయ్యధిపువాక్యంబు । విన నియ్యకొని; రట్టివేళ నానృపులు
అట సర్వతోభద్రమను మహావ్యూహ । మెటువంటివారికి నిలనసాధ్యముగ
నిలిపిన నొడ్డుసన్నిధిఁ దాను గృపుఁడు । కలశజ కృతవర్మ గాంధార నృపులు
సైంధవ శల్యులు సరవిఁ గుమాళ్ళు । బంధురంబుగ సైన్యపతి నిల్చి రధిప !
తన వలపట సోమదత్త బాహ్లీకులు । సనఘుండు ద్రౌణి విందానువిందులును
బన్ని ; రా భీష్ము దాపట హాలాయుధుఁడు । నున్నతిఁ ద్రైగర్త భోగిఁ గృతాయువును
భగదత్తుఁడును గానఁ బడి నిల్చిరంత. । జగదీశ్వరుండు సుశర్మ శలుండు
నాయలంబుసుఁడు వ్యూహమునకు నడుమ । వేయిపోఁజులఁ గూడి విలసిల్లిరధిప !
అంతఁ గౌంతేయులు నాజికి వెడలి । శంతనసూనుని సర్వతోభద్ర
ఘటన వీక్షించి యీగతి బలవ్యూహ । ఘటన యొక్కటి దీర్తుగాక నీవనుచుఁ
బాంచాలసూనుని బనుప నాతఁడును । మించిన తననేర్పు మెఱసి యచ్చోట
సైన్యవిన్యాసంబు సమకూర్చునపుడు । ధన్యశౌర్యుఁడు కపిధ్వజుఁ డొప్పఁ బలికె:
"పాంచాల, చూచితే! పరుల మొగ్గరము; । మంచికయ్యము నేఁడు మనకుఁ గాఁగలదు.
ఆపగేయుని తేరి కఖిలవీరులును । బ్రాపునై నిలిచిరి పదిలంబుతోడ.
ఈతని నందఱు నిట్లు రక్షింప । నీతండు [1]జయసిద్ధి యీనున్నవాఁడు.
ఇంక నీవు శిఖండి నితని కట్టెదుర । సంకురితోత్సాతమై యుండఁ బన్ని
యతని సంరక్షణం బందఱుఁ జేయు । మతముగా వ్యూహంబు బమర్తుగా." అనిన
నతఁడు విరాట సాత్యకులు దాపటను, । నుతిఁ గేకయాభిమన్యులు వెలుపటను,
మనుజేంద్రుఁ గవలతో మధ్యభాగమున । విను ద్రౌపదేయుల వెనుకను నునిచి
మొలమి గాంగేయు కట్టెదుర శిఖండి । నిలిపి, పార్థుఁడు దాను నెఱి ఘటోత్కచుఁడుఁ

1. జయనిధియున్నవాఁడు. (మూ)

బావనియును వాని బలసి యేమఱక । వేవచ్చుగతి చేసి విను సైన్యవిభుఁడు
ఎడనెడఁ దగువారి నీయొద్దు గలయ । నిడియె దేవాసురు లీక్షించి మెచ్చ.
ఇట్టు సన్నద్ధమై యిరువాగు సభము । ముట్టి తూర్యంబుల మ్రోఁతలు చెలఁగఁ
గవులకుఁ గణుతింప గణుతింపరాని । జవమునఁ దాఁకి యార్జవమునఁ బోరఁ
నభిమన్యుఁ డావేళనరుణాశ్వరథము । రథసంబుతోడఁ గౌరవ సేనమీఁద
నడపించి దూఁదిపై నడచు పావకుని । వడువున నిజబాణవహ్నిఁ గాల్పంగ,
నొకబాణ మతనిపై నోపదు నాట, । నొకరథం బతనిపై నోపను నిగుడ,
నొక యోధు నతనిపై నోపఁడు గవియ, । నకట సామాన్యుఁడే యభిమన్యుఁ డధిప!
అతనిచే నీసైనికావళి యెల్ల । హతముగావచ్చిన నధిపతి కలఁగి
యసుర నలంబుసు నప్పుడు పలికె : । "వసముగా దభిమన్యు వారింప మనకు

అలంబుసుఁ డభిమన్యునిపైఁ గవియుట

నరున కెక్కుడు గాని నపవిక్రమమున । సరిగాఁడు మనుజకేసరి యగుఁగాని ;
ఇట్టివాని నడంప నీవె యౌషధము ; । ధట్టించి పాండవతతి కేమొచాలు."
ననిన ననేకదైత్యావళిఁ గూడి । దనుజుండు ధవళాశ్వతనయునితోడ
దనుజ సేనలుఁ దానుఁ దాఁకిపోరాడ । ... ...
నలుగులు దూఱసి యసురమూర్తులకుఁ । గలఁగి పాఱఁగఁ జొచ్చెఁ గాంతేయబలము.
అదిచూచి ద్రౌపదేయావలి కినిసి । త్రిదశేంద్రపౌత్రు తేరికి నెడసొచ్చి
దైత్యసేనల నెల్ల ధరఁ గూల్పఁ, బ్రథమ । దైత్యుండు వారినందఱ నేయ, వారు
క్రూరనారాచ మగ్నునిఁ జేయ, నపుడు । తేరిపై మూర్ఛిల్లి త్రెళ్లె నయ్యసుర.
త్రెళ్లి యంతనె తేటి దితిజవల్లభుఁడు । విల్లుగైకొని వారి విపుల కేతువులు
పెల్లైన గొడుగులు పృథులాశ్వచయము । దుల్లిపోవఁగఁ బలుతూపుల నేసి
ధనువులు నడఁగ నస్త్రమ్ములు తొడిగి । తనువుల నైదైదు తాఁకించి యార్వ,
నోడకుఁ డోడకుఁ డున్నాఁడ ననుచుఁ । గ్రీడితనూజుఁ డాకితవుపై నడరె.
వీఁడు రాక్షసుఁ డస్త్రవేది పార్థజుఁడు । వాఁడి కయ్యంబిట్లు వర్తిల్లఁ గలదు
చూడ రండని సురాసుర సిద్ధ సాధ్య । లాడంబరము నేయ నయ్యిరువురును
వివిధ పర్వతవృష్టి వీరాస్త్రవృష్టి । నవ మహోరగవృష్టి నారాచవృష్టి
దంభోళివృష్టి గదాశక్తివృష్టి । సంభృతోద్ధతిఁ బోరి జడియక యంత

నితరేతరాస్త్ర సంభృత రక్తసిక్త । వితతాంగ భయదులై వీరహాసములు
సేయుచో, దైత్యుఁడాజిష్ణుజుమీఁద । మాయాబలంబున మబ్బుపుట్టించి
బాలుని లోచనపథము గప్పుటయు, । బాలుండు నదివిప్పె భాస్కరాస్త్రమున.
అసుర వెండియు మాయలతనిపైఁ బన్న । విసువక దివ్యాస్త్ర విద్య నన్నిటిని
బాలుఁడు తోడ్తోన భంజించివైచి । వాలమ్ము లడరింప వాఁడోర్వలేక
యసుర పాఱినఁ బాండవానీకమార్చె; । వసుధేశ, కౌరవావళి చిన్నవోయె.
అప్పుడు గాంగేయుఁ డధిక రోషమున । నప్పిన్నవానిపై నతిరథశ్రేష్ఠ
శతములుఁ దాను నుజ్జ్వలరేఖ నడర । శతముఖ పౌత్రుఁ డాసమితి గైకొనక
యందఱ కందఱై యాజి సేయంగ । నందనుధృతికి నానందించి నరుఁడు
ఆపగేయునిమీఁద నడర, నుపాంగి । భూపాల, యిర్వాగుఁ బొదివె నిద్దఱును.
అట్టి సంకుల యుద్ధమందు సౌభద్రు । గిట్టి తాఁకఁగఁ బోవు కృపునిఁ బోనీక
సాత్యకి శరసహస్రముల నొప్పింప । నత్యంత రయముతో నరుదెంచి ద్రౌణి
శైనేయు శరసహస్రములఁ దానొంచి । జానొప్ప నొకకోలఁ జాపంబు దునిమి
యార్చిన, నొండు విల్లతఁడు ధరించి । కార్చిచ్చువంటి మార్గణము నంధించి
యేయ, నేటున ద్రౌణి హృదయంబు పగిలి । యాయువు కలదొ లేదన మూర్ఛపోయి
తేరి కంబంబుపై దేహంబు నిలిపి । ధీరుఁ డంతన మూర్ఛ దేఱి కోపమున
నుత్పాతకేతువు నొరవెట్టుతూపు । తాత్పర్యచిత్తుఁడై ధనువునఁ దొడిగి
శైనేయ, పడుమని జవమొప్ప నేయ । దాని నమోఘాస్త్రధారఁ దున్మాడి
హారితమ్ముఁ డట్టి సాయక సహస్రముల । గురుతనూభవు ముంప, గురుఁ డెడచొచ్చి
యతని విల్లు పతాక యాతపత్రంబు । శతఖండములు సేయఁ, జయ్యన వచ్చి
యర్జునుఁ డెడచొచ్చి యపుడు గాండివము । గర్జిల్లఁ దూపులఁ గప్పె నగ్గురుని.”
అని సంజయుఁడుపల్క నాంబికేయుండు: । “మును ద్రోణుతో యుద్ధమున ధనంజయుఁడు
ఎదురు గానన్నవాఁ; డితఁడును నరుని । నెదురకు మన్నవాఁ డెన్నఁడు నాజి.
ఆమాట మఱచెనో, యట్టిప్రతిజ్ఞ । తామరసాక్షుండు తా మాన్పినాఁడొ!
గురువు తోడనె గుటగుట లనుమాట । పరికింపఁ గలిగె నీపార్థులయందు.
పైపాటుగా వచ్చి పార్థుఁడగ్గురుని । నేపాటు గావించె నెఱిఁగింపు.” మనిన

అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము సేయుట

నెఱిఁగింపఁ దొడఁగె వాఁడిట్లని : "రణము । తరువాత గురుఁడగుఁ దండ్రితానగును
సుతుఁడగు హితుఁడగుఁ జూడనున్నదియె ! । గతి కూర్పవలెఁ గాక క్షాత్రధర్మంబు.
కావున శిష్యునిఁ గావంగ వచ్చి । యే వెంట గురునేల యీతండు విడుచు ?
వినుము ద్రోణునిమీఁద విజయుఁడిట్లడరి । మునుకొని నారాచములు మూఁడుపఱపి
యంప తెట్టువ ముంప నతఁడు భేదిలక । నొంపఁజొచ్చె సితాశ్వు నతసాయకముల.
అంత నింతటఁ బోవదాజి యాదొరల । నెంతటఁ బెట్టునో యేఁబోదు ననుచుఁ
గ్రీడిపైఁ బడఁ గడంగిన పతిఁగడచి । యేడుకోట్ల త్రిగర్త లెడసొచ్చి నరునిఁ
బొదివిన, నతఁడల్గి పోఁద్రోవరాని । మదరిపుగణముపై మారుతాస్త్రంబు
తొడిగి యేసిన సేన తూలముభంగి । వడిఁ దూలి పాఱుచో, వారించి గురుఁడు
పర్వతాస్త్రంబేసి పటు వాయుబాణ । గర్వరేఖ యడంచెఁ గౌరవ్యులలర.
గాండీవి యలిగి త్రైగర్త కులంబుఁ । జండ నారాచ వర్షంబునఁ బొదువఁ
బతి యంతఁ గృపశల్య బాహ్లీక పతుల । ధృతిఁ గూడి నరునేయఁ, దెమలక యతఁడు
కరవీరదళ సాయకముచేత భీతి । కర వీరదళ సాయకములు ఖండించి,
కలశజుండాదిగాఁ గల యేవురకును । దలమునుకలుగాఁగ దర్పించె నధిప !
నరుఁడిట్లు దర్పింప నాథ, యీవలను । సురనదీసూనుండు శూరత మెఱసి
శమనజుకడనున్న సైనికోత్తముల । సమయింపఁగాఁ జొచ్చెఁ [1]జలము రెట్టింప.
పోరిపోరి గాంధార భూరిశ్రవసులు । దురము మాద్రేయులతోఁ దలపడిరి.
భగదత్త కాళింగ పతులయూధములు । జగము వట్టని దంతి సమితియుఁ దారు
కరువలితనయుపైఁ గవియ నజ్జోదు । శర శరాసనములు చయ్యన డించి
గదగొని రథముడిగ్గఁగ, మూర్తిచూచి । మదగజఘటలెల్ల మదముల నుడిగి
యంత నంకుశముల నాఁగ నాఁగంగ । నెంతట నిలువక [2]యేఁగె నబ్భీతి.
కరులిట్లు పాఱినఁ గాళింగపతియు । నరకసూతియుఁ బోక నానాస్త్రసమితి
వాయుజుఁ బొదివిన, వారి వాయుజుఁడు । నాయతగదవైవ నాయుద్ధమమరె.
అంతలో నక్కడ యమతనూభవుఁడు । శంతన సుతుతోడి సమరంబు తనకుఁ
గడు బెడిదంబైనఁ గడఁది నానృపుఁడు । ముడివడి దిక్కులు మొగ మెత్తిచూచి,

---

1. సైనికోత్తముల. 2. యేఁగినభీతి. (మూ).

భీమునిఁ బొడగాంచి భీతి నిట్లనియె : । "భీమ, చిక్కితి రావె భీష్మునిచేత ;
రథము ఖండించె సారథి నుక్కడంచె ; । వృథచేసెఁ దూపులు విల్లుదున్మాడె ;
హయములఁ ద్రుంచె ; దేహంబెల్ల రక్త । మయము గావించె ; సామర్థ్యంబుఁ బెంచె.
ఏకాధ్వరము సేయ నెత్తికొన్నాఁడు । భీకరాకృతిఁ [1]దొంటిభీష్ముండు గాఁడు.
చెల్లఁబో నానేన చించుచు మట్టి । మల్లాడుచున్నాఁడు మాయపుఁదాత.
దేవేంద్రజునకైనఁ దీరదీవేళ ; । కావవె యీవేళఁ గడముట్టు." ననిన
భీముండు లయకాల భీముఁడై పేర్చి । భూమీశు దశ చూచి భుజశక్తి పెంచి
భగదత్త కాళింగ భర్తలతోడి । జగడంబు చాలించి చయ్యన నపుడు
నెత్తురు జొత్తిల్ల నిజశరీరంబు । తత్తరింపఁగ వసంతాగమవేళ
నిగురు వెట్టినమావి యిదియని తోఁపఁ । దగ వచ్చె ధర్మనందనుని సన్నిధికి.
అతఁడిట్లు రాకున్న యంతకమున్న । పతిరక్షకై మత్స్యపతి సైన్యపతులు
నాశిఖండియు ద్రుపదాధీశ్వరుండు । నాశుగంబుల భీష్మ నలజడి పెట్టి
[2]యూసాసఁ దలలు పోనాడు కొన్నార । యాశిఖండి కతాన నది తప్పెఁ గాని.
కందుపోలె శిఖండి గలుగుటఁ జేసి । యందఱితోడి కయ్యము భీష్ముఁడుడిగి
కౌంతేయముఖ్యుపైఁ గదలించె నరద । మంత భీముఁడు చేర నదియుఁ జాలించె.
భీమసేనుండంత భీష్మసన్నిధికి । భూమీశ రక్షకై పోవుట చూచి
పులియున్న గవికి నాఁబోతు డగ్గఱిన । నిల నమ్మవచ్చునే! యేఁగుఁడందనుచు
ధృతిఁ గేకయ ద్రౌపదేయ శైనేయు । లతి సంభ్రమమునఁ దోడైరి భీమునకు.
అంత నక్కడి యోధు "లకట భీష్మునకు । నింతఁ బోదు శిఖండియెదురుగాఁదొడఁగె.
విలు గోల యతనికై విడిచి యయ్యోధు । తల గోలుపోవునో దాయలచేత !
కాతము రండని కలశజ ద్రోణి । గౌతమ శల్యాది గణ మొక్కమొగిని
ఆపగేయునకుఁ దోడాలంబు సేయ, । నీపాఁజు నాపాఁజు నేకమై గవిసి
నిస్సాణ పటహడిండిమ భేరిశంఖ । నిస్సర దారావ నీరంధ్రగతిని
బోరాడుచో మింటిపొడుపు మధ్యాహ్న । ధార చూపట్టె నాధారమై దివికి.
నెత్తురుటేరులు నింగితోరాయ । మొత్తులాడఁగ రాక మొనలనాయకులు
తేరు గుఱ్ఱము దంతి తెప్పగా నెక్కి । పోరాడఁ జొత్తురు పొగడ దేవతలు.

---

1. తోటి. 2. యాకాశ. (మూ).

కలిగి నెత్తురు జొత్తు గజ భట తురగ । ములకింక సమరంబు ముగియునోయనుచు
వైరంబు తలపెట్టి వచ్చెననంగ । నారదుం డేతెంచె నభము చక్కటికి.
ఇట్టి ప్రజాక్షయం బీక్షించు ప్రజలు । నెట్టన తమలోన నృపులు వినంగఁ:
"బుట్టఁ గానని పుట్టు పుట్టియుఁ గడిచి । కట్టి సుఖంబుండఁ గానక ప్రజలు
ఈ చావు చత్తురే! యిది ధృతరాష్ట్రు । మోచిన పనిగాని మోసంబు గాదు.
జూదమాడఁగ నేల! చుట్టాలలోన । వాదులాట యదేల! వైరంబులేల!
ఎంతటిదో కదా యీ రాజ్యకాంక్ష! । యెంతకాలము నిల్వ నెన్నిరి తమ్ము!"
అనుకొని రామాట లందఱు వినియు । వినని వారైరి యీవిధము లెఱింగి.
కౌరవ కౌంతేయ గణమట్లు గడఁగి । పోరాడుచో వాయుపుత్రుని రథము
సారథి తెచ్చినఁ జండదోర్దండ । చారు గదాదండ సమరంబు మాని
ధనువు గైకొని బాణతతుల బాహ్లీకుఁ । జెనకి యాతని తేరు క్షితిఁ గూలనేసె.
చిత్రమై సౌభద్ర చిత్రసేనులకు । ధాత్రి నణంక యుద్ధము గల్గుచోట,
చిత్రసేనురథంబు జిష్ణునందనుఁడు । పత్రపంచకముచేఁ బడనేసి యార్చె;
నకులమారుఁడు దుర్ముఖాఖ్యు తేరెక్క; । నక్కజమైన కయ్యము చక్కవినుము.
ద్రుపదజుఁ డావేళ ద్రోణునిఁ దాఁకి । విపులాస్త్రముల నొంప వెడనవ్వుతోడ
నతని విల్లును జోడు హయముల సూతు । శితశరంబుల నుగ్గుచేసె నగ్గురుఁడు.
సైన్యంబుఁ దాను సుశర్ముండు నరు న । నన్యమా రణకాంక్ష నప్పుడు తాఁకి
యతని నంబుజనాభు నగచర[1]ధ్వజము । శితశరప్రతతి నొంచినఁ జూచి నరుఁడు
కాలకేయ నివాతకవచులఁ గూల్చు । వాలిక తూపుల వానిని బలము
ముంపఁ జొచ్చిన, సైన్యములు వాఁడు విఱిగి । యంపకోలలు వైచి యరిగెలు వైచి
ధనువులు విడిచి రథంబులు విడిచి । పెనఁకువ తలఁ జిచ్చుపెట్టు నన్నట్లు
తెగము ప్రాణములెంత తీపన్నయట్లు । మగిడి వచ్చిన నొట్టు మా కన్నయట్లు
చిందఱవందలై చీఁకులై పఱవ । నందంద హరి నవ్వె; హరి సూతి నవ్వె.
ఆవేళఁ గ్రీడిపై నలిగి యేతెంచు । దేవవ్రతుని పూనికి దెలిసి యయ్యెడకు
శైనేయుఁ డేతెంచి చండకాండముల । సోన నాతని ముంప, నుసిశితశక్తి
శైనేయుపై వైచి శాంతనవుండు । శైనేయ, యింతటఁ జనుము నీవనుచు

1. ధ్వయము. (మా)

వైచిన, నతఁడది వదలక పట్టి । వైచెఁ గ్రమ్మఱ సైన్య వల్లభు మీఁద.
అతఁడది మూఁడు[1]సాయకములఁ గూల్చి । శిత శరౌఘంబుచే [illegible]
అంతఁ బాండవసేన లా భీష్ముఁ బొదివి । [illegible]
నానాస్త్రముల నొంప నాగకేతనుఁడు । సేనానియునికి వీక్షించి కలంగి
యువరాజుఁ బల్కె: "నీవ్రాలిక యున్న । నవ్వుల సంగరజయుం; బలుగాను సౌబలు
గాంధారుఁడును నీవు గ్రక్కున బొంది । సింధుతనూజుని చేయూఁతఁ గాన్ము."
అనిన వారిరువురు నడరుచో ధర్మ । తనయుండుఁ గవలు నుద్ధతి నాఁగి కడిఁగి
సర్పకేతుఁడు చాలఁ జలమరి గాని । దర్పించి యుయుత్సుల్ దమ్ముల మీఁద
రాతులతోడ సర్వము సాజ్యమైన । వీతిపుంజము సరివేల కేర్పరిచి
పురికొల్ప, నది నభంబునకు దాఁటుచును । దొరయఁ దొక్కున దోటు ద్రొక్కి చేఁగుడుము
భంజళి వల్గన భ్రమరి మార్గముల । రంజిల్లుచును బరాక్రమలీలఁ జొచ్చి
కౌంతేయసేనలఁ గలఁగుండు పెట్ట । నంతకాత్మజుఁ డగ్గి యనుజులుఁ దానుఁ
బటుతర శరపరంపర పరఁగింపఁ । గుటిలాశ్వ పటలంబు కొట్టులు వదలి,
మోఁకాళ్లు తునుకలై మునిఁగి త్రెళ్ళియును, । వీఁక నాగిలు ద్రెవ్వి విచ్చి పాఱియును,
నిడు[2]పొడవులు వ్రస్సి నేలపాలయ్యె, । మెడ సరుమలు ద్రెవ్వి మునిఁగి లోనయ్యె,
గుండెలు నలిగి నగ్గును నూచనయ్యె । నిండు కొనుము చెట్టి [3]నొప్పులొలయ్యెఁ
గీటకంబులు పోలెఁ గిచ్చులు గొన్న । ఘోటకంబుల పాటు కురురాజు గాంచి
యాదరంబున శల్యు సన్నుడు పలికె: । "ఏది జయంబు నాకే పురాధిప!

దుర్యోధనుఁడు శల్యునిఁ బాండవులపైఁ బురికొల్పుట

సొలవక నీలావు చూపక యున్న । నిలువు వీరక మొత్తు నేఁడు ధర్మజుఁడు.
నీవు వేలాద్రివై నిలువక యున్నఁ । బోవును జయము లక్ష్మి గోరక విడలి."
యనిన శల్యుఁడు పాండవాగ్రజుఁ గవల । నని మొనఁ దాఁకి శస్త్రాస్త్రములఁ
జిక్కులు వడ నేసి చెలఁగి యిట్లనియె: । "ఎక్కడఁ బోనిత్తు జీవింగ మిమ్ము!

1. సాళంబుల. 2. పొరలు వృష్టి. 3. నెప్పునేలయ్యె. (మూ)

ఎక్కడ గెల్చినా రెచ్చోటఁ గీర్తి । దిక్కుల నిడినారు దేవాంశులార ?
ఏలికలై ధాత్రి నేలఁజూచెదరె ? । చాలుఁ గౌరవుసొమ్ము జయము మీకగునె !"
అనుచు ధర్మతనూజు నతనిసోదరుల । సునిశితాస్త్రమ్ములఁ జుట్టుముట్టుటయు,
బీభత్సుఁ డావేళ భీముండుఁ దాను । భూభర్తముందట బోరన నిలిచి
శరవార్థి నొక్కట శల్యు ముంచుటయు, । గురు భీష్ము లాదవి యక్కోలలు నటికి
యిషువృష్టి ముంచుచో నిరువాగు నపుడు । విషనిధి విషనిధి విధమునఁ దాఁకి
యాజి గావించుచో నపరాహ్ణమయ్యె । రాజేంద్ర, విను మిట్టి రణ మెందుఁగాన.

భీష్ముఁడు విజృంభించి పాండవసేనల నుఱుమాడుట

ప్రొద్దుదిక్కునుజూచి పోరాట బయట । గద్దించు కౌంతేయగణమును జూచి
భీష్మసింహము పెచ్చుపెరిగినభంగి । నూష్మతో విను తేభయూథంబు చొచ్చి
చతురంగసైన్య మస్తకములు డొల్ల, । నతు లాతపత్ర సంహతి పెల్లగిల్ల
నురుపతాకావళి యువ్వెత్తుగాఁగఁ, । దురగ[1]యూథములు నెత్తుట దొప్పదోఁగఁ,
దెగి బండికండ్లను దిశలకుఁ బఱవ, । నొగిలి పదాతులు నోళులఁ దెఱవ,
నాగదంతంబులు నలుగడఁ జెదర, । రాగెవాగెలు ద్రెవ్వి రాతులు బెదర,
గాలుమానుసులు వ్రక్కలువాసి తూలఁ, । గీలూడి విపుల కింకిణు లుర్విరాల,
నేనికతుండంబు లిలవ్రాలి నవియ । బోనైనదొరల యీలువులెల్లఁ బొలియ,
మేనిభూషణములు మేదిని బ్రుంగ, । నానాస్త్రశితతి చూర్ణములై యడంగ,
వెన్నడించిన నాజి విడువక దొరలు । మిన్నేటికొడుకుపై మిన్నక కవిసి
చేయార్చవచ్చినఁ జెలరేఁగి యతఁడు । సాయకంబులవాన జడివట్టఁ గురిసి
పవనజు ధర్మజుఁ బదిటఁ బదింటఁ । గవల నాల్గిట మూఁటఁ గపికేతుఁ బదిట
నా భీమసుతు మూఁత్స్యనెదింట నొకట । ద్రుపదు యుయుత్సునిఁ దొమ్మిదిటఁ బదిట
సౌభద్రు శైనేయు నేమూఁటఁ బదిట, । ద్రుపదాత్మజులను బదూన్మూఁటఁ బదూన్మూఁట
నొప్పింపఁ, బాండుసూనులసేన కడిమి । ముప్పిరిగొనుచు భీష్మునిపైని బడినఁ,
బడనీక ద్రోణుండు బాణప్రవాహ । మడరించి వాఁగుల నాఁగుచునుండ
నట్టిసేనలు సొచ్చి యాపగేయుండు । కట్టలుక రౌద్రరేఖావైభవమున

1. నాథుల. (మూ)

బాహుగర్వమున నిర్భరమదోద్వృత్తి । సాహసంబున మహాశౌర్యసంపదను
ఘోరంబుగాఁగఁ గ్రేగులు జార్చి జార్చి । భూరిభుజాస్తంభములు చెల్గి చెల్గి,
ముఱియుచుఁ జెదర నెమ్ములు రాల్చి రాల్చి, । తఱచు నెత్తుట వసంతము లాడియాడి
చట్టలు వాయ మాంసము చెక్కి చెక్కి, । అట్టుగా వెఱచి పాఱఁగఁ ద్రోలి ద్రోలి,
యజితలీలల గుండియలు చెండి చెండి, । గిజరుగాఁ దలలు పగిల్చి పగిల్చి,
యిల నృసింహుఁడుపోలె నెందైనఁ గలిగి । బలువిడి నుగ్రరూపంబు చూపుచును,
ఘుటికాసిద్ధుఁడువోలెఁ గొండొక చెడక, । నిటలాక్షుఁడునుబోలె నృత్యమాడుచును,
ఘనదవాగ్నియుఁబోలెఁ గడుఁ బొదలుచును, । బొనరఁ బ్రవాహంబుపోలెఁ ద్రెంచుచును,
పూని వీణాపాణిపోలె మీటుచును, । సూనరిపోలె నజ్జుగ నఱకుచును,
గుఱి హాలికుఁడువోలె గుంపు విప్పుచును, । భోరి ఘోరి గ్రహవేధపోలెఁ దాఁకుచును,
శరవర్షమేఘమై చర్చింప నొక్క । శరపయోరాశియై సైన్యసంహార
నిరతిఁ బదాతుల నీఱుసేయుచును, । గరి సమారూఢుల గండడంచియును
తేరులొక్కటఁ గడతేఱఁ జేసియును, । దేరిచూడఁగరాక తేజంబు కడిమి
రథచిత్రగతుల నుర్వర పెల్లగిలఁగ । రథమహాధ్వని దిశల్ రంధ్రముల్ సేయ
రణమెల్లఁ దానయై రక్తప్రవాహ । రణితంబు భువనాంతరాళంబు నిండ
నల పదునెనిమిది యక్షౌహిణులును । నిలుచునే యితనికి నేఁడని తోఁప,
కారంబుగా నాచకట్టులు దురిగి । భూరిప్రతాపాగ్ని పుటముగా నూఁది
సాయకమయముగా సచరాచరంబు । చేయఁజూచిన యాదిసిద్ధుండు పోలెఁ
దలయూఁచి పలుమాఱు ధాత మెచ్చుచును, । జెలఁగి రారాజు గర్జించి యార్వఁగను
జరియించుచో, వారి సైన్యంబులెల్ల । శరములఁ దునుఱయ్యెఁ జక్కయ్యె ధూళి
పటమయ్యెఁ బగిలియెఁ బలు[1]వ్రయ్యలయ్యెఁ । జిటిలియుఁ బెటిలియుఁ జీకాకుపడియుఁ
బగుల నాసేనలోఁ బార్థుఁ డెక్కడనో! । నొగిలిన ధర్మతనూజుఁ డెక్కడనో!
భీముఁ డెక్కడనో! దీపింపక తలల । వాము లొండెను రక్తవైభవంబొండెఁ
ద్రేవు తెట్టువలొండెఁ బిశితాస్థివసల । ప్రోవులొండెనుగాని పొడగానరాక
సురనదీసుతుఁ డిట్లు శూరత మెఱయ, । మరలుప మానుప మగ లెందులేక
కరిమధ్య విని[2]బద్ధ ఘంటికావళులు । గిరినిభ తురగాంక కింకిణీచ్ఛటలు

1. వచ్చ. 2. మధ్యఖండి. (మూ)

దుందుభి పటహాది తూర్యచయంబు । క్రందైన శరచాప ఘనగుణశ్రేణి
ధారుణిఁ బడి రూపుదప్పఁ జెండాడె । నౌర మేలని దివ్యు లభినుతి సేయ.
వాహనాయోధుల వధియించులావు । లూహింపఁ గరిసొచ్చి యుపవనతతులు
గొనరారఁ [1]గొండాడి కొమ్మలు పెఱిచి । వెస మోడుపఱచిన విధమున నుండు.
తల డొక్క కేల్గాలు ధరణి నేర్పడక । కలగలుపై యున్న కరులును హరులుఁ
జండికాదేవికి సకల మాంసములు । వండంగఁ దఱిగిన వడువున నుండు.
క్రొవ్వాఁడి తూపుల గుంపులై త్రెవ్వి । కవ్వులు [2]వడు వెలిగొడుగులు చూడ
నాళుగ నిహతిచే నటు నిటు పడిన । కాళసంహతికి సంకాశమై యుండు.
శరములఁ ద్రెవ్వి భూషణ చామరములు । పొరిపొరి బహువర్ణములఁ బడ్డ యెడలు
కవిసి లులాయంబు కలఁచు కల్హార । కువల యాంబుజముల కొలనయి యుండె.
ఇట్టు పాండవసేన నితఁడు చేకొలఁదిఁ । గొట్టి పాఱఁగ నైన గోవిందుఁ డలిగి
నరుఁ జూచి పల్కె : "ధనంజయ, కంటె ! । సురనదీసూనుని శూరత్వక్రమము;
నిమిషమాత్రములోన నీసేన నెల్ల । సమయింప నున్నాఁడు చాటి చెప్పెదను;
ఇవ్విధం బెఱిఁగియు నేల యుపేక్ష ? । నొవ్వదే ధర్మసూనుని చిత్తవృత్తి ?"
అనిచెప్ప వినియును నమ్మాటలెల్ల । విననివాఁడై క్రీడి విన్ననై యున్న
వెండియు హరి పల్కె : "విరటు పాళెమున । నుండి సంజయుతోడ నొగి వెనుకకును
ఏనును వినుచుండ నేమంటి క్రీడి ? । మానవచ్చునె నాఁటిమాటలక్రమము ?
ఒరులు నవ్వకయుండు నునికి మే." లనిన । నరుఁ డిట్లుచెప్పె మనంబు కందెల్ల :
"చంపుటకేఁ బ్రతిచంపక మానఁ ; । జంపుచో బాంధవచక్ర మింతయును.
బంధుచక్రముఁ జంపి పడయు రాజ్యంబు । బంధమే కాక లాభము భంగి యగునె !
ఐనను నీవు నాకద్వైతబోధ । మాననిచ్చితిఁ గాన నా ప్రభావమున
నరివధ చేసెద ; నాభీష్ముమీఁద । నరుగ నిమ్ము రథంబు యదువంశతిలక !
ఈతని నారణం బీక్షింప సురలు । కౌతుకులై నారు కానంగ వచ్చు."
అనినఁ గృష్ణుఁడు నట్లు నాతనిరథము । చననిచ్చె గాంగేయు సమ్ముఖంబునకు.
అదిచూచి వారిసైన్యముదైన్య ముడిగి । త్రిదశేంద్రసుతుఁ గూడి దిట్టతనమున
గాంగేయుతేరిపైఁ గవిసిన నతఁడు । పొంగుచు దివ్యాస్త్రములు ప్రయోగించి

1. గ్రొడ్డాడి. 2. వలిపెలి. (మూ).

యాసేనఁ బఱపి బిట్టార్చి హుంకార । భాసురుఁడై నిల్చి [illegible]
"అర్జున, చూచి పోరాడుమీ నిన్ను । సర్జించరాదని [illegible]
సురగరు డోరగాసుర సిద్ధ సాధ్య । నరుల గెల్చిన [illegible]
అడరితి నీమీఁద ననఘాత్మ, నన్ను । నడఁచి [illegible]" [illegible]
ఘోర నారాచ సంక్షుభితాంగుఁ జేసి । నారాయణుని [illegible]
వెండి మేడలవంటి వెలిమావురముల । గుండియ [illegible]
మైదుతూపుల వానరాంకంబు నాటి, । యీ దివ్యరథము [illegible]
రథ తురంగములు తీవ్రత యోర్వలేక । [1]శిథిలీకృతంబులై [illegible]
విముఖంబులైన వేవేగఁ గృష్ణుండు । సమకొన్న [illegible]
ఘోటకంబుల నూలుకొనఁ జేసికొనుచు । మేటి భీష్మునిమీఁద [illegible]
నరదంబు పఱపిన, నర్జునుండొక్క । శరమున గాంగేయుచాపంబు [illegible].
నఱికిన నతఁడొండు నవశరాసనము । తెఱచు దీప్తుల నింద్ర ధనువుతో [illegible]
దొరికించుకొని తూపు తొడగక మున్నె । నరుఁ డదియును [illegible]
తునిమిన నింద్రపుత్రుని మెచ్చియతఁడు । ధనువు [illegible]
రాముచేఁ గొన్న నారాచ సప్తకము । సోమాగ్ని [illegible]
నరుని పక్షోవీధి నాటనేయుటయుఁ, । కరలాఘవము [illegible]
రక్తాయమానుఁడై రశ్మిగుందియును, । భక్తవత్సలుఁ [illegible]
సొలయక నిలిచి భీష్మునిమీఁద నస్త్ర । జాలము [illegible]
"ఆపగేయుఁడు నొచ్చె; హరిసూతి నొచ్చె; । [illegible]" [illegible]
నాజి సేయకయున్న యన్నిభావములు । రాజీవనేత్రుండు [illegible],

శ్రీకృష్ణుఁడు తేరు డిగి భీష్మునిపైఁ బోవుట

"యూరకే నేనున్న నుచితంబు గాదు; । [illegible];
తప్పెఁ గార్యము పోటుతడకట్టఁబట్టి; । తుప్పనట్టని యున్న తూపు[illegible];
అవియేల మునికోల నడఁచెద." ననుచు । [illegible]
పదరుచు నొగలిపైఁ బగ్గముల్ వైచి । యదువంశ తిలకంబు [illegible]
గిటి శేష కచ్ఛప క్షితిధర కుంభి । పటలి పాతరలాడఁ బగుల [illegible]

1. శిథిలయంబులై. (మూ).

అవనికి [1]లంఘించి యంతంతవెనుకఁ । దవిలి పార్థుండు రాఁ దనువు చెమర్ప,
'వడి మనుమని మీఁద వలదాగ్రహంబు । విడు' మని పాదారవిందంబు [2]గంగ
చిందెననంగ నూర్జితపు ముత్యాల । యందియల్ ఘల్లుఘల్లని మ్రోయుచుండ,
పీతాంబరము జీఱఁ బింఛంబు జాఱ । జాతైనతొడవులు జవముచే జాఱ
గంగాతనూజుపైఁ గవియుచో, నతఁడు । పొంగుచు సంతోషపులకముల్ నిండ
"హరిహరి! గోవింద! యచ్యుత! యమిత! । మురవిరోధి! ముకుంద! ముచికుందవరద!
రావయ్య మృతి తృణప్రాయంబు నాకు ; । నీవు చంపుదువఁట ! నేఁ జావలేనె !
విరజ యెవ్వఁడెఱుంగు విష్ణులోకంబు । తెరువు లెవ్వఁడెఱుంగు దేవేంద్రవంద్య !
కానఁబోయెడి తీఁగె కాళ్లఁబెనంగె ; । నే నిన్నుఁ గలిసెద నేయవే తెగను.
వేమాఱు నీకింత వేఁగైన నేను । భూమియుండిన నేమి పోయిన నేమి ?
పడఁజాలఁ బడఁజాల భవమహాజలధి । కడలేదు కడలేదు కావవే తండ్రి !
వచ్చెదు పోయెదు వధియింప వెపుడు ; । మెచ్చుగా నిండదో మిగిలి నాతపము ?
దాసునిఁ గృపఁజూచు తలఁపున నీవు । భాసిల్ల వచ్చితి భళిరె నాసామి !
చెచ్చెర నీవు వేంచేసి చంపంగఁ । జచ్చుటవో జన్మసాఫల్యమాట."
అనునంత నర్జునుం డామహావిష్ణు । వెనువెనుకనె డాసి వెననిల్వఁ బట్టె
నీతఁడు తగులక యీడుచుకొనుచు । [3]నాతతగతిఁ గొన్నియడుగులు గడవ
నడుగులఁ బదిలంబు నాత్మసత్వంబు । నెడలంగ గాండీవి యెట్టకేలకును
శౌరి నిల్వఁగఁ బట్టి చాల దైన్యమున । నీరెలుఁగునఁ బల్కె : " నేమయ్య కృష్ణ !
ఆజి మానఁగలాఁడనని బాస పల్కి । యోజించితివి నన్ను యుద్ధకార్యమున.
సత్యవాదివి నీవు సరణి దప్పినను । సత్యమెక్కడఁ బోవు జగదేకవరద !
ఏనుండ నీతని కెట్లెత్తుకొంటి ? । వేనాఁట డయ్యారే యెవ్వరు నాజి ?
ఎగ్గులుమోప నన్నిట జాఱవిడక । దిగ్గున రావయ్య తేరిమీఁదికిని.
హితమేది భీష్ము నేనెంత నొంచెదనో । ధృతిఁజూతు రావయ్య తేరిమీఁదికిని.
నీవులేని రథంబు నేనెక్క వెఱతు । దేవ, రావయ్య నా తేరిమీఁదికిని."
అని యని ప్రార్థింప నమ్మాటలకును । వనమాలి నవ్వుచువచ్చి తేరెక్కె
పార్థునిఁ దేరెక్కఁ బనిచిన నతఁడు । నర్థిఁ దేరెక్కె శరాసనంబెత్తె
దేవదత్తంబొత్తె దేవ, నీమొనలు । జీవంబులెడలి మూర్ఛిలి తన్నుకొనఁగ

1. బంపించి. 2. గలఁగ. 3. నాతని. (మూ).

నప్పుడు ప్రళయకాలాంతకు పగిది । నిప్పులు కన్నుల నిగుడ మీఁతంద్రి
యార్చి శేషసమంబులైన బాణములఁ । బేర్చి యాసేనలఁ బేలెత్తనేసి
[1]గాలిధూళులఁ బుచ్చి ఘనుఁ డంతఁ బోక । వాలికతూపుల వనమాలి నరుని
నొప్పించి భీమసేనుఁడు మొదలైన । యప్పాండవానీక మతిభీతిఁ జూడ
యాదవబలమును నా మత్స్యబలము । చేదిబలంబును సింధుబలంబుఁ
బాంచాలబలమును బలిసి పైఁబడిన । సించుక దయలేక యా శాంతనవుఁడు
క్షితి బలుమానిసి చీమలఁ తెట్ట । ధృతిఁ గాలఁ ద్రొక్కిన తెఱఁగు దీపింప
మార్గణంబుల రూపుమాపుచునుండ । భర్గు రెండవకన్ను పడమటఁ గ్రుంకె.
ప్రొద్దుగ్రుంకినఁ బెద్దపొద్దు పార్థులకు । నద్దేవనదిసూనుఁ డరుగఁడై తోఁచె.
'ఆపగేయునిచేత నడఁగి పాండవులు । [2]వేపట్టి త్రవ్వత్తురో వీరులై నన్ను
నొదిఁగెదఁ గాక పయోధి' యన్నట్లు । చదురొప్ప రవి యిట్లు చరమాద్రి నొదిఁగె.
యమసూతి యట్లు సంధ్యాప్రవర్తనము । తమసైన్య మట్లున్న దైన్యంబుఁ జూచి
కుందుచుఁ దలయూఁచుకొని వెచ్చనూర్చి । చెందినవగఁ గొంకనే పూరకుండి
'ధృతి నిప్పటికి సేనఁ ద్రిప్పుటే కార్య । గతి యని తలపోసి ఘనుఁ డట్టిపనికిఁ
దగువారి నియమించి తాతచే మిగుల । నొగిలిన తమ్ములు నొగిలిన దొరలు
వెడజూదమున నాఁడు విఱిగిన పిఱుగు । తడవి వెండియువచ్చెఁ దమకని తోఁప.
మానంబుతోఁ గొల్వ మానవేశ్వరుఁడు । సేనానివేశంబు చేరె దైన్యమున.
సీతనూజులు నిట నిజసేనఁ ద్రిప్పి । కౌతుకంబున భీష్ము కడిమిమెచ్చుచును
ప్రముక్కుచుఁ దెలివిమోములఁ బిక్కటిల్ల । మక్కువ వచ్చిరి మందిరములకు.
దురమున యమసూతి తొమ్మిదోనాఁడు । కురుసేన కిట్లు నుగ్గులుగాఁగ విఱిగి
యారాత్రి నొంటిమై ననుజులుఁ దాను । నారాయణుండున్న నగరికిఁ బోయి
యుచితాసనంబుల నున్నచో సొలపు । పచరించి హరిఁజూచి పలికె ధర్మజుఁడు :
"చూచితిగా నేఁడు సురనదీతనియుఁ । డేచి సేనల నెదురెందును లేక
చెండాడె; నేమిచేసిన మాను వగవు? । అండాన నెల్లి యేమని వత్తు ననికి?
ఇప్పుడు నాత్మలో నితని రౌద్రంబు । డెప్పరంబై తల్లడింపంగఁజొచ్చె.
ఆఖండపరశువో! యాఖండలుండో! । యేఖండములఁ గాన నింతటివాని!

1. గాలిధూళ్ల. 2. వ్రేపట్ట వ్రంతురో. (మూ).

సర్వాంకుఁ డింతటి సత్వంబులేక । దర్పించి మనతోడఁ దానెట్లు పోరు?
కావున నాకును కలసేనలెల్లఁ । జావంగ నేటికి సమరంబు చాలు.
అటుగానఁ దపమున కరిగెద ముక్తి । ఘటియించు పుణ్యులఁ గనుఁగొందు నధిప!
కడునొచ్చి నిదె నాకుఁగా నీబలంబు ; । కడపట సమరముఖంబున కీక
యొద్దనే యిడుకొని యుండెద ; దీని । కెద్ది హితంబు నాకెఱిఁగింపు దేవ!"
యనిన నించుక నవ్వి హరి నృపుఁ బలికె: । "విను నీకుఁ దపమేల? విపినంబులేల?
అనుజులు నీకు మహాప్రతాపాఢ్యు । ఘను లరి భంజనక్రము లున్నవారు ;
ఏనున్నవాఁడ నీకేల యీవగపు? । భూనాథ, విమతులఁ బొరిగొందుగాక.
వగవకు నరుఁడు దేవవ్రతుమీఁదఁ । దెగఁ జాలకున్నను దెగువమై నేను
బగ యణఁగించెదఁ బట్టక నన్ను । దగిలి చూడుము చాలధైర్యంబు పట్టి.
సంజయుతో సవ్యసాచి యేవినఁగ । [1]నెంజిలిమాటలు నెఱి నాఁడెఁ గొన్ని.
అవి వెలారింపక యతఁ డేలమాను? । నవనీశ, యేనేల యవి మాననిత్తు?
అవిగాక యేనను నాడితిఁ గొన్ని । వివిధవీరోక్తులు వినఁగ సంజయుఁడు.
అవియేల నరుఁడు సేయక పోవనిచ్చు । నవనీశ, యీకార్యమంతయు." ననిన
నారాజు తనకోపమంతయు మాని । శౌరికయ్యము[2]మాట జాఱ నిట్లాడె:
"రణ మహాభార నిర్వాహణ విద్యకును । గుణిఁ బార్థుఁ జాలించి గోవింద, నీవు
తన సహాయుఁడగదా! తలకొంటి మొదల; । అనిసేయు మాట లిట్లాడుట తగవె!
ఆపని యట్లుండె, నాది కాలమున । నాపగేయుండు నాకనురక్తితోడఁ
గౌరవకార్యంబు గావించునపుడు । కోరుదు హితమని గుణమాడినాఁడు.
నవఖండ రాజ్యంబు నాకు నీవలసి । తవులాటముగ నాడెఁ దాత యీమాట.
మముఁ దండ్రితరువాత మక్కువఁ బెంచి । విమతుల రాయిడి వెల్లిఁ గాపాడి
కడపట రాయిళ్లు గలిగినయపుడు । విడువఁ జాలని తాత వెదకినఁ గలఁడె!
ఇట్టి పుణ్యాత్ముని నిలఁ గూల్చియైనఁ । బట్టంబు గైకొనఁ బదరెడు మనసు.
కాల్పనా యీ వృథా క్షాత్ర ధర్మంబు! । బేల్పెట్ట విధి నన్ను బెనఁచినాఁ డిందు."
అనిన నచ్యుతుఁ డాత్మ నతఁడు గాంగేయుఁ । గనుఁగొనఁబోయెడు కథలు మున్నెఱిఁగి
దేవవ్రతుఁడు తన్ను దిగిరమ్మనిన । యావాక్యమున కేఁగునదియును నెఱిఁగి
ధర్మజుఁ బలికె: "నీతలఁ పెల్లలెస్స; । ధర్మాత్ముఁడగు భీష్ము దర్శింపఁ బొమ్ము.

---

1. నేఁజేరి. 2. చోటు. (మూ)

నీవు గానఁగఁ బోయి నెయ్యంబులాడి । యీవీరు నేఁడాజి నాఁపకయున్న
నేనఁ జూర్ణంబుగాఁ జేయు నజ్జోదు; । దీని నెఱింగి చింతింపు హితంబు.
నీవిప్పు డగుగుము నిజనధోపాయ । మావీరుఁ డెఱిఁగించు నది తప్పరాదు.
మనమందఱము గుప్తమార్గంబుగాఁగఁ । జని యమ్మహాత్ముని చరణపీఠమున
శిరములు మోపి నిశ్చింతత నెట్టి । వర మడిగిన నిచ్చు వరదయామూర్తి.
అతఁడు చెప్పినత్రోవ నందఱు నడువుఁ । డితర మేటికి ? '' నన్న నిదకార్యమనుచు

పాండవులు రహస్యప్రకారమున భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట

వంచనావృత్తి నెవ్వరుఁ గానకుండ । నెంచఁ గృష్ణునిఁ గూడి యెల్లపాండవులు
సౌమ్య వేషములతోఁ జనుదెంచి భీష్ము । రమ్య హర్మ్యస్థలి రయమొప్ప నెక్కి
సముచితగతిఁ జొచ్చి జాహ్నవీతనయు । మమతపెంపునఁ గాంచి మక్కువ మ్రొక్క
నత్యాదరంబున నతఁడు దీవించి । ప్రత్యేకకుశల సంప్రశ్నలు చేసి,
" హరి పూర్వకముగ నిట్లందఱు నిచటి । కరుదేరఁ బనియేమి ? హరిశౌర్యులార !
ఏమిగావలె వరం బెఱిఁగింపుఁ. '' డనిన । దామోదరుని బుద్ధిఁ దలఁచి ధర్మజుఁడు
అవనత వదనుఁడై యప్పుడిట్లనియె : । " దివిజనదీపుత్ర, తిరుగకు వరము;
ఏ వరంబున రాజ్యమే తెంచు నాకు । నే వరంబున సేన యిటు నాకు నిల్చు ;
నా వర మిమ్మన్న నతఁడు చింతించి, । " భూవర, యే నాజిఁ బోరాడునపుడు
నీకు రాజ్యమురాదు నిలువదు ప్రజయు । నాకు నీవరమును నడపను వలయు ;
నానాక్రమంబుల నన్ను నిర్జించి । పూనుము శుభములు భూనాథతిలక ! ''
అనిన నంజలిచేసి యారాజు పలికెః । " నిను గెలువఁగరాదు నిర్జరాదులకు;
నిప్పుడు చూచిన నీవు మనుష్యు । చొప్పు దాల్తువుగాని శూరత నాజి
మిక్కిలి చేదోయి మిక్కిలి కన్న । నెక్కినగోరాజు నిల దాఁచి హరుఁడు
పోరాట కేతెంచుపోల్కి నుండుదువు । తేరిచూడఁగరాదు దేవ, నిన్నపుడు.
ఇచ్చట నీకృప యేమాశ్రయింప । వచ్చితి మెఱుఁగనివారము గాము.
ఇట్టి నిన్ను జయింప నేదియుపాయ ? । మెట్టైన నది నాకు నెఱిఁగింతు గాక. ''
అనిన భీష్ముఁడు నవ్వి, " యదియట్ల తగును ; । నను గెల్వఁగాదంటి నరనాథ, నిజము.
అది యెఱింగియు గెల్వ నను వడిగెదవు ; । తుదిఁ జెప్పకుండుట దోషంబు నాకు,

విల్లు వట్టుచునుండి విను మేను దొల్లి । యెల్లరు విన నిర్ణయించిన ప్రతిన.
జోడుఁ బుచ్చినవాని, స్రుక్కుచు శిరము । వీడినవానిని, వెలఁదినై పుట్టి
పురుషత్వ మట మీఁదఁ బొందినవాని, । ధరణిపైఁ దనయాయుధముఁ బెట్టునతని,
[1]సిడము వంచినవాని, స్త్రీపేరు గనకు । నడవ నుండెడువాని, నందనహీనుఁ,
దోడఁ బుట్టినవాఁడు దొరకని యతని । నోడుదు నాజిలో నొగి నెదిరింప.
నారినై మునుపుట్టి నడుమఁ బౌరుషము । చేరినట్టి శిఖండి సేనాని మీకు.
అతఁడు తొల్లిటి జన్మమందును మగువ. । హితము చెప్పెద మీకు నింద్రజుఁడాజి
వాని మున్నిడుకొని వచ్చి యే నేటు । మానినతరువాత మఱి నొంచునేని
పడుదు; నంతన బంధుపరివారయుక్తిఁ । బడుదురు కౌరవభటులు మీచేత.
ఇది నాకునుపకార మీవుగాదనక । వదలక సేయుము వచ్చుఁ గోరికలు.
అనయంబు నిందు దోషాదోషచింతఁ । బనిలేదు మీకు నాపనుపునఁ గాన."
అనిన వా రట్లు కాకని సాఁగి మ్రొక్కి । కనుఁగవలను బాష్పకణములు దొరుఁగ
నింతదయామూర్తి నింత సర్వజ్ఞు । నింతటిపురుషార్థహితుఁ గాన మనుచు
మనసున శోకంబు మడతలు గొనఁగ । మనుములు తాత నసస్మృతి వీడుకొనుచుఁ
దమపాళెములకు నందఱుఁ బోవుచోటఁ । గమలనాభునిఁ బల్కెఁ గాండీవధరుఁడు:
"సంసారభారంబు చాలించెఁ గాన । హింసకు నను బెట్టె నీపుణ్యధనుఁడు.
వంచన నితని సుర్వరఁ గూల్చి యేను । బంచపాతకులలోఁ బడఁగలవాఁడ.
బాలుండనై ధూళిపటలిలో నాడ । నాలింగనముచేసి యటఁదెచ్చి నన్ను
బాండుఁ బోలిన బాహుబలుఁడు వీఁడనుచుఁ । బుండలించిన తాతఁ బోనాడఁ గలనె!
అక్కటా! తండ్రి లేఁడనకుండ మమ్ము । నొక్కలాగునఁ బెంచి యుర్వి యేలించి,
నేఁడును హితమాత్మ నెఱపెడు తాత । వాఁడి తూపులఁ జంపువాఁడను గలఁడె!
గురుని ధర్మజ్ఞుని గుణి వయోవృద్ధుఁ । బరమశౌర్యు దయాళుఁ బరతత్త్వవిదుని
సురనదీసుతుఁ జంపఁ [2]జొచ్చునే మనసు! । బిరుదుతో సేనఁ జంపినఁ జంపుఁ గాక."
అనినఁ గృష్ణుఁడు నవ్వి యర్జునుఁ బలికె: । "విను రాజవై బుద్ధి విడుతువే నీతి!
క్రూరతకోర్చి శత్రుల రోయకణఁచి । ధారుణిఁ బ్రజలచేఁ దగుపాలుగొనుచుఁ
బాత్ర వ్రయంబు దప్పని ధర్మరతియుఁ । జిత్రసాహసము ప్రసిద్ధి రాజులకు.

1. శిరము. 2. నేర్చునే. (మూ)

అదియును గాక నీ వాపగాతనయుఁ । గదనంబులోఁ జంపఁగలవాఁడ ననుచు
నాడితి వీమాట లఖిలంబు నెఱుఁగ; । పాడియే యిమ్మాట ప్రతి వాల్యకునికి ?
పలుకులేటికి భీష్ముఁ బరిమార్చుటకును । నలువ నిన్ను సృజించినాఁడు మేదినిని."
అనినఁ గవ్వడి పల్కు : "నశ్రైన నాజి । నెనయ శిఖండి మున్నిడుకొని యేను
నితరుల నేయుదు ; నీతఁడా భీష్ము । ధృతిఁగూడి యేయును దెగువతోడుతను.
వాహినీతనయుండు వానిచేఁ గాని । దేహంబు విడువఁడు దేవతాఘటన."
అనిన నవ్వి మురారి యాక్రీడిఁ బలికె : । "అనఘ, మంచున సూర్యుఁడణఁగునే యెందు !
వలలకుఁ దగులునే వాలుసింహంబు ! । చెలఁదినూలునఁ బోయి చిక్కునే గరుడి !
కమ్మని గాడ్పునఁ గదలునే కొండ ! । యిమ్మహాబలుఁ జంప నీతనితరమె !
నీయేట్లకును గాని నీతాత వజ్ర । కాయంబు దునియదు కడపటిమాట.
ఆచార్యు మెప్పించి యాతని కృపను । నీచేతఁ దగిలిన నిశితబాణములఁ
దెలిసి నీవు శిఖండి దీముగా నొడ్డి । బలిమి నేసినఁ గాని పడఁడు భీష్ముండు."
అనుటయు ననుమాన మర్జునుండుడిగి, । "ఘనుఁడ, నీవాక్యంబు గాదన వెఱతు ;
అప్పటి శోకకార్య మయ్యెడుఁ గాక । చెప్పనేటికి ?" నన్నఁ జెలఁగి రందఱును.
వినుము భూవర, పాండవేయు లీరీతిఁ । జనుదెంచి శిబిరంబు సంప్రీతిఁ జొచ్చి
జలజాక్షు నిజ నివాసమునకు ననిచి । తలకొని తాము దమ తమ యిండ్ల
ననిచిరి సుఖనిద్ర నారాత్రి." యనిన । జనలోక విభుఁడు సంజయుఁ బల్కె నిట్లు :
"పౌరుషోపాయంబు పాసి పాండవులు । శౌరి వాక్యముల వంచనకు లోనగుచు,
గౌరవార్థవిధేయు గాంగేయుఁ జంపఁ । గోరి రెంతసుఖంబొ కువలయాపేక్ష !
ఏయకుండెడువాని నేయఁ బార్థులకుఁ । జేయి యెట్లాడె నూర్జితశౌర్యులయ్యు ?
వినిపింపు తరువాతి వృత్తాంత." మనిన । జనవల్లభునకు సంజయుఁ డిట్టు లనియె :

భీష్ముని దశమదివస యుద్ధక్రమము

"అరుణోదయమ్మున నమ్మఱునాఁడు । పరివార సహితులై పాండునందనులు
వెడలి మొగ్గర మర్థి విరచించు చోటఁ । బుడమిరేని యనుజ్ఞఁ బూని సేనాని
మొనకు దండి శిఖండి ముందట నిలిపి, । ఘనపార్శ్వముల భీముఁ గవ్వడి నునిచి,
ద్రౌపదేయుల సుభద్రాతనూభవుల । దాపట వెలుపటఁ దగనుండఁ బనిచి,

యానికటములఁ గృష్ణానుజుఁ జేకి । తానుల నిల్ప, నందఱకు ముందఱను
దానును దన సహోదరులును మాద్రి । సూనుండు మఱి ధర్మజుఁడు నిల్చిరధిప !
వీరి సూరెల మత్స్యవిభుఁ డాదియైన । ధారుణీశుల నిల్పి దండనాయకుఁడు
కేకయులను ధృష్టకేతుని [1]నితము । గైకొని ముంగలగా నిల్పె నధిప !
గట్టి మొగ్గర మిట్లు గావించియపుడు । నెట్టన బహుతూర్య నినదంబుతోడఁ
గౌంతేయు లేతేరఁ, గౌరవాధీశు । లంతకుమున్న కయ్యమునకు వెడలి
గాంగేయు నగ్రభాగంబున నిలువ । ... ...
గాంభోజ మద్రేశ గాంధారముఖ్య । కుంభినీపతు లంతఁ గూడి సైన్యముల
రాజుచుట్టును రామరక్షయై నిలువ । రాజేంద్ర, మీ మొగ్గరం బిట్లు గూడి
కదిసిన రెండు ముగ్గరముల నస్త్ర । [2]భిదుర ఘట్టన వహ్ని పృథివి వేఁచుచును
అన్యోన్య ఖడ్గధారాహత ప్రహత । విన్యస్త శోణితావృతలోక మగుచు,
నితరేతరాహ్వాన హీంకృతధ్వాన । వితత ప్రతిధ్వాన విపులాద్రియగుచు
రణము చెల్లఁగఁ బరాక్రమశాలి భీష్ముఁ । డణిమాదిగుణ మార్గణావళి పఱపి
ప్రకట శాత్రవ సహస్రముల ముబ్బాము । లకుఁ దెచ్చుచో నందు లయమైన విండ్లు,
విఱిగిన పడగలు, ప్రీలినజోళ్లు, । చిఱిగిన గొడుగులుఁ, జీకాకుగాఁగఁ
గెడసిన హయములుఁ, గీలూడిధాత్రిఁ । బడిన తేరులు, ద్రస్గఁబడిన యేనుఁగులుఁ,
గాల్గాలఁ బెనఁగిన కాల్బంట్లు, దిశలు । నాల్గు దాఁటిన రక్తనదులును గలిగి,
లయకాల రుద్రలీలా తాండవోగ్ర । భయద ప్రతాప సంభ్రమమయ్యె రణము.
కనుఁగొని యార్చి శిఖండి యాభీష్మ । నొసర మార్కొని నాల్గునుగ్రబాణముల
నాటిన విముఖుఁడై నవ్వుచు భీష్ముఁ: । "డేటికిఁ దిరుగుదువీవు కయ్యముల ?
మడఁది పుట్టుసుగాక మగపుట్టుఁ గాక । యెడకాటమైన పుట్టిట్లు మోసెదవు ?
ఆఁడు చందము చెందినట్టి నీవెంత । వాఁడిచూసినఁ జూపు వనిత, యేనలుగ.
ఓశిఖండి, తొలంగు మోసి! ఖండింప । నాశయే యీరీతి నాట దాసికిని ?
[3]పంపులు పడి వచ్చి పాండవసేనఁ । జంపనీయక యేడ నంగడమైతి ?"
వనినఁ గోపించి వాఁడనియె భీష్మునకు: । "నను నేల యాఁడుచందము చెందె నంటి !
వాడలిలో నగమిట యువిదయైనాఁడు । మృడుఁడు లోకులకింత మెత్తనైనాఁడె!

1. నితల 2. బిరుదుకట్టిన. 3. పప్పులు. (మూ).

ఆఁడదియే పోరె నది సత్యభామ; । యాఁడదియై పోరె నది భద్రకాళి.
ఏనును నీతోడ నిప్పుడు పోరి । మేనితోఁ బాపెద మేటివై నిలుము.
ఇరవొప్ప నృపతుల నిరువదియొక్క । తరముల నారి నంతకుఁ గూర్చినట్టి
పరశురాముని కీవు ప్రతి ననుకొందు. । ... ...
ధృతి నన్ను గెలువుమా దీల్పడిపోక. । ... ...
ఆరయ మగవాఁడవైన నీవొక్క । నారాచ మేయుమా నామేను నాట.
ఏయు మేయకయున్న నే నిన్ను దీవ్ర । సాయకంబులు నాటి సంహరించెదను.
ఇమ్మైన నిన్ను నే నిలఁగూల్పకున్న । నమ్మిక నేఁ బట్టినది విల్లుగాదు."
అనుచు వెండియు భీష్ము నతఁడేయుచుండ । ననిమిషేంద్రతనూజుఁ డాత్మ నుప్పొంగి,
"వింతయైనది నేఁడు వీని చందంబు; । శంతనుసుతునకుఁ జావు కాలంబొ!
ధర భీష్ముఁ ద్రెక్కొను దైవంబవీనిఁ । బెరరేచి యాడించె బీరంబు లిట్లు.

అర్జునుఁడు ప్రోత్సహించి శిఖండిని భీష్మునిపైఁ గవియించుట

ఏను నీయుత్సాహ మినుమడింపంగఁ । బూని పల్కెద." నని పురుహూతసుతుఁడు
"ఓరా శిఖండి! నేఁ డడరియున్నాఁడ । వారాసి ఖండింపు మాపగాసుతుని.
మానకు మీ వైరి మండలితోడ । మానవేంద్రులు నగ మగమాటలాడి.
వెనుకకుఁ బోకుమీ వీరెల్ల నన్ను । ఘనత నొత్తుకయుండఁ గాపాడువాఁడ."
అనియె నప్పుడు; భీష్ముఁడప్పుడు తొలఁగి । చని బల్మిఁ బాంచాలసైన్యంబుఁ దాఁకి
కలఁప నయ్యెడఁ జొచ్చి కౌంతేయుబలము । బలభేదినందను ప్రాపున నెక్కి
కురుసేన నాహుతిగొనుచుండఁ జూచి । కురుపతి మిన్నేటికొడుకును డాసి,
"కటకటా! నీవుగల్గఁగ నాబలంబు । ఇటు కొల్లఁ బోవునే యితరులచేత!
ఈ వూరకున్నచో నెవ్వారు దీనిఁ । గావఁ బ్రోవను దిక్కు కఠినప్రతాప!"
అనిన దేవవ్రతుం డారాజుఁ బలికె: । "వెనుకకు నీసేన వెసఁగాతుఁ బ్రోతు;
తెలుగని యట్టి సత్యము నేఁడునాకుఁ । దటిగినట్లున్నది దైవకృతంబొ!
నిత్య వేవుర వర్ణనీయ సాహసుల । మృత్యువునకుఁ జేర మీటెదువ్రతము
నీకొక్క నేఁటితో నిప్పుడు తీఱె. । నాకు నీచేయు మన్నన దొడ్డయప్పు.
నేఁటిచందముచూడ నృప, వారునన్ను । మీఁటుదురో వారి మీఁటుదో పాఱి.

ఒకర నీ రెంటిలో నొక్కటి నిజము; । విను వారి నే మీఁటువిధము సంశయము.
మర్త్యమాత్రులచేత మడియరు వారు; । మర్త్యమాత్రులచేత మడియను నేను;
నరనాథ, యట్లయ్యు నాచేతి బలువు । పరికింపుమీ." యని బాహుగర్వమునఁ
బటుతర వివిధాస్త్ర పావకశిఖల । నటు నిటు వైరిసైన్యాటవిఁ బొదివి
కౌంతేయపరులకుఁ గనుఁగొనరాక । యెంతయుఁ గ్రూరుఁడై యితఁడగ్నిపోలె
వెలుఁగుచు నాసేన వెసఁ గాల్చుచోట । బలు గాడ్పుచందమై ప్రభువ, నీ మొనలు
తోడైనఁ దొడఁగి 'నిర్ధూమధామంబు' । జాడసేయఁగఁ, జూచి చైద్య పాంచాల
పాండవ యాదవ పాండ్య కేకయుల । దండనాథు లెదిర్చి తఱిమినఁ బేర్చి
ధార్తరాష్ట్రబలంబుఁ దఱిమిన ప్రేలు । దూర్తమనక రాని తుములంబు బలసె.
అట్టిచోట శిఖండి నాక్రీడి చూచి: । "చుట్టుముట్టుము భీష్ముఁ; జోరము పోటునకు;
ఏనున్నవాఁడ నీకేల శంకింప? । నీ నిర్ణయములేల నెఱపవు తెగవు?
ఈతని పనియెంత యీవటు నిలువు । శాత సాయకములఁ జంపెద నేను."
అనిన మాటలు విని యఖిలసేనలకుఁ । దనచేయి ద్రుపద నందనుఁ డెత్తి పలికె:
"మన యోధులందఱు మందాకినేయు । నినుపుఁ దమ్ములవెల్లి నిశ్శంకఁ బొదివి.
ఇంద్రజుండున్నవాఁ డీ సమీపమున; । నింద్రాయుధముఁ బోలు నీతనివిల్లు;
ఏనున్నవాఁడ మీకేల కొం." కనుచు, । సేనాధిపునిఁ బల్కె జిష్ణుండు తాన:
"ఏమింటి నిదివేళ యీభీష్మునడఁప । నీవంటి వానికి నేలయుపేక్ష!
తోడుగలప్పుడే తొడఁగి శాత్రవుల । నోడఁజేయక యునికి యుచితమే!" యనిన
గణనకు నెక్కుడై కౌంతేయభటులు । గుణనినాదములు దిక్కులునిండఁ గవిసి
యేయుచో వారితో నిట్లను భీష్ముఁ: । "డాయువులొల్లగో యజ్ఞానులార!
భారమతులు మీరు పాఱక యేల । తూఱరవచ్చెదరు మృత్యువునోరిలోన?
కొలఁదులఁ బోవు నాకోలలు గుండ్ల । కొలఁదులు మీకు గ్రక్కున నెక్కుఁదగునె?"
అని యనివారణ నాభీష్ముఁ డేచి । తనువులొల్లసి వారి దళముల నేసె.
మహితాత్ములపుడు ధర్మజ భీమ నకుల । సహదేవులును సైన్యసంరక్షకుండు
కేకయులును ధృష్టకేతు సాత్యకులుఁ । జేకితానుఁడు మాత్స్య జిష్ణునందనులుఁ
బాంచాలి కొడుకులుఁ బరఁగ ఘూఁగఘుఁడుఁ । బాంచాలుఁ డాదిగాఁ బసనైన దొరలు
ఏకయత్నంబున [1]నెక్కుచో, నిచట । నీకుమారులును ద్రౌణియు ద్రోణ కృపులు

1. నొక్కుచో. (మూ)

భూరిశ్రవసుఁడు కాంభోజ సైంధవులు । సార బల ప్రౌఢి నసురయత్నమున
గాంగేయునకుఁ దలకడచి యాదొరల । నంగలించి యొనర్చి రాహవక్రీడ.
ఇట శిఖండినిఁ గ్రీడి యెదురుగా నొడ్డి । తటినీకుమారుతోఁ దలపడఁ గడఁగఁ
దొడిఁబడ నెడసొచ్చి దుశ్శాసనుండు । వడిఁ గ్రీడి వాలంపవాన ముంచుటయు
సరకుగాఁ గొనక వాసవి దంతిముఖుఁడు । విరులవానఁ జెలంగువిధమునఁ జెలఁగి
సానఁబట్టిన నారసము లక్కుమారు । మేన ముప్పదిగ్రుచ్చి మిగుల నొచ్చియును,
యువరాజు పార్థునియురమున నైదు । పవులక హరిమేనఁ బదియు నాటుటయు
నగుచు నర్జునుఁ డని నఱకి యయ్యనుజు । మొగమున నాలుగమ్ములు నిల్వ నాటి
విల్లు ద్రుంచిన నొండువిల్లు వాఁ డమరు । తెల్ల మెచ్చఁగఁ దాల్చి యుగ్రుఁడై మేన
నారాచములునింప నలిఁద్రుంచి యశనిఁ । గ్రూరాస్త్రములు వమార్చఁగ నేర్చు నర్జునుఁడు.
అప్పు డాతనిఁ దెచ్చె హయచోదకుండు । తప్పక భీష్మురథంబు మాటునకు.
భూవర, విను మద్రభూపతి దొడర । నావేళఁ బద్మనాభానుజుతోడ,
అరయ సుదక్షిణుం డభిమన్యుతోడ, । సరిద్రోణి మత్స్య పాంచాలురతోడ,
ధృతి సహదేవుతోఁ గృపుఁడు, నమ్మాద్రి । సుతు నన్నతోడ నచ్చుగ వికర్ణుండు,
దొరయ ఘటోత్కచుతోడ దుర్ముఖుఁడు, । పొరి పొరి భీముతోఁ భూరిశ్రవసుఁడు,
నంత ధర్మజుతోడ నస్త్రగురుండు, । వింతగాఁ బోరాడ వెలసెఁ గయ్యంబు.
అన్యోన్య కేతనాయత ఖండనములు, । అన్యోన్య సూతసంహార కర్మములు,
అన్యోన్య జవనవాహన హరణములు, । అన్యోన్య చాప సాయక భంజనములు
కలిగి యామెక్కటికయ్యంబు చూడఁ । బ్రళయకాలాభీలభంగి దీపించె.
మెఱయు బాణార్చులు మెఱుఁగులు గాఁగ । నుఱుకు నుర్వీధ్వను లుఱుములు గాఁగ,
నారక్తధారాళి యత్యంతవర్ష । ధారలుగాఁగ, యుద్ధము మేఘసమాన
మహిమ దానై యుండె మనుజేంద్ర! దాని । నహిమాను వినుసెప్పవచ్చు మాటలను.
అట్టిమేఘుఁడు తన్ను నాక్రమించుటయు । గిట్టినరణము వీక్షింప లేదనుచుఁ
దప్పించుకొన మింటితల మెక్కెననఁగ । నప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యె సూర్యునకు.
ఒగి నంతలో మూర్ఛ యువరాజు తెలిసి । మగుడ వచ్చి కిరీటి మాకొని కడిమి
నారాచశతకంబు నాటి యారీతి । నారాయణుని మేను నాటిన, నలిగి
రారాజు తమ్ము నురంబునఁ గ్రీడి । నారాచశతకంబు నాటి బిట్టార్చి
పాంచాలి నీడ్చిన బాహుదండంబు । ద్రుంచెదనని తూపు తొడుగుచో, శాం

వారించి యిట్లను: " నాయుజు సూడు । మేరదప్పి యిదేల మీఁదపుచ్చెదవు?
మొండికూడొల్లక మును వీఁడు మొగియ । గాండీవి, భీమునిగద చిన్నఁబోదె!
నొంచిపుచ్చుము వీని నోడుపు లే?'' లనిన । నంచితశరపంక్తి యతఁడును బఱపి
యువరాజు రథము విల్లురుతరధ్వజము । కవచ సూత హయాళిఁ గడు రూపుమాపి,
నుగ్గవిచేసి వంచుటయు వాఁ డలిగి । దగ్గఱఁ గృతవర్మ తేరెక్క నధిప!
ఇటఁ గిరీటి శిఖండి నెదురిడి భీష్ముఁ । బటు విశిఖంబులఁ బొలాడవలసి
యతని ముందఱ సేన నతిఘోర విశిఖ । శతములఁ బొదువ, నచ్చటికి ద్రోణుండు
భీషణ భ్రూభంగ పిచ్ఛిలక్రోధ । రూషిత నేత్రసరోజుఁడై [1]యడర
నెడసొచ్చి సేనాసమేతుఁడై జముని । కొడుకు ద్రోణునితోడ ఘోరాజి సేయ

ద్రోణుఁ డశ్వత్థామను భీష్మునకుఁ దోడంపుట

నతఁ డంతఁ దనపుత్త్రు నల్లనఁ బలికె: । "సుతుఁడ, నాయుల్లంబు చొరదు పోటునకు;
తలిదప్పె దివ్యాస్త్రతతి; మంత్ర తంత్ర । గతి తప్పె; వడఁకెడుఁ గార్ముకయష్టి;
[2]చేతులు సేయవు చెప్పినయట్లు; । భీతియయ్యెడు; నాత్మఁ జెటెత్తెఁ గడఁక.
ధవళ[3]వాహుఁడు నేఁడు తనపూన్కి దీర్చు । ధ్రువమని మనసులోఁ దోఁచుచున్నదియు.
అటు నిక్కచూచుమా యాతని మునుము । పటుభంగి నేపాటు పడుచున్నయదియొ!
కూలెడు హయములు, [4]కుంభముల్ పగిలి । వ్రాలెడు గజములు, వసుధ రూపఱిన
తేరులు, నుగ్గులై తెగిన పదాతి । వీరులునై చూడ వెఱపుసేయుచును
ప్రలయకాలాంతకు పళ్లెంబులోని । కలగంపు బోనాలకరణిఁ జూపట్టె.
పడిన బలంబులఁ బ్రాణానిలంబు । ఉడువీధి మొయిలుల నుండంగ నీవు.
మఱి సైన్యముల మీఁద నులియుచు గ్రద్ద । పఱియాడఁ జొచ్చె నుత్పాత సూచనగ.
కడలేని వేల్పుల కన్నీరువోలె । నుడుపరంపర రాలుచున్నది ధరను.
ఈ చావుశకునంబు లింత భీష్మునకు । నేచావు తెచ్చునో యింద్రజు చేత!
రోషాగ్ని ధర్మపుత్త్రుని వదనమున । భీషణాకారమై పెద్దయుఁ దోఁచె.
తెగి కవలను ద్రౌపదేయులఁ గూడి । మగఁటిమిఁ బోరు ధర్మజు డించి నీవు
రారాజుతోడ శీఘ్రము పోయి భీష్ము । తేరికి రక్షయై దిక్కుల మెలఁగు.

1. యతఁడు. 2. చేతలు. 3. వాహనుఁడు. 4. కుంచెముల్. (మూ).

నలువొప్ప మనకుఁ బ్రాణంబులు దాఁచు । కళని గాదది స్వామికార్యంబు కళది(?)
గణుతింప నామాటలుగా నేఁగు." మనిన । గుణి ద్రోణి గురువాక్యకుశలుఁడై పోయె.
అక్కడ భీముఁ డయ్యాజ్ఞను పూన్కి । యిక్కగాఁ జెల్లుచో నేనును గొంత
తోడు చేసెదనని తురగరత్నముల । వేడుక నచటికి వేగఁ దోలించి
గాంగేయు ముందటి గౌరవసేన । భంగపెట్టెడి చేతిబరువు వీక్షించి
కృతవర్మ భగదత్త కృప శల్య సింధు । పతి చిత్రసేను లేర్పడ వికర్ణుండు
వినుము దుర్మర్షణ విందానువిందు । లనఁగ నిట్టి పదుండ్రు ననిలజుమీఁద
నొక్కట నెక్కి యత్యుగ్రబాణములు । పెక్కుభంగుల నేయ బెదరక యతఁడు
వడగండ్ల వాన దిగ్గజముగైకొనని । వడువునఁ గొనక దుర్వారుఁడై వారి
నొప్పింప, వారును నొప్పింప, నిమ్మ । దప్పాట యీక్షించి ధవళవాహనుఁడు
తటుకున నచ్చోటు దరియంగ నతికి । పటు శిలీముఖ[1]పాత బలముచే వారి
ధనువుల ప్రోవులుఁ దఱచైన తూపు । తునియలు పడగలతుమురును నాత
పత్ర ఖండములు నాభరణరేణువులుఁ । జిత్ర చామరలవ శ్రేణిని క్షోణిఁ
గప్పిన, నీక్షించి కౌరవరాజు । తప్పక యా యన్నదమ్ములమీఁద
సపరివారముగ సుశర్మునెన్నన । నృపులఁబెక్కండ్ర నంచిన వేగ వారు
తొంటి పదుండ్రును దోడుగా వారి । నంటఁగఁ దాఁకి గుణారావ మెసఁగ
దంభోళి నిభ శరోత్కరములఁ బొదువ । సంభృతాటోపులై జడియక వారు
శ్రావణ ఘనములై శరమహావృష్టి । నా వీరకోటి వ్రయ్యలువాఱ నేయ
నుర్వీశ్వరుఁడు చూచి యుగ్రుఁడై పనిచె । సర్వ సైన్యములను శత్రులమీఁద.
ఈ రీతి మొనలెల్ల నేచి పైఁ బడిన । ఘోరాహవంబైన కొలఁది వీక్షించి,
అభిమన్యు సాత్యకు లాదిగా గథికు । లభినవోత్సాహులై యహితులమీఁద
సేనాసమేతులై చెలఁగి యెక్కటియు । భూనాథు నందులోఁ బొడగానరాక
కడఁగి భీష్ముఁడు నేమి ఘర్ఘరారావ । కలితమైన రథంబు గాండీవిమీఁదఁ
దఱిమిన నఱిమి యోధవ్రాత మెల్లఁ । బఱపైన కెంధూళి భాస్కరు గ్రింగ
నందడిగా నెక్కి జాహ్నవీతనయు । నందంద యేయుచో నలిగి యమ్మేటి
దశ దిక్కులందు "శతం భీష్మ"యనెడి (?) । విశదోక్తి నిజముగా వెసఁ గానవచ్చి

1. వ్రాత. (మూ)

రథము వేగంబు నారాచ వేగంబు । పృథివి నెన్నిక కెక్కఁ జేర్చి యేయంగ
డొల్లెడు శిరములు డుల్లు కేతువులుఁ । ద్రెళ్ళెడు హయములు దివిఁ బ్రాఁకు భటులుఁ
గూలెడు గజములు గుండియలవిసి । వ్రాలెడు దొరలునై వారి సైన్యములు
స్రగ్గుడు మగ్గుడై నవచెడి నుసి । [1]గగ్గులకాడై కకావికలైనఁ
బరికించి దయపుట్టి భాగీరథేయుఁ । డరుదారఁ దనలోన నప్పుడిట్లనియె :
" సమరోర్విలో శత్రుసైన్యంబులెల్ల । నమయించి నమయించి చదిసినట్లయ్యె.
వచ్చు వెండియుఁ బాఱు వైరిసైన్యములు । హెచ్చు వెండియు వచ్చు నేలికలనుప.
వేసరి నట్లయ్యె విభవంబు మీఁది । యాస తా నెట్టిదో యహికేతనునకు!
ఏను దా నెన్నినాళ్ళీ శరీరంబు । ఘూని మోవఁగలాఁడఁ బుట్టి వేసటయు.
నాఁటి బాల్యము పోయె; నడుమ నీముదిమి । నాటిన నది మర్త్యునకు వ్రేఁగు గాదె!"
అని నిశ్చయించి సైన్యముఁ దోలుకొనుచుఁ । జని యట్లు భీష్ముండు శమనజుఁ గదిసి
నిరతి నొయ్యనఁ బల్కె: "నృప, యేను ధరణి । నరుఁడనై పుట్టిననాఁట నుండియును
జంపితి రిపుల హింసకు నోసరిలక; । యెంప శక్యంబుగా దింక వేసరితి.
ఇంత వధింపఁ గా నేకార్య మయ్యె ? । జంతువు తనచావు చర్చింపఁ డకట!
ఇంక శిఖండి మున్నిడుకొని మీరు । కొంకక యిందఱుఁ గూడి నన్నేసి
యమరలోకమునకు ననుపుట మేలు; । క్రమమొప్ప మనుమలు గల ఫలం." బనుచుఁ
జెప్పి సంగ్రామంబు సేయుచు వచ్చు । చొప్పునఁ దమసేనఁ జొచ్చె భీష్ముండు.
అట సైన్యపతికి నిట్లనియె ధర్మజుఁడు : । " తటినీకుమారుపై దండుతోఁ గూడి
యేక యత్నంబున నెక్కి యేయుటకు । జోక సేయుము దాని సూచించె నతఁడు.
వాయు సూనుఁడు నీవు వాసవాత్మజుఁడు । నేయుఁడు మీ నేర్పు లిన్నియు మెఱసి.
ఇందఱు మనముండి యిటు సేయకున్న । మందాకినేయుని మఱి గెల్వరాదు."
అనిన నత్తెఱఁగు వాఁ డనిలజనరుల । వినఁ జేసి మాత్స్యాది వీరుల నెల్లఁ
జేనూపి భీష్ము నుస్థితి నాక్రమింపఁ । జేసిన, వారును జిష్ణువాయుజుల
ప్రాపున వెఱవక బలనాథుఁ దాఁకి । తూపులేసిరిగాని దూరదొక్కటియు.
అప్పుడు నరపతి [2]యనుజులుఁ దాను । దప్పక దొరలనందఱుఁ గూడికొనుచుఁ
గాంతేయ యోధవర్గముఁ దాఁకి సమర । మెంతయుఁ జేయుచో నిరువాగునకును
ఘోరయుద్ధంబయ్యె గురునకు నైన । నారణస్థితి యెన్న నలవి గాకుండ.

---

1. గగ్గుల కాటక కాచీకలైన 2. నరులును. (మూ).

అందు నీసుతునొంచె నభిమన్యుఁ డడరి; । యిందు ద్రౌణి కలంచె నెలమి సాత్యకిని;
అందు సాత్యకి శల్యునలుగుల గ్రుచ్చె; । నిందు వివింశతి నేసెఁ బాంచాలుఁ;
డందు నలంబుసు నాఁగె హైడింబుఁ; । డిందు యుధామన్యుఁ డెదిరె వికర్ణు.
నతి భీష్ము నీరీతి నొంపను జెంప । నిత రేతంబుగా నిందును నందు
దొరలు వెండియు నిట్లు దొరకొని పెనఁగఁ । గరిపురాధీశ్వర, ఘనమయ్యెఁ బోరు.
అప్పుడు నరుఁడు సింహముఁ బ్రతిసింహ । మొప్పఁ దాఁకినచూడ్కి నుగ్రుఁడై భీష్ముఁ
దాఁకఁ బోవఁగఁ మహోద్ధతి యువరాజు । వీఁకఁ బోవఁగనీక విశిఖవేగమున
నడ్డపెట్టిన, వాని నాయంబుచాయ । దొడ్డనారసమునఁ దొలిగట్ట నేసి
విల్లుఁ బతాకయు విఱిచి నరుండు । త్రెళ్ళ నేసెను సూతుఁ దేరి గుఱ్ఱముల.
అంతట యువరాజు హతగర్వుఁడగుచు । శంతనుసుతుమాటు చయ్యనఁ జొచ్చె.
భగదత్తుఁ డప్పుడ పార్థుఁ బోనీక । పగులక వెలిదంతిపై వచ్చి తాఁకఁ,
దండ్రివాహన మిది తగదు నీకనుచు । వేంద్రంబుచూపిన విధమునఁ గ్రీడి
చిల్లగోలల మేను చించిన దంతి । తెల్లఁదనముమాని ధృతి నెఱ్ఱనయ్యె.
వాఁడంతఁ బాంచాలవాహినిమీఁద । వేఁడిమి ప్రకటింప వెసఁబోయెఁ దొలఁగి.
గాండీవి యప్పుడు శిఖండిఁ [1] గన్గిఱిపి । దండాధిపతి నేయఁ దలకొల్పుటయును
నిలిచి వాఁడును నేయ నీయోధులపుడు । బలభేది తనయుపై బాహుగర్వమునఁ
బెల్లేసి మూర్ఛిల బీభత్సు నంప । వెల్లిలోఁ బ్రుంగిరి వేశసాకృతిని.
చెనకి శిఖండి యేసిన తూపులైన । ననువొప్ప భీష్ముదేహముఁ దాఁకి తాఁకి
విఱుగును బద్మాక్షి వృద్ధుపై మనసు । విఱిగెడు విధమున విశ్వంభరేంద్ర!
అతని నేయక మందహాసంబుతోడ । నితరుల నేయుచు నితఁడూరకుండు.
గాండీవి యిట్లు శిఖండి నాడింప । మండుచు యువరాజు మఱియును వచ్చి
ఆ యర్జునునిఁ దాఁకి యమరులు మెచ్చఁ । బాయక యేయుచోఁ బలికె నర్జునుఁడు:
"తొడుకైన నొకమాట తొలిసఁ బోవు; । గడుసైన నొకపరి గాదన్న మాను;
చేచిక్కి ఱునియైన భీయన్కఁబోవు; । నీచాత్మ, నీకొక్కనికి సిగ్గులేదు.
వినవక తాఁకెదు విఱిగి పోయెదవు; । పొసఁగునే యిది వీరపురుషలక్షణమె!
ఇంకఁ బాఱినఁ బాఱనీను వధింతుఁ । గొంకక నిలు" మని ఘోర బాణములు
ఏయఁ దానును గ్రీడినేసి నీసుతుఁడు । చేమూడ కంతలోఁ జెదరుట చూచి

1. గ నురికి. (మూ).

నరునిపై సకలసైన్యంబుల నృపతి । పురికొల్ప నవి వార్ధి పొంగరేత్తినట్లు
ఏచి నేలయు మిన్ను నేకమై నవ్య । నాచిపైఁ గపిసినఁ జలియింప కతఁడు
దివ్యాస్త్రతతులు సంధించి సవ్యాప । సవ్యధారల నేయ, జడిను కా మొనలు
పతికార్యమని నిల్చి ప్రతియేసి ప్రేత । పతి కార్యచర్యులైరి బలిమి నాక్షణము.
అప్పుడు భీష్మునేయఁగ నుపాయంబు । చెప్పిన నగుమాటఁ జెలఁగి శిఖండి
దొనలు శూన్యములుగాఁ దూపులు తొడిగి । యనిమిషనదసూను నంటించి యార్చె.
నృపచంద్ర, యాలోన నీ పెద్దకొడుకు । కృపుని శల్యుని వికర్ణుని నపంశతిని (?)
మూఁకగాఁ గూడి భీష్మున కెడసొచ్చి । వీఁక నగ్గును నేయ వీరి నేగురను
విరథులఁ జేసి యవ్విజయుండు విప్పుఁ । గురురాజు గదిసి యుక్కులఁ గెంపుగనుర
ననుజరత్నంబుల నాజానుభుజుల । ననపము సేనానహాయులతో వారిఁ
బులిమీఁద మృగములఁ బురికొల్పునట్టు । బలభేద సుతుమీఁదఁ బనుచిన, వారు
పురుహూతసుతుఁ దాఁకి పోరుచో వారి । యురుతరసైన్యంబు నొక్కెడఁ గవిసి
సందడిగాఁ బోర సంతోషదృష్టి । మందాకినేయుఁ డా మనుజులఁ జూచి
కనికరంబున వింట ఘనఘోరమైన । యనలాస్త్ర మగుల్సైన్యమ్ముఁ గాల్పఁదొడఁగి
యేయఁ జూచి శిఖండి నెదుట వీక్షించి । యా యత్న మటుపెట్టి హరాతలఁ దొలఁగి
యచ్చోట మగధమత్స్యాది బలంబు । ద్రచ్చి వాల్చి తెరల్చి వధియించుచుండఁ
గరములు శిరములుఁ గంఠనాళములుఁ । జరణంబులును నిండె సమరభాగమున.
ఇతని మార్కొనువీరుఁ డింక లేఁడనుచుఁ । జతురంగబలములు చలియించె నధిప!

శతానీకుఁడు భీష్మునితోఁ బోరి మడియుట

అప్పుడు భానున కపరాహ్ణమైన । నుప్పొంగి శీతవాయువులు పైఁబొలయ
నరిఘోరమూర్తి శతానీకుఁ డనఁగ । విరటుని తమ్ముఁడు వెన భీష్మఁదాఁకి
నెఱియ మార్వేనేమి నినదంబె కాని । తఱచైన శరవృష్టిఁ దనుగానరాక,
వాహినీసుతు కాల్గు వడఁకెడిపాటి । సాహసోన్నతిమాప, సైరింపక తఁడు
విల్లు పతాకయు విచ్ఛిత్తి చేసి । యల్లన సూతుని హయములఁ గుసిమి
యతఁడు వైచినశక్తి సవలీల నఱికి । యతసుని నఱికె మహాచక్రధార.
ఇట్లు శతానీకు నిలఁగూల్చి భీష్ముఁ । డట్టిపెంపున సైనికానళి నెల్లఁ
బడుగు పేకయునుగా, పడియాలుగాఁగ । నిడియును బొడియుఁగా, నెఱచి యునర్చె

యార్చి శంఖంబొత్త హరి క్రీడిఁ బలికెఁ: । "నేర్చిన శరవిద్య నేఁడేల దాఁప?
చూరఁబోయె బలంబు సురిగిరి దొరలు । పాఱెడిరక్తంబు పలలంబు బలిసె.
త్రిప్పి త్రిప్పి శిఖండి ధృతి నొడ్డనేల? । గుప్పరాదో భీష్ముఁ గుటిలారి భీష్మ."
నని యెచ్చరించిన ననుమాన ముడిగి । వినుము గాండీవపాణి విల్లు సారించి
మందాకినేయు సముదగ్రశస్త్రాస్త్ర । సందోహమునఁ గప్పి సారథి రథ్య
రథ కేతనాతపత్రమ్ముల నొంప । రథమునఁ గోలి శిఖండి రథసాన నుండి
సంగరంబునఁ దాను సవతుల వారి । సంగడిఁ జొచ్చి యస్త్రము లేయుచోటఁ
దెగి వానినేయక దేవవ్రతుండు । తగువైన తననిష్ఠ తన్నుఁ ద్రెక్కొనఁగ
మిన్నకయున్నచో, మేకుమీఱి । యున్నాకపతిసూనుఁ డనుపమాస్త్రములఁ
దాత దాల్చినయట్టి ధనువు ఖండింప । నాతతక్రోధులై యర్జునుమీఁద
శల శల్య కృప వివింశతి చిత్రసేన । జలసంధ కృతవర్మ సైంధవ శకుని
భగదత్తు లాదిగా బహుబాణపంక్తి । సగిడించుచును శిఖండిని నాక్రమించి,
"ముట్టుఁడు నరుని భీష్ముని కడ్డపడుఁడు । పట్టి తెండు శిఖండిఁ బోఁజనీ." కనుచు
సేనాముఖంబులై చెలరేఁగి తఱుము । నానాముఖంబులై నరనందనుండు
పవనతనూజుండుఁ బాంచాలిసుతులు । కవలు సాత్యకి ఘటోత్కచ ధర్మసుతులు
విరటుండు ద్రుపదుండు వీరసైన్యపుఁడు । నరునకుఁ దోడు సేనాసమేతముగఁ
గడచిరి వీరమండలి నాక్రమింప; । నడుగని రణమయ్యె నుభయవాదులకు;
నేపురాణములందు నేలోకమందు । నీపాటి సంగ్రామ మెనది గాన.
అందులో గాండీవి యర్థినందఱకు । [1]సంధత్తై యెదురు యోధావళినెల్ల
నెఱి నైంద్ర వారుణాగ్నేయాది శరము । లంకిముఱిఁ బఱపి బాహాశక్తిఁ బరఁగి,
తెఱపిమాపి శిఖండి తెగి భీష్మునేయు । తెఱఁగు చేసె యతండు దివ్యాస్త్రములను
వెస భీష్ముఁ డెత్తెడు విండ్ల నేకములు । భసితంబులుగఁ జేసె బాణాగ్ని నధిప!
అంతఁ గిరీటిపై నతఁ డొకశక్తి । సంతికదండచండాకృతిఁ దాసి
నెడపక శిలిమిలో నెల్లెఁగాఁ గాలి । వెడలిన లోహంబు విధమైనదాని
వడిఁ బ్రయోగింప, నజ్జ్వాలావిభూతిఁ । దడయక యతిరథ ధవళవాహనుఁడు
తడఁబాటులేక యెంతయు విచిత్రముగ । నడుమనే తునుమాడె [2]నవవిశిఖములఁ.
తునిమి యాభీష్ము సూతుని గేతనంబు । దునిమిప, నాత్మలో దుఃఖింపక తఁడు

1. నందరికందరై యోధాళి. 2. నవ్వివిశిఖముల. (మూ).

ఇట్లు వితర్కించె: "నేఁ బాండుసుతుల | నెట్లన గెల్వఁగ సిమిషము క్రమమున!
నలిననాభుని రక్షణము కల్గఁబట్టి | యెలమి 'లింగముమీఁది యొబ్బు' లై నాగు.
నారాయణునిఁగూడి నడురేయి వచ్చి | మీరు నన్ను జయించువిధము ప్రార్థింపఁ
జెప్పకపోదని చెప్పితి దీనిఁ | జెప్పుకోఁ బనిలేదు చేయునె దైవాజ్ఞ!
సమర ముపేక్షించి శాంతినై యుండి | సమసెద నాకు భూషణ మివ్విధంబు."
అని తలంపఁగ వేల్పులతని పూఁబెట్టెఁగి, | "యనఘ, నీకిది లెస్స యఖిలసమ్మతము
అమృతత్వ మిది నీకు" నని యాడుకొనిరి. | వినువాఁడద్రై భీష్ముండు వినె నేను వింటి
నెవ్వరు వినరు నాకిది మహా[1]వరము | సవ్వడపడకి యచ్చియుఁ జక్కనినుము.
అతఁ డిట్లు నిశ్చయం బాత్మలోఁ జేయు | నతిసూక్ష్మ శీకరాయత పవనంబు
కమ్మనై యల్లన గాంగేయుమీఁద | నిమ్ముల రణఖేద మీటాఱఁ బొలిసె.
సురదుందుభులు మ్రోసె సురపుష్పవృష్టి | గురిసె నప్పు డనన్యగోచరంబుగను.
... ... | .. ..
ఏనూరకుండిన నిదియేటి మెచ్చు | గానోదని యెన్ని గాంగేయుఁ డప్పుడు
ఒక్కవిల్లెత్తిన నుఱక శిఖండి | పెక్కుబాణంబు లాభీష్ముపైఁ బఱపి
యని గాడకున్న లజ్జావిష్టుఁడగుచు, | ధనఖాళ్యుఁ డీక్షించి దరహాస మొదవి

శిఖండిని మున్నిడుకొని యర్జునుఁడు భీష్ముని దునుమాడుట

మెఱుఁగాగు వాలిక మేలు క్రొత్తమ్మ | నెఱకొన్న శేషాహి కెనయైనదానిఁ
దఱినీకుమారుని తనుశాలలోనఁ | బటుగతి నించుచోఁ బగిలెఁ దత్తనువు.
ప్రజలును బగిలిరి భరతవంశమున | సుజనహింస జనించెఁ జూడఁ గాదనుచు.
కెలని మెచ్చులకు గాంగేయుఁ డానరుని | నలుగుల వానచే నాక్రమించినను
ఎంతకుఁ బెట్టునో యీ వానయనుచు | సంతాపాత్ముఁ గలంగి యమరేంద్రసుతుఁడు
ఏచి యవగ్రహం బింద్రచాపంబు | వేచెఱచినమాడ్కి వృద్ధుచే నున్న
చాపంబు దునిమిన శాతభల్లముల | నాపుణ్యమూర్తి రక్తాంగుఁగా నేయు
వానవి తనకెల్ల వారింపరాక | యానసమాపమున నాయూనులై యున్న
నీకొడుకులఁ జూచి నృపుఁ బల్కె నతఁడు : | "నాకు వశముగాదు నరు పరాక్రమము;

1. వ్రతము. (మా).

సచ్చెమై విల్లు దాల్చిన వాని నాజి । దేవదానవులకు దృష్టింపరాదు;
ఒక మర్త్యమాత్రుండె యోర్చు నివ్వేగు! । సకల నరుండు నారాయణసఖుఁడు.
ఇతఁడు కోపించి విల్లెత్తినచోట । నితరుఁడు విల్లెత్త నెంతటివాఁడు!
వీనిఁ బాసిన పాండవేయులనైన । నే నిమిషములోన నెక్కి త్రొక్కుదును.”
అనునెడ గాండీవి యాద్రుపదజుని । ధనువుపొందిక పిఱుందన ధనువునిచి
వాఁ డేయుచున్న బాణము దోఁప భీష్ము । వాఁడినారసముల వ్రక్కలింపంగ,
నంచిత రామసాయకములఁ బగులు । క్రౌంచశైలముఁబోలె గంగాసుతుండు
ఒడలు తూఁటులువోయి యువరాజుఁ బలికె: । “[1]కడు వాఁడిమైఁ గాడెఁగా బాణతతులు
కవ్వడికూపులుగాక శిఖండి । కివ్వాఁడి సెలగోల లెన్నఁడు గలిగె!
క్రన్ననఁ [2]గర్కటిగర్భమై పగులు । చున్నది నాదేహ మొగి నివి గాడి.
మహి యమదూతలై మడిపెడి నుసురు; । మహితవిషాగ్నులై నడపెడు మూర్ఛ.
ఇట్టి దీప్తాకృతి యీ లక్ష్యశుద్ధి । యిట్టి ముష్టిదృఢత్వ మితరుల కెద్ది?”
అంచు నాతఁడు శక్తి నర్జును వైనఁ । బ్రుంచె నర్జునుఁ డది తుత్తుమురుగను.
వాలును బలుకయు వాహినీతనయుఁ । డాలోనఁ గైకొని యరదంబు డిగ్గ.
తోన యారెండును దుమురుగా నఱికె । సేన కిట్లని చెప్పెఁ జెయ్యెత్తి క్రీడి:
“ఏనున్నవాఁడ మీ రిచ్చ భీతిలక । పూని మీ యాయుధములను గైకొనుచుఁ
బైపడి పొదువుఁడు భాగీరథేయుఁ । జూపుఁడు మీలావు సారిదికొలంది.”
అనిన నార్చుచు సేన లనుపమతూర్య । నినదంబు దివిముట్ట నీ సైన్యనాథుఁ
బొదువుచో, రాజాజ్ఞఁ బొదవి నీబలము । నెదురునై తాఁకుచో నిరువాగునకును
ఘోరయుద్ధంబైన గోత్రారిసుతుఁడు । కౌరవయోధుల ఖండింపఁదొడఁగె.
ఆ సత్వమునఁ జొచ్చి యమసూతిసేన । భాసురంబుగ మహాప్రబలమై గూడి
హరివాఁడు నడకవాఁ డరదంబువాఁడు । కరివాఁడు గదవాఁడు ఖడ్గంబువాఁడు
అసివాఁడు లగుడివాఁ డా యష్టివాఁడు । ముసలంబువాఁడునై ముసురుగ్రమ్ముచును
ఒకటొక్కటియు దూఱ నొండొంటి రాయ । సకలాంగముల భీష్ముఁ జాల గ్రుచ్చుటయు
నలుగులకుప్పయై హరి హరి యనుచు । నొలసి భూస్థలికినై యొఱగె నజ్జోదు.
జగతి సోఁకక పడె శరశయ్యమీఁద । నగుమొగంబునఁ దాను నాథ, మీతండ్రి

1. కడువాఁడై కాడు. 2. కర్కటభర్గమై. (మూ).

దక్షిణాయనమని తలఁచి ప్రాణములు । రక్షించి నీసేన రక్షింపలేక.
దక్షిణాయన మిది తగును జీవింప । దక్షత నెఱుఁగ నితరులకిఁ జెప్పాదము
అని కొంద ఱమరులు నా వియత్తటిని । పనుపున హంసరూపములైన మునులఁ
జనుదెంచి నిలిచిన జాహ్నవీసుతుఁడు । తనబుద్ధిలో వారి తలఁపెల్ల నెఱిఁగి,
"హితులార, మీకృప నింతయుఁ దెలియు । మృతియున్న నాయాజ్ఞమీఱి రా వెఱచు.
వరము సత్యవతీ వివాహంబునాఁడు । కరుణించి శంతను క్ష్మాపతి నాకు.
సరి నవధ్యత్వ మిచ్ఛామరణంబు । సరయంగ నావశంబై యుండునెపుడు.
ఉత్తరాయణవేళ యోగ్యంబు మృతికి । నుత్తములార! నేనుండెద బ్రతికి."
అనిన సంతోషించి యరిగిరి వారు. । విను మహీనాథ, యవ్విధమగువేళఁ
బడిన గాంగేయుని పాటు వీక్షించి । వడినార్చు కౌంతేయ వాహినీధ్వనియుఁ
బటహ నిస్సాణ నిర్భర నినాదములు । నట దేవకోటి హాహామహాధ్వనులుఁ
బ్రతిసేన విఱిగి తీవ్రతఁ జాలు రవళి । వితత కౌరవయోధ విపులార్తరవము
నేకమై బ్రహ్మాండ మెంతయు నిండె; । భూకాంత, యేమిచెప్పుదు నిట్టివిధము!
విను ద్రోణునకు వీపు విఱిగినట్లయ్యె; । తనలోన ఖిన్నుఁడై ద్రౌణి ఘూర్ణిల్లె;
హాహాయెఁ గృపుఁడు; భూవరుఁ డాఁడయైన । నీపుత్రు లేడ్చిరి నేలపైఁ బొరలి.
అప్పుడు భీష్ము మహాప్రతాపార్కు । చొప్పున గ్రుంకె నా సూర్యుఁ డపరాబ్ధి.

కౌరవ పాండవ యోధులు శరతల్పగతుఁడైన భీష్మునియొద్దకు వచ్చుట

అంత దుర్యోధనుం డనుజులు దొరలు । నంతతో నాయుధావళి యటుపెట్టి
మరపులు మాని వే మరువులు నూడ్చి । యరుదెంచి కురువృద్ధు నంతంతఁ గదియఁ
దారును సిబ్బంగిఁ దగఁ బాండుసుతులు । ధారుణీశులు గొల్వఁ దాత డగ్గరిరి.
పార్థుఁ డొక్కఁడు ధనుష్పాణియై యరిగె; । పార్థివ, యీకథాపద్ధతి వినుము.
ఆరీతి నిరువాగు నన్యోన్య రోష । దూరులై శాంతులై దుఃఖంబు లడర
నుభయపార్శ్వంబుల నుండి సేవింప । నభినవానందుఁడై యాపగాసుతుఁడు
గొలిపించుకొని యుండి కురురాజుఁ బలికె: । "తలక్రింది కొక్క యాధారంబు వలయుఁ
గలుగునె?" ట్లనవుడుఁ గడు మృదుత్వంబు । గల తలగడఁ దేను గౌరవ్యుఁ డనుప
నవ్వుచు భీష్ముండు నరుఁ జేరఁ బిల్చె. । కవ్వడియును బాష్పకణములు దొరుగ
గాండీవ మటుపెట్టి కదియనచ్చుటయు । దండితో నీతండ్రి ధవళాశ్వుఁ బలికె:

"తలదిక్కు భారమై ధరియింపరాదు; | తలగడగాఁగ నస్త్రము వేయు." మనిన
నతఁడేయ నోడియు నతని కన్నులను | మతిఁ గొంకుచును వేగ మరలి విల్లెత్తి
యమ్ములు దొలఁగి గుమ్మఁడమ్ముఁ బేర్చుటయుఁ | బెల్లుగా నది భీష్ము పెడతల నాటి
దిక్కు నాదంబు మొత్తి జగతిఁ బుంఖంబు | లొక్కట మోదిన, నుప్పొంగి యతఁడు
ఈ తలగడ మెచ్చి కిరీటి ననుచు | నాతనిఁ గొనియాడి యాపగేయుండు
మనుజులఁ జూచి నెమ్మనమున మోద | మునుగడిమై తోఁప నిట్లని పలికెఁ:
"అర్కుఁడు నుత్తరాయణ మగుదాఁక | దాఁకొని ప్రాణముల్ ధరియింప వలయు;
కలుకోట పెట్టించి కావలిఁ బెట్టి | వలసి విచారింపఁ బరిచారకులను
నెర నెఱింగిన వారి నేఁ బెట్టుఁ డనినఁ | గురుపాండుసుతు లియ్యకొని రట్టి పనికి.
అంత వైద్యులు చేరి యతని దేహమున | నంతగా నెలకొన్న విశిఖ వేదనకు
మంత్రించుచో హరిస్మరణంబు కంటె | మంత్రంబు లేదని మఱి వారి ననిచి
తగు గీత వాద్య వేదధ్వనుల్ వినుచు | జగదేకపుణ్యుండు సంప్రీతి నుండె.
"ఇప్పుడు శరముల నొప్పులు పుట్టి | దప్పి జనించెఁ దెండా నాకు జలము.
శరతల్పగతునకు సదమల దివ్య | శర సాధితోత్తమ జలములు గాని
చెఱుబుద్ధి మీరు తెచ్చిన యుదకంబు | నరయ నాస్వాదింప నర్హంబుగాదు.
నీళ్ళు దెమ్మనినఁ గిన్నెళ్ళతో రెండు | వీళ్ళవారు "నిదేల వెఱ్ఱి దవ్వేదరు?
అర్జునుచేఁ గాని యనయము గల్గ | దర్జున, లె." న్నన్న నతఁ డర్థి లేచి
చెలఁగి తాతకుఁ బ్రదక్షిణముగా వచ్చి | నెలకొని మ్రొక్కి గాండీవము నారించి
దివ్య తేజోమయ దీప్తాస్త్ర మొకటి | దివ్యవల్లభ సమంత్రితముగాఁ దొడిగి,
యేసిన నది భూమి నెంతయు గాడి | భాసురచ్ఛాయ సుపావనంబైన
తోయంబు లమృతతోయంబు వడిను | ఛాయత్తమగుచు నయ్యస్త్రమార్గమున
భాగీరథేయుఁ బొకి వగంగ | యీగతి వచ్చెనో యిచటికి ననఁగ
ధారగా [1]నెగసి మందాకినీసుతుని | నోర జొచ్చిన నర్జునుని మెచ్చె శౌరి;
పొగడిరి సురలు; భూభుజులెల్ల నతనిఁ | బొగడిరి; ఘన దుందుభులు మ్రోసె దివిని.
పులకితదేహులై పొంగి కౌంతేయు | బలములు సంతోషపారవశ్యమున
నార్చి శంఖములొత్తి రా మహాధ్వనులు | పేర్చి దిక్కులు నిండెఁ బిక్కటిల్లుచును.

---

1. నెసరి. (మూ).

విను నీకుమాళ్లు నిర్విణ్ణులై లజ్జ । పెనఁగొన్న ముఖములు పృథివికి వంచి
ధవళాశ్వ మదిలోనఁ దారు కీర్తించి । రవనీశ, యేమందు నర్జును మహిమ!
ధృతి నట్టిజలములఁ దృప్తుఁడై భీష్ముఁ । డతి మోదితాత్ముఁడై యర్జునుఁ బలికె:
"కోదండరామ, ఫల్గున, [1]మహామేరు । కోదండవిజయ, నీకు నసాధ్యమేది!
అవధానములనేర్పు లాశ్చర్యవిద్య । లవుర! నీకేకాక యన్యులతరమె!
మునినాథుఁగా నిన్ను మును నారదుండు । వినిపింప వినియుందు వీరాగ్రగణ్య!
నారాయణుఁడు లోకనాటకకర్త । శ్రీరమణీభర్త చెలికాఁడు నీకు.
ఇట్టి మీ రిరువురు నేకమైయుండ । నెట్టికార్యములైన నీడేర్పు టెంత!
ఏనెంత చెప్పిన నీ కురురాజు । మానఁడు మీమీఁది మాత్సర్యచింత;
అక్కటా బంధుమిత్రామాత్య సహిత । మొక్కట ధరఁగూల నున్నాఁడుగాక.
పుడమిలో సగఁబాలు బుద్ధితో మీకుఁ । బుడికిన నింతేసి పుట్టునే పనులు!"
అని యూరకుండి దీనాననుఁ డగుచు । జననాథ, వెండియు జాహ్నవీసుతుఁడు:
"ఓ ధర్మరాజ, దుర్యోధన, మీరు । సాధుపద్ధతిఁ బోరు చాలింపరయ్య!
ఏలిపోయెడిఁగాక యెవ్వఁడే నుర్వి; । చాలు ననిత్య మీ సంసారసుఖము.
మానరే యుద్ధంబు మఱి కొందలైన । మానవనాథులు మడియకుండుదురు."
అనిన వారేమియు ననక తాతకును । వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్కొని కదలి
పోవుచో, నటఁ బాండుపుత్రులు హర్ష । భావులై విజయ సంగరకళాస్ఫూర్తి
నాయుధంబులు తొంటియట్ల ధరించి । పాయక తము నెల్లబలములు గొలువ
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గోటానుకోటు । లుడువీథిఁ గప్పి వాయువుఁగూడి మెలఁగ
దుందుభి పటహాది తూర్యఘోషములు । క్రందుగా దిశలెల్లఁ గప్పుకొనంగఁ
గర్పూర కరదీపికాసహస్రములు । దర్పంబునకు నొక్కదండి పుట్టింపఁ
జనుచోటఁ గృష్ణుండు శమనజుఁ జూచి । ఘనతరహర్షంబు గానరాఁ బలికె:
"గరుడోరగామర గంధర్వ సాధ్య । వరుల కసాధ్యుఁడై వర్తించు భీష్ము
ధరఁగూల్ప నెవ్వారితరము దుర్వార । కరసత్వులగు మీకెకాక భూపాల!
కురుశేష మాహుతిగొని యింక భూమి । పరిపాలనముఁ జేయు పట్టంబు దాల్చి;
సంతోషమూర్తివై సకలభాగ్యముల । నెంతయు విహరింపుఁ డిది మాతలంపు."

---

1. మహామ్మేరు. (మూ).

అనిఁ గృష్ణునిఁజూచి యధిపతి పలికెః । "నిను జేరినార మిన్నిట నేమికొఱత?
మమ్ముఁ జేరపినారి మహితసూత్రంబు । బొమ్మల నాడించుపోల్కి నాడించి
చేకొని యిల్లు శిక్షింపుచుందువు । డాకొన్న కపటనాటక సూత్రధార!"
అనుచు నొండొరుల నిట్లభినుతింపుచును । వినుత మాగధ వందివితతి కీర్తింప
హరిపుత్ర ధర్మజు లనిలజముఖులు । హరియుతంబుగ వచ్చి రావాసములకు."
అని సంజయుని బల్కె నాంబికేయుండు: । "విన నోర్చెఁగా నిట్టివిధము నాయాత్మ;
యినుమునఁ జేసెనో యీశరీరంబు! । ఘన శోకవహ్నిచేఁ గ్రాఁగుచున్నదియు.
దైవాజ్ఞ దాటంగఁ దగమె యొక్కరికి? । వేవిధంబుల నాకు వినకపోవశమె!
అట్లుండెఁ; గురుపతి యాతరువాత । నెట్లు సంగరమున కేతెంచె మగిడి?
వాహినీనాథు నెవ్వనిఁ జేసె? నప్పు । డూహింపఁ గర్ణుఁ డేయూరికిఁబోయె?
ఎఱిఁగింపుమా నాకు నెంతయు." ననిన । నెఱిఁగించె విభునకు నెంతయుఁ దెలియ:
విను కౌరవేంద్రుఁ డవ్విధమున మరలి । చనుదెంచి నిజనివాసము ప్రవేశించి
కొలువుండి దొరల వీడ్కొలుపక భీష్ముఁ । దలఁచి యాతని ఘోరదశకుఁ జింతించి,
"యక్కటా! యిట్టిమహాత్ముఁ బోనాడి । యిక్కడ రణములో నే నిల్చుటెట్లు!
పరులకుఁ గుత్తుక బంటియై రణము । నెఱపు సాహసమూర్తి నేఁడెందుఁ గలఁడు?"
అని వగచియు నాతఁ డాత్మలో మఱియుఁ । దనయిష్టసఖుని రాధాసూనుఁ దలఁచి
బహుళ మేఘచ్ఛన్న పద్మాప్తుఁగన్న । విహిత పద్మముఁ బోలె వికసించి నృపుఁడు
కర్ణుఁ డొక్కఁడు నాకుఁ గలఁడు శాత్రవులఁ । దూర్ణవైఖరి వాఁడె దునుమాడ నోపు.
వగవ నేటికి నని వానిఁ దోడ్తేర । జగదీశుఁ డనిపెఁ జని వేత్రకరులు:
"రాధేయ, కౌరవుల్ రాజు మమ్మనిచె; । సాధు భీష్ముఁడు గూలె శరశయ్యమీఁద.
అధినాథుఁ డింక నేఁడఖిలసేనలకు । నధికారిగా నిన్ను నలరింపఁ గలఁడు.
ఇందఱు నీరాక కెదురుచూచెదరు । నందనయుతముగా నడతెంతుగాక."
యనిన సంభ్రమముతో నతఁడును వచ్చె । జననాథుఁ డున్న యాస్థానభూమికిని.
వచ్చి యవ్విభు దీప వదనంబుచూచి । యచ్చపు భక్తి నిట్లని పల్కె నపుడు:
"నీబంటు నేఁగల్గ నీకేల వగపు? । ప్రాబల్యమైన నీపగ యణంచెదను.
దేవవ్రతుని పెంపు తీఱిన నేమి । దేవ, నా సంగర స్థితియును జూడు.
చెలఁగి పాండవసేనఁ జెండాడునపుడు । ప్రలయ కాలాంతక ప్రభఁ బేర్చువాఁడ.
పోనొద గాంగేయుఁ బొడగాంచి రణము । చేయ ననుజ్ఞగాంచిన నాకు జయము."

కర్ణుఁడు భీష్ముని యొద్ద కేఁగి రణమొనర్ప ననుజ్ఞ వేడుట

అన విని రాజుచే ననిపించుకొనుచుఁ । జని కర్ణుఁ డారణస్థలి మధ్యసీమ
మునుపు పాండవ కురుసముఖ్యులయన్న । మున ఘటించిన శిలీముఖమంటపమున
శరమయ గాత్రుని జాహ్నవీ సుతుని । హరి పద ధ్యాన సహాయుఁ డౌ వాని,
ఘన విభవాసురాంగంబు చాలించి । తనురక్తి విభవంబు దాల్చినవాని,
యోగనిద్ర మురారి యురగ తల్పమున । బాగొందుగతి నంపపానుపుమీఁదఁ
గనుమ్రాల్చి హరినామకథలు పాఠకులు । వినిపింప వినుచున్న వీరాగ్రగణ్యుఁ
గని భక్తితో మ్రొక్కి ఘనశోకవార్ధి । మునిఁగి యాహాకారములు చేసియతఁడు:
"ప్రకట కీర్తివిధేయ, భాగీరథేయ, । యకట నిష్కృతి మమ్మరయ నెవ్వారు?
మానుగా బ్రోవవే మమతతో నన్ను! । నేను జేసిన తప్పు లెన్నియు మఱచి;
యురు సుధారసధారలొలుకు నీదృష్టి । నిరవొప్పఁ జూడవే! యేను గర్ణుఁడను."
అనినఁ గన్నులు విచ్చి యంగాధినాథుఁ । దను జేరఁ బిలిచి మందాకినీసుతుఁడు
ఆలింగనము చేసి, "యన్న రాధేయ! । పోలంగ వచ్చితి పొసఁగ నన్నరయ.
బుద్ధి చెప్పుదు గాక పుత్రునితోడ । బద్ధ కోపుఁడఁ గాను పగవాఁడఁ గాను.
అదియును గాక నీ యవతారవిధము । మొదల వేదవ్యాసముని నాకుఁ జెప్పె.
నీ తండ్రి పాండుఁడు నీతల్లి గొంతి । నీ తోడ నావృత్తంబు నేఁడు చెప్పెదను.
మున్ను గొంతికి మంత్రమున సూర్యువలనఁ । గన్నియవయసునఁ గన్న బిడ్డఁడవు.
కావున నుత్తమ క్షత్రియు, నిన్ను । వే విధంబుల నెందు వేఱుగాఁ జూడ.
ఒకమాట వినుము నే నుభయవాదులకు । సకల రీతులఁ బోరు చాలింపుఁ డనుచు
బుద్ధి చెప్పితి; వారు పోయిరప్పటికి; । బద్ధంబుగా నది ప్రతిపాల్పు నీవు.
హరిసహాయులఁ బాండవావలి గెలువ । హరిహర బ్రహ్మలకైన దుర్ఘటము.
మనసుయోధనుఁడు నీమాట గాదనఁడు; । చను మిప్పథము సర్వజనసమ్మతంబు;
వారింపవయ్య దుర్వార సంగరము. । వీరమండల మేల వెలితి చేసెదవు?"
అనినఁ గర్ణుఁడు పల్కె: "నది మున్న వింటి; । విను తాత, యేఁ బాండవేయుండ నగుదు.
ఎంత చెప్పినఁ జెప్పుమేనొల్ల నింకఁ । బంతంబు చెడినట్లు పార్థులఁ గలియ.
ఇంత రణంబు నాకెన్నఁడు దొఱకు? । కొంతైనఁ దీర్చెదఁ గురురాజు నెగులు.
బహుభంగి మీకిట్టి భాషలాడుటయు । సహజంబు లవి మాకు జరుగవు గాని,

ఖండింతుఁ దండింతు గౌంతేయవరుల । నిండింతుఁ గౌరవ్య నిజ మనోరథము.
ఇంక రణానుజ్ఞ యిచ్చి నన్ననుపు । శంకింప వల." దన్న జాహ్నవీసుతుఁడు
ఒక కొంతతడ వూరకుండి యిట్లనియె: । "వికల కయ్యంబీవు విడువ వేనియును
ఆజిసేయుము నీకు నాజ్ఞ యిచ్చితిని. । రాజు నేమఱకుము రణములో నెపుడు;
మారుతి మనరాకుమాళ్లపై కుఱికి । మారఁ జంపెడివేళ మఱియడ్డపడుము (?)
నరుఁడు మిక్కిలి కోపి నారాచవృష్టి । గురిసినఁ బోకుమీ గుండెపట్టైన; (?)
చనుము ధర్మోజయేత్సంగరే." యనుచు । సనిచిన రాధేయుఁ డాప్రొద్దెవచ్చి
కొలువు విప్పకమున్నె కురురాజుఁ గదిసి । పలికె నుత్సాహంపుభాషలు దోఁప:
"దండాధిపతి లేక ధరణీశ, మనకు । దండితో సేన యుద్ధమునకుఁ జనదు.
ఎవ్వండు గలఁడొకో యీయోధవితతి । నొవ్వకుండఁగ రక్ష నూల్కొల్ప మేటి?"
అని విచారించి ద్రోణాచార్యుఁ జూచి । మనుజేశు వీక్షించి మఱియుఁ గర్ణుండు:
"సాక్షాత్కరించిన శంభురూపంబు । దక్షుఁడితండు వో దళముల నడుప!
జయమేమి భ్రాంతి నిశ్చయముగానతనిఁ । బ్రియముతోఁ బ్రార్థింపు భీష్మునిమాఱు."
అనిన భూపతిలేచి యాచార్యుఁ గదిసి । తనకేలు మోడ్చి యెంతయు భక్తిఁ బలికె:
"ఖండిత రిపుధైర్య, కార్ముకాచార్య! । దండాధిపతివి కాఁదగుదీవు నాకు.
తాతల్లె తర్వాత దాయలచేత । భీతి నొందకయుండఁ బేర్చి రక్షింపు.
నీ పరాక్రమమెల్ల నెఱపి నీవిద్య । చూపుము నీకు శిష్యుల గెల్చుటెంత!
నన్ను మన్నించి సైన్యముల రక్షించి । యిన్ని కార్యంబుల నీడేర్పు." మనుచు
జాఁగిలి మ్రొక్కిన జననాథుఁ జూచి । బాగొప్ప నిట్లని పలికె ద్రోణుండు:
"అట్టిద కాక మహాప్రసాదంబు; । గట్టిగా నీయాజ్ఞ గాదన నెపుడు.
కృతవర్మ యున్నాఁడు కృపుఁడున్నవాఁడు । హితశాలి రాధేయుఁడే యున్నవాఁడు.
ఏనుగాకుండిన నేమి మన్నింతు । గాన భూవర, నన్ను ఘనుని జేసితివి.
కొట్టి పాఱఁగవైతుఁ గుంతినందనుల । నిట్టిచో నీచిత్త మేను బట్టెదను."
అనిన సంప్రీతుఁడై యధిప, నీసుతుఁడు । కనక కుంభముల గంగా తీర్థజలము
దెప్పించి యాప్రొద్దె దీపికానిచయ । మొప్పార మదిలోన నుత్సాహ మెసఁగ
భయద భేరీశంఖ [1]పటహానిక్వాణ । చయమును జయజయ స్వనమునుఁ జెలఁగఁ

---

1. భయద నిస్సాణ. (మూ).

బుణ్యాహవాచన పూర్వంబుగాఁగఁ । బుణ్య వేదధ్వానములు రంగుమీఱ,
వివిధ దిగ్దేశభూవిభులును దాను । నవనీశుఁ డాచార్యు నభిషిక్తుఁ జేసి
వరవస్త్రభూషణ వ్రజలాంఛనములు । తురగ రథేభ బంధురముగా నిచ్చి
పసనైన సేనాధిపతుల భూపతుల । వసుధేశుఁ డాచార్యు వశము చేయుటయు
విను మెల్ల యోధులు విజయము నమ్మి । మునుకొన్న సంతోషమున నుండిరధిప!
అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన.
(ఈ *పుణ్యకథ నెవ్వరిల వ్రాసి చదివి । యోపిక వినిపింప నురుభక్తి వినిన
నట్టి వారికిని నూఱశ్వమేధములు । నెట్టన చేసిన నిజఫలం బబ్బి
చింతితసిద్ధి సుస్థితి భాగ్యసుఖము । నంతయు సిద్ధించు హరికథగాన.
అని యిట్లు సూర్యవంశాధీశుపేర । జనలోక రక్షాభిజన వీరుపేర
మండిత శాత్రవ మత్తభూపాల । శుండాల కేసరి శుభమూర్తి పేర
హరినామ సంస్మరణానందు పేర । శరణాగతాభిరక్షణ శీలుపేర
బ్రహ్మకల్ప స్థాస్యబహుకీర్తిపేర । బ్రాహ్మణాశీర్వాద ఫలవర్తిపేర
విభవ నిర్జిత దేవవిభుపేర శాహ । విభుపేర సకల ప్రవీణుని పేరఁ
బృథు రసోక్తంబైన భీష్మపర్వంబు । ప్రథిత విష్ణుకథా ప్రబంధంబుగాన
వ్రాయించె నింబాజి వరమతీయుతులు । మాయురే యని పలుమాఱును మెచ్చ
నిటలాక్ష పదపద్మ నిహితప్రసన్న । పటుచిత్తుఁడైన కుప్పయమంత్రిచేత.
ఎందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక జలధు । లెందాఁక తొలి మిన్న లెందాఁక నలువ
లెందాఁక శైలజాధీశు సత్కీర్తి । యందాఁక నిది పూజ్యమై యొప్పుఁగాక.)
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరిసత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమౌ భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నైదవది.

---

* ఈకుండలీకృతభాగము తంజావూరి వ్రాయసకాఁడగు కుప్పయమంత్రిచేఁ బ్రక్షిప్తమైయుండును – ఈ తీరుగాన క్కడక్కడఁ గొన్నిపర్వములలోఁ జూపట్టుచున్నది. వివరములను ఉపోద్ఘాతములోఁ జూచునది.

ద్రోణపర్వము

(తిమ్మయ)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరత్నయుతవక్ష, సితసత్కటాక్ష, । కారుణ్యనిధి, రామ, [1]కౌసల్యరామ,
కపివరు సేనానిఁగాఁ జేసి నడచి । రిపుల సాధించు శౌరీ! చిత్తగింపు.
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
నక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
వర్ణాధిపతులార, వ్రతులార, మీకు । వర్ణింతు ద్రోణపర్వము కథ వినుఁడు.
శంతనుతనయుండు సమరోర్విఁ బడుట । యంతయు సంజయుం డాంబికేయునకు
వినిపించి మఱియు నవ్విభుఁడు దన్ననుప । నని చూడఁబోయి వృత్తాంతంబు లరసి
యరుదార నంత నేసవనాఁటిరాత్రి । యరుదెంచి యతని కిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రున కెఱిఁగించుట

"అయ్య, నీపనివింటి ననిఁ గనుఁగొంటి । నయ్యెడనైన వృత్తాంతంబు వినుము.
నియ్యాజ్ఞఁ దలమోచి నీపుత్త్రుకడకుఁ । జయ్యన నేఁ జన్న సమయంబునందు
సొలసి కోలలవారిఁ జూచి రారాజు । బలముల రప్పింప బ్రమసి యాసేన
తరువుగూలిన పక్షితతియునుబోలె । శరధియింకిన మత్స్యసంఘంబుఁ బోలెఁ
[2]బురుషాశ్రయములేని పొలఁతియుఁ బోలె । సురనదీసుతుఁ బాసి స్రుక్కుచు వచ్చి
సన్నిధి నిలిచినఁ, జాలశోకమున । విన్ననై తొలినాఁటి విఱుగు దలంచి
తలత్రిప్పుకొని కొంతతడవు చింతించి, । "నిలువ నెక్కడివాఁడ నేఁడు కయ్యమునఁ!
గర్ణుండు నాపట్టు గలఁడు ప్రాణమున; । జీర్ణుండఁ గానేల? చింతింపనేల?
యాతనిఁ దోడితెం." డని హాస్తిపురికి । దూతలఁ బనుప నద్దూతలు వోయి:
"రారాజు పిలిపించె రమ్మయ్య నీవు; । ఘోరాజిలో నిన్న గూలె భీష్ముండు;
ఆతండు వడక నీ వనిసేయ నంటి । వీతరువాత నిన్నెఱుఁగ నయ్యెడిని.
వసుమతి భటులు నీవచ్చునందాఁక । దెసలకు నోళులు దెఱచియున్నారు."
అనిన భీష్మునివార్త కాత్మలో వగచి । తన పుత్త్రమిత్త్ర బాంధవులతోఁ గూడ

1. కాశ్యప. 2. పురుషాలయము. (మూ).

సేసలఁ గొని [illegible]
యూ కర్ణునకు [illegible]
యాతని [illegible] నొయ్యన [illegible]
గర్ణుఁ డాతని [illegible]
ఏ నీకుఁ గలుగుట [illegible]
చక్కఁడఁ గలవాఁడఁ [illegible]
చనియెద భీష్ముని [illegible]
కలుమంటపంబులోఁ [illegible]
బెడఁగునొ [illegible]
నగయు [illegible]
గట్టి [illegible]
బాడగాంచి [illegible]
"అక్కటా! భీష్ముఁ [illegible]
ఆ శాత్రవులు [illegible]
ఇంక నెక్కడికయ్య! యెక్కడి రాజ్య! [illegible]
అకట! గాండీవి [illegible]
అరి ఘోర [illegible]
నీకుఁ [illegible]
పడియెదఁ బొండన [illegible]
తరమిడి నా చేయు [illegible]
అనిన [illegible]
యంగాధిరాజు నొయ్యనఁ [illegible]
బిరుదనై యేమను [illegible]
చచ్చెద [illegible]
చెప్పెద [illegible]
అనినఁ గర్ణుఁడు మందహాసంబు చేసి: "[illegible]
ఏనుండి నృపతుల నేల చాలింతు? (పూని శాత్రవులను [illegible])

1. [illegible]. 2. నోయారుద. 3. రణంబు. ([illegible]).

ఏటికి వలదన ? నెవ్వఁడు నీవాఁడ ; । మాట సూడితి వీవు మఱి వినంగాని.
ఇనుఁడదె పొడతెంచె; నింకఁ గయ్యమున । కనుపుము పోయెద.'' నని మ్రొక్కుటయును
బొసఁగ భీష్ముఁడు పెద్దప్రొద్దు చింతించి, । " మసలక నీవును మానవేనియును
బావని నణఁచి బీభత్సుని సణఁచి । భూవరు నాజిలోఁ బూని రక్షించు.
పులి లేళ్ల కుఱుకుచొప్పున నాతఁ డుఱుకు । సలిగి కుమారుల్పై నప్పు డేమఱకు.
దురమునఁ గదిసి యోధులు వీఁగునప్పుడు । తరమిడి నీకొప్పి తడవకుమయ్య.
'అదెగెల్చి రదెగెల్చి' రని పాండుసుతులఁ । బ్రదకులు పొగడుచోఁ దేమలకనిలువు.''
మని బుద్ధిచెప్పి రణానుజ్ఞ యిచ్చి । యనిపిన, నుప్పొంగి యంగాధిరాజు
వివిధతూర్యంబులు వెసమ్రోయఁ గదలి । [1]నవిడిన గొడుగులనీడ నేతెంచి
మానవేశ్వరుఁ బల్కు: " మనకింక నొక్క । సేనాధిపతిలేక సేన నూల్కొనదు ;
[2]కలఁడొకో ? గాంగేయుగతి నాజిలోన । మలయుచు రిపుకోటి మర్దించుమంత్రి ?''
అనిపల్కు యుత్సాహ మానసాబ్జమునఁ । దనరార మఱియు నాతఁడు రాజుఁజూచి
" అక్కట! మఱచితి నాచార్యుఁడుండె ; । తక్క కీ వతనిఁ బట్టముఁగట్టు లెమ్ము.
దినకర తేజుండు దివ్యాస్త్రవేది । మనకు నాతఁడు గల్గ మఱి చింతయేల ?''
అనుటయు 'సదికార్యమా' సని నృపతి । గొనకొన్న వేడ్క నగ్గురుఁ జేరఁబోయి
భూరి ప్రదక్షిణంబుగ వచ్చి మ్రొక్కి । గారాము ధైర్యంబుఁ గానరాఁ బలికె :

ద్రోణాచార్యుల సర్వసేనాధిపత్యము

" [3] ఆనతరిపురాజ, యాచార్య, నీవు । సేనాధిపత్యంబు సేయంగవలయు ;
పెద్దవాఁడవునీవు భీష్మునిమాత్ర ; । ఇద్దెస నుడుకార్ప నెవ్వరున్నారు ?
చేయక చేసిన సేనాధిపతివి ; । నీయాజ్ఞ కెప్పుడు నిలుచు నాబలము.
పడుచోట భీష్ముండు పౌరుషంబెల్ల । మెడఁ గట్టుకొనిపోఁడు మీకిచ్చుఁగాని ;
తగుఁగాదె సూర్యుండు తాఁ గ్రుంకుచుండ । నిగిడిన కాంతి నగ్నికి నిచ్చుటెల్ల.
సమ్మతింపుము సర్వసమ్మతం. '' బనిన । నమ్మానవాధీశు నతఁడాదరించి :
" నీచిత్తమెట్లుండె నృప, యట్లచేయు ; । నాచేతనైనంత నడపెద మొనల.
గాంధారుఁ డున్నాఁడు కర్ణుఁ డున్నాఁడు । సింధురాజున్నాఁడు చిక్కవు పనులు.

---

1. నివిరిన. 2. కలదకొ. 3. ఆనతి. (మూ).

చీకాకుపఱచి ప్రాల్చద శిరోగ్రాకోటి : [illegible] !
ఏను నేర్చినవిద్య యెన్నటికిఁ ! [illegible]
గనక కుంభంబుల గంగాజలంబు [illegible]
బంచపల్లవములుఁ బంచవర్ణ్య [illegible]
సరవిఁ బుణ్యాహవాచనము [illegible]
మంత్రపూర్వకముగా [illegible]
ఫాలపట్టంబునఁ బట్టము [illegible]
యాతపత్రము సడి[1] [illegible]
సేనాధినాథులఁ జేతికిచ్చుట [illegible]
ఆనేర్పునకుఁ దగి నాచార్యు [illegible]
యంత కాంతకుఁ [illegible]
దురములో నభిమన్యు [illegible]
యంత నంతకసూనుఁ [illegible]
బాంచాలతనయుండు [illegible]
ఏనును నీతోడ నిది [illegible]
"ఏమంటి సంజయా ! యేమంటి [illegible] !
అతని యసాన్నత్యంబు [illegible] ! [illegible]
ఆరయఁ గల్ల కేలా [illegible] ! [illegible] !
సూతజా ! రణమింకఁ [illegible]
ఏనిట్టువఁటఁ కెద నీవార్త [illegible] ! " [illegible]
నాచావు తపదిగా [illegible]
నాతులు చేరి యన్నరనాథు [illegible]
గుబ్బునఁ దెలిసి డగ్గుత్తికనెత్తి [illegible] :
"అన్న, ద్రోణాచార్య ! యకట ! నీవు [illegible]
ప్రాకృతుండును బోలెఁ బ్రాణము [illegible] !
ఏమని తలఁచితో యీావు [illegible] !

---

1. యాలపు. (మూ)

ఆ యంగకాఠిన్య మాబ్రహ్మతేజ । మా యనుష్ఠానంబు లావివేకములు
పరమేశ్వరునకైన భావన కోదవు । (దురములో నీవట్లు దుసియుట తెలిసి)
నరుఁడెంత పొంగెనో నాఁడు కయ్యమున! । హరి యెంత మెచ్చెనో యనఘ, నీమృతికి!
గుణధామ, నీవిట్లుకూలినవెనుక । రణమంట! యింక రారాజు నేమందు!
చచ్చినఁ గొదలేదు సంయమీశ్వరులు । చొచ్చెదులోకంబు చోరుమయ్య తండ్రి!"
అని విలపించి యిట్లను సంజయునకు: । "మనయోధు లెందఱు మడిసిరో నేఁడు?
నలి నెందఱుణఁగిరో నాతనూభవులు? । కలన నేమయ్యెనో కర్ణునికోలఁది?
బ్రమసి యెట్లోదిఁగెనో పన్నినబలము? । క్రమమునఁ గయ్యమేర్పఱతుగా." కనిన
సంజయుఁడిట్లను: "స్వామి, నీమనము । రంజిల్ల నేనెట్లు రణము వర్ణింతు?
ఆ పాండవులు గెల్చిరనవలె నాకు; । నీపుత్త్రు జయము లేనిది చెప్పరాదు;
జూదంబులోఁ బాండుసుతుల యోటమికి । మోదించి నేఁడిట్లు మునిగినఁ జనునె!
చెప్పెదవిను మట్లు సేనాధిపత్య । మొప్పఁబూనిన ద్రోణుఁడుప్పొంగి పలికె:

ధర్మజుఁబట్టియిచ్చునట్లు ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునకు వరమొసఁగుట

"కురురాజ, మీతాతఁగూల్చిన చిచ్చు । శరవృష్టి నాకొప్పద సైఁపుమీ నేఁడు.
నా బాణమహిమ లెన్నఁడుఁ జూప నీకు । నీ బలంబులఁ గాచి నేఁడు చూపెదను.
అనఘుండు కృపుఁడుండ నటుకర్ణుఁడుండ । నను పెద్దచేసి, సేనలకు నన్నిటికిఁ
బతిఁ జేసితివిగానఁ బరితోషమయ్యె; । హితమతి వరమును గిచ్చెద." ననిన:
"పాండవాగ్రజు నాకుఁ బట్టి తే చాలు । నొండొల్ల." ననియె నా యుర్వీశ్వరుండు.
అడిగిన మదిస్రుక్కి యప్పికారంబు । వెడలనీక గుఱుండు వెడవెడ నవ్వి
దుర్యోధనునిఁ బల్కె దొరలెల్ల వినఁగ: । "కార్యంబు గానక కడవ నాడితివి;
అతనిఁ బట్టఁగ నీకు నయ్యెడి దేమి? । అతివేగమునఁ జంపుమనఁ నేరవైతి;
వేమిసేయంగ నీవిట్లు దెమ్మంటి? । పేరుర్మ మెఱిఁగింపు మెఱుఁగెద." ననిన:
"ఏ నేలచంపింతు! నింత మూఢుఁడనె? । చానేల యిచ్చు నచ్చట శౌరి యతని;
నీదైనకడిమి నా నృపుఁ దెత్తునేని । జూదమాడింతు నిచ్చోఁ దొంటియట్లు.
సాబలుఁ డున్నాఁడు జయసిద్ధి గలుగు । నీబుద్ధిఁ దెమ్మంటి నెఱుఁగు ధర్మజుని."
అని కౌరవేశ్వరుండాడినమాట । విని: "క్రీడియున్న నవ్విభుఁ బట్టగాదు;

ఆపార్థు నెట్టైన నని నుండనీక । పాపుము తోలఁగ నాప్రతిన చెల్లింతు.
సాగరోదక మెల్లఁ జల్లిన పిదప । సోగముత్యము దేర సులభమైనట్లు,
సరి నుగ్రగోచులు శాంతిపొందుటను । నరుణబింబము చూడ సలభమైనట్లు,
నిజమంత్ర మహిమ లన్నియు జాఱఁ జూచి । ద్విజుని ధిక్కృతి సేయుఁ దివిజేన యట్లు
ఒక్కచోటికిఁ గ్రీడి యొదిఁగినఁ జాలుఁ ; జిక్కురా." అనిన నాక్షితిపాలుఁ డలరి
యతి శౌర్యుఁ డాచార్యుఁ డాడిన ప్రతిన । చతురంగ సేసలోఁ జాటంగఁ బనిచి
యనుపమోత్సాహుఁడై యాచార్యుఁ బలికెః । "మునలు దీర్ఘవు గాక మొగ్గరంబునకు;
జలజాప్తుఁడుదయించి జామున కెక్క ; । బలిమిఁ దాఁకుడుగాక పాండునందనుల."
అనిన ద్రోణుఁడు విని యర్థిఁ దేరెక్కె । ఘన తూర్యముల ప్రమోఁతె గగనంబు గప్ప
క్షితిపులు సేనలు సేనాధిపతులు । నతివేగఁ గూడిరా నాజికి వెడలె.
కౌరవసేనపైఁ గలువాన గురిసె; । వారణంబులు ప్రమొగ్గె; వాజులు ద్రగ్గ;
పడగలన్నియుఁ జిక్కుపఱచె వాయువులు; । పిడుగులు పడఁజొచ్చెఁ బృథివినెల్లెడల;
గురుని టెక్కెము మీఁద గూబ కూర్చుండె; । సొరిది నెత్తురు వాన చోద్యమై కురిసె.
కొఱగాని శకునముల్ కురుసేనలోనఁ । దఱచైన వెఱవక దండనాయకుఁడు
శాకట వ్యూహంబు సంధించెః నందు । నాకర్ణుఁ డొప్పారె నగ్రభాగమున;
వానికి ముందట వాజివైభవము । గానుపింపఁగ నిల్చె గాంధారరాజు;
చెచ్చెఱఁ గాళింగ సింధులఁ గూడి । వచ్చె వికర్ణుడు వలపటిదెసకు;
జానొప్పఁ గృతవర్మ శలవివింశతుల । తో నిల్చె దాపట దుశ్శాసనుండు;
చిత్రసేన సుశర్మ శిబి సూరసేన । ధాత్రిపు లంతంతఁ దను జుట్టికొలువ
ద్రోణునిమాటున ధూమకేతువన । రాణమీఱఁగ నిల్చె రారాజు సహుడు.
అంత నంతకసూనుఁ డటమున్న గురుని । వింతలాగు ప్రతిజ్ఞ వేగుచే నెఱిఁగి
యింద్రసూనున కది యేర్పఱించుటయు । సాంద్రపుభక్తి సంజలిచేసి యతఁడు:

ద్రోణుని ప్రతినకు వెఱవవలదని యర్జునుఁడు ధర్మజునకు ధైర్యముఁగొలుపుట

"ఉర్వీశ, నే నీకు యుద్ధరంగమున । సర్వాంగరక్షమై చనుదెంచుచుండ
గురుఁడేల గురుఁగన్నగురుఁడు వచ్చినను । గురుసింహ, నిను బట్టుకొన నెట్లువచ్చు!
నాకులు నోపరు నను నిన్ను బాప; । వ్యాకులమే!" లన్న వసుధేశుఁడలరి

దుందుభిపటహాది తూర్యముల్ మొరయ । సందడిఁ గొనుచు ఘోరాజికి వెడలి
పక్షి బాగున సేన పన్నించుచోట । నీక్షింప ముందట నింద్రజుఁ డొప్పె;
ఆతనికెలన సేనాధినాథుండు । హేతి జాల జ్వాల తీర్పడ నిలిచె;
మారుతి గవఁకుఁ గుమారవర్గంబు । వీరులు విరటాది వితతబంధువులు
దండాధినాథులుఁ దక్కటి నృపులు । మెండుగా విడిసిరి మెఱసి యెల్లెడల;
గాంభీర్యమునకుఁ దగంగ ధర్మజుఁడు । సంభృత బలుఁడొప్పె సైన్యమధ్యమున.
ఈరీతి వ్యూహంబు లిరువాగుఁ బన్ని । పోరాడఁ దొడఁగి; రప్పుడు దివినుండి
కనుఁగొనుచుండిరి గరుడ గంధర్వ । ముని సిద్ధసాధ్యులు మొదలైనవారు.
అప్పుడు బిట్టార్చి యతి ఘోరధూళి । యుప్పతిల్లఁగఁ దాఁకి రుభయసైన్యములు.
'పొడు పట్టు పొరిగొను పోనీకు పొదువు । మను కొట్టు' మనుమాట లఖిలంబు నిండ
సకల దిక్కుల నస్థిశకల కపాల । శకటాంగములు ద్రెవ్వ చప్పుళ్లెసంగ
ఘనతర శస్త్రాస్త్రఘట్టన నెసఁగి । యనలకణంబు లాహవభూమి నిండ
హుంకారములతోడ నుబ్బులతోడ । జంకెలతోడ నిశ్శంకఁ బోరాడ
నా మహాసేనలో నాచార్యు రథము । నేమిఘోషము గల్గి నేల చించుచును
ఆకాశమునఁ బక్షి కడ్డంబు లేక । సైకొని చరియించుగతి యచ్చుపడఁగఁ
గరి దాఁకి పిఱుగక, గదఁ జక్కువడక, । యొరు తేరిఁ గదలక, యూనంబు గాక
సెగ నొగ బెళుకక, చెనకి చేయీక, । మగుడుట నిగుడుట మహిఁ గానరాక
చరియింప గురుసిచేఁ జదియు తేరులును, । ధర వ్రక్కలై వ్రాలు దంతావళములుఁ,
దుత్తుమురై ధరఁ దొరుఁగు నశ్వములు, । మొత్తమునై త్రెవ్వి మొగ్గు కాల్బలముఁ,
బడియెడు దొరలునై పాండవసేన । తడఁబడఁదొడఁగియు ధైర్యంబుకలిమి
గురుని మార్కొని యేయు గుంపులుగట్టి; । పరఁగి పాఱియు నిల్చుఁ; బైఁబడి వ్రేయు;
నెడ త్రెళ్ళియును గూడు నెదిరించు నొంచు; । నడఁపరాకయుఁ ద్రోచి నడచుఁ గయ్యమున.
అప్పుడు గగనమధ్యమున మార్తాండుఁ । డొప్పార, ధర్మజుఁ డొక్కింత యలిగి
'యడ్డపెట్టుఁడు గిట్టుఁ డాచార్యు' ననుచు । నొడ్డుకర్తకుఁ జెప్ప నొదుఁగక యతఁడు
కవ్వడి తోడుగాఁ గలశజుఁ దాఁక । నవ్వడి పొడగాంచి యఖిలకౌరవులు
వసుధాధిపుని యాజ్ఞ వారిపైఁ బడిన । నెసఁగి పార్థబలంబు నెక్కె; నెక్కినను
ఆజిఘోరంబయ్యె; నందు నంగాధి । రాజుతో విరటుఁ డుగ్రతఁ దలపడియె.
మహిత శస్త్రాస్త్ర భీసుంబైన రణము । సహదేవునకుఁ గల్గె శకునితో నపుడు.

అనుపమభుజవీర్యుఁడగు వివింశతికి । ననిలజునకు నయ్యె నతిఘోరరణము.
పౌనర శిఖండికి భూరిశ్రవునకు । ఘనపరాక్రములకుఁ గలిగెఁ గయ్యంబు.
నవకోపమున శల్యునకు నకులునకు । బవరంబు గలిగె నప్రతిమరౌద్రమున.
ఆకీర్ణశరముల ననువిందుతోడఁ । జేకితానున కప్డు సిద్ధించె రణము.
హైడింబునకుఁ గల్గె నయ్యలంబుసుని । తోడ మాయాప్రౌఢి దొరయ రణంబు.
పెనఁకువ గుణఘోష భీషణంబగుచుఁ । దనరె సుశర్మ సుత్రామసూనులకు.
ధీరతఁ గృపునకు ధృష్టకేతునకు । ధారుణి యుద్ధమవంగఁ దలపాటు గలిగె.
చతురవిక్రము లిట్లిసందడిలోనఁ । గృతవర్మయును సాత్యకియుఁ దలపడిరి.
పగ దెగవలెనని పాంచాలపతియు । భగదత్తుఁడును దలపడిరి ఘోరముగ.
అట్టి సంకులమున హయహేషితములు । ... ...
రౌద్రంబులైన వారణబృంహితములు । ఛిద్రితదిశలైన శింజినీధ్వనులు
నుర్విఁ గోర్వఁగరాని యుగ్రహుంకృతులు । సర్వభూతాట్టహాసంబుగఁ జెలఁగె.
నింగిని నొరసిన నెత్తురుటేరు । సంగరంబునఁ బాఱె జగతి కెంపెసఁగ.
అంత దుర్యోధనుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి । వంతగా నొకకోల వక్షంబు నాఁటి
నఱిమి యొండొకకోల నారి ఖండింప, । నెఱిచిచ్చుగతి మండి యింద్రపౌత్రుండు
వేఱొకశింజిని వింట సంధించి । పాఱమ్ముదొడిగి యప్రభుసూతుఁ జంపి
రథికుపై నట్టిమార్గణమె సంధింప । రథవేగమున జయద్రథుఁ డెడసొచ్చి
యిలఁ దేరు కుప్పగా నిసుములు నఱుకఁ, । బలుకయు నడిదంబుఁ బట్టి యజ్జోదు
సైంధవు తేరికి జవమొప్ప దాఁటి । సంధించి హరులతో సారథిఁ జంపె.
వెన వాఁడు గదఁ దన్నువేసెను; వేయ । నసిదట్టి మూర్ఛతో నాతనిఁ గొట్టి
తలపట్టి యీడ్చునంతట శల్యుఁ డెదిరించి । యలయక నకులుతో నాజి చాలించి
గదగాని యాత్రోవఁ [1]గదలినంతటనె । మదిలోన వివరించి మారుతాత్మజుఁడు
నెటుపోదువని తాఁక నిరువుర కపుడు । పటుగదారణమయ్యె భటు లోలిఁ జూడ.
వూఁపులుఁ జూపులుఁ బొసఁగఁ గ్రుంగుటలు । డాపులుఁ ద్రోపులు డాసి వ్రేయుటలు
నలవులు సొలపులు హస్తలాఘవము । లలి వాట్లు పోటులు నందుఁ గ్రందయ్యె.
ఒంటికొమ్ములతోడి యుక్షద్వయంబు । గెంటక పోరాడు క్రియ నల్లు పోరి
యల్లుండు మామయు నన్యోన్యహతులఁ । ద్రెల్లి మూర్ఛిల్లుచో ధృతిఁ గృతవర్మ
మద్రేశుఁ గొనిపోయె మారుతి [2]విగత । నిద్రుఁడై గదఁబూని నిలు నిలు మనఁగ.

---

1. గదలెడు గదలు. 2. వినఁగ. (మా).

అంతఁ బాండవసేన లాభీమసేను । నెంతయుఁ బొగడుచు నెసఁగు ధైర్యమున
నొత్తుక నడవ, దుర్యోధనాదులును । మొత్తమై కవిసి యమ్మొన నిల్వలేక
వెనుకకు వీఁగుచో, వీక్షించి ద్రోణుఁ । డనుపమకోపుఁడై యపరాహ్ణవేళ
ఘనసేను వృషసేనుఁ గర్ణునిసూను । ననిఁ బాండవులకు వ్రేఁగై పోరువాని
వీఁడు బంటౌనని వినుతించి రథము । వాఁడిమి నతని నవ్వలికి దాఁటించి

ద్రోణుఁడు పాండవసైన్యముపై విజృంభించుట

నలి నెదిర్చినవాని నకులనందనుని । బలిమి శతానీకుఁ బాఱంగఁగొట్టి,
తఱిమి వెండియుఁ దోడి ద్రౌపదేయులకుఁ । జుఱచుఱ వేఁడిమిఁజూపి స్రుక్కించి,
గతదయ యవన కేకయ వీరభటుల । శతసహస్రులఁబట్టి చట్టలువాపి,
పఱతెంచి తాఁకిన పాంచాలసుతుల । నఱువదియార్వుర నందంద మెదిపి,
హైడింబుసేసల నసురనాయకుల । వేడుకఁ బదునాల్గువేల నుక్కణఁచి,
వికటంబుగాఁ దగ వెల్లిబాణముల । నకలంక రిపుచక్ర మాక్రమించుచును
ఇభకుంభ శకటాంగ హేమకిరీట । సుభటాశ్వపటలంబు చూర్ణంబుగాఁగ,
గరళాగ్నికణములు గ్రక్కెడు శివుని । వెరవున శరములు వెదచల్లుకొనుచు
నరిసేనవిచ్చి యయ్యగ్రభాగమున । నరదంబుతోఁ బాండవాగ్రజుఁ గాంచి
పైపడి యతనిచాపముఁ ద్రుంచివైచి । యేపుమీఱిన దృష్టి నిషువులు గురియ
సుకుమారు లాధర్మసుతు చక్రరక్షు । ప్రకటించు నృపతు లేర్పడ ద్రోణుఁ దాఁకి
నిమిషమాత్రము పోరి నిలువక పడిన । గమికొని ద్రోణుఁ డక్కాంతేయుఁ గదిసె.
అత్తఱి దొరలెల్ల నతని కడ్డంబు । సొత్తెంచుటయు వాఁడిచూపులఁ జూచి
నకులుని నాలుగు నారాచములను । నకులాత్మజుని నైదు నారసంబులను
విరటుని దొమ్మిది వేఁడితూపులను । బరువిడి సాత్యకిఁ బది సాయకములఁ
బవమానతనయుని బాణాష్టకమునఁ । దవిలి, ధృష్టద్యుమ్ను దశవిశిఖములఁ
దూలించి వెండియు దొరలను నేసె. । ఆలోన ధర్మజు నతఁడు డగ్గఱిన
నడరి యు[1]గంధరుఁ డనురాజు గురున । కెడసొచ్చి పోరాడి యిసుమునై కూలె.
శీఘ్రత నారీతి సింహసేనుండు । వ్యాఘ్రదంతుఁడుఁ బోరి వసుమతిఁ బడిరి.
'అదె పట్టెఁ బట్టె ద్రోణాచార్యుఁ డధిపు; । నదె తీరెఁ దీరె నాయున బాస' యనుచు

---

1. గాంధారు. (మూ).

అర్జునుఁడు ద్రోణునాఁగి కౌరవసైన్యము నుఱుమాడుట

భటులొక్కట్రమోఁతగాఁ బలుకఁ గల్పాంత । చటుల మేఘారంభ సంరంభలీలఁ
గపికేతు ఘనరావ గాండీవారావ । విపుల శంఖవిరావ విక్రమక్రీడ
భ్రూభంగ విభ్రమాద్భుత ముఖోద్దామ । శోభి దివ్యకిరీట సురుచిరస్ఫురణ
నద్భుతక్రోధియై యచ్చోటఁ గ్రీడి । యుద్భవించినమాడ్కి నుర్వీశునెదుట
నమ్ములిమ్ములఁ గప్పి యాచార్యుతనువు । గ్రమ్మిన బహుబాణగ్రంథిగాఁ జేసి
ముట్టడ విడిపింప, మున్నాడి యొకనిఁ । బట్టఁ బదుండ్రుగాఁ బఱచి కౌరవుల
శాతాస్త్రముల ముంప, జడియక నగుఁడు । సేతువుదెగి పాఱు చెరువునుబోలె
హత్తిన హరిసహాయత్వ మేర్పడఁగ । నెత్తిన రణభూమినెల్లఁ దానగుచుఁ
బదియు నూఱును వేయి పదివేలు లక్ష । పదిలక్ష యొక్కొక్కభటు నుచ్చిపోవ
విశిఖప్రవాహంబు వెడలించునపుడు । పిశితపుఁ బంకంబుఁ బ్రేవు పంకంబు,
తలపుచ్చె గుదులు రక్తంబుల నదులు, । నలిఁగ్రొవ్వు నసలు బాణమ్ముల యినుముఁ,
బాతితధ్వజములు బహుళాస్థిరజము । లాతపత్రలవంబు లాహారవములుఁ
దొట్టినవునుకలుఁ దొడవులతునుక । లిట్టలంబుగ నాజి నెల్లను బర్వె.
అంత [1]నీ శరవార్ధి యపరాబ్ధి గ్రుంగు । నింతట నిటఁ జొత్తు నే నన్నయట్లు
దినపతి గ్రుంకఁ, నస్త్రౌస్త్రతిమిర । పునరుక్తి భావమై పొడసూపెఁ దమము.
అప్పుడు కురుయోధు లట దైన్యవృత్తిఁ । దప్పి పాఱినవారిఁ దగఁ గూడుకొనుచుఁ
బతియును సేనాధిపతియును ద్రిప్ప । నతిరయంబునఁ బోయి రావాసమునకు.
అట దుందుభులు మ్రోయ నార్పులు సెలఁగఁ । బటుజయోత్సాహులై పాండవబలము
విజయునిఁ బొగడుచు విజయుసేవించి । నిజనివాసములకు నెమ్మితోఁ జనిరి.

ద్రోణుని ద్వితీయదివస యుద్ధము

గురుఁ డంత మఱునాఁడు కోపంబు సిగ్గు । బెరయ నల్లనఁ జేరి పృథివీశుఁ బలికె:
"క్షితిప, నీకే మున్న చెప్పితిఁ దెలియఁ; । బ్రతిన చెల్లదునాకుఁ బార్థుఁ డుండఁగను.
అతనినొక్కనిఁ బాపు మంత నే ధర్మ । సుతునిఁ బట్టెద నేఁడు సురలడ్డపడిన.

1. నిశారాబ్ధి. (మూ)

కలఁడొకో మనలోన గాండీవధరునిఁ । దొలఁగఁ దోల్కొనిపోవు దొర కయ్యమునకు!
నతఁడు నావాఁడు పొ." మ్మనిన సుశర్మ । పతిసమ్ముఖమునఁ జాపముఁ దానునిలిచి
"నను బంపు ధాత్రీశ, నరునిఁ బొమ్మటకు । ననయంబు నోపుదు నాజి నిల్పుదును.
ఘోరాజిలోనఁ దోడ్కొని చన్న పిదప । నూరక నరుగెల్తు నొండేని చత్తు.
చావక గెలువక చనుదెంతునేని । భూవర, విను నాదు భూరిప్రతిజ్ఞ.
వెరవేది మధువుఁద్రావినవాని గతికి । (శరణార్థిఁ జేపిడి చనువాని గతికిఁ)
జనువాఁడ." నని యగ్నిసాక్షిగానాడి । తన మూఁడుకోట్ల రథంబుల దొరల
మగఁటిమిఁ గేరళ మాళవ ద్రవిళ । మగధ కాశ్మీర భూమండలాధిపుల
నెట్టన నారాయణీయ గోపకుల । గట్టి మొత్తంబుగాఁ గైకొని మ్రొక్కి
విభుఁడు ద్రోణుఁడు వేట్కవీడ్కొల్పఁ గదలి । త్రిభువనంబులు భీతిఁ దెమలనార్చుచును
గౌంతేయుసేన డగ్గఱఁ బోయి నిలిచి । యొంతయుఁ బనఁ 'గిరీటీ!' యని పిలిచి
'చూత మేఁ బిలిచినచోటికి రాక్కఁడవు । నేతేర నోపుదో యెక్కటిఁ బోర?
నిన్ను నేయుటగాని నేరుపుగాదు ; । నిన్ను వ్రాల్చుటగాని నెఱి కీర్తిగాదు ;
గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేన నొంటి । నిగ్రహించిన నీవు నేఁడు రావలయు ;
నోపకుండినఁ జెప్పు మొకమాట." యనినఁ, । గోపశోకము లాత్మఁ గొనరనర్జునుఁడు
యమసూనునకు మ్రొక్కి : "యక్కటా! నిన్ను । విపతులు పట్టెడు విధమీవిధంబు;
తను చావులకుఁ దెగి దాయలు పిలిచి ; । రమరంగ దీని కెయ్యది యుపాయంబు?
చెదరక నిన్ను గాచెదనన్న నాకుఁ । బొదివి వైరులు పిల్వఁ బోకుండరాదు ;
పోదునో!" యనుటయు భూపాలుఁ డలికి : । "ఏ దిక్కు గలదని యేఁగెదు నాకు?
నీవు గల్గఁగఁ దప్పె నిన్నఁటి చావు; । వావిరి గురుఁ గావ వశమె యేరికిని?
రాధేయ శల్యుల రణమెఱుంగుదువు ; । క్రోధి యశ్వత్థామ గుణమెఱుంగుదువు ;
భగదత్తుఁ డనువాని బలిమెఱుంగుదువు ; । పగలువో మనసేన పాటెఱుంగుదువు ;
ఏమని పొమ్మందు నిప్పుడు ని." న్ననిన । నా మానధనుఁ డొక్కయనువు చింతించి
కౌంతేయుఁ బతిఁ బల్కెఁ గరమునఁ జూపి: । "చింతింపకుము సత్యజిత్తుండు వీఁడె
పాంచాలకుండు దోర్బల ధురంధరుఁడు । నించిన రణములో నిను గావనోపు ;
జయమేది యితఁడాజిఁ జచ్చినయప్పుడు । రయ మొప్ప మఱిపొమ్ము రణమాసపడక."
అనుటయు నొడఁబడి యర్జును ననిచి । జనపతి సంగరస్థలిఁ జేర నడిచి
దండాధిపతిఁ జూచి 'తగఁ దీర్తు గాక । మండలార్థంబుగా మనసేన' ననఁగ

నతఁ డట్ల కావించె; నంతఁ గౌరవులు । చాతురంగ [illegible]
కలశజు పనుపున గారుడ వ్యూహ । కలితాత్ము లగుచోటు [illegible]
కురుభూమి యూళ్ళుల కూటువప్రజలు । గరుడవ్యూహమ్ములో [illegible]
వెలయ నశ్వత్థామ విందానుపిందు । లిల [illegible];
కురురాజు తమ్ములుఁ గొండదొరలు । [illegible]
వెన్నున సమరిరి వివిధ దేశేంద్రు; । లున్నతి [illegible]:
‘పగదీర్తు నే’ నని పంతంబు[illegible]డ । భగదత్తుఁ [illegible]
ఈ రీతి జోకమై నిరువాగుఁ గదిసి । [illegible]
గంగయు యమునయుఁ గలిసి కల్లోల । సంగతిఁ [illegible]
గలిసి పోరాడుచోఁ గలశజుఁ జూసి । [illegible] ధృష్టద్యుమ్నుఁ [illegible]:
“ బ్రాహ్మణుచేఁ బట్టువడిపోవ [illegible] । [illegible]!
సత్యజిత్తుఁడు నీవు శైనేయ భీము । లత్యంత సన్నద్ధులై కావుఁ.” డనిన
“ వారలీ పనికెంత వారు నాచెంత । నోరాజ, ననుజూడు యుద్ధమధ్యమునఁ;
సత్యజిత్తుండేల ? శైనేయుఁడేల ? । సత్య మెవ్వారు నేల ? శంక యే ? ” యనుచు
ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్త్రుఁడు బిట్టుగవియఁ । బ్రాణాంతకుని నాజిఁ బరికింప నోడి
పెఱతెరువునఁ దేరు వే పంచి యతని । యురు సేనఁ జెండాడుచుండె [illegible].

అర్జునుఁడు సంశప్తకులపైఁ [illegible]

అటఁ గ్రీడి ధర్మరాజట్లు తన్ననుపఁ । [illegible]
[1]సంశప్తములు పల్కి [2]చనుదెంచి చుట్టి । సంశప్తకాఖ్యులు [illegible]
హరితోడసిట్లను: “ నదెకంటె దేవ ! । [illegible];
అన్నఁ బాయుట నాకు నగుదయ్యెఁ గాక । [illegible]!
త్రిప్పుదురథములు దివ్యాస్త్రవృష్టిఁ । [illegible]
బఱపుము రథ.” మని భక్తితోఁ జెప్ప । [illegible]
ఇలరోహణాద్రికి నెనయైన రథము । వెలయ సేనామధ్య వీథిఁ దోలుటయు,
నెప్పుడు తునిసెనో యెఱుఁగరాకుండ । నప్పుడు మూఁడువేలరథంబు [illegible];

1. సంశోపములు. 2. చనుదేరఁబట్టి. (మూ)

గజలక్షయును నేలఁగలసె ? గుజ్జములు । నిజముగా నొకకోటి నీఱయ్యెఁ జూడ.
పదివేల సుభటులు పాండవాస్త్రములఁ । జదియుచో నప్పుడు సుశర్మ భీతిలక
దొరలతో నఱుమంగ దురము బాణాగ్ని । పరిచుంబితాస్త్రమై బహుభంగిఁ బరఁగె(?)
అందు నందఱు నూఱు నారును వేయి । క్రందుకోలల వహ్నికణములతోన
హరి హరులను గ్రీడి నాతపత్రంబు । హరకేతనముఁ గప్పి, నప్పార్థుఁ డలిగి
వికటాస్త్రముల వైరివిశిఖంబు లణఁచి । సకలయోధుల నస్త్రజాలధినోలార్చి
విచ్చుచుఁ బొదువుచు వివిధమార్గముల । వచ్చుచుఁ దచ్చినో, నాగఁ బోరాడి
లయముగాని జయంబు లవమైన లేని । భయమునఁ బాఱుచోఁ బిలిచె సుశర్మ :
"పాఱక నిలువుఁడు బలులార ! మేర । మీఱితిరె టెంబోరెు మీ బాసలెల్ల ?
ఇతఁడింతవాఁడని యెఱుఁగరే మొదల ? । గతశంక నెందుఁ బోఁ గలదింక మనకు ?
[1]ఎగిరెడు విశిఖంబు లెఱుఁగఁ డీతండు । తగ మనుష్యుఁడుగాని దైవంబు గాఁడు ;
పొదువుఁడు పొదువుఁడు పోనీకుఁ." డనుచు । నదలింప నారాయణాఖ్య గోపకులు
పదివేవు రాహవప్రౌఢిమఁ దిరిగి । యదువంశు విధునంశు నమ్ముల ముంప,
మయుఁడు మున్నిచ్చిన మాయాశరంబు । నియతి నర్జునుఁడు సంధించియమ్మూఁక
లక్షించియేసిన, లలినొకఁడొకని । కీక్షింప వేర్వేఱ యింద్రజుఁ డగుచుఁ
దోఁచినఁ, దమలోన దొమ్మిగాఁ బోర । యా చతుర్భుజు లగ్గి రఘురులు నవ్వఁ.
అట నందు హతశేషు లర్జునుఁ గదిసి । యట నటనీడ్చుచో నమ్ముల వాన
యంచిత నరమేఘ మచట మిక్కిలియు । వంచిన హతులైరి వార లాక్షణమ.

సంశప్తకులెల్ల రొక్కుమ్మడి నర్జునుఁ బొదువుట

అంత నల్లఁ ద్రిగర్త లఖిల సంపీరు । లంతంత నిక్ష్వాకులట శిబిపతులు
మఱియుఁ గేరళ దుండి మాళవ మగధు । లరవాయి గొనక సాహసమునఁ జొచ్చి
హరివాఁడు నడవాఁడు నరదంబువాఁడు । కరివాఁడు గదవాఁడు ఖడ్గంబువాఁడు
నసివాఁడు లగుడివాఁ డాశక్తివాఁడు । ముసలంబువాఁడునై మునుకు గ్రమ్మినను,
బహుళ [2]దూర్వాంకుర ఫల పత్రపుష్ప । పిహితవిఘ్నేశుఁడై [3]పెంపొందె నరుఁడు.
పోయెఁ గ్రీడి యడంగిపోయె ననంగ । వేయు విధంబుల వినువీధి మ్రోసె.

---

1. ఎగరెండు ... లెఱుఁగునోయితఁడు. 2, దుర్వానంద. 3. వే పొంది. (మూ).

కాలుచేయాడ వెక్కస మప్పాడగుచు । నా లోకనాయకుం డర్జునుఁ బిలిచి,
"నాయన్న, నరుఁడ, యున్నాఁడవే బ్రదికి! । యేయుక్తిఁ బాయుద మీ సంకటమును?
కరమున నన్నుఁ జక్కముఁ దాల్పనీవు ; । పగుల కెవ్వాఁ రడ్డపడియెదువారు ?
పలుకవే! యొకమాటు భయమయ్యె.'' ననిన । మెలపునఁ గ్రీడి 'యేమీ!' యని పలికి
యనిల బాణంబున నాసంకటంబు । మును [1]పుచ్చి కూడినమునుము [2]విప్పంగ
రథముచెక్కలు గాఁడి రక్తంబు నడిచి । పృథివిఁ గూలిన యశ్వబృందంబు గలిగి,
చదిసి యమ్ములువచ్చి సందులఁ బడినఁ । గదలనేరని బండికన్నులు గలిగి,
యొక తేరు వాఱఁగా నొరసుల్లు నచ్చి । యొక తేరు తునుకలై యొఱగుట గలిగి,
కూలురూపును దన్ను కొని యెదురూపుఁ । బోలఁ ద్రెవ్వెడురూపుఁ బొరలెడురూపు
రూపుదప్పినరూపు చూపింప వికృతి । రూపమై యొరలెడి రూపును గలిగి
యరులు గీడ్వడి ; దంతి నక్కడ గుగుఁడు । వెరవొప్ప నాజిష్ణు విష్ణులు లేక
యొదుఁగంగ రిపుసేననొత్తుచో, వారు । నదలించి [3]నిల్వఁ బో రతిఘోరమయ్యె.
అందు మహారథు లతిరథశ్రేష్ఠు । లిందలి సమరథు లిట నర్ధరథులు
క్రోధాగ్ని వెసనొక్కకొలఁదులై పెనఁగ । నాథరాథూళి యాకాశాగ్రంబు ప్రాఁకి
తనకుఁగాఁ ద్రెవ్విన ధారుణీధవుల । ననుపఁబోయిన ధాత్రియన బిట్టువచ్చి
కరి ఘటా భటకోటి ఖడ్గరక్తములఁ । బరిలూనమయ్యె నేప్పడియుండె మింట. (౧)
తక్కక కురురాజు ధర్మజుమీఁద । నెక్కనిమ్మన సేన లెక్కను వడిని.
అరయఁ గాల్బంటుపై హరి, హరిమీఁదఁ । గరి, కరిమీఁదఁ బొంకక్షుఁ దేరు వాఱ
మ్రగ్గు, మ్రగ్గినఁ బోకమఱియుఁ [4]బైఁబడును; । అగ్గలించి బలంబు లాహవకాంక్షఁ
దేరులు మ్రోల్గనై ధృతిద్రెవ్వ రథికు । లారయ ప్రాలుచు రవ్వలి తేర్ల.
ఆయుధంబులు దీసినప్పుడు పరుల । వేయుభంగులతోడ వ్రేయుకాల్బంట్లు,
నెమ్మి మాంసము క్రొవ్వునెఱసి రక్తములు । నుమ్మలించిన [5]చోట నొఱగు గుఱ్ఱములు,
కరియూధములు త్రొక్కి కాన్పింపరాక । దొరసి యా పంకంబులో మెట్టువడును.
వదలి వీనుఁగులెల్ల వరదఁబో రక్త । నదులు వాఱిన నేల నలి నాకసంబు
ఎఱ్ఱనికెంధూళి [6]యెగసిబ్రాలంగ । నిఱ్ఱింకు[7]లింకె నయ్యెడ యుద్ధభూమి.
వీరహాసోల్లాస వివశ భావమున । నారాజ భటరాజి యట్లాజిసేయ

---

1. విచ్చి. 2. విప్పనఁగ. 3. నిల్చుచో. 4. బైబైల. 5. తొంటి. 6. నెసఁగి. 7. లింకినయుద్ధ మధ్యమున. కెడు, (మూ)

నమ్మెతాఁకనిమేను, నసివోని రథము, । సొమ్మవోవనిబంటు, సొరుఁగని హయము,
ప్రక్కవాఱనివిల్లు, పడఁ[1]కని గొడుగు, । నిక్కదప్పని జోడు, నీల్గని గజము,
పొడిగాని కత్తియుఁ, బొలియని తలయు, । నిడియనిచెక్కెంబు, నెసఁగని ధూళి,
పడని బొమ్మిడికయుఁ, బరివోని గదయుఁ । దడవిన నాసేనఁ దఱచు లేకుండె.
అంత ద్రోణుఁడు పాండవాగ్రజుఁబట్ట । నెంతయుఁ గదియుచో, నెలుఁగిచ్చి చొచ్చి

సత్యజిత్తు ద్రోణు నెదిర్చి మడియుట

సత్యజిత్తుఁడు సవ్యసాచి పెన్నద్ది । సత్యంబుకలిమి నాచార్యునిఁ దాఁకి
తూపుల సరదంబు త్రోచిరాకుండ । నాఁపిన, మెచ్చి యయ్యతిరథోత్తముఁడు
విలుద్రుంప, వేఱొక్క విలుదాల్చి యతని । నలుగులఁబెట్టుచో, నతనిబంధువుఁడు
విలసితోత్సాహుండు వృకుఁడనువాఁడు । తలమిాఱి కలశజుఁ దాఁకియుగ్రతను
బాణాంబురాశి ముంపఁగ, ద్రోణుఁ డతనిఁ । బ్రాణంబుతోఁ బాపెఁ బటువిశిఖమున.
అంత నొండొకచాప మూని సత్యజిత్తు । కౌంతేయసేనకుఁ గడిమిరాఁ [2]దాల్చి
చిత్తజల్లునుబోలెఁ జిత్ర[3]మాసంప । [4]మొత్త మూ ద్రోణాంగములు నిండనేయ,
నా సత్యజిత్తుతో నాచార్యుఁ డపుడు । చేసిన కయ్యంబు చెప్ప నచ్చెరువు.
తనువైన ధనువైన ధౌరేయమైన । దొనయైనఁ బెనయైన దోకిసయైనఁ
గరమైన నురమైనఁ గంకటంబైన । నిరువైన శిరమైన నెమ్మొకమైనఁ
దాఁకనిబాణ మద్ధరయందు లేదు ; । కాఁక యేమనిచెప్ప ఘటికాద్వయంబు !
అంత ద్రోణాచార్యుఁ డా సత్యజిత్తు । నంతకుఁ గూర్చిన, నాత్మలో నులికి
తమ్మునివాక్యంబు దలఁచి ధర్మజుఁడు । ముమ్మరంబగు భీతి మొనలెల్లఁ గడచి
పాఱుచో, వెనువెంటఁ బాఱు నాద్రోణుఁ । జీరుచుఁ బాండవసేనాధిపతుల
మరణంబునకుఁ దెగి మలసి మార్కొనిన, । 'శరణంబు వీరి కెచ్చటి' దని గురుఁడు
భృగురాముచేఁ గొన్న బిరుసునారసము । లొగిఁ బరంపరలేయ, నోర్వక వారు
'నిదెవచ్చె! నదెవచ్చె! నెటఁబోద!' మనుచుఁ । గదుపులు కదుపులై కదనంబువిడిచి
రిత్తరథంబులు రిత్తయేనుఁగులు । నెత్తురుఁ గనుపట్ట నిలువక చనిన,
నా దెస దళమంత ననిలవేగమున । దూదితెట్టయుఁ బోలె ద్రోణుచేఁ జెదర
'నోడకుఁ డోడకుఁ డో సేనలార! । చూడుఁడు న' న్నని సూర్యదత్తుండు

---

1. కెడు. 2. నార్చి. 3. చిత్రమై. 4. మొత్తమై. (మూ).

విరటుతమ్ముఁడు శౌరి నెన ద్రోణుచేతఁ । బరువడి చిద్రుపలై పడినమాత్రమున,
క్షేమనామక చిత్రసేన నామకులు । హేమకిరీటు లయ్యెడ ద్రోణుఁ దాఁకి
శరపరంపరలు వర్షములుగాఁ గురిసి । గురుచేతఁ దునుకలై కూలి రాక్షణము.
అనువార వసుదాముఁ డంతక్షేముండు । ఘనుఁడు సుమిత్రుండుఁ గలశజుఁ దాఁకి
సుడివడ్డ తరువులచొప్పున వారు । పొడవడంగిరి కురుభూపతి యార్వ.
అంత 'ద్రోణునిచేత నదె చిక్కెఁ జిక్కెఁ । గౌంతేయుఁ' డను ర్మోఁత గగనంబునిండ
రాధేయుఁ జూచి కౌరవరాజు పలికె: । "ఈ ధర్మజుని కింక నెక్కడి జయము!
ఈవేళ ద్రోణుని యేపు వీక్షించి । పావనియును వీఁడె పాఱుచున్నాఁడు.
శైనేయుబలము ధృష్టద్యుమ్ను బలముఁ । గానరాక యడంగెఁ గడిమియులేక.
తనబలంబును జూచి తనపాటు చూచి । మనమెంత కుందెనో! మానాథ్యుఁ డితఁడు;
బవరంబులోఁ దన్నుఁ బార్థుండు విడిచి । యవలఁబోయినదోష మక్కటా! గలిగె.
... ... నతని కేమయ్యె. । ... ...
ఇతని ప్రాణంబున కెట్టట్టిపగలు । హితమతిఁ దమ ప్రాణ మిచ్చుచున్నారు.
నరునిసమాను లున్నతమహాబలులు । దొర లీమహారాజు ద్రోణున కేను?
హెచ్చటికలు గల్గి యిచ్చ ద్రోణునకుఁ । బుచ్చుట తగుఁ దోడు పొందైన వారల."
అనునంతఁ దగులక యరిగెడు ధర్మ । తనయు ద్రోణుఁడు మహాధ్వనితోడఁ బిలిచి,
"నిలు పార్థ, పట్టుట నిను జంపఁ గాదు । కలదు సమ్మానము వేఱెకార్యంబు మాకు.
చావరు మంత్రులు సైన్యంబు తెగదు । పావని నీ సుతప్రముఖు లున్నారు.
తెమలుదురయ్య యుధిష్ఠిరా యిటుల! । సమరంబు విడుచుట చందమా నీకు?
పెద్ద గంగెద్దువై బిరుదంబు విడిచి । యిద్దెసఁ బాఱిన నేఁ బాఱనీను.
అనినఁ గోపాగ్నియు నమ్మానధనుఁడు । నొనరన శౌర్యంబు నూఁతగా నిలిచె.
శశివర్ణహారులతోఁ జంద్రికాధవళ । శశికేతనముతో నజాతశత్రుండు,
రురువర్ణహారులతో రుచిరమాణిక్య । హరికేతనంబుతో ననిలసూనుఁడును,
హరి[1]తవాజులతోడ నంబరాభరణ । శరభకేతనముతో సరి నకులుండు
కస్తూరి[2]వర్ణయుగ్యములతో నసిత । హస్తిపతాకతో నతనితమ్ముఁడును
దిరిగి బిట్టార్చిరి ; దిరిగి సైన్యములు । గురుమీఁద నఖిలదిక్కుల ముంచుకొనినఁ,

---

1. రత్నములతో. 2. రాజయోగ్య (మూ).

కురురాజు యోధులు గొలువ నచ్చటికి । గుఱుఁ గానఁబోవ సంకులయుద్ధమయ్యె.
ధృతిమతి నకులుతో దుశ్శాసనునకు, । క్షితి సహదేవుతో సింధురాజునకుఁ,
దొవకి ధృష్టద్యుమ్నుతో ద్రోణజునకు, । భువి శతానీకుతో భూరినన్నునకు,
దొరయ వార్ధక్షేమితోఁ గృపునకును, । దొరఁకొని శ్రుతకీర్తితో వివింశతికి,
అరయ శిఖండితో నంగరాజునకు, । విరటుతో విందానువిందనాథులకుఁ,
దూఁకొని యభిమన్యుతో లక్ష్మణునకు, । నా కేకయులతోడ నటుఁ గేకయులకు,
నల ఘటోత్కచుతోడ నాయలంబుసుకుఁ, । దొలుత యుయుత్సునితో సుబాహునకుఁ
భువి మణిమంతుతో భూరిశ్రవునకు, । ... ...
వడముడితోడ భూవర, సౌబలునకు, । నడరిన ద్రుపదుతో నా బాహ్లికునకు,
దొరయ సేనాబిందుతో నులూకునకు, । దొరఁకొని ధర్మజుతో మద్రపతికి,
నలుక సాత్యకితోడ నంతభోజునకు, । నిల క్షత్రధర్ముతో నిసజపుత్రునకుఁ
దలపాటు గలుగుచోఁ దపనమండలము । విలసిల్లె నాకాశవీధి నెన్నడుమ.
అప్పుడు కురురాజు హస్తీంద్రు నెక్కి । తప్పక రథికులై తమ్ములు గొలువ
ఘోరఘంటల మ్రోఁతఁ గుంభిని యద్రువ । మారుతాత్మజుమీఁద మదగజకోటి
కొలిపిన, నమ్మహాక్రోధి కోపించి । తలకొని గదతోడ ధరణికి డిగ్గి
[1]ఖర కరుఁ డయ్యంధకారంబు విప్పు । పరుసునఁ గరి ఘటాపటలి మోఁదఁగను
ధారల బహురక్త ధారలుప్పొంగఁ । జారుకుంభంబునఁ జదిసెఁ గుంభములు.
కాండఘట్టన దంత కాండంబులు రాలె; । తుండాగ్రహతిఁ ద్రెవ్వెఁ దుండమండలులు.
బెరసి యంతటఁ బోక భీముండు వాని । శిరమున మాత్యాలు చెదరఁ దన్నియును,
వెలికిలఁ ద్రోచియు విఱుగఁ ద్రోఁచియును । బలిమిఁ గొన్నిటిఁ గొట్టి పాఱవైచియును,
దలలు తొండములతో దంతముల్ మెఱయ । నులిమివైచియు నుగ్గునూచముల్ చేసి
వానికి నధిపుఁడౌ వంగాధి నాథు । నానవోఁబొడిచి ప్రాణత్యాగిఁ జేసి
యెదుటఁ గౌరవరాజు నీక్షించి కినుక । నదలించి యార్చి 'హాహా పోకు!' మనుచు

భగదత్తుఁడు సుప్రతీకముఁ బఱపి పాండవసేనలఁ గలంచుట

గదియఁ దేరఁగ, నది గాంచి యుగ్రాంశు । విదళించు నిజదీప్త విభవంబుతోడఁ
గొండలు విరివిగా గోరాడి వెండి । కొండ దిమ్మలఁబోలు కొమ్ములతోడ,

1. కరముల. (మూ)

ఘర్ఘరికా ఘోర ఘంటానినాద । నిర్ఘాత భీత సైనిక పంక్తితోడఁ
బెడగొండలను నాల్గు పెనఁచిరో యనఁగఁ । గడువిప్పు పొడవొప్పు గాత్రంబుతోడ
గర్జిల్లు సుప్రతీకంబను గజము । పర్జన్యనిభుఁడైన భగదత్తుఁడెక్కి
భీముపైఁ గొలిపిన, బెదరి ధర్మజుఁడు । తా మున్నుగా నెల్లదళములు నెక్కి
యాకరినేయంగ, నదియుఁగ్రకొనక । భీకరాకారమై పెలుకుఱఁ జొచ్చి
ఘనరథంబులు కొన్ని కరమునఁ బట్టి । వినువీధిరథములు విసరివైచియును,
బటులీల మోపుగాఁ బట్టి యేనుఁగుల । నటుచూపి యిటుచూపి యవనివైచియును,
జాపకట్టుగఁ బట్టి సైనికోత్తముల । వేపోయి యురులతో వ్రేసియు నిట్లు
కలగుండువెట్టుచోఁ, గౌంతేయుసేన । నిలువక పాఱుచోఁ, నిలిపి భీముండు
స్యందనాగ్రంబెక్కి సారథిఁ బలికెః । "పొందొంద గజముపైఁ బోనిమ్మురథము;
సారిది మున్నను గజాసురవధచేయు । హరునిఁబోలుదు." నన్న నట్లకాకనుచు
నరదంబు సారథి హస్తిపైఁ దఱుమఁ । దురగంబులెక్కక దూరదూరమునఁ
గరికరశీకర కాండ వర్షమునఁ దిరిగిన, । భీముఁ డా తేరొప్ప డిగ్గి
కరిమీఁదఁ బర్వతాగ్రముఁ దెచ్చివైవ । శిరముపట్టది తాఁకి చిద్రుపలై రాలె.
అంత దశార్ణదేశాధీశ్వరుండు । కౌంతేయ హితముగాఁ గరిమీఁద నడరి
యసిగొని కుంభమధ్యమునకు దాఁటఁ । బొనఁగ నొమ్మున వ్రేసి పోనీక గజము
శినిపౌత్రుఁ డా భీమసేనునిఁ గడచి । తనసేన గజముపైఁ దఱిమి యేయఁగను
అమ్మహాత్ముని తేరు హస్తిరాజపుడు । కొమ్మునఁ బొడిచి యుక్కునఁ బాఱవైన
విరథుఁడై సారథి వేఱొక్క రథము । పరికించునెడ వాని బలమును గూడి
రాజిల్లు నభిమన్యు రథముతోఁ బట్టి । యోజ నాయతసీమ నొగిఁ బాఱవైచి
నిలువక భీముపై నిగుడుచోఁ, సైన్య । కలకలం బాలించి గరుడాంకుఁడచట
నమలవా సంశప్తకాఖ్య సైన్యంబు । సమయింపుచున్న వాసవి కిట్టులనియె:
"ఏమొకో! మనసేన నింత అంతయ్యె? । భూమీశుఁ బట్టెనో పాదివి ద్రోణుండు!
ఏ సైన్య నాయకుఁ డీల్గెనో! దొమ్మి । నేసిరో కౌరవ సేనాధిపతులు!
అసురుల సాధింప నమరులు దొల్లి । రసికతఁ జేసిన రథసాధనంబు
సుప్రతీకము వాయుసుతునిపైఁ గవియ । నప్రతీకారమై యడరెనో మ్రోఁత!
ఇంతట నటఁబోయి యెఱిఁగి రాకున్నఁ । బంతంబు గా." దన్నఁ బార్థుండు గలఁగి,
"తలఁపమైతిమి ధర్మతనయు సంకటము; । వలసిన రణ మెంతవలసినఁ గలదు;

ఘనులు త్రిగర్తులెక్కడఁ బోయిరేమి? । ఘన వీరధర్మ మెక్కడఁ బోయెనేమి?
బావ, నీవటు తేరు పాఱని.'' మ్మనిన । నావిష్ణుఁ డటు సేయ నార్చి శాత్రవులు
లావొప్ప ముప్పదిలక్షల రథము । లా వీరవరునకు నడ్డమై నిలువ
నిజరథవేగంబు నిలువకయుండ । విజయుఁడా రథరాశి వివ్వసేయుచును
మఱియును గుంపులై మాతంగ కులము । నెఱజోదు లాశ్వికనికర మాఁగినను
జెదరఁ జిక్కులునడఁ జెడిపాఱఁ జదియ । గుదియఁ గుప్పలునడఁ గూలనేయుచును
గలహోద్వివెడలఁ ద్రిగర్తరాజనియె: । "నిలు నిలు గాండీవి, నీకుఁ బోరాదు;
ఇనుఁడ స్తగిరిచేరఁ; డేము వోమ్మనము; । నిను బిల్వరెవ్వరు; నీవు గెల్వవును;
యమసూతి రక్షింప నెందఱేఁ గలరు; । సమరధర్మంబు విచారింపు." మనినఁ
దూలిపోవరు కాలితొడుఁగు వీరనుచు । నాలకుఁ బులివోలె నతఁడందు మరలి
లలివెల్లి దువ్వుఁగోలలు ముంచినట్లు, । కలువాన వృక్షశాఖలు వ్రాల్చినట్లు
కరువలి మొగిలు వ్రక్కలు చేసినట్లు, । హరిచింత దురితాద్రి నటఁ ద్రుంచినట్లు,
చిలుక కెంజిగురాకుఁ జీల్చినయట్లు, । మెలపేది హరి గిరుల్ మెదిపినయట్లు,
వంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును । ద్రుంచియుఁ జించియుఁ దూలనేసియును
వారించి తిరుగుచో, నాయువేగమున । నా రథికుని రథం బక్కఱ కొదవ
సామజ భీముల సంధిఁ బెట్టుటయు । దామోదరుని నేర్పు తడవిరి సురలు.
అర్జున భగదత్తు లప్పుడొండొరుల । నిర్జించు తలఁపుల నిష్ఠుర గాత్రముల
జల్లు పోరాడెడునరణిఁ గప్పఁగను । అల్లార్చు కరముతో హస్తిరాజపుడు
అగముల గములఁ బైనడరి నైచినను । మగఁటిమి నింద్రకుమారుపైఁ బడిన
దైత్యుల నమృతంబు దప్పించునట్లు । దైత్యారి నరునిరథంబు దప్పఁగను,
ఘనపార్శ్వములఁ దెచ్చి కడయింప, నరుఁడు । కినిసియు మృదుభాషఁ గృష్ణునకనియె:
"ఒక్కవ్రేలెడు నేల యొనరించి నన్ను । దక్కవభటునకుఁ దగ వైరియెదుట
వెన్నుఁడ, నిన్నాడ వెఱతునుగాక । నన్నిట్లు [1]తొలఁగింప నరకారి, తగునె!

అర్జునుఁడు భగదత్తుతోఁగూడ సుప్రతీకమును మడియించుట

కరిసన్నిధికిఁ దేరు గదియింపు.'' మన్న, । "హరిసుత, యొఱుఁగవే హస్తి ప్రశస్తి;
దివ్యగజంబిది; దేవతార్థంబు । భవ్యుండు నిర్మించెఁ బరమేష్ఠి మొదల.

1. తొరగింప. (మా).

అసురులఁ జెక్కుండ్రడ నడఁచెను నీగజము ; । పసనారసములేసి భంజింపు." మనుచు
సమ్ముఖంబునఁ దేరు చక్రి దోలుటయు । నమ్మదగజముపై నసుర బిట్టార్చి
నచ్చినమ్ములఁ నరనారాయణులను । గ్రుచ్చుచుఁ గపి భూతకోటి వ్రచ్చుచును
బసతోడఁ జొచ్చినఁ, బార్థుండు వాని । పసిఁడికట్టులవిల్లు భగ్నంబు చేసి
యేనుఁగు పక్కెర యిసుముగా నేయ, । దానవుండతని యుద్ధతి సైఁపలేక
యంకుశంబున వైష్ణవాస్త్రమంత్రంబు । సంకల్పితము చేసి శక్రజుమీఁద
వైచిన [1]నది వైరి వాతూల [2]మథన । వాచాల వలపుంఖ వలయమై నిగుడ (?)
సర్వతోముఖ శంఖచక్ర గదాసి । దుర్వహ మణిదీప్తి ధుర్యమైనిగుడ,
పర్గంబులటు ముడ్చి పద్మనాభుండు । దగ్గనలేచి యాతీవ్రాస్త్రమునకు
నెదురు నిల్చిన, వచ్చి యిందిరాపతికి । నది పుష్పమాలయై యఱుత వెలింగె.
అప్పుడు హరినూతి హరిఁజూచి కినిసి : । "ఎప్పుడే నిటుమాన వేమిసేయుదును !
ఏ నస్త్రముల కస్త్రమేయలేకున్న । దానవుచేఁ జచ్చుటగ వొప్పుఁగాక
యుఱక సిగ్గునఁ జావనోర్తునే!" యనినఁ । జిఱునవ్వు దళుకొత్త శ్రీకృష్ణుఁ డనియె :
"దేవాసురులకైనఁ దెమలని వీని । నీవెంట నదరంట నేసియు నీకు
జగదేకవీర, లజ్జకుఁ బనియేమి ? । తగవిని కథల విధం బెఱిఁగింతు.
హరి తొల్లి యోగనిద్రావసానమున । నురగేంద్రు శయ్యపై నున్న వేళకును
విశ్వంభరాదేవి విభుచిత్త మెఱిఁగి । విశ్వమోహనమైన వేషంబుతోడ
నోయారమున భాస్కరోదయవేళఁ । బోయి యావిభుఁబొందెఁ ; బొందినక్షణము
కాలదోషమున రాక్షసుఁడగు నరకుఁ । డాలోన నిదుపుర కర్థి జన్మించి
హరిచేత నీవైష్ణవాస్త్రంబుగాంచి । సురపతికైనను స్రుక్కక తిరిగి
తనయుండుగాన నీతనికిమ్మహాస్త్ర । మొనర నిచ్చెను దంతియుక్తంబుగాఁగ ;
దీని కడ్డములేదు తేపలుదెగిన । గాని మిన్నకపోదు ఖండించుఁగాని.
నీవు దంతిని వీని నిష్ఠురాస్త్రముల । వేవేగ నడఁపుము వెఱచె సైన్యములు;
పూని సంధ్యాకాలమును జేరవచ్చె ; । దానవుఁ డతిఘోర దర్పపీడితుఁడు."
అనుచుఁ గూర్చున్నచో హరి యాజ్ఞఁగ్రీడి । ఘనముష్టి నుద్దండ కాండంబు దిగిచి
గజకుంభ మధ్యంబు గాఁడనేయుటయు । విజయాస్త్రధారన వ్వేదండవరుఁడు

1. నరివైర. 2, మదన.(మూ)

హరివజ్రధారచే నంజనాచలము । ధరమీఁద వ్రాలుచందమున వ్రాలినను
ఆక్రింపఁ బడిచచ్చె హయసహస్రములు । జోక దంతిశతంబు సుభట లక్షయును.
కరి యిట్లు ఘీంకార కలితమై చావ । నరకజుం డపినాగాస నాకియుఁ బోలె
నంబరచారియై యసుర ఖేటకము । డంబుగఁ గూలియెఁ గాండవ కృత్తివోలె.
సవ్యసాచి యొసర్చు శరపంజరములు । దివ్యులు ఘోషింపఁ ద్రెవ్వ వేయుచును,
గపికేతనంబు భీకరలీల వ్రేయఁ । గపికేతుఁ డతని ఖడ్గముఁ ద్రెవ్వనేసె.
రౌద్రాస్త్రమునఁ బోసి రవిదివి నణఁక । భద్రంబుగా మింటఁ బటువృష్టి నిలిపి,
కడఁగి విరాధుపై గారుడాస్త్రంబు । విడుచు రాముఁడుబోలె నెసనేయు నపుడు
కురుసేనవివ్వంగ క్షోణి విలపింపఁ । గురురాజు తలవంపఁ గుంభినిఁ గూలె.
అంతలో నపరాహ్ణమయ్యె; నయినను । గౌంతేయుసేనలు కదనసంరంభమున
నరుఁడున్నయప్పుడె కొందము జయంబనుచుఁ । బరునిఁ బ్రైపైని బిగఁగి యొక్కనను,
గురు కృప కృతవర్మ గురుసుత[1] శల్య । కురురాజ కర్ణముఖ్యులు దలకడచి,
నేమి ఘోషంబులు నిగుడ సంగ్రామ । భూమి ధూళిమునుంగఁ బొరపిన నెక్కి
భగదత్తుఁ డీల్గినపగ నబ్బలంబుఁ । డెగి చంపఁ ద్రోణుఁ గినఁ, దెమలక నరుఁడు
గాండీవఘోషంబు గగనంబు చింపఁ । జండకాండంబుల జడివెట్ట నప్పుడు
దొరలెల్ల రథములు దునిసి చాపంబు । లురిసి పెక్కుములూడి యూసంబుగలిగి
సూతరథ్యములీల్గి జోదులు చిరిఁగి । యే తెరువునఁ బోవ నే యుస్సు లేక
చిందఱవందలై చెడిపాఱె నప్పుడు । ముందఱగానక మొగ్గుచు మగలి
'మముఁగావు రాధేయ, మముఁ గావు' మనుచు । రమణ మఱుంగు చొరంగ సజ్జోగు
తమ్ములుఁ దనయులుఁ దనుజుట్టికొలువఁ । గిమ్మొగ నైరిష్టిఁ గ్రీడిపై రథము

కర్ణార్జునుల యుద్ధము

కలుషించి తఱిమినఁ గర్ణార్జునులకుఁ । గలిగె లోకైక భీకరమైన రణము.
రామ రావణులన రవిజ శక్రజులు । నా మేరుపింధ్యపర్వతములఁ బోలిరప్పుడు.
ఇరువురి నడుమ నయ్యెన్నుసుట్టరాగ్ని । లరుసుగఁ బర్వె గ్రోధాగ్నులెసంగె.
వచ్చుశరంబును నడిఁ బోవుశరము । నచ్చటఁ దెగియ నాగముగ్రేఁ గ్రిక్కిరిసి.
ఘనదండ గాండీవ కాలపృష్ఠముల । నినుడఁబులకుఁ గాక సింగి బిట్టుపిసి.
తోఁటగిరి తునిసిరి తునియులై రనఁగ । నిరువుర ముంచు నస్త్రములఘోరవృష్టి.

---
1. మాన. (మూ).

రథచిత్రగతుల ధరాధూళి పర్వ । శిథిలచేష్టలఁ దమ సేనలు చూడ.
పవిముఖ కర్తరి భల్ల నారాచ । వివిధాస్త్రముల దివ్యవిశిఖసంతతుల
నసి ముసల ప్రాస హల కులిశములఁ । గసమస నిరువురుఁ గయ్యంబు సేయ
గదగాని భీముఁడు కర్ణ సోదరులఁ । బదివేవురను గిట్టి పటుపరాక్రముల
... ... । ... ...
... ... । నెంత వారికిసన నిలఁ గూలనేసి
సింహనాదము సేయఁ జేరువననుజ । సింహులఁ గానక చెదరి కర్ణుండు
చేతులాడక క్రీడిచేతి శస్త్రముల । ఘాతకుఁ గాక సంగరభూమివిడిచి
పాఱె 'ధర్మజునట్లు పఱవు దోషాగ్న । లాఱునే' యన్నట్లు హరి మెచ్చియార్వ.
అంత సూర్యాస్తమయంబైన నృపతి । చింతావిషణ్ణుఁడై సేనలఁ ద్రిప్పి
రణముచాలించి వారణములక్రిందఁ । దృణముకంటెను గ్రుగ్గి త్రెళ్లినభటుల,
దివ్యాస్త్రధారలఁ ద్రెవ్వి నద్దెసల । నవ్యయగతినొప్పి యణఁగు తేరులను,
గదలచేఁ దలలు వ్రక్కలు వాసి యొఱగి । యొదవ ముత్యములొల్కుచున్న యేనుఁగుల,
మూఁతులు మోపక ముదుగు పక్కెరల । యూఁతచేఁ జచ్చియునొఱగని హరుల,
కొఱప్రాణములతోడ ఘోరపిశాచు । లుఱక మ్రింగఁగఁ గుక్షి[1]నొదుఁగు రౌతులను,
వ్రేలాడి పేట్లను వెడగన్ను వెట్టి । లీల వ్రాలుచు నావులించు మూపఁతులఁ,
బెక్కు భూతంబులు పీకుక తినఁగఁ । జక్కనై ధరవ్రాలు సారథికులను,
నిండి మొండై పాఱు నెత్తురుటేర్ల । గుండుగూలిన రాజకోట్లఁ గన్గొనుచు
వేలంబులకుఁబోవ, వేట్కఁ బాండవులు । నాలీల నట వోయి రావాసమునకు.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పిన గతిఁజెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గతిచెల్లె నెఱిఁగింపుమనిన
శరణాగత త్రాణ సద్ధర్మబిరుద! । కరిరాజభయ తమః ఖండనాదిత్య!
భార్గవగర్వ నిర్భగ్న ప్రవీణ! । భర్గధనుర్దండ భంజనోదగ్ర!
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర దీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । నుతిసద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ బ్రథమాశ్వాసమయ్యె.

---

1. లుఱక. (మూ).

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీజలజాతాక్ష, చిరకృపాధ్యక్ష, । రాజిత గుణసాంద్ర, రఘురామచంద్ర,
రావణు లోకవిద్రావణుఁ జంపి । దేవిఁ దెచ్చిన వినోదీ! చిత్తగింపు.
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునులు । కక్కథాసూత్రి మిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె:
"ఇరువాగు నీరీతి నేఁగి యారాత్రి । సురుచిర నవభోగ సుఖసుప్తిఁ గడపి
[1]వేగెననఁగఁ దేరు విలు గోల జోడు । రాగె వాగె మనోహరము చేసికొనఁగ (?)
నిట ద్రోణుఁ జేరి నాగేంద్ర [2]కేతనుఁడు । కుటిలంపుఁ జిత్తుఁడై కొమరొప్పఁ బలికె:

ద్రోణుని మూఁడవనాఁటి యుద్ధము

"అక్కట! నమ్మితి నాచార్య! నిన్ను; । చిక్కని నీబాస చెల్లింపవైతి;
అరులపై నిజముగా నలుగవు గాక । సురలగెల్తురు పాండుసుతు లెంతవారు!
తెలియంగ నీబాస తిరుగఁ బాటింప । నలయునే."డనిన "దేవా! యింతవలదు;
సారెకు సారెకుఁ జనుదెంచు క్రీడి । నోరాజ, కానవే! యుద్ధంబు విడిచి.
అతని కిక్కడప్రాణ మక్కడ బొంది; । ప్రతిన త్రిగర్తల బవరంబు వృథయ.
ఒక్కడనే తాఱకుండ నిక్కడికి । నక్కడికిని దేరు హరి చేర్పఁగలఁడు.
ఇప్పుడేమిటఁ దప్పె! నేఁ దప్పమాట; । నప్పార్థుఁ దొలఁగింపు మధిపుఁ బట్టెదను."
అని ద్రోణుఁడాడుచో నా సుశర్ముండు । జనపతి కుద్దామ శౌర్యుఁడై మ్రొక్కె:
"తపనుండు గ్రుంకుసందాఁక సర్జునని । నృప, యిటు రానీను నేఁడని పోయి
హరిసూనుఁ బిలిచిన, నప్పుడు యోధులకు । నరపతి రక్ష వినంజాటి పోయె.
అటు పాండునందను లరుణోదయమునఁ । బటహభేరులు మ్రోయ బలముఁ బన్నించి
పూఁవు చక్కసగాఁగఁ బోరికి నడచి । యాపట్టు గదియుచో నటమున్న గురుఁడు
తొల్లి దేవాసుర తుములంబు నాఁడు । పెల్లుగా గురుఁడు గల్పించిన యట్టి
యొడ్డు నేఁడు జయార్థ మొనఁగూర్తు ననుచు । గడ్డరితనమునఁ గదనరంగమున
వరుసలు మెఱయ భూవరులు రేకులును, । నరవిఁ గుమాళ్లు కేసరవలయములు,

---

1. వేగినగతిరు. 2. నందనుఁడు.(మూ.)

శకుని రాధేయు దుశ్శాసనుల్ గొలువ । వికసిల్లు భటులతో విభుఁడు కన్గొనయు,
నరుణ మహాల్యాది భయంకరాక్ష్యాసుల । దొరలు పరాగ సందోహంబు గాఁగ
నుగ్రపద్మవ్యూహ మొనరించి యందు నగ్రమై తానుండ నరిఁయుఁ గైకొనక
పాండవ సేనలు పైపైని నెక్కి । మెండొండ యార్చి యేయుచు, నగ్గురుండు
[1]పాంచాలురఁగ మహాగ్ని భుగభుగ నెగయ । నందంద బహుభీషణాస్త్రంబు లేసి
విప్పఁడోలిరిఁ, బోక వృష్ణివీరుండు । నవ్వాయుసుతుఁడు సేనాధినాథుండుఁ
గవలు కుమారవర్గము ఘటోత్కచుఁడు । వివిధ దేశేంద్రులు విభుఁడును దఱిమి
యేసినఁ గోపించి యులియును మిన్న । రాసిన శరము లా రాజులమీఁద
గుఱుఁడు నూఱును నారుఁ గొని కాఁడనేయఁ । దెరువులు గానక [2]త్రిక్కీపులాడి
పెనఁగి పద్మవ్యూహ భేదనంబునకు । నను వెంగుఁ గానక యటు నిటు చెదరి
తనలోన ఖిన్నుఁడై ధర్మనందనుఁడు । తనయుని నభిమన్యుఁ దగఁ జేరఁబోయి
మాట నోటికి రాక మఱియుఁ జిత్తమున । నాటిన లజ్జ మిన్నకయ పోనాడి,
యనయంబు భీతిఁ గార్యంబు కకుర్తిఁ । దన వద్ది యోధులు తలవంపఁ బలికె:
“ఓ రాకుమార, నీ వీ యొడ్డు విప్ప । నేఱుతు వానేర్పు నెఱిఁ జూపవన్న!
విన్నాణ్ముకొడుకవు వినయశీలుఁడవు । నవ్వుఁ బాటిది నూన్చి నను గావుమన్న!
ఎచ్చోటఁ గారవు లెచ్చోటఁ గర్ణుఁ । డెచ్చోట శల్యాదు లీమొగ్గరమునఁ;
జొచ్చి విదారించి చూర్ణంబుసేయ । నిచ్చోట నోరుఁగాన నే నిన్నుఁ గాని;
నీవుఁ బ్రద్యుమ్నుండు నీ తండ్రినరుఁడు । గోవిందుఁడునుగాని కొలుప రీ మొనకు.
నీవు చొచ్చినఁగంటి నిఖిలయోధులము । వేవేగ చొత్తుము వివరి యేర్పడఁగ;
ఇది నేఁడు చింపక యేఁగిన మనల । మదినొవ్వ నార్చుచు మఱి శత్రుఁడార్చు.”
అనిన నాతండు మహాప్రసాదంబు; । జననాథ, నను జూడు సైన్యంబుఁ జొరఁగఁ;
ద్రుంతుఁ గదల్తు యోధుల వ్రక్కలింతు । ముంతు నమ్ములవెల్లి మునుముందఁ బ్రజలు.
ముడివడఁ జించి యీమొన సొరఁగాని । వెడల నుపాయంబు వినఁ దండ్రిచేత;
అప్పటి కొక కార్య మబ్బదే!” యనిన । నప్పావనియుఁ బల్కె: “నట్లేల పుత్త్ర!
తెఱపి నీవించుక చేర్చినఁ జాలు; । వఱద సొచ్చినయట్లు వత్తు మందఱము.
నిన్నొంటి విడుతుమే నేఁటిపట్టునను! । గ్రన్ననఁ జొరఁ ద్రోవగానము గాని.”

1. పాండపాండ 2. తిండీపు. (మూ)

అనిన సారథిఁ జూచి యభిమన్యుఁ డనియె: । "చనినమ్ము మన తేరు చక్క ద్రోణునకుఁ;
దల్లిదండ్రులు మెచ్చ ధర్మజు నాజ్ఞ । చెల్లింతు నితఁడు పెంచిన ప్రాభవమున.
చాయచూపినఁ దేగు చయ్యన దూఱఁ । జేయుమీ పర్వులు చెప్పితి నన్న!"
అనిన సుమిత్రాఖ్యుఁడను సూతుఁ డనియె: । "వినుము నీతోఁ జొచ్చి వీరు రాలేరు;
చొర నెఱుంగుదుగాని చొచ్చి యూహయొద్దు । మరలి రా నేరవు మఱియు భేదించి;
కాచు కార్ష్ణుబని; కన్నడి విన్న । వాదగు; మఱి పిన్నవాఁడవు నీవు;
పెరసి యెఱుంగవు పెక్కుహావములు; । కురువీరు లెంతటి కుశలులో చెపుము!
లీల నర్జునుఁ డిందు లేనిచో రిపులు । బాలుని నిను జంపఁ బన్నిరీ పన్ను;
వలదు సాహస." మన్న వానిఁ గోపించి । చలము నుత్సాహంబు జమలింప నతఁడు:
"నాదు సూతుఁడవయ్యు నడిఁకెద వకట! । ఏది నా కెదు రెందు నింద్రాదులైన?
బాళిలింపక తేరు పాఱ నీ." మ్మనిన । నాతఁ డొండాడ కయ్యాచార్యు మీఁద
వే తేరు నోలిసి వెంట సైన్యములు । నేతేర మనసేన యిల నొత్తినడవ

అభిమన్యుఁడు పద్మవ్యూహంబు భేదించి ప్రవేశించుట

అతిఘోరరణమయ్యె నంత నాచార్యు । ధృతి [1]దాఁకి యార్చి యా దివిజులు చూడ
వాతవాఁడి మెఱుంగు వాలిక తూపు । లాతనిపై నేయు నబ్బిరుసునకుఁ
దనతూపు లెక్కక ధనువు పోనాడి । తనువు చిల్లులు వోవఁ [2]దడఁబడుచున్న,
గురు లఘుగతి దాఁటి కురుసేన బెదర । నరిగి పద్మవ్యూహ మజ్జోదు చొచ్చె;
చొచ్చిన నార్పులు సురపురిఁ గప్పె. । నచ్చుగాఁ గురుసేన లభిమన్యుఁ బొదివి
జలద కులంబెల్ల సమకాల వృష్టిఁ । గులగిరి ముంచిన కొలఁది నవ్వీరు
మిగిలి బిట్టేయ, నమ్మేటి విల్కాఁడు । తగనట్టి వృష్టి వృథావృష్టి చేసి
జ్యానాద [3]హరినాద శంఖనాదముల । భూనభో మధ్యంబు పుక్కిలించుచును,
గారాకుగతిఁ గర్ణికార కేతనము । తారాపథంబెల్లఁ దానై చరింప,
వసుధ పీనరస ప్రవాహమో యనఁగ । వెసవెల్లి విరిసిన విషధియో యనఁగ,
మండలీకృత చాప మార్తాండ బింబ । చండాస్త్ర గోచులు జగమాక్రమింపఁ,
జల్లఁజల్ల జలంబు జల్లనఁ జెలమ । పెల్లూరుగతి సేన పెరుగు నంతటను,

1. 'అభిమన్యుఁడు' అధ్యాహార్యము 2. 'ద్రోణుఁడు' అధ్యాహార్యము. 3. సింహనాదము (మూ).

జట్టలు వాపియుఁ, జదియ నేసియును, । బొట్టలు వ్రచ్చియుఁ బొరలు చించియును
గొంతులు నఱికియు గుదులు గ్రుచ్చియును । వంతలు సేసియు వ్రాలు సేసియును
జిక్కులు వఱచినఁ జెదరక కానేన । యొక్కఁడు వీఁడని యుగ్గడింపఁగను
గరవాల ముసల ముద్గర భిండివాల । శరజాల తోమర జాల శస్త్రముల
బిరుసు చూపిన, నల్లి బీభత్సు కొడుకు । పరిగోల పోటుల భగ్నశోభనుల
గలఁగక తొలఁగక గరిగంట గాక । యలయక సొలయక యాయుధప్రయుక్తులఁ
దెమలక సంధాన దృఢముష్టి సౌష్ఠ । వములఁ దేరులు విఱ్ఱ వాజులు నొప్పఁ
గరుల డొక్కలు డొల్లఁ గాల్బురు వ్రేవ్వఁ । బరఁగ నెమ్ములు వ్రాలఁ బడగలు గాల
సూతులు తెగిపాఱ జోళ్లెల్ల జాఱ, । నాతపత్రము వ్రీల నాఁగలుల సీడ
ధనువులు మెదుగ మధ్యంబులు చదియ । ఘనపేటికలు విడఁగ యుగ్యంబులు విరుగ
బహురక్తముప్పొంగ బలములడంగఁ । గుహనాస్త్రతతులేయఁ గుట్టులు సడలి
దొరలు నిల్వఁగలేక త్రోచిపోలేక । పగవడి విచ్చియుఁ బాయవిచ్చియును
ఖండఖండములయ్యుఁ గడికండలయ్యుఁ । బుండు ప్రాయములయ్యుఁ బొడిపొడియయ్యు,
వెఱచియు నఱచియు వెసఁ జిక్కువడియుఁ । బఱచుచో, నట్టి సౌభద్రుని మీఁద
క్షితినాథుఁ డదరఁ జూచినకథ లెఱిఁగి । యతిభీతి నాచార్యుఁ డటఁ దేరు గ్రిప్ప,
"యోకర్ణ! యోశల్య! యోకృపాచార్య! । యోకృతవర్మ! మీ [illegible];
మొదలి రా జభిమన్యు మునుమున నాఁడె; । యొదవుఁడు పొదువుఁడీ యుగ్ర[illegible];
నుతికెక్కు కృష్ణార్జునులకుఁ గయ్యమునఁ । బ్రతివచ్చుఁ దొంటి సౌభద్రుఁడు నాఁడు.
వెఱఁగులఁబడక నొప్పికి నోహటిలక । తఱుముఁడు మెఱుముఁడు గాఁగు శస్త్రములఁ."

తనపై నెత్తివచ్చిన కురుయోధుల నభిమన్యుఁడు గంపఁజంపుట

అనిన రాజును దోన నదర నయ్యోధు । లనివార్యు నభిమన్యు నలుకమైఁ దాఁకి
క్రొవ్వాఁడి యమ్ములు కోటులకోలఁది । నవ్వీరుఁ దెరలంగ నాఁగనేసినను,
నమ్ముల నభిమన్యుఁ డయ్యోధవరుల । యమ్ముల లాఘవితి చేసి యంతటఁ బోక
తడఁబడ నెడనెడఁ దా వైచుగదలఁ । జిడిముడి పడి నేసి నేసన్న బడఁగ
నొడ్డెల్ల భేదించి యొక్కొక్కకోల । జిడ్డునెత్తురు గాఱఁ జివ్వాసి నడుమ
వాఁడు వీఁడని యాత్మ వగవఁ బ్రొద్దేది । వేఁడితూపుల వాన పిడుగుగ గురియఁ

గాఁడె నశ్వత్థామఁ గాండపంచకము ; । విడువక కృపుఁ దాఁకె విశిఖశతంబు ;
నరవిఁ గర్ణునినాఁటె శతసహస్రంబు ; । పరఁగ శల్యుని దూఱె బాణలక్షయును ;
ఆసదీఱఁగఁ జించె హార్దిక్యు నూఱు ; । శాసించెఁ బెలుచ దుశ్శాసనుఁ ద్రిశతి ;
బరు లుచ్చిపోవ సౌబలుని నిన్నూఱు ; । నోరసి సైంధవు గుచ్చె నొకయూరునూర్లఁ ;
దనువు చేకొనె సోమదత్తి నిన్నూఱు ; । మునిఁగె రారాజు ఱొమ్మున రెండువేలు ;
తక్కటియోధులఁ దగ నాఱునూఱు । స్రుక్కింప, నక్కుమారుని మగఁటిమికి
నలుగులపడుచు మహాయోధులెల్ల । నిలువక పాఱిరి నేల గ్రక్కదల.
అంత సౌభద్రుపై నాచార్యుఁ డడర । నంత నింతఁ గుమారు లా దొరలెల్ల
సేనతో రథ శంఖ శింజినీరవము । నీనుచు నేసిన, నింద్రపౌత్రుండు
నదలించి యానేస నంటంగఁ గోల । లదయుఁడై నిగిడించి యంతటఁ బోక
సారంబులైన యక్షయ్యత్సుర ప్ర । నారాచ ఘనకూర్మ నఖరభల్లములఁ
గల్పాంతమేఘనికరణి వర్షింప । నల్పసస్యమువోలె నాసేన మునిఁగె.
అందు నశ్మంతకుండను సాల్వనృపతి । డెందమింపుగఁ గిరీటిజు నాక్రమించి
తగ నేయుచో, వానిఁ దగ నొకకోల । నగుచు నార్జుని త్రుంచి నలినొత్తి నడప
బాణాక్షయంబుగాఁ బాండుపౌత్రునకు । ద్రోణకర్ణులతోడ దురమయ్యె నపుడు.
పరశురామాస్త్రంబు భావంబుచూపి । విరచించి బహుబాణవితతుల నపుడు
తెగిచూపి రిరువురు దివ్యాస్త్రమహిమ, । మగఁటిమి నతఁడు నడుమనె ద్రుంచుఁగాని ;
నూత కోదండ వాజుల నొంచిచూచి । రాతఁ డావిధము సేయఁగనీఁడు గాని.
ఇట్లు పోరాడుచో నిరువురఁ గడచి । నెట్టన నెక్కిరి నీ కుమారకులు.
వారిని వారిఁ దీవ్రప్రదరముల । శౌరియల్లుఁడు గర్వశాంతిగా నేసి
దుర్నివారణ నొక్కతూపున మఱియుఁ । గర్ణునిగర్వంబు ఖండించి యంత
ద్రోణునినట్లు నెత్తుట జొత్తుగట్ట । బాణధారాప్రౌఢి పరఁగించి యార్వ
నా యిరువురు నొచ్చి ; రంత నీ సుతులు । పాయలువాఱ సౌభద్రుండు దఱిమి
మించిన రిపుల [1]దామెనకట్లు నఱకు । [2]సంచున నఱకుచో, శల్యుండు దాఁకి
బలు[3]వింటఁ దెగఁబాఱ పాఱవాతమ్ము । లలుకమై జడిగొన్న, నభిమన్యుఁ డపుడు
పిడుగులువర్షించు బెడిదంపుమొగిలు । సుడివడ వడిఁదాఁకు సుడిగాడ్పువోలె

1. దామేకట్లు. 2. చంచు. 3. నిండు. (మూ).

నా శల్యు నమ్మాల నటఁ జిక్కుపఱచి । యా సుశర్ముని తమ్ము నర్థితోఁ దాఁకి
పోనీక శరములఁ బొదివి సమస్త । సేనలు చూడంగ శిశువు ద్రెళ్ళిడిని
విగతాశ్వు విరథుని విచ్ఛిన్నచాపు । విగతజీవుఁ జేయ విచ్చె సైన్యములు."
అని సంజయుఁడు పల్క, నాంబికేయుండు: । "వినఁజోద్య! మెన్నఁడు వినమిది క్రొత్త
రాజు పొమ్మనిన గర్వమున సౌభద్రుఁ । డేజాడ నరిగె ? నింకేమనవచ్చు !
చెలఁగి యిట్లు కుమారసింహంబు నడనఁ । గలిగినే వాని నాఁగఁగ నొక్కజోదు ?
వినిపింపు సంగ్రామ విధమెల్ల." ననిన । జనలోకపతికి సంజయుఁ డిట్లు పలికె:
"మొన లిట్లు విచ్చిన మూర్ఛలై ద్రోణ । తనయుఁడుఁ గర్ణనందనుఁడుఁ గర్ణుఁడుఁ
గృతవర్మ కుంభజ కృపులును మద్ర । పతియు సౌబల బృహద్బలు లాదిగాఁగఁ
బతి నమ్మఁగలయట్టి భటులెల్ల సైన్య । శతకోటి సంఖ్యతో సౌభద్రుఁ దాఁకి
శరవహ్నిఁ బొదువుచోఁ, జాపమధ్యమునఁ । బరివేష మధ్యస్థభానుఁడై శిశువు
అర్జునదశకంబు హరిశతకంబుఁ । బర్జన్యలక్షయుఁ బ్రభవించె ననఁగఁ
జిమ్మెఁ గేతువులూడ శిరములు గాఁడ । నెమ్ములు గొనికాడ నిషుపరంపరలు ;
చొనిపె వాజులు ద్రెళ్ళ సూతులు డొల్లఁ । గనకభూషలు డుల్లఁ గఠినభల్లములు ;
పఱపెఁ దేరులు ద్రొగ్గఁ బలువిండ్లు ద్రగ్గ । నెఱకొత్తు లిల ద్రుగ్గ నిడు నారసములు ;
ఏసె జోళులు వ్రాల నిభములు వ్రీల । సీసకంబులు వ్రాల జిలుగంపసోన;
కురిసె నెత్తురులూర గొడుగులు వాఱ । హరిశిరంబులు తాఱ నర్ధచంద్రములు.
ఈరీతి నరుసూతి యేపును బాపు । దారుణ రణ[1]మహోద్ధతి నుత్తరింపఁ
గొంతయైనను నిల్వ గుండియలేక । పంతలఁ గ్రొవ్వులు వడిసి యద్దొరలు
సేనాసమేతులై చెదరినఁ జూచి । పోనీక యడ్డగింపుచుఁ గ్రీడిసుతుఁడు
పగిలి పాఱెడుమందఁ బశులవాఁ డెత్తెఁగి । మగిడించుగతిఁ [2]ద్రిప్పె మగతనంబునను.
శిశువునై యుండి చొచ్చిననేమి వ్యూహ । మశనివోలెఁ జరింప నబ్బురుసునకు
మదిమెచ్చి గురుఁడు సామంతులఁ బలికె: । "అదెచూడుఁ డన్న లా! యభిమన్యురణము
... ... | ... ...
వలెనన్నఁ బొడుతురు ; వానికిడ్డంబు । గలదె! యొల్లగుగాక కార్యక్రమంబు ;
సేనాధిపతులెల్లఁ జెడి బెండువడిరి; । కానము వీనితోఁ గలహించు దొరను ;

1. గుణోద్ధతి నుద్ధరించి. 2. గొప్ప. (మూ).

ఏకాధ్వరము సేయ నెత్తుకొన్నాఁడు ; । మీకు మారెఱిఁగి దోసమ్ము బోరుఁ." డనినఁ
గంటఁ గెంపు గదేరఁ గౌరవుండనియె : । "వింటివే ద్రోణాచార ! పనుతు నెక్కించి
దండాధిపతిపల్కు తగవులు ; భటుల । గుండియ లవియు నీ కఠినోక్తి వినిన ;
తా నాత్మశిష్యుని తనయు నీభంగి । రాచిచ్చుఁగాని చొరఁగ నీని వశమె !
వచ్చిన నేమి యెవ్వరు గారు వెనుక ; । చొచ్చి పట్టింపుఁడీ సురరాజు పౌత్రుం."

దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుచే మూర్ఛితుఁ డగుట

అనిన దుశ్శాసనుఁ డధిపతిఁ బలికె : । "పసివాడ నేటికిఁ బలువు రొక్కనికి ?
నన్నుఁ జూడుఁడు చాలు సరసూతిఁ జంపి । క్రొన్నెత్తు రిల భూతకోటి కర్పింతు."
అని పంతమాడి సైన్యముఁ జూడ నతఁడు । కనకచక్ర రథంబు గదనోర్వి మెఱయ
నేమి మహార్వి కంత నినదఘోషమున । నామటఁ బోఁకిన, నగ్నియై మండి
తొడుగుట దివియుట దురములోఁ దూపు । విడుచుట దెలియక వెసఁ గ్రీడిపట్టి
వాసిని రథమును వాలంపవెల్లి । లో నోలలార్చి విల్లును జోడుఁ ద్రుంచి
మెఱుఁగు నారసములు మేనేర్పులడర । గఱులబంటిగఁ గ్రుచ్చి కవనోర్వఁ ద్రొళ్ళి
యతని కిట్లను : "ఓరి ! యన్యాయకారి ! । హితమేది పాంచాలి నేడ్పిన ద్రోహి !
మిమ్ము బకారికి మీఁదెత్తియుండ । మమ్మేల వేఁడెదు మరణదానంబు ?
అన్నఁగూడుక మాయలర్థి మామీఁదఁ । బన్ని నీతియుకొని పట్టిమాదినను
బొడిచిన నాటునో ! పోలనిపోటు ; । నడుపుము నేఁటికి నాబారి గడక."
అనునంత సంగరాజిచటికిఁ బాఱి । ఘనమూర్ఛ నొందిన కౌరవుఁ బట్టి
రథముపై నిడినంత, రథికులు గూడి । ప్రథనంబు చేసిరి పార్థజుతోడ.

పద్మవ్యూహంబుఁ జొచ్చి పాండవుల సైంధవుఁ డడ్డగించుట

ఇటఁ బాండవులు ద్రోణుఁడేపుట లేసున్నఁ । దెలియఁగాని విజయసుతునకు చొప్పువట్టి
కూడి వ్యూహముదూఱఁ గూడసిలక్షఁ । బీడితులగుచు సవ్యసాచి సుతున్న
యొద్దను బోడుపునై యొఱగిన వారు । నడ్డమై తొడసి సైన్యమ్ము యోధులగల
నారయ మాంసమయంబైన భటులఁ । దేరులపై నుండి త్రెవ్విన యగభుఁ
దెగ నాఱు మొగములఁ దెగిన రథ్యముల । నోగి శరంబుల నొచ్చి యొఱగిన భటులఁ

గింకిణీ [1]గుచ్ఛంబు క్రియనొక్కకోలఁ । గొంకక సమసూతకులముఁ గన్గొనుచు (?)
శ్రుతరక్త నదు లీఁదుచును మాంసశైల । తతు లెక్కుచును గేతుదండాటవులను [2]
భూతలంబద్రువ నార్పులతోడఁ దఱిమి । యే తేర, విఘ్నమై యింతలోపలను
రమణీయ రత్న వరాహ కేతనము, । విమలేందు నిభమైన వెలిపట్టుగొడుగు
వలమాన బాలార్కవర్ణ వాహములు । [3]వెలుఁగొంద నెదిరించి వెస సింధురాజు
తా మున్ను వనములో ద్రౌపదిఁ బట్టి । భీముచే నొకమాటు పీనుఁగై బ్రదికి
సిగ్గున నటఁబోక శివునకుఁ దపము । తగ్గక యొనరించి తత్ప్రసాదమున
నొగిఁ గ్రీడి లేనిచో నొకనాఁటిజయము । వగవఁ బార్థుల గెల్చువాఁడయ్యెఁ గాన
దైవాజ్ఞకతమున దాయకాప్రౌఢు । చేవచూప రణంబు సిద్ధించెఁ గాన
భావరత్నము పోలెఁ బట్టంగరాక । భూవిభుండును బోలెఁ బొలియింపరాక
తన నీడయునుబోలె దాఁటంగ రాక । మనసు మార్గమువోలె మఱి కూడరాక
యేవంకఁ దానయై యేసి బిట్టార్చి । లావుసేయఁగ, వానిలగ్గకుఁ గాక
తనువులు నొచ్చియుఁ దల రాయిసేసి । కొని యర్జునాత్మజుఁ గూడెడు కాంక్షఁ
[4]దఱిమి చొచ్చిన, వాఁడు తనపేరు వాఁడి । చిఱుచిఱుఁ జిచ్చులు చిందు బాణముల
దొరల మహాభీతి దొరల నేయుచును । మఱలఁ బాఱఁగ, నంత మారుతి తాఁకి
వాని కేతువు విల్లు వర్మంబు[5] గొడుగుఁ । బోనేయ, నొకవిల్లు పుచ్చుక వాఁడు
నతని కేతువువిల్లు నజ్జోడు గొడుగు । క్షితి వ్రాల్చి సూతు మూర్ఛితుఁజేయ, నతఁడు
(సాత్యకియరదంబుఁ జయ్యన నెక్కె) । సాత్యకియును ఘోర శరవృష్టిఁ బొదివి
విలువిద్య నేమియు వీడాడలేక । తొలఁగిన ధర్మపుత్రుఁడు చోద్యమంది
విల్లుభల్లంబును విఱువ, వేఱొక్క । విల్లుగైకొని వాఁడు విభుఁ జిక్కుపఱిచె.
అప్పుడు వానిపై నధిపుసైనికులు । ముప్పది లక్షల మూలబలంబు
కత్తులు శూలముల్ కంకటంబులును । గత్తళంబులుఁ బ్రాస ఘనకేతనములు
ముసల ఖడ్గంబులు ముద్గరంబులును । మిసమిస మెఱవ నమ్మేదిని యొరవ
సైంధవుఁ బొదివిన, సమరకల్యాణ । బంధురుఁడై వాఁడు భవు కృపామహిమ
నందఱ కందమై యందు రాతులకు । నందరాని మహాప్రయత్నంబు మెఱయఁ

---

1. గుచ్ఛంబు. 2. 'దాఁటి' అధ్యాహార్యము. 3. వెలిగొండ. 4. దమిచొచ్చి నావాఁడు.
5. జోడు. (మా).

బడు కుంభికయునయ్యుఁ బడు నబ్బలంబు(?) । నుడవుచు నటఁబోయి మత్స్యేశుఁదఱిమి
కుంతి భోజుని సేన గుదిగొని నఱికి, । దంతులతోఁ జేకితానుని బఱపి,
యుత్తమౌజు శిఖండి నొదుఁగులువాఱ । మొత్తి, యుధామన్యు మూలకు నొత్తి
తొడరి ధృష్టద్యుమ్ను ద్రుపదు బాణాగ్ని । నుడికించి, మించి ఘటోత్కచు దంచి,
లలి ద్రౌపదీపుత్త్రులకుఁ గేకయులకుఁ । జలమొప్పఁ గవలకుఁ జాల వడ్డించి,
యార్చి పైఁబడిన బాహాధురంధరులఁ । గార్చిచ్చుతునుకలఁ గసిమసంగుచును,
ఆల జాలమువోలె నంతట మూఁగి, । తూల సేనల నేర్పుతోడ నిల్పఁగను,
సూనునిఁ దలయెత్తి చూడనులేక । వానితోఁ బోరాడవలసెఁ బార్థులకు.
అభిమన్యు శరముల నంతంతఁ జెదరి । యుభయ భాగంబులనున్న సేనలను
గూడుక నీపెండ్లికొడుకు సత్త్వమున । నోడక పాండవేయులఁ దాఁకి పెనఁగె.
ఇట రాజు తనతమ్ముఁడిట్లు సౌభద్రుఁ । బటుశరంబుల నొంచు భంగికిఁ గినిసి
మొనలకు మున్నాడి మూర్ఛభావమున । ననుజులుఁదానుఁ గయ్యమున కెక్కినను,
[1]దొలఁగకఁ గర్ణుఁడద్దొఱకు మున్నాడి । బలు నారసపువానఁ బార్థుఁ గప్పె.
అతఁడు సూతునిఁ జంప నలిగి సారథ్య । కృతి వాఁడు దానమై కేలిఁ గర్ణుండు
పటుశక్తి వైవ నప్పార్థుమీఁద । నటు నొక్కశరమున నది త్రుంచివైచె.
ప్రాసంబువైచె నబ్బలునిపై రవిజుఁ; । డా సవ్యసాచిజుం డది వ్రాల్చె నసిని.
చక్రంబు గొని వైచె సౌభద్రు నతఁడు; । నక్రోధుఁ డది వేగఁ జదిపె శూలమున.
ఈరీతి మఱియు ననేకబాణములఁ । బోరాడునెడఁ గ్రీడిపుత్త్రుఁ డా కర్ణు
డెబ్బదికోలల డెందంబు నాట । [2]నుబ్బు నెత్తుటిలోన నోలాడె వాఁడు.
ధరయు మిన్ను వెలుంగ ధారాళబహుళ । శరములేసియు నొండు సాధ్యంబుగాక
యలసెఁ గర్ణుండని యభిమన్యుమీఁద । బలి యను రాజు సంభ్రమలీల నెక్క,
విలుగోల వెనుగ్రాల వెస నవలీల । బలిఁ బట్టి సంగ్రామ బలివెట్టి యతఁడు
అంగాధిపతికినై యంగలించుటయు, । నంగద నిలువక యతఁడు వాఱినను
హతశేషులనుగూర్చి యపుడు పదాతి । శతముతోడ రథాశ్వశతములతోడ
గురు నృపాలుఁడు వచ్చి కోలాహలమునఁ । గరము భీతిలి యొదుఁగఁగఁ జొచ్చె నంత.
అప్పుడు రణకాంక్ష నందంద తఱిమి । యప్పార్థసుతుఁడు సైన్యముఁ గూడ ముట్టి

1. దలఁకుచు. 2. నుబ్బున నెత్తుట నోలలై వాఁడు. (మూ).

శాత వజ్ర ప్రభా చటుల బాణాళిఁ | నాగతగతి నేయ నాహవస్థలిని
బలువుమైఁ ద్రెవ్వెన భద్రనాగములు | ఘనలుమ్ముండములు నేయ మొగ్గిన హయములు,
బలుఁదోక చెక్కులై పడిన తేరులును, | ¹విలునమ్ములును జాఱవిడిచిన భటులు,
నోడక తెగిపడ్డ యోధులమీఁద | నూఱుకోసం గూలియున్న ఘోటకములు,
నానిన గుజ్జుపుటట్టలమీఁదఁ | బీనుఁగుపెంటలై ప్రిదిలిన భటులు,
భూరి మాంసపుజొంపి బ్రుంగుచుపడిన | హారాఢ్య రత్న మహాకిరీటములు,
వడిఁ బాఱు నెత్తురునఁబడ గుండములుఁ | బడిన ²ప్రకోష్ఠక బాహుదండములు,
మెడ మోఁదుగంటులమీఁదను బలుసుగఁ | బడఁ దొఱగిన యాతపత్రఖండములు,
కాంచన మణి పీఠకటకములఁ మెఱయుచుఁ | బంచుగాఁ దెగి చిక్కువడు చరణములు,
మొండెమై రవుతులు మూసికొనంగ | నిండాఁ దొరఁగిన పేటికఖండములు,
వాలిన మెదడుడబ్బుల నూఁదిపట్లు | కీలూడి కెడసిన కేతుదండములుఁ,
గనకభూషలురాయఁ గాల్కాలఁ బెనఁగి | తునిసి నెత్తుటఁ దొప్పదోఁగిన దొరలుఁ,
బెండికెలగు కంఠబిలములనుండి | క్రందుగా దివిఁ బ్రాఁకు రక్తధారలును,
వాకువప్పఁగ వ్రాలి నలఁ జిక్కినట్లు | మ్రోకులఁ బ్రేవుల ముడివడ్డ తలలు,
నజ్జుగా నాల్కలు నడిమికిఁ గఱచి | పిజ్జునఁ దస్నుక వ్రీలు రథ్యములుఁ
దఱచయ్యె; నప్పుడు తపనమండలము | నెఱివేఁడి పసనెక్కె నింగి చక్కటికి.

వృషసేనుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి మూర్ఛితుఁ డగుట

అప్పుడు వృషసేనుఁ డభిమన్యుమీఁద | ముప్పిరిగొను రోషమునఁ దేర ద్రోలి
యమ్ములపస గొనయమ్మున సారించి | యెమ్మెలేయఁగ, నొప్పి యెన్నక యతఁడు
సారథి భంగంబుఁ జాపభంగంబు | నా రథికుని కేతనాశ్వభంగంబు
రౌద్రవక్షోవిదారణమును జేయు | సుద్రేకగతి వాఁడు నొకశక్తి వైచె;
గదవైచె శూలఖడ్గంబులవైచె. | బెదిఁగి వాఁ డవి ద్రుంప నొడలెల్ల నొంప
... ... | ... ...
వాఁడట్లు పాఱిన వచ్చి పార్థజునిఁ | గాఁడి రసాతిరేకమున వసాతి
యడ్డమై తాఁకిన నభిమన్యుఁ డతని | దొడ్డనారసముచేఁ దునుమాడి యార్చి

1. వల. 2. ప్రకంటక. (మూ).

యచ్చటి నృపులు మహాసైన్యయుతులు । గచ్చువిచ్చుగఁ దన్ను గదిసిన, వారి
నెఱయ నేరులఁ ద్రావు నీరధిఁబోలెఁ । దఱచు మిడుతఁ గాల్చు దావాగ్నిఁబోలె
జంతుపారణసేయు జముఁడునుబోలెఁ । బంతమూఁడినయట్లు పనిమూర్వఁ జూచి
యని నేను గర్ణుండ నని, నేను గృపుఁడ । నని, నేను ద్రోణుండ నవియు, శల్యుండ
నని, దుస్ససేనుండ నని, నేను నేన । యనియు, నశ్వత్థామ యనుకొన వెఱచి
యధికులు నొదుఁగుచో, నంత శల్యజుఁడు । విధి తన్ను ద్రేరేప విజయుఁ దాఁకి
రారాజు మదిమెచ్చ రణమొనరింప । నా రుక్మరథునిపై నభిమన్యుఁ డలిగి
చట్టలతోన మస్తక మురివ్ఁగూల । గట్టి పాఱమ్ముల ఖండించివైన,
వగనొంది పలువురు వాని నెచ్చెలులు । మగఁటిమి హరునైన మార్కొనువారు
సారథి రథ రథ్య సహిత మజ్జోదు । నారసంబులవాన నడుకొని ముంపఁ,
గవ్వడిచేఁ గన్న గంధర్వమాయ । యవ్వీరుఁ డడరించి యపుడు వారలకుఁ
దముఁ బెక్కుబలములు తాఁకినట్లగుచు । భ్రమయుచుఁ జొచ్చి సౌభద్రుఁ డద్దొరల
నూఁచకోఁత యొనర్ప నొకట మొండెములఁ । బాచె మస్తకములు పడి యావులించి.
అంత రా జతని సాహసవృత్తి కలిగి । యంతంతనున్న సైన్యముఁ గూడఁదిగిచి
కరటి ఘంటా తురంగమ కింకిణీక । నరకంఠ రథనేమి నాదముల్ బెరయ
నకరుణ ఘనజన్యు నభిమన్యుఁ దాఁకి । వికటాస్త్ర పటుశస్త్రవిద్యఁ బైఁబడినఁ,
దనబారిఁ బడిపడి దట్టమైయున్న । ఘనసేనఁ బోనీక గాండీవికొడుకు
అంగఖండముల రథాంగఖండముల । నంగతి వస్త్రభూషణ శకలముల
హతహస్తి హయ వికృతాకార తతుల । నతవీర సుభటుఁడైన ట్లాజిఁ గప్పి,
బలములఁ జదిపి, భూపతి యెత్తిపాఱ । నలుగులఁ బఱపుచో, నాభయంబునకు
'నోడకుఁ డోడకుఁ డొకఁ డింతె' యనుచుఁ । గూడి కొందఱు రాచకొడుకులు నిగిడి
ప్రిదిలి రాతనిచేతఁ బెను[1]చొఱ నొరఁ । బ్రిదిలిన చిఱుచేప పిండునుబోలె.
అట్లు సత్యశ్రవుం డాదిగా నృపులు । చిట్లుట రారాజు చేరుట చూచి
కాళ్లు వణంక నంగములు చెమర్ప । నొళ్లెండఁగా నీతనూజులు విఱిగి
పగిలి పైపైఁ బాఱఁ బతి చూచి వగచి । మగిడి కోల్తలసేయ మది నీసువుట్టి
పరఁగ సౌబల బృహద్బల కర్ణకృపులు । గురు కృతవర్మలు గురుతనూభవుఁడు

1. బోర. (మూ).

సరవి శల్యుని [illegible]
నాతులు మెచ్చ [illegible]

[illegible]

పిలుచి గొబ్బున [illegible]
నప్పుడు లక్ష్మణుడు [illegible]
నిలువక సౌభద్రుడు [illegible]
బుత్రశోకాగ్నిని [illegible]
" [illegible] పట్టు [illegible]
నంతకు లక్ష్మణు [illegible]
తనకు బిట్టుఱికిన, [illegible]
నభిమన్యు నేస నాయక [illegible]; । [illegible]
మఱియుఁ గోపాంధుఁడై [illegible], । [illegible]
యర్జునాత్మజు నేయ, నతఁడు కోదండ । [illegible]
పెక్కుతెఱంగులఁ [illegible]
" వెనుకదిక్కు లించి సెక్కిపాండవులు । [illegible] !
కలకలంబయ్యెడుఁ గడుఁగన [illegible]; । [illegible]
శూరులు వనమున చూడ సీ [illegible] । [illegible]
ఎదుట సేనల వెల్లి యుభయములుఁ [illegible] । [illegible]
తేరాక్రమించిన, దేవేంద్రు [illegible] । [illegible]
దొడ్డనారసములు దొడిగి [illegible] । [illegible]
కరి ఘటలకు నెక్కు గాటమై వచ్చు । తురగ [illegible]
చండనిషాదుల శతలక్ష సంఖ్య । చెండాడెఁ; [illegible].
అంత సారథి పల్కె నవసరం బెఱిఁగి: । "ఇంతట నెడలుట [illegible]
కడమని నడుమని గానరా దెందు; । వెడలుప్పు [illegible];
భూవరుఁడు దలంకుఁ బొద్దును బోయెఁ; । బోవలె నెయ్యది [illegible]
మొనలు మిక్కిలివచ్చి మూఁగకమున్న । మనల మిక్కిలి [illegible]
మొనలు గాల్కొని చుట్టు ముట్టకమున్న । ... ...

రెడచూచి చించుక యీయొడ్డు మనవు । వెడలుట బుక్కి నీ విక్రమక్రమము.
చట్టలు వాసితి సైనికోత్తముల ; । మట్టి పల్లాడితి మండలాధిపుల ;
విచ్చితి కర్ణాది వివిధోగ్రభుజులఁ ; । దెచ్చితి రారాజు దిక్కు మొక్కునకు.
తొంటి దేవాసుర తుములంబునందు । వింటి నేఁడగులావు వింట లే దెందు.
వేమాఱు నీచేత విఱిగిన వెనుక । నేమి తలంతురో యింకఁ గౌరవులు !
కావున సైంధవు గలకల సంజ్ఞఁ । ద్రోణచూచుక గెల్చుతోడ సింతటను
గౌంతేయ వీరులఁ గలియుట యొప్పు ; । నెంతయు సలసితి నేను నీ యూన ;
తెగినయట్లున్నారు తెగరు కౌరవులు । తెగఁ బొఱి నిగిగాని తెలుపలే.'' దనిన
'కురుశేష మాహుతి గొనక యేనేల । మరలుదు ?' నని యభిమన్యుండు పలికి
సైంధవుపైఁ దేరు సారింప, నెదిరి । గాంధార రాజును గర్ణుండుఁ గృపుఁడు
గురు కృతవర్మలు గురుతనూభవుఁడుఁ । బరఁగ శల్యుఁడు బృహద్బలుఁడు నడచ్చి
సరి మృగమృగములు శరభంబు కూన । సరికట్టుకొన్న యా యనువునఁ బెనఁగ
నందఱి శరములు నతఁడు వారించి । యుందంద నఱువదియమ్ముల గురుని
బలియు నశ్వత్థామఁ బదిసాయకముల । నలువది నాల్గు బాణంబులఁ గర్ణు
వెనఁ [1]బదేనమ్ముల విను కృతవర్మ । ... ...
... ... । పోఁడిగాఁ ద్రిదశాస్త్రముల బృహద్బలుని
నాఱు నిర్వదినాల్గు నమ్ముల శల్యుఁ । దూఱించి, కృపు తేరు మునుమాడి యార్చె.
అందఱు భయముల నస్త్రముల్ మఱచి । స్పందడి పడఁగ, వాసవపుత్త్రుఁ దాఁకి
పరభీకరుఁడు సూర్యభానుఁడన్ రాజు । శరవేణికలఁ గప్పి శక్యంబు గాక
యతని నారాచ ధారాచమునమున । మృతుఁడై సఁ దత్సేన మొదచెఁ గోడ్త్రోస.
అదిగాక ద్రోణ కర్ణాదుల బలము । పొదివి భగ్నంబయ్యెఁ బురుసింహుచేత ;
వడి [2]మేఘవేగ సువర్చసులట్లు । కెడసి రాగతిఁ జంద్రకేతుండుఁ బడియె.
అంతఁ [3]గ్రోధవిలిప్తులైన భూపతులు । దంతి భీకసులు బృందారకు లనఁగ
నవ్వీరుఁ దాఁకి సహస్ర ఖండములఁ । దెవ్వి ; రప్పుడు సాఱె దెసచెడి సేన.
నృపుఁడంత [4]నరదంబు నెక్కి చేవీచి । యపుడు పాఱెడుసేన నటు మరల్చినను
ఆవీరవరుని బాణాసన విద్య । నెవ్వని యుత్సాహంబు నెక్కి యింతయును.

---

1. బదియేనునమ్ములఁ గృతవర్మ. 2. మోఘలెగను వర్చలంలట్లు. 3. గ్రోధనపుత్త్రులైన. 4. తన సేన రథమెక్కి చూచి. 5. నృపుఁడుసాఱెడుసేన నిలుమని పించె. (మూ).

కర్ణుఁడుం శకటుఁ గర్ణికారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలఁగక నిగిడి
పెనఁగి యించుక సేపు భీమాస్త్ర భిన్న । తనుఁడయ్యు నతని శస్త్రములు చింపఁగను
శాంతుఁడై యొఱగెఁ; గోసల బృహద్బలుఁడు । సంతతధారాస్త్ర జటిలుఁడై తాఁకి
సౌభద్రు సూతాశ్వ సహిత రథంబు । నేభంగి నొంచి యవ్వీరు బాణముల
వ్రక్కలై వ్రాలిన, వాని బంధువులఁ । జక్కాడె నార్జుని శతసంఖ్య నపుడు.
మఱియు మాగధుని నశ్మంతకనాముఁ । దఱిమి యార్జుని త్రుంచి, తగనొక్కకోలఁ
నురము నొక కోల నూఁకవు వెడలఁ । దొరఁగించి తూలించె దుశ్శాసనసునిని.
శకుని తాఁకిన వాని సకలసంభ్రమము । నొకకోల దిగమ్రింగి యుగ్రుఁడై యతఁడు
అట్టహాసముచేసె; నతని కోల్తలకు । నెట్టివాఁడును నిల్వ నెక్కడివాఁడు!
ఆర్జుని యాకృతి నాజిఁ గౌరవుల । నిర్జించియును దృష్టి నెగడక యంత
రారాజు తేరికి రా, రాధకొడుకు । చేరి ద్రోణునిఁ బల్కెఁ జిత్తంబు వణఁక:
"ద్రోణ, యెన్నఁడు నిట్టి దురము నేనెఱుఁగఁ । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకెల్ల.
తలపడి చూచితి ధవళాశ్వుతోడఁ; । గలహించి చూచితిఁ గడు భీముతోడ;
నించుక నిటు నొవ్వ; నిప్పు డీతనిని । వంచనఁగాని గెల్వఁగరాదు మనకు.
భటుల మానము వోయెఁ బలుమాఱు వినుగ; । నిటువంటివాఁడు పోనిచ్చునే మనల!
ఇందఱుగాఁ గూడి యేకయత్నమున । ద్రుంచఁ జేసినఁగాని మడియఁడు వీఁడు;
ధర్మంబు లెన్నినఁ దప్పఁ గార్యంబు; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త." మనిన
ఆచార్యుఁ డిట్లను: "అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ?
వలనేది మీవంక వ్రాలిన చూడఁ । దలపోయ నున్నవే ధర్మమార్గములు!
ఈవు విల్ ద్రుంచిన నే సూతుఁ ద్రుంతు; । నావల కృపుఁడు రథ్యములఁ జెండాడు;
కన్నవారము మఱి కన్నట్టులేయు । నున్నతి గొనుఁ గాని యొదుఁగఁడు వీఁడు;
ఇది నీవు యోధుల కెఱిఁగించి తొడఁగు । పిదప నార్జుని యెంత పెనఁగినఁ బెనఁగ;
కవచధారణ విద్యగలిమిఁ గయ్యమునఁ । బవులఁడు మనమెంత పగులనేసినను."

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

అని సైనికులకెల్ల నది చెప్పఁ బనిచి । యనుపమ యత్నులై యపరాహ్ణవేళఁ
గలశాబ్ధి విహరించు కలభంబు ద్రిమ్మఁగఁ । దలఁచు నుగ్రగ్రాహ తతివోలె వారు
తలపడి రణఘూర్ణ దశదిశావీధి । నెలకొన సౌభద్రు నృపరుద్రుఁ దాఁక

కర్ణుఁడంతటఁ గర్ణికారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలఁగక నిగిడి
పెనఁగి యించుక సేపు భీమాస్త్రభిన్న । తనుఁడయ్యె నతని శస్త్రములు చింపఁగను
శాంతుఁడై యొఱగెఁ; గోసల బృహద్బలుఁడు । సంతతధారాస్త్ర జటిలుఁడై తాఁకి
సౌభద్రు సూతాశ్వ సహిత రథంబు । నేభంగి నొంచి యప్వీరు బాణముల
వ్రక్కలై వ్రాలిన, వాని బంధువులఁ । జక్కాడె నార్జుని శతసంఖ్య నపుడు.
మఱియు మాగధుని నశ్మంతక నాముఁ । దఱిమి యార్జుని త్రుంచి, తగనొక్కకోల
నురమును నొకకోల నూరువు వెడలఁ । దొరఁగించి తూలించె దుశ్శాసనునిని.
శకుని తాఁకిన వాని సకలసంభ్రమము । నొకకోల దిగమ్రింగి యుగ్రుఁడై యతఁడు
అట్టహాసముచేసె; నతని కోల్తలకు । నెట్టివాఁడును నిల్వ నెక్కడివాఁడు!
ఆర్జుని యీరీతి నాజిఁ గౌరవుల । నిర్జించియును దృప్తి నెగడక యంత
రారాజు తేరికి రా, రాధకొడుకు । చేరి ద్రోణునిఁ బల్కెఁ జిత్తంబు వణఁక:
"ద్రోణ, యెన్నఁడు నిట్టి దురము నేనెఱుఁగఁ । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకెల్ల.
తలపడి చూచితి ధవళాశ్వుతోడఁ; । గలహించి చూచితిఁ గడు భీముతోడ;
నించుక నిటు నొవ్వ; నిప్పుడీతనిని । వంచనఁగాని గెల్వఁగరాదు మనకు.
భటుల మానము వోయెఁ బలుమాఱు విఱుగ; । నిటువంటివాఁడు పోనిచ్చునే మనల!
ఇందఱుగాఁ గూడి యేకయత్నమున । మ్రందఁ జేసినఁగాని మడియఁడు వీఁడు;
ధర్మంబు లెన్నినఁ దప్పఁ గార్యంబు; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త." మనిన
ఆచార్యుఁ డిట్లను: "అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ?
వలనేది మీవంక వ్రాలిన మాకుఁ । దలపోయ నున్నవే ధర్మమార్గములు!
ఈవు విల్ ద్రుంచిన నే సూతుఁ ద్రుంతు; । నావల కృపుఁడు రథ్యములఁ జెండాడు;
కన్నవారము మఱి కన్నట్టులేయు । నున్నతి గొనుఁ గాని యొదుఁగఁడు వీఁడు;
ఇది నీవు యోధుల కెఱిఁగించి తోడఁగు । పిదప నార్జుని యెంత పెనఁగినఁ బెనఁగె;
కవచధారణ విద్యకలిమిఁ గయ్యమునఁ । బవులఁడు మనమెంత పగులనేసినను."

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

అని సైనికులకెల్ల నది చెప్పఁ బనిచి । యనుపమ యత్నులై యపరాహ్ణవేళఁ
గలశాబ్ధి విహరించు కలభంబు మ్రింగఁ । దలఁచు నుగ్రగ్రాహ తతివోలె వారు
తలపడి రణధూళి దశదిశావీధి । నెలకొన సౌభద్రు నృపరుద్రుఁ డాఁక

నప్పుడు గలకాఁక యది వీరి కనుచు । నప్పాఁపు గానక యాతఁ డాభటుల
బాణాగ్నిహోత్ర వైభవమునఁ గాల్పఁ । బ్రాణభీతియు సిగ్గుఁ బరఁగఁ గర్ణుండు
వెనుక చుట్టుకవచ్చి విజయనందనుని । ధనువు భీకరభల్లధారఁ దున్మాడె;
ఆలోన ఘుర్తుఁడు రథ్యమ్ములఁ దునిమె; । నాలోనఁ గృపుఁడేసె నడఁగ సారథిని;
శరము లేసిరి నిల్చి శల్యహార్దిక్య । గురుసుత శకుని బాహ్లికు లాదిగాఁగ.
విరథుఁడై చాపంబు విఱిగి ఘోరాస్త్ర । భరితుఁడై విస్తరింపఁగ రాక యతఁడు
పలకయు వాలును బాహుదండముల । నలిఁగొని మింటికి నవలీల దాఁటి
యట వచ్చు శక్తుల నమ్ముల గదలఁ । బటు శూలములఁ దాఁకి పడక చరించి
యెట వ్రాలునోయని యెల్లరు నొదుఁగఁ । బటులీలఁ గుంభజుపై నుఱుకుటయుఁ,
దునుమాడు నెడఁ గని ద్రోణుఁ డవ్వాలు । ఘనచూర్ణముగఁ జేసెఁ; గర్ణుఁడప్పలక

... ... । ... ...

అవియును నిశ్శైన నర్జునాత్మజుఁడు । తవులక చక్రంబు తన తేరి మీఁద
నున్నచోఁ గైకొని యుమవీధి కెగసి । కిన్నరుల్ గంధర్వ గీర్వాణ వరులు
మొదలైన దేవతల్ మున్ను గీర్తింప । (వదనంబు క్రోధవిహ్వలమై చెలంగ)
నొడలి శోణిత ధార లుర్విపై నురలి । తడుప మండలగతిఁ దార్క్ష్యుఁడై తిరిగి
యెట్టి యభ్యాసమో యిది యని తోఁప । నిశ్శైతి నని వింత యింతయు లేక
ధర వ్రాలి గురుని ముందట మహాసేన । దొరఁకొని నఱకుచో, దొరలెల్లఁ గవిసి
చయ్యన వ్రయ్య నచ్చక్ర మేయుటయు, । నయ్యుక్తి గదగొని యతఁడు బిట్టార్చి
జడియక గవిసి యశ్వత్థామ మీఁదఁ । బడిన నాతఁడు వాఱెఁ బ్రాణంబు నలసి.
అతనిసూతు రథంబు హరులఁ జెండాడి । ప్రతివీరతతి ఘోరభావుఁడై యతఁడు
భీమాస్త్రముల నేదు పెరిగినయట్లు । రోమాంచమైనట్లు రూపుచూపట్ట
గాంధారుఁ గెలఁకులఁ గాంచి యచ్చటికి । సంధించుకో, వాస సంబంధు లెయిది
విపుల తేజులు సప్తవింశతి సంఖ్య । నృపతులు హతులైరి నీ పౌత్రువలన.
అతఁ డంత వీరరసాతిరేకమున । గతికిఁ గాల్గేలు రాకయుఁ దీవ్రగతిని
[1]దడవి వసాతేయ దశకంబుఁ జదిపి, । కడఁగి కేకయ సప్తకంబును గెడపి,
[2]తుమురయ్యు నిందఱఁ దునుము పీఁడనఁగ । సమసియు నిందఱఁ జమువుపీఁడనఁగ

---

1. యడలివసాతియ్యు. 2. తునుమయ్యె. (మూ)

నలసినవారి హాస్యముగఁ బల్కుచును, । దెలిసి తాఁకినవారిఁ ద్రెవ్వనేయుచును
జరియింపఁ, గదిసి దుశ్శాసను కొడుకు । శరకోట్లునేయంగ సౌభద్రు నొడల
నేసాయకము నాట నెఱుఁగనిచోట, । నేసాయకము లేక యితఁడు నగ్గదను
ఆతని రథసూత హయముల మెదుపఁ । జేత వాఁడును గద శీఘ్రంబె గొనుచు
జగతికి దాఁటి నిశ్శంక నవ్విరథుఁ । దగుచాయ నేయ నాతఁడు తప్పఁ గ్రుంగి
పదపడి తా వ్రేసెఁ; బ్రభువ, మీవాఁడు । గదకట్టె యొకవ్రేటు కరమునఁ గొట్టె.
పొసఁగ నేమనిచెప్పఁ బులి పేదవడిసఁ । బసులవాఁ డెక్కుసన్ పలు కొప్పఁగాక
సౌభద్రుఁ డెల్లు? దౌశ్శాసని యెట్లు? । వేభంగి రణమెట్లు? విను మిట్లు పెనఁగి
కాఁకమై నిద్దఱు గదలెత్తి వైచి । తాఁక మేదిని వ్రాలి తవిలిరి మృతికి.
భేరీరవంబులు బెరయ నవ్వేళఁ । గౌరవు లార్చిరి గగనంబు నూఁగ.
నెత్తుటఁ బేనిన నీలాలకములు, । మొత్తులఁ జెదరిన ముత్యాలసొమ్ము,
వాలుగుండెలఁ బట్టి వ్రస్సిన యురము, । లీలమై దొరఁగి వ్రాలిన కన్నుఁగవయుఁ
గలిగి విమాన భగ్నంబునఁ బడిన । కలికి వేలుపుఁ బోలె గాండీవికొడుకు.
అట్లున్నగతికి భూతా క్రోశ మయ్యెఁ; । జిట్లిరి వియతులసేనాధిపతులు.
తరలు భూషా మణి తారలు చెదరఁ । దను రక్తరాగ సంధ్యారాగసీమఁ (?)
గ్రొన్నెలగతి వ్రాలు గొమరు సౌభద్రుఁ । గన్నారఁ జూచి పొక్కనివారు లేరు.
కరిశైల నరనక్ర కరవాల మీన । హరిభంగ రుధిరాప్పు లమరు దుగ్ధాబ్ధి
యోగనిద్ర మురారి యున్నయట్లున్న । యా గుణోత్తముఁ జూచి యడ లెట్లుగాదు?
కూలిన యఱపీనుఁగుల యార్తరవముఁ, । గాలువలై పాఱు ఘనరక్తరవము,
దివి నట్టలాడి మేదినిఁ బడు రవముఁ, । బవిలి యోధులు భీతిఁ బొఱలెడురవము
సౌభద్రుఁడున్నట్లు సమరమున్నట్లు । నాభూమిఁ దోపించె నాటోపమునను.
అంత హాహాధ్వను లడర నామృతికిఁ । గౌంతేయు సేనలు కదనంబు విడిచి
తవిలి పాఱిరి శోక దందహ్యమాన । వివశాత్ములై మిన్ను విఱిగినట్లగుచు.
అంత సైంధవుఁ డుబ్బి యార్చి నీసేన । నెంతయు సంతోష మినుమడింపంగ
నిక్కము తోడుగా నిలిచి ధర్మజుఁడు । చక్క నేవలఁ బిల్చి సన్నలు చేసి
"ఇనుఁడు గ్రుంకఁడు నిల్వఁ డేల పాఱెదరు? । మన కేల భయ మభిమన్యుపాటునకు?
వాఁడు పాండవులకు వాఁడిరా రిపుల । వేఁడిఁ జెండాడి యావిధిఁ బడ్డ నేమి?
వారార్చినను గెల్చువారము మనము; । చేరుఁ డిప్పుడె రాజుఁ జిక్కెంత." మనఁగ

దెలివి పాండవసేన తిరిగి మీసేనఁ । దలపడి పోరుచోఁ దపనుండు గ్రుంకె.
గ్రుంకినఁ బ్రాణేశుఁ [1]గూడఁ బ్రతీచి । కుంకుమ మూఁడెనాఁ గొమరొప్పె సందె.
హరియల్లుఁ డీల్గ రేఁపాడిన భంగి । నరుణుఁ డంబుధిఁ గ్రుంక నఖిలభూతములుఁ
దలఁకి తారు శివాహుతంబుల తోడ । [2]నెలుఁగు పుచ్చిన మాడ్కి నేతెంచె నపుడు.
నెత్తుటఁ దోఁగిన నేలయు నపుడు । లత్తుక నలికిన లాగయ్యెఁ జూడ.
శవభక్షణము సేయు శకుని పిశాచ । రవములు లోక భైరవములై మెఱసె.
నరినంతఁ ద్రోపరోషంబులు తోడఁ । గురుపాండవుల సైనికులు వేలములకు
నడతెంచి సమర సన్నాహంబు లూడ్చి । యడలున సాంధ్యకృత్యము లొనరించి.

అభిమన్యుమృతికి ధర్మజుఁడు శోకించుట

రందు ధర్మజుఁ డాత్మ నధికశోకమునఁ । గుందుచు దొరల వీడ్కొలుపన మఱచి
యొంటి వస్త్రముతోడ నుర్విఁ గూర్చుండి । కంట బాష్పములొల్కఁ గరుణావిస్ఫురణ
నూనిన వేఁడినిట్టూర్పులు నిగుడ । సూనుఁ దలఁచి యర్జునుని దలంచి
మోము గదల్చి భీముఁడు మొదలైన । సామంతులకు లజ్జ జనియింపఁబల్కె :
"ఒచ్చెమయ్యెఁ గుమారునొప్పించి మనము । వచ్చితి మచటఁ గావఁగ ననువు గాక
అది యెఱుఁగక లోకు లాడుదు ; రింకఁ । గదన మేటికి ! రాజ్యకథయు నేమిటికి !
పోదుఁ దపంబుండఁ బుణ్యాశ్రమముల ; । జోదులు వొండు మీ క్షోణుల కింక.
ఏమని యుత్తరం బిత్తు నర్జునున ? । కామహాత్ముఁడు వచ్చి యభిమన్యు నడుగ ;
అల్లుని నడిగిన హరికి నేమందు ? । చెల్లఁబో ! యిదియు నేఁ జేసినకీడు.
ధరయేలుకాంక్షఁ బద్మవ్యూహ మేను । జొరుమంటి బాల్యంబు చూడక సుతుని.
'వెరవునఁ జొరఁగాని వెడలిరా నెఱుఁగఁ । దెరు' వని వాఁడాడెఁ దెలియలేనైతి !
బెబ్బులికూన గోబృందంబుఁ జొచ్చు । గబ్బున వైరిచక్రముఁ జొచ్చి యొకఁడె
యెన్ని తేరులు గూల్చె ! నెందఱఁ గాల్చె ! । నెన్నఁడు వింటిమే యింతటివాని !
'చొరుము నీ వెంటనే చొచ్చెద' మనఁగ । నరిగె నామాటకు నక్కటా ! నమ్మి.
ఏచిన ముట్టడ నెంత నా కెదురు । చూచెనో ! యితరుండు చొరఁ డెవ్వఁ డందు.
తనయునిఁ జంపించు తలఁపునఁగాదె । యొనరంగ సైంధవు నొడ్డె విధాత !

---

1. గూడినప్రతిచి. 2. యెళవు వచ్చిన. (మూ)

[illegible] కిరీటి యేమెందుఁ జొత్తు! । భగ్గునఁ బోవాకో ప్రాణవాయువులు!
[illegible] జలములు నైన । నించుక యాఱునే యీశోకవహ్ని!
[illegible] నరుఁ డింక వచ్చి । యేమి గాఁగలవాఁడొ! యిదినాకు చింత.
[illegible] బోరాని తీర్చు । పురుహూత సుతునకా పుత్త్రశోకంబు!
[illegible] మోధులు పొదివి । చక్కాడిరని విని శక్రనందనుఁడు
[illegible] గూల్చుఁ; గూల్చినను । సరియైన మరణమే సౌభద్రునకును!"
[illegible] సందఱుఁ బట్టి । జననాథుఁ దెల్పి యచ్చట నిల్వఁబెట్టి
[illegible]; రచ్చటికి వ్యాసుండు । సంతత సుఖకళా చతురుఁ డేతెంచి
[illegible] బూజితుండై పల్కఁదొడఁగె: । "క్షితిప, యేమున్నది చింతింప నింత?
[illegible] చావు దొడరు జంతువుల; । కా చావు మఱియు మర్యాదతో రాదు;
[illegible] చచ్చు మాత్రాత నిలుచు; । క్రమ్మరవ్వాయుఁ జచ్చు గర్భస్థుఁ డుండు;
[illegible] దుర్బలుఁడు చాకుండు; । నిల నధార్మికుఁ డుండు నీల్గు ధార్మికుఁడు.
[illegible]! సౌభద్రుఁ బోలు । చావురా; దిటు వైరిచక్రంబు వ్రాల్చి
పరమ [illegible] ప్రాపింపరాని । నిరుపమగతిఁ గాదె నీ పుత్త్రుఁ డేఁగె!
[illegible] సృంజయుఁడను రాజు । శమియించె నారదసంయమి పలుక.
[illegible] వినుము [1]యమతనయ!" । అని తగ నా యితిహాసమ్ము చెప్పె:

సువర్ణనిష్ఠీవి చరిత్ర

సృంజయుఁ డనువాఁడు శివునకుఁ దొల్లి । సంజాత భక్తితో సంతాన కాంక్షఁ
[illegible] మెప్పించి తగ నిట్లు నడిగె: । 'త్రిపురారి, పుత్త్రు [2]నర్పింపుము నాకు.
[illegible] వాని మల మూత్ర నిష్ఠీవనముల । మెఱయు బంగారమిమ్మా దిన దినము;
[illegible] నిచ్చె నీశ్వరుఁడు; । పదపడి యతఁడట్టి పట్టిఁ బుట్టించె.
[illegible] సువర్ణ నిష్ఠీవి । నా నిచ్చి పెనుచుచు, నానాఁటఁ బసిఁడి
[illegible] కోట్లకొలంది । యోడక బ్రదుకంగ, నోర్వలే కపుడు
[illegible] దొంగలు వానిఁగొనుచు । నడవికిఁ బోయి యొయ్యనఁ బొట్టవ్రచ్చి
[illegible] పోవ । సంచిత భీతి సృంజయుఁడును వెదకి
[illegible] సుతుఁగాంచి వాని దహించి । తన వీటి కరిగి యెంతయును జింతింప

1. [illegible] నర్థింపుము. (మూ)

నను బోలె నచటికి నారదుం డేగి: । "మనురాజ, యేటికి వేగఁ జిత్తమున?
పోయెడు పిండంబు పోవు నెప్పాటను; । ఈయున కొలఁదిమునే యిటుఁ జన్న నృపులు.

షోడశ మహారాజ చరిత్ర

సంవర్తుఁడను మహాసంయమి సవన । సంవిధానంబులు సకలంబు నడపఁ,
బురుహూతముఖ్యులు బొందితో వచ్చి । చరియింపఁ గాఁ, దగుసామగ్రి మెఱయ
క్షితిఁ బెక్కుక్రతువులు చేసె మరుత్తు; । అతఁడు పోయెను గాక యనని యున్నాఁడె!
కనక [1]పాఠీన నక్రములతో వజ్రి । పసవడి యేఁటేఁటఁ బసిఁడి వర్షింప
నర్థుల కయ్యర్థ మర్థి నిచ్చుచును । బార్థివముఖ్యుఁడై బహుపుణ్యనదుల
ననిశంబు నశ్వమేధాది యాగముల । నొనరించినట్టి సుహోత్రుఁడున్నాఁడె!
కనకాశ్వములు వేయి కరులొక్కవేయి । కనకంబుతోఁ గన్యకలు నొకలక్ష
(కనక శృంగంబులుగల పశుల్ కోటి) । యొనర విప్రుల కిచ్చి యోరంత ప్రొద్దు
సాంగంబుగాఁ జేసె సకల యజ్ఞములు । సంగుఁ డాతఁడు వోయె నవనిపై లేఁడు.
తే కెల్లదీవులఁ దిరిగిరా నెచట । వైరి మాత్రము లేక వాజిపేయములు
భవుఁడు మెచ్చను నడుపఁగఁ బెక్కుచేసి । కువలయు సురులకుఁ గోటికోట్లిచ్చి
యడిగిన నిజమాంసమైన నర్థులకుఁ । బుడికి యిచ్చిన శిబి బొంది నున్నాఁడె!
హరువిల్లు విఱిచి మృగాక్షికై పూని । శరనిధిఁ గట్టి రాక్షసరాజుఁ గొట్టి
విశ్వంబు తనరాజ్యవిభవంబు గోర । నశ్వమేధ శతంబు లనపేక్షఁ జేసి
బ్రదుక బ్రాహ్మణులకుఁ బదివేల కోట్లు । మొదవుల నిచ్చె రాముఁడు భువి నేఁడి?
తాతలు గతిలేక తపసి శాపమున । భూతియై పడియున్నఁ బోయి యొక్కఁడును
మించినతపమున మిన్నేరు ధరకు । డించి మోక్షము సంఘటించె వారలకు;
చేసె జన్నములెన్నో; చెల్లఁబో! నిట్లు । రాసి కెక్కిన భగీరథుఁ డున్నవాఁడె!
తను జేరి గరుడ గంధర్వులు గొలువ । ధనముల బ్రజనెల్లఁ దనయుట్ల దనిపి
యన్నపర్వతముల నాజ్యపు నదుల । మన్నకాలము విప్రమండలిఁ దనిపి
వాసవుగతి నూఱు వాజిపేయములు । చేసె దిలీపుఁ డీక్షితి నున్నవాఁడె!
పురుహూతుకరమునఁ [2]బుట్టునాజ్యంబు । సురభి చేఁపినపాలు జుట్టి వర్ధిల్లి

1. పాఠీనవనవక్ర. 2. బుటినిత్యంబు (మూ)

యవనికి డిగ్గి యేకాతపత్రముగ । నవనియేలుచుఁ బెక్కు యాగముల్ చేసి
న్యాయమార్గంబున నడపి భూప్రజలఁ । బోయె నా మాంధాత భువి నేఁడు గలఁడె!
తొల్లి దేవాసుర తుములంబునందు । నెల్ల దైత్యుల గెల్చి యింద్రు మెప్పించి
శుక్రుని యల్లుఁడై సుచరిత్రుఁ డారు । విక్రమాఢ్యుఁ గులంబు వెలయించు వానిఁ
బట్టిగాఁ గాంచె నేర్పడ దివ్యమహిమ; । నట్టి రాజు యయాతి యణఁగఁడా పుడమి!
దానధర్మంబులఁ దగ వైరిజయము । నే నృపాలుని కంటె నెల్లగాఁ గలిగి
దుర్వాసుతోనైనఁ దొడరి సత్యమున । గర్వింపనోపి, చక్రము పని సేయ,
వారాసివలయిత వసుధ పాలించె । నారాజు నిలిచెనే! యంబరీషుండు;
అరుణుని నడిగి ధర్మాసక్తి గాంచి । ధరఁ గొంత క్షేత్రంబు తన పేరఁ బరఁగఁ
గడఁగి ముప్పదియాఱు ఘన యోజనములు । వెడలుపు నిడుపుగా వేదిఁ గట్టించి
యందు యాగముచేసె నయుతవర్షములు । మందకి మానెనే! మహి నట్టిగయుఁడు.
అలర భార్యలు లక్ష, యందు నొక్కొక్క । వెలఁదికి వేవురు వేవురు సుతులు
నట్టి గృహస్థుఁడై యఖిలయాగములు । పట్టిన ధనమిచ్చి పలుమాఱు చేసి
నాకి వీఁడన విమానంబెక్కి తిరిగి । చాకుండ నేర్చెనే శశిబిందుఁడైన!
విడువక యిరువది వేవురు వండఁ । బుడమిపై నిష్టాన్నములు ప్రజ కిడుచు
ధృతి మమ్ముఁ దొలుత వధింపవే యనుచుఁ । బ్రతిపశువును వచ్చి ప్రార్థింపఁ గ్రతువు
రంతిదేవుఁడు చేసె రమణ నాఁడేఁడు । లంత రాజును నిత్యుమై యున్నవాఁడె!
కలభంబు శరభంబుఁ గంఠీరవంబు । సులభంబుగాఁ బట్టి శూరత నెక్కి
తపసులచే సర్వదమన నామంబు । నృపులు మెచ్చఁగఁ గాంచి నేల యేలుచును
ధరఁ బెక్కువాజిమేధమ్ములు చేసి । భరతుఁ డంతటి రాజు వడకుండఁ డయ్యెఁ.
రమణ రథంబులురాఁ బోవవలసి । సమతలంబుగ నుర్విఁ జమరిన రాజు
గోరూపధారిణిఁ గుంభినిఁ బిదుక । మేరువుఁ బనిచిన మిహిరప్రతాపి
తన పేరు పృథువుగా ధరణిలో మనిన । ఘనుఁడు పృథుండట్టి క్రతుకర్త వేఁడె?
వేనరకయ గార్త వీర్యుని గెల్చి । రాసిననృపుల నిర్వది యొక్కమాఱు
అడపి ధారుణి నాలుగంచులు గెలిచి । కడపట నాభూమి కశ్యపుఁ జేర్చి
రాజయోగ్య మహాధ్వరంబులు చేసి । యా జామదగ్న్యుండు నడఁగెనో లేదా!
కావున నెంత మీ కనక నిష్ఠీవి! । భూవర, వగవకు బుద్ధి నాతనికి.'
అని చెప్ప సృంజయుం డాత్మఁ జిచ్చారి । ముని నంచినట్టివి మున్నును గలవు.

వీరధర్మమునఁ ద్రెవ్విన తనయునకు । వీర, ధర్మముగాను విను మిట్లు వగవ.
తమ్ములుఁ దనయులు దండాధిపతులు । నెమ్మి జయ ప్రాప్తి నీకు నీఁగలరు.
ఆసుఖంబు దలంపు మనుశాంతి." ననిన । వ్యాసవాక్యంబుల వగలాఱి నృపుఁడు
కడుభక్తి ముని నంచి క్రమ్మఱ నాత్మ । వడఁకెఁ గవ్వఁడికై న వగఁ దలపోసి.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చల్లె నెఱిఁగింపు." మనిన
సాకేతజన మోక్షసరణి సోపాన ! । నాకలోక భయాపనయన ప్రవీణ !
పరమ యోగానంద భరితాంతరంగ ! । స రమారమణి నిత్యసంస్తూయమాన !
కనక సీతా యోగ కల్పితయాగ ! । జనకనృపాల రక్షాసిత చరణ ! (?)
గుహదత్త నౌకానుకూల విహార ! । బహు జనాశ్రిత తుంగ భక్తాంతరంగ !
ఇది సదాశివ భక్త హితగుణాసక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్త్ర । మతి మద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగ ద్వితీయాశ్వాసమయ్యె.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ మందిరాకార, శీలితాకార, । కోమలోత్పలధామ, కోసలరామ!
వారిధి వ్యూహంబు నడిఁజొచ్చి యసుర । వైరి వధించు దేవా! చిత్తగింపు.
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
నక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:
ఆరీతి వ్యాసుని నసిచి తా నాత్మ । నారాజు పొగులుచున్నంత, నక్కడను
అనికి వైరులుపిల్వ నరిగిన క్రీడి । వనజాప్తుఁ డపరాబ్ధి వ్రాలునంతకును
ఎండినవనము దహించు పావకుని । చండిమ నరిగి సంశప్తక కులము
పొరిగొని శంఖంబు పూరించి యంత । హరితోడ భయచేష్ట నప్పు డిట్లనియె:

అర్జునుఁడు శిబిరంబునకు వచ్చునెడ దుర్నిమిత్తములఁగని కృష్ణునకెఱిఁగించుట

“దనుజారి, యేలొకో తలఁకె నుల్లంబు? । అనిఁ బట్టువడఁడు గదా ధర్మసుతుఁడు!
కడుఁగడు మనసునఁ గళవళంబయ్యె; । పడఁడు గదా యొక్క పాండవుఁ డందు!
అనయంబు నెడమకన్నదరెడి; నేమి । వినఁ గల వారమో విషమపు వార్త!
హరుల వేగమె తోలు.” మని వచ్చివచ్చి । నరస నొక్కట నిల్చి సంధ్యలు వార్చి
కదలివచ్చుచుఁ దొల్లిగల పెంపు సొంపుఁ । జెదరి చేడ్పడియున్న శిబిరంబు చొచ్చి
పలికెఁ బార్థుఁడు: “కృష్ణ, ప్రజలు నాతోడఁ । బలుక రిదేమొకో! పగిలి చూచెదరు!
ఏమొకో! వీణాదు లేమియుమ్రోయ! । వేమొకో! యభిమన్యుఁ డెదురుగ రాఁడు;
కొడుకులు కుశలులొకో! చెప్పఁ గదవె! । కడు నాత్మ చేవెట్టి కలఁచి నట్లయ్యె.”
అని యిట్లు పనవుచు నధినాథు నగరు । వనజాక్షుతోఁ గూడ వాసవి చొచ్చి
యనఘు, మోసాల నొయ్యనఁ దేరుడిగ్గి । వనమాలి గొనిపోవ వణఁకుచుఁ బోయి,
యొకచోట ధర్మజు నురుకాంతి చెదరి । సకల మంత్రులుఁ గొల్వ సభనున్నవాని
వీక్షించి, యచ్చోట వెదకియు సుతుని । వీక్షింపలేక నివ్వెఱఁగంది యందు
నడుగులు తొట్రిల్ల సంగంబు వదల । నొడలు చెమర్ప నయ్యోధులఁ జూచి
“యేను మీ దైన్యంబు నిందభిమన్యుఁ । గానని శూన్యంబుఁ గాంచి పొక్కెదను;

ఎక్కడఁబోయె వాఁడెందుఁ బొమ్మంటి? । రక్కట! చూపరే యభిమన్యుఁగొడుకు;
అలుకఁ బద్మవ్యూహమాచార్యుఁ డొడ్డ । మొలఁగి యుధిష్ఠిరుఁ జుంప మీచేతఁగాక
[1]మితిచెడఁ ద్రెక్కొను మీ రాజ్య కాంక్ష । నతనిఁ బొమ్మనిరుగదా! యందుమీఁద
శిశువు ఘోరాజిఁ జొచ్చిన ప్రౌఢ గాఁడు. । నశమె యొక్కనికి సప్తవీరుల గెల్వ?
వినియె నాచేతఁ బ్రవేశింప ననువు । వినఁ డందు నిర్గమ విధి వీఁడు తొల్లి.
కొఱ దీర్చి మహి వీఁడు గూలనిమ్మనుచుఁ । దఱిమి త్రోవరుగదా దాయల చేత?
చొచ్చి మీ రొకరైనఁ జుట్టును లేరె । ప్రచ్చి వైరుల వ్రాల్చి వ్రాల్చి చేనొవ్వ
నడరి కౌరవుల యన్యాయ యుద్ధమునఁ । బడఁడుగదా [2]వీఁడు ప్రాణంబు లేఁగ?
సాత్యకి యుండి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డుండి । ప్రత్యక్ష యమిలజ పాంచాలు రుండి
విరటుఁడాదిగ నుండి వేవురునుండి । యరుదార రక్షింపరైతిరి సుతుని.
భోగకాలమున రాఁ బోఁ గొన్న ఋణము । నీఁగువాఁడు నృపాజ్ఞ నెఱపుగా కేమి(?)
ఆతని కొలఁకుఁ గారైతిరి మీరు; । చేతి యస్త్రములేమి శృంగారమునకొ!
ఒకఁడైన నిందు నయ్యోద్ధున కేఁగ । రకట! మీ సంగరాఖ్యానంబు లేల?
కొట కోటీల(?) నిక్కడ మిమ్ము నమ్మి । పోటానఁ బోయితిఁ బుత్త్రుఁ గోల్పడితి;
అపకీర్తి తెచ్చెనో? యటుగాక కొంత । రిపుల నాజిని సంహరించెనో మించి?
ఒకఁడు వి ల్లొకఁడు తే రొకఁడు రథ్యములు । నొకఁడు సారథి మఱియొక్కఁడు జోఁడు
నీ భంగిఁ ద్రుంచిన నెఱుఁగము గాక । సౌభద్రుఁ డొకనిచే సమయునే యనిని!
ఆ యుగ్రమైన కర్మారంభ వేళ । దాయ లేఁగలనని తలఁపకుందురె!
అభిమన్యు నతిధన్యు నభిమాన మాన్యుఁ । ద్రిభువన సౌజన్య దీనతా శూన్యుఁ
గొడుకుఁగా నను బెట్టుకొన నేలయిచ్చెఁ? । గడు కృపమాలిన కష్టదైవంబు."
అని వాని తలకట్టు సతని రూపంబు । వినయంబుఁ దలపోసి విజయుండు మఱియు:
"ఓ వంశవర్ధన! యోవైరిమథన! । ఓ విష్ణుసమశౌర్య! యో మానధుర్య!
ఓ కవ్వడిప్రాణ! యోజగత్త్రాణ! । ఓ కుమారోత్తంస! ఓ యనవద్య!
ఎన్నఁడు పొడగాంతు నే నింక నిన్ను? । ఎన్నఁడు నీసేవ కేఁ బాత్రమగుదు?
భద్ర, సుభద్ర నీ పడిన పాటులకు । విద్రుమాధరి యెంత వేఁగ నున్నదియొ!"
అని చదికిలఁబడి యతఁడు ధర్మజునిఁ । గనుఁగొని గద్గదకంఠుఁడై పలికె:

1. మితిజడ. 2. మాకు. (మూ)

“హితమతి నీకుఁగా నెచ్చోటఁ గూలె? । సుతుఁడు నా కచ్చోటు చూపింపుమయ్య!
ఆ మేను విడిచి యెట్లరిగెనో ప్రాణ! । మేమని బాలుండు నెడలెనో మేను!
జగమెల్ల వెలిఁగించి చరమాబ్ధిఁ బడిన । భగుఁ బోలకుండునే పడిన నా సుతుఁడు!
ఏడు దీవుల ముంచి యీఁదిన వార్ధి । జాడ నుండకయున్నె సౌభద్రుఁ డడఁగి!
తను ధూళి దుడుతు మస్తకము మూర్కొందు । నెనయఁ గౌఁగిటఁ జేర్తు నెఱిఁగింపవయ్య.
ఇంతముట్టడ నాకు నెఱిఁగింపవైతి! । పంతమె? నే వచ్చి పాపుదు నెగులు;
అన్యాయ మన్యాయ మనువాట యప్పుడు । సైన్యంబులో మ్రోసె శౌరి యాలింప;
ఏను విన్నాఁడ; నేఁ డిచట అంతయ్యె; । రానైతి నకట! నా రణకాంక్ష కాల.”
అని వేఁడి నిట్టూర్పు లందంద నిగుడఁ । గినుక నూఱకయున్న క్రీడి నెవ్వారును

కృష్ణుఁ డర్జునునకు శోకోపశమనంబుగాఁ బలుకుట

బలుక భీతిలియున్నఁ, బద్మాక్షుఁ డొయ్యఁ । ... ...
బలికె నిట్లని “నీకుఁ బాఁడియే క్రీడి! । నిలుము దుఃఖింపకు నీ సహోదరులు
తగ్గుదు రింతకుఁ దగు మాటలాడు; । మగ్గలికయు లావులన్నియు సమయు.
చా వనపచ్చునే సౌభద్రు చావు! । వేవేగ వెలితిగా వేసె శాత్రవుల
ఆయుధజీవులమగు మన కింకఁ । జేయనున్నదె చింత! చెప్పకు మింత.
తన్ను బోలినవారు తమ్ములు చావ । నెన్నునే కురురాజు? హితమేమి లేదొ?
మరణ మెచ్చట లేదు? మనము తప్పితిమె? । పరశాంతి నొందుము పగచూచుకొనుము.”
అనినఁ దమ్ములఁ జూచి యన్నలఁ జూచి । యనిమిషేంద్రకుమారుఁ[1]డాప్తులఁ జూచి:
“వినవలెఁ జెప్పరే! విమతు లప్పొరు । ననిలోన గ్రుంగిన యా ప్రకారంబు;
తమకు నున్నదిగదా! తగినలా.” గనిన । మనసూతి యనిని కిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె:

అభిమన్యుఁడు గూలిన తెఱఁగు ధర్మరా జర్జునున కెఱిఁగించుట

“సంశప్తకుల నీవు సాధింపఁ బోవ, । సంశయింపుచు మేము సమరోర్విఁ గదిసి
యలిగి పద్మవ్యూహ మాచార్యుఁ డొడ్డఁ । దలపడి యేము విదారింపలేక
వలఁ జిక్కువడియు నవ్వేల నభిమన్యుఁ । బిలిచి యా వ్యూహంబు భేదింపవయ్య

---

1. డాత్ముల.(మూ)

నీవు చించిన వెంట నిఖిలయోధులము । వేవేగ నత్తుము విరివిగా. ననిన
'చొరఁగాని వెఱలెడి చొప్పు నే నెఱుఁగ । నరనాథ, యట్లైన ననుజూడు' మనుచు
నా సొగ్గరము చొచ్చె నతఁ; డేను నతని । నేమఱకెక్కుచో, నెదుట సైంధవుఁడు
మమ్ము నిండఱ నాఁగె మాఁపటి దాఁక ; । వమ్మొర్రి దొరలెల్ల వానితోఁ బెనఁగి ;
నిను దప్ప నొకనాఁడు నిఖిలపాండవుల । నని గెల్వ వానికి హరుఁ డిచ్చె వరము.
ఆభంగినె సహాయమైనఁ గైకొనక । సౌభద్రుఁ డా వైరిచక్రంబుఁ జొచ్చి
మాణిక్యకుండల మణిమస్తకముల । క్షోణికి భారంబు శోభిల్లఁ గప్పి,
గురు కృప శల శల్య గురుపుత్త్ర కర్ణ । కురు నృపాలుర నొక్కకోలకుఁ దెచ్చి,
యక్షణాంతకులను నట బృహద్బలుని । ఆ క్షితిఁ జంపి వసాతి ఖండించి,
దొరఁకొని మఱియు యోధుల వ్రాల్చి వ్రాల్చి । పరవీరబలము కోపానకుఁ దెచ్చి,
లక్షణు నటు చంపి రమణమైఁ బోర । నక్కురువరుల నుక్కణఁచి యణంపఁ,
దగిలి యన్యాయ యుద్ధంబున నంతఁ । బగతు రొక్కనిఁ దన్నుఁ బలువురు పొదివి
యొకఁడు విల్లొకఁడు తే రొకఁడు రథ్యములు । నొకఁడు సూతుని గాఁగ నొక్కట నఱకి
యలయింప, దుశ్శాసనాత్మజుఁ డంతఁ । దలపడి పోర, గదాయుద్ధమునను
బెరసి యాతనిఁ దోడఁ బీనుఁగుఁజేసి । ధర వ్రాలె నేఁడు నీ తనయుఁ డేమందు !"
అని చెప్ప నిజముగా నాత్మజుచావు । విని యర్జునుఁడు శోకవివశుఁడై పడినఁ
బట్టి యెత్తిరి శౌరి పాండుతనూజు. । లట్టిచో నరుఁ డంత నా మూర్ఛఁ దెలిసి
సైంధవుఁ దలఁచి నిశ్శ్వాస వివర్ణ । బంధురముఖ కోపపాటలచ్ఛాయ
బొమముడి పెక్కించి పుష్యరాగముల । క్రమమునఁ గన్నులు కడుజేవురింప
మేను చెమర్ప నమ్మోయి నొడుగఱచి । సేనాధిపులఁ జూచి సేనలఁ జూచి
పలికె నిట్లని : "నేఁడు పాండవోత్తములఁ । జలముతో నాఁగిన సైంధవు శిరము
నినుఁ డస్తగిరి యెల్లి యెక్కకమున్న । తునుముదు ధర్మపుత్త్రునకైన విడువ.
లీల నీగతిఁ దున్మలేకుంటినేని । గాలుదు నగ్నిలో గాండీవయుతము ;
వేఁడనీ యభయంబు విష్ణుని దండ, । తేరనీ(?) యటుగాక త్రిపురారిఁ గోరి,
విధిమాటు దూఱిన పీని వధింతు ; । బుధులు మెచ్చఁగఁ దీర్తుఁ బూను ప్రతిజ్ఞ.
ఇంతకుఁ దప్పిన నే మద్యపాయి । నంతఁ బోవక బ్రహ్మహత్యా విధాయిఁ,
గుతలంబు రోసిన గురుతల్పశాయిఁ, । గత లేల మఱి నేను గాంచనస్తేయి,
నలర బ్రాహ్మల కత్తు నన్నట్టి దీక । పలుమాఱు ద్రిప్పిన పాపిష్ఠి నగుదు."

అని గాండీవము నల్లార్చి యతఁడు సారించి । ఘన దేవదత్త శంఖంబు పూరించె;
హరి మొత్తె రిపుభీకరమగు పాంచజన్య; । మరయ భేరులు మ్రోసె; నాసేన యార్చె.
అప్పుడు క్రోధాగ్ని యణఁగు శోకాగ్నిఁ । దెప్పిఱి నగఁడున్న తెలివి యొత్తింగి
మారుతి పలుకు: "సన్నుతనీయగుణము । కౌరవ హృదయంబు కాఁడు నింతకును;
తల మోఁపట్టు నింతకు సైంధవునకు; । గెలుతు గాండీవి, నీకుఁ గృష్ణుండు గలఁడు."
అనిమె నక్కడ నంత నానాహాధ్వనులు । విని కౌరవులు వీఁపు విఱిగినట్లగుచు
నెప్పుడు వచ్చునో యిటఁ బార్థుఁ డనుచు । దెప్పర [1]వణఁకుచుండిరి బిట్టు నగచి.

అర్జునుని ప్రతిజ్ఞకుఁ దల్లడపడి సైంధవుఁడు దుర్యోధనునితోఁ జెప్పికొనుట

బాగుగా నగఁ డట్లు పట్టిన ప్రతిన । వేగుల వారిచే విని సైంధవుఁడు
కొలువు విన్నాకమున్న కురురాజుఁ గాంచి । తలఁగునఁ బాదపద్మములకు నెఱఁగి
చింతచే నుల్లంబు చెదర నిట్లనియె । *(నంత: "నే నొక్కఁడనా యభిమన్యు
నంత నొందించిన యది! తేర యొగులు ! । కౌంతేయుఁడు క్రీడి కోపించె నుఱక;
భూతలాధిప, పొద్దు పోవకమున్న) । నా తల యెల్లి దున్నఁగ బాసపూనె!
తనను శౌరుఁడింక దోకలెల్లఁ జూడ । విను మగ్నిఁ బడునఁట! విల్లును దాను.
(ఆ నాకపతిసైన నర్జును నాఁగి) । భూనాథ, రక్షింపఁ బోలునె నన్ను!
గురు కర్ణ కృప శాస్త్రాదులకు నల్పునకు । గురుపుత్త్రునకుఁ గావఁగూడుఁ గూడినను;
రణముఖంబున నన్నుఁ గాచు నీవారల; । గణుతించునే వీరి గాండీవి మొదల!
పాఱిపోయెద నల్లి బహుభాష లేల? । పాఱిన మఱి వెంటఁబడరు పాండవులు."
అనిన నాతఁడు నవ్వి: "యుక్తోల! నేను । ననుజులు సేన నీ కడ్డమయ్యెదము.
ఓరి నాఁటిపఁ జేసిన యొక కిందఱము? । అకట! నమ్మవు మమ్ము నతి భీతిమహిమ;
పోరాడి యొకకోటి ప్రాణము గ్రుంకించి । వీరుఁ డగ్నిఁ జొరంగ వీక్షింత మెల్లి."
అని నాఁడు [illegible] మహాచార్యు ద్రోణు । జనపతి నిలిపి వాసవితాన తెలిపి
'కావవచ్చునె వీనిఁ గలశజ!' యనిన । నావీరుఁ: "డదియెంత! యట్ల చేయుదము;
సాహసాదికి గ్రీడి సాధింపలేఁడు । వ్యూహంబు పన్ని యందునుతము వీని."
అని సైంధవునిఁ జూచి: "యక్కటా! నీవు । చలియెదనంటేల నమరంబు విడిచి?
చదివితి శ్రుతులు; యజ్ఞములు చేసితివి; । తుది నాజి బంటవై తునియుట కీడె?

[1] [illegible] * కుండలీకృతము గ్రంథపాతపూరణము,

చచ్చుట యిష్టంబు చాలుంటె కష్ట । మెచ్చోట నృపులకు నిద్ధయుద్ధమున;
కలఁగకు; మల్లయ్యుఁ గాతును నిన్ను; । నులఁగక నా వింటిమూటున నుండు;
తెగి పోరుదము. రేపు తివుటఁ బాండవుల; । నగపడమియుఁ జూచి మాఱియు నవ్వోడిని
నమ్మిపో." మ్మనిన సైంధవు చింత దీఱె । రన్యుని కొనిపోయె నా రాజు తిరుగ.
నరనాథ, సేనాని నరపతి యతనిఁ । దిరము కొల్పుట గాంచెఁ దెలిసి నీప్రజయు.
అట ధర్మజుఁడు శౌరి యనుజులుఁ దక్క । భటుల వీడ్కొలుపుచోఁ బద్మనాభుండు
నరుఁ జూచి యిట్లను: "నాయనా నీకు! । పరుల ప్రేఁ గెఱుఁగక ప్రతిన పట్టితివి!
ఏ వింటివి, సైంధవుఁ డిపుడు నీ ప్రతిన । వేవుల వారిచే విని భీతిఁ బోయి
రారాజుతోఁ జెప్పి 'రణములోఁ బార్థు । నేరాజు గలఁ డావ? నేఁ బోదు డాఁగఁ;
జానోప' ననిన విచారించి యతఁడు । సేనాధిపతి కది చెప్పిన నతఁడు:
"చెంగిపో నేటికి సింధురాజునకు? । అంగాధిపతి గల్గ నకట నేఁ గల్గ
నీవుఁ దమ్ములుఁ గల్గ నిఖిలంబు గల్గ; । ఆవల నరుఁడేమి యనములోచనుఁడె!
రచయింతు నగునకు రారాని యొడ్డు; । పచరింతు నా బాణపాండిత్య మెల్లి.
అనిన భూపతి నమ్మె నాతండు నమ్మె । ననయంబు భటు లార్చి రా సంభ్రమమున.
(కలన సైంధవుఁ గావఁ గావించి యొడ్డు) । నిలుపరింపఁగ నోపు నిన్ను ద్రోణుండు.
కడఁక నేల ప్రతిజ్ఞ గడవఁ బల్కితివి? । ... ...
సకల యోధులు చావ సైంధవుఁ జూప; । రొకనాఁట నిందఱ నోర్వ నీ వశమె?
కలదు విచారింపఁ గార్యాంశ." మనిన । నలుక నప్పుడు క్రీడి హరిఁ జూచి పలికె:
"పట్టిచచ్చిన కిన్కఁ బట్టితిఁ బ్రతిన; । పట్టి పల్లార్పక ప్రభువ, చెల్లింతు
వారి నే నెఱుఁగుదు; వారును నాదు । ఘోరాజిపస నెఱుఁగుదు; రింత యింతఁ
బూని యుపేక్షింపఁ బోదురు గాక; । ఏను గల్గఁగ నిల్వనిత్తునె వాని?
శక్రాదు లిచ్చిన శరము లెన్నఁటికి? । చక్రి, నీతోఁ జేయు సఖ్య మెన్నఁటికి?
విను ద్రోణుఁ డిచ్చిన విద్య యెన్నఁటికి? । అనలుఁ డిచ్చిన తేరు హయములు నెన్నఁటికి?
ఈ చరాచర మెల్ల నెత్తివచ్చినను । నీచు సైంధవుఁ ద్రుంతు నీ యాన యెల్లి.
నను నుద్ధరించు యత్నంబునఁ గాదె । మనసు చూచితి." వని మఱియు నర్జునుఁడు
"భారపురణ మెల్లి; పని చాలఁగలదు; । నీరజోదర, నీవు నిద్రింపఁ జనుము.
ద్రౌపదియును సుభద్రయు నుత్తరయును । ఈ పాపవార్తకు నెంత వేఁగెదరొ!
వచ్చియున్నా రందు వారిశోకములు । చెచ్చెర మాన్పవే శీఘ్రంబె పోయి."

అని వీడుకొలిపిన నతఁడు లోపలికిఁ । జనుదెంచెఁ బాండవసతుల నూఱార్ప.
అందులోన సుభద్ర యధికశోకమునఁ । గుందుచు మోము వక్షము మోఁదుకొనుచు,
"మను నిభ, నా యభిమన్యుకుమార! । నినుఁ బుత్త్రుఁగాఁ గాంచి నీ ప్రోవు గుడువఁ
గోరుదు నాకోర్కి కుఱుచాయె నిట్లు; । ఘోరాజిఁ గూలితి గురుశౌర్య, తగునె!
వెడలి రానేరవు విజయుండు లేఁడు । కొడుక, ధర్మమె మన్నిగొను మొన నొఱగ.
పరఁగ ధర్మజుఁ డుండెఁ బవనజుఁ డుండెఁ । జొరుమని పంచిరే! సుతుఁడ, నిన్నందు;
అనదఁ జేసితి నన్ను నారడిఁబుచ్చి । తనఘు, యెక్కడఁజొత్తు? నడలఁబాలైతి.
మురవైరి నిన్నును మును విప్రసుతులఁ । దిరుగఁ దెచ్చినమాడ్కిఁ దేఁడొకొ మాకు!"
అనుచు వాపోయిన, నశ్రుపూరములు । తనకును జనియింప దామోదరుండు:

కృష్ణుఁడు సుభద్ర నూఱార్చుట

"ఎలనాగ, యేడ్వకు మెల్లి సైంధవుని । తలఁద్రొక్కి నీళ్లాడు తాపశాంతికిని.
వాసవాత్మజుఁ డెల్లి వాని వధింప । బాస పూనినవాఁడు పగలింటిలోన.
వీరపత్నివి నీవు వీరమాతవును । ఘోరాజిఁ బడిన కొడుకున కేడ్వఁదగునె!
ఉత్తమగతికేఁగె నుత్తముఁ డతఁడు; । ఉత్తర నూఱార్పు ముకుపుద్రాపదిని."
అని పెక్కుభంగుల నబల నూఱార్చి । చనుదేర నంత నజాతశత్రుండు
హరి ననుజుల నంచి యభ్యంతరమున । కరిగె; నప్పుడు పోయె హరి క్రీడిఁ గూడి.
పోయి యాతనియింటఁ బుణ్యసీమమున । (*నాయత దర్భశయ్యను రచియించి
నరవిని గంధపుష్పములఁ గైసేసి । పొరిఁగొన నాయుధంబులనెల్ల నునిచి
యిందుండి యభవు నర్చింపు మీవనుచుఁ । బొందికఁ బల్కి భూభుజుఁడు సంప్రీతి
సావధానములతో శైవార్పణముగఁ । గావించు పూజలఁ గైకొని యలరి
యాయుధహస్తుల నట నుండఁ బనిచి । పోయెద సుఖనిద్ర పొందుమీరాత్రి."
యని పల్కి శౌరి నిజావాసమునకుఁ) । జనుచు దారుకుఁడను సారథిఁ దలఁచి

అర్జునప్రతిజ్ఞఁగూర్చి కృష్ణుఁడు దారుకునితోఁ జెప్పుట

రప్పించి వాని గారాముతోఁ బలికె: । "ఇప్పార్థు ప్రతిన యెట్లీడేరనేర్చు?
దొరలు సామాన్యులే ద్రోణాదులందు! । ధరఁ గూల్పవశమె యిందఱ నొక్కనాఁట!

* కుండలీకృతము-లుప్తపూరణము.

అట్లు సేయకయున్న సగ్నిలోఁ బడుట! । ఎట్లు గాఁగలవాఁడొ యిటమీఁదఁ గ్రీడి!
ధను రస్త్రహేతి పతాకలతోడ । మన తేరు గాని తెమ్ము మఱవక రేపు.
ఆజి నేఁ బాంచజన్యం బొత్తినపుడు । ఆజాడ తేరు దెమ్మది నీకు సన్న.
నరుఁ డితరుఁడుగాఁడు నాలోన సగము; । శరముపట్టని బాస చాలు నాకెల్లి.
తమ్ముఁడు నీవును ద్వారదేశమున । నిమ్ముల నిటునిల్వఁ డిలుచొచ్చి సత్తు."
అనిన సూతుఁడు వల్కు: "నట్లల దేవ! । అని నిన్ను శోధింపఁ దర్జునుఁ డుండి;
కలుషింపనొల్లఁడు గాక నీమఱఁది । వలె నన్నఁ ద్రిజగముల్ వానికి నెదురె!
తెచ్చెద నేనును దేవాజ్ఞఁ దేరు; । వచ్చెద శంఖరావము నీవుసేయు."
అని పల్కి దారుకుఁ డచ్చోట నిల్వఁ, । గనకగేహముచొచ్చి గరుడవాహనుఁడు
జవ్వాను లుచితోపచారముల్ సేయఁ । బవ్వళించియు వేగ వడి మేలుకాంచెఁ
బాండవహితు మెన్నుపరిపాటి; నచట । గాండీవి కనుమూసి కలయిట్లుగాంచె:

కలలో నర్జునుఁడు కృష్ణునితోఁగూడి కైలాసమున కేఁగుట

తనునిట హరిచేరి, "ధవళాశ్వ, లెమ్ము । చనుదెమ్ము పోదము శంభునిఁ గాన.
జతనంబుగా నింక శంభునివలన । నతఁడు మున్నిచ్చిన యా పాశుపతము
స్థానకముష్టిసంధానంబు లెఱుఁగ; । మానక యదిగాని నడుపదు వాని."
అనిచెప్పి వలకేల నాతనిఁ గొనుచు । వినువీధి నతఁడేఁగి వృషభాంకుపురముఁ
జొచ్చి యావేల్పు తేజోమయగృహముఁ । జొచ్చి యిర్వురుఁ బోయి శూలికి నెఱఁగి
యాగమగతిఁ గొనియాడ, నమ్మునుల । యాగమనము తెఱంగాహరుఁ డెఱింగి:
"నుత నరనారాయణులఁ బూర్వమునుల । వితతపుణ్యుల మిమ్ము వీక్షింపఁగలిగె;
భూవలయంబునఁ బుట్టి యిర్వురును । దేవకార్యము నిట్లు దీర్చుచున్నారు;
రయమొప్పఁ గంటి మీరాకకుఁ గతము; । జయము మీకబ్బు విచారంబు వలదు;
ఉల్ల కొలంకులో నున్నవి పోయి । విల్లు నయ్యమ్ములు వేగ తెం." డనిన
నందిరువురుఁ బోయి యా మడువునను । దందశూకాకృతిఁ దలఁకక చూచి
దివ్యాస్త్రమహిమగాఁ దెలిసియు వెఱచి । భవ్యమంత్రంబులఁ బ్రస్తుతి చేసి
యమ్మును విల్లునై యవి గానఁబడిన । నెమ్మిఁ దెచ్చిరి ఫాలనేత్రు సన్నిధికి.
అప్పుడు శిశుమ్రోల నటమున్నె యున్న । యొప్పుల నటుహాపుఁ డొక్కఁడు లేచి
యావిల్లు మోపెట్టి యస్త్రముల్ దొడిగి । వేవేగఁ దివియ, నవ్విధమెల్ల నెఱిఁగి

నరుఁడు నేరిచె; నంత నందీశుఁ డలరి । శరమంత్ర మతనికి జతనంబుచేసి
తానంత హరికి నాశీఁడు సమర్పించి । పూనిత నవపుష్పమాలిక యిచ్చి
యనిచిన, నచ్చాప మచ్చోటఁబెట్టి । ననిచినభక్తి నన్నాథున కెఱఁగి
యుడువీధి నిరువురు నొయ్యన వచ్చి । ధరణి వ్రాలినయట్లు తగఁ గలఁగాంచి
పులకితదేహుఁడై బోరనఁ దెలిసి । పలఁపునఁ దమకించి దాయఁ దలంచి
కోపింప, నతనిఁ గిన్గొని నెట్టువుట్టె; । రూపింప నప్పుడు తూర్పున నెట్టువుట్టె.
కెంజాయ యిట్లు ప్రాచిని సంకురించి । గంజాప్తుఁ డుదయాద్రిఁ గదియునంతకును
శుభగానముల ధర్మసుతుఁడు మేల్కాంచి । యభినవజనముల నభిషేకమాడి,
ధౌత మంగళ పరిధానంబు గట్టి, । నూతనభక్తి భానున కర్ఘ్యమిచ్చి,
జపహోమ దేవతార్చన ధర్మనియతు । లుపచరించి నిజాంగమొప్పఁ గైసేసి,
ఘన వేత్రహస్తుల కంఠఘోషముల । వినుచు నిజాస్థానవేదికి వెడలి,
యుదయాద్రి నెక్కిన యుడురాజు పోలెఁ । గదిసి మాణిక్యపు గద్దియ యెక్కి
యున్నచో, హరివచ్చి యుచితాసనమున । నన్నరేంద్రుఁడు చూప నాసీనుఁడయ్యె.
పాంచాల మాత్స్యాది బాంధవోత్తములు । సంచిత సైన్యులై చనుదెంచి కనిరి;
వడముడి కవలతో వచ్చెనచ్చటికి; । కొడుకులు వచ్చిరి కొలువెల్ల నిండ.
నరుఁడంత వచ్చి ప్రణామంబు సేయఁ । గరమున నతని నగ్రజుఁడు లేవెత్తి
విజయివి గమ్మని వినయోక్తిఁ బలుక । విజయుండుఁ గూర్చుండె వెన్నుని వెనుక.
అర్ధర్మసుతుఁడంత హరిఁ జూచి పలికె: । "ఉద్ధరింపుము మమ్ము యుద్ధార్ణవమున;
భయమేది గాండీవి పట్టిన ప్రతిన । నియతిమై నింపింప నీది భారంబు.
రమణఁ గ్రీడికిఁ జొరరాని యొడ్డనము । సమకట్టి రణభూమి శరమునఁ గిట్టి
యాయత్తపడినవాఁ డాచార్యుఁడు." అనిన । నాయెడ నిశ్శంక నతఁడప్పుడనియె:
"నరుని ప్రతిజ్ఞకు నాథ, భీతిలకు; । గురుని యత్నము వెసఁగొలుపునె మనకు!
¹కలశజకలితమా కౌరవబలము । కలయఁ బాఱెడువేళఁ గనుఁగొందు మమ్ము.
నాచెయి మోయమ గాండ్రైన నయ్యె । నే చెలియలిభర్త నేల యేమఱుదు?"
అని శౌరి యాడిన, నంత నర్జునుడు । తన కన్న కలయు నందఱు వినఁజెప్ప
జయము సత్యంబని సైనికు లార్చి । రయమొప్పఁ గదలిరి రాజంప ననికి.

1. కలశజకులమైన (మూ)

శైనేయ సహితులై శౌరి పార్థులును । మానవాధిపునకు నుతి యొనర్చి మ్రొక్కి
యతఁ డంప వాజికి నరుగుచు నింద్ర । సుతునిల్లు సొచ్చి యచ్చోటు రథమునకు
బోరన బహువిధపూజ గావించి । భూరి ప్రదక్షిణంబుగ వచ్చి మ్రొక్కి
యెక్కిరి; సాత్యకి యగ్రజు వెనుక । నొక్కట శస్త్రాస్త్ర యుక్తుఁడై యుండె.
రథియనుమతి నంత రథము కృష్ణుఁడు । ప్రథిత భూమికిఁ దోలు పాటి కిరీటి
తిరిగి సాత్యకిఁ జూచి, "ధీర, నీ వింక । మరలుము నృపుఁ గావ మన కవశ్యంబు ;
అతనిఁ బట్టెదనన్న యాచార్యు ప్రతిన । మతి మఱచుట గాదు మనతమకమున.
రాజురక్షయు సింధురాజు శిక్షయును । ఓజ నేఁడెన్నఁగ నొక్కరూపంబు."

ద్రోణుని నాల్గవనాఁటి సమరము

అనిన నాతఁడు పోయె; నట ద్రోణుఁ డంత । ననుపమ సేనాసహాయుఁడై కదలి
శ్వేత ధౌతాంబర సితవరోష్ణీష । ధాతు నూతన రథ్య ఘనశర వర్మములు
రక్త వేదిధ్వజ రణభీమ చాప । ముక్తా సితచ్ఛత్రములు దనకమర
బలముల మెలఁగి యేర్పఱచి యేర్పఱచి । పలికె నిట్లని భీతివాయ సైంధవుని:
"విను నీవు కృపుఁ గర్ణ వృషసేను శల్యుఁ । బొనర నశ్వత్థామ భూరిశ్రవసుని
నొద్దఁ బెట్టుక యుండు; మొకలక్షహయము, । లద్దెసఁ బదిలక్ష లర్థిఁ గాల్బలము,
వినుము ముప్పదివేల వీరులు రథికు । లెనయఁ బదేనువేలిభములు గొలువఁ
గలయ నేఁదీర్చు మొగ్గరమున [1]కవలఁ । దలఁకక యోజనత్రయమునను నిలుము.
నీతలఁ జూపకు నేఁడంతెనట్టు; । మాతను ననుదాఁటి చొచ్చు కవ్వడిని!"
అనుటయు మేలని యాసేనఁ గొనుచుఁ । జనియె రాధేయాది సహితుఁడై యతఁడు.
శకట రాక్షసవైరి సఖుఁడు రాఁగొను । శకటవ్యూహము నిటఁ జూపెడువాఁడు
నిరువది నాలుగు నిడుదైన క్రోసు । లరయ నిరుపమ వెడల్పు మూఁడింటఁ బన్ని,
యందుఁ బద్మవ్యూహ మపరార్థమునను । నందమై లోపల నమర గాఁ బన్ని,
చెనసి యాలోనుండి సేనాముఖమున । మొనగాఁ సూచీవ్యూహమును సంఘటించి,
మునుకొని యా సూచిమొనఁ గృతవర్మ, । ఘనుఁ డతనికి వెన్కఁ గాంభోజరాజుఁ,
దగు మూలబలముతోఁ దమ్ములతోడ । నిగిడి సౌబలుతోడ నృపుని నవ్వెనుక

1. గలప. (మూ.)

[illegible] మూలభాగమునఁ । దనర సేనలను సైంధవు [illegible]
[illegible] కిఁ దాను । మోహమైనఁ, జూచి యా మొగ్గరంబు [illegible]
[illegible] మెన్నఁ తునిట్టి । చదురు చూడమటంచు జగములు [illegible]
[illegible] ప్రభవుండు తెఱచు । వదనంబుఁ బోలె నుజ్జ్వల [illegible]
[illegible] మెంచఱ నడఁపఁ । బుట్టెనో! యన భీతి పుట్టె దివ్యులకు.
[illegible] వ్యూహమునకు । వీక్షింప నొకలక్షువిండ్లు దూరమున
[illegible] నిల్పడంచు సేన । తో నిల్చె నంతట దుర్మర్షణుండు.
[illegible] మొగి యువరాజు । తన సేనపసనుండె ధవళాశ్వ నాఁగ.
[illegible] : "గాండీవి । యేలకో రాఁడయ్యె నింత సేపయ్యె!
[illegible] శోకాగ్ని! । మహి నింత వెలిచెనో మాటాడి వెనుక!
[illegible] భేదింప! । నిచ్చట గురుఁడని యెఱుఁగఁడె మొదట!
[illegible] తడసి? । రర్మిలి నేలకో హరి నారిఁ దేఁడు!"
[illegible] : "వార లభిమన్యుఁ డీల్గ । నని మాని యడవుల కరిగెద" రనిగి.
[illegible] "[illegible] మనకబ్బు జయము! । పఱతెంతు రిదె వారు ప్రతినకు" ననిరి.
[illegible] కీల । యుప్పతిల్లఁగఁ దీవ్ర హుంకృతితోడ
[illegible] శంఖనాద । చండ భూత నినాద చటులత తోడ,
[illegible] తోడ, । ... ...
[illegible] నట్టికురియ । మూరిఁబోఁ బన్నిన మొగిలును బోలె
[illegible] నేలఁ । గురుసేనఁ గదిసి యుగ్గోవిందుఁ బలికె:
[illegible] భ రుద; । మిదిగాక యింమలో నింక వ్యూహంబు
[illegible] గురుఁడు; । తన్నుఁ జూచితె! యొద్దుతల నున్నవాఁడు:
[illegible] వ్యూహము [illegible] । నే తెఱంగున నోడు నీ యెడ దాయ?
[illegible] । నాసుతో నొంటి నన్నాఁగ రానోపు (?)
[illegible] దుర్మదాంధుని మీఁదఁ దోలుము రథము."
[illegible] । నసిచ్చి భీకరాస్త్రపుజడి వెట్టి
[illegible] । తూలఁ దుత్తుమురుగాఁ ద్రుంచి తూటాడి
[illegible]

యొక్కటఁ ద్రెవ్విన యోధకంఠముల । నిక్కి నెత్తురు నింగి నీలిమఁ గడఁగ,
లీల సౌభద్రుఁ గూల్చిన యల్కఁబోలె । నోలిఁ బెక్కుమ్మ లొక్కొక్కనిఁ బొదువ
గాండీవి లయకాల కాలుఁడై మఱియుఁ । జండిమఁ దను గప్పు శత్రుల చేతి
శరపంజరంబులుఁ జక్రమండలముఁ । బరిఘ ప్రవాహంబుఁ బ్రాస సంచయము
ననమ గదావ్యూహ మసిపత్రవనము । ముసల ముద్గరముల మొత్తంబుఁ జదిపి
యతని సైన్యము నిమిషార్ధమాత్రమున । క్షితిమీఁదఁ బడనేసి చెలఁగి యగ్గలిక
మర్మవర్మంబులు మఱి త్రెవ్వనేయ । దుర్మర్షణుఁడు పాఱె ద్రోణుని కడకు.
అంత వేగంబుతో నరుదెంచునరుని । దంతావళంబుల తఱచుతో వచ్చి
యువరాజు తాఁకిన యుద్ధమయ్యెడను । దివిజ భీకరమయ్యె దేవ, యేమందు!
మారుత హయముక్త మాంసపంకముల (?) । వారణంబులు గ్రుంగ వానిపైనుండి
కీలూడి రథములు కెడయ నమ్మీఁదఁ । గాలుబంటులు దాఁటి కడిమినేయుదురు.
ఒంటివాఁడని మొననొనర నాసాస । గెంటుక చొచ్చి యాక్రియ నేసి యేసి
... ... । ... ...
హరిమీఁద హరులపై నట హరిమీఁద । నరదంబుమీఁద నిజాంగంబు మీఁదఁ
బడనీఁడు తూపులఁ బార్థుఁ; డప్పార్థు । వెడతూపులైన నీవీరులఁ దాఁకి
శిరములు [1]చరణముల్ సెలవులు మొలలు । నురములుఁ గరములు నూరులు బరులుఁ
దనువులు హనువులు ధ్వజములు భుజము । లొనరఁ ద్రుంచుహరించు నొగిఁ జించునొంచు.
అంతఁ గాల్వురు నొవ్వ హస్తులు వివ్వ । హంతకాఁడై పాఱుయువరాజుఁ గ్రీడి
నిలువు దుశ్శాసన, నీకుఁ బోఁదగునె! । తలఁపవె! తొల్లింటి దారుణ క్రియలు;
నాఁటినారమె కామె నడుక నేమిటికి? । పాటించి తెమ్ము సౌబలుఁ డెందుఁ బోయె!
ప్రాణశాంతి యొనర్పు పరిపాటి నకట । ద్రోణునిమాటేల దూఱఁబోయెదవు?
ఇటు మాయమృగమవై యెందుఁ బోయినను । వేఁటాడ కుండునే భీముండు నిన్ను (?)"
అని వాని పెడతల యమ్ములు నాటి । తనపూన్కి తలఁచి యెంతయుఁ దత్తరమున
ద్వారభీకర భరద్వాజు చాపమునఁ । బోరాని యొడ్డనంబున కగ్గలించి,
మురము ద్రోణాచార్యుతోఁ గొంతసేపు । దొరఁకొని యది పెద్ద త్రోవికయున్నఁ
గటకటఁ బడుచోటఁ గైటభారాతి: । "యిటుగాదు, ప్రొద్దుపోయెడు నీకు నిచట

1. శరములు శలములు మలవు. (మూ).

గురుని నింద్రా పలుకను గెల్చునాని; । నర, యాగ్రహము మాని నా బుద్ధి నతని
ననుచరింపుము కొంత నసహనోఁ బోము; । అనువుగాఁ బల్కిన మానోదుపోము.”

అర్జునుఁడు ద్రోణునిచే ననుజ్ఞాతుఁడై మొగ్గరంబు చొచ్చుట

అనినఁ బ్రదక్షిణంబు ఒకసికి రథము । చననిచ్చి గాండీవి శరముల మ్రొక్కి
యా పార్థుఁ డిట్లను: “నాజి నేమెఱుక । చేపట్టి విడుతురే శిష్యుని నన్ను!
తూలక నీతోడ గురమొనరింప । వేళగాదిది ద్రోణ, విడు నాకుఁ ద్రోవ;
సత్యమే నీకు నశ్వత్థామ మాఱు; । నిత్యంబు గల కృప నేఁడేల మఱవ?
ఎన్నఁడు నెదిరి నన్నేయకు మయ్య! । నన్నేయ నిన్నేయ న్యాయమా మనకు!”
అనిన నవ్వుచు ద్రోణుఁ: “డర్జునా, తగునె! । నిను జొరనిచ్చుట నృపకార్యహాని;
కొలిచిన వారికిఁ గూడునే కృపలు! । నిలిచి పోరుదుగాక నీకేది త్రోవ!
గురుఁడని నన్ను డక్కులఁ బెట్టి చొచ్చి । పరులఁ ద్రుంచిన నీకుఁ బట్టునె బాస!”
యనుచు ద్రోణుఁడు భీషణాస్త్రవర్షమున । ననమూలి నరు తేరు వాజులఁ గప్పి
గాండీవ శింజిని ఖండించి యాగ్ర, । నొండునారి బిగించి యుగ్రుఁడై నరుఁడు
లయకాల కీలి కీలాలోల విశిఖ । చయముల గురుని నచ్చోఁ జిక్కువఱచి
చొచ్చినమాత్ర, నర్జునశరావలియుఁ । జొచ్చె నొప్పారఁగల సుభట దేహముల.
మకరి ముఖమునఁ దొల్లి మాగుతి చొచ్చు । ప్రకృతి మొగ్గరమిట్లు పార్థుండు చొచ్చె.
తన పార్శ్వములు చూచి తనతోడఁ గూడి । చనుదెంచు యోధులఁ జక్రరక్షకుల
నొనర యుధామన్యు నుత్తమౌజసునిఁ । గనుఁగొని వారిరాకకు సంతసించి,
త్రెళ్లఁగాఁ గాల్కొని దెసలెల్ల నిండ । పెల్లైన నచ్చోట బెదరక నడచి
వెనుక నాచార్యుండు నిలువక తగుల, । మునుకొని కృతవర్మ ముందటఁ దాఁకఁ,
గలఁగి శ్రుతాయుధుఁ గాంభోజపతియుఁ । దన పార్శ్వయుముల నెక్కఁ, దగుసేన లెక్క,
నక్కడి కాముఖంబై యున్న పగిది । నెక్కడికిని ముఖంబెడలని పగిది
నన్నిముఖంబులై యనురేంగ్రసుతుఁడు । వెన్నుఁ డాగతిఁ దేరు వేరొప్పనేసె
ధ్వజచర్మ సూతాశ్వ ధనురస్త్రగతంబు । రజములు సేయ నుగ్రత ద్రోణుఁడలరి
నరుని డెబ్బదిమూఁడు నారాచములను । సరసిజోదరు నన్ని సాయకంబులను
నాటించి దివ్యబాణంబులు మఱియు । మీటినఁ, గ్రీడి యేమియు రేఁచికొనక
యలుగు లేసినయట్ల యతని వంచించి । తొలఁగి యా కృతవర్మతోఁ దలపడినఁ,

జేయ నేదియులేక సేనా ముఖమున । కాయత్ర్రగురుఁడేఁగె హరి నిక్కిచూడ.
ఇటఁ గృతవర్మ యయ్యింద్రజు శౌరిఁ । బటు బాణములఁ గప్పఁ బదరక నరుఁడు
విల్లు ద్రుంచెను ; ద్రుంప వివరింపరాని । యల్లీల నొండు వి ల్లతఁడు ధరించి
మున్నిటికంటెను మోపుగా నేయ, । వెన్నుఁ డర్జునుఁబల్కె : "వీఁడుగ్రబలుఁడు ;
మోమోడఁ బనిలేదు ; ముందఱఁ గలఁడు ; । నీమార్గణాగ్నులు నిగిడింపు." మనిన
నవ్వుచు నిరువది నారసంబులను । విప్వచ్చుఁ డాజోదు వివశుఁగా నేయ,
నటఁజొచ్చి కాంభోజుఁడగు శ్రుతాయువుని । బటుగతిఁ దాఁకిన పరిపాటి తెలిసి
చయ్యన నర్జును చక్రరక్షకుల । నయ్యెడఁ గృతవర్మ యమ్ముల నాఁగె.
అట్లాఁగ వారు[1]ను హార్దిక్యుమీఁద । గట్టిపాఱమ్ముల [2]గఱిగఱి మోవఁ
బరఁగింప, నప్పుడు పాంచాలవరుల । యురుతర కోదండయుగము ఖండించి
ముఖమున శితశిలీముఖమున నాట । సుఖమాత్ర వార లర్జునుఁ గూడలేక
యద్రిఁ జిక్కిన ప్రవాహములును బోలె । నుద్రేకమునఁ గానకుండిరి తెరువు.

అర్జునుఁడు శ్రుతాయుధ ప్రముఖ యోధులఁ జంపుట

అంత శ్రుతాయుధుండను మహారాజు । కౌంతేయుమీఁద నకాంభోజుఁ గడచి
యరదంబు పఱపి సాయకయుగళమున । హరినాటి హరిపతాకాగ్రంబు నాటి
సవ్యసాచిఁ బదాఱుశరముల నాట, । నవ్యయుఁడై పార్థుఁ డవ్వీరుతేరు
సుభటవర్గంబుతోఁ జూర్ణంబుసేయ । నభినవ గదగొని యతఁ డుర్విద్రావలి
యాగద నటువైవ, నది పుష్పమాల । బాగయ్యె నురముపైఁ బార్థివ, హరికి.
వరుణాత్మజుఁడు వాఁడు ; వానికగ్గదయు । వరుణుని యీఁగి ; యవ్వరుణుఁ డట్లిచ్చి,
"యన్న, కుమార ! యీ యాయుధంబున్న । నిన్ను నింద్రాదులు నేరరు గెలువ.
[3]వెడ నిరాయుధుమీఁద వ్రేయకు దీని. । నెడపకవైచితే నిది వానిఁ గాచి
తిరిగి నిన్నువధించుఁ దెలియుమీ." యనిన । వరుణవాక్యము నాఁడు వాఁడును మఱచె.
విను మాలికాకృతి విడిచి యగ్గదయు । వెనుకకు నిజపూర్వ విధమొప్పఁ గదలి
పార్థునిచే మున్న బాహులు దెగిన । పార్థివు నాతని భస్మీకరించె.
అతఁడిట్లు గూలిన నంతఁ గాంభోజ । పతి దాఁకఁ గవ్వడి పది నారసముల
ననువున నాటిన, నా సుదక్షిణుఁడు । ననువున బాణారి నైదు బాణముల

1. మహాధిక్యు. 2. గరగరి. 3. వడి. (మూ)

జవ మొప్ప నప్పుల శరసప్తకమునఁ । గవిసి యన్గాండీవిఁ గాండత్రయమున
గ్రుచ్చి యార్చినఁ, గ్రీడి కోపించి వాని । యుచ్చులతోఁ గదండ మొకకోల నఱికి
కాయంబుతో గుండెకాయ వేఱొక్క । సాయకంబునఁ ద్రుంప సమసె నయ్యోధ.
ఎచ్చోట నేవీరుఁ డీల్గు నింద్రజుఁడు । నచ్చోట నతనిసైన్యము బారి[1]సమరు.
ఇందఱఁ ద్రుంచియు నిచ్చలోఁ బ్రీతిఁ । బొందఁడాతఁడు దాయ పొడగాననికిని.
ఆరీతిఁ గాంభోజుఁ డనిలోనఁ బడిన । మేరువు మూఁగిన మేఘంబులనఁగ
[2]సేనలార్వ వసాతి శిబి శూరసేన । మానవనాథులు మఱి క్రీడిఁ బొదివి
ముట్టడ చేసిన, మునుకొని యతఁడు । గట్టికోలల జడి కడముట్టఁ బెట్టి
యాఱువేల రథంబు లందు రూపణఁపఁ । బాఱిరి నిలువక భగ్నులై వారు.
అట శ్రుతాయువు నయుతాయువు ననఁగఁ । బటు శౌర్య ధీనులు పార్థివోత్తములు
శక్రజు నుభయ పార్శ్వంబులఁ దాఁకి । విక్రమంబునఁ దీవ్ర విశిఖంబు లేసి.
రందుఁ దోమరము శ్రుతాయువు వైచె ; । నందు శూలము నయుతాయువు వైచె ;
నవి రెండు నర్జును నదరంటఁ దాఁక । వివశుఁడై మనసేన వెసనార్వ నొఱగి
హరి తెల్పఁ దెల్పి రూఢాత్ముఁడై తెలిసి । హరిసూతి వానిపై నైంద్రాస్త్రమేయ
నది వివిధాయుధాయత రూపధార । లొదవ మంటలు మింట నొలుకుచు నిగిడి
యశ్రమలీల సైన్యములతోఁగూడ । నా శ్రుతాయువు నయుతాయువుఁగూల్చె.
అంత నయ్యిరువురి యాత్మసంభవులు । కౌంతేయ, నిలుమని కడిమిమైఁ దాఁకి
యనిసేసి నియుతాయువనఁగ దీర్ఘాయు । వనఁగఁ దంద్రులఁ గూడి యరిగిరి నృపులు.
మఱియు నెవ్వరుఁ గ్రీడి మార్కొన వెఱచి । చఱచిపోఁ జూచిన, సర్పకేతనుఁడు
ప్రాచ్య కళింగాంగపతులఁ గైరాత । వాచ్యులఁ గరిఘటావంతులఁ జూచి,
యర్జునుపైఁ బడుఁడని పంపువెట్ట । గర్జిల్లి నీలాభ్రగతి వారు గదిసి
శిలల [3]వ్రజములు వర్షించి ఘోరముగఁ । బలుతూపు లర్జునుపై జడివెట్ట,
ననలాస్త్రమునఁ గ్రీడి యయ్యుంపగముల । నును ధూళి చేసి వెన్నుఁడు మెచ్చ నపుడు
గారుడాస్త్రము ప్రయోగముసేయ నచట । లేరైరి లెక్కమాలిన బోయలెల్లఁ.
నంతఁ బాఱె దశార్ణయవన సైన్యములు. । నెంతయు మొనవివ్వ నెదురేది క్రీడి
మదుఁగుఁ జొచ్చి కలంచు మాతంగలీల । జలధి చొచ్చి కలంచు శైలంబు పోలె

1. సరమి. 2. జేనసాల్వ. 3. వజ్రముల. (మూ)

వనము చొచ్చి కలంచు వనవహ్ని పగిది । మనమూఁకలకుఁ జొచ్చి మర్దించునపుడు
మిట్టుఁ బల్లము నిండి మింటితో రాయ । నట్టాడె నెత్తు రయ్యాజిరంగమున.
అంబష్ఠవిభుఁడు శ్రుతాయువునపుడు । పంబినగతిఁ గ్రీడిపైఁ దేరు పఱపి
ధారాళ శరవృష్టి ధనువుఁ గేతనము । శౌరిరథంబు నశ్వములఁ గప్పుటయు
శంబరాంతకుఁ దొల్లి శంభుండు వోలె । నంబకశిఖిఁ గ్రీడి యతనిఁ దాఁ జూచి
యందంద పైపైని నతి నిబిడముగ । సందడించు బలంబుఁ జక్కాడఁ దొడఁగె.
జగదేక రథికత జగతి నేర్పడఁగఁ । దగులక నరుఁడిట్లు తఱిమిరాఁ జూచి
నిట్టూరిచి కలంగి నృప, నీకుమారుఁ । డొట్టిన తనపౌఁజు నొకభంగి నిలిపి,
సేనాముఖమునకు శీఘ్రంబె వచ్చి । యా నెలవుననున్న యాచార్యుఁ బలికె:

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట

"క్రీడి రా విడిచితి కృతమేది యింకఁ? ।బాడు గావలియుండఁ బనియేమి యిచటఁ?
బడె నోవకుండ సర్పము చావకుండ । నడపెదు కార్యంబు నా మ్రుచ్చు గురువ!
పాతకంబున నిన్ను బాండవపక్షు । పాతి నమ్మితిఁ గోలుపడితి సైన్యముల.
నీ వర మెటు వోయె? నిజమెందుఁ బోయె? । నేవెంట నమ్ముదు నెవ్వని నింక?
వలెనన్న నీకును వైరులు వ్రేఁగె! । మెలప నిట్టివియయ్యె మీతోడి పనులు ;
నమ్మెఁగదే! మిమ్ము నా ముద్దుమఱఁది ; । యిమ్మైన యపకీర్తి కేల భీతిలవు?
అతని కడ్డంబున్నయంకఱు నింద్ర । సుతుని కయ్యమునకు స్రుక్కుచున్నారు.
తేనియపూఁతకత్తి విగాక నీవు । మానిసివే! యిట్టిమాటలు వలసె.
నీబాణములఁ బార్థు నిలుప ర." మ్మనిన । నాబేలఁ జూచి ద్రోణాచార్యుఁడనియె:
"కూడ, దేముదుసలిఁ, గూడి రానోప ; । నీడాక నర్జును నిలుపుము పొమ్ము.
పగగలవాఁడవు ; భావ్యంబు నట్ల ; । తెగవు మాచే నంతఁ దీఱనిపనులు.
కవచధారణ మనఁ గల దొకవిద్య । యవనీశ, యిత్తు నీ కవసరంబగుట.
అది [1]గల్గ నెచ్చోట నర్జునాస్త్రములఁ । జెదరవు బెదరవు శ్రీపతికైన.
చతురాననుఁడు తొల్లి శంభునకిచ్చె ; । నతఁ డంత దీని బృహస్పతి కిచ్చె ;
అగ్నివైశ్యున కిచ్చె నాబృహస్పతియు ; । నగ్నివైశ్యుఁడు మఱి హత్తించె నాకు ;

1. గల్గియిచ్చిన. (మూ)

అది సాధనంబుగా నాఁగుము నరుని; । కదలక నాకు నిక్కడఁ గావవలయు.
పరఁగి పాండవసేన పఱతెంచు నింక । నురలఁ ద్రొక్కెడి మఱి యొడ్డెల్ల నధిప!
ఏనున్న మఱి నీకు నిచ్చిన వరము । రానేర్చు నరుఁ బాసి రాజున్న వాఁడు.
ఇంద్రతనూజు ని ట్లేను రా విడువ । నింద్రాదులును వారి కెదురె కయ్యమున!
ఆ నరనారాయణాఖ్య యోగంబు । మానదు రాజేంద్ర, మన మన్నిగొనక.
ఎట్టైన గెలుతు మనేక యత్నములఁ । బట్టుచు బిట్టు నోఁ బలుకకు నన్ను."
అని ద్రోణుఁ డప్పుడు నట దివ్యకవచ । మొనరిన మంత్ర ప్రయోగంబు చేసి
దుర్యోధనున కది తొడిగి దీవింపఁ । దూర్యరావంబులతో మిన్ను దాఁకి
గురునకు మ్రొక్కి యక్కురురాజు గదలి । పరువడి పోచుండెఁ బార్థు వెన్ దగిలి
ఆ పాండురాజ పుత్త్రావళి సేన । యీ పార్థుఁడేఁగిన యిక్కువ నడచి
ద్రోణాది యోధులతోఁ దలపడినఁ । బ్రాణ భీకరమయ్యె బవర మచ్చోట.
నొగ నొగతోఁ దాఁకి నుగ్గైన రథము, । పగ పగతోఁగూడ భగ్నమా బంటు,
తల తలతోఁ దాఁకి తగ్గు నేనుంగు, । నలి నలిగాఁ బోరి నాశిల్లు హయము
నిడివి గల్గుటఁ జేసి నెత్తురుటేరఁ । బడి పాఱె నయ్యాజిఁ బార్థివ, వినుము.
అడగొని పీనుఁగు లాప్రవాహమున । వడిసెల మెఱములు వైచుచు డొల్లె.
ఎక్కలి వెట్టిన ట్లిభతురంగముల । డొక్క లొక్కొక్కచోటునఁ దఱచయ్యె.
అట్టి జన్యమున సైన్యము లొక్కఁడొకని । గిట్టియదల్చుచుఁ గినుకమై నెక్కి
లయకాల కీలి కీలలఁబోని కోల । లయుత సహస్రసంఖ్యల నేసి యేసి,
యతుల శూలములు మహాముసలములు । ప్రతిలేని గదలు నేర్పడ వైచివైచి
శక్తిపాతమ్ములఁ జక్రపాతముల । ముక్త ముద్గర పాతముల నొంచి నొంచి,
పల్లవితాశోక ఫలితవటాభ । సల్లలితాకృతి చాలఁ బొందియును
జావు నొప్పెఱుఁగక జయకాంక్షఁ బెనఁగె. । ఆవేళ భీముపై నంగాధిపతియు
సరభసమతి వివింశతియును దాఁకి । శరభసమాన శస్త్రములేసి రధిప!
ద్రౌపదేయులఁ దాఁకెఁ దనర బాహ్లికుఁడు । చాప విద్యాప్రౌఢి జర్జరితముగ.
పంచేంద్రియంబులు ప్రాకృతుఁ బోలె । వంచిరి శరముల వాని నా నృపులు.
దుశ్శాసనుఁడు తేరుదోలి శైనేయు । నిశ్శంకఁ [1]దాఁకి తునియఁ జేయుటయును

---

1. గోపించి. (మూ)

గుధరంబు వఱదఁబోఁ గురియు మేఘంబు । విధమున నతఁడేసె వేపాఱ నతని.
నకులుని సహదేవు నానాస్త్రతతుల । శకునిఁ గప్పిన వారు చలము రెట్టింప
రవిచంద్రు లంధకారపు గుమి విప్పు । తివుట విప్పిరి వాని దిశలకు నొదుఁగ.
ఖండితారి శిఖండిఁ గడు నలంబుసుఁడు । నందాసగొని యేయ నలిగి శిఖండి
గుహుని శిఖండి రక్షోపీనునొంచు । వహణి నాతని నొంచె వాలంపగోళ్ళ.
సైంధవుఁ గాచున్న శల్యుండు సమర । బంధురుఁ డప్పటప్పటికి వచ్చుచును
ధర్మనందనుఁ దాఁకి ధర్మజు పూర్వ । కర్మము దాఁకినగతి నొంచిపోవు.
తక్కటి యోధులు తమయీడు వెదకి । యొక్కొక్కటిఁ బోరి రీభంగిఁ గవిసి.
అంతఁ బోవక పాండవావలి నరుని । నెంతయుఁ గూడఁబోయెడు తమకమున
నొత్తి యెక్కిన, మనయోధులు కలఁక । నెత్తిపాఱఁగ, ద్రోణుఁ డెదురెక్కియార్చి
శమనజు భీము ధృష్టద్యుమ్ను నొంపఁ, । దెమలెఁ బాండవసేన తెలిసె నీసేన.

ధృష్టద్యుమ్న ద్రోణాచార్యుల యుద్ధము

అందు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యు రథముఁ । గ్రందుగాఁ దఱుము నుగ్రపుసాహసమునఁ
గరముల నసి ఫలకములు వెలుంగ । గురుబాణములఁ ద్రోచుకొని నొగలెక్కి
యరుణాశ్వముల నొంప, నతఁ డొకభంగిఁ । బరఁగ నాతనివాలుఁ బలుకయు నఱకి
పారువంబులవన్నెఁ బరఁగు తద్రథము । వారువంబులఁ ద్రుంచి వానిపై మఱియుఁ
జంపనోపిన నారసము ప్రయోగింపఁ । ద్రుంచె సాత్యకి నడుమఁ దుమురుగా దాని.
అట్టిపోటున బాణ మతఁ డెత్తి శ్వేతు । నెట్టన నిజరథనిహితుఁ జేసినను,
అబ్బినమాంసంబు హరియింప నలుగు । బెబ్బులిచందమై పృథివీశ, గురుఁడు
బలుపెల్ల సాత్యకిపై ప్రయోగించు । తలఁపున నిగుడ, నాతఁడు నోసరిలక
సారథి కాజి హెచ్చరిక తాఁ జెప్పి । తోరపు ధృతి ద్రోణుతోఁ దలపడిన,
గుహ జామదగ్న్యుల ఘోరాజివోలె । మహితరణంబయ్యె మఱియు వారలకు.
బాగైన జగమెల్ల బాణమయంబు । గాఁగలదో యని కంపించె బ్రహ్మ.
బాణానిలంబులుఁ బ్రాణానిలములు । త్రాణదప్పఁ గలంచె దాయాదిభంగి.
హరిముద్దుతమ్ముఁ డన్నంతకుఁ గలిగి । హరిసూను శిష్యుఁ డన్నంతకుఁ గలిగి
శైనేయుఁ డేయ, నాచార్యుఁ డయ్యేట్లు । రానీఁడు కూల్చు మార్గణవహ్నిఁ గాల్చు.

అంత ద్రోణునిచాప మతఁడు ఖండింప । నంతయు వెస ద్రోణుఁ డితరచాపమ్ము
నమ్మేయి సంధింప నదియు ఖండించె; । ఇమ్మాడ్కి ద్రోణు విండ్లిలఁ బెక్కు విఱిగె
మే లని ద్రోణుండు మెచ్చె శైనేయు; । ఆలావు గొనియాడి రమరులు మింట.
అంత నొండొకవింట నాగ్నేయశరము । కౌంతేయ హితునిపైఁ గలశజుఁ డేయ
వైరులయార్పులు వదల సాత్యకియు । వారుణాస్త్రంబున వారించె దాని.
ఆలోన గురునిది క్కఖిల కౌరవులు । చాల సాత్యకిదిక్కు సకలపాండవులుఁ
గైకొని యెక్కినఁ గల్పాంత జలద । భీకరసమర సంభృతమయ్యె రణము.
అటఁ గ్రీడి రవివంక నరిసేనవంకఁ । జిటచిటఁ జూచుచుఁ జేవేగిరమునఁ
బఱపైన తనతేరు పాఱెడుపాటి । తెఱపిగా వ్యూహంబు ద్రెంచుచుఁ జొరఁగ

విందానువిందు లర్జునుచే మృతిఁ బొందుట

వీకునఁ బోనీక విందానువిందు । లేకరథస్థులై యేతెంచి యార్చి
చీఁకటిదిక్కులఁ జేర నేయుటయు । (నాఁకటఁ గినియు సింహమువోలెఁ గ్రీడి)
విందుని ధనువు గోవిందుఁడు మెచ్చఁ । బిందికలొనరించి భీతిగా మఱియు
ననువిందు నవల మూర్ఛాయత్తుఁ జేయ, । ధనువు వేఱొక్కటి దాల్చి విందుండు
రథచిత్రగతుల మార్గణచిత్రగతులఁ । బృథసూనుఁ జిక్కులఁబెట్టఁ జూచినను
విందునిఁ జెనక నాపందు నర్జునుఁడు । క్రందైన బాహుయుగ్మమునకుఁ బాపి
తురగ కేతన సారథులతోడ వాని । శిరముఁ ద్రుంచినమాత్రఁ జెడక యయ్యసుర
యను విందుతనువున హత్తెనో యనఁగఁ । దనమూర్ఛఁ దెలిసి యాతఁడు నిట్టనిల్గి
యున్నఁగానక దుఃఖమాత్మలో మ్రగ్గ । యున్నతగద గొని యుర్వికి దాఁటి
వడిఁ గ్రీడిశరముల వాఁడితాఁకునకు । జడియక పఱతెంచి శౌరినేసినను,
అన్న[1]దమ్ములమేల మనునట్లు వాని । నెన్నడు మొకకోల నెఱిఁ ద్రెవ్వనేసి,
చిందంబు వట్టినఁ, జెదరక వాని । క్రందైనబలములు గాఁడీవధరునిఁ
దాఁకె, నింతియకాని తనువుతో నొకఁడుఁ । బోక క్రీడిశరాగ్నిఁ బొడిపొడి యయ్యె.
మఱియుఁ గవ్వడి పూర్వమర్యాద రిపుల । నఱుకుచు నవధిగానక నచ్చుచోట
నాతని [2]యలవు రథ్యంబుల యలవు । చేతప్పి రిపులు నుస్థితినున్న యలవు

---

1. దమ్ములు మేలు యనెడువాని. 2. యొలవు.(మూ).

జయమని కౌరవసైన్యంబు లార్చి । దయలేక యేకయత్నంబునఁ బెనఁగ,
శ్వేతవాహుఁడు వారిఁ జీరికిఁ గొనక । పీతాంబరునిఁ జూచి ప్రియమొప్పఁ బలికె:
"అలుగులు పాతుకొన్నవి శరీరమున । నిలుపు మఱ్ఱులు విప్పి నీ తురంగముల;
తాఁకనీ రిపు లేను ధనువు నున్నార । మూఁకొని హయముల నూల్కొల్పి తెమ్ము.
పని తమకంబున బంటు నేమఱిన । జనుల కాపను లేల సాధ్యమా?" ననిన
హరి యట్లకాకని యరదంబు డిగ్గి । హయముల యఱ్ఱుల వీడ్వ, నతిసాహసమున
ధరకుఁ గ్రీడియు డిగ్గి ధనువు సారించి । యరిసేన శరముల నాఁగఁ జొచ్చినను,
దేఱిన యొక్కని తెలుపఁ బెక్కండ్రు । దూఱుచు నీదుయోధులు మహోగ్రమునఁ
బిడుగును బాముసు బెనఁచినట్లగుచు । మృడుమూపుఁ గార్చిచ్చు మెదచినట్లగుచు
గరళము మృత్యువుఁ గడఁగినట్లగుచుఁ । గరమార్చి ముట్టడగాఁ జుట్టుముట్ట
హరుని వ్రేసిన ధీరుఁ డది లెక్కగొనక । శరములు దీర్చిన చాపంబు ద్రిప్పి
పొనర నుత్తర బొమ్మపొత్తిక లొలువ । ననిది కౌరవుల నాఁ డాఁగినయట్లు,
నాకితోఁటఁ గృశాను నమలంగఁబెట్టి । యాకడ సురల నాఁ డాఁగినయట్లు,
బాణబీరంబునఁ బరులబాణముల । రేణురేణువు లొనరించుచుఁ బరఁగి
రథశకలములు వారణశకలములు । ప్రథనంబులో వాజిభటశకలములుఁ
దొడవుల యిసుము నెత్తురులవాఁగులును । నడుకొన నఖిలసేనల నిల్వరించె.
అంత జిష్ణుని విష్ణుఁ డల్లనఁ గదిసి: । "కౌంతేయ, యివె తురంగములును దేవ;
నలుగులు వెలికితి ననువుచేసితిని; । జలములఁ ద్రావక చాలఁ బస్పడవు;
అలసె నేఁటి ప్రయాస మది యెంతలేదు! । కలదొకో యుదక? మిక్కడ నెట్లుగలుగు?
అడరున నింతసేపైనది చాలు; । ముడుతునే మెడ?" లన్న సురవైరిఁ జూచి
కవ్వడి: "యుడువకు గలిగింతు జలము; । త్రిప్పనే మరకివి తృషనున్నఁ బనులు!
అవధాన మెన్నఁటి! కనువులెన్నఁటికి! । నవభంగిఁ జూడుమీ యన్నింత." యనుచు
నుర్విపైఁ గోలనుగా నొక దివ్యశరము । సర్వజ్ఞుఁ డామూజి జరపుచు చేసి
దానికి రక్షణార్థము శస్త్రశాల । గా నేయ నాశ్చర్యకలితులై సురలు
'ఏ యాజిఁ గంటిమే యీనేర్పు!' లనుచు । నాయర్జునుని గొనియాడిరి ప్రీతి.
అట్టి బీభత్సు రౌద్రాద్భుతంబులకు । నెట్టనఁ బొగడిరి నీవారు నతని.
అంత నారాయణుం డలసవ్యతోడ । నింతవానికిఁ గదా నేవత్తు ననుచుఁ
దనువులు నిమిరి రథ్యముల నచ్చటికిఁ । జననిచ్చి దప్పివో జలముఁ ద్రావించి

నీరార్చి యప్పుడన్నలవుల మొలచు । పూరి దిన్పించి నేర్పునఁ గొని తెచ్చి
విజయత్నహానికి నీసేన వగవ । గజపురీశ్వర, యొయ్యఁగట్టెఁ దేరునకు.
అతఁ డిట్లు గట్టి రథారూఢుఁడైన । ధృతి నర్జునుఁడును నత్తేరికిఁ బాఱి
యుదయాద్రి రవియెక్క నొదిఁగి చీకట్లు । కదలున ట్లరులు డగ్గఱమికి నగుచుఁ
జాతురి నిలుచుచో సర్వాంకుఁ డివల । నాతడవునఁ గ్రీడి నటఁ గూడవచ్చి
కదనంబు సేయఁ బొంకంబైన చోటు । వెదకుచుఁ బ్రచ్ఛన్న వృత్తిమై నడచె.
ఇరువురు కృష్ణులు నిట్లు తేరెక్కి । కరమార్భటముగ శంఖములు పూరించి
'వ్రాలెఁగదా ప్రొద్దు వలసినం' తనుచుఁ । ద్రోలిరి సైంధవు త్రోవకై రథము.
అప్పుడు "సిగ్గుగదా! యింక మనకు । నిప్పార్థుఁ డాఁకి జయించెద మనుట ;
భూపతునకుఁ బ్రొద్దుపోదు సైంధవునిఁ । గావ నెక్కడివాఁడు! కదిసెఁ గార్యంబు ;
వేఁడి రథంబిట్లు విడిచిన మనల । నాఁడువారినిజేసి యనిఁ బేర్చువాఁడు.
అప్పుడులేని శౌర్యము మనకింక । నెప్పుడు రానేర్చు నిలను శుద్ధముగ ?
ఓసరించియు వీని నొగిఁజూత." మనుచుఁ బాసిరి కొంద ఱప్పటికి నీ భటులు.
కొందఱు రాజులు 'కురురాజు వినిన । నిందయా' నని క్రీడి నెట్టొర్చి తాఁకి
శివుఁడుచుట్టినఁ బోవు జీవరాసులకు । వివరింప సరియైరి విజయాస్త్రములను.
కొంద ఱా సైంధవు కూటుగా నుండి । యుందంద తలలెత్తి యర్జునుఁ జూచి,
"వాఁడి చూపులఁ గ్రీడి వాఁడెపో వచ్చె । లేఁడయ్యె నొకఁడు నిల్పిన వాఁడు వీని.
కుంభజభోజులు కూర్కిరో వినము ; । కాంభోజు శరములఁ గ్రాఁగెనో వినము ;
విందానువిందులు వెండియు నృపతు । లెంద ఱీల్గిరొ! కాన మిదె వచ్చెఁ గ్రీడి ;
మనమును మునుమైతిమా! వీని." కనుచు । మనమునఁ గలఁగుచో మాధవనరులు
అలయక కొంతవవ్వటు పోయిపోయి । తలలెత్తి కనిరి సైంధవుఁ దోటివారి.
కని పల్కి : "రక్కటా! కర్ణునిఁ గర్ణ । తనయు శల్యుని సోమదత్తునిఁ గృపుని
ద్రోణిని నమ్మి సైంధవుఁడున్నవాఁడు ; । ప్రాణి గానఁడుగదా! ప్రాణభయంబు.
వీరేల హరి హర విధు లడ్డపడిన । వైరి సాధింపక వదలము మనము."

కవచధారణంబున దుర్యోధనుఁ డర్జునుఁ దలపడుట

అని యిట్లు సకలసైన్యము విన నాడి । చనుదేర నడ్డమై సర్పకేతనుఁడు
ఔషధబలమున సహితుండికుండు । రోషితభోగి మార్కొనిన నిశ్శంకఁ

గవచబలంబునఁ గదియవచ్చుటయు । దివిజేంద్రసుతుఁ బల్కె దేవకీసుతుఁడు :
"పరునిఁ జూడుము బల్లి పాలలోఁబడిన । కరణి నిరుకునఁ జిక్కెఁ గార్యగర్వమున.
మూలము మీబన్నములకెల్ల వీఁడు ; । శూలము భరతవంశమునకెల్ల వీఁడు.
ఎక్కడి పవనజుఁ! డెక్కడి ప్రతిన ! । చక్కాడు సుతశోక శాంతిగా వీని.
వీఁడుగదా పెట్టె విషముతోఁ గూడు! । వీఁడుగదా యిండ్లు వెదకి కాల్పించె!
వీఁడుగదా యాడె వెడఁగు జూదంబు! । వీఁడుగదా త్రోచె విపినాద్రి మిమ్ము!
అట్టివాఁ డబ్బిన నక్కటా! శిరము । గొట్టవు నీ వొప్పు కూలనా! యిచట!
సైంధవుఁ జంపుట శక్య మెట్లైన; । సైంధవుఁ డాభీతిఁ జనినను జయము.
అనిన వాసవి 'యట్లు యయ్యెడుఁ గాక । చననిమ్ము వీనికై చక్క రథంబు.
వెనుక సత్వము రాక వీఁడట్లు రాఁడు; । కనుఁగొంద మదియు నొక్కొక్కటే." యనిన

... ... । ... ...

కమఠముగతి జన్మకాఠిన్యవృత్తిఁ । దెమలనిపతి వారి ధృతిఁ జూచి పలికె:
"ఒక్కింత నిల్వుఁడీ యోకృష్ణులార! । చిక్కితిరిదె మిమ్ముఁ జెండాడువాఁడ."
అనిపల్కి మనమూఁక కాశ్చర్యమెసఁగ । జనపతి వారి నస్త్రపుసోన ముంపఁ
'గప్పపైకొని యిట్లు కఱచునో!' యనుచు । నప్పార్థుఁ డతని సాయకపంక్తి నఱకి
పోవఁ గౌరవుపని పోయె నన్నాటి । ధీయుక్తి నతఁడు పృథ్వీశు నేయంగ,
నిడు జంగ ఱాతిపై నిర్ఝరాంబువులు । పడినట్లు మిడిసి యబ్బాణజాలములు
అగ్నిరోముని భీషణాకృతి వోలె । నగ్నికణంబుల యాకృతి నిగిడి
యువివచ్చి క్రమ్మఱ నాత్మదేహమునఁ । దవులుచోఁ, నెఱిఁగి మాధవుఁ జూచి నరుఁడు :
"కవచధారణమనఁ గల దొకవిద్య; । ధ్రువమతి నితనికి ద్రోణుఁ డీ నోపు.
గోత్రారికిని నాకు గురునకుఁ గాని । ధాత్రి నన్యుల కిది తలపోయ లేదు.
ఏమాయ నితఁడున్న నేమాయె! నతని । మేమఱు వేఁద్రుంతు మెత్తునే!" యనుచు
నది త్రుంచుమున్న గోత్రారిచేఁ గన్న । ప్రదరంబు తొడుగుచోఁ, బఱికించి యనల
తెగ లోనువెడలి యేతేరకమున్న । తెగనేసె ద్రౌణి యా తీవ్రసాయకము.
అట్టియ మఱియును నమ్మహాశరము । పట్ట నూహించిన పార్థుండు మాని
వింటెలావున యుక్తి వెరవున దీని । గెంట నేసెద నని కృతముష్టి నేసె.
నీ సుతుఁడును గృష్ణు నిశితాస్త్రయుగళి । నా సవ్యసాచి బాణాష్టక యుగళి
సైంధవధ్వజముల శరసప్తయుగళి । సైంధవు నాఁకగా సంధిల్ల నాటి

యింద్రజాస్త్రంబుల నెడనెడఁ దునిమె. । నింద్రజుఁ డతని తేరిల డొల్లనేసి
కరతలసంధులు కాడఁ గాండములు । వర శక్తిఁ బఱప న వ్వసుమతీపతియు
నాదట మేనెల్ల నలుగులు నాటె । వేదనయంతటి విధము జనింపఁ
'గపటపు జోడిచ్చెఁ గలశసంభవుఁడు । రిపుఁడుగదా విదారించె న' న్ననుచు
(నొండొక మైమఱు వొసపఁగఁ దాల్చ । భండనాధిపులు కవ్వడిఁ జుట్టుముట్టి)
యెదుట నేలికయుండ నెంతయుఁ బొంగి । పదిమొగంబులఁ బర్వి పార్థు సేయుటయుఁ,
జెలఁగి తేరు సహస్ర శీర్షుండు వెలుప । మెలఁగి యోధుఁడు నట్టిమెండు గైకొనక
కాళి కరాళ హుంకారముల్ వోని । వాలిక తూపులవాన ముంచుటయు
పీట తాటంబులై విఱిగెడు రథము, । లోటి వీరణములై యొరగు నేనుఁగులు,
నడరి [1]యోతప్రోతమై తెళ్ళు హరులుఁ, । బడుగు పేకయుఁ బోలెఁ బడు కాలుబలము,
లల కేలు కాలు మధ్యము నేరుపడక । యిలకు వ్రాలెడు ధారుణీశులుఁ గలిగి
సమరోర్వి మాంసపచన [2]పాత్రగర్భ । సమ రేఖమై పార్థశరవహ్ని [3]నుడికె.
అటు వెచ్చమయ్యె సైన్యము దైన్యమేది । పటులీల గాండీవపాణిఁ బోనీక
మదమున గిరిఁ బ్రాఁకు మత్తగజంబుఁ । బొదివెడు భూరుహంబులగుంపు వోలె
బలుపునఁ బెనఁగ నప్పాండవుఁ డాత్మ । నలిననాభునిమాట నాటుటఁ జేసి
పతినింతఁ జంపక ప్రతినరాదనుచు । నతనికి నడచుచో నాసేనలెల్ల
విచ్చె; నప్పుడు రాజు విముఖతఁ బొఱఁ । జచ్చెఁ బొమ్మని వ్రోసెఁ జద; లట్లువ్రోయఁ

కర్ణాదిరథికు లొకక్రమ్మడి నర్జునుఁ బొదువుట

దునిసిన కవచ మద్దుర్యోధనునకు । నెనిమిది రూపులై యేతెంచె నసఁగ
మెఱుఁగులు తళుకొత్తు మృగరాజు సిడము । మెఱయఁగయ్యములందు మేటిద్రోణియును,
ఉడురాజు సరివోలుచున్న వారణము । పడగతో నాహవప్రౌఢిఁ గర్ణుండు,
నలిఁ జిత్రవర్ణపు నమిలిపతాక । యలరు మహాక్రోధి యతనిసూనుఁడును,
వెలుఁగున రవిఁబోలు వృషభకేతనము । వెలయ ధనుర్వేదవేది కృపుండు,
శ్రీలక్ష్మిఁ బొడవైన [4]సీతకేతనము । గ్రాల బాహాబలగర్వి శల్యుండు,
చెలువైన నవరత్న సింధురధ్వజము । వెలుఁగొందు రణకళావేది శలుండు,

---

1. యోధవ్రాతమై, 2. మాంత్ర. 3. గురిసె. 4. శిరము. (మూ)

నుదువీధి మాణిక్య యూపప్పుఁ బడగ । పొడవున రిపుహారి భూరిశ్రవుండు,
[1]రాజతమైన వరాహకేతనము । రాజిల్ల సమరభైరవుఁడు సైంధవుఁడు
నిజనిజ సేనతో నృపునకు నొదవి । విజయుపై నాటోపవృత్తి నెక్కినను
ఆ వీరసైన్యంబు లట్టిట్టు పడఁగ । దేవదత్తంబొత్తి దేవేంద్రసుతుఁడు
అఱిమంటకోలల నందఱఁ బొదివి । విఱిచె శల్యునివిల్లు వెడఁదతూపునను.
అంత నశ్వత్థామ యందఱఁ గడచి । కౌంతేయు నుగ్రమార్గణ పంచకమునఁ
గమలాక్షు నాఱువేఁకపు నారసముల । విపులాశ్వములఁ బది వేఁడిబాణములఁ
బురహారుగతి భూతములు గొల్వనున్న । హరికేతనము పదాఱమ్ములనేసె.
అతనికి మిగిలి రాధాత్మజుఁడస్త్ర । శతమున గాండీవిచాపదండమును
శరశతద్వయిఁ గ్రీడి జతనపు జోడు । శరలక్ష నరుతేరు సరిగ్రుచ్చి యార్చె.
ఆ యిరువుర కెక్కుడై కృపాచార్యుఁ । డాయత శరవృష్టి నర్జు నాస్త్రములు
నారాచకోటి నన్నరు కిరీటంబు । ఘోరభల్లంబుల గొడువులఁ బొదివె.
వీరుఁడందఱికన్న వృషసేనుఁడలరి । దారుణాస్త్రముల నింద్రజు శింజినియును
శూలపాతములఁ గృష్ణుని కత్తళంబు । వాలువాట్లను [2]నరు బాహుయుగమును
భూరి చక్రంబుల బోరన గదల । శౌరి[3]వర్మంబు సీసకమును నొంచె.
భూరిశ్రవుండు నప్పుడు రథరథ్య । సారథిరథికులు చాపంబులనఁగ
వోలి నిన్నియుఁ గూడి యొకబాణనగముఁ । బోల నొక్కట నేసె భుజసంభ్రమమున.
శల్యుఁ డార్వురశస్త్రచండిమకంటె । నెల్ల తామూరెఁడు నెక్కుడైనట్లు
నలి నరనారాయణప్రళయాగ్ని । కలదు లేదనిపించెఁ గాండవర్షమున.
శల్యుండు నొండొకచాపంబు సమర । తొల్యమేర్పడఁబూని లావుసఁగదిసి
ఘోరమృత్యువువేఁడి కోలలఁ బోని । నారాచములఁ గ్రుంచె నరు నరసఖుని.
వీరుఁడు తానయ్యు విజయుభయమున । వీరిమాటునఁ దూఱి వెనసైంధవుండు
మొగిళుల మాటున మొగి మేఘనాథుఁ । డొగి నేసినట్లేసె హుంకృతి నరుని.
తోడుగల్గిన యాస దుర్యోధనుండు । క్రీడినేసె ననేక కృత్రిమాస్త్రముల.
సేనలు నప్పుడేసిరి కట్ట తెగినఁ । బూసివచ్చు ప్రవాహమును బోలె వాని.
నిర్జరులంత నా నిండు కోల్తలకు । నర్జునుఁ డగపడునని యెన్నుకొనిరి.

---

1. రాజిత. 2. నక్షువద్రియుగములును. 3. చర్మంబు. (మూ)

ఏనును [1]మతిసెడి యింద్రనందనున । కైన యాపదయని యధిప, చింతిలితి.
అప్పుడు దరహాస మానసాబ్జమునఁ । జిప్పిల్లఁ బార్థుఁ డశేషయోధులకుఁ
గుత్తికబంటినై గొడుగులు విండ్లు । నెత్తినపడగలు నిరుసులు హరులు
సూతులు రథములు జోళ్ళాదిగాఁగ । శాతసాయక సహస్రములఁ గప్పుచును
నెఱసి యెల్లెడ నూర్మినికరంబు తాఁకఁ । దఱగని జలధిమధ్యము కొండవోలె,
నురుఁగుతోఁ జిక్కని నులివేఁడినెత్తు । రురల వారలమేను లోలిఁ జించుచును
దనబారి నిండఱుఁ దగులుట దోఁపఁ, । దన తెల్వి యితరులదైన్య మేర్పడఁగఁ,
దనువులు మఱచి యిందఱు వెనుదివియఁ, । దనియ దివ్యాస్త్రసంతతిఁ బెచ్చుపెరిగి,
నిలువరించియు వైరి నిజదృష్టి వీథి । [2]నిలుచుట చింతించి నెఱి సంతసించి
వానిపైఁ బఱపిన వాఁడితూపులును । మానవాధిప, నూఱుమాత్రము గలవు.
విఱిగె శల్యునివిల్లు వేఁడినయట్లు; । నుఱుమయ్యె దుర్యోధనుని పోటుజోక;
జలజనాభుఁడు నిజశంఖ మొత్తుటయు । నలుగుల నరికట్టె నఖిలసైన్యముల;
విముఖత కడనుగా విఱిగిరి యోధు । లమరేంద్రసుతునేసి రాజిలో." ననిన
వైచిత్రిఁ గొనియాడి వైచిత్రవీర్యుఁ: । "డోచెల్ల! సంజయ, యొప్పెఁ గార్యంబు;
వినువాఁడు సుతుఁడు తా విజయ జయాశ; । వడఁకెద నక్కటా! వాని నే మందు!
ఈవు చెప్పిన యట్ల యిది నాయుపేక్ష; । యేవెంట దైవాజ్ఞ నేమనవచ్చు!
అనుజున కాసరా యరుదెంచు ధర్మ । తనయుఁడు దొరలు నెంతటఁ జొచ్చి?" రనిన
ననఘుఁడాతనికి నిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు, మనిన
భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర! । భానుకోటి నిజప్రభా భాసమాన!
కరుణా కటాక్ష వీక్షణ! దయాలోల! । సురరాజనుత! మహాసురరాజవర్య!
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర నల్లభసూరి సత్పుత్త్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదుమీఱఁగఁ దృతీయాశ్వాస మయ్యె.

1. మదినిడి. 2. నిలువుము. (మా)

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార! స్థిరకృపాపూర! । [1]పావితమునిసీమ! పరమాత్మ! రామ!
బ్రాంతి నంబుధిఁగట్టి పతిదైత్యుఁగొట్టి । సీతఁ దెచ్చిన సాహసీ! చిత్తగింపు.
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:

ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధమొనర్చి యోడిపోవుట

పలికె సంజయుఁ: "డిటుఁ బాండవాగ్రజుని । బలము ద్రోణునిమీఁదఁ బఱతేరఁ [2]గదలి
పైఁబడఁ గడఁగ నిల్వఁగఁబోవు దిగిచి । వేఁబోవు నతఁడు రుష్వనఁ బోవు దిగిచి(?)
యాయన్వ గాదని యంతఁ దూర్యములు । మ్రోయ భీమాదులు మూఁగఁగూడి నిగిడి
బోరన నెక్కిన, భూపాల! యపుడు । ఘోరరణంబయ్యెఁ గురుపాండవులకు.
తగ నందు సహదేవుఁ దాఁకి దుర్ముఖుఁడు । నిగిడి పోరాడియు నిలువకే వాఱె.
నకులునిఁ గర్ణుండు నవభంగిఁ దాఁకి । యొకముహూర్తము నిల్చి యుఁగె నవ్వెనుక.
[3]శీఘ్రము బాహ్లునియాఢి శిసపౌత్రుఁ దాఁకి । [4]వ్యాఘ్రదత్తుఁడు గూలె బ్రమ్యుతై ధరణి.
దొరకొని బకవైరితో నలంబుసుఁడు । దుర మొనరించి యోధులు నవ్వఁ బాఱె.
శరశక్తి మాగధ సహదేవుఁ దాఁకి । నిరమిత్రుఁడను రాజు నిశ్శేషుఁ డయ్యె.
చనుదెంచి చనుదెంచి శల్యుండు ధర్మ । తనయుతోఁ బోరాడి తన నేఁగుచుండె.
ఒకవాఱు శలుఁడు శల్యునియట్ల వచ్చి । యకరుణ ద్రౌపదేయులమీఁదఁ దాఁకి
మరలవారల ధనుర్మధ్య నిర్ముక్త । శరముఖ ఘోరాగ్ని శలభమై [5]క్రాఁగె.
అంత ధర్మజుఁ దాఁకి యాచార్యుఁ డతనిఁ । బఁతంబుతో మాట్ట ఁలిమిమైఁ బెనఁగ
గురునివక్షము దూఱఁ గుశలత మీఱ । నిరువది బాణంబులేసె నాన్నృపుఁడు.
శరపంచవింశతి చాల నొప్పెనఁగ । గురుఁడును నేసె నక్కువలయేశ్వరుని.
ఏసి వెండియు నన్నరేశు ఁల్పించి । యోసరింపక కప్పె నుగ్రాస్త్రవృష్టి.
'అప్పుడు తగులునో! యటుగాక తెగునో! । తప్పదీన్నృపుఁ' డని తత్తరించె నీబలము.
మిసిమింతుఁడునుగాక మేదినీపతియు । వెస వేఱె విలుదాల్చి విప్రుపై [6]వృష్టి

---

1. పావన. 2. గణఁగి. 3. సేగ్ర. 4. వ్యాగ్ర. 5. తగవేల. 6. వృష్టి. (మూ)

విప్పినఁ, గోపించి విభునిపై ద్రోణుఁ । డప్పుడు బ్రహ్మాస్త్ర మరిఁబోసి యేసె.
నతఁడును నలిగి బ్రహ్మాస్త్రంబు లేయ । హతములై యవి వ్రాలె నన్యోన్యహతుల.
గదవైచె నప్పు డక్కౌంతేయు ద్రోణుఁ ; । డది తునియఁగ నేసె నతఁ డుగ్రశక్తి.
గురుఁ డంతఁబోక యక్కునలయేశ్వరుని । హరుల సూతునిఁ ద్రుంచి యట విల్లుదునుమ
భయమంది నృపుఁడూర్ధ్వబాహుఁడై నిలువ । లయముఁబొందింపఁ జాలక సైన్యపతియు
నాతనిచుట్టు సైన్యముఁ దైన్యపడుపఁ । జాతురి నతఁడెక్కె సహదేవురథము.

అలంబుసుఁడు ఘటోత్కచునితో యుద్ధము సేయుట

అడరి యాదెసచూచి హైడింబుఁ డంతఁ । దొడిఁబడ గురుఁ దేరితో గ్రింగఁబోవఁ
బోకుపోకని యలంబుసుఁ డాగ్చి యతని । వీఁకఁ దాఁకినఁ జూడ వెఱఁగయ్యె రణము.
కనలి యిర్వురువైచు గదలు శక్తులును । దునియలై చెదరి యోధుల వచ్చి తాఁకె.
శరతరంగోత్తుంగ సంఘర్షణముల । నరుణబింబముఁ దాఁకె నయ్యెక్కుధూళి.
జేగురుఁ గాల్వల క్షితి [1]ధర యుగము । లాగైనగంట్లఁ గీలాలముల్ దొరుగ
... ... । ... ...
అందు నలంబుసుఁ డందంద పాండు । నందన సుతు నేసె నలిఁదేరు విఱుగ.
అసిఁగొని మింటికా గసుర దాఁటుటయు । వెసఘటోత్కచుఁ డంత వెంటనే దాఁటె.
అసురు లచ్చట మొత్తులాడి భూస్థలికి । వెసడిగ్గి గదలతో వెండియు నెగసి
వారివాహంబులు వాయువశమునఁ । బోరెడుగతిఁ బోరి [2]పాలివోకవచ్చి
యొక్కఁడొక్కనిఁ బట్టి యురుసత్త్వమహిమ । నొక్కట నెసఁగుచు నుర్విపై వ్రాలి
మల్లయుద్ధము సేయ మఱి యలంబుసుని । ద్రెళ్ళవైచి యురంబు ధృతి నెక్కివాఁడు
మొగము మోఁచేతుల మోఁకాళ్ళఁ బొడువఁ । బొగడి రప్పుడు పాండుపుత్త్రులప్పుత్త్రు.
ఆ సమయంబున నాచార్యుఁ డంత । భాసురంబుగఁ గోపభరితుఁడై తాఁకఁ
గినిసి సాత్యకి యడ్డగించుచో నతనిఁ । *దన పేరుగాఁ ద్రుంచు త ... ...
... ... । ... ...
... ... ఉగ్రగ్రహంబు । మరలించుగతి వాని మరలించి యతఁడు

1. ధారయుగళ. 2. వోవక. (మూ)

* ఈ పట్టున తాటాకు కుడిపైపు సగముముక్క లేదు.

ఇతని కీతఁడె యోర్చు ; నితనికి నితఁడె । ... ...
... ... । ... ... ణుండును ...
శాతబాణములు పింజలబంటి దిగను । ఆతని నాటింప నతఁడేర్పువట్టి
... ... । ... ...
కౌంతేయులకు నవగాహింపలేక । ... ...
రౌద్రముద్రా విద్ధ రణ గర్వమహిమ । రుద్రుఁడై పెనఁగి పార్థుఁడు మ ...
... ... । ... .
... ... లు లందు । పంచవింశతిసంఖ్య పడిరి కేకయులు.
తొవకి సప్తతి సంఖ్య తూలిరి మాత్స్య । లవనీశ, మఱి ... ...
... ... । ... ...

ధర్మరాజు సాత్యకినర్జునునకుఁ దోడ్పడఁ బొమ్మని ప్రార్థించుట

... ... శైనేయుఁ । గనుఁగొని తమకంబు గానరాఁ బలికె
చెన్ను మీఱఁగ హరి శంఖరావంబు (?) । క్రన్నన వినరా ... ...
... ... । ... ...
... ... ద్ది కంటికిఁ బోయి । పడఁడుగదా వైరి భటుల కొక్కఁడును!
వాఁడెఁడుఁ జిత్తంబు వడఁకెడు నొడలు । తో ... ...
... ... । ... ...
... ... దు శిష్యుఁడ ననుకొందు । పోరామి గావవె పోయి నీగురుని.
అతనిఁ గాచుట నన్ను హరి భీమ ... । ... ...
... ... । ... ...
... ... కుండు । పొడువఁ బోరుము రొంటిఁ బోమె నాతమ్ముఁ
డొడుపవే మిగుల అంతొదవె నచ్చోట. । ... ...
... ... । ఆతఁడిట్టి ప్రతిజ్ఞ యాడుకొన్నాఁడు."
అని పెక్కుభంగుల నతఁడు ప్రార్థింప । శిని పౌత్రుఁ డంజలిచేసి ... ...
... ... । ... ...
... ... దనియు । నిలిపి పోమెఁ గిరీటి నినుగావ నన్ను.

రాజరక్షయు సింధురాజ శిక్షయును । ఆజి నేఁ డొకటని హరి విన నాడె.
పొమ్మన్నఁ బోయెదఁ బోలేక కాదు । చిమ్మిద రిపుసేనఁ జీకాకు పడఁగ.
ఇచ్చోట నీకొక యిమ్ము దప్పెనఁ । జచ్చియు వృథగాదె సైంధవుఁడచట!"
అనిన ధర్మతనూజుఁ డతనితో మఱియు : । "నను గావ యోధులున్నా రెందఱైన;
ద్రుపదుండు ద్రుపదపుత్త్రుఁడు విరాటాది । నృపులు సామాన్యులే! నిన్ బోలువారు.
హరిసూతి గలిగిన సందడిఁ గలరు । చోరుమువ్యూహము వాయుసుతుఁడుతోడుగను.
ఇరువురఁ బోకున్న నేనమ్మ నతనిఁ । బరమార్థ." మనుటయు భయమంది యతఁడు:
"ఏ నేఁగ నితఁడేల? యిచటికి వలయుఁ; । గాన నిర్వురఁ బోవఁ గదు దూఱు క్రీడి.
ఎంతటిపనియిది! యేల చిత్తిల్ల! । నంతకు నన్నంచి యటు చూడు." మనిన
నాతని కార్య శౌర్యములకా నృపతి । కౌతుకితాత్ముఁడై కదుఁ బ్రయత్నమున
సారథి కళసంబు జవనాశ్వములకు । నీరును ఖాణంబు నియతిఁ బెట్టించి
యావీరు మదిరామ[1]దాస్యునిఁ దలఁచి । దీవింప మ్రొక్కి యాధీరుండు గదలి
వులి లేడిగమిఁ జూచుపోల్కి నీసేనఁ । గలయఁజూచుచుఁ దూర్యకలకలంబెసఁగ
వలుదముత్యంబుల వడి [2]వజ్ర సూచి । నెలకొన్నగతి నొడ్డు నెలవునఁ జొచ్చి,
చుక్కల బారులఁ జొరఁ బాఱు తోఁక । చుక్కపూఁపునఁ జొరఁ జూచి ధర్మజుఁడు
అతనికి సేన సహాయమై పనుప । నతఁ డందుఁ గూడక యరిసేనఁజొచ్చి
శిరములు వ్రక్కలుచేసి చెండాడి, । యురముల వ్రయ్యల నూరుఖండములఁ
గుత్తుక తునకల ఘోరాజి జముని । కుత్తుక కడి సేయఁ, గోత్తల పడక
పస రాతి పాటునఁ బక్షులువోలె । వెస నీబలంబులు వీఁగఁ జొచ్చినను
'ఓడకుఁ డోడకుఁ డో సేనలార ! । చూడుఁడు నన్నని చొరవచ్చి గురుఁడు
శైనేయుఁ దాఁకి రోషము మించ నంప । సోనముంప నతండు స్రుక్కక పలికె:

సాత్యకి మొగ్గరంబుఁ బ్రవేశించుట

"యమసూతి పనుపున నాజి నేఁ జొచ్చి । యమరేంద్రసుతుఁ గాన నరుగుచున్నాఁడ;
నున్నవారెఱుఁగఁగ యోధుల మిమ్ము । నెన్న వచ్చునె నాకు నేలికపనుపు.
పోనిమ్ము నీకిది పురుషార్థ వేళ । నేనొంటిఁ జొచ్చిన నింత నేమయ్యె?"

---

1. మదాద్యుల. 2. వజ్రినూతి. (మూ)

అనిన ద్రోణుఁడు వల్కు: "స్వార ! వాసవియుఁ । జనియె నీయట్లు తచ్చన మాటలాడి.
పోరాడి గురుఁ ద్రోచిపోయెదే!" యనిన । దారు కానుజుఁడైన దనసూతుఁ బలికె:
"పోరాడు రణ [1]భీమ భుజుఁ డీద్విజుండు ; । వారణ హయభట వ్రాతంబు మెండు ;
తప్పఁ దొలంగి చొత్తము ; రాచపనులు । తప్పు నీతనితోడఁ దడవైన మనకు.
ఇదె బాహ్లికునిసేన, యిదె కర్ణుసేన, । అదె [2]దాక్షిణాత్య సైన్యము చక్కఁజూడు.
ఇంచిన శరశక్తి నింకొక్క వంక । చించుక చొత్తము చిమ్మనీ రథము."
అనిన వాఁ డట్లకా కని యంగసేన । మును మున్న చొచ్చుచో ముందఱనార్చి
కృతవర్మ మూఁట నాల్గింట నేడింట । నతని సూతు రథంబు హయముల నొంప,
నూట వక్షము చోటు నూట సాత్యకిని । గాటంపుఁ గోలలఁ గప్పె నజ్జోదు.
కప్పిన శైనేయు కార్ముకభంగ । మప్పురుషుఁడు చేసి యార్చె ; నట్లార్వ
శక్తిఁ [3]గైకొని వాని సారథిఁ జంపి । ముక్తి వదాన్యు తమ్ముఁడు నొండు విల్లు
ధరియింప, భోజుఁ డాతని దిక్కుచొరక । యరదంబునడుపు కార్యమువాఁడు నగుచుఁ
బవనజు ముఖమైన పార్థు వాహినికి । నవఘళించిన, ద్రోణుఁ డాకథలెఱిఁగి
రాజార్హ నొక్కసారథిఁ దెచ్చియిచ్చి । భోజు సేనాముఖంబునకుఁ జాలించి,
నిలు పోకు నిలుమని నిలిపి శైనేయుఁ । జలమొప్పఁ దాఁకి భీషణరూఢిఁ బెనఁగె.
అటఁ గృతవర్మని ననదుగాఁ దలఁచి । పటుగతిఁ బాండవభటు లార్చి యెక్కి
వెనుక ముందఱఁబర్వి విశిఖావశిష్ట । తనుని గా నేయ, నాతఁడు నుగ్రభంగి
ద్రుపదు నైదింట మాత్స్యుని బదేనింట । ద్రుపదాత్మజాతపుత్రులఁ బది పదిట
నవనవకముల సేనాని శిఖండి । నవతిఁ గేకయులను నాటించి యార్చి
చెల్లాక చెదరుగా సేనల నెల్ల । భల్లాది శరపరంపర బిట్టుపఱపి
ఖైమునకు మూలము వీఁడు మూర్ఖుండటనుచు । ననిలజువైచె మూర్ఛాయత్తుఁగాఁగ.
అతఁడంత నమ్మూర్ఛ యల్లనఁ దెలిసి । గత [4]కృపఁ గెంజాయ కన్నులతోడ
శూలంబులైదు భోజుని మీఁదవైవ । వాలమ్ములైదేసి వాఁ డవి ద్రుంచి
సూతాశ్వ తనువులు జొత్తిల్లనేయ । నాతండు నతని విల్లసిఁ ద్రెవ్వనేసె.
వైచి వెండియు విల్లు వాఁడు ధరింప । నాచందమున నేసె నదియును ద్రెవ్వ.
ఈ చందమున భోజుఁడేయ బకారి । చూచి సేనలను భోజునిఁ గప్ప నతఁడు
పెల్లునెత్తురు చిమ్మఁ బెద్దకోపమున । విల్లు విప్పఁగఁ బోయి వేసె వాయుజుని.

---

1. భీల. 2. దక్షిణాఖ్య. 3. వాకిటి జోదు. 4. కృత. (మూ)

వేయంగ నెడసొచ్చి వీరు లాభోజు । [illegible]
జగదేకవీరుండు సాత్యకి యుపుడు । " [illegible]
వెనుక అంతయ్యెడు విభునకే కీడు । [illegible]"
యని ద్రోణుతోడి కయ్యంబు చాలించి । [illegible]
యతనిఁ దాఁకఁగ నిష్ఠురారావ ఘనుడ । [illegible]
అందు వేరథ్యంబునందు భోజుఁడును । [illegible]
వీఁగుసేనలఁ దగ వీక్షించి చూచి । [illegible]
గురుఁడు మార్కొనఁడయ్యెఁ; [illegible]
వారల్లు రాఁజూచి [illegible]
కృతవర్మ నవ్వోటఁ గృతవర్మ [illegible]
వచ్చునంతకు మున్న [illegible] । ([illegible])
సాత్యకి గురుఁ డంత జగదీశ, కినుక । [illegible]
దుర్ముఖ దుస్సహ దుశ్శాసనులును । [illegible] (?)
గౌరవపతియును గదిసి సైన్యము । [illegible]
'వీరితో మార్కొన వీఁగ చాలుదుగు । [illegible] ' యనుచు
సాటె [illegible] మరల(?) । [illegible] సాత్యకి క్రూరవృత్తి.
విశిఖసంఘట్టన [illegible] । [illegible];
హుంకారముల కుప్పి [illegible] లూఁగ; । [illegible] దిక్కులు;
తొల్లి బాల్యంబునఁ ద్రోయుధఁ [illegible] । [illegible].
... ... । ... ...
వీఁగె నప్పుడు సేన; [illegible] । వేఁగెను [illegible]!
విల్లు [illegible] ద్రెవ్వ [illegible] । [illegible]...
సేనలచ్చట జాఱి చెదర భోజుఁడు । [illegible]
నటుబోయి తాఁకిన [illegible] । [illegible] సాత్యకి [illegible] శాస్త్రములఁ
బింజలకొలఁది నింపినను భోజుఁడు । [illegible].
విల్లట్లు దునుమ నవ్విభుఁడు వేఱొక్క । [illegible] నెడమీఁద [1] [illegible]

---

1. వేరొప్ప. (మూ).

గదతిప్పి భోజువక్షము దాఁకవైచి । యదలింప మూర్ఛితుఁడై వ్రాలె నతఁడు.
వ్రాలిన నదియ చావని నిర్ణయించి । యాలోన నతనిసైన్యము నొండువెంట
వీటతాటంబుగా విశిఖంబులేసి । నాటిపోవఁగ, భోజనాథుఁడు తెలిసి
క్రీకంట నతని వీక్షించుచు మరలి । భీకరగతిఁ దాఁకె భీమాదిభటుల.”
అన విని వెఱఁగంది యాంబికేయుండు : । “శినివరుఁ డక్కటా ! చిక్కకచొచ్చెఁ
బతి తన్ను ననిచిన భక్తి ; నాతనికి । నతిమానుషంబైన యాలావు వచ్చె ;
మఱి యిందుఁగలిగిరే మరలించు యోధు ? । లెఱిఁగింపు సంజయా ! యేవిందు.” ననిన
ఆ సంజయుఁడు చెప్పె నధిపతి కిట్లు : । “ వాసుదేవానుజు వరశక్తి వినుము
ఒకవంక నీపుత్త్రు లాదుఁగులు వాఱ, । నొకవంకఁ గృతవర్మ యులికి యేతేర,
నొకవంక సాత్యకి యొడ్డు వేదూఱ, । నకలంకచిత్తుఁడై యటఁ జాపగురుఁడు
పాండవశిష్యునిపజ్జ దాఁ బోయి । (భండన పాండిత్య పటిమ యేపారఁ
బూనిన కినుకతో బొమముడి వైచి) । శైనేయ, నిలుమని సంధించి పిలిచి
తూపులఁ గప్పినఁ దోఁ ద్రొటుపడక, । చాపాంతరము పూని సాత్యకి కడిమి
వేఁడి నారసమున వెచ్చని నెత్తు । రోడిగిల్లఁగ ద్రోణు నోడక యేసి
పడగయు గొడుగును భంజింప, గురుఁడు । పిడుగుల మొగిలు రొప్పినయట్లు రొప్పి
(చతురుఁడై సూతు మూర్ఛానుగ్నుఁ జేసి) । యతని నెత్తుటనోలలాడ నేయుటయుఁ,
బటుబాణములఁ బట్టువడక సాత్యకియుఁ । (దటుకున సారథిత్వము తాన పూని
పొరిగొని యంబకంబులఁ బ్రయోగించి) । గురుసుతో గురుసూతు కుత్తుక దునిమి
(యతిరయంబున వాయు వచలంబుఁ ద్రోయు) । గతి వానిరథము వెన్కకుఁ బడనేయ
గురుఁడు నాతనినూతుఁ గూల్పంగ నుండె । హరులు తేరు హరింప నది తప్పెఁగాని.
అట్టు సారథిలేని యరదంబు మరలఁ । [1]బట్టుగొల్పఁగలేమి భగ్నుఁడై గురుఁడు
ఈశోలఁది గెల్వరా దిఁక నని యదియ । పోకఁగాఁ బోవ, నప్పుడు మొనలెల్లఁ
గన్నది కన్నవంకల విచ్చె ; విచ్చ । మున్నిటికడ కేఁగి మొదలి సేనాని
భీమాది భటులతోఁ బెనఁగుచు నుండె. । ఆమేటిదెసకుబ్బి యట సాత్యకియును
ద్రోణాస్త్రములఁ జాలఁ దూలిన సూతుఁ । బ్రాణభీతికిఁ బాపి పలికె విశ్లెలమి :
‘ భీమార్జునుల లావు పిఱుఁదముందటను । సౌమిత్ర, గలుగఁగా నొదుఁగ మెవ్వరికి.

1. భట్లు గొల్పఁగ. (మూ).

నేఁడు పార్థులమీఁది నెమ్మి నా నేర్పు । నాఁడిమిఁ బ్రకటించువాఁడఁ గయ్యమున.
నా తేరు నడఁకక నడపుమీ నేఁడు; । సూత, చూతము నిన్ను శూరమధ్యమున.
బీభత్సుశరములఁ బీనుఁగుతెట్ట । లేభంగిఁ దఱచయ్యె నిటు మూఁక మొదట.
అది నీకుఁ దెరువు రథ్యంబులఁ ద్రోలు । పొదవొన.” ననుట నువ్వొంగి సూతుండు
“ ఇక్కడగా నీకాఁక కేఁ దేరు గడప । నెక్కడి వాఁడ! మున్నెఱుఁగ నిట్లగుట.
నను జూడు మట్లయ్యు నా విన్యాసంబు । ఘనవిధిఁ దచ్చినగతిఁ దేసి చొత్తు.
అదె గాండివము బ్రమోఁత; యదె శంఖరవము; । నదె కిరీటము కాంతు లనతిదూరమున.
దండనాథాంబుధి దాఁటిన నీకు । వెండియు నష్టమే నెన నస్త్రాగ క.
సురలు రెండవయింద్రసుతుఁడు వీఁడనుచుఁ । బరిగణించెదరు నింగి బహుభంగి నిన్ను.”

సుదర్శనుఁ డనురాజు సాత్యకితోఁ దలపడి మడియుట

అనినఁ గౌతుకమెత్తి యనివార్యవృత్తిఁ । జను శినివరు సుదర్శనుఁ డనురాజు
తాఁకి పోరాడుచో, ధనువుతో వాని । ప్రేఁకపుఁ గుత్తుక ఖండించి యతఁడు
శాత్రవ దుర్నిరీక్ష ప్రతాపమున । [1]మిత్రుఁడై మాయచే మొయి మొయిఁ బోవఁ,
కైరాత బర్బర ఘన [2]శకమ్లేచ్ఛ । పారద యవనాది బలములు తాఁకి
యార్పులు చేసిన నతఁడు నారసము । నేర్పడ సంధించి యేసియు నందఱను
గుదివడి రథవాజి కుంజరంబులను । మొనకీర్పడక యొక్కమొగ్గమై పడిరి.
అంత సిగ్గు దలంచి యనవ, సౌబలుఁడు । సంతత దుశ్శాసనాది వర్గంబుఁ
‘ బోవకు శైనేయ! పోవకు ’ మనుచు । గావంబు క్రోశమాత్రము దూఱఁ జీర
నగుచు సారథికి సాత్యకి యిట్టులనియె : । “ తెగితెఁగదె కూఁకు; ధార్తరాష్ట్రుండు
వేఁడి చూపక పోఁడు వెలయఁ బైఁబడక. । నాఁ డల్పబలముల వచ్చిన వాఁడె!
ఒయ్యఁ బ్రోవను వీని నొక దెబ్బగొనక; । చయ్యనఁ బోరాను సమితి నున్మారము.”
నా మందగతి వాఁడు నడపించుచుండ, । వామిపెట్టిన నేఱు వచ్చిన యట్లు
మొనలు రాజులఁ జుట్టుముట్ట శైనేయుఁ । డనుపమ ధైర్యసహాయుఁడై నిలిచి
నరుకృపఁ గన్న బాణ ప్రాణ విద్య । పరగింపఁ, దేరులఁ బైపైని హరులు
దంతులఁ గాల్వురఁ దమచావు [3]నోవఁ । జింతింప శిథిపుని శిక్షనెక్కియును

1. మైత్రుఁడై మాయనేమైఁ బోవఁబోవ. 2. శంఖ. 3. నోపు. (మూ).

బాటొండె పగులొండె భస్మమౌటొండె । దూటొండె దూలొండె నుమురగుటొండె
వడఁకొండె వదరొండె వ్రాలుట యొండె । దడ[1]యొండె వెడఁగొండె దనుయందుఁ గలిగి
జయము మోమెఱుఁగక చయ్యన వీఁగ । బయ [2]లెత్తి యొంటిని భయమింత లేక
కనుఁగవ యెఱ్ఱనై కవిసి రారాజు । శిని రాజు నలుగుల సిలుగులఁ బెట్టి
గొడుగు విల్లును జోడు గ్రుచ్చి పోనేయ, । నడుగు దిరుగక వాఁడు నన్నియుఁదాల్చి(?)
ఫాలపట్టము బీట వాఱ వాలమ్ము । గీలింప శకుని యాక్షితిపసోదరులు
ఎడచొచ్చి పోరి యనేక మార్గములఁ । గడపట వానికిఁ గాలేక పాఱి;
రట్టు నిలువక పాఱ నధిపుండు పాఱ । నెట్టన కాఁకతో నేపాళతతులు
తుటములు గట్టి దుందుభిశంఖపటహ । రటనోగ్రులగుచు నా రథికుఁ దాఁకినను
ద్విరదంబు లిన్నూఱు తేరులునూఱు । హరులు మున్నూఱు భటౌఘముల్ వేలు
మడియునంత రణంబు మాధవానుజుఁడు । కడిమి వాటించి యా ఘట్టంబు గడచి
దుస్సహుఁ జూడఁ గడున్ విచారమునఁ । ... ...

దుశ్శాసనుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమొనర్చి పాఱిపోవుట

... ... । గచ్చకు యువరాజు కాలు ద్రవ్వుచును
అన్న తోడనిపిన యనుచరుల్ లక్ష । తన్ను సేవింప సాత్యకిఁ దాఁకి యపుడు
ఉరుతర శైలంబు నొడిసెల త్రాతి । కరణి భుజాశక్తి కడిమి నైవంగ
భటులు పిడుగులువోని బాణంబులేయఁ । జిట చిటఁ గోపించి శినివంశకర్త
భల్లాగ్రమునఁ గొండ బరిద్రెవ్వనేయ । నెల్లచో మిడుఁగురు లెగయ నత్తుమురు
తిరిగి తమ్ముని తాఁక దృష్టులు చెదరి । కరి రథంబులు గూలి కౌరవభటులు
తెల్లగాఘులు గొని దెరలినఁ, బోక । చిల్లకోలల దుస్ససేనుండు నతనిఁ
గప్పియు నతఁడు వక్షము గాడనేయ । నొప్పికిఁ బాఱె ద్రోణుని మాటు దూఱె.
అంత [3]నిత్తెఱఁగున నరి యరుగుటయు । వంత నొంది గురుండు వాని కిట్లనియె:
“ యువరాజ, యెక్కడ నొదుఁగ వచ్చితివి? । తోవకి రావలసెఁ గాఁ [4]దోఁక నీర్చుట్టి!
బలిమిఁ జేతులుచాచి పాంచాలివలువ । లొలిచినగతి గాదు యుద్ధంబు నేఁడు.
అంత చేసిన నీవు [5]నని చూప లేవు; । వింతయే రతిపనివినవె ప్రాణములు!

1. గొండె. 2. లైతి నొంటినీ. 3. నివ్వరుగుట. 4. దొంకనిర్చుట్టి. 5. వినవైతివని ప్రాణమగుట. (మూ)

ఒక్కసాత్యకికింత యొదిఁగితే నింక । నక్కిరీటి బకారి యడర నేమగుదో!
శరణని బ్రదుకుము శమనసూనునకు । మరలి సాత్యకినైన మఱితాఁకు వోయి."
అని యిట్లు గురుఁడాడ నాతండు లజ్జ । జనియించి వెండియు సాత్యకిఁ దాఁకె.
ఇట ద్రోణుఁ డమ్ముల నెత్తి కౌంతేయ । భటులప్రాణంబులు పారణసేయ
వీరకేతుండను విభుఁడు పాంచాల । వీరుఁ డగ్గురుఁ దాఁకి విలువిద్యనోడి
తలఁగిపో నుండినఁ, దమ్ములాతనికిఁ । గలవారు నలువు రక్కలశజుఁ దాఁకి
చిత్రకేతు సుధన్వ చిత్ర వర్మలును । జిత్రరథుండు నాజిని మృతిపొంద,
నంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డా బంధుమృతికిఁ । జింతిల్లి ద్రోణు మూర్ఛితునిఁగా నేసి
యసిఁ ద్రెవ్వ నేయుదునని తేరుడిగ్గి । వెస ద్రోణు తేరెక్కి విన్నాణమునను
సారథిఁ బడఁ దన్ను సమవేళఁ, దెలిసి । యారథికుఁడు భీతి యాత్మలోలేక
చేరిన లక్ష్యంబు చెండాడుపాటి । దారుణాస్త్రములేయఁ, దన పూఁపుదప్పి
కుంభినికడకు బ్రోఁకులవెంట జారి । సంభృతగతి నిజస్యందనంబెక్కె.
వానిసారథిఁ జంపి వాలంపసోన । సేనాని నిగిడింపఁ జెదరి రథ్యములు
సారథిలేని ధృష్టద్యుమ్న రథము । దూరాన కీడ్చెఁ బార్థులు తల్లడింప.
మఱి ద్రోణుఁ డాఱని మంటమై రిపుల । నుఱుమాడఁ జొచ్చెఁ బీనుఁగుపెంటగాఁగ.
ఒకచోట గురుఁడును నొకచోట నరుఁడు । నొకచోట సాత్యకియును నేపురేఁగి
చంపుచో నపుడు ప్రజాక్షయమయ్యె ; । నింపేది ధృతరాష్ట్ర! యిది నీయుపేక్ష.
వినుమిట్లు ద్రోణుచే వేఁడి వాక్యములు । విని దుస్ససేనుఁడు వేవేగఁ బోయి
త్రైగర్త రథములు తను మూఁడువేలు । చేగ యేర్పడి కొల్వ శినివరుఁ దాఁకి
రథ చిత్రగతుల ధరాధూళి యెగయఁ । బ్రథనంబు లోకైక భయముగాఁ జేయ,
నక్కుగా రథికుల నామంత్రణముల । నుక్కడంచి శినీంద్రుఁ డుబ్బి వీక్షించి
దుశ్శాసనునిఁ బదితూపుల గ్రువ్వ, । నిశ్శంక నతఁడును నిష్ఠురాస్త్రముల
రథ రథ్య కేతుసారథి రథికులను । మథన సమూహంబు మలయ నేయుటయు,
మేలని యువరాజు మెచ్చి, సాత్యకియు । వాలిక తూపులవాన నాటినను,
సారథిఁబోనాడి చాపంబు విఱిగి । తేరికి మోసమై దేహంబు వ్రస్సి
యువరాజు మూర్ఛిల్లి యొరఁగిన, నతఁడు । పవనజు ప్రతినఁ జంపక కాచివిడిచె.
అంత సాత్యకిమీఁది యాత్రచాలించి । దంతిపురీశుండు తమ్మునిఁ గొనుచు
గురుని కయ్యంబు గన్గొనవచ్చి యపుడు । పరఁగిన పాండవబలముపై నుఱికి

శరములేసినఁ ద్రెవ్వె జమిలి నేనుఁగులు ; । ఖురపుటంబులు ద్రెవ్వఁ గుండె గుఱ్ఱములు ;
గుణములు డెగి యొండు కొనిరి విల్కాండ్రు ; । మఱియుఁగ హాతిఁ దేర్లుమలమట్రగొనియె;
నేల [1]రోహిణీపోలె నెత్తురు వాఱె ; । చాల లోఁదాఱిరి సచివు ల య్యనికి.
ఈ భంగి రాజరాజేటున మెఱయ । భ్రూభంగముగ ధర్మపుత్త్రుఁడు గినిసి
ప్రతిదాఁకి యతని చాపము ద్రుంచివైవ । నతఁడు నొండొకవింట నమ్ములు దొడిగి
ధర్మాత్మజుని ఫాలతలము భేదించి । కార్ముక కవచ భంగములు చేసినను
గదవైచెఁ ద్రుంచెఁ జక్రమువైచెఁ ద్రుంచె । నదలించి యసివైవ నదియును ద్రుంచె.
ఇట్లు పార్థుఁడువైవ నితఁడు ఖండింప । ముట్టడఁ గని భీమముఖ్యు లెక్కినను
ద్రోణుఁ డిందఱి విఱ్ఱఁ దోలిన మరలి । క్షోణీశుఁడేఁగె నర్జును పోరుచూడ.
అంత బృహత్క్షత్త్రుఁడను కేకయుండు । కౌంతేయ హితముగాఁ గలశజుఁ దాఁకి
బ్రహ్మాస్త్రమేసిన భయమేది యతఁడు । బ్రహ్మాయస్త్రంబున భయమార్ప నేసె.
అతుల హాహాకార మాఁసేనఁ జెలఁగ । శితశరంబుల వానిశిర మట్టఁ బాపె.
ధృతిఁ జేదిపతి యంత ధృష్టకేతుండుఁ । బతిమెచ్చ ద్రోణునిపైఁ దేరుపఱపి
సారథిఁ డెగటార్చి చాపంబు దునుమ । దారుణశక్తి యాతఁడు ప్రయోగింప
నదియు వానిశరాగ్ని నణఁగిన నొక్క । గదవైచె; నదియు మ్రగ్గఁగ నాత్మలోన
పోకిరింతఁ జెలంగఁబోలు వీఁడనుచు । నేకాండమైన విల్లెత్తి గురుండు
మెఱుఁగునారసమున మెడ దూరనేయ । నొఱలుచునెగసివాఁడుర్విపైఁ గూలె.
వాని పుత్త్రుఁడు దాఁక వాని గురుండు । సేన లార్భటములు సేయ ఖండించె.
చొచ్చి జరాసంధ సుత సహదేవుఁ । డచ్చటఁ దాఁకి కయ్యము చాలఁజేయ
రమ్య కుండలములు రాయు తచ్ఛిరము । యామ్యబాణాగ్నికి నాహుతి చేసె.
దొరల ద్రోణుండట్లు దొరఁకొని చంపఁ । గరువలిపట్టి శంకాతంకమునను
(సేనానివంక వీక్షించి, " యాచార్యుఁ । బూని యాఁపకయున్నఁ బొందునెజయము!")
అనునంత క్షత్త్రవర్మాఖ్యుండు శ్వేతు । తనయుఁ 'డాతని నేనె తఱుముదు' ననుచు
దీమసంబున ద్రోణు తేరంతఁ గదిసి । హేమపుంఖములైన యిషువులఁ బొదివి
వింటికొప్పాకకోల విఱిచిన, గురుఁడు । కంటికప్పుడు కెంపుగదుర నయ్యమర
పగతు పౌరుషము సైఁపక నొండువింటఁ । డెగ నిండ సాయకత్రితయంబు దిగిచి
విడిచిన, నది డేగవిధి వాని శిరము । నడికొత్తి కొనిపోయె నరములతోడ.

---

1. రోగిణి. (మూ)

ఆ[1]వటుగట్టైన నపుడాత్మలోన । నోవ్రునఁ జేకితానుండు తానెక్కి
గురుతూపులకు భీతి [2]గుఱికొని యడర । గుఱుబలంబులు గెలిగొని వెసఁ బాఱె.
మఱి యెవ్వరును నిల్వ మగఁటిమి లేక । నెఱిఁ బాండుతనయ సైనికు లట్లు పాఱ
ద్రుపదుఁ డొక్కఁడు సిగ్గుతోనిగ్రహించి । యపుడు పోరాడె ద్రోణాచార్యుతోడ.

ధర్మరాజు భీము నర్జుననకుఁ దోడంపుట

విను మాంబికేయ, యవ్వెనుక ధర్మజుఁడు । మును పాంచ జన్యప్రమోఁత యాలించి
వెనుక నర్జును శంఖ వితతస్వనంబు । వినక భీమునిఁ జేరి విన్ననై పలికె:
"అన్న! భీమ! కిరీటియు-చ్చోటి నొంటి; । మిన్ను జట్టున జాఱె మిహిరుండు నకట!
"పోవన్న తోడుగాఁ బుణ్యాశై సేయు । నావెంటఁ బంపియు నాత్మ నేనమ్మ
విష్ణు శంఖరవంబు వినసయ్యెఁ గాని । జిష్ణు శంఖరవంబు చెవులార వినము.
ఏ దాయనో డాయ[3]నేల! యచ్చటకుఁ । బో, దాయలకుఁ బోయి పొడచూపవన్న!
ఆకడ కరుగుట కనుజుఁ గాంచుటకు । నాకును నీ సింహ నాదంబె గుఱుతు.
నరుఁడు తీఱిన వెన్క నాకుఁ బోదనుచు । హరి పోరుచున్నాఁడో యదియు నేనెఱుఁగ.
ఒకని తమ్ముని బంచి యొప్పఁగించి । రకట పాండవులని యపకీర్తి మనకు."
ననఁగ భీముఁడు నవ్వి: "యశ్లల దేవ! । మన కిరీటికి నేల మహి నిట్టి దశలు!
అనలు తేరును విల్లు హరియును గలుగ । నని సురాసురులకు నతఁడు భీతిలఁడు.
క్షితిఁ దోడఁబుట్టిన చిచ్చునా నీవు (?) । మతిఁ దలంకితి దీని మాన్తు నేఁబోయి."
అని భీముఁ డచటి సేనాధీశుఁ గదిసి, । "విను ద్రోణుబారికి విభుఁ గాచికొనుము.
నృపున కెవ్వనిఁ దోడు నీవిడి తనిన । నపుడు క్రీడికి నిన్ను నటఁ జెప్పవచ్చు.
పోయెద నేలిక పొమ్మన్న పనులు । సేయురాదనరాదు సేవకులకును."
అనిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ: "డరుగు మేఁగలుగ । విను ద్రోణుఁడెవ్వఁడువిభుఁ దేఱిచూడ.
[4]ఉప్పనబట్టైలై యున్నది గురుని । దప్పించుకొన సేన దండింపు చొరుము."
నా విని భీముఁ డానందించి నచ్చి । భూవరునకు మ్రొక్కఁ బొసఁగ నాతఁడును
ఆలింగనము చేసి యనుజు దీవించి । చాల శంఖాది నిస్స్వనములు బెరయ
ననిచినఁ గదలి నెయ్యమున విశోకుఁ । డనువాని నిజసూతు నల్లనఁ బలికె:

---

1. కటుకట్టైన. 2. గురుతనంబడర. 3. సెల్లనచ్చోట. 4. ఉప్పెన. (మూ)

‘ బాణధారల చాయ పదను చూపెడిని । ద్రోణునికై చక్కఁ ద్రోలు మా రథము.
అదె కుమారులమూఁక, యదె రాజలోక, । మదిఁ గొని పసదోలు హత్తి పుష్కరుని.’
అనిచెప్పి నిశ్శంక నరుదేరఁ దాఁకి । మును యువరాజు దుర్ముఖ సుదర్శనులు
విందా నువింద వివింశతి హస్త । బృందారకాభయభీము లన్వారు
జననాథ, దుర్విమోచన రౌద్రకర్మ । లనువార లాదిగా నందంద యేచి
జాతి వైరమునఁ బ్రచండ కాండములు । భీతిగాఁ గురిసి యా భీముచే నపుడు
పర్వి బృందారకాభయ రౌద్రకర్మ । దుర్విమోచనులు మృత్యువుపాలఁ జనిరి;
విందాను విందులు వ్రీలిరి; మఱియు । నందు సుదర్శనుఁ డంతకుఁ జేరె.
చిక్కినవారలు చెదరి పాఱఁగ । నిక్కఁగాఁ బెడతలనేసి భీముండు
రువ్వనఁ బిడుగువాఱుట దోఁప గురుని । నవ్వనఁ గదియుచో నమ్ములఁ గ్రాఁగి
యుగ్రుఁడై భీము: “ నోహో పోకుపోకు । నుగ్రహమని పోవఁ జూచెదు విడువ.
నన్ను గెల్వక నీవు నరుఁడును బోలె । నున్నని మాటల నుడివి పోయెదవా!
ఆట నిన్నుఁ బోనిచ్చి యతనిఁ బోనిచ్చి । యిట మ్రొక్కుబడికినే యేనున్నవాఁడ!”
అనినఁ గోపాంధుఁడై యనిలజుఁ డనియె: । “ నిను వేడుకొనుటయు నిజమె యర్జునుఁడు!
పూని దేవవ్యూహములు చొచ్చుచోట । మానుష వ్యూహంబు మఱి క్రీడి కెంత?
గురుఁడని యొకమ్రొక్కు గొమ్మన నతని । వరుస యెఱుంగక వాక్రుచ్చి.” తనుచు
గద తిప్పి వైచినఁ గడఁగి యాచార్యుఁ । డొదిఁగిన నదివోయి యురు తేరు దాఁకి
మసిప్రోవు చేసి క్రమ్మఱ భీముకడకు । వెసఁబోయె; నతఁడును వేఁజొచ్చె నొడ్డు.
చొచ్చినభీము నీసుతు లడ్డగించి । వచ్చి చిచ్చారు దీవ్రపుఁ దూఁపులేసి
యిందేమి బ్రదికెడి నితఁడని తోఁప । నందడించిన, రౌద్రసంపత్తి నతఁడు
గదగొని పూఁచిన, గర్భముల్ గలఁగి । చెదరిరి; సైన్యంబు చెదరె నచ్చెంత.
ఉన్నతి గురుఁడంత నొక్క తేరెక్కి । మున్నాడి వెసఁబోయి ముద్దర గట్ట
రువ్వజివ్వను గాడ్పు రువ్వ బాణములు । త్రవ్వితండములుగాఁ దఱిమి యేయఁగను
దన సాయకములెంత తానెంత యనుచు । ఘనుఁడంతఁ దన తేరు గదగొని డిగ్గి
వానలో వృషభంబు వచ్చున ట్లొంప । సోనలోఁ దలదూర్చి చొచ్చి యేతెంచి
... ... । ... ...
ద్రోణుఁ డప్పుడు మేనుతుడుచుక లేచి । ప్రాణాశచేఁ దన్ను భావించుకొనుచు
నొండొకరథమెక్కి యొడ్డువాఁకిటనె । యుండెఁ బాండవసేన లొత్తి రాకుండ.

భీముఁడు ద్రోణాదిరథికుల నుత్తరించి యర్జునుఁ జేరఁబోవుట

అంత సారథి వచ్చి యటఁ దేరుచూపఁ । బంతంబుతో నెక్కి పావని మట్టి,
ఘోరాస్త్రశక్తి మహోగ్రఘోషంబు తెలుప । వారక వ్రేయుచు, వాఁడి వేఁడిమికి
భోజాధిపతులుఁ గాంభోజాధిపతులు । నాజాడ గలిగిన యధిపులు మఱియు
సోమరులై స్రుక్కి సుడివడి సురిగి । మోమోట ముసు జెడి మోడ్వడి మ్రొగ్గి
పంచులై పసదప్పి ప్రాల్మాలి పగిలి । కంచుమించై పాఱఁ, గడుసంభ్రమమునఁ
దెఱపిగాంచి బకారి తేరు గోలించి । తెఱఁగొప్ప నర్జును తేరు దవ్వులను
దివ్యలాంఛనముచేఁ దెలిసి పెల్లార్చి, । సవ్యసాచి యెఱింగి చయ్యనఁ దిరిగి
యతనిఁ గాంచి చెలంగి హరియును దాను । వితత శంఖములొత్త, విని ధర్మరాజు
పావని జయము బీభత్సుసేమంబు । నావెంట నెఱిఁగి ధైర్యము దెచ్చుకొనియె. ”
అని చెప్ప భీతుఁడై యాంబికేయుండు : । “ మనకేటి జయమింక ! మారుతి చొచ్చె ;
శిసివరుఁ డొకఁడు చొచ్చినఁ జొప్పునడఁచు. । తనయుఁడేమని చింతఁ దగిలెనోయపుడు!
మొనలెంత వణఁకిరో ముప్పిరి యనికి ! । విననోప సంజయ, విడు కథ. ” యనిన
“ ద్రౌపది నొగిఁబట్టి తడ్డ నాపోవ । నోపితి విది విననోపవా భూప !
పరదుఃఖ నిజదుఃఖ పరిపాటియట్ల । సరిగదా శేషంబు సకలంబు వినుము. ” (౧)
అని సంజయుఁడు చెప్పు : “ నట్లార్చు భీముఁ । గనుఁగొని యేతెంచి కర్ణుండు దాఁకి
భుజముల బహు బాణములు గ్రుచ్చి విల్లు । రజముగా నేసి సారథి మూర్ఛ పుచ్చ,
బొమముడితో వాయుపుత్త్రుండు కర్ణు । విమల ఖడ్గము వైచి వింటికిఁ బఱపి
యొండువింట లలాట మురము బాహువులుఁ । గండలు గ్రమ్మ రక్తము చిమ్మనేయ
వాఁడంత పరశక్తి వైవ వాయుజుఁడు । మూఁడుతూపుల నది మొదలికి నఱికి
సేసకంబొకకోలఁ జించి వక్త్రమున । నేసె నమ్ములు రక్త మిల మడుఁగుగట్ట.
అంతఁ గర్ణుని ఘోరమగు నవ్వు నవ్వి । యింతటఁ దెగఁ జూతు నేను నిన్ననుచు
ధనువంతఁ ద్రుంచి యంతన సూతుఁ ద్రుంచి । యనిలజుఁ డతని రథ్యములఁద్రుంచినను
అలసి కర్ణుఁడు వాఱె; నప్పుడా కర్ణు । బలమెంత చావదు పావనిచేత !
అట్టు కర్ణుఁడు వాఱి యాత్మజు రథము । మెట్టినఁ బఱతెంచి మేదినీవిభుఁడు

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట

గురుని నిట్లని దూఱెఁ: “ గూడునే ద్రోణ ! । చొర విడిచితి సేనచూరఁబో భీము.
శైనేయ పార్థులు చాలరే మొదల ! । నే నెట్లు రక్షింతు నింక సైంధవుని ?

చేకొని వార్ధి శోషించుట గాక । నీ కొఱకఁ డెక్కడఁడే నిలిపెద ననిన?
ఏము సాత్యకి కోడ నీ యపకీర్తి । నీ మీఁద వ్రాలదే! నేరవు తెలియ;
మా భాగ్య మిట్లుండె మాట లింకేల! । ఏభంగి మనకార్య మిటమీఁద?" ననిన
నాతఁడిట్లను: "నాకు నణఁగనివారు । తో తెంచిరెట్లల దూతెద నన్ను?
భీమార్జునుల నడ్డపెట్టరాదనుచు । నే మున్నె చెప్పనా! యిపుడెఱింగెదవు.
సైంధవుఁ గాపున్న సచివులు నీవు । బంధురగతి నడ్డపడుఁడు వీరలకు.
ఏను నిక్కడనున్కి హితవు నీవెఱుఁగు; । రానీక నిలిపితి రాజులనెల్ల;
కావున నే రాను; గయ్యముచోట । నీవున్న జయమగు నెమ్మిఁ బొ." మ్మనినఁ
దను దానె పురికొని ధార్త రాష్ట్రుండు । మరలి యేతెంచుచో, మధ్యభాగమున
మును బోరెఁ జేరునిమ్ముగఁ గ్రీడిఁ గూడఁ, । జనరాక చిక్కిన చక్రరక్షకులు
నొగి యుధామన్యుండు నుత్తమౌజుండు । నగపడ నదలించి యతఁడు పోనీక
యనిసేసె." ననుటయు నాంబికేయుండు: । "వినిపింపు వారెట్లు వెడలిరయ్యేక?
నిరువురఁ గృతవర్మ యెట్లు పోనిచ్చె? । నరుగుట యెట్లు వారంతద?" ననిన
సూతజుఁడిట్లను: "క్షోణీశ, భోజుఁ । డాతెఱంగునఁ దమ్ము నాఁగిన వారు
సంకేతములు చెప్పి చయ్యన రెండు । వంకల నయ్యోడ్డు వ్రచ్చక వెడలి
క్రీడి పోరెడుచోటు కేతులక్ష్యమున । నోడక [1]యెఱఁగి యయ్యొడ్డున కేఁగి
చించుక మఱియుఁ జొచ్చిరి క్రీడిరథము; । నించుక మున్నాడి యితఁడంతఁ గూడె.
కూడి ముగ్గురు నట్లు ఘోరాజిసేయ । నోడక నృపుఁడందు నుత్తమౌజుని
విరథునిఁ జేసిన, వెన యుధామన్యు । వరిసిథారోహంబు వాఁడును జేసె.
ఇరువురుఁ గూడి యయ్యిభపురాధీశు । విరథు విగతచాపు వికృతుఁగా నేయఁ
గుపితుఁడై చాపంబుగొని వాని తేరు । నృపుఁడు రెండుగ నైన నిలువక వారు
తేరులు విడనాడి దేవేంద్రతనయుఁ । జేరరి; పతి శల్యుఁ జేరి తేరెక్కె.
ఆలోన రథముతో ననుపొంది కర్ణుఁ । డాలంబునకు భీము నలుకమైఁ బిలువ
బరిగోల పోటుల భద్రేభమనఁగ । వెరవుగాఁ దిరిగి యప్వీరుండు గదియ
వెడతూపులకు మిన్ను విరివిలేదనఁగఁ । గడు నుగ్రరణమయ్యెఁ గర్ణభీములకు.
నొగలు పతాకలు నొచ్చు రథ్యములుఁ । బగులు రథాంగముల్ పప్పగు విండ్లు

---

1. యేఁగి యయ్యొడ్డుగున. (మా)

తుమురగు గొడుగులుఁ దునియు వర్మములు । సమరభావము దెల్పె నరి నిరువురకు.
కర్ణసైన్యములంతఁ గవిసి నల్దెసల । దుర్ణివారుని భీముఁ దూపుల ముంపఁ
బ్రళయానిలము మేఘపటలంబు విప్పు । పోలువున నా వాయుపుత్త్రుండు విప్పి
కర్ణుని రథసూతు ఖండించి యార్వ । వర్ణింప నరదంబు వాఁడునై వాఁడు
హరియుగ గిరియుగ హస్తియుగముల । కరణి భీముఁడుఁ దానుఁ గలహించిరపుడు.
రథవాజు లపుడు నారాచపాతములఁ । బృథివిఁ గూలఁగ మేను బెండును గాఁగ
ననిఁ గర్ణుఁ గావంగ నధిపతి తలఁచి । యనుజుని దుర్జయుండనువాని ననుప
నేతెంచి వాఁడు నయ్యెడఁ జొచ్చి రణము । వాతూలతనయుతో వారక చేసె.
తేరుఁ దానును గడతేఱునంతటికిఁ । దే రాయితము చేసి ధృతిఁ గర్ణుఁ డలిగి
యనిలజుఁ దాఁకి శౌర్యమును ధైర్యమును । ఘన[1]బలమును దెప్పఁగాఁ బోరిపోరి
జల్లన మెఱుపులుచల్లు మహోగ్ర । భల్లమేయఁగ నది పార్థివుఁ దాఁకి
మండుచు నటఁబోయి మహిఁగాడ, నొడలు । మండి మారుతి వానిమకుటంబు నున్కి
గదవైచి రథము భగ్నముసేయ, వాఁడు । పదచారియయ్యుఁ దప్పక యేయుచుండె.
అప్పుడాతనిదైన్య మధిపతి చూచి । యుప్పార్థివునిఁ దాఁకు మిటఁ బొమ్మటంచు
దుర్ముఖు ననుప వాతూలజుఁ దాఁక । ధర్మమా నాకని తలఁకక వాఁడు
కర్ణున కడ్డమై కౌంతేయు విల్లు । చూర్ణంబుగాఁ జేసి సూతు నొప్పించి
పడగయు గొడుగును బడవేసి యార్వ । పడముడి బొమముడి వడినిడి కడిమి
నుత్తమాంగము కుమారోత్తముఁ బాయఁ । గ్రొత్త కార్ముకమెత్తి ఘోరాస్త్రమేసి
నగుచుఁ గర్ణుని నేయ నాకుఁగా నిట్లు । తెగుదురే నృపులని దీనుఁడై వాఁడు
దుర్ముఖు రథమెక్కి ధూమాయమాన । కార్ముకుఁడై భీముఁ గప్పె నమ్ములను.
వినవయ్య వైచిత్రవీర్య, నీకార్య । మనువు దప్పెడు భంగి నందంద క్రుంగి
దుర్జయు దుర్ముఖుఁ దోలి యాభీము । నిర్జింపఁ దలఁచి యా నృపుఁడంతఁ బనిపె.
ఆరీతిఁ గర్ణుఁడేయఁగ భీముఁడతని । నారాచ వింశతి నాటె, నాటినను
లావేది కర్ణుండు లక్ష్యంబు చెదరి । భూవల్లభుని యాన పొడవడఁ బాఱి
సేనలలోనఁ జొచ్చినఁ, గుమారకులు । జానొప్ప విజయుండు జయుఁ డనువాఁడు
దుర్మద దుష్కర్మ దుష్ప్రహాఖ్యులును । గార్ముకంబులు మ్రోయ ఘను భీముఁ దాఁకి

1. ధైర్యమును. (మూ)

సమరంబుసేయ నచ్చటఁ 'గుమారకులు । రమణ వత్తురుగదా రాజాజ్ఞ' ననుచు
లీల నగ్నుల నావులించు బాణములు । కీలించి యేవురఁ గెడపె భీముండు.
అంతఁ గర్ణుఁడు బుద్ధి నధిపుమన్ననలు । చింతించి యిఁక నిల్వఁ జెల్లునె యనుచుఁ
బ్రాణంబులకుఁ దెగి పావనిఁ దాఁకి । క్షోణి కంపింప నాశుగముల ముంప,
నాశుగతనయుండు నతని విల్ద్రుంచి । యాశాంతములు ముట్ట నార్చి యక్కర్ణు
సూతహీనునిఁ జేయ, బ్రుక్కక శక్తి । సూతసూతుఁడు మిన్ను సోఁకఁగ వైచె.
అదియు నాతఁడు ద్రుంప నన్యచాపమునఁ । బడ నేసి కవచంబు పఱియలు వాపి
శైశవంబున[1]రాలఁ జదిమిన మేను । లేశమాత్రము నెడలేకుండ గ్రుచ్చి
యతని విల్లును ద్రుంప నన్యచాపమున । నతఁడును నతని జోడఱువ్రుచ్చ చేసె.
ఇట్టు పోరాడి రనేకమార్గముల । బెట్టిదులిరువురు బెదరకేమియును ;
ఉదయాపరాద్రుల నొక్కట భాను । లొదవిరో యన మేను[2]లోడెర క్తముల.
రథమంతఁ జెడినను రా రాజుహితుఁడు । రథికుభీముని సరిరా నడ్డపెట్టు
[3]నంతటఁ, గర్ణుసైన్యములును డాయ । శ్రాంతిలేని బకారి శరములఁ బాయఁ
దలఁచుఁ గర్ణుఁడు పాఱఁ, దనకునై రాజ । కులులు చచ్చుటకును గొండొక నిలుచు.

భీముఁడు శత్రుంజయాది కురుకుమారుల మడియించుట

రాజంత నతని ఘోరము చూచి మఱియు । రాజకుమారుల రణ విచక్షణులఁ
జిత్ర చిత్రాయుధ చిత్రాక్ష చారు । చిత్ర విచిత్రులు చిత్రవర్మ్మండు
నట చిత్రకార్మ్ముకుఁ డనువారి భీముఁ । బటుపరాక్రముఁ దాఁకఁ బంపువెట్టినను
సూత పతాకలు జోడు నశ్వములు । వాతవాఁడి మొనంగ వారును దాఁక,
వీరనాచారులు వీరనారాచ । ధారకష్టులు నని తలఁచి భీముండు
తెగ నిండ దూఁబఱ దిండిబాణములఁ । దిగిచి యేష్వార నంచెఁ దీఁట గొంతణఁగ.
అంతఁ దే రొడఁగూడి యంగాధరాజు । కౌంతేయుఁ దాఁకి యుగ్రపుసాహసమున
నాంజనేయుని నేయు హరివైరి వోలెఁ । బింజపింజ చొరంగ భీము నోనేసి
గద గదఁ జించుచుఁ గదనోగ్రుఁ డగుచుఁ । బదరి చూచుచు విల్లు భంజించి యూర్వ
నావేఁడి కులుకక యలుక విల్గొనిన । పావనిఁ బొగడిరి బలములు సురలు.

---

1. జాలజడిసిన. 2. లొండె. 3. అంతఁ గర్ణునిసైన్యగములును. (మూ)

పావని యిట్లు చాపము దాల్పఁ జూచి । చావు గండము వచ్చు శరముల ననుచుఁ
గర్ణరక్షార్థమై కౌరవేశ్వరుఁడు । వర్ణింప మదనుఁ డన్ వాని వికర్ణు
శత్రుంజయుని శత్రుసహుని సుదేహుఁ । జిత్రబాహు ద్రుమనాఖ్యుఁ జేసూటిఁ బనుప
జూదంబునకు ధర్మసుతుఁడు ధనంబు । లాదట నొడ్డినట్లయ్యెఁ జూపఱకు.
మారక యిట్లు కుమార సప్తకము । భూరిసేనలు గొల్వఁ బొంకమైఁ గవిసి
గాడ్పునందనుఁ దాఁకఁ గర్ణుపైఁ జేయి । మోడ్పక నతఁడు ననేక బాణములఁ (?)
బఱపి సేనలు ద్రెవ్వఁ బతినొవ్వ వారి । నఱకె దామెనకట్లు నఱకిన యట్లు.
అపుడు కర్ణుఁడు: "దీమసమెుతినే నేఁడు । నృపకుమారుల" కని నిట్టూర్పుతోడ
ముగియనిరణము భీమునితోడ మఱియు । జగములు బెదర నచ్చటఁ జేయుచుండ
నీసున బలములు నెక్కి పెల్లార్చి । యేసియు బండికల్లెత్తి వైచియును,
అమ్ముసలముల మహాశూల గదల । [1]రిమ్మియుఁ బాషాణవృష్టి ముంచియును,
గరికళేబర తురంగమ కళేబరము । లురుశక్తి వైచియు నుఱికి సైఁబడియు
సూతాశ్వములఁ జంపఁ జూచియుఁ బెకు । రీతులఁ బెనఁగి రేరికిఁ ద్రోవ లేక.
అనలాస్త్రముల భీముఁ డాతట్టు ముట్టి । యనువుగాఁ జించి కర్ణుని విల్లుద్రుంచి
యది రవిమోల్కాపాతమని దోఁప వాని । పదకఫురత్నంబు పడనేసి యార్చి
కలువదండ విధంబుగా నోలి నొసల । సిలిపె నారాచముల్ నెఱి నాలు రెండు.
సైనికులపుడు మాంసపు మిట్టులెక్కి । వానిఁజూచిరి పోటునదలి నిశ్చలత.
భీముఁడిట్లు జయంబు పెనుపఁ గర్ణుండు । హేమరేఖా చాపమెులమి సంధించి
ఘన భీమచాప భంగము రాము కరణి । నొసరించి యవ్వీరునురము నోనేసి
యనువొప్ప నతని యుగ్యముల పగ్గములు । దునిమి సూతుని నొంపఁ దురగంబులంత
సాగక నొగలతో సందడి గొనఁగ । ధీగతి నతఁడు పృథివికిని దాఁటి
తలవీడఁ బాఱి యుధామన్యుతేరి । బలునొగ లెక్కె భూపా! చిత్తగింపు.
అరద మీ తెఱంగైన ననిలజుఁడలుక । నురు కార్ముకమున కుద్యోగించుచోటఁ
గర్ణుఁడావిల్లును ఖండించి పడగ । చూర్ణంబు సేయు నాశూరుండు గొనక
శక్తి వైచిన, బాణశక్తి నాశక్తి । రక్తుఁడై పతిచూడ రాధేయుఁ డడఁచె.
పలకయు వాలును బట్టి బకారి । పలక ఖండించినఁ, బట్టెది యతఁడు

---

1. విమ్మయ్యు. (మూ)

నసిపైచి కర్ణు శరాసనంబణంచి । వెస వాని తేరికి వ్రేఁగొప్ప దాఁటి
దాయ, చిక్కితివని తడవుచోఁ గర్ణుఁ । డాయెడ నిలువ ధైర్యములేక తొలఁగి
పడగ కంబమునకుఁ బట్టుగా నిడిన । పొడవైన పీఠకంబున మేను డాఁచి
వంచనగతి నుండ, వడిఁ బాఱఁ బోలు । నంచుఁ బాఱినచొప్పు నటుగానకతఁడు
రథము క్రిందికిఁ బోవు రాధేయుఁ డనుచుఁ । బృథివికి దాఁటి యా భీముండు వెదక
దొంటి నేమంబుగఁ దోఁచి కర్ణుండు । వింట నారసములు వేఁడిమిఁ దొడిగి
యన్నిరాయుధు భీము నరదంబు లేక । యున్న సాహసముతో నుగ్రుఁడై యేయ,
నలసియు వెన్నీక యావృకోదరుఁడు । మలసి తేరికి దాఁట మఱి యన్యగాక
యా నరుశరముల నటు నిటు నడిన । సేనావ యవములచే నొడ్డి కొనుచు
నవి ఫుచ్చివైచుచు నంగంద పోవ, । నిపిడిన వాని నన్నిటిని నున్నుచును
ఖలు వాక్యములకంటెఁ గడువాఁడియైన । యలుగులు వాఁడు దేహమున నాటింప
నిర్వహింపఁగ రాక నీకువహారుఁడును । సర్వసేనలు చూడ జనమొప్పఁ బోయి
తేరికి రారాని దెసఁ బార్థపతిత । వారణ శవపర్వతములలో డాఁగె. (?)
డాఁగిన వాఁడు వెంటనె తేరు డిగ్గి । యేఁగి ధర్మవిచార మించుక లేక
యారీతి రణమున నలసిన భీము । దూఱొప్ప విరథుఁ గైదువులేనివానిఁ
జంప విచారించి జనని వాక్యమునఁ । జంపక కర్ణుండు సత్యసంధుండు
భీముఁడు సొచ్చిన పీనుఁగుప్రోవు । భూమీశ, వింటికొప్పునఁ బాయఁ ద్రోసి
యదిగొని వాని మహోజఠరంబు । మద మొప్పఁ బొడుచుచు మాటలిట్లాడె :

కర్ణుఁడు భీమసేను నవమానించి నీచోక్తులు వల్కుట

" వండిపెట్టఁగఁ బొమ్ము వాయుజ, నీకు । భండనం బేటికి బహుభోజనుఁడవు ?
మునివృత్తి వనవాసమున కీవు దగుదు ; । తనర నెన్నఁడును క్షాత్రమునకుఁ బడకు.
అసికి నచ్చిననేమి యనదల వెదకి । పెనఁగుము బలియురపైఁ ద్రోసిపోకు.
పోపొమ్ము బ్రదుకుము పొరిగొన నిన్ను ; । శ్రీపతి పార్థులఁ జేరుము పాఱి. "
అనునంతఁ గ్రీడికి హరి భీముఁ జూపి : । " వెనుకయట్టులు వీని విడిపింతు గాక
మనకుఁ దోడైవచ్చు మానైకధనుఁడు । తనకిట్టి దశ వచ్చె దైవాజ్ఞ నకట !
ఎప్పటినుండి వీరిట్లు పోరెదరొ ! । గుప్పునోపు నితండు కురుసేన నొవ్వ. "
అని చెప్పఁ గ్రీడి ప్రత్యాలీఢ పాద । మొనర వెన్కకు విల్లు నొడలును ద్రిప్పి

పలునారసములేయఁ బాఱెఁ గర్ణుండు । సెలలవిసినయట్లు చిమ్మె నెత్తురులు.
పౌనర మాంత్రికు మంత్రమున రావి విడిచి । చను బ్రహ్మరాక్షసు చందంబు దోఁపఁ
బాఱెడు కర్ణు నప్పార్థుండు మఱియుఁ । దీఱఁజూడఁ దలంచి దివ్యాస్త్రమేయ
నది నెఱింగి పరార్థ మాచరించుటకు । నని ద్రౌణి గనుమూడె నర్థమార్గమున.
తునిమిన ద్రౌణిఁ బార్థుఁడు గాడఁ జూచి । యనలున కనలంబులైన బాణముల
వెన్నడించినఁ దేరువిడిచి వాఁడఱిగి । పన్నిన కౌరవబలములోఁ డాఁగె.
అంత [1]నివ్వెఱమాని యాటలేచి భీముఁ । డంతనంత విశోకుఁ డరదంబు దెచ్చి
కూడినఁ దేరెక్కి కొఱఁత చిత్తమున । వాడుచు నరుఁజేర [2]నడివడి నడచె.
వారియోగము చూచి వగశక్తి యెక్కి । తేరు సాత్యకి యట్టిదెసకుఁ దోలించి
నెఱి నలంబుసుఁడను నృపుఁడు మార్కొనిన । నఱికి, వానిబలంబు నలుదెస పఱపి,
మదమున మఱియుఁ గుమారవర్గంబు । గదిసిన శరవృష్టి గప్పుచు నిగిడి,
యువరాజు విరథుఁగా నొనరించి వానిఁ । దవిలిపట్టఁ దలంపఁ, ద్రైగర్తులార్చి
వేయితేరులవారు వీరులు మఱియు । నాయెడ నెక్కుచో, నతఁడెల్లవారి
భూరి బాణంబులఁ బొదివియు నూఱు । తేరులు విఱిచి యద్దెస పౌఁజు విప్పి
పోనడఁగించి విప్పిన సూరసేన । సేన దాఁకిన నందుఁ జిక్కక యతఁడు
వీచులఁ గదలని వేదండ లీలఁ । ద్రోచుక చనిచని తోడ్తోన మఱియుఁ
గాళింగు లెక్కినఁ గలగుండు వెట్టి । యాలీల మఱియు సైన్యములెక్కుఁ దఱిమి
జననాబ్ధి దాఁటిన సంయమివోలె । శినివరుఁ డొకదరిఁ జేరినట్లగుచు
నేద దేఱఁగఁ జూచి జిష్ణునకతని । యాదవేంద్రుఁడు చూపి యప్పుడిట్లనియె:
‘గురు భోజ కాళింగ కురుకుమారకుల । గురుశక్తి గెలిచి నీ కూర్మి శిష్యుండు
ఇదె వచ్చె మనకింత హితకారి గలఁడె! । మది మెచ్చఁదగు.’ నన్న మఘవాత్మజుండు:
“ఎక్కడి హితమది! యేఁ దన్ను బతికి । నక్కడ రక్షగా నర్థించి పెట్టి
వచ్చితిఁ; దనకు రావచ్చునే యిట్లు! । చెచ్చెఱ మఱచెనో సేనాని ప్రతిన!
ఈ మారుతియు వచ్చె, నింతకు నృపతి । యేమాయెనో! వీరి నిటఁ దాన తఱిమె.
వైరి వ్రాలఁడు ప్రొద్దు వ్రాలెముఁ గాని; । పోరామి యీరీతిఁ బుట్టునే మనకు!
అదిగాక సాత్యకి నలసిన వానిఁ । బొదివెఁ గదే వీఁడు భూరిశ్రవుండు!

1. నిట్టడ. 2. వడముడి. 3. భక్తి. (మూ)

తానింత డయ్యెఁడు తనడప్పి దీఱఁ । గానఁ డీతండేమి గాఁగల వాఁడొ!
పూర్వవైరంబది పొమ్మన్నఁ బోదు । సర్వంబుఁ గూడె నీ సైంధవు వధకు."

భూరిశ్రవుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమొనర్చి మడియుట

అనునంత: "నిలు నిలు మటఁ బోకు పోకు । శినివర, నాచేతఁ జిక్కితి గాదె!
పాఱిన విడువఁ బాతాళలోకంబు (?) । దూఱిన విడువను ద్రుంతు నధింతు.
నిన్ను బుత్తెంచిన నృపునకు భయముఁ, । బన్ని నీకొదిఁగెడి భటునకుఁ బ్రియము,
నీరాక కలరిన నేఁటి కిరీటి । శౌరుల కలపును సవరింతు." ననుచు
వీరుఁడు దివ్యాస్త్ర వేదియు నైన । భూరిశ్రవుఁడు భూరిభుజుఁడు దాఁకినను
దననొప్పి నూత రథ్యంబుల నొప్పి । మనసునఁ బెట్టక మాధవానుజుఁడు:
"ఓరి! నీవా నాకు నొకయెదురింక! । చేరి యిట్లాడిన జిహ్వ కోసెదను.
మెత్తనఁ బోవేల? మీకెల్ల వేరు । విత్తు నన్నెఱుఁగవే వృష్ణులలోన!
పోరాడి బొందితోఁ బోదుగా." కనుచు । ఘోరాజి ఘోరభంగుల నమ్ములేయ,
భూరిశ్రవుండు నప్పుడు పెచ్చుపెరిగి । దారుణ మర్మవిదారణాస్త్రముల
నావీరుఁ బొదువ మహాదంద్వ యుద్ధ । మావేళఁ జెలఁగె భయంకరమగుచు.
'పడె గెల్చె నొకఁడు లోఁబడె గెల్చె' ననుచు । నెడనెడ జనవాక్య మిరువురఁ బ్రాఁకె.
వింటిపోక పతాకవిఱుగు రథ్యముల । గెంటె దిరికి నెఱఁగింపరు వెసను.
నొచ్చుట పగులుట నొగులుట బాణ । ముచ్చిపోవుట గాన రుల్లంబునందు.
చచ్చియు బహుభంగిఁ జరియించి పడక । యచ్చలంబులు మానవని తోఁచెఁ బ్రజకు.
అంత నొండొరుల రథాశ్వ సారథుల । నింతలింతలు చేసి యిలకును దిగక
యేటులాటకుఁ జొచ్చి యిరువురు విండ్లు । మోటులై జోడులు మొదలికిఁ బోవ
గదల ముద్గర పరిఘంబులఁ బోరి । పదపడి కత్తులుఁబలకలుఁ గొనుచుఁ
బాద సంచారులై పలుముష్టిఁ బోరి । మేదిని నెత్తుట మేదిల్ల నిలిచి
యులవులఁ దీప్పక యతి చిత్రగతులఁ । దలపడి వెండియుఁ దమ యాగ్రహముల
వేయుచోఁ, బలకలు వేట్లచేఁ దెగిన । కాయవంచనఁ గన్నుగలిగి తప్పుచును,
[1]దారొండొరులతోడఁ దాఁకి బిట్టెగసి । యూరువు చెమటలు నుగ్రులైయంతఁ
గత్తులు దునియు వో ఘన మల్లవిద్య । మొత్తులాటకుఁ జొచ్చి మోములు దాఁకి

1. దారలొండొంటితోఁ దాఁకిచిచ్చెసంగి. (మూ)

యురముల భుజముల నొండొరులొత్తి । కరచరణంబులఁ గ్రంకుగాఁ బెనఁగ
హరి యిరువురఁ జూపి యర్జునుఁ బలికె: । " పరికింపు శిష్యుని [1]పాటు కిరీటి!
యలసినవానితో నలయని వాని । కలహంబు విషమంబు గణుతింపవేమి?
ఒగి నొంటి మనకుఁ దోశ్తోసగింప నచ్చెఁ । దగఁ గాన సాత్యకిఁ దలకొనఁ గాదె! "
యనినఁ బార్థుఁడుపల్కు: " సదియట్లతగును । వినుము నాకెపయీడు విమతసంకటము.
ఎక్కటిఁ బోరుచో నిట్లేయరాదు । తక్కటి స్రుక్కుఁడై తాతయు సోమదత్తి!
ఇట్టయ్యు నీయాజ్ఞ సేసెద. " ననఁగ । నట్టిచో మేలుచేయై సోమదత్తి
పృథివిపై శైనేయుఁ బెనఁగఁ బెనఁగ । శిథిలునిగాఁ ద్రోసి చేయొక కాల
నురమొక కాల నత్యుగ్రుఁడై త్రొక్కి । కరవాల[2]యును వాని కంఠలక్ష్యముగ
నాయెడఁ గరకంకణార్భులు మెఱయ । వ్రేయఁ జేయెత్తిన, వెన్నుండు మఱియు
వ్రేయు మేయుము పార్థ, వేయస్త్ర మనిన । నాయన తాతశౌర్యము మెచ్చుకొనుచుఁ
బూఁచి గాఢాకృష్ట భూరి భల్లమున । నాచేయి దునిమె సైన్యములు శోకింప.
ఆరీతి జయసిద్ధి యాఱడి వోన । భూరిశ్రవుం డాత్మఁ బురపురఁ బొక్కి
' యక్కటా! [4] యిట్లేసినతఁ డర్జునుండు । తిక్కన వాఁడింత ధన్విగాఁ' డనుచు
మోమటు త్రిప్పి యమ్మనిపూర్ధ్వుఁ జూచి: । " యేమయ్య పాండవ, యిదినీకుఁదగున!
నీ మాను మిదిగాదు నిన్నేమి చెనక; । నీ మాడ్కి రణధర్మ నిధులును లేరు;
ఎవ్వారు చెప్పినా రీబుద్ధి నీకు? । అవ్విష్ణుఁడో? కాక యజుఁడో? హరుండో?
ఏమఱిపాట నిట్లేయుదే? " యనిన । " నోమహాత్మ! యధర్మ మొక్కింతసేయఁ;
దనవాని కాజిలోఁ దగవు ఓడ్పకుట. । నిను నుపేక్షించిన నీవారి దూఱు;
మలసిన సాత్యకి నతిఘోరవేళ । నెలకొని నొంచితి నీ కేటితగవు?
అన్న! మీరందఱు నభిమన్యు నట్లు । మన్నిగొందురె ధర్మమార్గస్థులేని? "
అనిన [5]నేయుత్తరం బతఁడీయకున్న । మనుజ నాయకులును మంత్రులు భటులు
దూఱిన నట్లు పార్థుఁడు వారిఁ బలికి । జాతిసద్భృతి నంత సంబంధిఁ జూచి:
" యకట భూరిశ్రవ! యాజి నీకట్టి । వికృతి వాటిల్లనే వెడరాజనీతి?
కౌరవ్యుఁ డీకర్మగతిఁ బోవుఁ గాక । [6]వీర, నీకొదవెను వీరైక ముక్తి;

1. పాటి. 2. మెత్తి కరకంఠలక్ష్యమున. 3. కృష్ణ. 4. యీరీయేటు అర్జునుఁడుగాని.
5. నిరుత్తరంబతఁ డియ్యకంత. 6. వీ రని కొవదని వీరైక యుక్తి. (మూ)

ఇంత నేఁజేసితి; నీవు నా ప్రతిన । చింతింపు నాకట్లు సేయక పోదు. ”
అనిన సాత్యకి వీడి యతఁడున్న నేల । ఘనబాణముల శయ్య గావించి యందుఁ
బ్రాయోపవేశంబు పాటించి శాంతి । నాయాత్మఁ బ్రాణముఁ బై యర్థిఁ గూర్చుండ,
సాత్యకి లేచి శస్త్రము సంతరించి । సత్యభీతి నడంచు శౌరి భీముఁడును
ఘన కృపాశ్వత్థామ కర్ణులు వలదన్న । వినక భూరిశ్రవు వెసఁద్రెవ్వ నేసె.
ద్రేసి వారించిన వీరులఁ జూచి । “ నానావమానముల నన్యాయ మెక్కడిది?
కర్ణ కృపాది రక్షకులుండఁ గాదె । వర్ణింప నే వీని వధియించినాఁడ.
ఒంటిమై నలువుర నుండఁ బ్రాణములు । గొంటి రొక్కభిమన్యుఁ గుఱ్ఱచందమును !
తారువట్టిన నీతి తమకును గలిగె; । వారింపఁ బనియేమి వచ్చె నావగయు. ”
ననియె నంత ననంతత్మకున సద్గతికిఁ । జనియె దివ్యులు చూడ సౌమదత్తియును.
ఇంత వైరము వీరి కేట్లాయె ననినఁ । గొంత చెప్పెద విను కురురాజ, తొల్లి

సాత్యకి పరాభవ కారణము

దేవకుండను రాజు దేవకీ దేవి । కావల వీర స్వయంవరోత్సవము
సేయుచో, నచటికి శిని వీని తాత । యాయుత యదువంశ్యుఁ డరిగి గర్వమున
రాజుల నోడించి యూ రాజాస్యఁ గొనుచు । రాజమార్గంబున రాఁ, జూడలేక
భూరిశ్రవుని తండ్రి భూపసోమదత్తుఁ । డా రథికునిఁ దాఁకి యాలంబు సేయ
[1]వీరులు మదినొచ్చి విరథులై వ్రాలి । ధారుణి నిరువురుఁ దలపట్లు పట్టి,
శిని సోమదత్తు నిర్జించి సూతృప్తునిఁ । గొన కొప్పుపట్టి గాల్కొన నీక యీడ్చి
తన్నియుఁ జంపక దయపుట్టి విడువఁ । దన్నవద్ద యతండు తడయక పోయి
హరునకుఁ దపము సేయఁగఁ బెద్దకాల । మరిగె; మింటికి శిని యరిగె నాలోన.
ఆతని సుతుండును సంకటఁ జూప । భూతేశుఁ డంతలోఁ బొడచూపి కృపను
‘ ఓ సోమదత్త, నీకు నయించు సుతుఁడు । చేసు (?) వానికి నొప్పి శినిమనుమనికి.
పోనుగ్ర నీ ’ వని చెప్పి పోవుట వీరి । కిను మిక్కిలి రణమయ్యె నిట మీఁద వినుము.
భూరిశ్రవుండట్లు పొలిసినఁ గ్రీడి । తేరు సైంధవునకై తిరిగింపఁ జేసి

1. వీరికి(మూ).

కర్ణుఁడు సాత్యకితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట

వెనుక వీక్షింపుచో విను కర్ణుఁడపుడు । శినివరుతో నాజి సేయుచున్నాఁడు.
తమ జోదు వడినఁ గ్రోధమునఁ గర్ణుండు । శ్రమము దీఱిన నుబ్బు సాత్యకి పెనఁగ
నయ్యాజి ఘనమయ్యె; నంత సాత్యకికిఁ । జయ్యన రణమబ్బె జననాథ, వినుము.
ఇట్టున్న నాఁ డాజి కేఁగుచో నెదుర । నెట్టన హరియిట్లు నిజసూతుఁ బలికె:
"ఒక సన్న శంఖ మే నొత్తెదఁ గాని । సకల యత్నముఁ దేరు సారథి, తెమ్ము.
ఎచ్చట నెవ్వని కిమ్ము డెప్పరము । వచ్చునో నేఁటికి నలయు నిన్నియును."
అనివచ్చి పాంచజన్యము హరియొత్తఁ । గొనివచ్చి కాంచె నక్కశలుండు తేరు.
తెచ్చి కాంచిన మెచ్చి దేవకీతనయుఁ । డిచ్చఁ బుత్తెంచె [1]శినీంద్రున కదియు.
ఇట్టి సాత్యకిఁ జూచి యింద్రనందనుఁడు । నెట్టన శౌరితో: "నీ వింక రథము
బలువిడి రాధేయుపైఁ బోవనిమ్ము । చలము రెట్టింపంగ సాత్యకితోడ
నలుకఁ బోరాడెడి నంగ రా." జనిన । జలజాక్షుఁ డనికి సాత్యకే చాలుఁ;
బోనిత్తు రథమని పూఁపున్మై నడవ । శైనేయుఁ డిటఁ దేర చదిపి రాధేయుఁ
బఱపినఁ గౌరవబలము పెక్కండ్రు । తెఱపియీ కవ్వీరుఁ దేల్చి రస్త్రముల.
... ... । ... ...
అప్పుడు హరి రథంబగుట తద్రథము । ... ...
ప్రొద్దు పోకకు యుద్ధభూమి కే తేర । నద్దారకుండు సాత్యకిఁ గదియించి
హరి ఖురంబులు మ్రోయ హరి తేరు గొనుచు । హరిఁ జేరె ననుటయు నాంబికేయుండు:
"ఎందు సంజయ, వినమిట్టి చోద్యములు; । కుందు లేదసరాదె కుంతి సూనులకు.
అనిఁ గ్రీడి నింక సాత్యకి గూడె నెట్లు । మును గూడి నట్టి భీముఁడు చేసె?" ననఁగ
నా సూతజుఁడు పల్కె: "నట్లు కర్ణుండు । వాసిపోఁ బలికి పోవఁగ భీముఁడేఁగి
బీభత్సు రథమెక్కి పెద్దయుఁ బ్రొద్దు । భ్రూభంగమున మాట పూన్పక యుండి
తగఁ బార్థు మఱిపల్కెఁ: "దమ్ముఁడా! నాకు । పగవవు మీలోనివాఁడనా యేను!
చిక్కినచో నన్నుఁ జిన్నఁబో నాడె । నక్కర్ణుఁ డేఁ బోయి యతనిపైఁ బడుదుఁ;
జత్తుఁ జంపుదు వాని సాగనీ." ననినఁ । జిత్తంబులోఁ గుంది జిష్ణుఁ డిట్లనియె:

1. శైనేంద్రున. (మూ)

" అన్న, నా చెవి సోఁక నాడె నిన్నతఁడు; । నన్ను నాడుటగాని నలి నిన్నుఁ గాదు;
సైరింపు మది నే విచారించుకొందు; । నీరసాత్ముఁడు వాఁడు నిన్నాడువాఁడె!"
అని క్రీడి కర్ణున కభిముఖం బేఁగి । " వినర భీముని నేల వెడమాట నాడితివి?
తతనికి నీకు లేదా యంతరంబు? । అతఁడు నిన్నాడెనే యందంద నిజముగ?
ఇప్పుడు గదర శినీంద్రుండు తఱిమె! । ఎప్పుడు గలగర్వ మేటికి వీను;
ఎడపక గెలుచు వారెల్ల నీయట్లు । ... ...
... ... । ఏపాటు పడుదువో యెఱుఁగు నాచేత!"
అని తేరు వానిపై నతఁడు తోలింప । ఘన రథంబట యున్న కర్ణుండు పఱపి
నిలిచి బిట్టేయుచో నీ సేనలెల్లఁ । గెలఁకుల నిగిడి కిరీటి నేయుఁగను (?),
ఆ తీవ్రరణము దేవాసుర రణము । తాతమై నిగుడుచోఁ, దలమీఱి నపుఁడు
శైనేయ వాయుజ సహితుఁడై వారి । దానేయునపుడు నీతనయుండు గదిసి
కర్ణునిఁ బలికె: " నాకర్ణింపు కర్ణ! । యుగ్ణంబున వాఁడె యప్పుడు జాఱె;
నించుక *నిలుపు నాకిది నీవరంబు । పెంచికైఁ గాలెదు బీభత్సుఁ డింక;
ఇతనికై మఱి చత్తు రితరపాండవులు; । క్షితి నాకు నీవ యిచ్చిన వాఁడ వగుదు;
శల్యుండు నేను నశ్వత్థామ కృపుఁడు । తుల్య తేజోనిధి దుశ్శాసనుండు
నీకుఁ దోడగుదుము నిక్కువం." బనిన, । ఆకర్ణుఁ: " డయ్య, నేనట్ల నిల్పెదను;
భీముచే నొడలెల్లఁ బిండయ్యె నైన । నేమాయె మాన సహితుఁడనై నిలుతు.
నీవఁట పంతువు నేఁడంత నన్ను । లావును జలము నేలా డాఁపనేర్తు?"
నని సర్వసేనల నర్జునుమీఁద । మొనకట్టఁ జేసి యమూర్ఘచిత్తుండు
శల్యాది భటులతో సన్నద్ధుఁడైనఁ । గల్యాణవిధి నాజికై కొని నపుఁడు
చిత్ర విచిత్ర విశేష బాణములఁ । జిత్రభాను కృశాను చేష్ట రానేసి,
యాసేనఁ బడిన రథావయవములు, । గీసిన ట్లొరగిన కేతుదండములు,
జబ్బుగాఁ దొఱగిన చాపదండములు, । గుజ్జైనగూడైన కుంజరాంగములు,
నట్టలై తునిసిన యశ్వదేహములుఁ । దెట్టువచేసె నద్దెన రక్తనదికి.
చేసి యంతటఁ గర్ణు శితబాణ నవతి, । నా సుయోధను గిట్టె యతులాస్త్రవృష్టి,
మద్రాధిపతిఁ గూడి మార్గణద్విశతి, । నా ద్రౌణి కుఱికి శితాశుగత్రిశతి,
యువరాజు మాఁర్కొని యురుతర స్థితిని । దవిలి క్రోధింప నంతట విచ్చిపోక

* 'అర్జునాదుల' అనుకర్మ అధ్యాహార్యము.

యరుణు గ్రుంకించెడి యూస నందఱును । బరుసా(స్త్ర) కోటులు పఱుపఁ, గిరీటి
యొనరిన పస వానినొక్కటఁ బెక్కు । తునియలు సేయుచుఁ ద్రోచుక నడవ
సైంధవుండును వారిసందుల వచ్చి । గంగశాళియు సేయఁ గాంచి యున్నరుఁడు
కర్ణాదు లడ్డంబుగావున వానిఁ । జూర్ణంబుగా సేయఁ జొప్పడ [1]కలిగి

కర్ణార్జునుల ద్వంద్వ యుద్ధము

శైనేయ వాయుజ సహితుఁడై కర్ణు । నోనేయ వాఁడును [2]నొప్పికి నోర్చి
వెడఁగులై ద్రేఁగ్గైన వేఁడి నారసము । లశరి మువ్వురి [3]యెదలంట నేయుచును
నిలిపిన, నా నాయకులు నంతఁదెలిసి । లలి వాని రథము సల్లన నాటనేయ
నిట్టుగాదని క్రీడి యేనూటఁ గర్ణు । బుట్టించి విలుఁద్రుంప మూర్ఛిల్లి వాఁడు
నంతలోపలఁ దేఱి యన్యచాపమునఁ । గొంత యేపుగఁ గ్రీడి కోపించి మఱియు,
వాని ప్రాణము ద్రోవ వడిగలతూపు । భూనభోంతరములు పొగయ నేయుటయు,
నది ద్రౌణి దునిమె నయ్యర్ధచంద్రమునఁ; । బొదివెఁ గర్ణుఁడు నస్త్రముల మఱినరుని.
నరుఁడంతఁ బనికి విఘ్నము పుట్టుననుచు । మరణాంతధీరుఁడై (?) నూర్వి ఘోషింప
రాధేయు వివిధ నారాచ పాతమున । బాధింప, నెడసొచ్చి పైపై బలంబు
పవనజు శైనేయుఁ బార్థు బిట్టేయఁ । దవిలి పార్థుఁడు విప్పి తనపేరువాడి
యలుగుల వఱ్ఱుగానం గాధిరాజు । సలయించి విరథుఁ జేయఁగ ద్రౌణి యరిగి
తేరికిఁ గర్ణుఁ రాఁ దివుచుక ఘోర । నారాచములఁ బార్థు నాట శల్యుండు
వృషసేన కృపులును వెంబడి సేయ । నిషుపరంపరఁ ద్రెవ్వ నితఁడు నేయుచును
దొరలెంత వెనుకకుఁ ద్రోచినఁ బోని । పురదారి సైంధవుఁ బొదువఁ జూచియును,
అవనీశు పనుపున నఖిలసైన్యములు । వివిధ హేతివ్రాత నివహములై గవిసి
విన్వచ్చు రక్తముల్ వెడలనేయుటయు । నొవ్వియెన్నక వారి నోనేసి తఱిమి
తెఱపి సైంధవుఁ గాంచి దివ్యబాణంబు । పఱపి వానిపతాక పార్థుండు దునుమ
వాఁడు నర్జును శౌరి వాజులఁ బడగ । వేఁడి నారసముల వ్రేఁగుగా గ్రుచ్చి
తోడఁబడుచున్నచో దొరలు కర్ణాదు । లెడ చొచ్చి కాచి రనేకభంగులను.
అట్టుగా సైంధవు హరులును నొచ్చెఁ । దిట్టనగతి సారథియు భస్మమయ్యె.

---

1. గలిగి. 2. నొప్పికనోర్చి. 3. నెడనాట. (మూ)

పాండవుఁ డావేళ బాణంబు వాతి । కండవాని నరాతిఁ గానమి నలిగి
వెస నొడుగఱచుక పిఱుల దిక్కు । బిసరుహాక్షుని దిక్కు బిట్టు చూచినను,
హరి నరుపాలిటి యాప్తదైవంబు । నరుని నొయ్యనఁ బల్కె : " నర, యిట్లుగాగు
చలము సత్యము నీకఁ జాలు ; సైన్యకుల । గెలుచుక చొచ్చు తాఁకెడి దింత లేదు.
ఆ తిమిరారి మాయాతిమిరమున । జాతిగాఁ గప్పెను సంజ దీపింప.
అప్పుడార్తురు యోధు లసిపట్టు మఱచి । చప్పట లిడుదురు సత్యంబు మసల.
సైంధవు నత్తఱిఁ జంపుము ; లోక । బాంధవు [1]మఱి చూపఁ బరుఁడేప్పుఁ గాక. "
అనిన నాగతిఁగాని యరిఁ ద్రుంపరామిఁ । దన శౌర్యహాని కాతఁడును పొక్కుచును
జింతింప, శౌరియు శీఘ్రమే యట్టి । మంతనంబొనరించి మాయ యంపినను
అదివోయి యావేళ నస్తమయంబు । గదిమినట్లుగ భానుఁ గప్పెఁ ; గప్పుటయు
నంధకారముఁ బోల నొదల యెత్తి । సింధురా జార్పులు సేనచే వినుచుఁ
జల్లగాలికి లేచు సర్పంబు వోలె । నెల్లదిక్కులు చూడ నింతలో శౌరి
తేరిపై నిలుచున్న దేవేంద్రజునకు । పిరుసి సైంధవు వ్రేలఁ జూపుచును

అర్జునుఁడు సైంధవు తల దునుముట

"ఏయుమేయుము పార్థ, యిదె వైరిశిరము । పాయక యున్నది పడమర దిరిగి ;
ద్రోణి యస్త్రమునచ్చుఁ దడసిన. " ననిన । నేణాంకధరుఁ గ్రీడి యిచ్చలోఁ దలఁచి
యాశీవిషము వోలె నతిభీమమైన । పాశుపతాస్త్రంబు పదరక తిగిచి
గంధ మాల్యంబులు గానరాఁ దొడిగి । సైంధవు కుత్తుక చక్కఁ జూచుచును
విడిచిన నది వేగ విధముగ నెగసి । యుడువీధిఁ గోటి సూర్యులవోలె నగుచు
నరుదెంచి వ్రాలి నీ యల్లుని శిరము । హరియించెఁ బతిచూడ నశ్రమలీల.
హరియించి మింటికి నది పాఱనైచి । శిరము క్రమ్మఱ వచ్చె సవ్యసాచికిని.
అంత మాయ హరించి హరి సూర్యుఁ జూప । నంతంత మనసేన లాజికిఁ గడఁగె.
మాయ యిట్లు హరించి మఱఁదితో శౌరి : । "యేయుమేయుము తల యిలఁబడనీక ;
యంబకంబుల నిల్పు మంబరవీధి ; । శంబర రిపురూప, సత్య మీక్రియకుఁ
గథగల. " దని చెప్పఁ గథయును వినుచు । రథికులు దెగి యేయ రణము సేయుచును

1. హరి. (మూ)

దలపడనీక శస్త్రములఁ నొడ్డుచును । జెలువొందె నవధాన సిద్ధుఁడై నరుఁడు.
ఏమని కథచెప్పె నిట శౌరి యనిన । భూమి సైంధవుతండ్రి పూర్వకాలమున
సింధురాజ్యంబు రక్షించుచు నుండి । యంధకారిఁ దపంబునందు మెప్పించి
పట్టిగా నీతనిఁ బడసెఁ బెంపెసఁగ. । అట్టిచో నృపుఁబల్కె నాకాశవాణి:
"వినుము వృద్ధక్షత్ర, వీనిమస్తకము । తునుము నేమరియుండ సమరములో వైరి;
ప్రతికార మేమైనఁ బాటింపు." మనిన । నతఁడును బుత్త్రమోహమునఁ జింతించి
'యిల వీనితల నన్ని యెవ్వండు వైచుఁ । దల వ్రక్కలై వాఁడు ధరఁ ద్రెళ్ళుఁ గాక'
యని తపోబలమునఁ నాడి రాజ్యమునఁ । దనయు యౌవనవేళఁ దగఁ బ్రతిష్ఠించి
చని యా శమంతపంచకమున నర్థి । నొనరించుచున్నవాఁ డుగ్రతపంబు.
పాశుపతాస్త్రంబు పదపడి తొడిగి । యీ శిరంబచటికి నీవు వోనేసి
వాని యూరువుమీఁద వైపించు మిపుడు । దీని ధారుణిఁ ద్రోచి త్రెళ్ళు వాఁ."డనిన
నాడింపఁ గీలుఁరూపాడినయట్లు । క్రీడి యాయత్నంబు క్రీడఁ జేసినను
ఖండేందుధరుతూపు గగన మార్గమునఁ । గాండపరంపరాకారమై నిగిడి
తలగొని పోయి వృద్ధక్షత్త్రు నూరు । తలమున వైవ నాతఁడు కన్ను తెఱచి,
హా పుత్త్రకా! యని యది ధాత్త్రిఁ । ద్రోచి యా పజ్జ తలవ్రక్కలై తాను గడసె.
అప్పుడు గొనియాడి రమరులు పార్థు । ముప్పులకలు మేన మొలిచె శౌరికిని.
శినిపతి భీములు సింహనాదములు । నొనరించి రప్పుడు నొచ్చె నీప్రజయు.
ఉపకరించిన తూపు నుపసంహరించి । రిపులఁ దోలె నరుండు [1]లేఖులు పొగడ.
తల గూలునందాఁక ధాత్త్రిఁ దాఁబడక । తులువమొండెము నుండె దుక్కుదుక్కనుచు;
నీపుత్త్రు లేడ్చిరి నేల గ్రక్కదల; । నా పాండవుల సేన లార్చె నవ్వులను.
పగతు రిట్లుప్పొంగఁ బతులు శోకింపఁ । దగవుపట్టు దలంచి ద్రోణియుఁ గృపుఁడు
హరుని కంఠ విషాగ్ని యతని నేత్త్రాగ్ని । ధరఁ బర్వెననఁగ నిద్దఱుఁ బార్థుఁ దాఁకి
'కౌంతయాచ్చిన నోరఁ గు' య్యను మాట । కౌంతేయ భటులకుఁ గలుగ నేసినను,
హరి నొచ్చి తా నొచ్చి హయులు నొచ్చియును । నరుఁడట్టి యంపవానకు నోసరిలక
దిక్పాలురిచ్చిన దివ్యబాణములు । వాక్పుష్పములఁ బూజ వాటించి తొడిగి
యేసినఁ బ్రతిబాణ [2]మెక్కక ద్రోణి । యోసరించెఁ; గృపుండు నొక్కింత నిలిచె.
నిలిచి మంత్రంబులు నేర్పుమై నొడువ । నిలువక యది మంట నెఱియ నేతెంచి

1. లేఖులు గడవ. 2. మెక్కఁడ. (మూ)

కృపుఁ ద్రోచి యాతఁ డెక్కిన తేరు గాల్ప । నృప, ఘోరమూర్ఛ మునింగె నజ్జోదు.
చిక్కిన యోధులు చిక్కులై పఱవ । నక్కిరీటి మురారి యత్యాదరమున
నాలింగనము చేసి " యవుర గాండీవి! । మేలు! నీచేఁగాని మెదుగరు వీరు ;
నేఁడెంత ప్రాలదు నీచేత బలము! । వాఁడి దెచ్చితిఁ బాండువంశంబునకును. "
అనిన సిగ్గున వాళి యతఁడంత వాంచి, । " నిను జేరినార మన్నిట నేమి కొఱఁత?
నొగలు ద్రొక్కక శౌర్యనుత! నీవు గెలిచి । నెగడ నిచ్చితి కీర్తి నీ దాసులకును.
అట్టుండె నది యింక నధినాథు నునికి । యెట్టిదో తెలియుద మిటఁ ద్రిప్పు రథము. "
అని చెప్పి శౌరిచే నట్లు చేయించి । ఘన శంఖరవముతోఁ గదలి యర్జునుఁడు
శైనేయ భీములు చక్రరక్షకుల । తో నేఁగివచ్చినత్రోవనే పట్టి
వీనమంత ధరిత్రి వ్రీలక రథము । నా సీమ శవరాసు లడగౌన నడవ,
గురుఁడు నిల్పిన పౌఁజు గురు కురుభటులు । దురమున వెఱచి గొందులు దూఱవచ్చి
యరుణాస్తమయ వేళ నల్లంతఁ దోఁప । నరదంబు డిగ్గి ప్రియంబుతో రాజు
నెల్లయోధులు గొల్వ నేతేర, ధరకు । నుల్లంఘనము చేసి యుభయ కృష్ణులును
ఎదురేఁగి మ్రొక్కిన నిరుగేల వారి । నుదురులు ధర్మసూనుండెత్తి దాల్చి
యొక్క కౌఁగిటఁ జేర్చి యురమున నొత్తి । పెక్కు దీవన లిచ్చి బీభత్సుతోడ
" ఘనుఁడ, చేనెత్తురు గాకుండ రిపుల । వనమాలి కృపఁ జంపి వచ్చితే మరలి!
యెదురులు చూచితి నే. " నన్నఁ గ్రీడి : । " యది నీవు రిపులపై నలిగిన లావు ;
నీకు రక్షైన శైనేయ వాయుజుల । నాకు రక్షకు నీవు పడపిన వాఁడి ;
ద్రోణుని రానీక దొరలఁ గాల్గొలిపి । క్షోణీశ, రణమీవు చూపిన కరుణ. "
అనునంత భీమ సాత్యకులు మ్రొక్కినను । జనపతి వారిని సరిఁ గౌఁగిలించి,
యొగి యుధామన్యుండు నుత్తమౌజుండు । మొగపడి మ్రొక్క నిమ్ముల సమ్మతించె.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । అని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గతచెల్లె నెఱిఁగింపు? మనిన
భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర! । భాను కోటిసహస్ర భాభాసమాన!
కరుణా కటాక్ష వీక్షణ! దయాలోల! । సురరాజనుత! మహాసురరాజ హరణ!
ఇది సదాశివ భక్త హితగుణాసక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ జతుర్థాశ్వాసమయ్యె.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార, స్థిర కృపాపూర, । పావనమునిసీమ, పరమాత్మ, రామ!
బ్రాఁతి నంబుధి గట్టి పతి దైత్యు గిట్టి । సీతఁదెచ్చిన సాహసీ! చిత్తగింపు.
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:
ఇట సుయోధనుఁ డాత్మ 'నింద్రజుఁ డింత । పటుశక్తి మెఱయునే పగ' కని పొగడి
పాండుసూనుల గెల్చు వగపింత యణఁగి । దండాధిపతి చూడఁ దడయక వచ్చి
యాతని కిట్లను: "నకట! నా కేటి । భూతల రాజ్యంబు! పోయెద నణఁగి;
ఒఱగె భీష్ముఁడు శయ్య నొకటికిఁ గాక; । నుఱిమె నేడక్షోహిణులు నేఁడు క్రీడి;
నమ్మిన సైంధవు నరున కీవలసెఁ; । దమ్ములు చచ్చిరి తగఁబోరి చాల.
పాండవకులమెల్లఁ బడ నీక వగవు । ఖండింప నేర్తునే కార్ముకాచార్య!
శయ్యంబు తలమోచి కర్ణుండు చేసె; । దయ్య మాతనికి సైంధవు నీక పోయె."
అనినఁ గోపమువచ్చి యాచార్యుఁడనియె: । "వినవె! మున్నను బార్థువిఱువరాదంటి;

పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువనని ద్రోణుఁడు ప్రతిజ్ఞసేయుట

శకుని వైచినయట్టి సారెలు నేఁటి । కకట! పార్థశరంబులయ్యెఁ దప్పేమి?
పడఁతి ద్రౌపది నట్లు పఱచిన పాటు । కుడుపక విడుచునే కురురాజ! మిమ్ము.
అడవులఁ దిరిగి వారరుదేర ననికిఁ । దొడఁగితిఁ గాని యందున శాంతిలేదు.
విదురవాక్యములేల వృథపోవు రాజ! । మది నింత తలఁకకు మాటిమాటికిని.
కలన సైంధవు నేల గాచికోవైతి? । వలదంటిమే? పగవాఁడవె నీవు!
పక్కలు పాంచాల పాండవుల్ గాల్ప । నొక్కెడ నీవును నుడికింపఁ దగునె!
మీరు పోరాడుఁడు మీ నేర్చినట్లు; । వీర, నా ప్రతినయు విను మీక్షణంబ.
ఏను బాంచాలుర నెల్ల వధించి । గాని కత్తళ మూడ్పఁ గలవాఁడఁ గాను.
అరుణాస్తమయమయ్యెనని జాఱకుండ । మరలింపు మనసేన మఱియుఁ బోటునకు.
సమయక తప్పు పాంచాల [1]సేనలను । సమయింపఁ జెప్పు మశ్వత్థామ." కనుచు

1. సేమంబు,

నాజిసంభ్రమమునన నాననం బలర । నాజాడ సకలసైన్యముఁ గూడఁ దిగిచి
[1]యసమున రణయత్న మతఁ డాచరింప । వెసఁ గర్ణు డగ్గఱి విభుఁ డంతఁ బలికె:
" ముదుకఁ డాశ్చర్యపు మొన పన్నెఁ గాని । తుదిఁ జూఱవిడిచెఁ బార్థునిఁ జూచిచూచి.
ఇట్టైన సైంధవు నింటనే పెట్టి । కట్టడతో రామె కలహింపఁ గర్ణ!
సేనలు నీరీతిఁ జెడవు; చేసైన । నా నరుండును బోవు నది తప్పెఁ గాని.
ఇట్టి నమ్మనిపోటు నీద్రోణుఁ గొనుచు । నెట్టాజి దొడఁగుద మెఱిఁగింపు." మనినఁ
గొంకక వాఁడాడె: " గురుఁ డేమిసేయు! । నింకిపో దేమిట నీ పాండవాబ్ధి.
ఇచ్చోట వాటమై యితఁడుండకున్నఁ । జొచ్చు పాండవసేనఁ [2]జుఱువుచ్చు నపుడు.
కావున గురు నాడఁ గడపకునొవ్వ । దైవమే చంపె సైంధవు నేమరించి."
అనునంత వారిసైన్యములన్ని గవియు । మనసైన్యములు ద్రోణుమాటునఁగవియ
ఘోర రణంబయ్యె ఘోటక సుభట । వారణ రథ ధూళి పర్వె నవ్వేళ.
ఆధూళి ఖడ్గధారాహత భగ్న । యోధాంగ రక్త పయోధార నణఁగె.
అస్త్రపంజరముల నంధకారంబు । నిస్త్రాణమై తోఁచె నిజమైన యిరులు.
అందు దుర్యోధనుం డాదిగొన్నట్లు । డెందంబునందుఁ గడిందియా కాంక్షఁ
బాకశాసను బోలె బలమర్దనంబు । చేకొని సేయుచు జిష్ణునిఁ బదిట
ననిలజుఁ బంద్రెంట నధిపు నేనింట । శినివరు వింశతి సేనాని నవతిఁ
గవల నాఱింట శిఖండిఁ దొమ్మిదిటఁ । దొవకి సాత్యకి మూఁట ద్రుపదు నేడింట
ద్రౌపదేయుల ఘటోత్కచ కేకయులను । రూపింప మఱియు వీరుల నట్ల నాటి
మెలఁగఁ జొచ్చిన, నుక్కుమిగిలి ధర్మజుఁడు । తలపడి వాని ప్రతాపంబు మాపి
ముదురు వాలమ్ముల మూర్ఛిల్ల నేయ । నదలించి ద్రోణుఁ డయ్యమసూతిఁ దాఁకి
తేరేయునంతలోఁ దెలిసి రారాజు । దారుణగతి ధర్మతనయు నేయఁగను
అక్కడి శైనేయుఁ డతనికై యెక్క । నిక్కడి సేనలు నితనికై యెక్క
సంకులరణమయ్యెఁ జాపశింజినుల । టంకృతిఁ గమలజాండము తీండ్రవెట్ట.
కలశజుఁ డపుడు కేకయ పంచకంబు । నలుకమైఁ జెండాడి యంతటఁ బోక
ద్రుపదజు కొడుకులఁ ద్రుంచి తూటాడె. । నపుడు ద్రోణుని శిబియనురాజు తాఁకి
చాప సారథి రథాశ్వములతోఁ గూడ । నాపద్ధనంబయ్యె నతని వింటికిని.

1. ఆసయ్య. 2. సురపుచ్చు. (మూ)

ఒక్కచోఁ గర్ణవాయుజులకు రణము । నెక్కొన్నఁ గర్ణుఁ డానృపుని కోల్తలను
... ... । ... ...
పడిరి దుష్కర్ణదుష్ప్రవాహులను వారు । ... ...
ఉన్నవారిద్దఱు నొకతెర్వు గాక । క్రన్నన పాఱిరి కన్నతావులకు.
కరము భీకరముగాఁ గరువలి సుతుఁడు । తెఱఁగొప్పఁ దనసేన దిక్కుచూచపుడు
రక్తాబ్జములరీతి రౌద్రవిస్ఫూర్తి । యుక్త క్రమంబునై యొనరఁ గన్నులకుఁ
దరమిడి ధర్మనందను దిక్కు చూచి । కరములు ఫాలభాగమునఁ జేర్చుటయుఁ
బ్రళయ కాలమునాఁటి భర్గుండు వోలె । నెలకొన్న భీముని నిజమూర్తి చూచి
ధర్మసుతుండును దనరంగ ద్రుపదుఁ । డర్మిలిఁ గవలు విరాటుఁ డాదిగను
సొరిది నాతని దిక్కు చూడ శంకించి । తిరుగు మోముల వినుతించి రందఱును.
సొలవక శైనేయ సోమదత్తులకుఁ । దలపాటు గలుగ సాత్యకిఁ జూచి యతఁడు:
“ [1]బోయ చాయ విశంక భూరిశ్రవసుని । దాయ, యేసితి వెందుఁ దాఁగెదు పోయి?
బలియిత్తుని” న్నని పలికియు నతని । బలుతూపులకుఁ గాక పాఱెఁ; బాఱినను
సాత్యకి కలిగి యశ్వత్థామ వచ్చి । మృత్యుజిహ్వలఁ బోలు [2]మెఱుఁగుటమ్ములను
దడవిల్లు గొని యేయఁ [3]దత్కాల లబ్ధ । బలములతో హిడింబాసూతి చొచ్చి
ఘోరశక్తుల నాఱు గురియ నాద్రౌణి । నారసంబున నవి నఱకుచు నిగిడి
యంజనగిరి రూపు నతని నందనుని । నంజనపర్వుని నసువులఁ బాపఁ
‘ కొడుకు గ్రక్కుంతుఁ బోకుమి ద్రౌణి ’, యనుచు । నుడుకున హైడింబుఁ డుగ్రబాణముల
వర్షించి యొకశక్తి వైవ సహస్ర । శీర్షియై యాశక్తి చేర నాద్రౌణి
పట్టి హైడింబునిపై నది వైవఁ । బట్టీక భయమునఁ బాఱె నయ్యసుర.
వాని ధృష్టద్యుమ్న వాయుసంభవులు । పోనీక ద్రౌణిపైఁ బురికొల్పు కొనుచు
నెక్కి తారును నేయ నితఁడును నెక్కి । స్రుక్కక యొక్క యక్షోహిణి నఱకె.
ధరణీశ, యీవేళ ద్రౌణి యుద్ధంబు । కరము భీకరలీలఁ గానంగ నయ్యె.
చలమెత్తి యంతఁ బాంచాల నందనులు । తలపడి సురథ శ్రుతంజయులనఁగ
... ... । ... ...
మొగమైన యేద్వుర ముదలించి చంపి । తగు కుంతిభోజనందనులఁ జెండాడి

1. బోయకాయన్ని కాంభ ... కోశసేసితి వెందుబోయెదు దాయ. 2. యేరు. 3. బాల్కాలలబ్ధ, (మూ)

భీమజు మూర్ఛా సమేతుఁగాఁ జేయ (?) । నా మహాత్ముని కిన్క కప్పఁడు వెఱచి
సోమకుం డా భీమసుతు నెత్తి కొనుచు । నీ మొన భటు లార్వ నిల్వక పఱచె.
అప్పుడు భీముండు యమసూతి కనలుఁ । దెప్పిరి నిలిచిన దితివంశపతియు
సేనానియును సర్వసేనలు ద్రౌణి । పై నాని నడవ నీప్రజ వారిఁ బొదివె.
అప్పటి నిష్ఠురాహవ విభవంబు । చెప్ప నెయ్యది జిహ్వ శేషాహికైన.
శరదీప్తి నృపుల భీషణదీప్తి తమముఁ । జొరనీక తిమిరంబు నున్నగాపించె.

భీముఁడు బాహ్లీకుని మడియించుట

వినుమంత రణములో వెదకి శైనేయుఁ । దన కోపమున సోమదత్తుండు తాఁకి
యనిసేయ భీముఁడు నాఘటోత్కచుఁడు । శిని ప్రౌత్రుఁడును దొమ్మిసేయవచ్చినను
గొడుకునకును బాహ్లికుఁడు తోడువచ్చి । వడముడిచేఁ జచ్చె వజ్రాస్త్ర నిహతి.
ఆతఁడీల్గిన మఱి యధిప, నీసుతులు । వాతూలసుతు తూలవైచు యత్నమున
ఘనశక్తి యుక్తులై గలిసిన, నాత్మఁ । గసలి యందొక పంచకము భీముఁ డడఁచి
వృషరథుం డనువాని వెసఁ గర్ణుతమ్ము । [1]నమ్ముధారలకు బలి యిచ్చి వెండియును,
ఘనులఁ బన్నిరువుర గాంధార విభుని । యనుజులఁ దెగటార్చి యార్చినఁ గవిసి,
లలి సూరసేన మాళవ బాహ్లికాది । బలములు భీముపైఁ బర్వెఁ బర్వినను,
అట యుధిష్ఠిరు నాజ్ఞ నచటి దేశీయ । భటులు నెక్కిన నాజి బరవసం బయ్యె.
అప్పుడు రాజు ద్రోణాచార్యుఁ గదిసి: । "యెప్పుడు నీ బాస? యిదె ధర్మసుతుఁడు
అలసినాఁ డర్జునుం డటమున్నె యలసె; । తలఁకొని వారలఁ దలపడ." వనినఁ
బులి గోలవేసినపోల్కి నుగ్రమునఁ । దలపడి ద్రోణుండు ధర్మజుమీఁద
దివ్యాస్త్రములు పెక్కు [2]తెఱఁగుల నేయ । సవ్యాప్తిఁ బ్రతిసాయకావలి నతఁడు
నడఁచిన, నంత బ్రహ్మాస్త్రంబు గురుఁడు । దొడిగి యజాతశత్రునిమీఁద నేయ
శతమఖసుతుఁ డార్వ సైన్యంబు వొగడ । నతఁడది నిలిపె బ్రహ్మాస్త్రంబు నేసి.
వడినంత నెడ సొచ్చి వారిసేనాని । కడు నొత్తివచ్చినఁ గలశజుఁ డొత్తి
పాంచాల యోధులపై నంత నలిగి । త్రెంచెఁ దచ్ఛిరములు త్రిశతికిఁ గలుగ.
అంత భీమార్జును లట విరాటాదు । లంతంత నెక్కియేయఁగ ద్రోణుకొఱకుఁ
గాలాగ్ని నెదిరించు కౌరవభటులు । వ్రాలిరి పెక్కండ్రు వారి శస్త్రముల.

---

1. నిషుధారణకిచ్చె ములిచి వెండియును. 2. తెరగొని. (మూ)

అత్తఱి నృపుచిత్త మలరింపు దలఁపు । హత్తఁ గర్ణుఁడు చేరి యంజలి చేసి,
" రారాజ, నీకు భారంబైన పార్థు । మారుతి ధర్మజు మడియింతుఁ జూడు.
నా విశ్వరూప మెన్నఁడుఁ జూడవీవు; । నీవల్ల భోగినై యెట్టియుపేక్ష (?) "

కృపాచార్యుఁడు కర్ణుఁ బరిహాసించుట

అని నేర్పుమై నాడ నావలఁ గృపుఁడు । చని, " పతి నమ్మోఁబో సత్యమూఁడితివి!
నీకుఁ జిక్కరె పాండు నృపసూనులప్పుడు! । మాకుఁ గ్రొత్తయె కర్ణ, మహి నీదుకడిమి!
నరులు గోగ్రహణమునాఁటి పౌరుషము । నరులు గంధర్వాజినాఁటి పౌరుషము!
పరిగణింతురు; నీవు పలికినఁ గలదె?" । ... ...
అనుచు నవ్వినఁ గర్ణుఁడతని వీక్షించి, । " విను నీకుఁ దక్కఁగా వేయింట నేను?
కోయుదు నాలుక గురువైన నైతి; । వేయుమా నాతోడ నెవ్వరు బిరుసా!
క్షితిపతి కెచ్చోట గెలిచి పెట్టితివి? । పతి కార్యహాని నిర్భయులార!" యనిన
వాలెత్తుకొని ద్రౌణి వానికి నలిగి । నేలకై దాఁటిన నృపుఁ డెడసొచ్చి
వారింపఁ గర్ణుండు: " వారింపనేల? । చేరి నారణము వీక్షింపనీ యతనిఁ;
గుత్తుక దునిమెదఁ గొనగోర." ననినఁ । జిత్తశాంతిఁ గృపుండు క్షితిపతిఁ బలికె:
" నీకు మాన్యుఁడు గాన నృప, మమ్ముఁ గర్ణుఁ । డేకీడు పలికిన నే మొల్లములుగ;
నలుకకు వేళయేయకటనేఁ" డనినఁ । జలువగా నృపుఁడాడి జగడంబు మాన్చె.
అంతఁ గర్ణుఁడు పాండవావలి మీఁదఁ । బంతంబుననుఁ దగఁ బైపాటుచేసి
నామాంక శరములు నాలుగు నైదు । నామొన వీరసైన్యము దూఱనేసి
రాజుల శిరములు రణవీధి గెడపి । వాజుల రథముల వడి నుగ్గుచేసి
సామజంబుల భటసమితిఁ జెండాడ । నీ మూడ్కిఁగాదని యింద్రజుఁ డడరి
వాని బాణములోలి వ్రయ్యఁ బాణములు । వాని బాణములోలి వ్రాల విల్వ్రెఱిచి (?)
యొండువింటికిఁ బాఱి యొగ్గఁగునెడను । గుండియ యొక కోలగునికిలనాటి
తేరుఖండింప రాధేయుండు కృపుని । తేరెక్కి పాఱె బుద్ధికి సిగ్గు లేక.
అప్పు డర్జునుమీఁద నధిపతి యనికి । గుప్పింపఁ జూచిన గురుతనూభవుఁడు
మాటలు పెక్కాడి మరలంగఁ ద్రోచి । గాటంబు మెఱయ నక్కడఁ బార్థుఁ దాఁకి
కపికేతు రథ వృషాకపి కేతనములు । నపకారమతిఁ గప్ప నాయుగ్రతకును
బాండు బలంబులు పాఱె; నుద్దండ । చండిమఁ గదిసి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డపుడు

ద్రౌణితోఁ బెక్కుచందములఁ బోరాడి । బాణధారలఁ దేరుపడిన భీతిల్లి
పాఱె; నప్పుడు భీమ పాండవాగ్రజులు । చీరిన రావయ్యె సేనలయ్యనికి.
ఇట్లు ద్రౌణి చెలంగి యేయఁ గిరీటి । గుట్టుతోఁ బిల్చి యా క్రోధువిల్లునిమి
సూతహీనుని రథ్యశూన్యునిఁ జేయ । నాతని కెడసొచ్చి రఖిల కౌరవులు.
అంతఁ గాల్కాని నెక్కి యా సేనమీఁదఁ । గౌంతేయుసేన సంగరము సేయంగ,
మలసి వంగాంబష్ఠ మద్రమరాట । బలముల [1]నఱకె నేర్పడ భీముఁడంత.
తక్కటి బలమును ద్రౌణి గాల్కాలుప । నెక్కుచు నరుఁడేయ నెడయుచుఁ బాఱె.

సోమదత్తుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమొనర్చి మడియుట

సుతునిఁ దండ్రినిఁ బాసి సోమదత్తుండు । మతిమండ శైనేయు మఱియును దాఁకి,
సూతునిఁ దునిమిన శోకించి యతఁడు । సూతుఁడు తానైయై సోమదత్తుని
శరవిద్యఁ దలపడి శక్యంబు గాక । పరిఘశక్త్యాదులఁ బఱపి భేదిలక
గిరులెత్తి వైచి యాక్రియకులోపడక । కరముష్టిఁ బొడిచి యాగతి గెల్వలేక
సోమరియగుచున్నచో, ఘటోత్కచుఁడు । భీముఁడు నెడసొచ్చి పెద్దతోడ్పడిన
నాపస రథికుఁడై హారితమ్మ్ఁ డతని । నేపెసలార బిట్టేసి వధించె.
తమసేన కిట్లు లాధారమగా జోదు । సమసిన దొరలెల్ల సాత్యకి మీఁద
నేకయత్నంబున నేఁగినఁ దిగిచి । పోక యందఱ ధర్మపుత్త్రుండు విప్పి
ద్రోణునిఁ దనమీఁదఁ దోలిన రథికు । బాణభీకరుఁ దాఁకి భయమింత లేక
చేరువఁ గృష్ణుండు జిష్ణుండు నున్న । సారయుక్తి ననేక శరములు పఱపి
వ్రేయు చాపముఁ ద్రుంచి మూర్ఛితుఁ జేయ । నాయెడ శౌరి యిట్లను నరపతికి:
"కొఱవిచేఁ దలగోకుకొన్నట్లు ద్రోణు । నెఱేఁగి యెఱింగి నీ వేలడగ్గఱుదు?
భీముఁ డెంతకు లేఁడు పెనఁగెడుఁ గాక; । శ్రీముఖ, నీవిట్లు చెయిచేసికొనకు."
అనిన భీమునిపజ్జ నారాజువోవఁ । దనమూర్ఛదేఱి యంతట ద్రోణుఁ డలిగి
యమసూతిగతి చూచి 'యటు పోకుపోకు । సమర ధర్మమును విచారింపు' మనుచు
నటవోవ, భీమసాత్యకి ఘటోత్కచులు । భటులు వెండియు ద్రోణు బ్రదికి పోనీక
యడ్డగించిన, నీభటావలి వారి । నడ్డగించిన ఘోరమయ్యె రణంబు.

---

1. నఱకి రేర్పడ భీమనకులు. (మూ)

ఇందు ద్రోణుఁడు కర్ణుఁ డీట ద్రౌణిశల్యు । లందు సోమకుఁడు సాత్యకి భీమసరులు
నేలిక లౌసన నెల్లగాఁ బొడిచి । రా లోకసంహార మాశ్చర్యముగను.
అంతఁ గౌరవసేన లాసేనలకును । నెంతయు వీఁగిన, నెఱిఁగి కాల్కొలిపి
సేనాని యొగి యొద్ధనేసి యొద్ధుసకుఁ । డా సగ్రభాగమై తన పార్శ్వములకు
శకుని సశ్వత్థామ జాళించి నృపుసు । [1]సుకుమారముగ వెన్క శల్యుతో నిలిపె.
అనిన సంజయుఁ బల్కె నాంబికేయుండు: । "ఘన తిమిరంబులోఁ గలవె కయ్యములు!
ఉపచారములు లేని [2]యొండులు లెల్లొ పె? । విపరీత !" మనుడు నవ్విభుఁ బల్కెనతఁడు :
"చీఁకటిలో నాజి సేయరు వారు ; । భూకాంత, వినుము నీపుత్త్రుఁ డావేళ
సవరణ లటువెట్టి సరసఁ గాల్బంట్లు । దివియకోలలు పట్టు తెఱఁగు గావించి
యరదంబునకుఁ బది హస్తికి నేడు । హరికిని రెండుగా నాయత్తపఱచి
పట్టించి పొడవుగాఁ బడగలు దెలియఁ । బట్టించు గతియు సంపద పేర్మిఁ జేయ
నితనిఁ గన్గొని వారు నిట్టి యత్నంబు । ధృతిఁ జేయ నది దీపదివసమై తోఁచె.
క్షోణీశుఁ డప్పుడు సుభటులఁ బలికె: । "ద్రోణునిఁ గావుఁడి ద్రుపదజు బారి ;
నతఁడింక మనల నియ్యాజిలోఁ గాచు ; । హతుఁ జేయుఁ బిదప నయ్యగ్నికుండజుని.
నరుఁడు కర్ణుని పాలు నాపాలు భీముఁ । డరయఁ జిక్కినవారి యల వెంత ?" యనిన

పాండవ కౌరవవీరుల ద్వంద్వ యుద్ధము

[3]నెక్కడి వక్కడ నెక్కి సైన్యములు । క్రిక్కిఱిసిన ధూళిఁ గేళిఁగైకొనక
యన్యోన్య జయకాంక్ష నాభీల లీల । జన్యము సేయుచో, శమన నందనుఁడు
కృతవర్మ దక్షిణగురు భుజాపీఠి । నతని నా ఱమ్ముల హయముల నఱికి
తరువాత వాని చిత్రపువాయి నాఁడి । తఱచుటమ్ములఁ బాఱ ధరసంచలింప.
భూరిశ్రవుని సూను భూరి యసున్వాని । శౌరి తమ్ముఁడు ద్రుంచె శరములు పఱపి.
కలశసంభవ ఘటోత్కచులు పోరాడి । యిలఁ గ్రాలి రొక్కట నిరువురు మూర్ఛ.
మారుతితో నీ కుమారుండు రణము । వారక సేయుచు వాని నోనేసి
ధనువు ఖండించి యాతని శక్తివాత । మున గ్రుగ్గి మూర్ఛిల్లె మొనలెల్ల నేడ్వ.
ఎవ్వఁడు మూర్ఛిల్లు నిలఁగ్రాలుఁ దెలియు । నెవ్వరి మఱిగానఁ డితఁడు సందడిని.

---

1. సుకుమారగతి. 2. యొళ్ళెట్లుయోపె. 3. నెక్కడ నెక్కడ. (మూ)

కర్ణుఁడు సహదేవుఁ గలహించి [1]నొంచి । కర్ణశూలములాడి కాచిపో విడిచె.
నృప, మత్స్యపతి శతానీకుండు శల్యు । రిపు శౌర్యుఁ దాఁకి పోరికిఁగాక యీల్గె.
అనుజుఁ డీల్గ విరాటుఁ డా శల్యుఁ దాఁకి । మనసు నిల్వక పాఱె మనసేన దెగడ.
ద్రౌపదేయులకు నీ తనయులతోడ । నోపినంత రణంబు నొక్కటఁ గలిగె.
ద్రుపదుండు వృషసేనుతో ఘోరయుద్ధ । మపుడు సేసె యుగాంత మయ్యెనోయనఁగ.
నకులుతోఁ బోరాడి నారాచహతుల । శకుని చలించి జర్జరితుఁడై పాఱె.
కృపుఁడు శిఖండియుఁ గిసిసి పోరాడి । యపగత చేష్టులై రన్యోన్య హతుల.
తలపాటు ద్రుపదనందన కుంభజులకుఁ । గలిగెఁ; గల్గియుంతఁ గలశజు నతఁడు
తెమలనేసి సిడంబు తేరును విల్లుఁ । దుమురుచేసి జవంబుతో మీఁది కుఱికి
యసి వ్రేయుచోట నయ్యసి కృపాచార్యుఁ । డిసుముగా వెస నేసె నీవలనుండి.
అపుడు ద్రోణుని గావ నాకృపుఁ ద్రోవ । నృప, నాల్గు దిక్కుల నీ భటు లెక్క
యిరువుర నెడసొచ్చి యేయ నచ్చోయఁ । బరఁగి వారినెదిర్చెఁ బాండవబలము.
సేనకుఁ బ్రతి సేన చేఁతకుఁ జేఁత । హానికిఁ బ్రతిహాని యందిందుఁ గలుగ
వీఁగితి మనరాదు విమతసంకులము । నీఁగితి మనరాదు నృప, సైనికులకు.
సకల ఘోషంబులు సంప్రదాయమున । నొకట ఘోషము నొందునో యనరాదు.
ఆ దీర్ఘరణమున నంగాధిరాజు । యాదవసింహు సాత్యకి నంటఁ దఱిమి
చేరువ భీముండు జిష్ణుండు లేమి । సారథి రథమును శరముల నాఁగి

కర్ణ దుర్యోధనులు దురాలోచనచేసి సాత్యకిని దలపడుట

విభున కిట్లను: " దేవ, వీని నందఱము । నభిమన్యుఁ జంపిన ట్లన్యాయవృత్తి
ఖండింత మనువుగాఁ [2]గడఁగి, యీకరణి । గాండీవి భీములు గావరే. " రనిన
సమ్మతించి నృపుండు సకలమంత్రులకు । సమ్మంత్ర మెఱిఁగించి యార్చి యొక్కటయుఁ
గావలేక కలంగి కౌంతేయు సేన । యా వేళ సాత్యకి హతునిగా నెన్ని
హాహామహాధ్వాను లాకసంబ్రదువ । వాహాదు లనిని నిల్వక పాఱఁ బాఱ,
నేయుదు గాండీవి నిఁక నని శకుని । [3]యయుత ఘోటికల సహస్రదంతులను
వేయిరథంబుల విభునాజ్ఞఁ గొనుచు । నామొడ నిగుడుచో, నది చూచి క్రీడి

1. నొచ్చె. 2. గళడి యీగళది. 3యయుత ఘోటుల. (మూ)

తొలుతఁ ద్రిగర్తలతోఁ జేయుచున్న । కలహంబు చాలించి ఘను భీముఁ గొనుచు
నిలు మని నిజసేన నిలుపుచుఁ గదిసి । కలన సౌబలు గర్వగతి చూచి యలిగి
వానిఁ దీవ్రపుఁ దూపువాన ముంచినను । సేనల మిగుల నొంచియుఁ దొంటిభంగి
విచ్చిపోని విధంబు వింతగాఁ జూచి । "యెచ్చట గొబ్బిగో యిట్లు వా రుఱక!
కానము చేరువఁ గర్ణాదిభటుల; । శైనేయుఁ గానము శంకయయ్యెడిని;
ఉల్లమో ఘోరాగ్ని లుప్పొంగు రణము । చెల్లెను సటునేను జేరెద." ననుచు
నోడ ముంచిన రీతి నొకని నాసేన । నూడ నీక వధింప, నులికి సౌబలుఁడు
దెసచెడి పాఱినఁ దేరు శైనేయు । దెస వెస నడపింప ధృతి నటనున్న
సౌభద్రుఁ జంపిన సరణిఁ గౌరవులు । శోభితయశు శినిసూనుఁ జంపంగఁ
దలఁచి యాతని కేతు దండ రథాశ్వ । ములఁ ద్రుంచి సూతుని మూర్ఛితుఁ జేసి
మిగుల నొనేయుచో, మేటి బీభత్సుఁ । డగలించి యటకుఁ జయ్యన నెడసొచ్చి
మునుప సాత్యకి రథంబునకు రాఁదిగిచి । ఘనలపై నలిగి యమ్ముల జడివట్టి
కర్ణు సౌబలుఁ గృపుఁ గౌరవ్య ద్రోణు । దుర్నిరీక్ష్యములైన తూపుల ముంపఁ
బాఱిరి వారు భూ[1]భాగంబు వణఁక; । నారూఢి నర్జును నసురారి వొగడె.

అలంబుసుఁడు హైడింబుఁ దాఁకి మడియుట

అప్పు డలంబుసు హైడింబదైత్యు । లొప్పుగాఁ దాఁకుచో, నుగ్రహుంకృతుల
శర ముసల ప్రాస శక్తి ఖడ్గములఁ । గరికళేబరముల ఘనరథాంగములఁ
దరుశిలాతతుల నిద్దఱుసైన్యములును । ధరచలింపఁగఁ గొంతతడవు పోరాడి
ప్రోగులు ప్రోగులై పొర్లాడి పడిన । బాగునఁ బడి ఘోరభంగిఁ జచ్చుటయు,
వలమున నీలవంటి బాణములఁ । దలపడి యప్పుడు దైత్యు లిద్దఱును
రథఘోషముల నంబరంబు చలింప । నృథగాని పూవులు [2]విడుగని చలము
నుడివోని కినుకలు నుఱుగని పసలు । నెడగాని [3]యుజ్జులు నెనఁగ నంతంతఁ
బోరాడి ధనువులు పోయి రథ్యములు । సారథులును ద్రెవ్వి, చలముల నెనఁగి
గరుడసర్పంబులగతి సింహకరుల । కరణి నింద్రాసురుల్ కైవడిఁ దోఁప
నచ్చట విపుల బాహాశక్తిఁ బెనఁగి । రచ్చెరు వని తమ్ము నమరులు వొగడ.

---

1. భాగంబు. 2. విడుగని చరులు. 3. యుజ్జ్వల నెసగు యందంద. (మూ)

సరిపోటు నొందుచో సైఁపక యపుడు । ధర నలంబుసుఁ ద్రొక్కి తన్నె భీమజుఁడు.
త్రొక్కి నరంబులతో వానిశిరము । చిక్కని నెత్తుఱు చిప్పిల్లఁ బెఱికె.
తెంచి దుర్యోధను తేరి ముచ్చుట్టు । నంచితగతిఁ ద్రిప్పి యం దది వైచి
యా రాజు విన నట్టహాసంబు చేసి । ... ...
"కర్ణ నమ్మితి వీవు కర్ణ ని ట్లనిని । నిర్ణయంబునఁ గూల్తు నెడచూడు" మనుచు
మాయారథం బెక్కి మారుతికొడుకు । సాయకాసనము హస్తమునఁ గీలించి
రాధేయు వెసఁదాఁకి రౌద్రనారాచ । వేధపుట్టఁగఁ జేసి విలుమున్న, వాఁడు
పెఱవిల్లుగొని దైత్యు భీకరధనువు । నఱికి గ్రద్ధ పతాక నడిమికిఁ దునుము,
నందంద హెచ్చిన యా దైత్యు మాయ । నెందఱో యోధు లయ్యెడఁ గానవచ్చి
యమ్ముల వానలు నటఁ గర్ణుమీఁద । నమ్ముల వానలు నడరించి మఱియుఁ
గురుసేనపై నద్రికోటులు గురియఁ । దిరమేది ఘనభీతిఁ దెరలె నబ్బలము.
అపుడు కర్ణుఁడు నిల్చి యామాయలెల్ల । విపులాస్త్రములఁ ద్రుంచె విభుఁడాత్మమెచ్చ.
నరుఁడయ్యె దానవునకు నట్టువడకి । శరపరంపరల నా సమరోర్వి నింప,
మఱియు అక్కసుఁ డల్గి మాయఁ బుట్టించి । నెఱి వానితూపులన్నియుఁ [1]ద్రావఁజేసి
యసి గదా శక్తి శూలాదులఁ గురియ, । మసలఁ కాతఁడు నవి మాయతోఁ దునిమి
విరథుఁ జేసిన, వాఁడు వినువీధి కెగసి । గరుడుఁడై నఖములఁ గాడఁ బట్టుటయు
నారూపు దున్మె, మహాహియై గవియ । నారూపు దునిమె ధైర్యమునఁ గర్ణుండు.
అసుర వెండియు సింహమై తాఁకఁ దునిమి, । అసుర వెండియు హస్తియై పట్టఁ దునిమి,
కడతేర్పలేక అక్కసుచేతఁ దనకుఁ । జెను ప్రాప్తి గలదని చెదరెఁ గర్ణుండు.

ఘటోత్కచుఁడు అలాయుధుని మడియించుట

అంత నలాయుధుఁ డను బకానుజుఁడు । పంతంబుతో వచ్చి పతిఁగాంచి మ్రొక్కి
తన్నెఱిఁగించుక దర్పించి పలికె: । "నిన్నింకఁ గర్వంబు నృప, పోకనీను ;
కలశజుఁ గాచెదఁ గర్ణుఁ గాచెదను । గలసేనఁ గాచెద ఘనతమై వినుము.
వీరుల మ్రింగుదు కిరి తోయములు ; । మారుతి నెఱుఁగనే మా పగవాఁడు !"
అని యనుమతి గాంచి యట్టహాసముల । వినువీధి చించుక వెస నలాయుధుఁడు

1 ద్రోవ (మూ).

తిరమైనగతిఁ గర్ణుతేరి ముచ్చుట్టు । తిరుగుచు నేయు దైతేయుని దాఁకె.
అంగరా జంత సహాయ సత్త్వమునఁ । బొంగి భీమాదులఁ బొదివి నొప్పించి
భీమ సోమక మత్స్య బీభత్స నకుల । [1]భూమిపతుల సంతఁ బోరిగొని యపుడు
దురము సేయ, నలాయుధుండు హైడింబు । నరిశక్తిఁ దాఁకి యస్త్రములేసి నొంచి
మన సైనికులఁ గూడి మఱియు హైడింబుఁ । జెనకి తేరును విల్లుఁ జిద్రుపలు చేసి
శూలంబువాటున శూలించి హృదయ । శూలంబుగా వాయుజున కది చూపి
'పంపుడు కూటికై బకుని మాయున్నఁ । జంపితి విటు నిన్ను సాధింతు' ననుచు
నతనితో నతిరౌద్రమైన రణంబు । దితిజుఁడు చేయుచోఁ, దెలిసి భీముఁడు
కవల సోమకుఁ దాఁకి కడఁకతోఁ బెనఁగి । యవలీల రణముసేయఁగ [2]నున్న దైత్యు
నసిగదాముసల చక్రాదులఁ దునిమి । యసహాయు విరథు నిరాయుధుఁ జేసి
మాయచే శిలలును మాంసంబుఁ గురియు । నా యత్న మటుమాన్చి యంతట వాని
నసిగొని మెడ ద్రెవ్వనడఁచి యా శిరము । కసి నెత్తురుట్ట నాకసముపైఁ ద్రిప్పి
మున్నిటిగతిఁ దెచ్చి యొకటి కౌరవుని । యున్నతరథముపై నునిచి బిట్టార్చి,
" వసుధేశ, యింక నెవ్వని ననిచెదవు? । వెస " నంచు ననిన నిర్విణ్ణుఁడై యతఁడు :
" అక్కట వీఁడింత నఖిల కౌరవులఁ । జక్కాడు నీ రాత్రి సందేహమేల!
ధూర్జటి వచ్చెనో తోడు పార్థులకు! । నిర్జరపతి తోడునెగడెనో యిట్లు!
కర్ణుపోటును బెద్ద గాదదు వీని; । దుర్నీతి రణ మేల దొడఁగితి రాత్రి!
కయ్యంపుటలజడిఁ గాసము గురుల । కియ్యాత్మజుల భక్తి యేమని చెప్ప! "
అనునంత రాధేయుఁ డనిఁ బాండవులకుఁ । దన దివ్య కాండ ప్రతాపంబు చూపి
దనుజునిఁ బరిమార్చుతలఁపున మఱియు । నినుమిక్కిలై భీము నేయఁ జూచుటయు,
దివినుండి ధాత్రిపైఁ దేరును దాను । బవనపౌత్రుఁడు తోఁచి భయముగా నపుడు
క్రుంగి యదృశ్యుఁడై కొంతసేపునకు । నింగి [3]నీలాభ్రమై నృప, తోనవచ్చి
మెఱుముచు నుఱుముచు మేదినిఁ బిడుగు । లుఱక రాల్చుచు నుండ నొదిఁగి నీభటులు
' నెప్పు డెవ్వనిమీఁద నేమియై పడునో! । తప్ప దీరిపుఁ ' డని తలలు దాఁపఁగను,
కొండఱాలు చలంబుగొని జగఱాలు । కొండఱాలును మొండుకొని చాపఱాలు
కత్తిఱాలును ఘటోత్కచుఁడు వర్షింప । నెత్తులు వగిలియు నేల పాలయ్యు
నడుములు విఱిగియు నఱుకులు వడియుఁ । గడుభీతిమైఁ బాఱెఁ గౌరవబలము.

---

1. భూమీశుఁ బొదివి యా బారిఁదొని. 2. దైత్యవరుని. 3. నీలాగ్రమై, (మూ)

అట్టిచోఁ బాఱక యంగాధిరాజు । దిట్టతనంబున దివి దృష్టి నిలిపి
భూరి మాయామేఘములు విచ్చనేయ । ధారుణి దైత్యుండు తలచూపి మఱియుఁ
గర్ణురథ్యంబులు గదవేసి చంపెఁ । గర్ణు డగ్గతి యంతఁ గౌరవభటులు :
“ పరిమార్పుమీ వీనిఁ బగవాయఁ గర్ణ ! । కురుసేన నిలిపితి ఘోరాజి నేఁడు.
నిక్క మాపదలకు నిన్నొడ్డు నృపుఁడు । చక్కఁబెట్టుదు వీవ శౌర్యాభిరామ !
ఇంద్రుఁ డిచ్చినశక్తి యెన్నాళ్ళకింక ! । నింద్రసూతికిఁగదా యీవు దాఁచితివి !
అతని నెవ్వండెఱుఁగు ! నంతకు నేఁటి । మృతిదప్పు వీనిపై మీటవే శక్తి. ”
అనుచుఁ బ్రార్థింప వాఁ డది వినలేక । దనుజుపై వాసవాస్త్రము ప్రయోగింప
నీవల నరుఁ డది యేసెఁ ద్రెవ్వంగ. । భూవర, విను మంతఁబోక కర్ణుండు

ఇంద్రుఁడిచ్చిన శక్తిచేఁ గర్ణుఁడు ఘటోత్కచునిఁ జంపుట

వేఱొక్క తేరెక్కి వెడ వాతి కోల । లాఱేసి గద ద్రుంప నసుర వెండియును
గదగొని యాతేరు గాలిఁ బోనైచి । యదలించి మఱియు మహాగద వైవ
నొకభంగిఁ ద్రెవ్వనేయుచుఁ గర్ణుఁడాత్మ । “ నకట ! వీని వధింప నాశక్తివలెనె !
యింక నింద్రజుగెల్వ నేదిసాధనము ! । శంక లిట్లణఁగునే శత్రుచిత్తముల !
వీఁ డర్జునునికంటె వేఁడి నేఁ” డనుచు । వాఁడిమి తూపు జిహ్వాలు గ్రోయుదాని
ఘుమ ఘుమధ్వని మింట ఘోషించుదాని । విమతుల దృష్టికి వ్రేఁగైనదానిఁ
దిగిచివైచిన మింట దేదీప్యమాన । మగుచు నాశక్తి లోకాభీలమగుచు
నొక్కట రవికోటి యుదయించె ననఁగ । నక్కజ మగుచు రా నసుర తలంకి
తప్పిపోఁ దలఁచునంతనె పోయి వాని । విప్పైనయురము ప్రవేశించి శక్తి
వీపున వెడలిన వికృతాస్యుఁ డగుచు । నాపజ్జ నొఱలుచు నట్టిట్టు పడుచు
నుచ్చిళ్ళు నోరనీనుచు నాల్కఁగఱచి । చచ్చె శక్తియుఁ బోయె శక్రు [1]సన్నిధికి.
అంత నీ సేనలో నార్పులు చెలఁగె ; । కౌంతేయుసేన నాక్రందనంబెసఁగె ;
తగు వేడ్కఁ గర్ణునిఁ దనరథంబునకుఁ । దిగిచి కౌఁగిటఁ జేర్చె దేవ, నీ సుతుఁడు. ”
అని సంజయుఁడు పల్క నాంబికేయుండు । “ దనుజుపాలయ్యెఁ గదా యంతశక్తి !
కర్ణుఁ డేమిటఁ గెల్వఁ గలవాఁడు పార్థు । వర్ణింప నిది నీలవర్ణుయత్నంబు.

1. దీధితికి. (మూ)

బీభత్సు చావు దప్పించు నుపాయ । మీభంగి నొనరించె నేమనవచ్చు?
మునుమున్న యే మొదలంచిన కర్ణుఁ(?) । డనిమొన నరువైవఁ డయ్యె నీశక్తి.
నిది రాజు మఱచిన నేమి నీవైనఁ । గదిసి చెప్పవు దీనిఁ గర్ణునితోడ.
చెప్పినఁ గొంత యీ చేటుపాటునకుఁ । దప్పరే ప్రజలు రాధాసూను వలన!”
అన విని సంజయుఁ డారాజుఁ బలికె: । మనుజేంద్ర, యిచ్చట మాపటిపూట
నిందఱుఁ [1]జెప్పుదు ‘రీశక్తి నింద్ర । నందనుఁ గూల్చు కర్ణా’, యని ఛాటి.
అతఁడును “తెప్పుగదా! చూచుకొంద । [2]మతఁ డెంత!” యనుఁ గాని యాజిలో మఱచు.
“హరిఁ [3]జంపు మతఁడున్న నర్జునుమృతియు । ధరవృథా” యందు రాతఁడు[4]వినిమఱచు.
ఏ వింటి సాత్యకి యీ వడ్డినట్లు । గోవిందు నడుగ నగ్గోవిందుఁ డనియె:
“కౌరవార్థముగ నక్కర్ణుఁ డీ శక్తిఁ । బోరనర్జునుమీఁదఁ బూన్పఁగ వచ్చు;
ఏమఱపింతు; మీరెల్ల నైనేయ! । యేమహేంద్రకుమారుఁ డగుదురా నాకు!”
అనియెఁ గావున నూకు నాజిలో మఱపు । లొనరించెఁ గథ చందమూర్వీశ, వినుము.
ఆరీతి దైత్యుండు హతుఁడైన నలరి । శౌరి యర్జునుఁవీఁపు చఱచి నవ్వఁగను
ఆకులమతి నున్న యతఁ డాడె నతని: । “నీకు శోకపువేళ నీతియే యలర!
లోకనాటకము నాలోకింతు.” వనిన । నా కేశసుతుఁ జూచి నారాయణుండు:
“చక్రగాండీవముల్ సాధింపలేని । యీ క్రూరసాధనం బిలఁ గర్ణుచేత
నుండ నే నిను నమ్మకుండితి; నదియుఁ । జండదైత్యార్థమై సమయఁ బొంగితిని.
ఏ నీకుఁ గలిగియు నీశుచే నస్త్ర । దాన మందియుఁ గడుఁ దగుజోదవయ్యు
వృథ యిది కర్ణుచే వెలుఁగొందునేని; । రథిచంద్ర, మిమ్ము ధర్మమె తలగాచె.
దివిజేంద్రుఁ డర్థించి దినకరాత్మజుని । కవచకుండలములు [5]గమిచిపోవుటను
అనఘు, కర్ణుని మర్త్యుఁడనవచ్చుఁ గాక । యనిమిషుండును గాఁడో యది విచారింపు.
ఆ కడ శిశుపాలు నా జరాసంధు । నేకలవ్యుని నేల యేన చంపితిని?
నేఁటిచో వారు దీనికి వత్తురేని । గాటమా సని సుమీ కవ్వడీ, యెఱుఁగు.”
అనునంత ధర్మజుఁ డశ్రులు రాలఁ । దనయు శోకంబున ధనువటువెట్టి
పరవశుఁడై స్రాలఁ బాఱి కృష్ణుండు । తిరముగ్గైకొనఁ బట్టి దీనత దెలిసి
“యేమీమహారాజ! యీధైర్యహాని! । నీమోపుదలఁపవు నీకిట్లు దగునె!

1. జంపుదు. 2. మతఁడంత. 3. జప్పునత. 4. వీని. 5. కపురు. (మూ)

తేరు మడంపుము దీనభావంబు । మాఁగుతి పగపాన్పు మనికిత తగునె!"
అనిన నాతనితోడ నధిపతి కొంత । దనుజుని భక్తిచందము గొనియాడి
"వీనిఁ జంపినకర్ణు వేపోయి త్రుంతుఁ । బోనిమ్ము నన్ను నాపోవెన్నఁటికిని?
నిన్నను నేఁడు వీనికిఁ బూనివచ్చి । యన్నిట మనకు ద్రోహమయ్యె ద్రోణుండు;
ఇతని నేఁడు వధింప నే భీముఁ బనుతు; । శ్రుతిచోరహర, మమ్ముఁ జూడు మీవేళ."
అని సంకు మ్రోయించి యతనికై కదలి । వనమాలి తేరెక్కివచ్చి యత్తెఱఁగు
హరిసూనునకుఁ జెప్పినంతలో వ్యాసుఁ । డటత్రోవ నడ్డమై యమసూతిఁ బలికె:
"ఓకుమారక, నీకునొంటిఁ బోదగదు; । జోకఁ గూడుము గల్గు సులభమై జయము.
వగవకు మీ క్రీడి వాసవుశక్తిఁ । దెగెనన నోర్తువా! ధృతిచెడ, మఱియు
నేటికేనవనాఁడు నిఖిలరాజ్యంబు । వాటమై మీకుఁ జేరు వాలాయ మెఱుఁగు."
అని యుపదేశించి యతఁడు పోవుటయుఁ । దనసుది శాంతుఁడై ధర్మరాజపుడు
కాలాఁగి యోధవర్గము నెల్లఁ జూచి । చాలఁ బ్రేమమున ధృష్టద్యుమ్నుఁ బలికె:
"ఆచార్యవధకునై యగ్నికుండమునఁ । దోచిన యోధవు ద్రుపదకుమార!
ఈవు శిఖండియు నేము చూడంగ । నావీరుఁ దునుమాడుఁ డది నాకు హితవు."
అనిపల్కి మఱి భీము నర్జునుఁ గవల । శినిపౌత్రు వెండియు సేనాధిపతుల
గురువధార్థము వేఁడుకొనిన నందఱును । గురునకుఁ గడఁగ, నగ్గురుని సేనలును
గన్నెఱింగి రణోర్విఁ గలయఁ బర్వుటయు । నెన్న నక్కజమయ్యె నిరువాగురణము.
అల్లి కాయలను వ్రేట్లాడిన యట్లు । జల్లుగా వెస నస్త్రచయములఁ బోరి
తెగుగతి చూచి చింతించెఁ బద్మజుఁడు । మగ పోడి మానేఁడమ్మక పోవదనుచు.
అట్లు పోరాడి బాహాశక్తు లెడలి । పట్టిన తూఁగున భటులిందు నందు
వ్రాలుచుఁ బోట్లాడు వరుస తప్పుచును । దూలుచుఁ దేలుచుఁ దూపు మార్చుచును
ఆఁకలి నీరువ ట్టస్త్రవేదనలుఁ । జీకాకు పఱుప వీక్షించి యర్జునుఁడు
ఉభయసేనలు విన నొకనీతిచెప్పె । "సుభటులార, వినుండు [1]చొక్కుమద్పుదము
చంద్రోదయము దాఁక శ్రమమార్చికొంద; । మింద్రియపాటవం బిటుగాని లేదు."
అనిన నర్జునుమాట కందఱు నలరి । మనసుల దీవించి మంత్రిసమ్మతుల
నట్టిట్టు మెఱయ నయ్యాజికిఁ దప్పి । గుట్టు విప్పక నిల్చి కూర్కఁ జొచ్చినను,
తలలింత వ్రాల్చి కందములు విదల్చి । చెలఁగి హేషాధ్వని చేసె నశ్వములు;

1. చొప్ప (మూ).

కటములు కదలించి కరశాఖ లెత్తి । చటుల నిశ్శ్వాస ఘోషముచేసెఁ గరులు ;
సతుల చన్నులరతిశ్రాంతాత్మ లొఱగు । గతి వీరులొఱగిరి కరికుంభములను.
అప్పు డొప్పినదయ్యె నయ్యంధకార । మప్పాఁజులకు నిల్వ ననువిచ్చెఁ గాన.
కొనియాడఁ బట్టైన కొంతసేపునకు । మనుమల [1]మేను నిద్రమఁగ వచ్చెనసఁగ
నని డస్సిపడిన దేవాంశులకెల్ల । నెనయ సుధాధార లీవచ్చె ననఁగఁ
గువలయంబుల మందు ఘుటికయుఁ బోలె । నివురు వెట్టిన [2]పాంథ హృదయాగ్నివోలె
బహుచకోరక తపఃఫలమును బోలె । మహిఁ బూర్వగిరి విద్రుమపులతవోలె
(గొనకొని సకల దిక్కులవెలిఁగింపఁ । గనుపట్టె నంతఁ జుక్కలఱేఁడు మింట.
కురుకులేశ్వరుఁ డంత గురుఁ జేరవచ్చి) । "గురుఁడ, నీశరశక్తి గొనియాడునరుఁడు ;
వలెనన్న గెలుతువు వాసవాదులను ; । దలపోయఁ బాండునందనులు నీకెంత !
తగుశిష్యుఁడని నీవు ధవళాశ్వు మీఁదఁ । దెగువకుఁజొర[3] వింకఁ దెగుట వారెట్లు ?
నడుమ వారికిఁగాక నాకును గాక । నుడివడు గతినుంటఁ జూడఁ బాతకము.
చెప్పెదు జరపనచాలవుగాక. । ఇప్పుడే తగుసేన లిచ్చెదఁ గొంచు
నేవైరితతినైన నేర్పడఁ దాఁకి । నీవు వధింపుము నిల్తు నే నిచట.
కలరు దుశ్శాసన కర్ణ సౌబలులు । తలఁప నా. " ననిన నాతఁడు నవ్వి పలికె:
"ఇట్టైన గెలుచుట కేమి సందియము ! । నెట్టన నేఁబోదు నీ చెప్పినట్లు.
కుడిచితి కట్టితి కుతలమేలితివి । నడవవే నిర్భీతి; నాకింత లేదు.
పోరితి నేను నాభుజశక్తి కొలఁది । వారి ధర్మబలంబు వధియింపనీదు.
తలఁప మీరందఱు దైవోపహతులు । పలుకుల వేఁడికిఁ బనియేమి వెట్టి ! "
అనుచుఁ బాంచాలుర కాది కొనంగ, । విను కౌరవుఁడు పాండవేయుల కుఱికె.
వేగంబు మదిఁబొడమిన వేళగాన । లాగైనయుభయ బలంబులు దెలిసి
ప్రాణవంచనలేక పైకొన్న రణము । రేణువ నిగిడి దర్శింప [4]నీదయ్యె.
కలహంబులోపలఁ గౌరవేశ్వరుఁడు । ఱలిఁ బాండవాస్త్రములకు నోర్చియేసె.
గురునిచేఁ బాంచాలకులుల నేగియును । నరునిచే గురునిసైన్యముల నేగియును
జూడ నక్కజమును జోద్యంబు నయ్యె " । వీడాడె గురునర విలువిద్య లనఁగ.

---

1. మేలు. 2. పాద. 3. వీవు దిరుగుట యెట్లు. 4. నిండయ్యె. (మూ)

ద్రోణుఁడు విరాటద్రుపదుల సంహరించుట

అత్తఱిఁ దూర్పెఱ్ఱనగుచు వచ్చుటయు । నుత్తరంబుగ ద్రోణుఁ డొక్కింత దోలి
'యింతటినుండి నన్నెదిరించు బంటు । కౌంతేయసేనలోఁ గలఁడొకో యిపుడు ?
కలిగిన నేతెంచుఁగా' కని పిలువఁ । బలుకకా సేనయు భయమందు చోట
ద్రుపద విరాటులతోన కేకయులు । ద్రుపదపుత్త్రులు ఘృష్టద్యుమ్నుఁడును సాహసమున
సేనలఁ గూడి యా సేనాధినాథు । నానెలవున కేఁగి యాక్రమించుటయు,
వాఁడి యంతంతకు వర్ధిల్ల నతఁడు । వాఁడు పీఁడసరాని ప్రయ్యలు గాఁగ
బలములఁ జెండియుఁ బాంచాలసుతుల । సలమి యింద్రునిఁపురి కనిపి వేగమున
నుగ్రాస్త్రములఁ గేకయులఁ బోరి[1]కెడపి । యుగ్రత ద్రుపదుపై [2]నొత్తుక నడవ,
నతఁడు కొండలఁ ద్రెంచునంత బాణముల । శత సహస్రాధిక సంఖ్యల నేయ,
నర్ధచంద్రాకృతి నలరు బాణంబు । వర్ధమాన క్రోధి వానిపై నేసి
పాండవయోధులు భయమంది చూడఁ । గుండలంబులతోడఁ గూల్చెఁ దచ్ఛిరము.
విరటుండు నప్పు డవ్వీరునిఁ దాఁకి । శరరయంబులఁ గొంతచలము రాఁ బెనఁగ
వననిధిఁ గలయు ప్రవాహంబె పోలెఁ । దనులీల నడఁగె నాతఁడు రణాంబుధిని.
ఆ తేరు దండి యోధావళిఁ జంప । శ్వేతుండు ద్రోణునిఁ జిచ్చుగాఁ జూచి
" వీని నిప్పుడ ద్రుంతు విడిచితి నేని । యేను గులంబున కెడవైన వాఁడ
నడ్డంబు రాకుఁ డీరందఱు. '' ననుచు । [3]నుడ్డీనగతిఁ బక్షియును బోలెఁ గడఁగి
భటులతో ద్రోణునిపైఁ బడునంత । నటఁ బోయి దుర్యోధనాది యోధులును
నడుమఁ జొచ్చిరి ; మఱి నరుఁడు వారలను । దొడరి సైన్యంబుతోఁ దుముంలంబు చేసె.
అంత సూర్యోదయంబయ్యె నయ్యెనను । అంత నా నృపులు కాల్యక్రియల్ దీర్చి
యాఁకలి [4]రేయింటయలజడి నిద్ర । తాఁకిన బాణవేదనలు నీర్వట్టు
ముడిపడ బలము పెన్మూనగట్టఁ ద్రోలి । నడపింప మఱియు రణంబుప్పతిల్లె.
అందు రారాజుతో నన్నకులునకు । నందంద కర్ణుతో ననిలసూనునకు
నల దుస్ససేనుతో నకులానుజునకుఁ । గలశసంభవుతోడఁ గపికేతనునకు
ననియయ్యె ; నపుడు ద్రోణార్జునరణము । వినఁ జూడఁ గ్రొత్తయై వివిధమార్గముల
వెనుక కయ్యములెల్ల వెలరానిపాటి । ... ...

1. గడఁగి. 2. నొత్తిక. 3. నొడ్డినగతి. 4. యేయింటి. (మూ)

రామభీష్ముల సంగరము మఱపించె. । (భూమీశ, యేమనిచెప్పుదు నట్టివేళ)
నిడివికిఁ జొచ్చి సైనికులంత నొదిఁగి । మొదలు చొచ్చి పెంగ నెస(తెవ్వఁగాని(?)
అట్టిసందడిఁ గర్ణుఁ డనిలజసూతు । మిట్టు పాటగు మూర్ఛ మునుఁగ నేయుటయు
గదగొని భీముండు కర్ణుని నేయ । నది లీలఁ గాలదండాకారమగుచు
వే వచ్చుచోఁ, జూచి వెఱచి కర్ణుండు । పోవఁ దత్సేనలఁ బొడిచేసె గదయు.
శ్వేతుండు గవలు నీ సేనాధినాథు । బ్రాఁతిఁ దాఁకిరి వారిఁ బఱపె ద్రోణుఁడును.
సాత్యకిఁ దలపడి సర్వకేతనుఁడు । నత్యంతమును నొచ్చె నతఁడును నొచ్చె.
అంతఁ బాండవసేన హానముసఁ బడక । కౌంతేయముఖ్యుని కడఁగ నెక్కినను
గరళాగ్ని కెదిరిన కలికంఠుఁ బోలెఁ । గురురాజు తనసేనఁ గొలిపి యెదిర్చె.
ఎక్కడ నెదిగె వాఁడెందుండె నధిప! । యక్కడ నంతకయ్యము వానికొదవు.
అట్టిచో మధ్యాహ్నమగుటయు గురుఁడు । పట్టిపల్లార్చక పాంచాలపతుల
యెత్తుగుత్త కొనంగ నీక్షించి యతని । యత్యుక్కోలు నుతించి యట ధర్మరాజు
తమకును నిదియపో తరువాయసంగ । యమసూతి భయమంద హరి యాత్మనెఱిఁగి
యరదంబుఁ గదియించి యారాజుఁ బలికె: । "గురుపయోనిధి వెల్లిగొన నోర్వరాదు;
మాపటి కెందఱ మడపునో తెలియ; । దోపినఁ దెగటార్పఁ డొకయుక్తి గలదు
'కూలె నశ్వత్థామ ఘోరాజి' ననుచు । మీలోన నొక్కఁ డమ్మోటికిఁ జెప్పఁ
గడునమ్మి పుత్త్రశోకమున విల్లతఁడు । విడుచు నప్పుడు చంప వెరవగు." ననినఁ
[1]గవ్వడి కొడఁబాటు గాకుండెఁ బలుకు; । నివ్వెఱపడి రాజు నిట్టూర్పు పుచ్చె.
అంత నశ్వత్థామ యనఁగ నేపాళ । దంతి నొక్కెడ వాయు[2]తనయుండు గూల్చి
యెయ్యన గురుఁజేరి యుద్దండవృత్తి । 'నయ్య, యశ్వత్థామ హతుఁడయ్యె' ననఁగ
నాతఁడు బిట్టుల్కి 'హాసుత!' యనుచుఁ । జేతిచాపము కొంత శిథిలత నొంద
మారుతిమాట నమ్మక విచారించి । "ఏరీతి నితఁడీల్గు నీశ్వరాంశజుఁడు!
నేచినాఁడే నేర్పు నిఖిలాస్త్రవిద్య! । చూచినాఁ డాహవక్షోణులు చొచ్చి;
యిందెవ్వఁ డతనికి నెదురైనజోదు! । పొందుమాలినయట్టి బొంకులే!" లనుచుఁ
దెలిసి ధృష్టద్యుమ్ను తేరికి నడచి । బలము లాతని కడ్డపడుచోటఁ గదిసి
పాంచాలరథికు లిర్వదివేలు చనియ । నంచితగతిఁ గరులన్నియు మడియ
నంత మత్స్యబలంబు నైదువేలడఁగ । నంతకంటెను బెక్కు హయదంతు లీల్గ

---

1. నప్పటి. 2. జుండును. (మూ)

నారాచవర్షంబు నలుదెసఁ గురిసి । ఘోరాత్ముఁడై రాచగుంపుల కుఱుక
నతనికి సప్తసంయము లక్ష్యమూఁగి । “ క్షితిదేవుఁడవు ద్రోణ ! చింతించుకొనుము ;
వేద వేదాంగాది విద్యల నెఱిఁగి । కోదండవిద్య కెక్కుడు నీకుఁ దగునె !
వృద్ధుండ వెనుబడి వర్షముల్ నీకు(?) । నీధర్మ మిటమాని యేతెమ్ము దివికి.”
అని కానరాక తారంగిన గురుఁడు । మనమున భీముని మాట దలంచి
భీతియుఁ బ్రీతియు బెరయఁ గుమారు । నాతని భూముల నరసి కానకయు
‘ బొంకనొల్లని ధర్మపుత్త్రుచేఁ గాని । యింకఁ బుత్త్రునివార్త యెఱుఁగ రా ’ దనుచు
నరదంబు దోలించి యాతనిఁ గదిసి । గురుఁ డాత్మనందనుకుశల మడ్గుటయుఁ
బలుక నేరకయున్న పాండవాగ్రజుని । జలజాక్షభీములు చయ్యన గదిసి

అశ్వత్థామహతుఁడైనట్లు కృష్ణాదులు ధర్మజుచే బొంకాడించుట

చింతింపనేల యీ సేనాధినాథుఁ । డింతటఁ బడకున్న నేది నీ బ్రదుకు ?
కాదని గురునకుఁ గా రాజ్యకాంక్ష । గాదని వినువు సుఖంబబ్బు.” ననిన
కల్లను మాటయొక్కటి మాటతోడ । నుల్లాడ నృపుఁ బల్కె మఱియు మాధవుఁడు :
“ ఏలధర్మజ, మున్ను సిత్తని కొప్పింప ? । నాలాయమున బొంకినవలె నేఁడు నీవు ;
భయవేళ బొంకినఁ బాపంబు లేదు ; । జయసిద్ధి యటుగానఁ జాలదు నీకుఁ
జేయుఁగడఁగి వృథ సేయు నేఁ.” డనిన । వాయుసూతియుఁ బల్కె వసుధేశుతోడ :
“ వారణంబొకటి యశ్వత్థామ యనఁగ । ఘోరాజి నాచేతఁ గూలిన నేను
నాచార్యునకు దఱియనగ యీ వార్త । సూచింప నతఁడు నామద్ది నమ్మకయు,
నిను నడ్గుచున్నాఁడు నీవును దంతి । మనమున నిడుకొని మాట యిట్లాడు.
హరిగల్గ మనకు దోషాదోషచింత । కురువంశ్య, లే.” దన్నఁ గొంకుచు నతఁడు
సరి నసత్య భయంబు సమరభయంబు । నిరువంక దివియంగ నిటు తొట్రుపడుచు
ద్రోణునితోఁ బల్కె ‘ దురములోపలను । ... ...
హతుఁడయ్యె మఱియు నశ్వత్థామ ’ యనుచు । నాతతధ్వని నాడి యట్లని వెనుక
‘ ననుపమగజ ’ మన నప్పిన్నమాట । వినక ద్రోణుఁడు భీతి విల్లమ్ము విడిచి
భూమికి మిన్నెత్తుపాడవున నచ్చు । నేమనురథమందు నిశ్శంకఁ గ్రుంగి
పుత్త్రశోకాంధుఁడై బుద్ధిలోఁ బొంది । పుత్త్రవిరోధ నున్పాను చక్కవిడిచి,

శత్రుని నెదుట ధృష్టద్యుమ్నుఁ గనియు । నా త్రాణ మా గర్వ మా కళ దొఱఁగి
సంకోచితాంగుఁడై చాల నిశ్చేష్ట । సుంకణంగిన కాంతి సూర్యుండు పోలె
హానిని కంఠంబంటు నణఁగుచునుండి । ఖరమరీచులఁ బొల్చు గరళాగ్ని పోలె,
నడఁగె నశ్వత్థామ యన్న మాత్రమున । జడమైన విషనీలసర్పంబె పోలెఁ
జేతికి లోనైనఁ జేర శ్వేతుండు । తాత, రా యని పోయి ధట్టించి తాఁకి
ద్రోణవధార్థమై లోఁచినతలఁపు । [1]క్షోణీశు నెదురుగా సుచిరయత్నమున
సమ్మోహేయుఁగఁ జూచి యతఁడు కోపాగ్ని । నిమ్ములఁ జరిమి యయ్యెదురైన రిపుల
దివ్యాస్త్రములఁ ద్రుంపఁదివిరెఁ ; దివురుటయు । దివ్యాస్త్రములు తమ తెగకు రాకున్నఁ
జగతుఁ గోర్వక ప్రకృతి శాణముల । జగముల కతిభీతి జనియింప నేయ
నతనితూపులఁ ద్రెవ్వె హాతనుయ్యె విల్లు ; । నతని సూతుఁడుగూలె ; హరులునీఱయ్యె ;
నరదము నీఱయ్యె ; [2]నడిమూల మడఁగె ; । నురుకిరీటము రాలె ; నొడలిజో డూడె ;
నుదరు నారసమును నొగిదూఱి పాఱ । గద వాఁడువైచె నక్కలశసంభవుని.
వైచిన గదద్రుంచి వాఁడంత మఱియు । వైచిన శక్తియు వడిఁ ద్రుంచె గురుఁడు.
చలమున నంతలో జడియక వాఁడు । పలకయు వాలును బట్టుక కవిసి
యాచార్యసూతు గత్యములఁ జెండాడ । నాచార్యుఁడును వాని యుసి ద్రెవ్వనేయ
నింతట వాయుజుఁ డేతెంచి శ్వేతు । నెంతయు దవ్వుగా నీడ్చుక తొలఁగఁ,
[3]దొలఁగఁగా పొమ్మని ద్రుపదజుఁ డరుగఁ, । గలఁగిన మనముతోఁ గ్రమ్మఱ గురుఁడు
నాల్గునాళ్ళును నొకనాఁటి రాత్రియును । నాల్గైన లేఁవవాఁడు నాడికలు
చేసితి [4]నెఱపితి సేనాధిపత్య । మీసంగరమందు నే నెసఁగి యట్లరుల
వెసనిటుపడిమొక్క వేయుట్లలాడఁ । గసిమసంగితి నింకఁ గయ్యంబుచాలు."
నని శాంతిఁబాటించి యస్త్రంబు విడిచి । మునివృత్తిమై వీరముఖ్యులఁ జూచి,
"ఓకృప! యోకర్ణ! యోకృతవర్మ! । యోకౌరవేంద్ర! నా యోపినట్లైను
బోరితి నీకిఁ జాలుఁ బుణ్యలోకములు । గోరితిఁ బోయెదఁ గుశలత నేను."
అని పల్కి రథముపై నతఁడు గూర్చుండి । కనుదోయి మోడ్చి యోగప్రభావమున
నీరు నీరును నిలనిల మారుతము । మారుతమ్మును మహిమహిఁగూడినట్లు
నరకృప హాకి ధర్మనందనులెల్లఁ । బరికింపఁగా ముక్తి పదమునఁ జెందె.

---

1. క్షోణికి. 2. నడిమిడుపంగా. 3. తొలఁగఁ బొమ్మనియను. 4. పెఱికితి. (మూ)

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు మృతుఁడైన ద్రోణుకంఠము నుత్తరించుట

శ్వేతుఁడప్పుడు వాలు చేత ధరించి । యాతని రథమున కలవోవ్ప దాఁటి
హాహారవంబు సైన్యములెల్లఁ జేయ । నా హంత గురునుత్తమాంగంబు నట్టి
మును నెనుబదియేండ్లముసలి గురుండు । చనవని యాధర్మశక్రజులాఁగ
వంచిన కంఠంబు వాలునఁ దఱిగి । యించుక దయలేక యిలఁ బడవైచి
యట్ట యావల ద్రోచి యాగ్నినఁ బగిలి । కుట్టుగుండెల సంతఁ గురుసేన వఱచె.
వారిపైఁ బాండవవాహిని తఱుమఁ । దేరికి నగుడ నేతెంచె శ్వేతుండు.
అంత దుర్యోధనుఁ డాచార్యునధను । నెంతయు భీతుఁడై : " యిఁక నేదిగిక్కు !
పోయె నాధారమై పోయెకువాఁడు ; । నాయత్న మేటికి నయములే దెందు !
పోదము పోయిన పోకన ! " యనుచు । నాదెస మంత్రిసహాయుఁడై కదలి
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గుంభినిఁ బడఁగ । దడగొని వచ్చుచో ద్రౌణి వీక్షించి
యావల నొకచోట ననిసేయుచుండి । వేవేగ నేతెంచి విభుఁ గాంచి పలికె:
" కోదండపాణియై గురుఁడు ప్రాణమున । నాదెస నరిసేన లణఁగింపుచుండ
నేటికిఁ బాఱెద ? రేమయ్యెఁ జెప్పుఁడ ? । మీ పెద నిలువుఁడు మీభయంబెల్ల ;
అతనికి నేమయా ! యగఁ జెప్పుఁ." డనినఁ । బతి చెప్పలేనిచోఁ బలికెఁ గర్ణుండు :
" గురునిచందము వినఁగోరెదు వినుము ; । గురుఁడు పాంచాలురఁ గూల్చికోపమున
జనుదెంచె ; భీముఁ ' డశ్వత్థామ చచ్చె ' । నని యొక దంతిచా నతనికిఁ జెప్ప
నమ్మక మది ధర్మనందను ద్రోణుఁ । డమ్మాట యడిగిన, నతఁడు నేరుపున
' నణఁగె నశ్వత్థామ ' యని వినవాడి । కడుఁబిన్న యెలుఁగున ' గరిసుమీ ' యనెను.
అది వినకతఁడు ' హాహా పుత్త్ర ! ' యనుచు । మొదలిటి మాటకు మ్రొగ్గి విల్విడిచి
నవయోగమహిమఁ బ్రాణంబులు విడువ । శవమునకడరి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డతని
తలవట్టి తివిచి కంధర మసిధార । నలిఁ గోసె ధర్మజనరులు వారింప.
వినుమిది కతముగా వీఁగితి మేము । జనకుని వెదక నెచ్చటికేఁగెదీవు ? "
అనిన మూర్ఛమునింగి యాతండు వ్రాలి । తను రాజు తెలుప నెంతయుఁ దడవునకుఁ
దెలిసి కన్నులఁ గోపదీపాగ్ను లొలుక । జలజాక్షు యత్న మీనకలంబు ననుచు
నధిపతి నీక్షించి " యక్కటా ! గురుఁడు । విధివశంబున మేను విడుచుఁగాకేమి
తలయెట్లు ద్రుపదనందనుఁడు తాఁ గోసె ; । తలపోయఁడయ్యెఁగదా యని నన్ను !

నాకుఁగా నతఁడు ప్రాణము లిచ్చియుండ । నాకృతి నేనేల యతనికై చావ.
గురువధార్థంబుగాఁ గొడుకనై యేను । ధరఁబుట్ట నేటికిఁ దప్పెఁ గార్యంబు.
పార్థివ, వినుము నాపట్టిన ప్రతిన; । పార్థుల సిదె పోయి భజించువాఁడ.
నరనాథ, నేఁ బదినాళ్ళలోపలను । అరులఁ జంపెదనని చూడనే నాఁడు!
అదియెల్ల నిజముగా ననృతంబు వలికి । బ్రదుకఁ జూచినరాజుఁ బట్టి నిర్జింతు.

అశ్వత్థామ పూనికవలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికిఁ గడంగుట

మున్ను మాద్రోణుండు మురవైరిఁ గూర్చి । పన్నుగా ఘోరతపం బాచరించి
యతనిచే నారాయణాస్త్రంబు గాంచె; । ధృతి నాకు నతఁ డుపదేశించినాఁడు.
అట్టి నారాయణాస్త్రాగ్నిచే సిపుడు । నెట్టన రిపుకోటి నీఱు గావింతు
ర." మ్మని రథమెక్కి రారాజుఁ గొనుచు । వాఁడున్మని కర్ణాది యోధులే తేర
భయద భేరీ శంఖ పటహాదితూర్య । హయ హేషితధ్వని సంబరంబద్రువఁ
దను జూచి గురుఁడీల్గు దగయెల్ల నణఁగి । ఘనసేనలార్పుచుఁ గదిసి యే తేరఁ
దిరిగి యెక్కె, నటన్న ధృతరాష్ట్రుఁ డనియె: । "అరయ సంజయ, యిది యాశ్చర్యకరము:
ఆరీతిఁ దిరిగిన నచటి కౌంతేయు । లేరీతి వర్తించి రెఱిఁగింపు." మనిన
నతని కిట్లని చెప్పె నవనీశ, యిట్లు । ధృతమతి ద్రౌణి వే తిరిగి యెక్కుటయు,
నచటఁ బాండుకుమారు లందఱుఁ గూడి । ప్రచుర సన్నాహ మేర్పడి యుండునంత,
నంతలో ధర్మజుఁ డర్జునుఁ బలికె: । "ఎంతయుఁ గడుఁ జిత్రమిదె చూడు క్రీడి!
యింతకుమును గురుఁ డీల్గిన భీతి । నంతఁ బాఱిన యట్టి యఖిలకౌరవులు
నిలయును నింగియు నేకమై యద్రువఁ । జెలఁగి యార్పుచు వారిసేన లుప్పొంగ
వేవచ్చుచున్నారు; వెండియు వీర । లే విచారము చేసి యిటకు వచ్చెదరొ!
కాదేని గురునసంగతిఁ జంపిరనుచు । నాదివస్పతి వీరినటుఁ గూడినాఁడొ!
ఏమి కారణము నాకెఱిఁగింపు." మనిన । నామహీపతితోడ నర్జునుఁ డనియె:
"సన్యస్తశరుఁడైన చాపజ్ఞుమరణ । మన్యాయ మని విని యతని నందనుఁడు
త్రుంతు వధింతుఁ దుత్తుమురుగా ననుచుఁ । గౌంతేయ విభులపైఁ గడునల్గినాఁడు.
జనియించు వేళ నుచ్చైశ్శ్రవలీల । ఘనుఁడు ఘోషింపఁ దత్కారణమ్మునను
అతని నశ్వత్థామయనిరి గీర్వాణు । లతఁడు సుమీ యిప్పు డరుదెంచువాఁడు."
అని వెండియును బల్కె: "నకట నీ మాటఁ । దనయుని చావు తథ్యంబుగా నమ్మె.

అనృత దోషము వచ్చె నపకీర్తి వచ్చెఁ । జనదని కొంత విచారింపవైతి.
అదియును గాక నిరాయుధు విప్రు । నసహాయుని వృద్ధు నాచార్యు యోగాఢ్యు
వలదు హా మాను శిరంబు ద్రుంపంగ । వలదని యేనెంత వారింప వినక
యతని ముందల వట్టి యసిఁ ద్రెవ్వనేసె । నతిపాపకర్ముఁ డీ యగ్నికుండజుఁడు."
అని పల్కుచుండంగ నంతఁ బాంచాల । తనయుఁడు ధవళాశ్వుఁ దప్పక చూచి,
" యనఘ, ద్రోణుని విప్రుఁడని పల్కితీవు । నిను విప్రుఁడే! రాజవిధ్వంసకుండు!
మా తండ్రిమీఁద నుమ్మలికమ్ముఁ జేసి । బ్రాఁతిఁ జంపెనువాఁడు పగవాఁడు గాఁడె!
అతనిఁ జంపఁగఁ గాదె యగ్ని వెల్వడితి; । నితరునిభంగి నీ విట్లాడఁ దగునె!
మతమొప్ప నీ పితామహుఁడైన భీష్ము । హతుఁ జేయవే! నిన్ను నాడము గాక."
అనిన నర్జునుఁడు బాష్పాకులుఁ డగుచు । ననఘుఁ డద్దేమియు ననరాదు గాన
నూరకయుండె నిట్టూర్పులు నిగుడ । నీ రూపమున ఊఁతయేటికి ననుచు.

ద్రోణుపరిభవంబునకు సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్ను నధిక్షేపించుట

అపుడు సాత్యకి ద్రుపదాత్మజుఁ బలికె: । " ఇపుడు నీవిట్లాడితేమిరా యోరి?
నీజిహ్వ గోయుదు నిక్కంబు ధర్మ । రాజు సన్నిధి గాన బ్రదికిపోయితివి.
గాంగేయు నట్లు శిఖండియే తునిమె; । సంగతియే క్రీడి చంపినాఁడనుట!
నొడివెదవే నిన్ను నోరు ద్రేయింతుఁ । దొడిఁబడ." ననుటయు ద్రుపదనందనుఁడు:
" ఎలప్రేలెదురా! సహించిన నెఱుఁగ । వేల త్రుళ్ళెదు నిన్ను నెఱుఁగనా యోరి?
నీ ఱొమ్ము ద్రొక్కిన నిజయోగరతుని । భూరిశ్రవుని నీవు పొరిగొనవైతె?
అలిగి నన్నింక నేమాడిన నిన్ను । దల ద్రెవ్వ నేయుదుఁ దథ్య మీపలుకు.
అదె వచ్చెఁ గురుబలం బాహుతి గొనఁగ । సదయాత్మ, కూడి రమ్మా పోదమందు."
అనిన శైనేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు । ఘనరథంబపుడు దిగ్గన డిగ్గనుఱికి
కాలాగ్నికిరణి నాల్కలు గ్రోయుచున్న । వాలు చే నమరించి వసుధ గ్రక్కదల
శ్వేతునకై పోవ, వీక్షించి వాయు । సూతుఁ డంతట నెడసొచ్చి పోనీక
తనలావుకలిమి నాతని నిల్వఁబట్టి । పెనుపుగా రోఁజుచుఁ బెనఁగు శైనేయు
శాంతునిఁ జేయ ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనియె: । " కౌంతేయ, విడువిడు కడఁగి రానిమ్ము;
నీచేత నిలువంగ నేరఁ డీ వేళ; । నాచేతఁ గాని మానఁడు గర్వమహిమ."

అప్పుడా ధృష్ట ధర్మాత్మజార్జునులు | చనుదెంచి వారల శాంతులఁ జేయ
నిజ రథారోహణ నియతులై సేన | సజిత మహావ్యూహమై యుండఁ బన్ని
తాఁకి పటహ ఢణంఢణ ధ్వాన | మాకాశ పథమెల్ల నాక్రమింపఁగను.
అప్పుడు గుణారావ మంతఁ గల్పాంత | కుపిత ధనుర్ధర కృష్ణునిఁ బోలె (?)
పార్థివులకు నల్గు భార్గవుఁ బోలెఁ | బార్థులకెల్లఁ గుంభజతనూభవుఁడు
భూరి సేనామధ్యమున నిరువేయి | తేరుల వీరులఁ ద్రెళ్ళంగనేసి
పదిసహస్ర సుదేభతతి రూపుమాపి, | యశనికల్పుఁడు లక్షహరులఁ జెండాడి
పదిలక్ష యోధ యూధము నుక్కణంచి | దిశ లద్రువఁగ నార్చి తేజంబుమీఱ,

అశ్వత్థామ పాండవసేనపై నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించుట

"మేదినీశ్వర, చూడుమీ నన్ను నీవు | మోదింప రిపులఁ జంపుదుఁ ద్రుంతు" ననుచు
నదలించి నారాయణాస్త్రంబు దొడిగి | త్రిదశులు భీతిల్లి దివినుండి చూడ
నేసిన నది మహాహిత గర్వతిమిర | శాసన రవిసహస్రప్రభఁ బొదలి
శరభ సింహ మదేభ శార్దూల మహిష | ఖర ఖడ్గ భల్లూక ఘన కాలభూత
గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ | సురవర పన్నగాసురుల నీనుచును,
గరివర సుభటవర్గములఁ గాల్చుచును | అరుదేర వీక్షించి యబ్జనాభుండు
సేనలకెల్లఁ దాఁ జేయెత్తి పలికెః | "సేనాధిపతులార! చెప్పెద వినుఁడు ;
సామజ హయరథ చయముల డిగ్గి | భూమిపై నాయుధంబులువెట్టి నిలుఁడు.
పృథివి నిరాయుధులను దివ్యసాధనము | హతులఁజేయదు సేయుఁడాక్రమం."బనిన
జగతీశు లాయాజ్ఞఁ బలుక భీముండు: | "దిగకుఁడు రథములు దిగనేల మీకు!
ఈయస్త్రమును నేనిదె ద్రుంతు." ననుచు | దాయ తూర్పునకు రథంబుఁ దోలింప,
నా మహాస్త్రంబు రౌద్రాకారమగుచు | భీముపైఁ గవిసి సంభృతవహ్ని ముంప
నమరించి వారుణబాణంబేసి భీము | నురువహ్నిఁ గాలకయుండ రక్షించె.
అంత దగ్గర బోవ హరి భీముఁ గదిసి | "యింతటఁ బోవునే యిమ్మహాశరము!
వలదు సాహస" మని వాయునందనుని | నలవోక డించి నిరాయుధుఁ జేసి
యమరేంద్రనందను నట్లకావింప, | నమిత సైన్యంబులు నట్ల సేయుటయు
నయ్యుగ్రమెల్లఁ బయ్యనమాని శాంత | మయ్యె నద్దివ్య మహాసాధనంబు.
అంత నెండియు సేన హరియాజ్ఞఁ దురగ | దంతి రథంబులు దగ నెక్కి కదియఁ

గురురాజు ద్రోణిఁ గన్గొని "యా శరంబె । ఖరతేజ, వేసఁ దిగుగఁగ నేయు" మనిన
నెలమి నాతఁడు పల్కు: "నిఁక నేయరాదు । వలసి యేసినఁ దన్నుఁ ద్రాల్చు నెట్లైన;
కృతమతి నదియును గృష్ణుని వలన । హతమయ్యె నేమి సేయఁగవచ్చు?" ననుచు
నిట్టూర్పు నిగిడించి నృపునితో మఱియు । "నట్టయ్యుఁ జూడుమీ యధినాథ, నన్ను
హరునైన నరునైన నగ్నిజునైనఁ । బొరిగొందుఁగాని నేఁ బోసీ" నటంచు
గురువధ రోషసంకుల చిత్తుఁ డగుచుఁ । బరునడి ద్రుపదజుపై వచ్చి తాఁకి
నన్నాలు తూపు లున్నత వక్షమందుఁ । జెన్నార నేసి మూర్ఛితుఁ జేయుటయును
అందు సుదర్శనుండను మాళవుండు । నందు దీర్ఘప్రభుండను గౌళవిభుఁడు
నందు సుకేతనుం డను చోళపతియు । నందంద ద్రోణిపై నార్చి యెక్కుటయు
వారి మువ్వురఁ ద్రుంచివైచి ఘోరాస్త్ర । ధారల మేఘుచందమునఁ జూపట్టి
హరిమీఁద నరుమీఁద ననిలజుమీఁదఁ । గరి రథసుభట వర్గంబుల మీఁద
ద్రౌపదేయ శిఖండి ధర్మజ ముఖ్య । భూపాలకుల మీఁదఁ బోరి పోరి నేయఁ
దెరువులు గానక తిరితీపులాడ । దొరలెల్లఁ బాఱఁ బార్థుఁడు నిల్వరించి
'గురుపుత్త్ర, పోకుమీ కొంతసే' పనుచు । శరముల జడివట్టి చాపంబు దునిమి
ఘన సూత రథ రథ్య కవచకిరీట । తను లసద్బాణ కేతనముల నఱికి
పోవె నశ్వత్థామ భూమిపై నణఁగి । పోయెఁ గౌరవపతి పోయెఁ బొమ్మనఁగ
హరి సంతసింప సైన్యములు కీర్తింప । గురుసుతుఁ గ్రొవ్వాఁడి కోలల గ్రుచ్చి
సకల[1]సైన్యమును జర్జరితంబు సేయ, । 'నిఁకఁ జాలు రా కయ్య మింతట' ననుచుఁ
జేతులు విద్రుచుచుఁ జేతికి మించి । [2]కాతర భావంబు గానరాఁ బాఱె.
పాఱుచోఁ గర్ణాది భటులు సర్వేళ । తాఱినధృతి ద్రోణిఁ దగఁ గూడుకొనుచు
వివశాత్ములై మిన్ను విఱిగినట్లగుచుఁ । (బవిలి కౌరవ యోధవరులు శోకింపఁ)
గఱకుటెలుంగునఁ గౌంతేయులార్వఁ । బఱచిరి యేమి చెప్పఁగవచ్చు నధిప!
అప్పుడు సూర్యుండు నాహవదశకు । ముప్పిరి శోకాబ్ధి మునిఁగినరీతి
యసదృశకాంతి దైవాఱుచు నుండ । వెసఁ బశ్చిమాంబుధి వీచుల మునిఁగె.
అటఁ బాండుసుతులు సైన్యముఁ దారుఁ గూడి । తటుకునఁ బోయిరి తమపాళెములకు.

---

1. దేహములు జర్ఝరిసేయ నాత. 2. కాతర పాకంబు. (మూ)

అంతట సుయోధనుఁ డారీతి విఱిగి । సంతాపమున నివాసమునకుఁ బోయి
సంప్రీతి వారల వీడ్కోలుపను మఱచి । పరవశుండగుచు బాష్పము లుప్పతిల్లఁ
దనుఁ జూచి లజ్జించి తలవాంచియున్న । ఘన వీరయోధ వర్గముల కిట్లనియె :
"అకటకటా ! యాచార్యుఁ డాజిలోఁ గూలె; । దిక్కెవ్వరున్నారు ! తీఱెఁ గార్యంబు;
ఇంక నెక్కడి రాజ్య ? మెక్కడి రణము ? । శంక యేటికిఁ బొందు జగతీశులార !
కురులనాథుని సంధి గైకొనితప్పు । తమకించి గురునాజ్ఞ దాఁటినతప్పు
నా పైన వినుకుపలోకుల్లని తప్పు । తప్పునే నాకు వృథా గర్వి" యనుచు
నేడ్చినఁ, గోడేడ్చి యెలమిఁ బాంచాలి । నీడ్చిన రాజుతో నిట్లనెఁ గృపుఁడు :
"ఓ కౌరవేశ, నీ వురక చింతిలకు; । నీకు మే మిటఁ గల్గ నీతియే వగవ !
కటకటా ! నీవాఁడు కర్ణుఁడున్నాఁడు; । భటులు పెక్కండ్రు దోర్బలు లున్నవారు.
అవనీశ, నీవు సేనాధ్యక్షుఁ గాఁగఁ । బ్రవిమలగతిఁ గర్ణుఁ బట్టంబు గట్టు.
అతఁడు సేనాపతియైనఁ బాండవుల । హతులఁ జేయఁగనోపు నటుసేయు." మనినఁ
గొంత శోకము మాని కువలయేశ్వరుఁడు । సంతోషమున భానుసంభవుఁ బిలిచి :
"నను గెల్తువంటి కర్ణా ! నీవు నాకు । నరసి సేనాధిపత్యము సేయవలయు.
పానని తమ్ముని బట్టి నిర్జింప । నేవేళ నీవుగా కెవ్వ రున్నారు ?
చేయక చేసిన సేనాధిపతివి । ధీయుక్తి రిపుల సాధించి రక్షింపు."
అనినఁ గర్ణుఁడును "మహాప్రసాదంబు; । అనఘ, నన్ బూన్చు సేనాధిపత్యమున.
కృతవర్మ గురుపుత్త్ర కుంభజముఖ్యు । లతిరథోత్తము లెందఱైన నున్నారు;
వివిధ్రావుని బొండ వేయుల నెల్ల । ఘోరాజిలోపలఁ గూలనేసెదను.
నే నర్జునుని నిల్పనిత్తునె వారి । భూనాథ !" యనవు డుప్పొంగి రారాజు
కనక కుంభములను గంగాజలముల । గనువారఁ దెప్పించి యతిసంభ్రమమునఁ
జోద్యమై మంగళతూర్య ఘోషములు । భూరి మాగధ బుధాన్విత నుతిధ్వనులు
భేరీ నిస్సాణాది పృథుల వాద్యములుఁ । జారుసైనిక ఘన జయజయధ్వనులు
చెన్నొంద్ర నాయము నమహీనాథ చంద్ర ! । యాకర్ణు నభిషేక మపుడుగావించి
తమ్ముల పలుకాది ధ్వను లుల్లసిల్ల । న మ్మహీశుఁడు కర్ణు నభిషిక్తుఁ జేసి
భానునందనునకుఁ బట్టంబు గట్టె । యానందమునఁ బొందె నఖిలసైన్యంబు.

ఏ నిట్టి తెఱంగు నీ కింతయుఁ దెలియ । భూనాథ, యెఱిఁగింపఁ బూని వచ్చితిని. ”
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర ! । భానుకోటి సహస్ర భాభాసమాన !
కరుణాకటాక్షవీక్షణ ! దయాలోల ! । సురరాజనుత ! మహాసురరాజహరణ !
ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్త్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుసు మీఱఁగఁ బంచమాశ్వాసమయ్యె.

కర్ణపర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ వేంకటాధీశ, సృష్టిప్రకాశ, । భావజాతీతవైభవ, భోగనిలయ,
అక్కథకుఁడు శౌనకాది సన్మునుల । కక్కథానూత్న మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె:

ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుఁడు కర్ణుని తెఱఁగెఱిఁగించుట

ఆరీతి సంజయుఁ డాలంబు చూచి । వారణపురికిని వలనొప్ప వచ్చి
తనరార నంబికాతనయు సుందిరము । ఘనతఁ బ్రవేశించి కరమర్థిఁ గాంచి
యా రాజునకు మ్రొక్కి యాతఁడు తన్ను । గారవించిన నొక్క కనకపీఠమునఁ
దిరముగాఁ గూర్చుండి ధృతరాష్ట్రుఁ జూచి । పరువడి నొకమాట పలికె [1]నిట్లనుచు:
"మనవారి మొనలును మఱి పాండురాజ । తనయుల బలములుఁ దలపడి రెండు
దినములు పోరిన తెఱఁగెల్ల నేను । దిననాథ సమతేజ, తెలిసి వచ్చితిని."
అని పల్కి రాధేయు నతుల విక్రమము । గొనియాడి మఱియు డగ్గుత్తిక వెట్టి
పలికెఁ "గుంతీసుత బలసముద్రంబు । గలయ మందరగిరిగతిఁ జొచ్చి కలఁచి,
మొన లేపుచూపిన మొనసి యుద్వృత్తు । గొనియు సామంతుల గ్రొవ్వడంచియును
బొలమెల్లఁ బీనుఁగుప్రోగులుగాఁగ । నలిమీఱ యోధుల నఱికివేసియును
అడరెడు కడిమిమై ననిలోన జముని । కొడుకు నుద్వృత్తుగాఁ గొని చెలరేఁగి,
క్రీడి నెదుర్కొడి క్రీడియుఁ బోలెఁ । జూడ నక్కజముగా శూరత మెఱసి,
పులికగ్గమైన యాఁబోతును బోలెఁ । బొలిసెఁ గర్ణుం డింద్రపుత్త్రునిచేత.
మనుజేశ, యదిగాక మన దుస్ససేను । ననిలసూనుఁడు పట్టి యందఱుఁ జూడ
ఘన ఖడ్గధార నాతని ఱొమ్ముచించి । తనియక యుగ్రుఁడై త్రావె రక్తమును.
అయ్యొ, యింతలు పను లవునని మున్నె । నెయ్యు లాడినమాట నిజమయ్యె నేఁడు.
కొడుకు లాతనిసిరి గొన శక్తులనుచు । నడియాన [2]వారల యన్యాయములను
నీ వుపేక్షించిన నేఁ డాఫలంబు । భూవర, కుడువక పోనేలవచ్చు?"
అన విని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సుయోధనుఁడు । ననిలోనఁ దెగటారినట్లకా వగచి

---

1. సంజయుఁడు. 2. దారల. 3. పోవనే విచ్చు. (మూ.)

నిట్టూర్పు లెసఁగఁగ నెలకొన్న వగల । బెట్టున మూర్ఛిల్లి పృథివిపైఁ ద్రెళ్లె.
అప్పుడు విదురుండు నా సంజయుండుఁ । జెప్ప నచ్చెరువుగా శీతలక్రియలు
తెలిఁగొప్పఁగాఁ జేయఁ దెలిసి కూర్చుండి । ధరణీశుఁ డొక కొంత ధైర్యంబుపట్టి
మొగమున వేఁడియూర్పులు గ్రమ్ముదేరఁ । బొగులుచు సర్పంబుపోలె [1]రోఁజుచును
దనమదిలోఁ దాఁటి, దైవంబు దూఱి, । దనదైన దుర్బుద్ధి తలపోసి రోసి,
చెచ్చెఱ సౌబలు సేఁతలు దెగడి, । విచ్చలవిడిఁ బాండవేయులఁ బొగడి
"సంజయా, నీమాట చక్కఁగా వినను; । అంజక చెప్పవే యాలంబులోనఁ
దొడిఁబడ నెదిరించి దుర్యోధనుండు । పడఁడుగదా! నేఁడు పగవారిచేత."
అనవుడు "రాధేయుఁ డాతనితోడఁ । దనయులు కొందఱు తమ్ములుఁ దెగిరి.
చెచ్చెఱ మన దుస్ససేనుని ఱొమ్ము । వ్రచ్చి నెత్తురు ద్రావె వాయునందనుఁడు."
నావు డూఱకయుండి నరనాథుఁ డపుడు । భావించి సంజయుఁ బలికెఁ గ్రమ్మఱను:
"మునుమిడి విభ్రాంతి మునిఁగిన చింత । యెనయ నా వాక్యంబు లేమియు వినఁడు;
దుర్మదాంధుండైన దుర్యోధనుండు । ధర్మజునకుఁ గీడు దలఁపుచు నుండు.
కోరి వారింపని కొఱగామిఁ గాదె । భూరి శోకంబునఁ బొగులుచున్నాఁడ.
వెల్లు శోకాంబుధిఁ బెనగొన్ననాఁడు । నుల్లంబు కొండుక యూఱడు నెట్లు?
కలిమియు లావు నగ్గలికయు వెరవుఁ । గడఁకయు మగఁటిమిగల మహారథులు
తలపోయ నింక నెందఱు మనవీట । నెలమి నున్నారు? నా కెఱిఁగింపు." మనిన,
నంబికాసుతుఁ జూచి యా సంజయుండు । పంబి యిట్లనిపల్కె: "పార్థివ, వినుము
వరబాహు శౌర్య దుర్వారాతి శైల(?) । సురనాయకుఁడు ద్రోణసూనుఁ డున్నాఁడు
వినుత పరాక్రమ విద్వేష తిమిర । వనజమిత్రుఁడు కృతవర్మ యున్నాఁడు;
పీత [2]భయోత్పాత విమతోగ్ర గహన । జాతవేదుఁడు కృపాచార్యుఁ డున్నాఁడు;
అవినయవైరి మహావారి వాహ । పవమానుఁడగు మద్రపతి యున్నవాఁడు;
కపటశత్రువ్రాత గర్వసంహార । నిపుణుఁడు గాంధారనృపతి యున్నాఁడు;
అక్షీణ విగ్రహ మాహవ నిత్యకేళి । దక్షులు భవదీయతనయు లున్నారు;
క్రూర వీరావేశ ఘూర్ణాయమాన । ఘోరచిత్తులు కర్ణకొడుకు లున్నారు;
మఱియు నానా[3]దేశ మండలేశ్వరులు । వఱలియున్నారు దుర్వారవిక్రములు.

1. ప్రోగుచును. 2. భయోత్సాహ విమలాగ్ర. 3. ఘోర. (మూ).

వీరలఁగాని పోర విజయంబు వడయఁ । గోరియున్నాఁడు నీకొడుకు.'' నావుడును
సూనునికడఁకకుఁ జోద్యంబు నొంది । భూనాథుఁ డొకకొంత ప్రహ్లాదుకుండి
కడు నసహ్యంబైన కర్ణుని మరణ । మెడఁదలోఁ దలపోసి యెలుఁగెత్తి పలికె:

కర్ణుని మృతికి ధృతరాష్ట్రుఁడు దురపిల్లుట

"హా విష్ణుసమధుర్య! హా మేరుధైర్య! । హా వార్ధిగంభీర! హా గుణాధార!
హోయి తే రాధేయ! పుణ్యావిధేయ! । హోయి తే రవిపుత్ర! భుజబలపాత్ర!"
అని యిట్లు పలుమాఱు సందంద వసవి । యుసిరె సంజయుతోడ నాంబికేయుండు:
"నమ్మినయట్టి బాంధవకోటిపాటు, । చుమ్మలుగొనియెడు సూనులచేటు,
కూరిమిగల తండ్రి గూలినలాగు, । ఘోరవిక్రముఁడైన గురునిపోకయును,
దుర్నివారాహవ తోయధి గడపఁ । గర్ణధారుండైన కర్ణుని మృతియు
మనువాక్యమును బోలె మహిఁ గథవోలె । [1]మనికితపడక నెమ్మదినుండి వినుచు
నొక్కఁడ మ్రందకయున్నాఁడ నిపుడు । తక్కుప్రాణంబులు తక్కినవాఁడ.
విషము మ్రింగైనను విడుతుఁ బ్రాణములు; । విషధిలోఁ బడియైన విడుతుఁ బ్రాణములు;
ప్రాయోపవేశంబు పాటించియైన । వేయు చెప్పఁగనేల విడుతుఁ బ్రాణములు."
అని తెంపుమై నాడ నశనివాక్యములు । విని సంజయుం డంత వినయుఁడై పలికె:
"కృతమందు విశద విశ్రుతకీర్తియందు । మతియందు నధికసన్నాహంబునందు
యోగంబునందు నుద్యోగంబునందు । భోగంబునందును బురుషార్థమందుఁ
బ్రణుతింపఁ దొంటి భూపాలపుంగవులు । గణుతివెట్టఁగ నీడుగారు నీతోడ.
అంతటివాఁడవై [2]యక్కటా యిప్పు । డింతకు వచ్చితే యిందుకులేశ!
వీరిడిభంగి వివేకంబు మాలి । యోరాజ, యిట్లాడ యోగ్యమే నీకు?
తాలిమిదూలిన ధారుణిలోన । నాలివాఁడని నిన్ను నవ్వరె జనులు!
బవరంబులో గతపడ్డవారికిని । దివిజే శోకింపకు ధృతి సూలుకొలుపు."
అనవుడు వగపేది యా ధృతరాష్ట్ర । జననాథుఁ డా సూతసంభవుఁ బల్కె:
"యువరాజు మరణంబు నొప్పుగా వినియుఁ, । జెవులారఁ గర్ణునిచేటును వినియుఁ
దునియదు త్రుంగదు తుమురునుగాదు । చెనఁటిచిత్తము వజ్రశిల గాఁగఁబోలు,

---

1. మనకత. 2. యంతక. (మూ).

వందురి వందురి వనరి నా మనసు । డిందెఁ జక్రాంతఁ గొట్టినఁ జావులేదు.
పరశురామాస్త్రప్రభావ కోవిదుఁడు । నిరుపమ వితరణ నియత మానసుఁడు
అతిసత్త్వధనుఁడు లోకైకవీరుండు । చతుర విక్రముఁడైన సవితృనందనుఁడు
ఆరయ దైవోపహతుఁడయ్యెఁ గాక । పౌరుషబలమునఁ బడియెడివాఁడె!
పాండుపుత్త్రులతోడి పగకోర్చి వెఱవ । కుండె నెవ్వని నమ్మి యొగి సుయోధనుఁడు;
వైదేహ పౌండ్రాది వసుధాధినాథు । లాదట నెవ్వని కరిగాపులైరి;
పెనుపొంద నెవ్వని పెనుప్రాపు గలిగి । మనసేన లెప్పుడు మదవృత్తి మెఱయు.
నట్టి మహాబలుఁడఁట నీరజాప్తు । పట్టి సంగరభూమిఁ బడిన పిమ్మటను
శతవృద్ధునకు యూపవతి సంగమంబు । కుతలంబుపైఁ బిచ్చు[1]కుంటుకుఁ బరువు
నెలకొని గ్రుడ్డివానికి లెస్సచూడ్కి । వెలయఁ గోరిన సంభవింపని మాడ్కి-
నయదూరుఁడైన యీ నాగకేతునకు । జయము సిద్ధింపదు సర్వయత్నముల.
'మనకేల కయ్యంబు మదిమది నుండి' । యనుచు ధర్మజుఁ డాడె; నతని వాక్యములు
బాగొప్ప మీపతి పాటింపఁడయ్యె । రోగి తాఁ బథ్యంబు రోసినభంగి.
శరతల్పముననుండి శంతనుసుతుఁడు । సరవిఁ బార్థుని దివ్యశరవైభవంబు
దెలుప జలంబులు తేరంగఁ బసిచి । "సొలసి పాండవులతోఁ జుట్టఱికంబు
నడపు, రాజ్యంబును నలువొప్పఁ బంచి । యిడుము యుద్ధముమాను మింతటినుండి
మనుము నీ." వనిన దుర్మదుఁడు కౌరవుఁడు । వినఁడింక శోకాబ్ధి వెసఁ గూలకున్నె!
బలిమి తెక్కలుత్రుంచి పసుచులాడించు । పులుఁగుచందంబయ్యె భూమి నా విధము.
ఎక్కడఁ [2]జొచ్చెద! నీ వగలుడుప । దిక్కెవ్వ! రిటమీఁదఁ దెఱఁగేది నాకు!"
అని పెక్కుభంగుల నడరి నెవ్వగల । మునిఁగి క్రమ్మఱ మొగంబునఁ దెలివొంది
దినకరపుత్త్రుండు తెగినవిధంబు । వినఁగోరి వైచిత్రవీర్యుఁ డిట్లనియె:
"తలఁకొన్న కడఁకతో ధవళవాహనుఁడు । చలమున నేసిన చండకాండముల
తాఁకున కోర్చెనే? దర్పమొప్పార । [illegible] బేర్చెనె భుజవీర్యంబు మెఱయ?
తన యుగ్రకోపంబుఁ దనప్రతాపంబు । దన ధైర్యమహిమయుఁ దన శౌర్యగరిమ
వెఱఁగంది యిరువాగు వీక్షింపుచుండ । నతిమెనే యోధుల నధిక ధైర్యమున?
తనుకుచుఁ గయ్యంబు దయ్యమె యెఱుఁగు । నని [3]పఱవఁడు గదా యర్కనందనుఁడు?

1. గుంటకు. 2. చొరువాఁడ. 3. పరుపఁడు. (మూ)

తెగువ శిఖండిని దీమంబుచేసి । మగఁటిమితో వాని మాటున నిలిచి
గరిగంటిగానీక కపటమార్గమునఁ । బొంగొనె భీష్ముని బురుహూతసుతుఁడు.
సామజంబొక్కటి సమసినఁ జూచి । భూమి నశ్వత్థామ పొలిసెఁ బొమ్మనుచుఁ
దప్పక యమసూతి తాఁ గల్లలాడి । చప్పుడు గాకుండఁ జంపించె గురుని.
కొంచక యీరీతిఁ గుటిలశాత్రవులు । వంచనఁ జంపిరో వనజాప్తసుతుని?
భర్గు శిష్యునిదయఁ బడసినవాఁడు । భార్గవాస్త్రంబును బ్రహ్మశరంబు
వడముడితమ్ముని వధియింపఁబూని । యొడికమై యున్నది యుగ్రసాయకము.
తక్కక మంటలతఱచునఁ బొలుచు । పెక్కు దివ్యాస్త్రముల్ పెంపారఁగలవు.
సుభటకోటులు చూడ శూరుఁడై నిలిచి । యభిమన్యు విలు దునుమాడఁడె మున్న!
సహదేవు గిట్టి దుస్సహలీలఁ బట్టి । మహిమీఁద మర్దించి మందల విడిచె.
పవమానతనయుని బతిమాలుపించి । తవిలిపాఱఁగ [1]బాడుదలవట్టి విడిచె.
గ్రక్కున మాయతోఁ గడఁగినవాని । నుక్కఱ హైడింబు నుర్వరఁ గూల్చె.
ఇట్టి రాధేయున కిబ్భంగి చావు । కట్టడచేసెనే కటికిదైవంబు!
ఎన్నికకెక్కిన యియ్యాయుధంబు । లన్నియుఁ బదటిపాలై పోయెనొక్కొ!
అరదంబు క్రుంగెనో! యరయ సారథికి । వెరవులేదయ్యెనో! విలువిద్య పేర్మి
పనికి రాదయ్యెనో! బాణజాలములు । మనసులోఁ దోఁచక మాయమై చనెనొ!
లేకున్న సంజయా, లేశమాత్రంబు । నీకీడు వచ్చునే యితనికిఁ దలఁప?
ఆతతగతిఁ దన యరదంబు గడప । సూతు నెవ్వనిఁజేసె సూతనందనుఁడు?
కృతవర్మ గురుపుత్త్ర కృప శల్య శకును । లతనికి నేభంగి నయిరి తోడ్పాటు?
అందఱుఁ దలమీఁటి యాజి నారాజు । బృందారకులు తనపేర్మి వీక్షింపఁ
గయ్యంబు సేయుచోఁ గౌరవేశ్వరుఁడు । నెయ్యంబు చూపెనో నిలిచి యత్తఱిని?
కెలఁకులవారలు కీల్కొని నడవ । వెలయఁగ రారాజు వెన్నాడి నడవ
నా రవిపుత్త్రున కనిలోనఁ గూలఁ । గారణంబేమియుఁ గానఁ జొప్పడదు.
పాండవకోటి నిర్భరవృత్తిఁ గడఁగి । భండనంబునఁ గర్ణుపై వచ్చుటెట్లు?
చావక నొవ్వక సర్పబాణమున । కేవిధంబునఁ దప్పె నింద్రనందనుఁడు?
ఏచి దినద్వయం బిరువాగు గడిసి । యేచందమునఁ బోరి రెఱిఁగింపు నాకు."

1. దాని. (మూ).

[illegible] డాంబికేయునకు । ఘనశరప్రౌఢి నక్కథ చెప్పఁదొడఁగె:
"[illegible] కయ్యంబు మొదలనుండియును । విను మెఱిఁగించెద విశదంబుగాను.
[illegible] ద్రౌణి । యరుదారఁ దన యోపినంతయుఁ జేసె.
[illegible] శిఖికి [illegible] । ననిపని చాలించి యంతట మగిడి
[illegible] శిబిరంబుకడకు । దీనాస్యులై చనుదెంచి రందఱును.
[illegible] కొలువుండి యా రాజరాజు । తప్పక ద్రోణనందనుఁ జూచి పలికె:
"[illegible] కయ్యంబు తుదిముట్టదనుచు । విడిచి యూరకయుండ వీరధర్మంబె?
[illegible] కార్యంబు లేదు । మానుగా నెఱిఁగింపుమా యొక్కనలను."
[illegible] నాగాంకుతోడ । నావిరిఁ [illegible] వాక్యుఁడై పలికె:
"[illegible] సంగరకళా పారీణులగుచు । రహికెక్కు నుత్తమరథికులు తెగిరి.
[illegible] వోయిరటంచు [illegible] మనకు । నూఱక యుండుట యుచితంబుగాదు.
[illegible] నాలమున నేభంగుల గెల్వ । నగునొకో యని పెద్ద యాత్మఁ జింతిలకు.
[illegible] చెప్పె [illegible] రథికు । లిప్పాట నల్పులే యుద్ధవిక్రములు;
[illegible] సుద్యోగవంతుఁడ వగుము । దైవసహాయంబు తానె గల్గెడిని;
[illegible] మాతంగ బంధుర కుంభ । సతత [2]భిదాకేళి చతురసింహుండు
[illegible] కర్ణుం డేమఱకయున్నయుండ । మనుజేశ, విజయంబు మన కేమిబ్రాంతి!
[illegible] తల నింకఁ దడయంగఁ దగదు । ధీయుక్తిఁ గట్టు రాధేయుఁ బట్టంబు.
[illegible] నీతని ప్రాపునను । క్షితినాథ, కురుసేన చెడక వర్ధిలును."
[illegible] కర్ణుఁ జూచిన నాను [illegible] । ననురాగమునఁ బొంది యతని కిట్లనియె:
[illegible] నా మిందఁ నీకుఁ । గలదు తాత్పర్య మగ్గల మేమిచెప్ప.
[illegible] శక్తియు నీ సాహసంబు । నీ బాణసంపత్తి నిఖిలంబు నెఱుఁగు.
[illegible] దేవవ్రతుండు । నారూఢ బలశాలియగు [3]నస్త్రగురుఁడు
[illegible] చేసి । వ్రాలనిచ్చిరి వైరివర్గంబు నిట్లు.
[illegible] నా! [illegible] । తగనార్చి వేళులు తలఁబెట్టి చనిరి.
[illegible] । నిలుపనిత్తువె పాండునృపకుమారకుల?
[illegible] । మరములో నింతక ద్రుంపవా కడఁగి?

---

1. [illegible] 2. భేదా. 3. [illegible]. (మూ)

ఇంక నెవ్వరి దూఱ నేమి కారణము? । పంకజహితపుత్ర, భారంబు నీది.
పట్టంబుగట్టుకో పౌరుషంబొప్ప । నెట్టన నీ కార్య మీడేర్పు నీవు.
వహిని బృందారకవాహిని నడపు । గుహుని చందంబునఁ గురుసేన నడపు."
అనవుడు రాగిల్లి యా సూతసుతుఁడు । తనసేర్పు వెలసిల్లఁ దా నిట్టులనియె:

దుర్యోధనుఁడు కర్ణునకు సర్వసేనాధిపత్యంబు గట్టుట

"నన్ను సేనలకెల్ల నాథునిఁగాఁగఁ । బన్నుగా దళవాయి పట్టంబుగట్టు;
నిన్ను సంగ్రామంబు నెఱి శోకనీను; । కన్నార వేడుక గనఁగొనుచుండు.
అదియునుగాక నీ కాదికాలమునఁ । బదరక యిచ్చినబాస యేమఱన.
కాలకంఠుని పినాకము వోలె నొప్పు । కాలపృష్ఠంబను కార్ముకం బంది
పరశురాముని కృపఁ బడసినయట్టి । పరదివ్య సాయకవ్రాతంబు వఱపి
ప్రక్కలువాపెద వసుధాతలంబు । చక్కాడి విడిచెదఁ జగమెల్ల బెదర.
పిండలివండు గావించెద సస్థి; । కొండలు [1]పిండిమై త్రుంగఁ గూల్చెదను;
ఓర్చెద నింద్రుండు నురవడించినను; । దేర్చెద నమరులే తెంచినన్నను.
నా బాహుశక్తియు నా దివ్యబాణ । ప్రాబల్యగతియు నా పౌరుషక్రమము
నీ సర్వరాజన్యులెల్ల వీక్షింపఁ । బూనఁగుచ్చినయట్లు పొగడంగఁ జేర్చి
[2]మిడుమిడు కనఁగ నెమ్మోయిఁ బాండురాజు । కొడుకుల నేపుగఁ గూల్తుఁ గాకేమి.
పరిజన హిత సుహృద్బంధుయుక్తముగఁ । బురుహూతనందను పోడిమిఁ బాపి
లలినొప్ప సామ్రాజ్యలక్ష్మి యంతయును । ఎలమి సొంపారంగ నే నీకు నిత్తు.
వివిధయాగంబులు వివిధదానములు । తివిరి కావింపుచు దిశల నీయాజ్ఞ
[3]చెల్లఁగా రాజ్యంబు సేయుచుఁ గడపు । చల్ల దొలంకక చల్లఁగా నుండు."
అనిపల్క విని యుబ్బి యా కురురాజు । తన హితులును దానుఁ [4]దగు ప్రయత్నమున
ఫలపుష్పములుఁ బంచపల్లవంబులును । బొలుపార నవరత్నములును దెప్పించి
పుణ్యనదీతో[5]యముల నొప్పుచున్న । గణ్య కాంచనమయ కలశంబు లునిచి
బహు వేదపారగ బ్రాహ్మణోత్తములు । విహితమంత్రంబు గావింపుచు నుండఁ,
జేర్చి నౌదుంబర పీఠంబునందుఁ । గూర్చి రాధేయునిఁ గూర్చుండఁబెట్టి

1. పిండలై. 2. మిదమిద మిడుక. 3. చెల్లుగా. 4. దగ బ్రహ్మయత్నమున. 5. ములునొప్పు. (మూ).

పటహ డిండిమ భేరి పణవ మృదంగ । పటువాద్యరవము లంబరవీథిఁ జెలఁగ,
నభిరామయుతుఁడైన యా సూతసూను । నభిషేక మొనరించి యనురాగ మొప్పఁ
'బ్రతిలేని కౌరవబలమున కీవు । పతివి గ' మ్మని వేడ్కఁ బట్టంబుగట్టె.
అంత రాధాపుత్త్రుఁ డంతరంగమున । సంతోషముప్పొంగఁ జయ్యన నపుడు
హాటక మౌక్తికహార మాణిక్య । ఘోటక రథ ధేను కుంజరంబులును
దాస దాసీజన ధనధాన్యములును । భూసురసమితికి భూరిగా నిచ్చి
సురుచిరాంబర రత్న శుద్ధ సువర్ణ । నిరుపమ గంధాది నిఖిలవస్తువులు
గాయక పాఠకగణముల కర్థి । నాయతమతిఁ దోరహత్తుగా నొసఁగె.
రారాజు మదిలోన రాగిల్లి యపుడు । చారుకిరీటంబు చామరద్వయము
నంగద కంకణ హార భూషణము । లంగాధిపతికిఁ బ్రియంబున నిచ్చి,
గొడుగులుఁ బడగలుఁ గొమరు దీపించు । నడియాలములు పెక్కు లలవడ నిచ్చి,
శుభతూర్యములతోడ సూతనందనుని । విభవంబు మెఱయించి విడిదికి ననిచె.
ఈరీతి నీపుత్త్రుఁ డెల్లసేనలకుఁ । గారవంబునఁ గర్ణుఁ గర్తఁగాఁ జేసి
దొరల సామంతుల దుర్గాధిపతుల । వర మండలేశుల వరుసఁ జుట్టముల
మాననివేడ్కతో మన్నించి యనిచి । తానును జనియె నంతఃపురంబునకు.
జగదీశ, యారాత్రి చనుదెంచి యేను । దగ నీకు ద్రోణయుద్ధము వివరించి
క్రమ్మఱఁ బొమ్మన్నఁ గరమర్థి నిన్ను । నిమ్ముల వీడ్కొని యేసటఁ గదలి
వారక తెలతెలవారునప్పటికిఁ । జేరితి నొయ్యన శిబిరస్థలంబు.
సురరాజుమేడపైఁ జూపట్టునట్టి । కర మొప్పు మాణిక్య కలశమో యనఁగఁ,
గవగూడి మెలఁగు జక్కవల పాలింటఁ । దివిరి కల్గినయట్టి దేవుఁడో యనఁగఁ,
దనయుకయ్యముఁ జూడఁ దా వచ్చెననఁగ । దినమండలం బుదయించెఁ దూర్పునను.

కర్ణుని తొలినాఁటి యుద్ధము

అప్పుడు రాధేయుఁ డాహవోత్సాహ । మొప్పారఁ గైసేసి యుజ్జ్వలుఁడగుచుఁ
గనకరసస్ఫీత ఘన కార్ముకంబు । తనరార నిజహస్తతలమునఁ దాల్చి,
లలితాహ[1]వోత్సాహలక్ష్మిచే మొగము । చెలువంబుపస వింతచెన్ను దీపింప,

1. వోత్సవలక్ష్మికి.

నారూఢ భటకోటి కానంద మొదవ । భూరిశంఖము తనముందట మ్రోయ,
నక్షయంబుగను ధ్వజాశ్రితహస్తి । [1]కక్ష్యతోఁ గాంచన ఘంటికాబద్ధ
హంస వర్ణ తురంగమాంచితోదగ్ర । హంసాగ్ని సంకాశమగు రథంబెక్కి,
వీరభద్రోదార విక్రమసార । మారసమాన కుమారవర్గంబు,
విక్రమ క్రమశక్తి వినుతులు గన్న । చక్రరక్షకులును సామంతచయము
మెండైన తొడవుల మెఱుఁగుల [2]తోను । మండలోజ్జ్వలులైన మండలేశ్వరులు
నిరుఁగెలంకులను గ్రిక్కిఱియంగఁ జేర్చి । పరువడి బవరంపుఁ బలుకులు చెలఁగఁ
బుడమిపైఁ బెండ్లికిఁ బోవు చందమున । నడవ, సొంపున మీఱి నడచెఁ గర్ణుండు.
తరమిడి లక్షబద్ధలవారిఁ బనిచి । నెరవొప్పఁగా సేన వెడలింప నపుడు
సవరణతో యుద్ధసన్నద్ధమగుచు । వివిధముఖంబుల వెడలంగఁ దొడఁగె.
భూరి దంతశృంగములఁ జెన్ను మిగిలి । చారుమదాపూర ఝరముల నొప్పి
[3]రుంద్ర కుంభస్థల రూపితసాంద్ర । చంద్రగైరికముల సంపద మెఱసి
యాననబిలముల నలరారి పార్శ్వ । సానుజాలంబులఁ జాలంగ నమరి,
[4]గురు నిషాదివ్రజకుంజముల్ దనరి । కరులు భూధరములకైవడి నడచె.
నరమత, ధర్మగుణంబు దాల్చియును । కరమర్థి వాయువేగము వహించియును
హరినామ సామ్య విఖ్యాతినొందియును । బొరిపొరి శ్రీదేవి పుత్త్రులమయ్యుఁ
దివిరి పల్యాణు కౌంతేయుల జయము । వివరింప కేమేల విడుతుమన్నట్టు
లెడపక దిక్కుల కెఱఁగించునట్టి । వడువున హేషారవంబు సేయుచును,
బోఁడిఁ గల్యాంశుఁ డీభూమిపై నిలువ । లేఁడని చూపుపోలిక గానుపింప,
ఖురపుటాహతి నుర్వి గుఱుతులుగాఁగఁ । దురగంబు లరిగె బంధురవృత్తి నధిప!
రథికహాసములు సారథిభాషణములు । పృథివిపై [5]ఘోటకహేషలు నెసఁగ
[6]నేమిఘాతంబుల నేలబిట్టవియ । వేగాఱు విషధరవిభుఁ [7]డోసరింపఁ
[illegible]గలు గొడుగు లంబరవీథి నొరయఁ । గడుఁ బెక్కు తేరుల
దుందుభి పటహాది తూర్యబృందముల । క్రందైన మ్రోఁతలు కప్పుకపోవఁ
జెలరేఁగి దిక్కులు చెవుడుపడంగఁ । దలకొని సింహనాదములు సేయుచును,
నిగిడి కన్నులతుద నిప్పులు రాలఁ । దెగువతో [8]మిన్ను భేదిల్ల నార్చుచును

---

1. కక్షి కాంచనమయ ఘంటికాబద్ధ. 2. లోను. 3. రుద్ర. 4. సురనిషాది........కుంజములం దనరి. 5. భీషణఘోషలు. 6. నేమివిఘాతల...బిట్టవిసె. 7. డొసరింప. 8. మన్ను. (మూ.)

గాలునిపట్టితోఁ గయ్యంబుసేయఁ । గాలుద్రవ్వుచు నేఁగెఁ గాలుబలంబు.
హయఖురోద్ధూత మహాపాంశుపటలి । భయదంబుగా దిశాభాగంబు గప్పె;
మానిత గజదళ మదధార లనేక । వానలపెక్కువ వాని నడంచె.
పటుతర వాదిత్ర భైరవారవము । తటుకున నంబరతలమెల్లఁ గప్పె;
చెలఁగిన గుణనాద సింహనాదములు । బలిమి నబ్రమ్మోఁతను బారణచేసె.
ఏచిన భటకోటి హేతి మాణిక్య । రోచుల భూషణ రుచిర రశ్ములను
చారు కేతుచ్ఛత్ర చామర సక్త । భూరి రత్నంబులఁ బొలుచు దీధితులఁ
బగలింటి దీపంబు భంగిఁ జూపట్టె । జగదీశ, యప్పుడు జలజబాంధవుఁడు.
ఇవ్విధంబున సేన లేపారి నడవ । నివ్వటిల్లెడు వేడ్క నీదళవాయి
జనములు తనుజేరి సన్నుతిసేయ । ఘనతరాటోపుఁడై కలనికి వచ్చి
యూహించి మకరికా వ్యూహాభిధాన । మాహవోచితముగా నప్పుడొనర్చె.
మండలేశ్వర, విను మార్తాండసుతుఁడు । తుండదేశమున బంధురవృత్తి నుండె;
చలపాది శకునియు సరి నులూకుండు । సొలయక కన్నులచోటు గైకొనిరి;
తలపట్టు ద్రోణునితనయుండు తనకు । వలెనని మదిలోన వాంఛించి నిలిచె.
తడయక రారాజు తమ్ములందఱును । మెడవద్ద నొప్పిరి మేదినీనాథ!
దురితవర్తనుఁడగు దుర్యోధనుండు । నరుదార మధ్యంబునందుఁ జూపట్టె.
గోపాలసహితుఁడై గుణి భోజవిభుఁడు । నేపార ముందట నెడమకాలయ్యె.
ఘన [1]దాక్షిణాత్య త్రిగర్తులతోడ । ననయంబు కుడికాల నమరె నాకృపుఁడు.
వెనుక డాకాలను వివిధదేశముల । జననాయకులఁ గూడి శల్యుండు మెఱసె.
మఱి సుషేణుండును మనుజనాయకుఁడు । వఱలిన బలముతో వలకాలఁ బొలిచె.
ఆ విచిత్రుండును అతనితమ్ముండుఁ । జేవగల్గినయట్టి చిత్రసేనుండు
వాలస్థలంబున వారలిందఱును । వాలిరి చతురంగవాహినితోడ.
తక్కటియోధు లుద్దండవిక్రములు । తక్కక నిలిచిరి తగినతావులను.
అటమున్నె ధర్మజుఁ డాహవస్థలికిఁ । బటుతర చతురంగబలముతో వచ్చి
మనమున నమ్మహామహుఁడు వీక్షించి । యనుఁగుఁ దమ్మునితోడ నప్పు డిట్లనియె:
"[2]కంటె ధనంజయ, కౌరవసేన! । కంటికిఁ గొంచెమై కాన్పించె నిపుడు.

---

1. దక్షిణాద్య త్రికర్త. 2. కంటివె సంజయ. (మూ.)

కలయఁ గూరిన వానకాలంబు వోవ । నిల నింకఁ బాఱిన యేటిచందమున,
అవగుణంబులకెల్ల నాటపట్టయిన । రవితనూభవుని సంభ్రమము చూచితివె!
పనుపడి యొకయొద్దు పన్నుగాఁ బన్ని । మొదలఁ దా నందుకు [1]ముఖమయి నిలిచె.
పాటించి యొక పోటుబంటును బోలె । మేటికయ్యము తనమీఁద వహించి
బీరంబు లావును బేర్మియు నేర్పు । శూరత పెంపును సొంపారఁ జూపి
యెపుడు కయ్యము తుదికెక్కింతు ననుచు । విపరీతగతి విఱ్ఱవీఁగుచున్నాఁడు.
కాలకేయ నివాతకవచాది దైత్య । జాలంబుఁ ద్రుంచిన చండకాండముల
నీ నీచుఁ దెగటార్చు; మిటమీఁద మనకు । మానుగా శత్రునామము లేకపోవు.
మగఁటిమి మిగిలిన మగలెల్లఁ దెగిన । వగపున మనతోడి వైరంబుకొఱకుఁ
గురురాజు తన్ను నెక్కుడు గమనించి । సారిదిఁ బువ్వులు తలఁజుట్టెఁ గావునను
బోర నాతఁడుచూడఁ బోరి మనమీఁదఁ । జేరి యగ్గలికఁ జేసేయకపోఁడు.
వాసవనందన, వసుధ చిళ్లంగి । వేసిన విధమున వీఁ డొక్కరుండు
త్రెళ్లినఁ గౌరవుల్ త్రెళ్లినవారు । తెల్లమిసుమ్ము సందేహంబు లేదు.
అడవిలోఁ గందమూలాహారవృత్తి । నెడపక పదియురెండేఁడులు మనము
ఇడుమలఁబడుట యూహించి చూడంగఁ । గడపటఁ గర్ణునికతమునఁ గాదె!
క్షితిలోన వీఁడు చేసిన చేఁతలకును । బ్రతిసేఁత సేయక పాయదు వగపు.
అటుగాన నీవిప్పు డనువైన [2]యొద్దు । నిటఁ జేయుమనుమనె యింద్రనందనుఁడు
రమణతో నర్ధచంద్రవ్యూహ మపుడు । నమకట్టి మధ్యదేశమునఁ దానిలిచె.
భీమునిఁ బాంచాల పృథివీశ సుతుని । వామేతర శృంగవాసులఁ జేసె.
శ్రీరమ్యులగు యుధిష్ఠిర మాద్రిసుతుల । ధీరుఁడై [3]పింగలిదెస నుండఁ బనిచె.
ఒగి యుధామన్యుండు నుత్తమౌజుండు । మిగులంగ బవరంబుమీఁది మోదంబు
జిగిమించి మొగములఁ జెలువంబు మీఱఁ । దగనిల్చి; రా ధర్మతనయునియందుఁ
గడఁక దీపింపఁ దక్కటి యోధవరులు । నెడనెడ నిల్చి రహీనసాహసులు.
సదమల జయలక్ష్మి సయిదోడుగాఁగ । నది చూడనొప్పె జనానందమగుచు.
ఈభంగి దర్పించి యిరువాగుఁ బన్ని । యాభీలగతినున్న యాసమయమునఁ
దనమదిలోపల ధర్మనందనుఁడు । నెనసిన ప్రీతితో నిట్లని తలఁచె

---

1. ముఖరియై. 2. యందు. 3. బంగలి. (మూ).

"మకరంబుఁ జంపి తమస్వినీచరుని । ప్రకటదర్పమడంచి బలువడిఁ
సంజీవి యా రామచంద్రుని కొసఁగె । నంజనాసూనుఁ డీయలఘువిక్ర
నాతమ్మునొద్ద నున్నతి నున్న వాఁడు । ఈ తెఱంగునకు నా కేల చిం
ఓలి నక్రవ్యూహ మూర్విఁ జంపించి । కాలనేమినిఁ బోలెఁ గర్ణునిఁ జంపి
జయలక్ష్మి యనిమొదు సంజీవి నేఁడు । రయమూఱఁ బడయుదు
అని యంతరంగంబునందుఁ గామించి । యనయంబు నెదిరించె నా
అప్పుడు రెండుసైన్యములు నుబ్బుచును । ముప్పిరిగొని రణంబునకా
నించును నందును నేచిన బిరుదు । చిందంబు లందంద చెలరేఁగి
గెరలుచుఁ దమకించి కెలఁకుల భటులు । నురుతరాటోపులై యుర
వర రథనేమి నిస్స్వనపరంపరలు । నిరుపమ బహు కింకిణీ సనాదము
జటుల తురంగ హేషానాదములును । బటు [1]ఖురప్రాత విస్ఫార రావ
గరిఘటాకోటి ఘీంకార శబ్దములు । భరిత భేరీ శంఖ భాంకారములు
[2]వీర హుంకారముల్ విపులాట్టహాస । భూరి [3]సంరావముల్ బొబ్బల
బరిహాసజన వంది పాఠకశ్రుతులుఁ । [4]బరగి దిక్కులనెల్లఁ [5]బగిలించె
గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ । వరులు ఖేచరులును వచ్చి మో
ఘనవిమానస్థులై కయ్యంబు సొంపు । గనుఁగొనుచుండిరి గగనమా
చెలరేఁగి పూర్వపశ్చిమ సముద్రములు । తలపడి యొండొంటిఁ దాఁ
దితిజసైన్యంబును దేవసైన్యంబుఁ । దతిగొని యొక్కటఁ దార్కొ
గౌరవబలమును గౌంతేయబలము । దారుణగతిఁ దాఁకి ధరణీశ, యా
మండలాగ్రంబులు మహితకుంతములు । భిండివాలంబులు పృథుముద్గ
పరశుతోమరములుఁ బట్టిసంబులును । సురియలత్త్రలములు శూలము
మొదలైన యాయుధంబులు మెఱయుఁగఁ । గదసంబు సేయఁగఁ గడ
బలువడిఁ బొడుతురు వంతంబుకోడఁ; । బెలుకుర సడఁతురు పేరు
త్రుంతురు హేతులఁ దొరుగంగఁ దలలు; । చింతురు పొట్టలఁ [6]జెండి
మొత్తుదు రంగముల్ మోఁదలుకట్టఁ; । గత్తుల నెమ్ములు గాఁడ నేయు
పులులు కురంగాళిఁ బొలియించునట్టి । పొలుపునఁ బగతురఁ బుడమిఁ

---

1. తరప్రాత నిస్స్వర. 2. విరహ. 3. సంహారముల్. 4. పరఁగ. 5. పరగించె. 6.

అంచలు బిసముల నవని ఖండించు । సంచున ద్రేవులు చక్కఁ ద్రెంపుదురు.
పరశుఘాతంబులఁ బట్టిసహతుల । నురుశూలముల నెత్తురోలుకఁ జంపుదురు.
చెక్కులు ముక్కులుఁ జెవులు బాహువులు । నక్కలుఁ బిక్కలు నంసదేశములుఁ
[1]గరములు శిరములుఁ గాళ్లుఁ జేతులును । జరణంబు లూరులు జానుదేశములు
బరులు పేరురములు ఫాలస్థలములుఁ । గరముగ్రముగ రణాంగణమున నిండఁ
గుంచియు నీడ్చియుఁ గూలఁ ద్రుళ్ళియును । బంచియు వ్రాల్చియు వసుధ నైచియును
ముసలమ్ములెత్తి యెముకలు నలియంగ । వెస వేసి నడుములు విఱుగ వేసియును
[2]జేసేత విజయంబు సేకొనునట్టి । [3]యాసఁ గయ్యము సేసి రమరులు పొగడ.
వెనుక దీసినవాఁడు వెదకిన లేఁడు ; । మొనయకుండినవాఁడు మొదటికి లేఁడు ;
పాఱిపోయినవాఁడు పరికింప లేఁడు ; । ఊఱకుండినవాఁడు నొకఁడును లేఁడు ;
పందయు మఱిలేఁడు భావించిచూడ । నిందును నందును ఇభపురాధీశ !
“ ఈ కురుక్షేత్రంబు ; ఇది పుణ్యభూమి ; । చేకొని యేలిన క్షితిపుని[4]యొద్ద
జచ్చిన సురలోక సౌఖ్యంబుగలుగు ; । మెచ్చుగా జయమైన మేలె ” యటంచు
మిగిలినచేవలు మితిమేరలేని । తెగువలు నొండొండఁ దీయనియట్టి
దర్పంబులును ఘనతరసాహసములు । నేర్పులుఁ గడఁకలు నెఱయంగ, నంత
దారుణ సింహనాదస్ఫురణముల । భూరి మహాహాసములను బొబ్బలను
హాటకగర్భాండ మవియఁ జేయుచును । నాటమై నిబ్బంగి వడి నిరువాఁగు
చండ దండాదండి సరి కచాకచిని । దండి ముష్టాముష్టి ధరఁ బోరుచోట
సందడికయ్యంబు సాగిన నపుడు । పెంధూళి గగనంబు పెల్లుగాఁ గప్పె.
ఆవేళఁ దమవారి నట లాఁతివారి । భావింపనేరక [4]భ్రమసెఁ జిత్తములు.
అఱిముఱి భటులదేహంబులఁ [5]దొరఁగు । నఱచైన శోణితధారలవలన
వారణ దానప్రవాహంబువలన । నారేణుపటలి తాసంతయు నణఁగె.
అప్పుడు సాత్యకి యాద్రుపదజుఁడు । చెప్పఁ జిత్రముగాఁగఁ జేకితానుండు
ధన్యవిక్రములైన ద్రౌపదేయులును । సైన్యపమేతులై చాలఁ గోపించి
కుకుర ఘూర్జరలాట కోసల వంగ । శక కళింగావంతి సాల్వ సౌవీర
మళయాళ కర్ణాట మగధాది దేశ । బలములతోఁ [6]బోరి పాఱఁద్రోలుటయు,

1. కరమూల. 2. చెంజేత. 3. యాజి. 4. బ్రమసి చిత్తముల. 5. మెఱుఁగు. 6. బొడి. (మా).

నేనుఁగు [1]తండంబు లిరుగెలంకులను । మానుగా నేతేర మగఁటిమి మెఱసి
యైరావతారూఢుఁడగు వజ్రిపోలె । మారుతి యొక మహామదకరి నెక్కి
"వేఁడి యశ్వత్థామ? వేఁడికృపుండు? । వేఁడి కౌరవరాజు వేఁడి?" యటంచు
వేఁడి వాలమ్ములు వెదచల్లుకొనుచు । వాడిమి పసమించి వచ్చుట చూచి
మార్తుర కరుదైన మగఁటిమివాఁడు । ధూర్తశీలుఁడు క్షేమధూర్తియన్వాఁడు

క్షేమధూర్తి యనురాజు భీమునితోఁ బోరి మడియుట

"అందెందుఁబోయెద ననిలజ, నీవు? । ఇందు ర" మ్మనుచు బిట్టేచి [2]పిల్చుచును
దనదంతి భీమునిదంతిపైఁ గొలిపె । ననయంబు చిత్ర మేమని చెప్పవచ్చు?
అది గిరి గిరిఁ దాఁకునట్టుల భీము । మదసామజంబుతో మార్కొనె నపుడు.
వడముడి తోమరవ్రాతంబు వఱపి । తొడిఁబడ నాక్షేమధూర్తిని నొంచె.
కనక కాండాభీల ఘనతోమరమున । ననిలసూనుని నొంచె నతఁడు కోపమున.
అంత బాణాసనహస్తులై వార । లంతకాకారులై యనిసేయుచుండ
నిరువుర చాపంబు లిషుపరంపరల । మురిసినఁ గోపంబు ముప్పిరిగొనఁగ
మఱియుఁ దోమరముల మండుశక్తులను । అఱుక్రమ్మి మిగులఁ గయ్యము సేయునపుడు
ఏడుతోమరముల నేపున నాతఁ । డోడక భీముపేరురము నాటించె.
నాటిన మదిలోన నాటఁ గోపించి । 'నేఁటితోఁ గూల్తు నీనీచు నే' ననుచుఁ
బవమానసూనుఁ డప్రతిమసాహసుఁడు । రవికరనిభతోమరము వీఁకనెత్తి
యతనిపై వైచిన, నంతఁ గయూళ । పతి నడుమనె దాని భగ్నంబుసేసి
యూఱుబాణంబుల ననిలజుమేనఁ । దూఱిపోవఁగ నేసి తొలఁగక యార్చె.
వేఱొక్కశిల్లంది విషమబాణముల । మారుతి యాతని మదకరిఁ గప్పి
యూ కయూళాధీశు నరవాయిగొనక । దీకొని యాతనిదెసకును జనక
పటుగుణధ్వని దిశాభాగంబు వగులఁ । జటులసాయకములు చాల సంధించి
తొలఁగక యాక్షేమధూర్తి సామజముఁ । దలకొని జర్జరితంబు చేసినను
దటుకునఁ గను[3]మూసి దారుణగతిని । అటు[4]నిల్వనోపక యది[5]మొగదిరిగి
[6]పొలుచు గంటల వెడవ్రోఁతలు నిగుడ । నొలసి దిక్కులనున్న బలములు బెగడ

---

1. తుండంబు. 2. పిల్చుటయు. 3. పూచి. 4. గెల్వ. 5. మేన. 6. మొలచు. (మూ).

సంకులంబున నొత్త నదియుఁ గైకొనక । ఘీంకృతధ్వనులతోఁ గెరలి వేపఱచె.
పఱచిన నార్చుచుఁ బాండునందనుఁడు । తఱిమె [1]దానిని వెనుదగిలి యుద్ధతిని.
ఆసమయంబున నధికయత్నమునఁ । జేసి యాకరిఁ ద్రిప్పి క్షేమధూర్తియును
వెడమంట లుమిసెడు వెడఁదయమ్ములను । వడముడి వేనొంప, నడముడి గినిసి
యుఱక యాతనిచాప మొక్కటఁ ద్రుంచి । కఱకుటేనుఁగునొంచెఁ గడురభసమున.
చాపంబు వేఱంది శరముల నతఁడు । చూపోప కా వాయుసూను నొప్పించి
దంతి నొక్కమ్మున ధర ద్రుగ్గనేయ । నంత నీఁటలమెల్ల నార్చె; నార్చుటయు
గిరినుండి లంఘించు కేసరిపోల్కి । గరి డిగ్గనుఱికి యస్ఖలితసాహసుఁడు
గద చేతఁగొని లయకాలునివగిదిఁ । ద్రిదశులు వొగడ నుద్వృత్తుఁడై పోయి
కుంభస్థలము బిట్టుగొట్టిన నతని । కుంభి రూపఱి కూలెఁ గుంభినిమీఁద.
అనముఁడింపక యతఁ డసిపాణి యగుచు । నెసవచ్చి యమ్మహావీరునిఁ గదియ
నిట్టిగదాహతి నింక సొంపెక్క । నట్టకుఁ బెడఁబాపె నతనిమస్తకము.
అతని మొండెంబు నూఱడుగులు వాఱి । పదపడి ధారుణిఁబడియె ఘోరముగ.
కులిశాహతంబైన కొండచందమున । నిలమీఁదనున్న యాయిభము చేగునను
బిడుగుతాఁకునఁ బడ్డ పృథులసింహంబు । నడువునఁ గెడసిన ... పోని ...
కాకుత్స్థుచేఁ గుంభకర్ణుండు తెగిన । డాకొని పాఱిన దైత్యులఁ ...
ననయంబు ధృతిగుంది యతిభీతిఁజెంది । మొనచూపలేక నీచమున వాఱుటయును
బసగల పాండవభటు లుగ్రవృత్తి । వెసనార్చి తఱిమిరి వెనువెంట ... దగిలి.
అంతఁ గర్ణుండు కాలాంతంబునాఁటి । యంతకుండునుబోలె నంతరంగమునఁ
గప్పినకోపాగ్ని కన్నులయందు । నుప్పతిల్లెనుమాడ్కి నొగి మంటలెసఁగఁ,
బోరిపోరి దానిపైఁ బొడము ధూమంబు । పరుసునఁ బొమముడిపాటు వర్తింప,
ధవళహయంబులఁ దార్కొన్నరథము । అవని విస్మయగతి నతిశయిల్లంగ,
నాతత శత్రుసైన్య[2]క్షయోత్పాత । కేతువునా దివిఁగేతువు మెఱయ,
దుందుభిపటహాది తూర్యరవంబు । వందిమాగధకోటి వర్ణితారవముఁ
గోదండరవమును ఘోటకరవము । రోదోంతరంబుల రొదవెట్టుచుండఁ
దిరమైనవీకఁ గౌంతేయులమూఁక । శరజాలముల మఱి చెదరుఁడై తాఁక,
[3]నాన యుల్లములోన [4]నాన నీసేన । పూని సేనానిప్రాపున నగ్గలించె.

---

1. నాతని. 2. క్షయోద్వాత. 3. వాని. 4. నానని. (మూ).

పాండవవీరులు పరమసాహసులు । పాండురయశులు దోర్బలధురంధరులు
దర్పంబుసొంపును ధైర్యంబుపెంపు । నేర్పు నురంబున నెఱపఁ జొచ్చుటయు
ననిమిషాసురులకు ననిమొనయట్టి । యనువునఁ బేర్చె ఘోరాహవం; బందు
సూతపుత్రుని శరన్యాతంబులగుచు । భూతలంబునఁ బడి పొరలు నేనుఁగులు,
రంచలు వీడ సంరంభంబుతోడఁ(?) । గంచు[1]మించైపాఱు గంధనాగములు,
కుంభస్థలంబు నుగ్గులుగాఁగఁ బగిలి । కుంభినిపైఁ బచ్చి కూలు నేనుఁగులు
బ్రుగ్గునేనుఁగులును మడియునేనుఁగులు । స్రగ్గునేనుఁగులును సమయునేనుఁగులు
విచ్చునేనుఁగులును వెచ్చునేనుఁగులుఁ । బచ్చునేనుఁగులును జదియునేనుఁగులు
నై యున్న సమరోర్వి నానకులుండు । నాయెడఁ గర్ణుఁ దా నరికట్టుకొనియె.
పెలుకుఱ నార్చుచు భీమసేనుండు । తొలఁగక ద్రోణపుత్రుని నడ్డగించె.
వినుము కేకయులగు విందానువిందు । లనువారి సాత్యకి యానె నుద్ధతిని.
చిత్రసేనునితోడఁ జిత్రంబుగాఁగ । ధాత్రీశ, శ్రుతకర్మ తలపడి పోరె.
జితశాత్రవుండైన చిత్రునిమీఁదఁ । బ్రతివింధ్యుఁ డేపార బవరంబుచేసె.
తగ సుయోధనుఁడును ధర్మపుత్రుండుఁ । దెగిపోరఁగడఁగిరి ధీరాత్ములగుచు.
సమసియు సమయని సంశప్తకులకు । నమరేంద్రసుతునకు నయ్యె యుద్ధంబు.
ఆ కృపాచార్యుపై నగ్నికుండజుఁడు । భీకరాస్త్రములతో బిట్టేచి నడచె.
ఖండితవైరి శిఖండి కోపించి । దండి భోజేంద్రునిఁ దాఁకె నుగ్రతను.
క్రీడిపుత్రుఁడు శ్రుతకీర్తి రథంబు । రూఢి మద్రాధీశ్వరుని తేరుఁ దాఁకె.
సహజవిక్రమశాలి సహదేవుఁ డలిగి । బహుభంగి యువరాజుపై వెసనేసె.
అడరి వైశ్యాపుత్రుఁడగు యుయుత్సుండు । తొడరె నులూకునితోడఁ బోరాడ.
ధర ధీరుఁడైన శతానీకుఁడార్చి । వరగర్వమునఁ గృతవర్మ మార్కొనియె.
సుబలతనూజాత శ్రుతసోములకును । బ్రబలమై సిద్ధించె బవరమంతటను.

సాత్యకిచే విందానువిందులు మడియుట

సారశౌర్యుండైన సాత్యకితోడ । వీరులు విందానువిందులు కడఁగి
దుర్మదంబునఁ బోర నురములో వారి । కార్ముకద్వితయంబు ఖండించి యతఁడు

1. బెంచై. (మూ)

సునిశితాస్త్రంబులు చొనిపె నంతంతఁ । దనువున శోణితధారలు దొరఁగ.
ఆ మహావీరులు నధికవేగమున । భీమచాపములెత్తి పెల్లుగోపించి
యేయుచో మూవురయిష్వాసనములు । పోయెఁ దుత్తుమురులై భూరిబాణముల.
వేవేగమున వారు విస్మయంబందఁ । జేవగల్గిన విల్లు చేత నమర్చి
మింట మంటలుగ్రమ్మ మీటిబాణంబు । వింట సంధించి యా విష్ణుసోదరుఁడు
'అనిలోన[1]నిలువఁగ నను వెంటఁగలుగు ? । అనువింద, ద్రుంగిపో' మ్మని యేయుటయును
అసదృశ మకుట రత్నాన్వితోడ । వసుమతిపైఁ గూలె వాని మస్తకము.
అది చూచి కేకయు లతిభీతి గదిరి । మది మీద నిర్విణ్ణ మానసులైరి.
అనుఁగుఁ దమ్ముని స్మృతి యాత్మలోఁ గోప । మినుమడింపఁగఁ జేయ నేచి విందుండు
రుంద్ర బాహాబలరూఢి నిరస్త । తంద్రుఁడై యొండుకోదండంబు దాల్చి
మండుచు శినిరాజుమనుమనిమీఁదఁ । జండసాయకముల జడి వంచుటయును,
బదియుఁ దొమ్మిదియాఱు పటు భల్లములను । ఉదరి సాత్యకి వాని యుబ్బెల్ల నణఁచెఁ.
ఒండొరు సూతుల నొక్కటఁ దునిమి । యొండొరు హయముల నుర్విపైఁ గెడపి
యొండొరు చాపంబు లుగ్రవేగమున । ఖండితంబులు చేసి కడు రోషమునను
అసి చర్మ శోభిత హస్తులై వారు । వసుధకు లంఘించి వరగర్వరేఖ
నిప్పులు రాలెడు నేత్రంబు లొప్పఁ, । జొప్పడి యొండొరుఁ జుట్టివచ్చుచును
గరవాల విద్యుదుత్కట చర్మ వారి । ధర [2]మధ్య సందీప్త తనువులై వారు
అంత రిక్షంబున నతి లాఘవమున । నెంతయుఁ జరియించి యిలమీఁద వ్రాలి
వ్రేయుచుఁ దప్పుచు వ్రేటుపూఁ నెఱిఁగి । పాయుచు డాయుచు బలిమి చూపుచును
గడిమి దీపక చిత్రగతిఁ బోరుచోటఁ, । బుడమి నొడ్డనమునఁ బొలసె ఖేటములు (?)
మే వెరవునఁ జొచ్చి మిగులంగ హెచ్చి । గోవిందు తమ్ముఁ డా కుటిలాత్ము విందు
కదలికా వృక్షంబు ఖండించు నట్లు । లదనున నడుము చయ్యన దెగ వ్రేసె.
విందానువిందుల విషమసాహసుల । నిందిరావిభుతమ్ముఁ డీ భంగిఁ గూల్చి
వేవేగ విజయుఁడై విబుధులు వొగడఁ । దా వచ్చి యెక్కె యుధామన్యు తేరు.
ఎక్కి యంతటఁబోక యేపు దీపించి । గ్రక్కున వేఱొక్క రథముఁ దెప్పించి
తలకొని శీఘ్రంబె తా నందు నెక్కి । బలువిడిఁ గేకయబలముపై నెక్కె."

---

1. నిలువని యనుపెందుఁ గలుగ. 2. నుద్యదీపిత తరుణులైవారు. (మూ)

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె. నెఱిఁగింపు మనిన
వైకుంఠనాయక, ద్వారకావాస, । కాకోదరాధిప గ్రైవేయ వినుత,
సగుణనిర్గుణ, దేవ, సహజప్రభావ, । నిగమగోచర, కృష్ణ, నీరజనాభ,
ఘనమౌని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వెంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తి ప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరందపాన ద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమా కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముదితార్థ యుతముగా నొక్కటి యయ్యె.

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ భూసమేత, యాశ్రితపారిజాత, । శోభిత వైభవా, సురముని వినుత,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె:
ఆరీతి సాత్యకి యతుల విస్ఫూర్తిఁ । దేరిక్కి మిగుల నుద్దీప్తుఁడై మెఱసి
క్షురికాసి తోమర కుంత కుఠార । శరచక్ర కాంతులు చదలఁ గ్రిక్కిఱియఁ
గేకయ బలము తాఁ గిట్టి సర్వమును । బ్రాకటంబుగఁ గొట్టి పాఱవైచుచును
లక్షలు కోట్లు పోలంగ నద్భుతము । లక్షయ సంఖ్యమై యలరు బాణముల
విశ్వరూపము చూపి విజయు విఖ్యాతి । శాశ్వతుఁడన మించె జగదేకనాథ!
అత్తఱి శ్రుతకర్ముఁ డాచిత్రసేనుఁ । డుత్తుంగ బాహాబలోద్ధతి మెఱయ
గండ భేరుండయుగ్మముభంగిఁ గదిసి । దండిఁ బెనఁగుచో దంతిపురీశ,
నీ మనుమని నైదు నిష్ఠురాస్త్రముల । నామేటి చిత్రసేనాఖ్యుఁ డేయుటయు,
నాతఁడు నవబాణహతి వానినొంచి । సూతుని నైదింట నుడివడ నేసి,
దేవ, నీసుతుఫాలదేశంబు వగుల । వేవేగ నేసిన వివశుఁడై వ్రాలె.
అతఁడట్లు మూర్ఛిల్ల నంతటఁబోక । యితఁడు పైపై నేయ నెంతయుఁ దెలిసి
శిశువు కోదండంబు చిత్రంబుగాఁగ । నసదృశగతిఁ ద్రుంచె నక్కౌరవుండు.
బాలుండు మించైన బంగారు కట్లు । మేలు విల్లొకటి మీఁదుగా నెత్తి
బెట్టుతూపుల నేడు [1]పెరిగిన యట్లు । నెట్టన గావించె నీకుమారకుని.
శ్రుత కర్మ వక్షంబు చూడ్కిలక్షించి । శితసాయకం బేసెఁ జిత్రసేనుండు.
అది యర్ధచంద్ర బాణాహతిచేతఁ । బది తునుకలు చేసి బాలుండు నార్చె.
ఆర్చియుఁ గోపించి యాశ్రుత[3]కర్మ । కార్చిచ్చుఁ బోలెడు కాండంబు దొడిగి
'బకవైరి కని యేసుపఱచినవాని । నొకభంగిఁ జంపక యుండితిఁ గాక
వీఁ డింత పోరునే! [4]వీనికిఁ గలుగు । పోఁడిమి నూఁపకపోవనీ.' ననుచు
రోషతామ్రాక్షుఁడై రుద్రుఁడువోలె । శేషజిహ్వాగ్ర విశేష బాణమున
మిత్రేంద్రముఖ్యులు మింట వీక్షింపఁ । జిత్రసేనుని శిరశ్ఛేదంబు చేసె.

1. కేగిన. 2. వర్మ. 3. వర్మ. 4. వీఁడింత. (మూ)

[illegible] యాచిత్రసేనునిఁ జూచి । శ్రుత[1]కర్మఁ డత్యంత [illegible]టయును,
[illegible] [illegible]భంబుఁగప్పఁ । జేసినయుద్ధతిఁ బెంపారి [illegible]
[illegible] మేఘపటలంబుఁ ద్రోలు । వివిధగీతులఁ ద్రోలె వినుము భూనాథ!

ప్రతివింధ్యుఁడు చిత్రుఁ డను రాజుఁ జంపుట

[illegible] ప్రతివింధ్యుఁ డైదుబాణముల । నొప్పించెఁ జిత్రుని నుగ్రశక్తి నెఱసి.
[illegible] గేతుదండంబు ; । ముడివడ సారథి మూఁట నొప్పించె;
[illegible] నాల్గింట [illegible]నోనేసె. । జయము [illegible] నీరీతి [illegible] నేయుటయును
[illegible] చిత్రుఁడు మండి । చిత్రరథస్ఫూర్తి క్షితియెల్ల నద్రువఁ
[illegible] శంఖ దుందుభి పటహ । తూర్యరావములు [illegible]
[illegible] నరవర సుభట । సందోహ జయజయ శబ్దముల్ నిగుడఁ,
[illegible]తూపులు దొడిగి కౌరవుఁడు । బమ్మెరవోవ ద్రౌపదిపట్టి నేసె.
[illegible] తేయవిభుకుమారకుఁడు । తాఁకి యాతనివిల్లు దళనంబుచేసి
[illegible] సత్వరంబునను । శక్తి బాహాశక్తి చతురతఁ బఱపె.
[illegible] నాల్గుగనెలుగా నతఁడు । విదళించి నూతాశ్వవితతిఁ జంపినను
[illegible] చితంబైన । యాతె యవ్విభునిపై నితఁ డడగింప
[illegible] తోకచుక్కయుఁబోలె । గాటమై వచ్చుటగని కౌరవుండు
[illegible] జేయుచ్చిపోవ నచ్చిత్రాహ్వయుండు.
[illegible] ప్రతివింధ్యుఁ [6]డలిగి । వ్యూహంబు చలియింప నుగ్రతోమరము
[illegible] గంకటంబు । నొడలు నుగ్రంబుగా నుచ్చిపోవుటయు,
[illegible] చండమున । జిత్రుఁ డుర్వరఁ ద్రెళ్లెఁ జిత్రంబుగాఁగ.
[illegible] యెల్ల । జూచి [illegible] నుప్పతిల్లు
[illegible] । [illegible]రంబై నిండె [illegible]
[illegible] । [illegible] శక్తి [illegible] పట్టిన [illegible]
[illegible] । (మిహిర [illegible] మొయి నాక్రమింపఁ,
[illegible] లంతఁ) । ప్రతివింధ్యు [illegible] దోడుపడుటయు, నపుడు

---

1. [illegible]. 2. [illegible]. 3. కార్య. 4. తుమ్మెద. 5. నొచ్చిన. 6. డరిగి. (మూ).

మనవారు వెన్నిచ్చి మరలిపోవుచును | మనుజేశ, పాఱిరి మఱి యేమి చెప్ప.
బలువిడి గురుపుత్త్రు బాణవర్గములఁ | గలనంబు లోకభీకరముగాఁ జెల్లె.
పంబి యశ్వత్థామ పావనరథము | తోఁబటితూఁపులఁ దూఱ నెరయుటయుఁ
దఱిమి యాద్రౌణిపై ధర్మజానుజుఁడు | బఱపె సాయకపరంపరలు పెల్లుగను.
చటులాస్త్రనైపుణి కినకన్నెఱనుటయుఁ | బటుభంగిఁ గీలించె బ్రహ్మాస్త్రోత్తముఁడు.
కరువలిపట్టియుఁ గాండీవధనుని | నెరయ నశ్వత్థామ నిటలంబు నాఁటె.
జననాథ, భీముండు చాపశిక్షకుని | తనయుండు నిభంగి దర్పితులగుచు
జన్యంబు తోఁటిసాంజన్యంబు సేసి | యన్యోన్యజయకాంక్షులై [1]సేయుచునపుడు
మిహిరాంశుసమతేజ, మేదిని యదరి | మహితాస్త్రపటల నంబరముఁ గప్పుటయుఁ
బగలు చీఁకటిమూసె; భానుండు మాసె; | జగతీతలంబెల్లఁ జంచలం[2]బయ్యె;
దారుణసింహనాదముల దిగంత | వారణకర్ణముల్ వడిఁ జెవుడ్వాడియె;
కులగిరు లగలె; నా కూర్మంబుఁ బెగలె; | తలఁకు జనించెఁ బాతాళవాసులకు;
క్రాఁగిన యెసరులగతి సముద్రములు | క్రాఁగె; బీటలువాఱె మొగి నాల్గుదిశలు.
వారలఁ జూచి గీర్వాణు లిట్లనిరి: | "శూరు లీయోధులు సూర్యసన్నిభులు;
పోరింపఁ జూడమో [illegible] | పోరుల పోకలు [illegible]
ఎక్కటియుద్ధంబు లెన్నియేని యున్న | వెక్కసమగు నిట్టి పెక్కువ నేల!
జమదగ్నిరామ నిర్జరనదీసుతుల | సమరంబు దీనితో సరిసేయరాదు.
కడఁక నొండొరులను గడవంగలేరు; | కడిమి నొండొరులను గదలింపలేరు;
చలమున నొండొరు సమయింపలేరు; | (మలసి యొండొరులను మరలింపలేరు)
ప్రళయకాలోదగ్ర రవియుగంబట్లు | [3]తిలకితాస్త్రద్యుతిఁ దేజరిల్లెదరు.
కలిగిన బల మిట్లు కలుగంగవలదె! | బలిసినఁ జలమిట్లు బలియంగవలదె!
దొరకిన యలవిట్లు దొరకంగవలదె! | నెఱనైన వెరవిట్లు నెరయంగవలదె!"
అని వినుతించుచు సంతోషితమున | ననయంబు వేడ్కఁ గన్గొనుచు [4]మానుచుండ
నొండొరు హయముల యుబ్బులడంచి, | యొండొరుసూతుల నొక్కటఁ ద్రుంచి,
యొండొరు కాయంబు లొడళ్ళులఁ జాల | నిండఁ గప్పుచునుండ నిగుడంగఁ దేకి
ఘటజన్మపట్టియుఁ గరువలిపట్టి | పటుమూర్ఛ రథములపై వ్రాలిరపుడు.
ఆరీతి నొరఁగిన యాపేరవరుల | సారథు లత్యంత సాహసులగుచు

---

1. పోరు. 2. బంటె. 3. తిలకాస్త్రద్యుతిదీప్త. 4. సేయుచుండ (మూ).

వలనుదీపింపఁ గేవలముగా ననికిఁ । దొలఁగ రథంబులు దోలి రెంతయును.
నరతనూభవ మద్రనాథు లుప్పొంగి । పోరి దిక్కు లల్లాడఁ బోరుచున్నెడను
తప్పక శ్రుతకీర్తి తనతాతయొడలు । ముప్పదియమ్ముల ముప్పుగా నేసి
సత్వరంబున మూఁడుశరముల సూతు । సత్వంబు గ్రుక్కించి శౌర్యమెక్కింప
వాలంబు మెట్టిన వడి రోఁజునట్టి । కాలాహివిధమునఁ గనలి శల్యుండు
శ్రుతకీర్తి లోకవిశ్రుతకీర్తిఁ గిట్టి । వితత శౌర్యప్రభా విఖ్యాతి మెఱయ
[1]స్యూత సాయకముల సోనలు గురిసి । సూతుని నొప్పించె సురలెల్లఁ జూడ.
అంత రౌద్రాకారుఁడై క్రీడి కొడుకు । దొంతి వాలమ్ములు తొమ్మిది తొడిగి
తనువుచ్చిపోవ నద్ధరణీశు నేసి । పౌనరఁ గాండత్రయంబున సూతు నొంచి
పంచాస్త్రుఁడును బోలెఁ బంచబాణముల । ముంచి మద్రేశ్వరు మొగతిరిగింప,
భ్రూకుటితాస్యుఁడై బోరన విలయ । కాకోలకంఠుని గతి శల్యుఁడేచి
చాపంబు ఖండించి సప్తబాణముల । నేపెల్ల నడఁచిన, నింద్రపౌత్రుండు
కోదండవక్త్రుఁడై కోదండదండ । మాదండ గైకొని యధిక వేగమున
వారిదం బద్రిపై వర్షించుభంగి । ఘోరాస్త్రకోటులు గురిసె నందంద.
మనుమనిచాప మమ్మద్రనాయకుఁడు । దునిమి తొమ్మిది వాఁడితూపుల నేయ
దాతయమ్ములు నొచ్చి తాతను మెచ్చి । చాతుర్యగతి మించి చాలఁ గోపించి
దండహస్తుని గదాదండంబు వోని । దండ మాయత భుజాదండుఁడై యెత్తి
'యూడనిఁ బొడకు మో తాత!' యనుచు । నోడక యప్పుడత్యుగ్రత వైవ
నొగిఁ గృతఘ్నునకైన యుపకృతి వోలె । మొగి నాతఁడేచి మున్ముఱియలు చే
శక్తియొక్కటి భుజశక్తి సంధించి । యుక్తిచాలఁగఁ బెంచి యొగి నిగిడింప
నది మంట లుమియుచు ననిలవేగమునఁ । బది దిక్కులును జెవుడ్వడఁగ మ్రోయ
మిడుఁగుఱు లెగయంగ మిన్నేరు వేఁడి । నుసుకంగ సైన్యంబు లొక్కటఁ గ్రుం
శూలిశూలము భంగి సూర్యనిభంగిఁ । గాలకూటము భంగిఁ గడఁగుట చూచి
కలఁగి కొందఱు భీతిఁ గనవులు గఱవఁ, । దొలఁగి కొందఱు యుద్ధదూరులై పఱ
మరలి కొందఱు శల్యుమాటున కొదుఁగ, । దురములోఁ గొందఱు త్రొక్కిళ్లఁ బె
శల్యుండు రిపుమనశ్శల్యుండు రుద్ర । తుల్యుఁడుగ్రంబైన తూపు సంధించి
యాశాంతములు నిండి యరుదెంచుచున్న । యాశక్తిఁ దునుమాడె నటఁ బేరు

1. సూత.

పిన్నవాఁడయ్యును బెన్నెత్తురుట్టఁ । దన్నేయుచున్న యాతని లావుచూచి
'మనుమఁడు తాతకు మాటాడ నేర్చె' । ననుమాట నిజమయ్యె ననుచు శల్యుండు
జవనారి కప్పుడు జవమునఁ దొడిగి । తివిరి సారథికల తెగ వ్రేయుటయును,
అనిల వేగములైన యశ్వరత్నములు । అని వెడలఁగ నీడ్చె నాతని రథము.
అంతట శల్యుండు నధిక రౌద్రమున । నెంతయుఁ బెంపొంది యేపగ్గలించి
జ్యారవంబున దిశాచక్ర మంతయును । బూరించుకొనుచు నప్పుడు వెసనార్చి
పఱవఁ జొచ్చిన సేనఁబడి సూపివెంట । సారది సూత్రంబును జొచ్చినయట్లు
తెఱపి గనుంగొని తెగువతో నంత । నఱిముఱిఁ జొచ్చి సాయకముల నుట్టి
కాఱడవులఁ గాల్చు కార్చిచ్చు రీతి, । మీఱి దంతులఁగూల్చు మృగరాజుభంగి,
మూఁడూళ్లు గాల్చిన ముక్కంటి పగిది । వాఁడిమిఁ గౌంతేయ వరబలంబులను
సమరోర్విఁ జెక్కాండ్ర సమయించి మించి । సమవర్తిపురికి విచ్చలవిడి ననిచె.

దుశ్శాసనుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

సహదేవుఁడేచి దుశ్శాసనుమీఁద । బహుతరాస్త్రంబులు పరఁగించుటయును
బోఁడిమి యువరాజు పోరి శరత్రయము । వాఁడిమి సహదేవు వక్షంబు నొంపఁ,
జాపంబు మ్రోయించి శౌర్యంబు వెంచి । కోపంబుబల్మి భ్రూకుటికల్మి నోఁపఁ
గరువలి నెలవున ఘన పతాకంబు । మెఱయ శరద్యుతి మిహిరుతో నొరయ
రథగతి నిజమనోరథగతి మీఱఁ । బ్రథితాశ్వ[1]ఖురహతిఁ బొతాళ మగల
నవ్య విక్రముఁడైన నకులానుజుండు । దివ్యులచ్చెరువంది దృష్టించి చూడ,
డెందంబు పెన్నుబ్బ డెబ్బదితూపు । లందించి యాతని యదటణఁగించి
కాండత్రయోదగ్ర ఘనతరాహతుల । గుండు మీఱిన సూతు గబ్బు మాన్పుటయు,
నతిరోష రక్తాక్షుఁడై కౌరవుండు । చతురత మాద్రేయు చాపంబు దునిమె.
అతఁడొండు కార్ముక మఱిముఱిఁ గొనుచు । వితత రణప్రౌఢి విలసిల్ల నపుడు
కపటాత్ముఁడై యొక్క కాండమేయుటయు । నపరిమితజ్వాల లడరి యేతేరఁ
గడు వెసనెత్తిన కరవాలమునను । దడయక యువరాజు దానిఖండించె.
ఇంద్రచాపప్రభ నెసఁగు చాపంబు । సాంద్రవైఖరిఁగొని చండ కౌరవుఁడు

---

1. నిజ (మూ).

కంకపత్రంబులు ఘనచతుష్షష్టి । పంకింప నమ్మాద్రి పట్టిపైఁ బఱప,
వఱల మున్నూటిరువది వాఁడికోల । లతిమతిఁ గురియించి యశ్రమ లీల
నీలకంఠము సర్పనిచయంబుఁ ద్రుంచు । పోలిక నబ్బాణములు పొలియించి,
హస్తలాఘవమును నస్త్రలాఘవము । శస్త్రమై పెనుపొంద సహదేవుఁ డేచి
శాతధారాభీల చటుల బాణంబు । లాతనిపైఁ బెక్కు లడరించుటయును,
అవి యంతవట్టును నవలీలగాఁగ । వివిధ ఖండములు గావించి కౌరవుఁడు
శరనవకంబున సారథియురము । నరుదార నాటించి యార్చె; నార్చుటయు
నాలోన సహదేవుఁ డలుకమైఁ గాల । కాలుఁడై బొమముడి కడువడి నిగుడ
"రమణి పాంచాలి చీరలు సభలోనఁ । గ్రమమేది యొలిచిన కష్టాత్ముఁ దెచ్చి
పరమేష్ఠి నా దృష్టిపథమున నిలిపెఁ । బరఁగ నాచేసిన భాగ్యంబు గాదె!
భీమప్రతిజ్ఞ తప్పినఁ దప్పెఁగాక । యీ మదాంధునిఁ బట్టియేఁ గూల్తు" ననుచుఁ
(బటు బాణమొకటి యంబరమున దీప్తి । పటలంబు పర్వ నుద్భట వేగస్ఫూర్తి)
నేసిన, నది సేనలెల్ల భీతిల్ల । నోసరపడక జో డుచ్చిపోవుటయు,
ఱొమ్ము వ్రక్కలువాఱి రుధిరంబు గాఱి । [1]దిమ్మరి మూర్ఛిల్లి తేరిపై వ్రాల
సూతుండు నురుభయ శోకాత్ముఁడగుచు । నా తేరు గొనిపోయె ననికి దూరముగ.
అతిరౌద్ర రుద్రవిహారుఁడై సూర్యాద్రి । సుతుఁడు తద్బలవార్ధి సొలవక చొచ్చి
మందరాద్రియుఁ బోలె మహితధైర్యమున । నందంద కలఁచి చెట్టుటలు గావించె.

కర్ణ నకులుల ద్వంద్వయుద్ధము

కర్ణుండు నకులుండుఁ గడు మచ్చరించి । దుర్నివారంబులంబుతోఁ బోరుసల్పుచు
ఆ సూతనందను నలుకతోఁ జూచి । యాసున మాద్రేయుఁ డిట్లని పలికె:
"ఎన్నఁడు కర్ణుతో నెక్కటియుద్ధ । [2]మన్నది కల్గునో యనుచుండ నేఁడు
తలఁచి నిన్నిటఁ దెచ్చి ధరణి నాయెదుట । నిలిపిన బ్రహ్మను నెఱయ మెచ్చితిని.
కడు సుయోధనునింటఁ గడిమూఁడసేయఁ । గుడిచి దేహమున నెక్కుడు కండ హెచ్చి
క్రొవ్వు వాతెరఁ బట్టి కఱుబొజ్జవెట్టి । క్రొవ్వాఁడి మించులగోల్లు మీటుచును
గలహంబు పాండవ కౌరవులకును । దలఁకొని పన్నిన తండ్రివి గావె!

1. దిమ్మరి. 2. మున్నది కల్గునొకో యనుచుండ. (మూ)

అదిగాక ద్రౌపది నతిఘూర్ణ్యాసాధ్విఁ । బదరి దుర్భాషలు పలికిన ద్రోహి !
నాశరంబుల నిన్ను నాశంబు చేసి । యాశలీలఁగఁ జూడ కాలు నే కినుక !”
అనవుడు మీాసంబులదర సాంద్రేమఁ । గనఁగొని యుగ్రుఁడై కర్ణుఁ డిట్లనియె :
“ సత్క్షత్రియుండవు శౌర్యధుర్యుఁడవు । వీక్షింప దివ్యాస్త్రవేదివి గానఁ
బలుకులఁ బనియేమి భండనభూమిఁ । జులుకన నీలావు చూపుదుగాక.”
యనుచు గాంధారీపుత్రుఁ డాతని మేనఁ । జొనిపె దెబ్బదిమూఁడు సునిశితాస్త్రములు.
ధనువు ఖండించియుఁ దనువున నాటెఁ । దనుకంగ ముప్పది నారుణాస్త్రములు.
కాండాసనంబొండు కడఁకతోఁ గొనుచు । గాండీవితమ్ముఁ డఖండ తేజుండు
ఈ రేడు బాణంబు లినజునిమీాఁదఁ । గూరించి ముప్పదికోలల నొంచి
పాటవ తమ్ములు బలువిడి మూఁడు । సారథి మేనఁ [1]బింజలబంటి దించి
విల్లొక్కశరమున విదళించి యతని । త్రుళ్లడంచెను నాల్గుతూపుల చేత.
నరవి నీరీతిని జాపంబు దునుమ । సరసిజాప్తసుతుండు సరవిమై నంత
వాంకపందునుబోలె నొప్పాలచేత । వింక విల్లొక్కటి వీఁకఁ గైకొనుచుఁ(?)
జులుచులు నిప్పులు చూపులఁ దోఁగఁ । దటిమి యా నకులు నుద్ధతిని దాఁకుటయుఁ,
జేర్చి యయ్యిరువురు భీకరాస్త్రముల । గోర్చి మహోగ్రులై యుద్ధంబు సేయఁ
గర్ణుండు నిగిడించు కాండజాలములు । తూర్ణవై ఖరితోడఁ ద్రుంచుఁ బాండవుఁడు.
నకులుండు పఱపెడు నారాచపంక్తి । ప్రకటించి ఖండించుఁ బద్మాప్తసుతుఁడు.
తూపు లొండొరులను దూలనేయుదురు ; । తూపు లొండొరుల నెత్తురులముంపుదురు ;
ధృతిఁ బరస్పర ఘోర దివ్యాస్త్రములకుఁ । బ్రతిసాయకములేసి బయలుసేయుదురు.
సారథి రథరథ్యచయముల ప్రమోఁత । లా రథికుల యార్పు లా గుణధ్వనులు
వినవచ్చెఁగాని, యా వీరపుంగవులఁ । గన రాదు పెంధూళి గ్రమ్మిన కతన.
ఆ సమయంబున సప్తాంశుపుత్రుఁ । బౌసట గా నచ్చి పాంచాలబలము
ఖరకరసూతి భీకరసాయకములఁ । గరములు దునిసియుఁ గంఠముల్ దెగియుఁ
బసదక్కి యొక్కట బస్మరించియును । దెసచెడి భయముచే దిక్కు[2]మొక్కయ్యి
నమ్మనవమ్మయ్యెను వంజువాఱియును । ఎమ్మెదూలియుఁ బలాయితమయ్యె నపుడు.
అదిచూచి నీయోధు లదయులై యతనిఁ । [3]బొదివి రక్కనిఁగప్పు మొగిళులుఁ బోలె ;

1. పిజ్జల. 2. ముక్కయ్యు. 3. పొదివిరి కప్పు మొగిళ్లువుబోలె. (మూ).

పాండవు నత్యుగ్రబాణపాతమున । గండెల్లఁ జెడి దూరగతులైరి పఱచి.
ఎడగలుగంగ నిట్టిరువాఁగు నిలిచి । కడఁగి వారల యుద్ధగతిఁ జూచుచుండ
సూతజుఁ డాపాండుసూనుని గెలువ । సూతాశ్వ కోదండ శౌర్యానిఁ జేసి
విక్రమలీలఁ ద్రివిక్రముండగుచుఁ । జక్రరక్షకులను స్తము లుగ్గఁ దోలిపి
పలకయు వాలు నబ్బలియుండు గొనినఁ । జెలరేఁగి నడిమికిఁ జెక్కులుచేసె;
తునుకలు తేరిపైఁ దొరఁగకమున్న । యను వారి గదయెత్తి [illegible] రూపు [illegible];
విరథుఁడై నకులుఁ డుర్వికి డిగ్గదాఁటి । పరిఘాభిరాముఁడై [illegible] తేర నరిగి
పరిఘంబు పొలియించి భర్మపుంఖముల । శరములు గురిసిన, జడిసి పాండవుఁ [illegible]

కర్ణుఁడు నకులు నొవ్వనాడుట

ఎల్లవారును జూడ నేపెల్లఁ బొలిసి । పొల్లయై సంగ్రామభువి నోడిపాఱ,
వెనుకొని కర్ణుఁ డవ్వీరుకంఠంబు । తనచాపయష్టిచేఁ దగిలించి పలికె:
"పొల్ల, నీవెక్కడ పొడిచివచ్చితివి? । ప్రల్లదంబున నొవ్వఁబలికితి నన్ను;
అప్పటిబీరంబు లప్పటికాఱు । లిప్పు డెక్కడవోయె? నేల పాఱెదవు?
నా లావుకొలఁదియు నాసాహసంబుఁ । జాలు నీ వెఱిఁగితి జననాథతనయ!
ఓపఁజాలక నన్ను నోవెట్టికొన! । నీ వెన్ని పలికిన నీమీఁదఁ దెగను.
ఓపిన మార్కొను మోపకయున్న । వే పొమ్ము పాండవవిభునియొద్దికిని.
కాకున్న నర్జునుకడకైనఁ బొమ్ము; । రాకు మెన్నఁడు నిట్లు రణరంగమునకు."
అని కుంతివాక్యంబు లాత్మఁజింతించి । జననాథ, నకులుని జంపక విడిచె.
నినుపారుసిగ్గుతో నిట్టూర్పుతోడఁ । జని పాండవాగ్రజు స్యందనం బెక్కె-
కుంభ వినిక్షిప్త కుండలివోలెఁ । గుంభిపురీశ, నకులుఁ డుండె నంత.
తనయు విజృంభణత్వంబు వీక్షింప । నెనయంగఁ బొడవున కెక్కెనో యనఁగఁ
దరణియు మధ్యాహ్నధారఁ జెన్నొందె; । ధరణిఁ గర్ణుఁడు ప్రతితరణియై వెలిఁగె.
ఈరీతి నప్పాండునృపసూతిఁ గలహ । ధారుణిలోపలఁ దలపట్టి విడిచి
కలధౌత[1]కాశసంకాశ తురంగ । కలితకంబు ప్రభాకమనీయ కేతు
సురుచిర మాణిక్య శోభి సమీర । నిరుపమగతియుక్త నిజమహారథము

1. కాల. (మూ).

పరఁగంగఁ గర్ణుఁ డుద్భటవృత్తితోడఁ । బఱపించి సోమకబలములఁ దరిసి
కాలాగ్నికీలలకరణి మెఱుంగు । లోలి మిన్నులఁ బర్వ నుగ్రబాణములు
చిత్రవానయుఁబోలెఁ క్షితిఁ గదియించి । క్రొత్తగా సూతులఁ గొట్టివైచియును,
మూఁకలు మూఁకలై మొగిఁ బన్నివచ్చి । తాఁకిన రథికుల తలలు ద్రుంచియును,
బడగలు గొడుగులు బహు చామరములు । పొడిపొడి గావించి పుడమి రాల్చియును,
అంకుశంబులతోడ హస్తాళితోడఁ । గొంకక గజములఁ గొట్టి ద్రోచియును,
వేదండములఁ జంపి విపులకుంభములు । భేదించి ముత్యముల్ పృథివిఁ జల్లియును
ముందఱ రౌతుల మోఁది గుఱ్ఱముల । కందముల్ చెండాడి కాళ్లు ద్రుంచియును,
మొదలఁ గళ్లెంబులు మోరలఁగూడ । చిదుకుపలై పోవఁ జెలఁగి చెక్కియును,
శాతాసి తోమర చాప శరాది । రీతి సాధనములు రిత్తవుచ్చియును
చేతుల కసిమోవఁ జెండి కాల్బరను । భూతకోటికి బలి పుడమిఁ బెట్టియును,
బుట్ట లెక్కినవారిఁ బోరిఁ బ్రాణభీతిఁ । జెట్టు లెక్కినవారిఁ జేసాచి విడిచె.
అవనీశ, నీపుత్త్రుఁడగు యుయుత్సుండు । గవిసి యులూకునిఁ గడిఁదిబాణమున
నొంచినఁ గోపించి నుతశక్తి [1]నతఁడు । త్రుంచె నాతనివిల్లు తునుకలుగాఁగ.
అక్కుమారకుఁ డంత నన్యచాపంబు । గ్రక్కునఁ గైకొని కడిమిఁ గీలించు
తూపు లర్వదినాల్గు తొడిగి నిమఱఁది । రూపున గ్రుచ్చియు రోషంబుతోడ
మొక్కలుండై సూతు మూఁడు బాణముల । గ్రుక్కనేయుటయును సుబలనందనుఁడు
మిక్కిలి నొచ్చియు మితిలేని యలుక । నక్కజంబైన రౌద్రావేశమునను
సాయకం బొక్కట సారథిఁ దునిమి । యాయెడ నాల్గింట హయములఁ జంప
మర్మవిభేదన మార్గణాహతుల । నిర్మథితాంగుఁడై నీకుమారుండు
అందఱుఁ దనుజూచి హాస్యంబుసేయఁ । జిందఱవందరై చెడి పాఱిపోయి
యొండు రథంబెక్కి యుడుకున గ్రుక్కి । యుండెఁ గౌరవసైన్య ముప్పొంగి యార్వ.
అంతటఁ బోవక యాయులూకుండు । సంతసాకారుఁడై సమరంబు పఱపి
బలువడిఁ బాంచాల బలముల కుఱికి । కొలఁది మీఱిన వాఁడికోల లేయుచును,
దవవహ్ని వనముల దహియించునట్టి । తివుటఁ జరించె నుద్దేశంబుతోడ.
శ్రుతకర్మ నకులునిసుతు శతానీకు । ధృతిఁదాఁకి యార్చుచుఁ దెగి పోరునెడను
సారథిహానియుఁ జచ్చిన హరులు । నా రథులకు సమమయ్యె; నాటయును

1. వరుఁడు. (మూ)

విరథులై యుద్ధంబు విడిచి వే చనిరి । తిరముగా వే ఱొండు తేరుల కంత.
సుతశక్తి భీమసేనుని పుత్త్రుఁడైన । సుతసోముఁ దలపడి శూరుఁడై శకుని
యతఁడేయు శరములు నతనిరథ్యములు । నతని పతాకయు నతని రథంబు
నుత్తుమురుగ నాఁగఁ దునుమాడుటయును, । అత్తఱి సుతసోముఁ డవనికిదాఁటి
విలు గేలఁబూని దోర్వీర్యంబు మెఱసి । బలు నారసముల సౌబలుఁ జాలనొంప
నాలోనఁ గోపించి యట సౌబలుండు । బాలునివిల్లు దోర్బలశక్తిఁ దునుమ,
విను మేమి చెప్ప నవ్వీరుండు చేతి । తునుక నాతనివిల్లు తునుకలు చేసె
శ్రుతకీర్తి రథము విశ్రుతకీర్తి నెక్కె । సుతసోముఁ డుండె నత్తుల నిప్పులుఱల.
అత్తఱి వేఱె విల్లంది యా శకుని । యత్తెఱఁపిన చొచ్చి యార్పులు చెలఁగఁ
బాండవ రథికుల భట సమూహముల । గండు మీఱఁగఁ జొచ్చి కలఁచుచునుండె.
అంత మంథరధైర్యుఁ డా కృపాచార్యుఁ । డెంతయుఁ గోపించి యేపు దీపించి
పసిఁడి యాఁబోతునఁ బడగ యొప్పార । నసమాన తేజుఁడై హరునిచందమున
జ్యానాద హరినాద శంఖనాదముల । భూనభోంతరములు బోరుకలంగఁ
గమురయంబునఁ దేరు కదియఁ దోలించి । వడినార్చి పాంచాల వరునిపైఁ గదిసి
వధియింపఁజాలు దుర్వార బాణంబు । లధికుఁడై చాపంబునందొప్పఁ దొడిగి
చాపు హాటకశైల[1]సంకాశ రథము । సారథి హయములఁ జదియ నేయుటయు,
నాతమాఁకోపంబు కౌంతేయసేన । లాతతగతిఁ జూచి యప్పు డిట్లనిరి :
"ద్రోణుఁజంపిననాఁటి కోప మీద్విజుఁడు । క్షోణి నీతనిమీఁదఁ జూపుచున్నాఁడు.
చలము సాధింప ధృష్టద్యుమ్నుఁ బట్టి । చెలఁగి గతప్రాణుఁ జేయ కేలుడుగు!
అతి బాహుబలుఁడు దివ్యాస్త్రకోవిదుఁడు । క్షితిలోన వైరులఁ జీరికిఁ గొనఁడు.
ఇతఁడు విల్లందిన నెల్ల దేవతల । హతము గావించెడినఁట లోకులెంత!
చేవ నీతం డేడు చెఱువుల నీళ్లు । ద్రావించు మనల నందఱ నేఁడు కడఁగి."

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు కృపాచార్యులతోఁ బోరి యోడిపోవుట

అనుచోట సారథి యధిపతిఁ జూచి । తన నీతి వెలయంగఁ దా నిట్టులనియె:
"వినుము కుమార, యీ విప్రపుంగవుని । ఘన బాహువీర్య మగ్గల [2]మవార్యంబు.
భూమిపై నీవేయు భూరిబాణంబు । లేమి చిత్రమొ గాని యితనిపైఁ జనవు.

1. సంకాశ శరథ్య. 2. మదార్యంబు. (మూ)

మగఁటిమిగల నీదు మహిత విక్రమము । జగతిఁ [1]దిట్టినయట్లు సమయుచున్నదియు ;
ఏ నిశ్చయించితి నితఁడవధ్యుండు ; । మానవనాథ, నామాట గైకొనుము ;
మన తేరు సంగ్రామమహిఁ వెడలంగఁ । గొనిపోవుటయె మేలు గురుకార్యసరణి."
ననిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనియె సారథికిః । "ఎనయు నీతులఁ జెప్ప నెంచి మాటితిని ;
మనసు విహ్వలమందె మానంబు కుందెఁ । గనుఁగవఁ జీఁకటి క్రమ్ముచున్నదియు.
వడఁకెడిఁ బదములు ; వదలె ధైర్యంబు ; । నోడలు తిమ్మిరి వట్టుచున్నది నాకు.
[2]అడిబీర మేటికి? నరదంబు భీము । కడకైనఁ బార్థుని కడకైనఁ గడపు)
రయ మొప్ప." ననుడు సారథి నిజరథము । భయమేది తోలె నా బకవైరి కడకు.
దారుణ శంఖనాదము నెఱపుచును । ఘోరచాపధ్వనిఁ గుంభిని యద్రువ
వెన్నాడెఁ గృపుఁడంత వెసఁ బర్వతంబు । వెన్నడించినయట్టి విబుధేంద్రుకరణి.
కెరలి శిఖండియుఁ గృతవర్మ యురము । కర ముగ్రశరపంచకంబున నొంప,
ధీరుఁడై భోజుండు తెగి ద్రుపదజుని । నాఱింట నొంచి విల్లట్టిమాఱఁ ద్రుంచె.
తోరంపువిల్లున ద్రుపదనందనుఁడు । భూరిబాణంబులు భోజుపైఁ బఱపఁ,
దోడనె యవి ద్రుంప, ద్రుపదజుఁ డలిగి । బీడుకుబీడుగా నిలునఱుకుటయు,
యాదవసత్తముఁ డన్యచాపంబు । నాదటఁగొని కోప మహాత్ములోఁ గదార
ఫాలంబునందు దోర్బలశక్తి మెఱయ । నాలికతూపులు నటి మూఁడునాటె.
కలలాపుపొలిసి శిఖండి మూర్ఛిల్లి । బలువిడిఁ దేరిపైఁ బడిన, సారథియుఁ
దోలె నచ్చోటు బంధురగతిఁ దొలఁగఁ ; । దూలి యానేనయుఁ దోడ్తోన పఱచె.
అటఁ ద్రిగర్తాధిశుఁ డర్జునుతోడఁ । దటుకునఁ జేస్తి యుద్ధము సేయుచుండ
సత్యసేనుండను జననాయకుండు । సత్యసంధుండగు సత్యకీర్తియును
మిత్రవర్మండును మిత్రదేవుండు । క్షాత్రంబు గలయట్టి చంద్రదేవుండు
... ... । ... ...
వీరాదిగాఁగల వీరపుంగవులు । ఆరయ [4]నాఁతలయనుజులు సుతులుఁ
గ్రూర నారాయణ గోపాలకులును । సార శైబ్యత్రిగర్త సాల్వసైన్యములుఁ
గర ముగ్రగతిఁ దోడుగానచ్చి నరుని । యురద మత్యుగ్రులై యటు చుట్టుముట్టి
సరిగొని మాటను సత్యసేనుండు, । మెఱసి నాల్గింటను మిత్రదేవుండు,
మిహిర తేజుండైన మిత్రవర్మండు । సిహిసంఖ్య(?) నిష్ఠుర నిశితాస్త్రములను,

1. బట్టిన. 2. అడిద మేటికి. 3. నష్ట. 4. నాతని. (మూ).

చంద్రదేవుం డేకసాయకంబులను । ఇంద్రతనూభవు నేసి యార్చుటయు,
నప్పుడు మేఘంబు లంబుధారలను । గప్పిన గిరివోలెఁ గదలక నరుఁడు
మర్కటధ్వజభూత మహితాట్టహాస । కర్కశధ్వనుల నాకము పెల్లగిల్ల
గాండీవ పటుతర క్వణనంబు రిపుల । గుండియ లవియ నెక్కుడుగాఁగ నెఱపి,
సరసమై సవ్యాపసవ్యమార్గములఁ । గరలాఘవము చిత్రగతి నుల్లసిల్ల,
నిజనామ విలసిత నిష్ఠురాస్త్రముల । విజయుండు హరిమెచ్చ వేవేగఁ దొడిగి,
మిత్రదేవుని మూఁడు మెఱుఁగుఁదూపులను, । మిత్రవర్మని నాల్గు మేటియమ్ములను,
[illegible]గి సత్యసేనుని మూఁట, సుశర్మఁ । దెగి నాలుగింటను ధీరుఁడై నొంచె.
ఆ *శ్రుతింజయునిఁ బెక్కమ్ముల నుంచి । సౌశ్రుతిఁ జంపె వింశతికాండములను.
విశిఖాష్టకంబున నెసఁ జంద్రదేవు । ఘన రూపు నరివీరభద్రుఁడై మాపె.
అంతఁ గోపంబున నా సత్యసేనుఁ । డంతకాకారుఁడై యార్చుచు వచ్చి
కర ముగ్ర కాంచన కాండతోమరము । సురగతల్పునిభుజ ముచ్చిపోవైన
నీలాద్రిగైరికనిర్ఝరంబనఁగ । నోలి శోణితపూర ముండొండ దొరఁగె.
అది గనుఁగొని క్రీడి యధికరోషమున । వదల కెంతయు వాని వధియించి మించె.
ఆ సత్యసేను నిట్లనిశితం గెడపి । వాసవి మఱి మిత్రవర్మను కుఱికి
ఘన[1]వత్సదంత భీకరకాండతతులఁ । జొనిపి మర్దించెను సూతయుక్తముగ
వెఱచుచు వేఁడియు నెసఁ ద్రిగర్తేశు । తమ్ములు పెనఁగ సద్ధతిఁ గడంగినను
జిత్రమై ఖరి నొక్క శితసాయకమున । మిత్రదేవు శిరంబు మృత్యువు గొనఁగె.
పరఁగఁ ద్రిగర్తాధిపతి [illegible] । మిఱుగపడి నాటించె నుగ్రబాణమున.
అట్టిచో సంశప్తకాఖ్యగణంబు । బెట్టిదంబుగ మిన్ను పెకల నార్చుచును
మందేహనికరంబు మార్తాండుఁ బొదువు । చందంబు దోఁప వాసవసూనుఁ బొదివి
నారాచ శూలాది నానాస్త్రసమితి । శూరపుంగవుమీఁద సోనలు గురియ
జంపులు వెట్టిక సంశప్తకులను । జంపుట కార్యంబు చర్చింప ననుచు
భీమానుజుండు సంభృతకోపుఁడగుచు । నామూఁకమీఁద నైంద్రాస్త్రమేయుటయు,
నది వియచ్చర హృదయానందమగుచు । నది పాండవేయ సైన్యాహ్లాదమగుచు
నది ధార్తరాష్ట్ర భయంకరమగుచు । నది భూమి దిగ్గగ నావృతంబగుచుఁ
బరశు కౌన్తేయక పట్టిస శూల । పరిఘ ముద్గర భిండివాల నిస్త్రింశ

---

* శత్రుంజయుఁడని కవిత్రయ. భా. 1. సత్త్వదంతి. (మూ.)

ప్రాసాసి కణయక బాణ చక్రాది । భాసుర తోమరప్రతతిఁ బర్వుటయుఁ,
జదియు రథంబులు సమయు సారథులు । మెదుగు హయంబులు మృతిఁబొందు రథులు
నా రథికులకంటె నధిక వేగమున । నారయ రాలు శ్వేతాతపత్రములు,
గొడుగులకంటె నెక్కుడుగ మున్నాడి । కడురయంబునఁ గూలు ఘనపతాకములుఁ,
గరిసమూహముక్రిందఁ గడఁగి "జీవిడిచి" । పరువడిఁ [1]గెడసెడి భటసమూహములు
నగణిత భటసమూహంబులమీఁద । నిగిడి పాఱుచునున్న నెత్తురుటేర్లు,
నా రక్తనదులలో నఘుసు ద్రెళ్లుచును । బాఱుచునున్నట్టి బహుకబంధములు,
నా శవంబులఁ దిను నాశతోఁ గూడి । కాసెకట్టుక యాడు ఘనపిశాచములుఁ
గలిగిన జన్యరంగంబు చూపఱకు । విలయకాలమునాఁటి విధమున నుండె.
హత శేష సంశప్తకావళి విఱిగి । ధృతిచెడి నాలుగు దిక్కులయందు
విచ్చినఁ, బొగలెల్ల విరిసిన వెలుఁగు । నచ్చుగా శిఖిఁబోలె సమరేంద్రసుతుఁడు.

దుర్యోధనుఁడు ధర్మజునితోఁ బోరి విరథుఁ డగుట

కౌరవేశ్వరుఁడును ఘనుఁడు ధర్మజుఁడుఁ । బోరుచునుండ నప్పుడు సుయోధనుఁడు
ఆతని నపబాణహతి నుబ్బుచెఱిచి । సూతుమేనొక్కటి చొఱ నేయుటయును
బగతుఱపూఁపులు భగ్నంబుగాఁగ । మగఁటిమి నార్చుచు మఱి ధర్మరాజు
నిప్పులక్షుల వెంట నిగుడఁ గోపంబు । ముప్పిరిగొన బొమముడి వెట్టుకొనుచు
భీమాట్ట [2]హాసంబుఁ బృథు రథధ్వనియు । భూమహాయతోగ్ర కార్ముక నిక్వాణము
బృథురథ్య హేషిత భీషణ ధ్వనియుఁ । బృథివిని గగనంబుఁ బెల్లగలింపఁ
జతురుఁడై పదుమూఁడు శరములు దొడిగి । యతని యురస్థలి నదరంట నేసి
నాలుగు శరముల నఱకె నశ్వముల; । తోలి నైదింటను గ్రుంచె సారథిని;
ఆఱింటఁ బడగలావంతయుఁ దీర్చె; । ఈరసంబునఁ జాప మేడింటఁ దునిమె.
అంతలోఁ గైకొన్న యష్టిఖండంబు । వింతగా ఖండించె విశిఖాష్టకమున.
లలిఁ బంచశరహతి లావుదూలింప । నులికి భూమికి డిగ్గనుఱికె నీకొడుకు.
వికల [3]శతాంగు నుర్వీపతిఁజూచి । సకల సైనికులును సకల యోధులును
అరయ రాధాపుత్త్రుఁ డాదిగాఁ గలుగు । దొరలును మఱియు నాప్తులు సహోదరులుఁ

---

1. గదిసెడు. 2. సంభృతరథంబునను. 3, శాంగు. (మూ).

జక్కి సందఱు నొక్క జాడగా వచ్చి । తక్కక పన్నగధ్వజుఁ గూడుకొనిరి.
భీమాదు లనుజులు పృథుబాహుసత్త్వు । లామాడ్కి నేతెంచి రన్నపొంతను.
దొరల మొత్తంబిట్లు దరముపై వేడ్క । సారెదే నేపున నొక్కటఁ దాకొనిరి.
ఉభయ సైన్యములకు నొక్కటఁ జెల్లె । ఋభువు లచ్చెరువంది యీక్షింప రణము.
క్రందు కయ్యంబులో గరిపురాధీశ, । యుంపద వెస నట్టలాడు మ్రోఁతలును,
ఆతత పరిఘ సాయక ముద్గరాది । హేతిఘట్టనముల నెసఁగు మ్రోఁతలును,
వరుసతోఁ గట్టికవారి మ్రోఁతయును । బరఁగి దిగ్వలయంబుఁ జగిలించె నధిప !
వెలి కుఱికిన కండ్లు విఱిగిన రొండ్లు । కలయ విఱిగిన వీండ్లు గఱచిన పండ్లు
నుఱుమైన మెడలును నుగ్గైన తొడలు । నుఱుచైన తొడవులు నులిసిన గదలు
మురిసిన కాళ్లును ముడిఁగిన వ్రేళ్లు । విరియఁ బ్రాఁకిన జోళ్లు విచ్చిన నోళ్లు
నెఱయ మ్రొగ్గిన తేర్లు నెత్తురు పేర్లు । పఱదఁ బాఱినవార్లు వమ్మైన నార్లు
నెమ్మేల తిప్పలు నెఱచి కుప్పలును । వమ్మైన వాజులు వసరు రాజులును
గెడసిన యేనుఁగుల్ కీలూడి పడిన । పడగలు జగొజంపుఁ బలుగొడుగులును
గరవాఁడి యమ్ములుఁ గలయంగ నాటి । కొఱప్రాణములతోడఁ గూర్కు యోధులును
జిక్కని గుదియలచేతి గుంపులును । మొక్కరావుత్తులు మూల్గు మావుతులుఁ
గలిగి సంగరభూమి గజపురాధీశ ! । ప్రళయకాలముభంగి రౌద్రమై యుండె. ”
అనవిని కంపించి యాధృతరాష్ట్ర । జననాథుఁ డా సూతసంభవుఁ బలికె :
“ సంజయ, చెప్పెదు సమరంబు సొంపు ; । రంజిల్లఁ జెప్పవు రాగాజు విధము.
చలమును మానముఁ జాలించి యనికిఁ । దొలఁగెనో విముఖుఁడై దుర్యోధనుండు ?
నెఱయ సంజయ, నాకు నిక్కంబె చెపుమ । మఱి ధర్మజునితోడ మార్కొంట లేదె !
వెఱచి బిడ్డనినొప్పి విన్నది మొదలు । ఎఱియుచునున్నది హృదయంబు లోన. ”
అనవుడు సంజయుఁ డతని కిట్లనియె : । “ అనఘాత్మ, వినుము నీయాత్మసంభవుఁడు
విరథుఁ డౌటయెగాని విడువఁడు రణము. । అరదంబు వేఱొక్క టనువొప్ప నెక్కి
కనలుచు నిప్పులు కన్నుల రాలఁ । దన రథచోదకుఁ దప్పక పలికె :
“ తెల్లని గొడుగుతోఁ దెలివినున్నాఁడు । అల్లవాఁడే పాండవాగ్రసుతుండు.
పఱఁగ నచ్చోటికిఁ బఱపు రథంబు । తురగవేగంబు బంధురలీల మెఱయ. ”
ననుటయు నట్లాతఁ డాచరించుటయుఁ । దనసూతునకుఁ జెప్పె ధర్మనందనుఁడు

1. మింపు. (మూ)

'వాఁడె కౌరవపతి వచ్చుచున్నాఁడు । పోఁడిమి నెదురుగాఁ బోనిమ్ము రథము.'
అని పల్క సూతుండు నట్లకాకనుచు । చపల వేగంబున హయములఁ బఱపఁ
జతురులై సురలెల్లఁ జయ్యనఁ జూడ । నతి ఘోర రణమయ్యె నయ్యిరువురకు.
రారాజువడి ధర్మరాజుచాపంబు । నారసంబునఁ ద్రుంచి నలిమీఱి యార్చె.
ధనువు వేఱొక్కటి దాల్చి యారాజు । కనలుచుఁ దునుమాడెఁ గౌరవ్యువిల్లు.
మెఱుఁగులు గ్రమ్మెడి మేటివిల్లెత్తి । మెఱసి యాతఁడు లెక్కమీఱఁగ నేయఁ
బొంగి పాండునృపాలపుత్రుండు పేర్చి । నింగియు నేలయు నిండ నేయుటయు,
నా వారిజాసనుఁ డస్త్రమయంబు । గావించెనోయనఁ గాన్పించె జగము.
గురుసింహనాదముల్ గుణనినాదములు । హరుల నినాదంబు లట వినవచ్చు;
మంటలుఁ బొగలును మార్గణావళుల । వెంటలుఁ గనవచ్చుఁ బెల్లుగాఁ బుడమి.
పోయె ధర్మజుపని పోయెఁ గౌరవుఁడుఁ । బోయె నన్నట్టు మాబుద్ధికిఁ దోఁచె.
అమ్మువుచ్చుటయును నరిఁ బోయుటయును । అమ్మేయుటయుఁ దోఁప దప్పుడెవ్వరికి.
అత్తఱి రక్తధారావృతులగుచుఁ । గ్రొత్తపూచిన మోదుగులఁబోలిరెలమి.

దుర్యోధనుఁడు ధర్మజుతోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

శక్తి యొక్కటివైవ సర్పకేతనుఁడు । యుక్తిమైఁ ద్రుంచిన [1]నుదరి ధర్మజుఁడు
పిడుగుకైవడి నొక్క బెడిదంపుఁ దూపు । తొడిఁబడ నీపుత్త్రుఁ దూఱనేయుటయుఁ,
గయ్యంబు తుదినేయఁ గలవాఁడె పోలె । నయ్యెడఁ గోపించి యరదంబు డిగ్గి
గదగొని కౌంతేయుఁ గదిసిన, నతఁడు । గదలక శక్తి వక్షముఁ గాఁడ వైవ,
మగఁటిమి చెడక యా మానధనుండు । మగిడి తేరికి వింట మార్కొనఁదలఁచి
బురబుర నెత్తురుప్పొంగ నీకొడుకు । అరదంబుపైఁ బడె నపుడు మూర్ఛిల్లి.
హార్దిక్యుఁ డెడసొచ్చి యమసూతిమీఁద । దుర్దాంతశరములఁ దొడిగి యేయుటయు
వాయుసూనుఁడు కృతవర్మపైఁ గవిసి । సాయకజాలంబు సంధించి యేయ,
వాయువేగోద్ధూత వార్ధియుఁ బోలె । నాయెడ బలముతోడయ్యె భోజునకు.
అప్పుడు బీభత్సుఁ డమరులుప్పొంగ । నుప్పతిల్లిన [2]ధూళి యుడివీధి మ్రింగ
జ్యానాద హరినాద శంఖనాదముల । భూనభోంతరము లద్భుతముగా మ్రోయఁ
బటురయంబున వచ్చి బహుళరథాశ్వ । భట వారణంబులఁ బరిమార్చె; నంతఁ

---

1. నువరి. 2. భూమి. (మూ)

గురుపతి తెప్పిఱి ఘోరబాణముల । నరుమీఁదఁ బఱప నన్నరుఁడు కోపించి
[1]సప్తి సారథి కేతు చాగుచాపములు । సప్తబాణంబుల సమయించి మించి
విల్లల్లె నతికి యావిభుని ప్రాణములు । కొల్లలాడఁగఁజాలు కోలలేయుటయు
మీఱి యశ్వత్థామ మేదినీనాథ! । యాఱింట నవిద్రుంచె నర్ధమార్గమున.
అతికోప రక్తాక్షుఁడై సవ్యసాచి । యతని కోదండరథ్యములఁ జెండాడి
యునిఁ దన్ను జెనకిన యాకృపాచార్యు । ఘను శరాసనశూన్యుఁ గావించె ననఘ!
సిడమును [2]మావుఁ జేతిచాపంబు । గెడపె నెదిర్చిన కృతవర్మఁ గిట్టి.
నిస్సీమ విక్రమనిధి విజయుండు । దుశ్శాసనుని విల్లు తునుకలు చేసి
కపికేతనాశ్రిత ఘన భూతసర్గ । విపులాట్టహాసంబు వినువీథిఁ గప్ప,
హరిరాన దేవదత్తాఖిలరావ । గురుగుణధ్వనులు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ
గర్ణుపైఁ గడఁగినఁ గర్ణుండు నపుడు । దుర్నివార క్రోధ ధూమ్రాక్షుఁ డగుచు
విష్ణుపమై గ్రుచ్చి విశిఖాష్టకమున । జిష్ణుని తనువు చెచ్చెర మూఁట నాటె.
ఈరీతి భానుజుఁ డేపుదీపించి । వారక దివ్యాస్త్ర వర్షముల్ గురియ
హరితమ్ముఁ డెడసొచ్చి యస్త్రపుంజములు । ఖరకరసూనుపైఁ గడఁగించుటయును,
అప్పుడు మాద్రేయు లాశిఖండియును । ఒప్పార ద్రౌపదేయులు యుయుత్సుఁడును
దండనాథుఁడుఁ జేకితానుండు మఱియుఁ । జండతేజులు పార్థ చక్రరక్షకులు
ఘనసాత్యకి చేది కేకయ శూరవరులు । ననిలోఁ బ్రభద్రకు [3]లా కరూశులును
గాంతేయ హితముగాఁ గర్ణుపై నొక్క । కుంతాది బహు శస్త్రకోటులు పఱప
ననమాన వేగుఁడై యవినొల్ల నతఁడు । నిశితాస్త్రచయముల నీఱు గావించి
దంతి శతాంగ పదాతి తురంగ । సంతతి సంగరస్థలి రూపుమాపె.
దివిజేంద్రసుతుఁ డంత దివ్యాస్త్రవహ్ని । వివిధరూపులఁ గప్పె విశ్వమంతయును.
అనయంబు గాల్పుచ్చు లడరిసఁ బాఱు । ఘనమృగ నివహంబుకై వడిఁ దోఁపఁ
గురురాజబలము నుగ్గులుగాఁగ విఱిగి । సరభసగతిఁ బాఱె జగతీశ, యంతఁ
బంకజాప్తుఁ డును బశ్చిమవార్ధిఁ । గ్రుంకె రక్తచ్ఛాయ గుఱుతు గాన్పింప.
ఆ సమయంబున నట సిగువాఁడు । వేసరి శిబిరప్రవేశంబు చేసి
కృతమతి సంధ్యాది కృత్యముల్ దీర్చి । క్షితిమించి సుఖనిద్ర చెంది రారాత్రి.”
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ

1. సప్త. 2. మావుల. 3. లా బలంబులును. (మూ)

జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
ద్వారకావాస, శ్రీవైకుంఠనాథ, । గౌరీశవినుత, లోకఖ్యాత చరిత,
నిత్య సత్యోన్నత, నీరజనాభ, । అత్యంతదృఢ, చిన్మయాకార, దేవ,
ఘనమాని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినుత ప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక ! మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర పర్య
రచితమౌ కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె రెండవది.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీవిష్ణు నిజనామ, శ్రీరంగధామ, । గోవింద, మాధవ, గోపికారమణ,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె:

కర్ణుని రెండవనాఁటి యుద్ధము

ఆరాత్రి వేగంగ నమ్మఱునాఁడు । చారుతరంబుగా సకల జనంబు
మునుకొని సంగ్రామమునకును నడచి; । రనయంబు నంతలో నక్కడఁ జేరి
యమతనూభవుఁడు బృహస్పతి మతము । నమరి మించిన దుర్జయవ్యూహ మెలమిఁ
బన్నింప, మనవారు ప్రతి మోహరంబు । పన్నుటకై పద్మబాంధవ సూతి
కెదురుచూచుచు నుండి రెలమితో ననిన । నదను మీఱంగ నా యాంబికేయుండు:
"అకట సంజయ, వినుమటఁ జలిచేతఁ । బ్రకటితంబుగ బాధపడు మహీజనులు
అరయంగ సూర్యోదయము గోరుచున్న । కరణిని దనరాక గరిమతోఁ గోరు
జనుల కాతఁడు నిజస్వేచ్ఛ తేజమున । ఘనమైన ప్రియ[1]మొసఁగఁగఁ దోఁచెనొక్కొ!
అమ్మెయిఁ దోలునాఁడు యమసూతిచేతఁ । గ్రమ్మనఁ బడ్డట్టి కష్టము చూచి
సకల బలంబులు సన్నాహలీల । నకలంకగతి [2]వచ్చి యాహవవీధి

... ... । ... ...

కర్ణుఁ డా కలనిలోఁ గౌంతేయవరుల । వర్ణింప గెల్చెడినాఁడు! చాల్చాలు!
ఏమిచెప్పఁగవచ్చు నితని మూఢత్వ । మామెయిఁ [3]జెఱుపక యది యేలమాను?
నెలకొని సౌబలు నీతియుఁ గర్ణు । బలిమియుఁ గడఁకచొప్పడఁగూడి తనకు
నెలమితో సామ్రాజ్య మీయఁగా బలిసి । వెలయు[4]వాఁడై యుండు వెడఁగురారాజు.
మొనసి జూదమునాఁడు మొనసిన కీడు । ఘనముగాఁ బెరిగి దుఃఖము సేయకున్నె!
పూనినగతిఁ బాండవులలోన నొకఁడుఁ । డేనియు నొవ్వఁడు ఎలమి దీపింప.
సతులలో మెలఁగిన చాడ్పున మనదు । చతురంగ బలములో సంచరించెదరు.
ంమున ధీరులు వారు ; । కావున జయమెద్ది కౌరవ్యునకును."

ఁగ. 2. వచ్చురాహవవిధియ. 3. జరుపక. 4. నోడై యుండు గారాజు. (మూ)

అనిన సూతతనూజుఁ డాంబికేయునకు । వినుమని యెంతయు వినిపింపఁ దొడఁగె:
"పార్థివ, విను కృతపడిన కార్యంబు । అర్థిఁ గ్రమ్మఱఁ గాననగునె! డెందంబు
గుంది నింతయు కాక; గొనకొని నీవు । పొందుగాఁ జేసి యిప్పుడు వగచెదవు;
అదియును ఫలియించె; సకల యుద్ధంబు । పదపడి వలదన్నఁ బాండవులకును
గీడు దలంపుచుఁ గిల్బిషంబునకు । నోడక యొడిగట్టి యుంటివిగాదె!
కడచినపనికి వగవఁ బనిలేదు । కడఁకతోడుతను సంగ్రామంబు తెఱఁగు
విను" మనుటయు మహీవిభుఁ డిట్టులనియె: । 'ఒనరఁ గర్ణుండు మాఱకుండిన యట్టి
కారణంబేమి? చక్కఁగఁ జెప్పు' మనిన । నారూఢి సంజయుఁ డనియె భూపతికి:
"కరమొప్పఁగా రేపకడ సర్వబలము । దురము సేయఁగఁ బోవఁ దొడరి యవ్వేళ
పరికించి నీతనూభవుఁడు తమ్ములును । దరణిసూనుండును దను గొల్చిరాఁగ
నాజికి వెడలె; నయ్యవసరంబునను । రాజుడగ్గఱి దినరాజపుత్రుండు
మెల్లన నిట్లను: "మేదినీనాథ! । యెల్లగాఁ గృపవిను మిపుడొక్కమాట,
నాకు సురాధీశనందనునకును । బ్రాకటంబుగఁ గల్గు బవరంబు నేఁడు.
అలవును జలమును నధికంబుగాఁగ । దలపడుదుము ఘోరతర సత్వలీల.
ఎలమితో దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన శక్తి । పొలియుట నాతోడఁ బోరాడు నతఁడు.
దొరకొని కరము నెత్తురుగాక యుండ । విరివి నర్జునుఁ జంపువిధముఁ జింతింపు.
సలలితంబగు దివ్యశరసత్త్వమునను । దలకొని సరి నాకుఁ దలపోసిచూడ;
ఘనదృఢత్వమున లాఘవ గుణంబునను । మును దూరపాతంబునను వట్రపడును;
పటు శౌర్యధైర్య సంపద హీనుఁడతఁడు; । చటుల సౌష్ఠవరేఖఁ జాలఁ డెంతయును.
మనుజేశ, వినుమొక్కమాట చెప్పెదను । మును విశ్వకర్మ ఋభుక్షున కెలమి
విజయ నామంబున వెలయు చాపంబు । విజయుఁడై నిర్మించి వెసనీయ, నతఁడు
నావింట నిఖిలదైత్య శ్రేణిఁ ద్రుంచి । భావించి యంతలో భార్గవరాము
నకు నీయ, నాతఁడు నవ్యశౌర్యమునఁ । బ్రకటించి మించి యిర్వది యొక్కమాఱు
భూవల్లభులఁ ద్రుంచి పొంపుగా నాకు । నావిరిఁ గృపచేసె వసుధాధినాథ!
నెలకొని యిమ్మహనీయ చాపమున । మలసి దేవేంద్రజు మదమణంచెదను.
అనఘ, నావిజయంబు నాగాండివంబు । విను నీకుఁ జెప్పెద వెస నొక్కసమము.
తొలఁగక యక్షయ తూణీరములును । అలరనవధ్యరథ్యంబులు రథముఁ
గల వవి యెక్కుడు గడఁగి వానికిని. । కలవు శస్త్రాదులు ఘనముగా బండ్లఁ

గొని తెత్తుఁ; దేరుల ఘోటకంబులను । వెనుకను బెక్కులు వివిధమార్గముల
నమరులకైనను నలవి గాకుండ । నమరించి తెచ్చెద హస్తిపురీశ!
మఱి విను మొక్కటి మధుసూదనుండు । వఱలు సారథియయ్యె వానికి నట్లు
గాన నసాధ్యుఁడై కదనోర్వియందుఁ । బూని వర్తించు; నేర్పునఁ గృష్ణుపాటి
యనఁగ నన్నుతికెక్కు నమ్మద్రనాథు । ఘనత నాసారథిగా నొనరింపు.
మఱియైన గెలిచెద నమరేంద్ర సుతునిఁ । బోట్లాట ఖచరులద్భుతమంది చూడ.
హరికెక్కుడూహింప నమ్మద్రవిభుఁడు । హరుల చిత్త మెఱుంగు; నదిగాక యేను
మేదిని నరుకన్న మిక్కిలి బలిమి । పాదుకొల్పినవాఁడఁ బౌరవాధీశ!
ఈ చనవిమ్ము నాకింతియ చాలు । ఖేచర పతినైన గెలుతు నిక్కముగ.
మనుజులయ్యెన పాండుమహీపతిసుతులు । పనుగొనఁగాఁ దృణప్రాయంబు నాకు".
అనవిని యుప్పొంగి "యంగాధిరాజ! । విను మిటులైన నీ వెనుకఁ దేరులును
అమ్ముల బండ్లును హయములఁ దెత్తుఁ । దమ్ములఁగూడి మొత్తమ్ముగా." ననుచు

దుర్యోధనుఁడు కర్ణునకు సారథ్యంబు సేయుమని శల్యుని వేడుట

బహుతర సంతోష పారవశ్యమున । మహనీయుఁడై పోయి మద్రేశుఁ గాంచి
ప్రణతుఁడై వినయ సంభ్రమములు చెలఁగ । గణుతించి యిట్లనుఁ గౌరవేశ్వరుఁడు:
"సత్యవ్రతంబును [2]శత్రుశిక్షయును । నిత్యంబు నీకును నిత్యప్రతాప!
అదిగాక నామీఁద నధిక తాత్పర్య । మదనుగాఁ గలిగుండు; నదిగాన నిన్ను
వినతిమైఁ బ్రార్థించి వేఁడెద నొకటి । మనుపుము నన్ను నామాట గాదనక.
అర్జును ననిఁ దెగటార్పంగవలయు । కర్జమూహించి యాకర్ణుని రథము
గడపు; మఱియైన విక్రమలీల నతఁడు । అడరి నీకృపఁ జంపు నఖిలపాండవుల.
గురుఁడును భీష్ముండుఁ గూలినవెనుక । గురుతరంబైన యీ కొంచెపు మూఁక
తోడ జయముగోరి తొడరుచున్నాఁడ; । రూఢి నమ్మితి నిన్ను; రూపింప వరము
నీవేళ నాకిమ్ము; ఈవెహో దిక్కు; । సావధానతఁ గర్ణుసారథి గమ్ము.
వినతాతనూజుని విమలసహాయ । మున విభావసుగతి మునుకొని విమత
నిబిడాంధకారంబు నిక్కంబణంచు । ప్రబలుఁడౌ." ననిన రారాజు నీక్షించి
కనుఁగవయందు నుగ్రంబుగా నగ్ని । మునుకొనఁగా బొమముడిపాటు గదురఁ

1. పొట్లమై. 2. సత్య. (మూ)

గటములువ్రాంగ నుత్కటకోపుఁ డగుచుఁ । ... ...
బ్రలయకాలమునాఁటి ఫాలాక్షురీతి । వలనుమీఱంగ గర్వస్ఫూర్తిఁ బలికె :
"నృప, విను నన్నింత నీచపుఁబనికి । విపరీతగతి నంప వెస నీకుఁ దగునె ?
ధర్మవిధంబును దప్పెదవేల ? । ధర్మమె కటకటా ! ధరణీవల్లభులు
శూద్రుల కేనాఁటఁ జొప్పడ సేవ । [1]యుద్రిక్తులై చేసి రూహించిచూడ ?
సూతజు రాధేయు క్షోణిలోఁపలను । ఈతఱి దొరఁజేసి· యిట్లు పల్కెదవు.
కలయ నాకింతటికన్న [2]బన్నంబు । కలదె ? యుద్ధమున నొక్కనిఁ బొలువెట్టు
మలవడ నెట్టివాఁడైనఁ గానిమ్ము । కలహరంగంబున ఖండింతు వాని.
అట్టిభంగియుఁ జాలదంటేని వినుము । గుట్టు[3]తోఁ దరవాయిగొని సంహరింతు
విమతుల ; విను మేను విక్రమింపంగఁ । గ్రమమొప్పఁగా మాన్పఁగలఁడె యొక్కరుఁడు ?
కులశైలములఁ గూల్తుఁ ; గుంభిని వ్రత్తు ; । జలనిధుల్ గలఁతు ; నక్షత్రముల్ రాల్తు
నదిగాక మిన్నును నవనీతలంబు । వదలక ధరణిపై వాయింతుఁ దాళ
గతిమీఱ ; నాదువిక్రమ మెఱుంగకయె । యతులితంబుగఁ బల్కి తందు కేమాయె !
పొగడొంద రథికవిస్ఫురణంబు దక్కి । మొగిని సహస్రాంశునకును సాటి
గాని సూతతనూజుఁ గష్టు దురాత్ముఁ । బూని సారథినైన భూజనుల్ నగరె ?
నరకసంహారుని నరునిఁ గైకొనను ; । ధరఁ గర్ణపక్షపాతంబున నన్ను
బెనుపొంద నవమాన పెట్టెదవేని । పొనర మాభూమికిఁ బోయివచ్చెదను."
అనిపల్కి రాజమధ్యంబు తా వెడలి । పొనుపొంద శీఘ్రతఁ బోవఁ జూచినను
భూపతి బహుమానపూర్వంబుగాఁగ । నాపజ్జఁ బ్రణమిల్లి యతివినయమున
నిలువరించి ప్రియంబు నిగుడ నిట్లనియె : । "కలయంగ నీ మహాకలహరంగమున
రమణ నీకధికులౌ రథికులు గలరె? । క్రమమొప్ప భూమిభాగమున నెందైన.
తాల్యత [4]శత్రుజాలములకు హృదయ । శల్యంబ వగుటగా శల్యుఁడన్ పేరు
గలిగె నీకును విను కారుణ్యనిలయ ! । బలభేది[5]సూతి కుర్వర రథికత్వ
గుణముల[6]యందు నెక్కుడు భానుజుఁడు. । గణన కెక్కినయట్టి కలితాశ్వహృదయ
సుజ్ఞానమున మధుసూదనుకంటెఁ । బ్రజ్ఞ మిక్కిలి నీకు భాసుర తేజ !
పరికింప నింతటివని నీకుఁదక్క । నొరుల కశక్య మత్యున్నతస్ఫూర్తి.

---

1. యుద్రిక్తులై. 2. జన్నంబు. 3. తొందరవాయ. 4. శ్వేత. 5. సూనుని యుర్వర.
6. కంటె. (మూ).

పనివడి నావిన్నపంబు చేకొనుము । ఘనముగా నిలుపుము కౌరవకులము."
అనిన సంతసమంది యమ్మద్రవిభుఁడు : । "నను మురివైరికన్నను నెక్కుడనుచుఁ
గొనకొని రాజన్యకోటి వినంగఁ । గొనియాడితివి గానఁ గురుమహీనాథ !
కడఁకతో ఘనుఁడైన కర్ణుని రథము । నడపెద నొకమాట నాకీయవలయు.
ఈతనితోడ నాయిచ్చ నేమేని । ఘాతవమాటలు దోఁపఁగా నాడుచుందు.
పనిపడి యొగ్గులు పట్టకుండినను । మునుకొని యెంతయుఁ బొం దొనఁగూడదు."
అనుటయు రాధేయు నాతండు చూచి । యనయంబు నియ్యకొమ్మన నీయకొనియె.
అట్లభినందించి యా కురురాజు । నెట్టన శల్యుని నిజచిత్తవృత్తి
యెక్కడ దిరుగునో యనుచు శంకించి(?) । మక్కువదీపింప మఱియు నిట్లనియె :
"అనఘాత్మ, యీవిధం బాచరించుటకుఁ । జెనసి సుంతేనియుఁ జింతింపవలదు.
వినుపొందఁ దొల్లింటి పెద్దలచరిత । మనయంబు వినిపింతు నది నీకుఁ దెలియ.
మలసి మార్కండేయ మౌనిశేఖరుఁడు । చెలఁగి మాతండ్రికిఁ జెప్పంగ వింటి.

త్రిపురాసుర వృత్తాంతము

తారకుఁ డనియెడు దైత్యుండు సురల । తో రణంబొనరించి తుదిఁ జన్నపిదపఁ
దనరంగ వానినందనులు ప్రతాప । ధనులు విద్యున్మాలి తారకాక్షుండు
కమలాక్షుఁడు ననంగఁ గలుగు రాక్షసులు । కమలాసనునిఁ గూర్చి ఘనతపోనిష్ఠఁ
బరఁగినఁ, బద్మసంభవుఁడు వారలకు । వరుసఁ బ్రసన్నుఁడై వలనొప్పఁ బలికె :
"మీ తపఃప్రౌఢికి మెచ్చితి నిపుడు । ఖ్యాతిగా వరముల నడుగుఁ డిచ్చెదను."
అనిపల్కు నప్పుడు వారందఱు నొక్క । మనసునఁ బలికిరి మహిఁ జాఁగి మ్రొక్కి,
"భారతీనాయక, బ్రహ్మణ్యాగణ్య, । నీరజోద్భవ, నిత్య, నిగమాంతవేద్య,
సలలితవిస్ఫూర్తి సకలభూతముల । వలన నేకాల మవధ్యత్వ మిమ్ము."
అని యడుగుటయు భాషాధీశుఁ డనియె : । "ఎనయంగ నీచంద మెందును గలదె !
గొనకొని యిచ్చుటకును గొనుటకును । అనిశంబు దగినది యడుగుఁ డిచ్చెదను."
అనవుడు వారిట్టులనిరి ధాతకును : । "బొనరంగ మాకు ముప్పురకును మూఁడు
పురము లెల్లసుఖంబు పొందుగాఁ గలిగి । సురగరుడోరగాసుర సిద్ధతతికి
[illegible]ంపరాక నిశ్చలత దీపించి । యీ ధరణీస్థలి నెన్నికకెక్కఁ

[1]గలుగునట్లును గామగమనంబులగుచు । విలసిల్లునట్లుఁ గావించి యి." మ్మనినఁ
బద్మజుఁ డిట్లని పలికె వారలకు : । "ధర్మంబులేక నిచ్చలు నుండవలయు;
నెడపక మూఁడు నొక్కటఁ గూడెనేని । చెడు బలియునిచేతఁ; జేరక యున్న
వెస నసాధ్యంబులై వెలయు నెంతయును । వసుమతిలో." నని వరమిచ్చి పోయె.
అంతట రాక్షసు లత్యంత మహిమ । సంతోషమున నిజస్థానంబు కరిగి
మయు వేడుకొనుటయు, మయుఁ డా పురములు । రయమున నిర్మించె రమణ దీపింప.
వినుమవి కనకంబు వెండియు నినుము । ననయంబునై నాలుగంచులు నూఱు
యోజనంబులు గల్గి యుండు నెంతయును. । రాజిల్లఁ గార్తస్వరమునఁ జేసినది
యెంతయు దివమున, నట వెండిపురము । నంతరిక్షంబున, నవనిపై నినుము
దై సంచరించుచు నత్యంత మహిమ । తో సాహసస్ఫూర్తితో విలసిల్లె.
తారకాక్షున కొక్క తనయుండు పుట్టె । ధీరత హరినామ ధేయుఁడై మించి
యపురూపముగ వారిజాసనుఁ గూర్చి । తపము సేయంగఁ బ్రత్యక్షమై ధాత
'వలనొప్ప నీకును వరమిత్తు నడుగు । మలవడ' ననిన హస్తాబ్జముల్ మొగిచి,
వరుసతోఁ ద్రిపురంబువార లాయుధము । లరుదారఁగాఁడాఁకి హతులైన, [2]వారి
పీనుఁగుల్ నీటిలోఁ బెట్టంగఁ [3]దడిసి । మానుగా [4]నొకఁడు క్రమ్మఱఁ బదుండ్రగుచు
శౌర్యంబుగలుగఁ బ్రసాదించు [5]బావి । వార్యమోఘంబునై వర్తింప నిమ్ము."
అనిన నిచ్చితినని యబ్జజుఁ డరుగ । ననఘాత్మ, రాక్షసు లట శంకలేక
యేపుమై లోకంబులెల్ల బాధింప । నా పురందరుఁడు దేవావలిఁ గూడి
పనివడి పురములపై నెత్తిపోయి । పెనుపొంద నుంతయు భేదింపలేక
యెంతయుఁ జింతించి హితులును సురలు । నంతంతరాఁ బోయి యబ్జజుఁ గాంచి
దండప్రణామ మత్తఱిఁ జేసి నిలిచి । దండిగా నా పురదైత్యుల తెఱఁగు
విన్నవించిన ధాత విబుధేంద్రు కనియె : । "క్రన్నన నా పురత్రయ మేకబాణ
మునఁగాని యణఁగదు; భూతేశు నీశు । మనసిజసంహారు మధువైరివినుతు
గిరికన్యకానాథుఁ గిల్బిషదమనుఁ । బరమేశు శంకరుఁ బ్రార్థింపుఁ." డనిన
నమర సంఘములెల్ల నట్ల కాకనుచు । నమరంగ దివ్యసహస్రవర్షములు
తలకొన్న నిష్ఠతోఁ దపమాచరించి । యలవడ శుద్ధాత్ములై యీశుకడకు
నరుగఁదలంచి పద్మాసనుఁ దలఁచి । సరవి నాతనిఁ బురస్సరుఁ జేసి పోయి

---

1. గలవియే. 2. యట్టి–పీనుఁగ. 3. దడవ. 4. నొకటి. 5. మట్టి. 6. క్రమ. (మూ)

పరమ శరణ్యుని భక్తమందారుఁ । బరమాత్ముఁ బరమేశు ఫాలాక్షుఁ గాంచి
తలఁకొని సాష్టాంగ దండ పాతముగ । నలవడ మ్రొక్కిన, నాశంకరుండు
కరుణామృతము చల్లు కడగంటిచూపు । పరఁగించి "లేలెండు బ్రహ్మాదులార!
... ... । ... ...
అనవుడు లేచి హస్తాబ్జముల్ మొగిచి, । గొనకొని యాతనిఁ గొనియాడిరిట్లు:
"ఘన నీలకంఠాయ గంగాధరాయ । వనజాప్త శశధర వహ్ని నేత్రాయ
భూతాధినాథాయ భూతాత్మకాయ । చేతోజమథనాయ శేషహారాయ
దక్షయాగహరాయ ధనదమిత్రాయ । రక్షితభక్తాయ రాజజూటాయ
తుభ్యం నమోనమో ధూర్తులఁ జంపి । సభ్యుల రక్షింపు సర్వేశ, యీశ!
త్రిపురవాసులు మదోద్రేకులై జగము । తపియింపఁ జేసిరి దర్పవిస్ఫూర్తి.
శరణు శరణ్య, మా శాంభవీరమణ! । పరఁగ వారలఁ జంపి బ్రదికింపుమమ్ము."
అని పద్మభవముఖ్యులాడు వాక్యములు । విని నవ్వు తళుకొత్త విశ్వేశుఁ డనియె:
"పనివడి వినరయ్య బ్రహ్మాదులార! । యొనయంగ నీపని కియ్యకోఁ జాల.
ధృతి మదీయములైన తేజోబలముల । నతులితంబుగ మీకు నర్ధ మిచ్చెదను.
అది పుచ్చుకొనుచు మీరందఱుఁ గూడి । వదలక చంపుఁడు వైరి వర్గముల."
అనుడు: "మా తేజంబులందులో సగము । వినుతింపఁగా నీవె వేడ్కతోఁ బుచ్చి
కొని వారి శిక్షింపు కుంభినిలోన । నొనరంగ రక్షణీయులము రక్షింపు."
అనుడు సర్వేశ్వరుం: "డసురులు సురలు । ననిచిన ప్రీతితో నాకొక్క సమము.
తగ శివం బఖిల భూతంబులయందు । నగణితంబుగఁ జేయ ననిమిషులార!
శివనామ విఖ్యాతి చెల్లె; నట్లయ్యు, । భువిఁ బాపకర్ముల మూఢుల శఠులఁ
జంపంగవలెఁ గాని చనదూఱకుండ. । పెంపువహించి [1]చెప్పెద వినుఁ డొకటి
ఎనయ లోకంబుల కెల్లఁ బశుత్వ । మును నాకుఁ బశుపతి ముఖ్యత్వ మహిమ
వలయు; నట్లైన భూవలయంబు నందు । సలలిత విస్ఫూర్తిఁ జర్చించి చూడఁ
బశుహాననమునఁ బాపంబు [2]లేకుండు. । వశము సేయుఁడు నాకు వరదివ్యరథము
నూతుఁ డశ్వంబులు సునిశితాస్త్రములు । ప్రీతితో." ననవుడుఁ బృథివిఁ బశుత్వ
మునకు శంకించి యిమ్ముల విచారింపఁ । దనరంగ నద్దేవతల చంద మెఱిఁగి

---

1 చంపెద. 2. లేకుండ. (మూ).

భయపడనేటికి ? పశుభావ[1]ముక్తి । రయమున వినిపింతు రమణఁ బాశుపత
వ్రతనిష్ఠ నెంతయు వర్తింపవలయుఁ । బ్రతి మీఱ ద్వాదశాబ్దము ; లదిగాక
పరఁగ నిష్ఠానురూపమున వత్సరము । సరవితో నాఱుమాసములు రెండ్నెల్లు
పొసఁగ ద్వాదశదినంబుల మాత్రమైన । నసుగతి ఫలియించు వలనొప్ప." ననిన
వారట్ల కాకని వైభవ లీల । నారూఢి 'పశుపతి' వనిపల్కి యంత
రమణఁ దేజోబలార్థంబు [2]లర్పించి । క్రమమొప్పఁగా విశ్వకర్మ కిట్లనిరి :
"ఇమ్మహాదేవున కెలమి రథంబు । నెమ్మి సాధనములు నిర్మింపవలయు."
అనిన నాత్వష్టయు నంగీకరించి । తనరంగ ధరణి రథంబు గావించి,
రవిసుధాకరులఁ జక్రములుగాఁ బెట్టి, । యవిరళంబుగ వార్ధి నక్షమొనర్చి,
విస్తర [3]హైమాద్రి వింధ్యనగంబు । నస్తాచలంబును నా యుదయాద్రి
నవయవంబులు చేసి, యగ్నులు మూఁట । [4]రవణఁ ద్రివేణుక రచన గావించి,
హరులు [5]వేదంబులు, నాతపత్రంబు । గరిమతో మేరు[6]నగము, శరాసనము
వత్సరంబును, నమ్ము వారిజాక్షుఁడుగ, । నుత్సరద్గ్రహాలసద్వ్యోమమండలము
జోడుగా విరచింపఁ, జూచి శంకరుఁడు । వేడుకగైకొని విభవంబు మెఱసి
'సారథి నిట నాకు సమకూర్పఁ డతుల । ధీరుండు సుజనవిధేయుండు నగుచు
నాకంటె నధికుఁడై నయమొప్పువానిఁ । బ్రాకటలీలమైఁ బ్రార్థించి తెండు.'
అనిన దేవతలెల్ల నంబుజాసనునిఁ । గని మ్రొక్కి "యోదేవ, కరుణావిధేయ,
సారథివై మమ్ము సర్వలోకముల । నారూఢి రక్షింపు." మనినఁ బద్మజుండు
నలిమీఱఁ బ్రణవంబున నొనర్చినట్టి । ములుకోలగొని నొగల్ ముదమున నెక్కి
యశ్వరత్నంబుల నటు పఱపంగ । విశ్వేశ్వరుఁడు కడువేడ్క దీపించి
పురములకడ కేఁగి [7]బోరన విల్లు । కరమొప్ప సజ్యంబు గావించి మించి
పాశుపతాస్త్ర సంబంధంబుగాఁగఁ । జేసి పురంబులు [8]స్థిరబుద్ధి నిలువ,
నవి యొక్కచోటికి నప్పుడు గూడి, । శివుఁడేయఁ గాలి పుచ్చినచాడ్పఁ దోఁగె.
కడఁగినయగ్ని లోకములు దహింప । నడురాజశేఖరుఁ డొప్పుగా నార్చె.
సకలమునీంద్రులు సకలదేవతలు । నకలేను నీశ్వరు సన్నుతిసేసి
సరవిదీపింప నిజస్థానములకు । నరిగి ; రివ్విధమున నప్పురమేష్ఠి

---

1. యుక్తి. 2. లర్థించి. 3. హేమాద్రి. 4. రవిరింద్రి. 5. వేదములుగా నట శరాసనము. 6. నగంబుగాఁ జేసి. 7. భోరున. 8. స్థిత. (మూ).

మనసిజారాతి కిమ్మహిని సారథ్య । మొనరించెఁ గావున నీవును నట్ల
రమణమైఁ గౌరవరక్షణార్థముగఁ । గనులాప్తజునకును గడపుము రథము.
నమ్మతి నిన్ను నెంతయు, రాజ్యపదవి । సమ్మతిగా నాకు సాధించి యిమ్ము.
అదియునుగాక పాయక విను మనఘ! । యిది యొక్క యితిహాస మేనొద్దనుండ
ధర్మవర్తనుఁ డొక్క ధరణీదేవుండు । పేర్మి భూపతికిఁ జెప్పినయది వినుము.
మొగిని భార్గవవంశమునను బ్రసిద్ధుఁ । డగు జమదగ్నికి నత్యంతమహిమ
రాముఁడు పుట్టి సంరంభంబుతోడ । నామెయిఁ దపముసేయఁగ శంకరుండు
ప్రత్యక్షమై వచ్చి రక్తి నిట్లనియె: । 'అత్యంతమతి నరంబడుగుము నీవు
అనఘాత్మ, యిచ్చెద' ననవు డుప్పొంగి । చనవొప్ప దివ్యశస్త్రములు లడుగుటయు,
నమ్మహాత్ముఁ 'డశుచియైనవారలను । నెమ్మితో దహియించు; నీ వదిగాన
శుచివి గ'మ్మనుటయుఁ జూచి భార్గవుఁడు: । "ఖచరేంద్రవంద్య, శ్రీకంఠ, భూతేశ,
బలిమి నాకెప్పుడు పాత్రత్వమహిమ । దలకూడు నివి నాకు దయసేయు మభవ.
నీకు శుశ్రూష మన్నించి సేయంగ । నాకుఁ బ్రసాదించునది యింతె చాలు."
ననిన వరంబీయ నా భార్గవుండు । జననుతస్ఫూర్తి నిష్ఠాపరుఁ డగుచు
నొనర నాశివు షోడశోపచారములఁ । [1]దనుపారు బ్రీతి నెంతయు సేవసేయ,
సరవి ననేకవర్షంబులు చనిన । ... ...
సంతోషచిత్తుఁడై సర్వేశ్వరుండు । వింతగా గౌరిదేవికి రాముఁజూపి
"రాముఁ డత్యంత సువ్రతచర్యమీఱె; । భామరో, నిశ్చలభక్తుఁ డీతండు."
అని ముద్దుసేయంగ, నానమయమున । దనుజులచేత బాధలఁబొంది సురలు
విశ్వేశుఁ బొడగాంచి విన్నవించినను । శాశ్వతబుద్ధి నా జమదగ్నితనయుఁ
గనుఁగొని, "దుష్టరాక్షసుల మర్దించి । యనిమిషావళికిఁ బ్రియంబాచరింపు."
మనిన ముదంబంది యంజలిచేసి, । "మునుకొని దివ్యాస్త్రములు లేవు నాకు;
సకలాస్త్రవిదుల రాక్షసుల నేరీతిఁ । బ్రకటించి గెలిచెదఁ బార్వతీరమణ!"
అనిన సర్వేశ్వరుం డానతి యిచ్చె: । "తనరంగ వినుము నాతలఁపు నీదెసకు
నిలిపెద, నిలిపిన నిర్జింపు మరుల. । నెలకొని యంతట నీమనోరథము
తలకొని సిద్ధించుఁ దడయక పొమ్ము । వలదు తామస." మన్న వడిఁబోయి దనుజ
వీరుల వధియించి వెస వారిపోట్ల । ధీరత నొచ్చిన దేహంబుతోడ

1. తను బ్రీతితోడుతదును చేయుచుండ. (మూ)

వచ్చిన, నంత సుర్రేణుఁజేసి శివుఁడు । క్రచ్చరఁ [1]బ్రీతిమైఁ గరములఁ దుడిచి
'పొలుపొంద నాయుధంబులు దాఁకెనేని । వెలయంగ నొవ్వవు; విమతుల గెలువు;
తెలివితోఁ గొను' మని దివ్యశస్త్రములు । నలవడ నిచ్చిన నరిగె భార్గవుఁడు.
అట్టి దివ్యాస్త్రంబు లర్జునకును । నెట్టన గృపచేసె; నెఱి నట్టిమునులు
మఱి హీనజాతుల మన్నింప రెపుడు । నెఱిమీఱ; నదిగాన నీరజమిత్ర
తనయు నత్కులజుఁగాఁ దలఁచెద నేను. । పనివడి వదనంబు బాహువుల్ మెడయు
వక్షస్స్థలంబును పట్టువతనువు । వీక్షింపఁగాఁ సర్వవిమలాంగములును
మహిమగా దేవకుమారుల కెట్లు । సహజ మావిధములు చర్చించిచూడ.
కవచకుండలములు గలవానిఁ బ్రకృతి । ధవళాక్షి గాంచునే తనయునిఁ గాఁగ!
లీల మృగేంద్రంబు లేటి కెట్లుట్టు ? । తూలక నూతపుత్త్రుండను కీడు
ఏలీలఁ బుట్టునో యింతియగాక. । చాల భూతేశ [2]శిష్యత్వము దయయుఁ
గల భార్గవునకును గాదిలిశిష్యుఁ । డలవడ రాధేయుఁ; డదిగాన శివున
కా పద్మసంభవునటుల సారథ్య । మోపిక నొనరింపు మొప్పుగా." ననుచు

శల్యుఁడు కర్ణునకు సారథ్యము సేయ నియ్యకొనుట

నరవిఁ బ్రార్థించిన సారథ్యమునకుఁ । బరఁగంగ నమ్మద్రపతి సమ్మతించి
యతనిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి, "యధినాథ, వినుము । వితతకర్ణములకు వినఁగఁ జేదైన
పలుకులు పలుకుదుఁ బరమహితములు । వలనొప్ప నోర్వంగవలయును నీకు."
అనిన రాధేయుఁ డిట్లను మద్రపతికి :। "మనసిజారికిని బద్మజుఁడు పార్థునకు
హరియునుబోలెఁ బాయక సారథిత్వ । మరయఁగఁ జేసెద వదిగాన గెలుతు."
నని తనసారథి నరదంబు వేగఁ । గొనితెమ్ము నీవన్నఁ గోరి వాఁడేఁగి
యొగి మనోరథముగా నొక్కరథంబు । తగ నాయితము చేసి తదవసరమున
దీవించి యిచ్చిన, దినకరసుతుఁడు । వేవేగ రథము భావించి పూజింప
నెలమితోడుతఁ బురోహితు నియోగించి । తలకొన్న కడకతోఁ దదనంతరమునఁ
దాను బూజించి ప్రదక్షిణం బర్థి । మానుగాఁ జేసి నమస్కరింపుచును
బనివడి భాస్కరోపస్థాన మెలమి । నొనరించి శల్యుని నొగి నెక్కుమనినఁ
గృతమతి నాతండు గిరితటంబునకు । నతులితగతి దాఁటు హరియును బోలెఁ

1. భక్తి. 2. శిష్యత్వనిదయును. (మూ).

దేకిక లంఘించి ధృతి నొగ లెక్క । నాహూఢి భానుజుం డరదంబు నెక్కె
వందిమాగధులు కైవారంబు సేయఁ । గ్రందుగా బహు యోధగణములు గొలువ
భేరీమృదంగ గంభీర నాదముల । భూరి భాంకృతుల నంభోనిధుల్ గలఁగఁ,
జనిచని కర్ణుండు శల్యు కిట్లనియె : । "నొనర భల్లాది మహోగ్ర బాణములఁ
బాండు తనూజుల భగ్నంబు సేతు । నింక ఖేచరులెల్ల నెమ్మిఁ గీర్తింప."

శల్యుఁడు కర్ణునిమనసు నొవ్వనాడుట

అనవిని మద్రరాజతని కిట్లనియె : । "ఘను లఖిలాస్త్ర విక్రమ ధురంధరులు
నయమొప్ప నమరాధి [1]నాథునికైన । భయము పుట్టింప నోపఁగఁ గలవారు.
[2]ఏల నీవిక్కడ నీలీలఁ జెలఁగి । తూల నోనాడెదు? దురము లోపలను
నరుని శరంబులు నాటంగ నిలిచి । సరవితోఁ బెనఁగినఁ జాలు వెయ్యేల!"
అనిపల్క వినియును అర్కనందనుఁడు । వినని వాఁడును బోలె వెస నూఱకుండె.
సరవితో నీరీతి సంగరంబునకు । నరుదెంచు కర్ణుని నప్పుడు చూచి
వెఱఁగంది రప్పాండవేయు లందఱును. । కురుబలం బార్చెను; ఘోటకహేషి
తములును గరిబృంహితములును మించె; । రమణమై నావేళ రక్తవర్షంబు
[3]గురిసె; సూర్యుఁడు మాసెఁ; గూసె నక్కల్లు; । వరుసతోఁ బిడుగులు వడె; భూమిగదలె;
వఱలంగ సుడిగాలి వడి ఘూర్ణిల్లె. । నతిముఱి మఱియుఁ బెక్కైన యుత్పాత
చయములు దోఁచిన సరకుగాఁ గొనక । రయమున నమ్మద్రరాజు కిట్లనియె :
"అరదంబు నెక్కి శరాసనం బర్థి । ధరియించి మద్భుజాదర్పంబు పేర్మి
దేవదానవులైనఁ దృణముగాఁ జూతు । వారిరఁ బాండుభూవరసుతు లెంత?
పరఁగ గాంగేయ కుంభజు లంతవారు । పరికింప దురములోపల రిత్తచావు
చత్తురె కటకటా! చంపిన నరుని । సత్తుగా నిదె నేఁడు చంపుదుఁ జూడు.
పాండవాగ్రజుఁడును బావని గవలు । నొండొరు ముదలించి యొక్కటఁ దీవ్ర
శరములఁ దాఁకినఁ జండకాండములఁ । జిరతరంబుగ నేసి చెండివేసెదను."

శల్యుఁ డర్జును పరాక్రమంబుగ్గడించి కర్ణుని జిన్నఁబుచ్చుట

అనవిని శల్యుఁడిట్లనియెఁ గర్ణునికి : । "వినిన వారెల్లరు వీఁ డవివేకి

1. నాథునకైన. 2. ఏల మాటాడితి వీలీలఁ జెలఁగి – తూలిపోనాడెదు. 3. గురిసెవరుష్లు. (మూ)

యన రజ్జులాడెద ; వందున నీకు । గొనకొని యేమైనఁ గూడునె చెపుమ !
రాసికెక్కఁగఁ బోరి రమణ శౌర్యమునఁ । బాసిన యంగారపర్ణునికంటెఁ,
గురురాజుఁ జెఱవట్టి కొనిపోయినట్టి । వరమూర్తి గంధర్వవల్లభుకంటె,
వడి ఖాండవంబు గావఁగలేక సిగ్గు । వడి చన్న నిర్జరవల్లభుకంటెఁ,
గొలఁది కిరాతుఁడై క్రోడంబునకును । నలిఁ బెనంగిన భూతనాథునికంటె
నెక్కుడా రథికుండు నీ[2]క్రీడితోడఁ । జక్కఁ బోరెదనన్నఁ జనుఁ గాక ; వినుము
ఆరూఢి మనబోఁటుల మ్మహామహునిఁ । జేరంగఁ గలరె ! యిస్సీయన్న [3]విడవు.
నృపుఁడును భీష్ముండు నీవు గురుండుఁ । గృపుఁడు సౌబలుఁడును గురుతనూభవుఁడు
సకల బలంబులుఁ జనుదేరఁ బోయి । ప్రకటించి విరటుని పశులను బట్టి
దొరలతోఁ బాఱితి ; దొరకొని యిపుడు । బిరుదులు పలికెదు పెంపగ్గలించి.
నెఱి నాఁటివలెఁగాదు నేఁటి యుద్ధంబు । నెఱవాదివై పోరు నిక్కంబు కర్ణ !"
అనవుడుఁ గోపంబునడఁచి కర్ణుండు । పనివడి యమ్మద్రపతి కిట్టులనియె :
"నరుని సత్త్వంబును నా భుజాబలము । దురమునఁ గనుఁగొని తుదిఁ బ్రశంసింపు ;
మందాఁక మాను మీ." వనిన శల్యుండు । నందంద యట్లకా కని తేరుగడప
మన మొనలోఁ జొచ్చి మహిమ దీపించి । యినజుఁ డిట్లని పల్కె నెల్లరు వినఁగ :
"వినుఁ డెవ్వరైనను వీఁడె కిరీటి । యని చూపినను నిత్తు నఖిలవస్తువులు ;
కృతమతి నిద్దఱు గృష్ణులఁ జంపి । తతభంగిమై వారిధనము లశ్వములు
గ్రామంబు లిత్తును ; గజముల నిత్తుఁ ; । దామరసాక్షులఁ దగనిత్తు నిజము."
అనిన మద్రేశ్వరుఁ "డట్ల సేసెదను । సునిశిత విస్ఫూర్తిఁ జూపెదఁ గ్రీడి ;
నెవ్వరు చూపంగనేల యర్జునుని । నెవ్విధినైనను నీవె చూచెదవు.
రిత్తవారికి మదోద్రేకంబు తోడ । నుత్తమార్థంబుల నూఱు కిచ్చినను
నవ్వరె జనులు ! ధనంబు గల్గినను । గ్రొవ్వునఁ బాఱ గ్రక్కున నైవఁ దగునె !
తలకొని సత్పాత్రదాన మీరాదె ! । గెలిచెద నిద్దఱఁ గృష్ణుల ననుచుఁ
బలికితి ; విల మృగపతి నెందునైనఁ । జలమున గెలువంగఁ జాలునె నక్క ?
దంతావళంబుతోఁ దలపడి శశము । మంతనంబునఁ బోర మార్కొనఁ గలదె ?"
యనవుడుఁ గెంపారు నక్షుల మద్ర । మనుజేశుఁ జూచి క్రమ్మఱ నిట్టులనియె :
"వలను మీఱఁగ గుణవంతుల గుణము । కొలఁది లేనట్టి దుర్గుణుఁ డేమి యెఱుఁగు ?

1. యని రజ్జులాడఁగ నందున. 2. ప్రీతి. 3. విడువు. (మూ)

గుణమిందుఁ గలదు దుర్గుణమందుఁ గలదు । గణుతింప నని నీవు కానంగ వలదె!
యమరేంద్ర [1]జునకు నాకగు నంతరంబు । క్రమమును నీ వెఱుంగవు విను తెలిసు.
కడుఁ బెద్దకాలంబు గంధపుష్పములఁ । గడఁకతోఁ బూజింపఁగా సర్పశరము
నిప్పులఁ గ్రక్కెడు, నెఱి దీన నొకనిఁ, । దప్పక భార్గవాస్త్రంబున నొకనిఁ
బరిమార్చివుచ్చెద బాహువిస్ఫూర్తి. । గరుడ ధ్వజంబును గపికేతనంబు
గాండీవధనువు చక్రము [2]నిరీక్షింప । బెండు మానుసులకు భీషణంబగును;
పరికింపఁగా నాకుఁ బరితోషణంబు. । హరిసహస్రంబు నా యర్జునకోటి
మఱి వన్నివచ్చిన మర్దింతు వారి. । వెఱవకు వెఱవకు వెఱపేల నీకు?
వినుతింప యుద్ధకోవిదుఁడవు గామి । నెనసి భయంబున నిట్లు ప్రేలెదవు.

కర్ణుఁడు శల్యునిపైఁ గోపించి యతని దురాచారము లుగ్గడించుట

పనివడి యెంతయుఁ బాపదేశమున । జనితుండవగు నీకు సద్బుద్ధి గలదె!
క్షత్రియాధమ, నీచ, [3]కలదొకమాట । ధాత్రిలోఁ గుటిలుండు ధర్మహీనుండు
దుష్ట[4]చిత్తుఁ డసంగతుండు నిష్ఠురుఁడు, । కష్టుండు దుర్మతి కార్యహీనుండు
నతిలోభి మద్రకుండన నింతవట్టు । ధృతిమీఱఁ జూడంగ దృష్టాంతమయ్యె.
భువి వావిలే కెల్ల పురుషులు సతులుఁ । గవియుట వెగ్గులుగాక వర్తింత్రు.
కల్లు మున్నను వెనుకను జన్నుఁబాలు । నెల్లగానై కాదె యెసఁగుచుండుదురు.
పలువురకును బుట్టి బహుభాషణములఁ । గలుద్రావి పెరిగిన గర్వులు గారె!
గదచేత శిరము వ్రక్కలుగాక యుఱక । పద." మన్న నమ్మద్రపతి యిట్లులనియె:
"కౌరవనాథుని కార్యార్థి నగుచు । వీరత్వసంపద వెలసిన నాకు
హితబుద్ధి చెప్పక యెట్లుండవచ్చు? । తత భంగి సారథి దక్షుఁడై రథిక
సాధ్యము సూతుని సారథ్యమహిమ । విధ్యుక్తమార్గంబు వెన శుభాశుభము
గని చెప్పక మానంగఁదగునె! । పదపడి యేను జెప్పక మాన వినుము.
, చేసినా నిటు తలవగులఁ । బూని మొత్తెదనంటి పుణ్యవిదూర!
ంటివి గదా యనుచు । నేవిధంబున మాన హితవు చెప్పుదును.
నిష్ఠురంబుఁ' గాదె! । మక్కువ దీపింప మహిజనులకును.

1. నూనుని యంత రాంతరము. 2. ను రక్షింప. 3. కలుగునె చూడ. 4. చిత్తుల. 5. దేవ. (మూ)

హంస కాకోపాఖ్యానము

ఉరవడి జగతిలో నొకదీవియందు । వరబుద్ధితో ధర్మ[1]వర్తినాఁ బరఁగు
వసుధేనుపురమున వైశ్యవర్ణుండు । రసికుండు నయశాలి రాజపూజితుఁడు
కలితాధ్వరాది సత్కర్మ [2]పరుండు । కులపావనుఁడు సద్గుణగరిష్ఠుండు
ధన ధాన్య పుత్త్ర పౌత్రక వర్ధనుండు । ధనదాన ధనదుండు తపనతేజుండు
సప్తసంతాన ప్రశస్తుండు నగుచు । దీప్తవైఖరిఁ బ్రవర్తింపుచు నుండు.
వరమతి నొకకాకి వానిల్లుచేరి । [3]కెరలి వానింట నెంగిలిదిని పెరిగి
[4]పులికండ వెట్టి యుబ్బుసఁ బెంపుమీఱి । కొలఁదిగా నెల్లపక్షులను గైకొనక
యది హీనజంతువె యగుటను జేసి । మదమున నుప్పొంగి మార్మలయుచును
దను విచారింపక తను జూచుకొనక । యనిశంబు వర్తింప నట నొక్కనాఁడు
నన్నుత తార్క్ష్యుని సరియనఁ బరఁగు । కొన్ని హంసంబులు గొనకొని జలధి
చేరువఁ జనఁ గని చెలఁగి యావైశ్య । ధీరునితనయు లంతేఁ గాకిఁ జూచి,
"లోలతఁ బక్షులలోన నీవెక్కు । డోలి నీయంచల నుడువీధి గతుల
గెలువంగఁ గలవె మిక్కిలి ప్రతాపించి । వెలయ మేమెంతయు వీక్షింపుచుండ."
నని పల్క దర్పించి యవ్వాయసంబు । ఘనముగా నంచలకడకుఁ దానరిగి
యెనయంగ నిందు మేలెద్దియొ యనుచుఁ । దనదు చూపులకు [5]నెంతయును మేలైన
కలహంసఁ గనుఁగొని, "గ్రక్కున మనము । వెలయంగఁ బఱతము వినువీధి రమ్మ."
అని పల్క, నయ్యంచలన్నియు నవ్వి । చనవొప్ప నవ్వాయసంబు కిట్లనియె :
"మానససరసిఁ బ్రేమంబున మేము । పూని వసింతుము భువనంబు [6]లెఱుఁగ
హీన జనము పక్షులెల్లఁ గీర్తింపఁ । గా నెంతదవ్వైనఁ గడఁగి పాఱుదుము.
అలయి కేమియు లేదు హంసలమగుట; । పిలిచితి విందులో [7]బిరుదైన దాని.
తుది రాజహంసంబుతోఁ బురుడించి । కదలక వర్తించు కాకులు గలవె!"
అనుటయుఁ గాక మిట్లనియె నెండియును : । "ఒనరంగ గతులు నూటొక్కటి గలవు;
ఒకట నొక్కట శతయోజనవ్యాప్తిఁ । బ్రకటించి పొడవుగాఁ బరవంగ నేర్తు.
చనగ నచ్చటినుండి చక్క నేలకును । ఘనత మీఱఁగ డిగ్గఁగా నేర్తు; మఱియు
వరుస దూరాపాత వక్రయానములు । పరువడి సంగతి భ్రమణ మాదిగను

1. వర్తన. 2. కర్మ్మండు. 3. కదలి దా. 4. పులిగండ. 5. నెంతే మేలిమైన. 6. ఎఱుఁగు + అహీన.
7. బిరుదేవియనుచు. (మా)

జెక్కలెఱుంగుము; బిరుదైన యంచ । మక్కువఁ గల్గెనే మఱిగెల్తుదాని."
యనిపల్క నాయంచ యరనవ్వు నవ్వి । ఘనుఁడు గావున దాని కడిఁదికి రోసి
మనికితపడక క్రమ్మఱ దానిఁజూచి । గొనకొని పలికె: "నీ క్షోణిలో నీవు
కరమొప్పఁగా నూఱుగతులఁ బాఱెదవు; । అగ దెంతుఁగాని నే నారీతు లెఱుఁగ;
ప్రతి మీఱఁగా నెల్లపక్షులుఁ బాఱు । గతులఁ బాఱుదును జక్కఁగ నిడుపుగను."
అని పల్క నదియును నంగీకరించి । చనఁగ నచ్చటివాయసంబు లీక్షించి
'నూఱు విధంబుల నుతగతి మెఱసి । పాఱెను దీనితోఁ బ్రతియె యీయంచ'
యని హాసింపఁగఁ, గాకి హంసయు నెగసి । వినువీధిఁ బోవంగ, వేడ్కతో నంతఁ
బక్షులలోపలఁ బరఁగఁ జండాల । పక్షి కాకియెగానఁ బగువు వెట్టుచును
బాఱుచు మీఱుచు బలిమి చూపుచును । దాఱుచు 'నిదియేమి తగిలి రా' వనుచుఁ
గొంతదవ్వేఁగి గుదిగొని కాళ్లు । వింతగాఁ దొట్రిలి వెలవెలఁ బాఱి
తటతట ఱెక్కలు దాటించుకొనుచు । నటు నిటు చూచుచు నంగలార్చుచును
ఆకాక మటుగావు మటఁగావు మనుచు । జోకతోఁ గనుదృష్టు సుడివడఁ జెదరి
తెకతెక తననోరు తెఱచి యుండఁగను । నకనకమని చాలనలఁగి డస్సినను,
గలహంస క్షిప్రంబుగాఁ బాఱుటయును । దలఁపులోఁ గాక మత్తఱి వితర్కించె:
"నేరక తొడరితి నే దీనితోడ; । భూరుహాము[1]లు లతల్ పొద లెవ్వి లేవు
వారిధిలోఁ జావవలసె దైవంబ! । వారక కావ నెవ్వరు దిక్కుగలరు?"
అని యని దిగుచున్న యవ్వాయసంబుఁ । గనుఁగొని యప్పు డక్కలహంస యనియె:
"ఘనమైన నీ వనేక గతుల నేర్తు । వెనయ నేగతి యిది? యిట చెప్పు." మనిన
వెగడొంది ఱెక్కలు విటతాటమగుచు । నెగయంగ లేకది యిట్లని పలికె:
"కోమటియెంగిల్లు గుడిచి గర్వమున । నీ మహిలో నాకు నెదురులే దనుచుఁ
దలఁతు; నాకొలఁది యెంతయు నెఱిఁగితిని. । తలకొన్న కరుణ నార్తశరణ్య, [2]నాకు
గరుణామృతము చల్లు కడకంటిచూపు । పరఁగించి కృపసేయు ప్రాణదానంబు."
అని నీటమునిఁగెడు నా కాకిఁ జూచి । తనచరణంబులఁ [3]దగ నిఱికించి
చావు తప్పించి యచ్చటి పక్షులెల్ల । వేవేగ వినుతింప విడిచె భూస్థలిని.
అటుగానఁ బలుగాకి యీకాకి యంచ । నెటువలెఁ జెనకిన నీడౌనె చెపుమ?
మాతసంభవుఁడవు చూడంగ మొదలఁ; । బాతకి, నీతోడ భాషింపరాదు.

1. ఉల్లతలు. 2. నన్ను. 3. దప్పకయిరికి. (మూ)

కౌరవపోషణఁ గాయంబు పెంచి । కేరి దంచకును గాకికి నెంతకెంత!
ఈ వెంత పెనఁగిన నింద్రసూనునకుఁ । గానరంబున నీడుగావు తొలంగు."
మనిన రాధేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ । గనుఁగవఁ గెంపారఁగా శల్యుఁబలికె:
" ఇది యేమిమాటగా నీవు పల్కితివి? । పిదప నన్ గాకిగాఁ జేర్చి యర్జునుని
హంసగాఁ బోలిచి యాడెద విపుడు; । హింసగోరెదవు నాకీవు చాల్చాలు.
కమలనాభునియేపు గాండీవిబలిమి । క్రమ మొప్ప నేనెఱుంగనె! వాదిఁబట్టి
సంగరస్థలములోఁ జంపివైచెదను । అంగద; వెడమాట లాడకు నీవు.

తనకుఁ గలిగిన శాపంబులు కర్ణుఁడు శల్యున కెఱిఁగించుట

తలఁచిన మనసు సంతాపంబు సేయఁ । గలిగిన భృగురాము గలుషంబు, విప్ర
శాపంబుఁ గాక యే సరకు సేయుదునె । యేపుమీఱఁగ మఱి యెవ్వరినైన!
చెప్పెద నది బాణశిక్షార్థినగుచుఁ । దప్పక యా[1]మహేంద్రనగంబు గదిసి
రాముఁ బొడఁగని రమణ సేవింప । నామహాత్ముఁడు కులమడుగంగ నేను
బొలుపొంద బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁగా బొంకి । యలవడ బ్రాహ్మణుండని వినిపింప
సంతోషచిత్తుఁడై సకలశస్త్రములు । నెంతయుఁ గృపచేసి యేపుదీపించి
బ్రాహ్మఁడే యానని భార్గవాస్త్రంబు । బ్రహ్మాస్త్రమును నిచ్చి భక్తి రెట్టింప
'బవరంబులోన నాపత్సమయమున । నవిరళంబుగ నేయు' మని నియోగించె.
ఒకనాఁడు ప్రీతి నా యూరువుమీఁదఁ । బ్రకటించి నిద్రవోవఁగ నొక్కపురుగు
తొడక్రింద శీఘ్రతఁ దొలువఁగ నేను । అడరి నిద్రాభంగ మయ్యెడు ననుచుఁ
గదలకుండితి ధైర్యగరిమ వాటించి. । తదనంతరంబ యత్తపసి మేల్కాంచి
నెత్తురు పొడగని నెనరు దట్టించి । చిత్తంబునందు వీక్షించి 'నీవెవరు?
ధరణిదేవున కింత ధైర్యంబు గలదె! । పరికింప నాకుఁ దప్పక చెప్పు.' మనిన
భయపడి 'సూతసంభవుఁడ నే' ననుచు । రయమునఁ జెప్పిన, రాముండు నలిగి:
" యరయంగ విప్రుండనని కపటమునఁ । బరఁగ బ్రహ్మాస్త్రంబు పడసితి గాన
వలనొప్పఁగా నీకు వలయుకాలమున । నొలయక యుండు; మృత్యువు చేరువైన
నలవడఁదోఁచుఁ బో." మ్మని శపియించె. । వెలయ బ్రాహ్మణశాపవిధమును వినుము.
శ్రవమునకై యేను సరవి నొక్కెడను । వివిధాంబకమ్ములు వెసనేయుచోట

1. మహేంద్రనగదిసి. (మూ).

నొక్క బ్రాహ్మణు వత్స మొగి నేగుదెంచి । తక్క కనయ్యంపతాఁకునఁ గూలె.
కూలినఁ విప్రుండు కోపించి చూచి । "ఈ[1]లాగు వత్సంబు నెట్లు బాణమునఁ
జంపితి [2]వాలాగు సమరంబులోనఁ । జెంపేది చావును; పృథివి నీరథము
కదనంబులోఁ గ్రుంగఁగలదు నిక్కువము. । అదియునుగాక యీయవనిలోపలను
గోరి మెచ్చెడు మార్కొని గెల్వఁదలఁచి । సారెకు నీరీతి శ్రమము చేసెదవు
తనర నవ్వీరుచేతనె చత్తుగాక." । యనుటయు భీతిచే నతనికి మ్రొక్కి,
'పదివేలు గోవుల భద్రేభతతుల । విదితంబుగాఁగ వేవేలురత్నముల
నిచ్చెదఁ జేకొని యీవేళ నన్ను । మచ్చిక రక్షింపుమా.' యని పలుకఁ
'బాలుపొందఁ నాపల్కు బొంకౌట గలదె! । యెలమి దీపింపంగ నీకిల్బిషంబు
పరలోకమున నిన్ను బాధింపకుండ । నరయఁ బ్రాయశ్చిత్తమయ్యెఁ బో.' మ్మనిన
నచ్చితి నదిగాన వారిశాపముల । కచ్చుగా వెఱతు సత్యంబు వల్కితిని.
తుదిని బ్రహ్మాస్త్రంబు తోఁచుచున్నదియు; । వదలక గెలిచెద వాసవునైన;
అరదంబు వోనిమ్ము; హరిహయ తనయు । దురములోపలఁ గడుద్రుంతు నిక్కువము
శరతరంగంబుల శత్రుల ముంచు । హరిపుత్త్ర జలధికి నట వేల నగుదు;
మర్త్యయు రశ్ముల నాస్త్రులఁ బొదవు । నర్జునాదిత్యున కభ్రంబ నగుదు;
ఘనబాణశిఖ నరిగిణమేర్చు విజయు । వనధనంజయునకు వర్షంబు నగుదు;
బంధుర విమతులఁ బగఁ గూల్చు పార్థ । గంధవాహమునకు గ్రావంబ నగుదు."
అని పౌరుషములాడ నమ్మద్రవిభుఁడు । విని మొగంబునఁ జాల వేడుక పొంది
మహి జామదగ్న్య బ్రాహ్మణుల శాపంబు । బహువిధంబులఁ జెప్పెఁ బార్థివుల్ వినఁగ
పొసఁగఁ గౌంతేయాగ్రజునకు నాయిచ్చు । వరము ఫలించెఁ బావనవృత్తి ననుచు
మనమున హర్షించి మఱియు నిట్లనియె: । "విను కర్ణ, కిర్ణులు వేవురయ్యెనను
గృతమతి నర్జును గెలువఁ జాలుదురె! । క్షితిలోన." ననుటయుఁ జెలఁగి కర్ణుండు
అతనిఁ గనుంగొని యర్థి నిట్లనియె: । "ధృతరాష్ట్ర సన్నిధి ద్విజుల సద్గోష్ఠి
నరయంగ సకల దేశాచార విదుఁడు । ధరణిదేవుఁడు చెప్పెఁ దద్దయు వింటె
ధీనులై బాహ్లీక దేశంబు వార । లాహూఢి గోమాంసమది నంజు కొనుచుఁ
వి [3]మత్తులై కడఁగి వర్తింతు । రలవడ ననిచెప్పె నట్టి బాహ్లీకుల
› దీపింప । నోలి నెంతయు వార లొనరించు నట్టి

(మూ).

పాపపుణ్యముల లోపలను షడ్భాగ । మోపికమైఁ జెందు నొగి నిన్ను నిజము.
ఇదిగాక మఱియు బాహ్లీకులకంటెఁ । దుది మద్రదేశజాతులు పాపకర్ము
లని చెప్పుదురు పెద్దలవి యేమిచెప్ప ! । ఎనయంగ నివియెల్ల నెఱిఁగి కోపంబు
మానియుండుము.” నన మద్రేశ్వరుఁడును । మానక నవ్వుచు మరల నిట్లనియె :
“పాలుపొంద విడుతు రాప్తుల బంధువరులఁ । దొలఁగంగ వెలకమ్ముదురు తమ సతులఁ
దెగడంగ నయ్యంగదేశ సంజనితు । లగువారి విభుఁడ వీవటువలెఁ గాదె!
పరదోషములు చెప్పఁ బరువు వెట్టుదురు ; । తొరఁగిన యాత్మీయ దోషంబుమదిని
బరికింప రథములు ప్రజ్ఞ చూపుదురు. । సరవిమై సకల దేశంబుల యందు
సన్మార్గవర్తులు జడులును గలరు. । సన్మతి వారలు సలిపెడు విధము
దైవమెఱుంగును; దగ నెవ్వరికిని । భావించి యెఱుఁగఁ జొప్పడదు నిక్కువము.”
అని వివదింపంగ నా కురురాజు । విని వచ్చి యిద్దఱ వేగ వారించె.
అంత రథముఁ దోలుమనిన శల్యుండు । నెంతయు నవ్వుచు నిట్లని పలికె:

అపుడు తోఁచిన యుత్పాతములను శల్యుఁడు కర్ణునకుఁ జూపి చెప్పుట

“కృష్ణసారథియైన కృష్ణుసితోడ । నుష్ణించి పెనఁగంగ నోపితివేని
నీవు మాకెల్లను నృపుఁడవు నిజము ; । ఆవల దుర్నిమిత్తము లవి చూడుము.
గ్రద్దలు పైనాడెఁ గాకులు కూసె ; । గద్దరియై సుడిగాలి యేతెంచె ;
కొలఁదిగాక పఱల్లు కూయంగఁ దొడఁగెఁ ; । దలకొని ఘోరయుద్ధంబు గాఁగలదు.
అల్లదె చూచితే యగ్నిసుపడగ ! । కల్లగా దెంతయుఁ గాన నయ్యెడిని.
దురము త్రిగర్తులతోఁ జేసి వారి । శరములఁ దూలించెఁ జక్కఁగాఁజూడుము.”
అనినఁ గర్ణుండిట్టులనియె నాతనికి : । “ఘనమైన సంశప్తక బలంబు చేతఁ
బరఁగంగఁ బొదువంగఁ బడిన ఫల్గునుఁడు । గరిమ బలాహకాక్రాంతమైనట్టి
వనజాప్తుకైవడి వాఁడిమి [1]లేక । ఘనరంగ నున్నాఁడు తప్పక చూడుము.”
అనుటయు శల్యుఁ డిట్లనియె వెండియును : । “విను మెంత చెప్పిన వినవేమివీవు ;
నెలకొని వరుణుండు నీళ్లచేఁ జెడునె ! । జ్వలనుఁ డింధనముల నైఖరిఁ జెడునె !
దేవతలకునైన దేవేంద్రసుతుని । వావిరి గెలువంగ వశమె చర్చింప ?
యమసూతి కడిమియు ననిలజు పేర్మి । సరవిమై విజయానుజన్ముల సొంపు

1. గలక. (మూ)

నురవడి ద్రౌపదేయుల భుజాబలము । కనుఁగొన వార లఖండవిక్రములు ;
చనవొప్ప ధర్మ మెచ్చుట నండె నచట । జయమహాట తప్పదు సంధియమేల ?
రయమొప్ప." ననిన రారాజు తాననియె : । "పాండుసూనులఁ బట్టి బవరంబులోన
ఖండింప రాజ్యభోగంబులు గలవు ; । వలనొప్ప నదిగాక వారలచేతఁ
బొలిసిన నాకంబు పొగడొందఁ గలదు." । ... ...
అని పల్క విని వారెఁదఱు నుబ్బి । పనివడి శౌర్యప్రభాస్ఫూర్తి మెఱయఁ
దలకొని సింహనాదములు సేయఁగను । జెలఁగి యశ్వత్థాము చేరియిట్లనియె :
"ఆయుధరహితుని నతుల పుణ్యాత్ము । నాయకాచార్యుని జంపిన దుష్ట
జీవి ధృష్టద్యుమ్నుఁ జెండాడి కాని । మేలిమి గలుగు నా మెయిమఱు వూడ్వ.
వాయుసంభవుఁడు కవ్వడియును నతనిఁ । బాయక కావంగఁ బనిపూనిరేని
బాణాగ్నిశిఖలచే భస్మీకరింతుఁ । ద్రాణామై నిలువంగఁ దరమె వారలకు !"
అనవిని సంతోషమంది నీ బలము । ఘనముగా మార్కొన్నఁ గదనంబు చెల్లె.
జన సంక్షయము పెల్లు చర్చింప నరుదు । అనిమిషులకునైన నక్కదనమున.
వలనొప్ప వీరుల [2]వరియించుటకును । అలవడఁ జనుదెంచు నప్సరోగణము
గంధపుష్పాదుల ఘన సౌరభంబు । బంధురంబుగఁ జేసెఁ బవనుఁడెల్లెడల.
ఆసమయంబున ననిలజుతోడఁ । జేసె యుద్ధము కురుక్షితిపతి కడఁగి.
రాధాతనూజు[3]తో రమణ ధర్మజుఁడు । యోధులు మెచ్చంగ యుద్ధంబు చేసె.
మన సైనికులు చూచి "మఱి ధర్మజునకు । ననికి సహాయుఁడై యరుదెంచుఁ గ్రీడి ;
యరుగుదెంచినఁ గర్ణుఁ డవలీలఁ ద్రుంచు ; । కురురాజు వేడ్కతో క్షోణి పాలించు ;
ఈతఱి మనమెల్ల నీయత్రమహిమ । చూత మేర్పడ." నని చూడంగ నంత
రవిజుండు పాండవాగ్రజు భుజాబలము । తొనకి భంజింపఁగనెఁ దూలపోఁ బలికి
యాతని కడ్డమై యరుదెంచు భటులఁ । జేతుల తీఁటవోఁ జెండాడివైచె."
ననవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతపుత్రుఁ । గనుఁగొని పలికె నుత్కంఠ దీపింప :
"కడఁకతోఁ గర్ణుఁడేగతి మొననిలిపె ? । పుడమిపైఁ గౌంతేయపుత్త్రు లేరీతి
నిలిచిరి సన్నాహ నికరంబుతోడ ? । బలభేది సూనుఁ డెప్పాట వర్తించె ?
తలకొని యాతఁడు తను యున్నకడను । నిలిచినఁ గర్ణుండు నెఱఁ జేరఁగలఁడె ?
అమరాధిపతియగు నంతటివాఁడు । అమరులు గొలువంగ నటఁ బన్నినచ్చి

1. పరువడి. 2. వధియించు. 3. తోడ గుణి. (మూ)

ఖాండవోద్యానంబు గాల్పఁబూనెడునాఁ । జేదోడఁ గలిగెనే శ్వేతవాహనుని !
బ్రతుకునకై యాసపడెదు వారలకు । నతని మార్కొని పోర నలవియే ! ఘనుఁడు
కర్ణుండు దాక దక్కొరు లరీక్షింప । నర్జునుఁ డనిన భూపతున కిట్లనియె :
“కృపుఁడు నశ్వత్థాముఁడును గృతవర్మయును । విపులసైన్యు [1]బలుబల వెన మాటియుండ,
శకుని యులూకుఁడును సంశప్తగణముఁ । బ్రకటించి యంత దాపటఁ గనిపింప,
నగయు నీకొడుకులనుందమఁ గొందఱును । నరపతులైన కాంభోజ శక యవనులును
భండనరాముఁడై పరఁగ దుశ్శాసనుఁ । డును వెనుకగా, నూల్కొని పిఱుఁదఁ
గురువల్లభుఁడును, గొనకొని ద్రౌణి । పరఁగ నాఁగజ్జును బగఁగొని నడవ,
సేనాముఖమునకుఁ జెలువైన తిలక । మై సవ్యసాచి కీర్తి నర్జా ప్తనుతుఁడు
మోహరించినఁ గని మొగి ధర్మసూతి । యూహాసుత్రుఁ గర్ణి నిట్లనియె :
“సూతజు మొనభంగి చూచితె రాజ ! । [2]యీరీతి నేరీతి నెదిరింపవలయు ?
నాకుఁ దోఁచినజాడ నంతయు దీపించి । నీకుఁ జెప్పెద విను నిక్కంబుగాఁగ.
నీవు రాధేయుని నెఱిఁ గూల్పుఁజాలు; । దావల రారాజు ననిలజుఁ డోర్చు;
నకులుండు వృషసేను నణఁకింపఁగలఁడు; । శకుని యులూకుల సహదేవుఁ డణఁచు;
రీతిగా సాత్యకి కృతవర్మఁ దొడరు; । నాతతవిభవుల నగ్నికుండజుఁడు,
నొనరంగ ద్రౌపదేయులు శిఖండియును । దనరంగఁ దక్కటి ధార్తరాష్ట్రులను
దలపడువా; రేను దఱిమెదఁ గృపునిఁ; । గలహారంగంబిట్లు కడుఁ లెస్స.” యనిన
నమరేంద్రసూనుండు నట్లకాకనుచుఁ । దమితోడఁ జెలఁగి యుద్ధము సేయఁదొడఁగె.”
అని యిట్లు చెప్పంగ నాంబికేయుండు : । “వినుము సంజయ, క్రీడి విని వచ్చె నంటి
పరఁగ సంశప్తకబలముపై నతఁడు । మరమొనఁ బొరపుట తొల్త చెప్పితివి.
[3]కలఁగొని ధర్మజుఁ గర్ణుండు దాఁకి । గెలిచె నంటివి శరాక్రియ యేర్పరింపు.”
అనవుడు సంజయుఁ డాంబికేయునకు । వినుమని చెప్పె నా వృత్తాంతమెల్ల :
“చేరి ధర్మజుఁ డట్లు చెప్పుటేగాని । వారక యా యుకునాఁగును గదిసి
నప్పుడు నియమంబు లెట్టఁ దప్పి దురమున । చెప్పఁ జిత్రంబయ్యె క్షితినాథ, వినుము.
మొన లిబ్బిడిబంబున మోహరింపంగఁ । గనుఁగొని క్రీడి యాకర్ణ [4]చక్కటికిఁ
బోవ సంశప్తకముఖు లడ్డగించి । యా వాసవాత్మజు నదరంటఁ దాఁకి
పోరుచునుండ నప్పుడు గాంచి శల్యుఁ । డారయు ‘వాఁడుగో యర్జునుం’ డనియె.”

1. దలపడ. 2. ఈరీతి. 3. కలఁగొన. 4. నెక్కటికి. (మూ)

అని చెప్పి చూపి సాయకయుద్ధవిధము । వినుమని యెంతయు వివరింపఁ దొడఁగె.
భానునందనుఁ డట్లు పౌరుషస్ఫూర్తి । బూని యుద్ధంబునఁ బుడమిఁ బెక్కండ్రఁ
జంపి ధర్మతనూజుఁ జక్కఁగాఁ జూచి । సొంపార నడచిన, సొరిది శ్వేతులను
అడ్డపడంగఁ, బాయక ప్రభద్రకులు । దొడ్డనారాచముల్ దొడిగి యేసినను
అవియెల్ల ఖండించి యర్కనందనుఁడు । తివిరి [1]యందఱఁ గూల్చె దివిజులు పొగడ.

కర్ణుఁడు పాంచాలకుమారులఁ జంపుట

అదిగని పాంచాలు రధికరోషమున । మదమెత్తి యేతేర మఱియును గర్ణుఁ
డెనయ నయ్యిరువదియేడ్వురఁ బట్టి । దునిమెఁ గ్రోధంబునఁ దూపులఁ బెలుచఁ.
బాఱక వెండియు భానుదేవుండుఁ । జేరి సేనాబిందు చిత్రసేనులును
నుతగతి శూరసేనుఁడు తపనుండు । ప్రతిగాఁగ నేసినఁ బట్టి వేచంపె.
అంతఁ గర్ణుని సుతుఁడగు వృషసేనుఁ । డెంతయు సాత్యకి నెదిరినఁ జూచి
వాఁడిమార్గణములు వడి నేయుటయును । బోఁడిమి నవియెల్ల [2]బోరనఁ దునిమి
సారథిమూఁట నశ్వంబుల రెంట । వారక ధనువును వరుసనై నొకట
వక్షంబు మూఁటను ధ్వజము నాల్గింట । నాక్షణంబున నేయ, నటవ్రాలి, తెలిసి
పలకయుఁ గరవాలుఁ బట్టి యేతేర । నలవడ సాత్యకి యవియు ఖండింపఁ,
దొలఁగక కనుఁగొని దుశ్శాసనుండు । మెలుపుమైఁ దన తేరిమీఁదికి నతనిఁ
[3]దివిచి తొలంగిన ధీరుఁడై వాఁడు । [4]నవియక వేఱొక్క యరదంబు నెక్కి
తమతండ్రి వెనుక నెంతయును వర్తింపఁ, । గమలమిత్రజుఁడును గడఁగి శైనేయు
సూతాశ్వచాపముల్ చూర్ణంబు చేసి । సూతని నుమురొక్క యమ్ము నాటింప
సత్యకసుతుఁ డొక్క స్యందనం బెక్కి । యత్యంతగతి వచ్చె నాలంబు సేయ.
అంత రాధేయుండు యమసూతిమీఁద । నెంతయుఁ బోవంగ, నెడసొచ్చి [5]చేది
బలములు పోరాడ, భానునందనుఁడు । కలఁగక మున్నూఱు ఘనయోధవరులఁ
దనచేతితీఁటవో ధరణిపైఁ గూల్చి, । యనిలవేగంబున నరుదేరఁ జూచి
యొనరంగ సాత్యకియును శిఖండియును । గొనకొని యేతేరఁ, గురురాజుబలము
పోనీక యడ్డమై భూరిబాణముల । వాన ముంచినఁ బోరు వడి ఘోరమయ్యె.

యుద్ధార. 2 భోరున. 3. తిగిచి. 4. నలగక. 5. చేరి. (మూ)

కర్ణుఁడు ధర్మజుతోఁ బోరి నోడఁజేయుట

అప్పుడు ధర్మజుమీఁద నర్కనందనుఁడు । విపులాస్త్రతతులేయ, వేగ ఖండింప,
[1]నవ్వుచు విల్లును నడిమికిఁ ద్రుంచి । యవ్విధి మైమరువట్లు ఛేదింప,
[2]ధన్యమై రత్న ప్రభా దీప్తమగుచు । నవ్యమై మిగుల నున్నతమైన జోడు
సౌదామినీచారు జలదంబు సూర్యు । కాదట నడ్డమై యనిలాహతమునఁ
బాయునట్టుల వోలెఁ బడుటయు, మణిమ । యాయతాభరణ మోహనమైన యతని
తనువప్పు డాసూతతనయునిచేత । ఘనరక్తమయమునై గాన్పింప నంత,
రాజధర్మ మూని రమణమై ధర్మ । రాజు చలింపఁగ బ్రాభవస్ఫూర్తి
నొకశక్తి వైచిన, నురక కర్ణుండు । ప్రకటించి సప్తశరంబులఁ దునిమె.
అంతటఁ బోవక యామతనూభవుఁడు । పంతంబుతోఁ గర్ణు ఫాలభాగంబు
మొగి నాల్గుతోమరంబుల నెత్తురురలఁ । దగనేసి యార్చినఁ, దరణిసూనుండు
సూతునిఁ గేతువుఁ జూర్ణంబుచేసి । శాతసాయకములఁ జలియింప నేయ
నెడసొచ్చి సాత్యకి యట శిఖండియును (?) । గడు వాఁడి బాణముల్ గాడ నేసినను,
వెఱవక వారల విరథులఁ జేసి । పఱియలుగా విండ్లు భగ్నముల్ చేసి
వెగడు పుట్టించి యాపృథివీశు మేన । నగి యొక్కపెట్టు బాణంబు లేసినను,
నిలువంగ లేక యాన్నృపచక్రవర్తి । తలఁకొని తన తేరు తాఁ దోలుకొనుచుఁ
బాఱినఁ, బోనీక భానునందనుఁడు । ఆరయ నిలునిలు మనుచు నిట్లనియె :
“ క్షత్రియకులమున జనియించి నీవు । ధాత్రిలోపలఁ బెద్ద ధర్మంబు నెఱిఁగి;
తట్టి నీకిట్టి మహాహవంబునను । దట్టించి ప్రాణముల్ దాఁచుకోఁ దగునె!
నీకేటి శౌర్యంబు! నీకేటి బ్రతుకు! । నీకేటి రాజ్యంబు! నీకేటి కీర్తి!
విను బ్రాహ్మణాచార వేదివి నీవు । ననిచి యోగాధ్యయనముల వర్తింపు;
వలనొప్పఁ గయ్యంబు వలవదు మాను; । తొలఁగక ననుబోఁటిఁ దొడరినఁ జాల
నెడగు వాటిల్లుఁ బొమ్మింటికి వేగ; । కడఁకమై బీభత్సు కడకైనఁ బొమ్ము;
వెఱవకు వెఱవకు వెఱపేల నీకు! । పఱియలై యని కోడిపాఱినవారిఁ
గర్ణుండు చంపునే! కారుణ్యజలధి । స్వర్ణదాన వినోది సత్యసంధుండు.”
అనిపల్కి జనని వాక్యంబులు దలఁచి । జననాథ, ధర్మజుఁ జంపక విడిచె,

---

1. నవ్వుడు. 2. భేద్యమై. 3. రత్న. (మూ).

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపాలునకుఁ
జెప్పినగతి జెప్పఁ, జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథ దెల్ప నెఱిఁగింపు మనినఁ
బంకజాక్ష, రమేశ, బ్రహ్మణ్య, దేవ, । శంకరాది సురేంద్ర సంస్తూయమాన,
మానితఘనహాస, మంజులాటోప, । సూనసాయకజనక, సోమార్కనేత్ర,
ఘనమాని హృద్గేహ కలిత సందోహ । నిగమప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాద్రీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిదాయక, దేవ! ముకుందనాథ.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర వర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । పంచకార్థ యుతముగా నొప్పె మూఁడవది.

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీకరుణాపాంగ, శ్రితభక్తసంగ, । నాకేశ సన్నుత, నారాయణాఖ్య,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె :
ఆరీతి ధర్మజుఁ డాలంబులోన । ధారుణి సూతనందనునకు నోడి
మొగము వెల్వెలఁబాఱి మోహరించుటకుఁ । దగవొప్పఁ దమయోధతతి నియమింప
వారు భీమునిఁగూడి వరభుజాబలము । తో రణ మొనరింపఁ దొడఁగ, కర్ణుండు
సింహనాదముచేసి చెలఁగి యా వీర । సింహునిఁ దఱిమినఁ, జెలఁగి వాయుజుఁడు
సొరిది నంతకు మున్నె శ్రుతకీర్తి రథము । పఱఁగ నెక్కినయట్టి పాండవాగ్రజుని
సరవి ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులకును । అరుదారఁగాఁ జూపి యప్పుడిట్లనియె :
"కర్ణుండు చెలరేఁగి కౌరవేశ్వరుఁడు । వర్ణింపవలెనని వసుధేశునొంచె.
ఈతని దుర్దశ యేఁ గనుఁగొంటి । నీతఱి మీకు నేనేమి చెప్పుదును ?
ఏనొండె నతఁడొండె నిలమీఁద నొకఁడు । పూని పోయినఁ గాక పోదు నెంజిలియు.
అదిగానఁ బోరెద నర్కజుతోడఁ । గదనంబులో రాజుఁ గావుఁడీ మీర."
లనిపల్కి తనరథంబతనిపైఁ ద్రోలఁ । గనుఁగొని శల్యుండు కర్ణుతో ననియె :
"మనమీఁద వచ్చెడి మారుతాత్మజునిఁ । గనుఁగొంటివే! వీఁ డఖండవిక్రముఁడు.
వడిఁ గోపమెసఁగంగ వచ్చుభావంబు । తోడిఁబడ నాకును దోఁచుచున్నదియు.
కనలిన మూఁడు లోకంబులనైనఁ । గొనఁడు చీరికిఁ, గ్రీడికొడుకును దనదు
తనయుఁ డయ్యిన ఘటోత్కచుఁడుఁ జచ్చుటయు । మనమున జాజ్వల్య[1]మానుండు నగుచు
నెంతకోపించెనో! యీతని చేత । నెంత కానున్నదో! యీకురుబలము.
నీభుజాసారంబు నేఁడు చూచెదను । ఏభంగిఁ బోరెదో యెఱుఁగము నిన్ను."
అనిన సూతతనూజుఁ డమ్మద్రవిభుని । కనియె : "నీచెప్పినయట్టులు నిజము ;
అనిలజుఁ డల్పుఁడే! నైనఁ గానిమ్ము ; । పౌనరఁ గీచకశతంబును వధియించె
ననికదా తలఁకెద ; నందుకేమాయె? । పనివడి మద్భుజాబలమునుఁ జూడు."
మనుచు వాయుజుమీఁద నమ్ములవాన । ఘనముగాఁ గురిసి వెక్కసపునారసము

1. మానాంగుఁడగుచు. (మూ)

నురముఁ జొప్పించిన, నుగ్రుఁడై యతఁడు । తరణిపుత్రునిమీఁద దశసాయకములు
పరఁగింప, నంతలోపల నవి దునిమి । కరువలిపట్టి విల్ ఖండించి యార్చి
సలి నిరువదియైదు నారాచములను । దొలఁగి కర్తృశమును దూఱంగ నేసె.
పసిన భీముఁ డయ్యినజునిమీఁద । నా శతకోటియోయన భల్ల మొకటి
యదరక గ్రేసిన, నది ఱొమ్మునాడఁ । బడెఁ దేరిమీఁద నప్పుడ్మూర్ఛనుతుఁడు.

భీముఁడు కర్ణుని మూర్ఛితుఁజేసి నాలుక గోయఁబూనుట

పడి మూర్ఛవోయినఁ బావని చేరి । 'యెడపక వేగంబ యీనీచుఁబట్టి
నాలుక గోసెద నయవృత్తి' ననుచు । నాలోన రథముపై కగుగ నంకింప,
వారించి య మ్మద్రవసుధీశుఁ డనియె : । "మారుతి, విననయ్య మరణంబు గాదు ;
ఒనరిన మూర్ఛచే నున్నాఁడితండు. । గొనకొని నాలుక గోసితివేని
చచ్చునిక్కము; వీనిఁ జంపెద ననుచుఁ । [1]గ్రచ్చఱఁ బార్థుండు ప్రతిన తాఁ జేసె.
నీవుచంపినఁ గ్రీడి నెవ్వగఁబొందుఁ । గావున మానుము కారుణ్యమూర్తి !"
అనుడుఁ బావనియు : "న య్యర్జునుప్రతిన । యెనయంగ నెంతయు నెఱుఁగుదు నేను.
వెనుకొని ధర్మజు వీఁడు గారింపఁ । గనుఁగొని కోపంబుకతన నేమఱచి
తనరంగ వచ్చితిఁ దలపించి తీవు. । మనసు సంతసమయ్యె మామరో !" యనిన
వెలయంగ శల్యుండు వేగంబె తేరు । తొలఁగించె ననుటయు దుఃఖంబు నొంది
సంజయు కిట్లను జనపాలవరుఁడు : । "అంజక యాజిలో నర్కనందనుఁడు
పాండుసూనులఁ జంపుఁ బ్రథనోర్విఁ ననుచు । నుండితి; నకటా ! యుదుటెల్ల నణఁగె.
భీమునిచే నిట్లు బీరంబు వోయి । యేమయ్యెఁ గర్ణుండు? ఎఱిఁగింపు." మనిన
నాంబికేయునకు నిట్లనియె సంజయుఁడు : । "పంబి భీమునిచేత బాధితుఁడైన

భీముఁడు శ్రుతవర్మాది కుమారులఁ జంపుట

రాధేయుఁ గనుఁగొని రారాజు నిఖిల । యోధులఁ దమ్ముల నొప్పుగాఁ బలికె :
"అదె వాయుపుత్రుచే నర్జాప్తసుతుఁడు । వదలక కడునొచ్చె; వన్నెగా మీరు
గవియుఁ డాతని." నని కడఁకతో ననుపఁ । దివిరి వారును మదోద్రేకంబు మీఱఁ

---

1. ప్రచ్చర. (మూ)

జటులత సాయకాసారంబు గురియఁ । దటుకునఁ గోపించి దర్పంబు మించి
పరఁగ నేనూటయేఁబది రథికులను । ధరణిపైఁ గూల్చి యంతట వాయుసుతుఁడు
విను శ్రుతవర్మను వికటుని నముని । నొనరంగఁ గ్రాథు నందోపనందులను
జెక్కుమ్ములను నొక్కపెట్టున నణఁచి । తక్కిన వారల తలలు ఖండించె.
అంతలోఁ దెప్పిఱి యర్కనందనుఁడు । పంతంబుతోడుతఁ బావనిఁ దాఁకి
యేపు నారసములు సేసిన నతఁడు । పోడిమిఁ బదిబాణములు నిగుడించె.
నిగుడించుటయుఁ దూలి నెఱి విల్లుకునిమి । పగగొని గదవైవ, భంజించి నిలువ
వేగంబె వేఱొక్క విల్లు సంధించి । బాగొప్ప నేసె నా భానునందనుని.
ఆవిల్లు దునుమాడి యనిలజుమీఁద । వేవిధంబుల శరవృష్టి నించుటయు,
గద చేతఁబూని చక్కఁగఁ దేరుడిగ్గి । వదలక యాతేర వడి సుయోధనుఁడు
పదియేడు గజములఁ బరఁగ డీకొలుప । సదనున రవిఁ గప్పు నభ్రంబులనఁగఁ
గప్పిన, వానిని ఖండించుటయును, । తప్పక గుఱ్ఱముల్ తగ మూఁడువేలు
పరుసతో నెదిరింప, వాని ప్రాపునను । అరదముల్ కాల్బంటు లధికులై యెక్కి
శరవృష్టి కురిసినఁ జలియింపకతఁడు । (కరభాసితోదగ్ర గద నుగ్రుఁడగుచుఁ)
బూని యొక్కసన్నైనఁ బోరిలోఁ బ్రదికి । పోనీక నిశ్శేషముగఁ జంపివైచె.
సమధికంబుగ సంత శకునిబలంబు । రమణతో నేనూఱు రథములవారు
తాఁకినఁ, జెలరేఁగి దర్పంబు పేర్మి । గైకొని యండఱి ఖండించి వైచె.
అంత నా వృత్తాంత మంతయు నెఱిఁగి । వింతగా గాంధారపతిభుఁడు దాసనుప
యవన దేశీయులు నాశ్వికుల్ గడఁగి । వివిధరీతుల మూఁడువేలు పోరాడ,
వేణు కాంతారంబు వెనఁ బేర్చి పేర్చి । త్రాణతోఁ గాల్చిన దావాగ్ని పగిదిఁ
బట పట ధ్వని దిశాపటలంబు నిండఁ । బటుతర గదకును బండువు చేసె.
అంతట ధర్మజుఁ డట నొక్క రథము । పంతంబుతో నెక్కి భండనభూమి
కరుదేరఁగాఁ జూచి యర్కనందనుఁడు । ... ...
నలి[1] రేఁగి తీవ్రబాణంబులఁ గప్పి । తలకొని సారథితల [2]ద్రెవ్వనేయఁ
దనరంగ హయములు తలఁగంగ నీడ్చు । కొని పాఱఁగా వెనుకొను కర్ణుఁ జూచి
భీముఁడదల్చుచుఁ బేర్చి కాలాంత । భీముఁడై యేసెను భీషణాస్త్రముల.

---

1. నేఁగి. 2 ద్రువ్వ. (మూ)

ఆతనిఁ గడచి సాత్యకి వానిఁదాఁకి । శాతసాయకములఁ జతురత నేసె.
అప్పుడు కృతవర్మ యా సౌబలుండుఁ । దప్పక కృపుఁడును ద్రౌణియుఁ జెలఁగి
బవరంబు సేయంగఁ బాండవబలము । తివిరి పోరాడె నోధృతరాష్ట్ర, వినుము.
ఏమిచెప్పఁగవచ్చు నిలయెల్లఁ జూడ । నామెయి రక్తమై యఖిలంబు నిండె;
అట్టలాకసమాన నాదంగఁ దొడఁగె; । తెట్టులై పీనుఁగుల్ తేలాడఁ దొడఁగె;
తతభంగి భూతభేతాళ పిశాచ । తతులు మదించి నృత్యము సేయఁజొచ్చె.

సంశప్తకు లొక్కమొగి నర్జునురథము నాఁగుట

అపుడు సంశప్తకు లాక్రీడిఁ దాఁకి । విపరీతగతి నంపవెల్లి ముంచుటయుఁ
బన్నగాస్త్రంబున బంధించె వారి. । నెన్నఁగ నిర్విధంబెతిఁగి సుశర్మ
గారుడాస్త్రం బేయఁగా బంధనములు । దూరమై పోయినఁ, దొడరి యర్జునుఁడు
వెసఁ ద్రిగర్తాధీశు వివిధబాణముల । పసఁజూపఁ, గోపించి భవ్యాస్త్ర మొకటి
యురమునాటఁగ నేయ, నుబ్బెల్లనణఁగి । సరసరఁ దేరిపైఁ జదికిలఁబడిన
'నదెచచ్చె నదెచచ్చె నర్జునుం' డనుచు । మదవృత్తి [1]మనసేన మసలక యార్చె.
అంతఁ దెప్పిఱి విలయాంతకుపగిది । నెంతయుఁ గోపించి యింద్రనందనుఁడు
శరవృష్టిచేత సుశర్మఁ గప్పుటయు, । నరయ నర్జునుమీఁద నతఁ డస్త్రమేసె.
ఏసిన నవ్వుచు నింద్రాస్త్రమతఁడు । భాసురంబుగ నేయ బాణాగ్ని [2]నప్పుడు
పదివేవు రుద్దండబలు లోలిఁదెగిరి । కదలక సంశప్తగణములు భూప.
హతశేష సంశప్తకానీకవరులు । తతశౌర్యమునఁ జతుర్దశసహస్రములు
విజయునిఁ బొదివిన, విజయనామంబు । నిజముగాఁ జేసి యన్నిచుల గెలిచె.
యమసూతి ద్రౌణితో నసిసేయుచుండఁ । బ్రమదంబు దీపింప బొసటగాఁగ
సాత్యకి యేతెంచి చండకాండంబు । లత్యంతగతి నేసె నా ద్రౌణిమీఁద.
ఏసి యంతటఁ బోక యెసఁగి తద్ధనువు । వాసిగా ఖండింప, వాఁ డోర్వలేక
వెలయంగ శక్తిచే విలు దునుమాడి । కలితాస్త్రశిఖలచేఁ గప్పిన, నతఁడు
సారథి దెగుటయు సమరంబుమాని । తేరీడ్చుకొనిపాఱెఁ దీవ్రంబుగాఁగ.
ఈరీతి సాత్యకి యేపెల్ల విడిచి । పాఱంగఁ గనుఁగొని పాండవాగ్రజుఁడు
ద్రౌణిని శరములఁ దఱిమి నొప్పించి । ద్రౌణతో మఱియు నాతనిఁజూచి యనియె:

---

1. గునిసిన. 2. నతఁడు. (మూ).

"తపమును జపమును నధ్యయనంబుగాక । విపులయుద్ధంబేల విప్రవర్యులకు ?
ఎడపనికడఁకతో నీవెంత యడిఁచి । పడినం బకీతిగాని పౌరుషస్ఫూర్తి
నడ్డపడంగలే రఖిల కౌరవులు ; । దొడ్డనారసములఁ ద్రుంతుము మేము
సునిశితగతి నీవు చూచుచునుండ." । ననుటయు నేమియు ననక యాద్రౌణి
నగుచు నమ్ముల్వాన నరనాథుమీఁద । బొండొండఁ గురిసినఁ బేర్మివో విడిచి
తొలఁగెఁ ; దొలంగిన ద్రోణాత్మజుండు । నలపడఁ గ్రూరవిహారుఁడై పరఁగె.
కవలతోఁ బెనఁగుచుఁ గౌరవేశ్వరుఁడు । నవవిశిఖంబుల నకులునోనేసి
సహదేవు సిడ మొక్కశరమున నొంప । మిహిరప్రతాపులై మెఱసి యాకవలు
పదితూపులను నొంపఁ, బడి సుయోధనుఁడు । వదల కెంతేనియు వారిచాపములు
ఖండించుటయు, నన్యకలితచాపములు । మెండు చూపలఁ గనలి మేదినీశ్వరుఁడు
ఇరువదేను శరంబు లేసి నొప్పించి । వరువడిఁ జాపముల్ భగ్నంబు సేయ,
బలువిల్లు మోపెట్టి పాంచాలసుతుఁడు । వెలయంగ నానాస్త్రవితతు లేసినను,
గలయఁ బూచిన కింశుకములచందమున । నెలకొన్న తనువున నెత్తురుగాఱ
కోపించి కురురాజు క్రూరాస్త్రములను । దీపించి యేసినఁ, దెమలక యతఁడు
సారథి హయములఁ జాపంబు గొడుగుఁ । దేరును దునుమాడఁ, దివిరి రారాజు
కుండక శక్తి నిగుడ్చినఁ ద్రుంచె ; । నుద్దండ గదయెత్త నదియును ద్రుంచె ;
వెనఁ గృపాణముగొని పిఱుగంగనేసి । యనదృశఫణికేతు వది నుగ్గుచేసె.
ఇమ్మెయి విరథుఁడయ్యినఁ జూచి యతని । తమ్ముఁడై పరఁగిన దండధారుండు
తన తేరిమీఁద నాతనిఁ దెచ్చిపెట్టి । కొని పోయె వేగంబ ఘోరాజి వెడల.
అదిచూచి రాధేయుఁ డాహవాజేయుఁ । డుదగి సాత్యకితోడి యుద్ధంబు విడిచి
ద్రుపదాత్మజునిమీఁదఁ దొడరిన, వారి । కపుడు యుద్ధంబయ్యె నమగులు వొగడ.
అట్టిచోఁ బాంచాలు రసమానబలులు । గట్టిగా దేవాపి క్రతు రోచమాన
చిత్రాయుధులు మఱి సింహసేనుండు । చిత్రంబుగా వ్యాఘ్రసేన సుశర్మ
దుర్జయుల్గదిసినఁ దొడ్డోన వారి । నిర్జరుల్ వొగడఁగా నినజుండు చంపె.
పనివడి యీరీతిఁ బాంచాలసుతుల । నెనమండ్రఁ జెండాడి యిట వారిమూఁక
రథికులవేవుర రణమునదీపించి । ప్రథనధరిత్రికి బలిసేసి, మఱియు
గజిబిజిగా నంత గజములపోల్కి । నిజముగాఁ బాంచాలనృపులు నా చేది
సైనికుల్ తనుదాఁకి నమసిన నంత । భానుసూనుఁడు జముపట్టి చక్కటికి

నడవ, ధృష్టద్యుమ్నుఁ డా శిఖండియును । దడయక ద్రౌపదీతనయులుఁ గవలు
శైనేయుఁడును మఱి సకలభూవిభులు । జానొప్పఁ బొదివిన, సవితృనందనుఁడు
వూని సర్పంబులు పొదివినఁ బెనఁగు । వైనతేయునిరీతి వర్ణింపనొప్పె.
అటమున్న సంశప్తకాఖ్యసైనికులఁ । బటుగతిఁ జెండాడి పార్థుఁ డుప్పొంగి
వాసుదేవునిఁ జూచి వలనొప్పఁ బలికె : । "ఈసునఁ దలపడి యిందఱుఁ దెగిరి
భీముచేఁ గౌరవుల్ ప్రిదులంగ [1]లేదు ; । కామించి కర్ణుఁ డొక్కఁడె కలఁచెడిని.
అరదంబు గడపవే యాతనిమీఁద । సరభసంబున." నన్న శౌరి నవ్వుచును
'వాయునందనుచేత వడిఁబోదు నీవు । నేయుము రణవాంఛ [2]యిఁక వారికణఁగ'.
అనవుడు నట్లకాక, మురాంతకుఁడు । ఘనముగా నరదంబు గడప, నీక్షించి
విచ్చె నబ్బలములు వెసఁ బులిఁగనినఁ । [3]గ్రచ్చఱఁ జను లేటిగమియునుబోలె.
అపుడు నీసుతులుఁ బాయక త్రిగర్తులును । విపరీతముగ రెండువేల తేరులను
గరమొప్ప మున్నూరుగజముల మఱియు । విరివిగాఁ బదునాల్గువేల గుఱ్ఱములఁ
గలయంగ రెండులక్షల పదాతులను । దలకొని పురికొల్పఁ దత్క్షణంబునను
ధరణిపైఁ గూల్చి యంతటఁ బోక నరుఁడు । గరిమ సంశప్తకగణములఁ దునిమి
బాణాగ్ని విశ్వరూపము చూపె ; నభ్ర । వాణి యందఱు విన వాసవిఁ బొగడె.

అశ్వత్థామ యర్జునుతోఁ దలపడి పోరుట

చెనకి యీరీతి విచిత్రముల్ గనియు । వినియును మాత్సర్యవృత్తి నాద్రౌణి
తన కుడిచేత సుత్రామజుఁ బిలిచి । మనమునఁ గోపించి మసలక పలికె :
' అతిథిగా భావించి యర్జున, నాకు । నతిశయ సంగ్రామ మాతిథ్యమొసఁగు.'
మని షష్టిబాణముల్ వారినేసి మఱియు । సునిశితాస్త్రంబు లర్జునుఁ దాఁకనేయ,
విల్లు ఖండించిన, వేగ వేఱొక్క । విల్లెత్తి శరములు వెయ్యేయుటయును
అవియును బటుమార్గణావళిచేత । వివిధ ఖండములు గావించె నర్జునుఁడు.
అంతటఁ బోక కాలాంతకు పగిది । నెంతయు గురుసుతుఁ డేచి పెల్లార్చి
యనయంబు గాలుచెయ్యార్పరాకుండ । ఘనబాణతతు లేయఁగా, సురవరులు
నతని సైన్యములు హాహాకార మెసఁగ । నతుల నిశ్చేష్టితులై చూచుచుండఁ
గమలదళాక్షుఁ డాఖండలాత్మజునిఁ । గొమరప్పఁ గనుఁగొని కోపించి పలికె :

1. లేరు. 2. నిట వారి నణఁగ. 3. క్రచ్చరంబుగ. (మూ).

" నుతగతి గురునందనుఁడు నిన్ను మించె । నతుల సాహసుఁ డిది యద్భుతకరము !
గాండీవమెంతయుఁ గరమున నీకు । నుండదో పదిలమై యుదుటేల యణఁగె ?
అదిగాక గురుపుత్త్రుఁడని తలంచెదవొ ? । వదలకు." మనిపల్క వాసవి యనియె :
"పెనఁగొని మనమీఁదఁ బెక్కుబాణములు । ఘనముగా నేసినఁ గని ముదంబొదవి
యుండితిఁగాని యత్యుగ్రత నన్ను । గాండీవమును జూడు కమలదళాక్ష !"
అని బాణజాలంబు లందంద యేసి । ధనువును నాతపత్త్రమును గేతువును
దునుమాడ, గదవైవఁ, దోడ్తోనఁ ద్రుంచి । చెనసి ప్రాలేయంబుఁ జెఱచు భాస్కరుని
తెఱఁగున మెఱయంగఁ, దివిరి ద్రౌణికిని । మఱియు సాహాయ్యమై మహితశౌర్యమునఁ
గణఁగి సంశప్తక గణము లేతెంచి । పెనఁగొని పొదివిన, భీషణాస్త్రముల
వారలఁ గూల్చిన, వడినంతఁ బోక । ధీరుఁడై కౌరవాధిపుఁ డేఁగుదేర
గనుఁగొని భీముఁ డఖండవిక్రముఁడు । తన తేరు గడపి యుద్ధము సేయుటయును,
అక్షౌహిణులు మూఁడు ననిలజుచేత । శిక్షింపఁబడి పాఱె క్షితిపుతోఁ గూడ.
అదిచూచి నవ్వుచు నంబుజోదరుఁడు । త్రిదశేంద్రసూనుకుఁ దేటగాఁ జూపె."
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతసుతున । కనియె : "నోసంజయ, యాజిరంగమునఁ
బరఁగ నీచెప్పిన భావంబు చూడఁ । దిరముగా మనవారు తెగిరి నిక్కువము ;
ఏచేటు వాటిల్లె నెఱిఁగింపు ?" మనిన । నేచి సూతతనూజుఁ డిట్లని పలికె :
" అదిగని గురుసుతుఁ డనిలజుఁ దాఁక । నదనేది యర్జునుఁ డంతయుఁ జూచి
ద్రోణాత్మజునిమీఁదఁ దోడ్తోన పెక్కు । బాణజాలములేయ భంజించె నతఁడు.
తెగి యైంద్రమాదిగా దివ్యాస్త్రతతులు । మొగి నేయ నవియును మునుకొని త్రుంచె.
మఱియును నేయంగ మది నల్కవొడమి । యుఱక యశ్వత్థామ యుగ్రబాణములు
వానరధ్వజునిపై వనజదళాక్షు । పైని రథ్యచయంబుపైని బిట్టేసి
భుజము నొప్పించినఁ బోవక యంత । విజయుండు నేసెను వివిధబాణములు.
అంత భానుజుఁడును యమసూతిమీఁదఁ । బంతంబుతోఁ బెక్కు బాణంబులేసి
వలుద నారాచంబు వక్షంబు దూఱ । బలువుగా నేయ నప్పాండవాగ్రజుఁడు
నెత్తురు గాఱంగ నిలువంగలేక । చిత్తంబు దూలంగఁ జేష్టలు దక్కి
తేరిపైఁబడి సూతు దృష్టించి పలికె : । " వారక యోసూత, వరగుణోపేత
తొలఁగింపుమీ తేరు దురములో వెడల ; । నిలువవు ప్రాణముల్ నెఱయఁజిక్కితిని."
అనిపల్క సారథి యరదంబు దోలి । కొనిచనఁ గనుఁగొని కురురాజు వేడ్క

సకల యోధులుఁ దాను సాహసస్ఫూర్తి । ప్రకటించి ధర్మజుపై నెత్తిపోవఁ,
గని వాయుసూనుఁడు గనలి పోనీక । యనయంబు నిలు నిలుమని యడ్డగించి
నానాస్త్రముల నేయ నలినబాంధవుని । సూనుండు పాంచాల సుతులను దోలి,
యంతట శిబిరంబుకై పోవుచున్న । యంతకసుతుఁ గూడ నరిగి : "యిదేమి !
పాఱకు పాఱకు బంటవై నిలుము ; । ఈకీతిఁ బాఱంగ నిందఱు నగరె ?"
అని మూఁడు బాణంబు లతనిపై నేసి । గొనకొని మగిడించి కోల్కాదీపించు
సాయకత్రయమున సారథిఁ గూల్చి । సాయక హయముల భగ్నంబు సేయఁ
గడునొచ్చి దిక్కులు గనుఁగొనుచుండఁ । దడయక యమ్మాద్రితనయుఁ డీక్షించి,
"యక్కటా ! చిక్కె నయ్యమతనూభవుఁడు । తక్కక కర్ణుచే దైవమా !" యనుచు
నరుదార నేతెంచి యమ్ములవాన । గురిసిన నవ్వుచుఁ గుంతి వాక్యములు
తలపోసియును భుజాదర్పంబు పేర్మి । వెలయంగ నకులుని విరథుఁ గావింప,
భయముతోఁ దుత జముపట్టియు నతఁడు । దయమున సహదేవు రథమెక్కుటయును,
మునుకొని కర్ణుఁ డమ్మువ్వురిమీఁద । ఘనబాణ తతులేయఁగా శల్యుఁడనియె :
"ఏల ధర్మజుమీఁద నిట్లాగ్రహింప ? । వాలాయ మిం దొక్కవాక్యంబు గలదు.
ఈతఁడు దెగటార నేమిఫలంబు ? । భూతలంబునఁ గ్రీడిఁ బొలియించితేని
రారాజునకుఁ గల్గు రాజ్యభోగములు ; । ఆరూఢిఁ గనుఁగొను మదియును గాక
వాఁడె కౌరవభర్త వాయుజుచేతఁ । బోఁడిమిచెడి యుద్ధభూమి నున్నాఁడు.
అనిలనందనుచేత నతఁ డీల్గెనేని । ఘనముగా ధర్మజుఁ గవలఁ జంపుటయు
వృథయునై పోవును ; విడువుము వీరి । నధికత." ననిపల్క నత్తఱిఁచూచి
రారాజుఁ గావ నా రథికవర్యుండు । వీరల విడిచి యుద్వృత్తిమైఁ జనియె.
అటఁ బినతమ్ముని యదరంబునెక్కి । తటుకునఁ దనతల తడవి చూచుచును
గన్నుల నొగి నీళ్లుగాఱ ధర్మజుఁడు । చిన్నవోవుచుఁ దన శిబిరంబు చొచ్చె."
అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతసుతున । కనియె : "నో సంజయ, యనిలసూనునకు
నాఁడుకున్నాఁడు నలిఁజాలఁ డోటు ? । ప్రాకటలీల ధర్మజుఁ డబ్బియుండఁ
బోనిచ్చునే సూతపుత్రకుం డకట ! । తా నెఱిచెడి బుద్ధి తప్పెఁ గార్యంబు ;
ఇటమీఁది వృత్తాంత మెఱిఁగింపు." మనినఁ । బటుతరంబైన వాక్ప్రౌఢి నిట్లనియె :
"అట ధర్మనందనుఁ డరదంబు డిగ్గి । యటు నిటు చనక చయ్యన సెజ్జచేరి

తనువునాటిన బాణతతిఁ దివిపించి । కొని విషాదంబునఁ గుందు[1]చునంతఁ
గవలఁ గనుంగొని కడఁక నిట్లనియె : । "కవలార, మీర లా గంధవాహజుని
కడ కేఁగుఁ." డనినఁ దక్కక నకులుండు । తడయక యొక్కరథంబెక్కి వేగ
సహదేవుతోఁగూడఁ జని యుద్ధభూమి । మహితుఁడై చొచ్చి త్రిమ్మరుచుండె. నంత
వెసఁ బాండవాగ్రజు విధ మెఱుంగకయు । వసుమతి ద్రోణితో వాసవి పోరి
మెఱుఁగునారసములు మిక్కిలి యేయ । నుఱక ద్రోణియు నేసె నుగ్రంపుగదను.
అదియును దునుమాడి యమ్ములవాన । త్రిదశేంద్రజుఁడు గప్పెఁ దీవ్రంబుగాఁగ.
కప్పినఁ గోపించి ఘననారసంబు । లప్పార్థుమేనఁ బెల్లార్చి యేయుటయుఁ
గనుఁగొని హరులపగ్గములు ద్రుంచినను । గొనకొని తేరీడ్చుకొనిపోయె ద్రోణి.
పోయినఁ గని మొనల్ పొలుపెల్లఁ దక్కి । యాయెడఁ బాఱంగ నహికేతుఁ డపుడు
తరణిసూనునిఁ జూచి తప్పక పలికెః । "కర మొప్పఁగా నీవు గనుఁగొనుచుండ
మన మొనల్ పాఱెను మరలింపు." మనిన । వినజుఁ డాలోన మద్రేశు కిట్లనియె :

కర్ణుఁడు పాండవసేనలపై భార్గవాస్త్రము ప్రయోగించుట

"నరుని భీముని బద్మనయనునిబట్టి । దురములోఁ జంపుదు దోర్గర్వమొనఁగ ;
రథరథ్యగతులు మీఱఁగవలె." ననిన । నధికుఁడై యతఁడును నట్ల కావింపఁ,
బరువడిఁ బైపైని బాంచాలసేన । యురవడించినఁ జూచి యుగ్రుఁడై కర్ణుఁ
డతిరయంబున భార్గవాస్త్రమేయుటయు । క్షితిఁగూలు రథములుఁ జెడు వారణములు
నుగ్గైన రథికులు నొగులు సారథులు । [2]ప్రగ్గిన రవుతులు వడియు నశ్వములు
నై తలచెడి [3]పిల్చి రా ధనంజయుని. । ఆతఱిఁ బిలువంగ హరిఁజూచి క్రీడి :
"యిదె చూడు రాధేయు నతులవిక్రమము ; । వదలక మనసేన వడిఁబాఱఁదొడఁగె.
ధరఁ బట్టపగలింటితరణిచందమున । విరివిగా నుగ్రుఁడై వెలుఁగుచున్నాఁడు.
వదలక మన తేరు వడిగా మరల్పు । [4]బ్రదికిన శుభములఁ బడయంగవచ్చు.
ఇంతటివాఁడొట యెఱిఁగియు నతని । పొంతకు వత్తునే పుండరీకాక్ష!"
అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డనిలనందనునిఁ । గనుఁగొన నాతండు గర్ణు మార్కొనుచుఁ
బాండవసేనల బలువిడి నిలిపి । ఖండింపఁ దొడఁగె నక్కర్ణాదిరథుల.

1. చున్నంత. 2. ద్రుగ్గైన. 3. వారి. 4. బ్రతికిన. (మూ).

అట మురహరుఁడు నయ్యర్జును కనియె: । "ఎటఁబోయెనో లేఁడు ఇందు ధర్మజుఁడు!
మనము ద్రోణునితోడ మార్కొని పోర । ననఘాత్మ, కర్ణున కగ్గమై యుండి.
యాతఁ డాతని నిశితాస్త్రసంతతుల । చేత నొచ్చెనో యేమొ చింత యయ్యెడిని."
అని యన్న నొచ్చిన యామాట చెవుల । విని కలఁగుచు నాజి వీక్షించి వెదకి
యమసూతిఁ గానక యనిలజు కడకుఁ । గ్రమమునఁ బోయి యా గాండీవి పలికె:
"చూచితే యా ధర్మసుతుని నెందైన? । నేచాయ నున్నవాఁ డెఱిఁగింపు." మనిన
హరిసూనుఁ జూచి యయ్యనిలనందనుఁడు । ఇరవొప్పఁగా నంత నిట్లని పలికె:
"కౌరవకోటితోఁ గదనంబు నేను । వారక సేయ భూవరుఁ డాఁకి కర్ణుఁ
డఱిమిఱి నొప్పింప నాహవభూమి । తెఱఁగొప్ప వెడలెను ధీరాత్మ, యతఁడు;
ఇంతకు నెట్లొనో యెఱుఁగంగరాదు; । అంతేల శ్రీకృష్ణుఁ డరసి రక్షించు."
అన విని విభ్రాంతుఁడా వృకోదరునిఁ । గనుఁగొని పలికె నుత్కంఠ దీపింప:
"కర్ణు నారాచముల్ గాడఁగ నోడి । యర్ణవగంభీరుఁ డరిగెనో యేమొ!
ఒనర ద్రోణాచార్యు నుగ్రబాణముల । కనయంబు నిల్చి యా యర్కజుచేత
నొచ్చెఁగదే భీమ, నుతగతి నీవు । విచ్చలవిడిఁ బోయి విభు తెఱఁ గరయు;
మేను నీమొగ మొన నిలిచెద." ననిన । మానుగా నిట్లను మారుతాత్మజుఁడు:
"నరనితో నీరీతి చనుఁగాక నీకు; । నిరవొప్ప నాకును నిట్టిది తగదు.
అని కోపాటించినాఁ డందురు జనులు; । పొనరంగ వేవేగఁ బొమ్ము నీ." వనిన
"సంశప్తకులు వీరె సమరంబు సేయ । వింశతి సాహస్రవీరులు తోడరు
చున్నవా." రనిన వాయుజుఁ డను: "నేను । గ్రన్నన పోరెదఁ గాని నీవరుగు."
మనిన నట్టులకాక యని యర్జునుండు । వనమాలిఁ గనుఁగొని వలనొప్పఁ బలికె:
"అనఘాత్మ, నృపుఁ గనుసంతకు నాకు । మనము గలంగెడు; మఱి వేగరథము

ధర్మజుని సేమంబరయఁ గృష్ణార్జును లాతని శిబిరమునకుఁ బోవుట

పోవని." న్మనుటయుఁ బురుషోత్తముండు । పావనిఁ గనుఁగొని, "భవ్యాత్మ, వినుము
మీయన్న సేమంబు మేమిట్టె యరయఁ । బోయెద; మీవు నద్భుతవిక్రమమునఁ
గౌరవబలములఁ గదనోర్వియందు । నారూఢితో గెల్వు." మనుచు నగ్గించు
తెఱఁగున వరమిచ్చి దేవదేవుండు । వఱలు నశ్వము లతిత్వరితంబుగాఁగఁ
జెనసి తోలుచు వచ్చి శిబిరంబుఁ జొచ్చి । పొనర శయ్యాతలంబున నున్న జముని

కొడుకుఁ గనుంగొని కుశలియౌటెఱిఁగి | యడుగులఁ బడుటయు, యమతనూభవుఁడు
వారలు గాఢేషు వధియించి వచ్చి | నారని తలఁచి డెందము సంతసిల్ల
మందస్మితంబుతో మమత దీపించి | పొంపుగా సంతోషమున నిట్టులనియె:
“సురలైనఁ జలమున సూర్యనందనుని | నిరతులై గెలువంగ నేర్తురె! [1]వాఁడు
రామశిష్యుఁడు దినరాజతేజుండు | భీమాస్త్రవేది గాంభీర్యశౌర్యుండు.
అటువంటి బల్లిదు ననిలోనఁ జంపి | తటుకునవచ్చిన ధన్యులు మీరు.
ఇదిగదా సంతోష! మిదిగదా కీర్తి! | యిదిగదా రణధర్మ! మిదిగదా నేర్పు!
అతనికి నాకును నాహవంబయ్యె | బ్రతుకెల్ల నట బట్టబయలునై పోయె.
సూతహయంబులఁ జూర్ణంబు చేసి, | యాతతస్ఫూర్తిఁ గ్రూరాస్త్రంబు లేసి,
యప్పుడు దుర్యోధనాది వీరులకుఁ | దప్పక పవమానతనయున కధిక
సమరంబు గాఁబట్టి చాలించిపోయె ; | తెమలకయున్నను దిగ్రమింగువాఁడు.
పదమూఁడు వర్షముల్ పగలును రేలుఁ | గదనంబులోఁ గర్ణుఁ గడతుమె యనుచు
నిరతిమై నాహార నిద్రలు లేక | పరితాప మందితిఁ ; బశువుఁ జేయంగ
భూసురుల్ పట్టఁ దాఁ బొలుపెల్లఁ దక్కి | యోసరింపుచుఁ గడు నొదుఁగుచునున్న
గవయుంబు తెఱఁగునఁ గర్ణునిభీతి | దవిలి యుండును మదిఁ దథ్యంబుగాఁగ.
తనరంగ సురనదీతనయుచేఁ గుంభ | జునిచేతఁ బడని నిష్ఠురపరాభవము
పఱచె నెంతేనియుఁ ; బగనీఁగఁగంటిఁ | దఱినేచి నీయట్టి తమ్ముండు గలుగ.
వెరవును లావును వీర్యశౌర్యములుఁ | దిరముగా మించిన దృఢముష్టి గలిగి
యమరేంద్రసూనుని నఱఁచెద ననుచుఁ | బ్రమదంబుతోడుతఁ బ్రతినగావించి
మెఱసినకర్ణుని మిహిరప్రతాపి | నఱిముఱిఁ జంపితి వనఘ, నీసాటి
ధరణిలోఁ గలరె! యుద్దండ ప్రచండ | నిరుపమ గాండీవ నిత్యహస్తుఁడవు.”
అని కొనియాడంగ నా ధర్మరాజుఁ | గనుఁగొని పలికె నాఖండలాత్మజుఁడు :
“అనఘాత్మ, సంశప్తకాఖ్యులతోడ | ఘన రణంబయ్యె ; నక్కడ గురుసుతుఁడు
అరయ స్వాతిగతుండు నగు శుక్రుఁడట్టి | వరుసంబు గురియించు వలనుగా నట్టి
బాణవర్షము మీఁదఁ బరఁగించు నంతఁ | బ్రాణలేశములేక ధర్మజ, నిన్ను
జూచెద నని యేను సారిది నీదిక్కు | చూచిన నమ్ము లచ్చో నిండియుండె.

1. వాని. (మూ)

ఉదటునఁ బడపడి యొకభంగి నతని । మదమెల్ల నణఁచి నేఁడు నిన్ను వెదకి
చెలరేఁగి కర్ణునిచేఁ దూలిపోయి । తలఁగి వచ్చినమాట తగ భీమసేనుఁ
డెఱిఁగింప మీ సేన మెఱిఁగెకుకొఱకు । వెఱపుగో నచ్చితి విధువంశతిలక !
కరమొప్ప సేమంబుగల నిన్ను గంటిఁ । బరువడి సంతోషభరితుండ నైతి.
ఇఁకఁ బోయి రాధేయ నిలమీఁదఁ గూల్తుఁ । బ్రకటించి చనుదెమ్ము బవరమ్ము చూడ.
[1]తెఱలి యాఱుంగల దీపంబు మందు । తెఱఁగున నున్నాఁడు దినకరాత్మజుఁడు.
ఉండఁగా కేమి యే నుర్వి నార్పెదను । భండనంబున కంపు సరుసడి నన్ను.
ఎలమితోఁ డుత నాతఁ డెదిరించెనేని । తలఁ ద్రుంచివైచెద తథ్యంబు నేఁడు.
అంత సేయకయున్న నవనిదేవునకు । నంతంత యిచ్చి లే దనువానిగతికిఁ
బోదు నిక్కము నమ్ము భూపాలతిలక ! । ఓ దయాజలధి, వాయుజుఁ డొంటఁజిక్కి."
అనుచు కర్ణుండంటు టది తెల్లమైన । విని వానిశరముల వెస నొచ్చెఁగాన
గోపంబు మదిఁ [2]బెనఁగొన ధర్మతనయుఁ । డా పార్థుఁ జూచి యిట్లనియె నుద్ధతిని :

కర్ణుఁడు బ్రతికియుండుట విని ధర్మజుఁ డర్జునుఁ గినియుట

"అనిలోన వెడలుట యధికకష్టంబు ; । సునిశితగతి వచ్చి చులుకనయ్యితిని.
ఎనయంగఁ గర్ణున కేనె యోడితిని । అననేల ! నీవును హరియును నోడి
చనుదెంచితిరి ; వాయుసంభవాదులు । నెనయంగ నోడిరి యిఁకఁ బోరుచాలు.
విపినభూమికిఁ బోయి వెఱపెల్లఁ దక్కి । తపసులమై చరింతము పెక్కులేల !
కాదేని విషములు గ్రక్కునఁగట్టి । సాదరంబునఁ గురుక్ష్మానాథుఁ గొలిచి
యతఁ డేమి పంచిన నదిచేసి మిగుల । జతనమై యుండుట సరవిమైఁ దగును."
అనుచు నిప్పులఁబోలు నక్షుల నిండ్ర । తనయు నిరీక్షించి తప్పక పలికె :
" తెలివిమీఱంగ నీ తెఱఁ గిట్టిదేని । కలహంబునకు రాక [3]కడిమివాటించి
తపము సేయుచు నుందు ద్వైతవనమున. । విపరీతముగ నాఁడె 'వినుము రాధేయుఁ
జంప శక్యము గాదు సాహసోన్నతుఁడు । ఇంపార' నని పల్క నిక్లేల వత్తు ?
ఎఱిఁగియు ధారుణియేల దుర్బలులు । మాఱి వాంఛ సేతు గే! మాటలేమిటికి !
వ్రతమతిఁ గర్ణుని వధియింతుననుచుఁ । బ్రతినపల్కితి వృథాపలుకు నీపలుకు.
[4]పలుచగాఁ బాడవెత్తి పగవారి నడుమ । నిల నను వైవంగ నెట్టు నేర్చితివి ?

---

1. తెరువు. 2. గను. 3. గడిమె. 4. పలుచుగా. (మూ).

దేవత లిచ్చిన తేరు నశ్వములు । నావల నిఖిల దివ్యాస్త్రసంతతులు
హరి సారథిత్వంబు హరి కేతనంబు । హరిహయుఁ డిచ్చినయట్టి బాణములుఁ
దాటంత ధనువును ధరియించి కర్ణు । పోటున కోడితి; భువియెల్ల నవ్వఁ
బాఱు తెంచితివీవు; 'భానుజుఁ గనినఁ । బాఱుదు' వని చెప్పెఁ బతిసుయోధనుఁడు.
నెలకొని యామాట నిజముగాఁ గొనక । వలనేది బాంధవవర్గంబుఁ జంపి
యప్రయోజనముగా నట బేలనయితి. । ఈప్రయోజనముగా నీ పంకజాక్షు
రథికునిఁ జేసి సారథివి నీవగుచుఁ । బ్రథనంబు సేయంగఁ బ్రార్థించి మఱియు
నెరవుగా గాండీవమిచ్చిన నతఁడు । దరికొల్పఁడే వైరితతి నిమిషమున.
కడఁకతోఁ డుతఁ గుంతి కడుపున నీవు । అడరంగఁ గొడుకుచూలై తోఁపవేని,
తోఁచినఁ బిండంబు తుది దిగఁబడిన । నీచోట మాకు ని ట్లీదేన రాదు.''

అర్జునుఁడు ధర్మజు తలఁదఱుగ నుంకించుట

అన విని కోపించి యా సవ్యసాచి । గొనకొని ఖడ్గంబు గొని ధర్మసూతి
తల ద్రెవ్వ వ్రేయ నుద్ధతిఁ గడంగినను । జలజాక్షుఁ డెఱిఁగి యచ్చటఁ గ్రీడి నిలిపి:
"వాలుగేల సమర్చ వలసిన దేమి? । ఈలోనఁ గౌరవు లిట ముట్టిరారు;
యమసూతి నేను మిట్లరయ వచ్చితిమి; । ప్రమదంబుతోడ నేర్పడఁగ నీఘనునిఁ
గంటిమి; సంతోషకాలంబుగాని । కంటుగల్గిన [1]రోషకాలంబుగాదు.
ఏల కోపించె దిట్లేటికి?" ననినఁ । జాల క్రోధమున నజ్జనపాలవరునిఁ
జూచుచుఁ గ్రీడి యచ్యుతున కిట్లనియె: । "ఓ చక్రహస్త, పుణ్యోజ్జ్వలమూర్తి,
క్రమ్మ మెంతేనియు గాండీవ మొరుల । కిమ్మన్నవాని నే నిలఁ గూల్తుననుచుఁ
బ్రతిన పట్టినవాఁడఁ బలుకులింకేల! । క్షితిమీఁద నామాట చెల్లింతుఁ గృష్ణ!
అది[2]గాక నాకసత్యంబు రాకుండఁ । బదపడి పరిహరింపఁగ నోపితేని
పరిహరింపుము నీవు ప్రజ్ఞతో." ననిన । సరసిజాక్షుఁడు సవ్యసాచి నీక్షించి
'వదరక[3]పో యేటివాఁడ వీ!' వనుచు । నదలించి వెండియు ననియెఁ గృష్ణుండు:
నీకు వృద్ధులసేవ నెఱయలేకునికి । బ్రాకటంబుగఁ గానఁబడియె భూస్థలిని.
ఉడుగ కెంతేనియు నూరక యడిచి । పడుదు; ధర్మవిధి విభాగజ్ఞులెల్ల

1. దోష. 2. దాక నాకసమబ్బ. 3. పోయెడి. (మూ)

నేటికి నొసరింతు రిటువంటిచేఁత ? । మాటలు పెక్కేల [1]మన కదిగాక
సత్యంబు దమ మహింసయు శమగుణము । నత్యుత్త[2]మములగు, నందు నహింస
సత్యంబుఁ గాచుట సరి ; హింస మఱియు । సత్యంబుఁ గావంగఁ జనునండ్రు బుధులు
ప్రాణహానియొనర్పు పట్టున, ధనము । త్రాణతో హరియించుతఱి ధాత్రినెపుడు
సత్యమసత్యమై సరవి దీపించు । నిత్యమసత్యంబు నిజమని పరఁగు.
ఎనయ నిందుకు నొక్క యితిహాస మేను । వినిపింతు నిశ్చలవృత్తితో వినుము.
అవనిలోఁ గౌశికుఁడను విప్రుఁడొకఁడు । ... ...
సరవితో నొక విశిష్టగ్రామమునకుఁ । జేరువ నొక సరసీతీరభూమి
వారక వసియించి వన్నెదీపించి । ... ...
ప్రతినతో సత్యంబు పలికెద ననుచు । వ్రతముపట్టి తపంబు వడిఁ జేయుచుండ,
నొకనాఁడు ముచ్చుల నొగిఁగాంచి వెఱచి । ప్రకటించి కొందఱు పఱతెంచి యచట[3]
పొదలలో దాఁగిన, ముచ్చులేతెంచి । వదలక యిప్పుడు వచ్చిన జనులు
ఎటుపోయిరనుచు మునీశ్వరు నడుగఁ । బటుతర సత్యవిభాగజ్ఞమూర్తి
గామిఁ జేసి తనకుఁ గడఁగి యసత్య । మేమియుఁ దొడరునో యిప్పు డను శంక
'నచ్చుగా గుల్మలతాగహనంబు । చొచ్చియున్నా' రని చూపి చెప్పినను
వారిఁ జంపిరి ; వాని వచనదోషమున । నారకంబునఁ బడె ; నలి నదిగాన
నవని హింసాకరంబైన సత్యంబు । తవిలి ధర్మముగాదు తగవిను మనఘ !
తలకొని మును విన్న[4]దానినపట్టి । ఖలుఁడు పెద్దల నడుగకయ దుర్గతికిఁ
బోవు ; నంతయు నీవు పొందుగా నెఱిఁగి । వావిరి జముపట్టి [5]వధ్యుండో గాఁడో
మునుకొని నిశ్చయింపుము మదిలోన." । అనుటయు హరికి నయ్యగ్రజుఁ డనియె :
"తల్లిదండ్రులమాడ్కిఁ దగుబుద్ధిచెప్పి । యెల్లగా రక్షించి తిందిరారమణ !
పొలసి వృథాప్రతిజ్ఞుండు వీఁడనుచు । నెలకొని జనులెల్ల నిందింపకుండ
నలరి మాయన్న సౌఖ్యంబున నునికి । గలిగెడునట్లుగాఁ గరుణింపుదేవ !"

ప్రతిజ్ఞాభంగము గాకుండ ధర్మజు దూఱుమని కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పుట

అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డమరనాయకుని । తనయున కిట్లనెఁ: 'దప్పక వినుము.
నలినాప్తసుతుని బాణంబులు దాఁకి । పొలుపేది దేహంబు పులకరింపంగ

1. మాకని. 2. మోత్తములందు. 3. పరతెంచి యవటి. 4. దానవ. 5. వధ్యుండుగామి. (మూ).

నొచ్చి కోపంబున నొవ్వఁబల్కినను । అచ్చుగా నీకిటు లలుగంగఁ దగునె!
పతియేమి పలికినఁ బ్రాభవంబదియు. । చతురత భీముఁ డచ్చట నీవుఁ గవలు
సరవిమై నితసివశంబునఁ గాదె । చరియింతు రెప్పుడు సంతసంబునను.
కావునఁ బ్రభువై సకతన నీరాజు । ఏవిధంబుననైన నేమిపల్కినను
హృదయంబులోపల నెగ్గుగాఁ గొనక । చదురొప్ప మదిని సంశయ మేమిలేక
చనవునఁ బర్తింప సంపదల్ గలుగు । విను నీప్రతిజ్ఞకు వెరవు చెప్పెదను.
వసుధలోపల నిట్టివాఁడ వీవనుచు । వసుధీశు పినరాని వచనముల్ పలుకు.
అదియెపో చంపుట యాతరువాత । పదములపైఁ బడి ప్రణతుఁడ వగుము.
సరవి నిట్లైన నసత్యదోషంబు । గురువధ పాపంబుఁ గొనదుపో నిన్ను.
తదనంతరంబునఁ దరణితనూజు । నదలక చంపంగ వసుమతీవిభుని
యనుమతి వడయుద." మనవు డర్జునుఁడు । మనమున నలరి ధర్మజుమోము చూచి,
"వినుము ధర్మతనూజ, విక్రమాటోప, । ఘనశౌర్యవిఖ్యాతి గలిగినయట్టి
వాయుతనూజుండు వడి నన్ను దూఱి । యీయెడ నాడిన నిది తగుఁగాక,
పనివడి భుజబలప్రౌఢి దీపింప । నని సెల్వలేని నీవాడ నర్హుఁడవె!
నా భుజాబలమును నాసాహసంబు । నాభాగ్యరేఖయు నానరసతయు
నెఱిఁగి యెఱింగియు నిట్లాడఁ జనునె! । ఎఱుఁగరే నీ సత్త్వ మెల్లభూప్రజలు!
కవలు చూడంగ విక్రమధురంధరులు । వివిధ శస్త్రాస్త్రప్రవీణు లుత్తములు;
గుఱుతుగా నేలకుఁ గోలకుఁ దెత్తు । రరిబలంబుల వారలాడిరే యిట్లు!
తలఁకొని నీవు జూదంబాడఁబట్టి । కలిగె శత్రుత్వంబు కౌరవులకును
మనకును; అదిగాక మానభంగంబు । ఘనమయ్యె; మఱియును గాంతఁ ద్రౌపదిని
ముందలవట్టి [1]యమ్మొగి నీడ్చి యీడ్చి । యందంద వస్త్రముల్ హరియించు టెల్ల
నీకతంబునఁగాదె! నీకేటిసిగ్గు! । దాకొన్న కౌరవదాసుఁడ వీవు.
నేరమెంచఁగ నేల నేఁడని వెడలి । పాఱిపోయితిగాదె భానుసూనునకు!
జానొప్ప ననిసేయఁ జాలకయున్న । వానికిఁ దాల్మి యవశ్యంబు వలయు.
కానిమాటలు నన్నుఁ గడవ నాడితివి; । నీనాల్క తునకలై నెఱిఁ బోక[2]యున్నె!"
అని యగ్రజుని నప్రియంబులు వలికి । యొనరఁ జింతించి నిట్టూర్పులు నిగుడ
నొఱఁబాయఁ జేతికి మహోగ్రఖడ్గంబు । నతిముఱి ధరియింప నజ్జాత్ముఁ డనియె:

1. నిమ్మొవి. 2. యున్న. (మూ).

'క్రమ్మఱ నిదియేమి కడఁగితి!' వనిన । నెమ్మి సిట్లనిపల్కె "నీరజనాభ,
భక్తవత్సల, శార్ఙ్గి, పాపసంహార, । నక్తంచరాంతక, నగధర, కృష్ణ,
యమతనూజాతు నోనాడినందులకు । సమరంగ నిఘడు ప్రాయశ్చిత్త మీవు
దలఁద్రుంచుకొనుటయె తలపోసినాఁడ । నలవడ." ననిన మురాంతకుఁ డనియె :
"సరవి నాత్మ[1]ప్రశంసయె మరణంబు । ధరణిలో ననుమాట తత్త్వార్థ మానసు!
అదిగాన విల్లును నమ్ములుఁ బూని । కొదలేక నిను నీవె కొనియాడుకొనుము."
అనుడు 'నీ చెప్పినయట్ల చేసెదను । ఘనదేహ, నీవెఱుంగని ధర్మ మెద్ది?'
అని ధనంజయుఁ డంత నమ్ములు విల్లుఁ । దనకేలఁ బూని యాధర్మజు కనియె :
"హరుఁ డొక్కరుఁడు దక్క నవనిలోఁ జాప । ధరు లెవ్వరేఁడు మొత్తంబుగా నాకు;
రాజసూయమునాఁడు రాజుల గెలిచి । తేజంబుతో నేను దెచ్చిన ధనము
కమలగర్భుండైన గణుతింపఁ గలఁడె! । ప్రమథాధినాథునిఁ బార్వతీరమణుఁ
గొమరొప్ప గెలిచితిఁ గుంభిని వొగడ; । ... ...
కాలకేయ నివాతకవచముఖారి । జాలంబునెల్లను జంపివైచితిని;
ఖాండవం బాహుతిగా ననలునకు । దండిమై నిచ్చి సురౌఘము గెల్చితిని;
అంగారపర్ణుని యంతటివాని । భంగపెట్టితిఁ గాదె బాహుసత్త్వమున?
గంధర్వపతి తొల్లి గాంధారికొడుకు । బంధించి కొనిపోవ బలువిడిఁ దాఁకి
విడిపించితిని ధర విఖ్యాతిగాఁగ; । ఎడపక నాసత్త్వ మెన్నంగ వశమె!"
అనిపల్కి యన్నకు నపుడు సాష్టాంగ । మొనరించి హస్తంబు లొప్పార మొగిచి
ధర్మతనూభవ, ధైర్యస్వభావ, । ధర్మస్వరూప, భూధవవర్య, యేను
అరతిమైఁ బల్లద పలుకు లాడితిని । అగలేని కడఁకతో నవి వినవలదు.
పనివడి సత్యంబు పలికెద వినుము । తనువును బ్రాణంబు ధరణి నీసొమ్ము;
ఒనర వాయుజుఁ డొంటి నున్నవాఁ డచట; । ననుఁబంపు భూనాథ, నలినాప్తసుతునిఁ
దునిమివైచెద నేఁడు దోర్బలప్రౌఢి." । నన విని ధర్మజుఁ డమరేంద్రసూనుఁ
గనుఁగొని యనియె 'నాకతమున మీకు । ... ...
బహుదుఃఖములు గల్గె బడలితి రపుడు; । విహితమా తలఁద్రెవ్వ వ్రేయు మీవేళ.
కలగొని యదిగాక కాచెదవేని । యెలమితోఁ బోయెద నేను కానలకు.

1. ప్రశంసా,

బలహీను రణరంగ భయయుక్తు నన్ను । నిందింతిఁ జేయంగ నిది యుక్తిగాదు.
కట్టుము పట్టంబు గంధవాహజుని । నెట్టన నదిగాక నీవైన నేలు."
మని పల్కి ధర్మజుఁ డాసెజ్జ డిగ్గి । వనవాసమునకునై వడిఁ బోవుచుండఁ
గమలనాభుండు భూకాంతుని పాద । కమలంబులకు మ్రొక్కి కడఁక నిట్లనియె:
"నరుని ప్రతిజ్ఞ భూనాథ, యీ వెఱఁగి । పరగంగ నీరీతిఁ బలుకుట దగునె!
రమణమై నిన్ను నేరము లెంచరాదు । క్రమముగ నాపాటు గైకొను దేవ!
కలయఁ బ్రతిజ్ఞ భంగము గాకయుండఁ । బలుకు మీవలి యేనె పంచితి నతని.
వరుసఁ గీడాడిన వధియించి నట్లు । ధరణిలో ననుచు శాస్త్రములు చెప్పెడిని.
అదిగాక తద్దోషహరణార్థ మిప్పుడు । కొదలేక తనుదాను గొనియాడుకొనియె;
నరవి నంతటికంటెఁ జచ్చుట గలదె! । శరణంబు వేఁడెదఁ జయ్యనఁ గావు."
అని యర్జునుఁడుఁ దాను నతనిపాదములు । ఘనముగాఁ బట్టి "యోకారుణ్యమూర్తి!
మమ్మిరువురఁ బ్రోచి మాతప్పులెల్లఁ । గ్రమ్మఱ సైరింపు గతినీవె మాకు.
పార్థునిచే నెల్లభంగులఁ గర్ణుఁ । డర్థి నేఁడే చచ్చు నది నిక్కమనఘ!
వానికై చింత యేవంతయు వలదు; । మానక నీ వనుమానంబు నుడుగు."

కృష్ణుని మాటలచే ధర్మరాజు కలఁక దేఱి ప్రసన్నుఁడగుట

అనుటయు ధర్మజుఁ డాహరినెత్తి । యనయంబు ప్రాంజలియై యతఁడుండ
నతని కిట్లనియె: "నోయనఘాత్మ, నాకు । మఱిదప్పెనింతాక మఱినీవు కృపయు
నిండి యాపత్పయోనిధిలోన మునుఁగ । కుండంగఁ గాచితి వుగ్రాక్షవినుత!"
అనునంతలోన నయ్యమరేంద్రసుతుఁడు । తనగంగ ఖిన్నుఁడై తలవాంచియున్న
నతనిఁ గనుంగొని యంబుజోదరుఁడు । విశద వాగ్వైఖరి వెలయ నిట్లనియె:
"దేవేంద్రసుత, నీకుఁ దిక్కువట్టినదా! । యీ విచారంబేల! యీ వేళ నృపతి
సుముఖప్రసాదంబు చూచి మోదింపు; । విముఖతే తగునె! వివేకివి నీవు;
పరఁగ నీతని నొవ్వఁ బలికినమాటలకె । దూరమున నీకు నీ దురవస్థవచ్చె.
జగతి ఖడ్గంబునఁ జంపిన నట్టు । లగునువా! యెఱుఁగ మే నుక్కటా! నేఁడు.
అలవడెఁబో దైవతానుగ్రహంబు; । కలహరంగమునకుఁ గడఁగంగ వలదె!"
యనినఁ గన్నీరొల్క యమసూతి పాద । వనజంబులకు మ్రొక్కి వదలకయతఁడు
పొలుపేది బాష్పజల పూరితుఁడగుచు । బలభేదిసుతుమీఁదఁ బడియె; నీరీతి

నిరువురు దుఃఖింప నిందిరావిభుఁడు । సరవిఁ 'జాలింపుఁడు చాలింపుఁ' డనుచు
వారింపఁగా, మాని వసుధీశుఁడంత । గారవంబునఁ బార్థుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
నలి ముఖప్రక్షాళనంబు గావించి । తలకొన్న చిఱునవ్వు దళుకొత్త నపుడు
"మహినింత పఱచునే! మనలఁ గర్ణుండు ; । విహితంబుగా జనుల్వీక్షింపుచుండ
పరుసతో విల్లు నశ్వమ్ములు నూతు । ధరణిపైఁ బడనేసి తగ నన్ను గెలిచె.
సమరంబులో నేఁడు చంపకయున్నఁ । బ్రమదంబుతో నాకు బ్రతికుండరాదు."
అనవుడు వేడ్కతో యమతనూజాతుఁ । గనుఁగొని పల్కె నాఖండలాత్మజుఁడు :
"నుతగతి నేఁడు కర్ణుని బడవైతుఁ । బ్రతిమీఱఁ దప్ప నీపాదంబులాన."
అనుచుఁ గృష్ణునిఁజూచి "యనఘాత్మ, నీదు । మనసునఁ గర్ణుండు మహిఁ గూలవలయు
నని తేరుగదలింపు మాలోన వానిఁ । గినిసి చంపెద నీదు కృపపేర్మి." యనుచు,
సరదంబునందున్న హరులకు నంత । గరిమతో జలపాన ఖాద్యఖాణములఁ
బరితృప్తి గావించి పాండవాగ్రజునిఁ । గరమొప్ప వీడ్కొని కదలి రవ్వేళ.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
పద్మపత్రాక్ష, శ్రీపతి, వాసుదేవ, । పద్మసంభవ ముని ప్రస్తూయమాన,
నాదామృతాస్వాదన ప్రభాకార, । వేద వేదాంతప్రవేద్య స్వరూప,
ఘనమాని హృద్గేహ కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పాన ద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నాలవది.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీ గరుడాద్రీశ, సృష్టిప్రకాశ, । ఆగమవినుత, శ్రీ హరి, జగన్నాథ,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె :
ఆరీతి నృపునిచే ననుమతి వడసి । [1] బోరన రథమెక్కి పురుహూతసుతుఁడు
భేరీ మృదంగ గంభీర నాదములు । [2] బోరుకొనంగ నార్పులు మిన్ను ముట్టఁ
దురగ మదేభ సందోహంబు నడవ । బోరిపోరి రణరంగ భూమి కేతెంచి
యుభయ బలంబుల నగ్గించెఁ జేర్చి । త్రిభువనంబులు భీతిఁ దెమలంగ; నంత
ధీరులై వీరులై ధీవరస్తుత్యు । సారులై భీమసంచారులై పోరి
కరికరిఁ గదియించి ఘనత దీపించి, । హరి హరిఁ దాఁకించి యసిఁ వ్రేసి వ్రేసి,
తేరు తేరొత్తించి దృఢలీలఁ బెనఁగి, । వీర భటాళితో వీరభటాళి
తలపడి దేవతాతతి బెగ్గడిల్ల । బలువిడి శస్త్రాస్త్ర పంక్తులచేతఁ
బొడుఁడను మాటయుఁ బోకుఁడన్ మాట । విడుఁడను మాటయు వేయుఁడన్ మాట
చంపుఁడన్ మాటయుఁ జదుము ఁడన్ మాట । నొంపుఁడన్ మాటయు నుతశక్తి గలిగి
యందందు నన్యోన్యహతులఁ జెన్నొందె । నందడి కయ్యమో జననాథచంద్ర !
అంత రాధేయుండు సాహసోత్సాహ । మెంతయుఁ దనయందు నేపుమావంగఁ
బ్రలయ కాలోత్తాల భైరవాకార । విలసిత నిర్ఘోష విపులాట్టహాస
వి[illegible]మ[illegible]లు [illegible] శల్యు । [illegible] క్రమ [illegible] జూపి యు[illegible]వాంఛఁ బలికె :
"శల్య, [illegible] సకి [illegible] । [illegible] డోల్లంగ నే నేఁడి
కౌంతేయు [illegible] । [illegible] భీ[illegible]లు వసఁజఁ పట్టి
[illegible] । [illegible] జిల్లఁ జేసెదను.
[illegible] వేం క [illegible] । [illegible], నిపు సొంపారఁ జుడుపు."
అనవుడు శల్యుఁ డిట్లనియె: "రాధేయ, । వి[illegible]ము నీమాటలు వినువలేవైతి.
అర్జునాదుల గెల్వ నకట ! నీ[illegible]మె? । నిర్జరాధిపుఁ డైన నిర్జింపఁ రాఁడు;
నెప్పటిమాటలే యిది నీ స్వభావ । మెప్పారఁగాఁ గ్రొత్తయొకటియు లేదు.

1. భోరన. 2. భోరుకొనంగ (మా)

నతి నరనారాయణులు గెలుపంగ । క్షితిలోన వశమె! యిన్నీ మూసనైతి;
నీవు గానఁగలేవు నీతిమార్గంబు ; । కావరంబున వారి గడవనాడకుము."
అన విని కర్ణుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు : । "నను జెప్ప శల్య, విన్నాఁడవా లేదా !
నా బాణమహిమ తెన్నఁడుఁ జూడఁగాక. । ఆ బాణవైరియు నర్జునుఁ డెంత !
సప్తాంబురాశులు సప్తశైలములు । సప్తలోకంబులు సంచలింపంగఁ
ద్రుంతు నొంతు వధింతు ధూర్జటి వచ్చి । వింతగాఁ గాచిన విడువ నీయాన."
నావుడు శల్యుఁ "డన్నరునకోడంగి । భావించి యేసి చూపఁగఁ జూతుఁగాక ;
ఎందుఁబోయెద ? యిప్పుడేల త్రుళ్లెదవు ? । ఇంద, నీకేటికి బహుభాషణములు ?"
అనుచు నవ్వుచు నప్పుడు గడంబు గడప । ననఘుఁడా రాధేయుఁ డతిశౌర్యమహిమ
సేనలఁ బురికొల్ప సేన లప్పుడు । సేనలతోఁ దాఁకి సేనగాఁబోరి
జర్జరితాంగులై చలము దీపింప । సర్జించి గర్జించి నిబిడహుంకృతుల
నతిరథ సమరథులట మహారథులు । ధృతి నర్ధరథులు నుద్రేకించి తాఁకి
బవరంబు సేయ నప్పాటఁ గౌరవుఁడు । వివిధభంగులఁ బోరె వినుము భూనాథ !

దుశ్శాసనుఁడు భీమునితోఁ బోరి మడియుట

అంత దుశ్శాసనుఁ డాత్మలోపలను । జింతించి "యిట్లుండఁ జెల్లునె నాకు !
నాహవక్షేత్రంబునందుఁ బాండవుల । నాహేమగిరిచాపుఁ డర్థి మెచ్చంగఁ
ద్రుంతుఁ గలంతుఁ దుత్తుమురు గావింతుఁ । బంతంబుతో" నని పావనిఁ దాఁకె,
కరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు । నరయ సింహంబు సింహముఁ దాఁకినట్లు.
భీముండు ప్రళయాంత భీమునిభంగి । భీమాహవక్షోణిఁ బేర్చి యుప్పొంగె.
ఉదయాపరాద్రుల నొక్కట సూర్యు । లుదయించునట్లు వారొక్కటఁ బేర్చి
రథములు గదియించి రణభీకరముగఁ । బృథుశరాస్త్రముల నిర్భేదించి చొచ్చి
బవరంబు చేసి ప్రావీణ్యమెసఁగ । దివి నొడ్డగిలి సురల్ దృష్టించి చూడ.
దుశ్శాసనునితోడఁ దొడరి భీముండు । నిశ్శంకఁ బలికెను నిఖిలంబు నెఱుఁగ :
"ఓరి దుశ్శాసన, యుద్ధసాధ్యమునఁ । బాఱక జారక బంటవై నిలుము.
ప్రాణంబు తీపుగాఁ బాఱితివేని । క్షోణి నేలోకము చొచ్చెద విపుడు ?
ఉత్తమసాధ్వి మాయువిద ద్రౌపదిని । నెత్తమాడినవేళ నీ చేసినట్టి
సేతకు నే నాఁడు సేయు ప్రతిజ్ఞ । యూఁతగా నినుబట్టి యుసురు తోడుతను

కిన్నర గంధర్వ ఖేచరుల్ చూడ । మన్నన మీ వారు మావారుఁ జూడ
నుదరంబు చించి నీయుదుటురక్తంబు । నెవతృప్తి తీఱంగ నేఁ ద్రాఁగువాఁడ.
ఆసతి నీడ్చిన యాఫలం బిపుడు । చేసేతఁ గుడిపెదఁ జెలువారఁ జూడు.
అప్పుడు బ్రహ్మాదు లా యమసూతి । యొప్పఁ బ్రార్థించిన నొగి నిన్ను విడుప.
చుట్టాలఁ బక్కాలఁ జూచిరా పోయి । ధట్టించి నీయాత్మ దైవంబుఁ దలఁపు.
మీయన్న మోమును మీ వారి మోము । నోయన్న, చూడరా ; గొబ్బున నిటుమీఁద
నీవున్నచోటికి నీవారి నెల్ల । వేవేగ ననిపి నీ వేడ్కఁ జెల్లింతు."
అనిన దుశ్శాసనుఁ డతని కిట్లనియె : । "వినుభీమ, యిటగొంత విఱ్ఱవీఁగెదవు ?
ఎడమచేయి కుడిచేయి నెఱుఁగని యట్టి । బడుగుల నీవంటి పందలఁ బట్టి
చంపితినని మహా చటులగర్వమున । నింపారెదవు ; నిన్న యువజాని చేత
నేపాటు పడితివో యెఱుఁగవా మదిని ! । ఏపార సిగ్గులే కేల త్రుళ్లెదవు ?
అదిగాక నీపుత్రుఁడగు ఘటోత్కచుని । బొదివి చంపఁగ నెందుఁ బోయితి చెపుమ ?
వట్టిబీరంబులు వలదు నా యెదుట ; । పొట్ట క్రొవ్వులు మానిపో నిన్ను జంప.
వెలయంగ వెనుకను విరటునియింటఁ । బులిగండ నెట్టుగబ్బును నుబ్బఁ జెఱుతు.
విడక మాసభలోన నన భంగపెట్టఁ । బడి మఱచితె మిమ్ముఁ బఱచినపాటు ?
కడఁకతో సంధులు గట్టించి గంగఁ । బడ నీళ్ళఁ ద్రోయించి పటుభీతినించి
విషధరంబుల నోలి వేఁడిమి చూపి । విషభోజనంబులు వేడ్కఁ బెట్టించి
చెనసి లక్కింటను జిచ్చుపెట్టించి । విసమిగా శకునిచే నెడఁద జూదమున
సిరియెల్లఁ జేకొని సృష్టికిఁ బాపి । వెరవున నడవికి వెళ్ళఁ గొట్టితిమి.
అందుఁ బెక్కాపద లనుభవించితిరి ; । [1]అందఱునట పిదప యజ్ఞాతచరిత
విరటుప్రోలికిఁ జని వేఱుమార్గమున । నరుదారఁ జరియింప నడ్డపెట్టితిమి.
ఎనయ మీయిడుములు నెఱుఁగరా మీరు ! । అనికి వచ్చినచోట నన నేల మిమ్మ !
మానహీనంబైన మనికి యేమనికి ! । మానవోత్తములకు మహి విచారింప.
ఎఱిఁగినవారికి నదియపో కొఱఁత ; । ఎఱుఁగని వారి మిమ్మేమందు నిపుడు !
మాటిమాటికిఁ బెక్కుమాట లేమిటికి ! । పాటిగా మగఁటిమి పాటింతుగాక."
అని తనకన్నుల నవుడు కెంపెసఁగఁ । గని కరువలిసూతిఁ గడఁకతో డాసి
భల్లంబు నఱపి యప్పావని చేతి । పల్లు రెంటుగఁ జేసె వెస నార్చె నధిప !

1. అందులో నటఁజని యాఘాతచరితు (మూ).

ఆర్చిన భీముఁ డమ్మ్యోడ (?) నొక్కవిల్లు । పేర్చి మహోగ్రతఁ బెంపారఁ బట్టి
యాతని కోదండ మవలీల విఱిచి । యాతతాస్త్రంబుల నదరంట నేసె.
ఏసినఁ గోపించి యెలమి నీసుతుఁడు । దాసి తానొక్క కోదండంబు దాల్చి
భీము వక్షస్స్థలి బీటలు వాఱ । [1]నామెయి నొక భీషణాస్త్రంబు నేసి
రథచిత్రగతుల ధరాధూళిచేతఁ । బృథివి నాకాశంబుఁ బెంపారఁ గప్పె.
మఱియును బండ్రెండు మార్గణంబులను । దరలకసారథి దర్పమణంచి
యడియాలవమును భీకరాస్త్రచయంబు । తొడిఁబడఁగా నాఱుతూపుల నాటి
ముప్పది కోలలు మునుకొని మేనఁ । గప్పినఁ, గోపించి కరువలిసుతుఁడు
అడవి లోకంబెల్ల హతముగా మండి । పడి యాఁడుగఱచుచుఁ బావకాకృతిని
గడఁగి యేఁబదియాఱు కాండసంతతులు । తొడిగి యా యువరాజుఁ దొవగి నొప్పించె.
నొప్పించుటయు భీము నులివేఁడికోల । [2]లుప్పన బట్టిలై యుండునప్పి సె.
ఏసిన నాభీముఁ డేపుదీపించి । గాసిల్లి వీనితోఁ గలహమేలనుచు
రథము దిగ్గనడిగ్గి రాజేంద్ర, యపుడు । ప్రథనోగ్రమగు గదపట్టి వేసచ్చి
యతనిసారథిఁ జంపి యశ్వరత్నములఁ । వితత చూర్ణములఁ గావించి రథంబు
పెడచేతఁగొని కొట్టి పెకలించి వాఱ । విడిచిన, నదిపోయి వెస ధూళి బ్రుంగె.
అపుడేమిచెప్ప నీ యాత్మసంభవుఁడు । అపరిమిత ప్రౌఢి నర్థి నుప్పొంగి
మొగిమూఁడు తోమరంబులు త్రిప్పుకొనుచు । మగఁటిమి భీముపై మార్కొని పొడిచె.
పొడిచినఁ గోపించి "[3]పోట్ల నీపోటు । పొడిచి నీకెక్కడఁ బోవచ్చు!" ననుచుఁ
గొట్టిన దొకకొట్టు, కొట్టుతో మూఁడు । గట్టి తోమరములు గనియలై రాలె
రాలిన నాయువరాజు కోపించి । ప్రాలువాలక మేలు [4]పట్టగా వునను
పలకయు వాలునుబట్టి రణోర్విఁ । [5]దలఁగి త్రొక్కులుగల తారస్థిభంగి
నుప్పరంబోసి [6]తా నుమకురక్తంబు । చిప్పిల్లఁగా భీము నేసిని వ్రేసె
వ్రేసిన నదితప్పి వెంటనె యెగసి । [illegible]
చూర్ణంబులుగఁ జేసి శూలముఁ గొంచి । ఘూర్ణమానాంగుఁడై కోపించి పొడిచె.
పొడిచిన నదియు నుప్పొంగి నాఁటగిచి । [illegible] గద గొని [illegible]
యతని శిరోమధ్యమడఁచిన, [illegible] । చితతాంగుఁడై [illegible]

1. రామణీయక. 2. ఉప్పెనపిట్టలై 3. పోట్లనిపోటు. 4. పట్టి 5. తలఁకి. 6. రానొలుకు రథంబు. (మూ).

ధరమీఁదఁ [1]బడిరె నీతనయుఁ ; డామీఁద । బిరబిరఁ బడవచ్చు పిడుగుచందమునఁ
బొసరంగఁ బులి లేటిఁ బొదివినరీతిఁ । గినిసి యేనుఁగుఁ బట్టు కేసరిపగిదిఁ
బరఁగ దుశ్శాసనుఁబట్టి వేఁత్రోక్కి । విరవిరమని గ్రుడ్లు వెలికుఱుకంగ
నుఱిమి చూచుచు వాని యురముపై నెక్కి । యుఱుముఱిమినభంగి నురుతరధ్వనుల
నక్కుమారుని జూచి యనిలనందనుఁడు । ఎక్కుడు మదమున నెలుఁగు రాల్పడఁగ :
"మును సభలోపల ముదితఁ బాంచాలిఁ । గనుఁగొన్న పాపపుఁ గన్నులే? " వనుచుఁ
"కులకాంత ద్రౌపదిఁ గోరి దూషించు । నులివెచ్చమాటల నోరెద్ది?" యనుచు
"నరవి నందఱుఁ జూడ సకియనీడ్వంగఁ । గరమర్థిఁ బోయిన కాళ్ళేవి ? " యనుచుఁ
" జేచాఁచి యాయింతి చీరలు దోఁచు । నాచేతులేయవియోఁటు ? యిస్సి" యనుచుఁ
"గలకాలమెల్లను గానివర్తనల । మెలఁగివర్తించు నీ మేనెద్ది ? " యనుచు
" మీయన్న రారాజు మీ కర్ణశకుని । లోయన్న, యెక్కడ నున్నవా ? " రనుచు
లీలఁ గేలునఁ గేలు లేనెత్తి త్రోఁచు; । నేలపైఁ బడవైచు; నిక్కుకుప్పించు ;
ముఖవీధి వడిమీఱ మోఁకాల నూఁదు ; । నఖిలదిక్కులఁ జూచు నగ్నియైమండు;
ఉఱుము, మోఁచేతుల నోడుగాఁ [2]బొడుచుఁ; । బిఱివీకు గావించుఁ బెడపిడ నార్చు ;
మనబలంబులఁజూచి మఱి తనవారిఁ । గనుఁగొని " యిందందుఁ గలఁడొకో బంటు !
విడిపింపఁ గలరేని విడిపింపుఁ డితని; । విడువక ప్రాణముల్ విడిపింతు " ననుచుఁ,
గనకకశిపుఁ బట్టి కదనోర్వియందుఁ । జెనసి ఖండించు నృసింహుని పగిది,
నంతకాసురుఁ బట్టి యదటణఁగించు । బంధురాకృతి గల పరమేశు కరణిఁ
బొయుచు డాయుచు బాహార్గళముల । వ్రేయుచు రాయుచు వెస నహో యనుచు,
అప్పుడు మనవీటి యతిరథులెల్లఁ । దప్పక కనుఁగొని తడయక యతని
తేజోవిశేషంబు దృష్టింపరాక । రాజును రథికులు రాజనందనులు
గరుడకిన్నర యక్ష గంధర్వవరులు । సరసిద్ధసాధ్యులు నాకనాయకులు
మిక్కుటముగఁ గనుల్ మిఱుమిట్లు గొనఁగ । వెక్కసమై యంత వెఱచి చూడంగ,
ననిలజుఁడట్లు విహారంబు సలిపి । యనియె నాయువరాజు కల్లన నగుచు :

1. బడిన నీ తనయునిమీఁద. 2. పొడుచు. (మూ).

భీముఁడు దుశ్శాసను వక్షముచీల్చి రక్తపానము సేయుట

“ అన్న, దుశ్శాసన, యకట దుర్మదము । నిన్నింతచేసె దుర్నీతి పెంపునను,
నీవుర (?) మిటువ్రచ్చి నెత్తురు నేను । ద్రావెదఁ దేనియ త్రావు చందమున.
ఆశచీవల్లభుఁ డమృతపానంబు । చేసిన విధమునఁ జేతునా యేను ?
అగటున నీరక్తపానంబు చేసి । [1]సగటుచర్మంబు కుచ్చులి గంతచేసి
పొసఁగు నెమ్ములు సంకుపూసలు చేసి । యొసఁగు నాగద లాత నొప్పుగాఁ జేసి(?)
మహిమ నీగుళ్లు కావాత్తులుచేసి । సహితభూతప్రేత శాకినీ గణము
అరయంగఁ గంతాళమునువుగాఁ జేయ, । గరిమఁ గిన్నరకాయగాఁగ మస్తకము,
నాఱవుగా వెన్నెమ్ము నాళవుగాఁజేసి । తఱిమి నీనరములఁ దంత్రులుగూర్చి
యానంద మెసఁగ మాయన్న ధర్మజుఁడు । మానకచూడంగ మహిమ సోలుచును
పీకుచుఁ బాడుచు వెసఁ దాళగతుల । కాడుచుఁ జొక్కుచు నాజిఁ [2]ద్రొక్కుచును
దాండవాడంబ రోద్దండ ప్రచండ । పాండిత్య మెసఁగ విస్ఫారసంకల్ప
సిద్ధ ప్రసిద్ధ సంసిద్ధుండు భీమ । సిద్ధాహ్వయుండని సిద్ధగుహ్యకులు
కలగొని కొనియాడఁగా నీకు దిక్కు । గలిగిన విడిపింపఁగలబంటుఁ గనెద.
కలరేని యీ కురుగణములోపలను । ఎలమి మీవారికి నెఱిఁగింపు మీవు. ”
అనిపల్కి పెలుచఁ దా నడిదంబు పెఱికి । యనయంబు దిక్కుల నదగులు చెదర
భూ నభోభాగ దిగ్భువనంబులెల్లఁ । బూని కంపింప నంభోధులు కలఁగ
భారతవీరులు భయమంది చూడ, । నారాయణుఁడు మహానటనఁ గీర్తింప,
నట వాని మోమును నదరంటఁ ద్రొక్కి । కటకటఁబడి వాని కాళ్లనుద్రొక్కి
గుండెపట్టటు గాఁడఁ గుదికిలఁబొడిచి । దండిమీఱఁగఁ జించి తగడొక్కలొసి
ముమ్మరై నరక్త మిన్నుల దోయిలించి । కదిసి తృప్తిగఁద్రావి కడఁకఁ ద్రేన్చుచును
మెచ్చుచుఁ దలయూఁచి మేలుమేలనుచు । గ్రుచ్చుచు వ్రచ్చుచు గుఱి నహా యనుచు
నిఖిలేశ, యప్పు డన్నిచు రక్తంబు । ముఖమునఁ జమురుక మొనలెటుచూడ
గరిమ భయంకరాకారుఁడై పేర్చి । యిరవొప్పఁగా భీముఁ డిట్లని పలికె :
“ తల్లిచన్నులపాలు ద్రావనె మున్ను ! । కొల్లగాఁ బలు తేనె గ్రోలనె మున్ను !
కండచక్కెర పాలుఁ గలవము చేసి । చెండి త్రావనె యింత చవిగాదు గాక(?) ”

---

1. నగరు. 2. నొక్కుచును. (మూ).

అనిపల్కి క్రమ్మఱ ననిలనందనుఁడు । మనమొనమీఁదను మదమునఁ గవిసి
గద చేతఁగొని లయకాలుండు కడిమిఁ । గదిసెనో యన్నట్లు ఘనకళేబరము
నిమ్ముగలఁ గాల్పట్టి యీడిచివైచి । కిమ్ములనిట్లనుఁ గిమ్మీరవైరి :
" ఓ వీర[illegible]రులార ! యువరాజు మనుమ్మఁ । జేవమైఁ జేసిన చేతకు నిట్లు
చేసితి ; దీని కేస్పృష్టీశుఁడైన । వాసిగల్గిన వచ్చి వడిఁదాఁకుఁ డిపుడు.
మోసపోయితినని మొఱఁగంగ వలదు ; । భాసిల్లు మీాయందుఁ బరఁగ మాయందు
వీరుఁడు గలఁడేని వెస నన్ను నోర్చి । వీరిడి నీతని విడిపింపఁ గలఁడె ?
నెట్టన మూను వీఁడు నీళ్లుద్రావించి । పెట్టనిపాటులఁ బెట్టి వెండియును
బలు మహామృగముల పాలుగాఁ జేసి । సొలవక చెలులును జుట్టాలుఁజూడఁ
దిట్టుపాటునకోర్చి తివిరి పాంచాలి । కట్టిన చీరలు కడఁకతో నొలిచె.
గెలువరే జూదంపుఁగ్రీడ నందఱును ! । గెలిచిన నిటువలె గెలువరు గాక.
ఏమియు నననేల యిటు నాప్రతిజ్ఞ । వామిగాఁ దీర్చితి వచ్చెనాపగయు. ”
అనియని భీముఁ డిట్లాడువాక్యములు । విని సహింపక క్రీడి విష్ణునిఁజూచి :
" యోదేవ, చూచితే ! యుగ్రుఁడై భీముఁ । డాదెస నుభయ సైన్యంబులలోన
వెస బంటు గలిగిన విడిపింపుఁడనుచు । నెసఁగ నే వినవాడె నిఁకనాకుఁ బోదు.
ఎక్కడ శూరత్వ మిటఁజాలుఁ జాలు । నిక్కడ [1] నేనుంట యెఱుఁగఁడో మొదల !
కాలకేయ నివాత కవచులఁ బట్టి । శోలనా ! సైంధవుఁద్రుంపనా ! హరుని
వెసఁబట్టి నేలతోఁ ద్రేయనా ! యగ్ని । కసలార ఖాండవంబాహుతి యీనె !
అటిమాఱఁ గురుబలం బాహుతి గొననె ! । ఎఱిఁగెఱిఁ గాడిన నేమందు నతని !
ఇప్పుడేమిటఁ దప్పె ; నీమాత్రమునకు । నొప్పన చెప్పఁగోనోపనా యేను !
కదనోర్వి నీరీతి గర్వించినతని । యదుటణంచెద నన్ను నొగిఁజూడు. ” మనుచుఁ
గన్నుల నిప్పులుగ్రమ్మంగ భీష । ణోన్నత గాండీవ మొప్ప సారించి
కదియుచోఁ, గృష్ణుండు గాండీవిఁజూచి, । " ఇది వేళగాదు నీకీయాజియందు
నిప్పుడేమనవచ్చు నీ భీమసేను ; । అప్పురాంతకుఁబోలె నర్థినున్నాఁడు ;
బ్రహ్మాదులకునైనఁ బరికింపరాదు ; । బ్రహ్మాండభాండముల్ పడఁద్రోచు నిపుడు.
నీవనఁగా నెంత ! నేనన నెంత ! । యోవిమలాత్మక, యుడుగు సాహసము. ”
అనిన నర్జునుఁడు మహాప్రసాదంబు ; । అనఘాత్మ, నీమాట లడ్డంగవెఱతు ;

---

1. నన్నొట. (మూ)

కాక తానీమాట కడునాడఁ దగదు; । పోక వేఱొకఁడైనఁ బోనేలఁగాక?
ఈతనిపై గోపమిట్లఁ బూనుదునన్న । నీతఁడే గర్ణుని నిటఁ జంపువాఁడు."

కర్ణార్జును లొండొరులపై దివ్యబాణములఁ బ్రయోగించుట

అనుచుఁ గోపాటోప మగ్గలింపంగఁ । బనుగొనఁ గౌరవబలములమీఁదఁ
[1] బదపడి యాగ్నేయ బాణమేయుటయు, । నది మహా [2] ధ్వనులచే నాకసంబుదువఁ
బదిదిక్కులఁ మంట ప్రజ్వరిల్లఁగను । బెదరి సేనలు కకావికలుగాఁ బాఱ
నంతకు గోపాగ్ని యడఁగిన క్రియను । బొంతబలంబుఁ గాల్చుచు రాఁగఁ జూచి(?)
యారసంబునఁ గర్ణుఁ డింత వైకొనక । వారుణాస్త్రంబేసి వాఁడిమై నాని.
ఫల్గునుండును దమోబాణమేయుటయుఁ । గల్గునంతయు నంధకారంబు గప్పె.
కప్పినఁ జూచి యా కర్ణుఁడు పొంగి । 'యిప్పుడు నేరనా యిటదీని!' యనుచు
సౌరాస్త్ర మస్త్రాళి సంధించి యేయ । భూరితమంబు గొబ్బున విచ్చిపోయె.
అర్జునుండంత మహాప్రతాపమున । నిర్జరులటఁ దన్ను నింగిఁ గీర్తింప
నైంద్రాస్త్ర మంతయు నార్చుచుఁ దొడిగి । సాంద్రదీధితుల నుజ్జ్వలత నగ్గజూని
నేసిన, దైత్యాస్త్రమేసి యుక్కణంచి । భాసుర శైలాస్త్రపటలి యేయుటయు,
నదిగని గాండీవి యపుడు వజ్రాస్త్ర । మొదవంగ నేసి యా యుదుటణఁగించె.
ఈ రీతి నిద్దఱు నిల భువనైక । వీరులై ధీరులై వెనఁబోరుచోటఁ
బవనతనూజుఁ డప్పార్థునిఁ జూచి, । "దివిజేంద్రతనయ, రాధేయుండు నిన్ను
స్రుక్కక యెదిరించి చోద్యంబు గాఁగఁ । జిక్కనై యని మొనఁ జెలఁగుచున్నాఁడు.
వానిని బటుశరవ్రాతంబుచేతఁ । బూని ఖండవిఖండములుగాఁగఁ జేసి
కౌరవు లాత్మలఁ గనలి శోకింప । ఘోరాజిఁ బడవైచి గూల్తువుగాక."
అని భీముఁ డాడిన యమ్మాట లెల్ల । విని వనజాక్షుఁ డా వివ్వచ్చుకనియె:
"నీ దివ్యబాణంబు లిట నిదియేమి । యేదియుఁ గాకుండ నిటు గతిదప్పె?
ఒకటియుఁ గాఁడక యున్నది లేదు । ఎకసక్కెముగ నిది యేమి చోద్యంబొ!
వానిబాణములెల్ల నడి నిన్ను నన్ను । [3] బూని పట్టుక దూఱి [4] పోవుచున్నవియు.
ఎనయఁ గర్ణుని జూచి యిలయెల్లఁ బొగడఁ । గని కౌరవులు మించఁ గారణంబేమి?

. పనివడి. 2. జ్వాలల. 3. పాని. 4. పాఱు. (మూ)

కదిసి యిన్నాళ్లను ఘనయోధవరులు । ఎదురెదుర తొలంగుటెఱుంగవో! యెఱింగి
యెఱింగియు నెఱుంగవో! యిదియునుగాక । వెరవుదప్పెనో! లేక వెఱ్ఱివైయ్యితివో!
తగుబాణములశక్తి దాఁగెనో నీకు! । నగఁటిమి తొలఁగెనో! మఱచితో నిప్పు!
ఎనయఁ దామసమేల యినజునిఁ జంపు." । అనవుడు క్రీడి బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడిగి
తెగఁగొని యేసిన, దిశలు కంపింప । జగములు వణఁకంగ [1] జనులెల్ల బెగడఁ
బఱతేరఁ గని దాని భానునందనుఁడు । వెఱవ కద్దాననే విఫలంబు చేసె.
చేసి యంతటఁబోక శితనారసముల । నేసి కృష్ణుని నరు నేయుచు నొప్పించె.
నరుఁడును శల్యుని నలినాప్తసుతుని । సరసతఁ దొమ్మిదిశరముల నొంచె.
ఆరూఢిఁ గర్ణుఁడయ్యర్జును వింటి । నారి ఖండించెఁ గిన్నరులు కీర్తింప.
క్రూరుఁడై నరుఁ డొండు గొనయ మెక్కించి । దారుణాస్త్రము లనత్తపనజుచేతి
విలు గాఁడ నేసిన వీఁగక యతఁడు । బలు నారసముల సవ్యార్థు నొప్పించె.
నరుఁడును బలిమి నన్నలినాప్తసుతుని । కరమునమున్న విల్ ఖండించి సూర్య
మేలుమేలని మెచ్చి మిహిరతనూజుఁ । డాలోన నొక్కవిల్లంది తోడ్తోన
శ్రీకృష్ణుఁడున్న యంచితరథంబపుడు । దాఁకొని క్రోశమాత్రము వెఁగనేయ
'బాపురే రాధేయ! బాపురే!' యనుచు । శ్రీపతి పలికిన, జిష్ణుండు కనలి
కర్ణుని రథ మంతఁ గడు దశయోజనంబు । తూర్ణవైఖరిఁ బోవఁ దూఱనేయుటయుఁ,
గర్ణుఁడు ముందటిగతిఁ బోఱనేయ । వర్ణించి కృష్ణుఁడు వడి మెచ్చిపొగడఁ
గన్నులఁ గెంపార గాండీవియపుడు । వెన్నునిఁ గనుఁగొని వెఱచకిట్లనియె:
"తప్పక యిదియేమి దైత్యారి, నీవు । నెప్పుడు మానవై తవి పెట్టితనము.
ఏను యోజనమేయ నిట వాఁడు క్రోశ । మాన మాత్రం బేయ మహిమ మెచ్చెదవు.
మెచ్చిన నన్నేపో మెచ్చంగవలయు; । మచ్చిక గలవని మది నమ్మియుంటి;
మంచి చుట్టమవౌదు మము భంగపెట్టి । మించి మాపగవాని మెఱయఁ జేసెదవు.
డాఁకొన్న కపటనాటక సూత్రధారి । వేగడఁ బక్షమో యెఱుఁగము నిన్నుఁ.
ధారుణి ప్రముచ్చుచేఁ దాడిచ్చి యుంటి । వారిని లేపు నా స్వామివిగావె!"
అని దూఱిపలికిన నాత్మలో నవ్వి: । "విను నీకు నాకును వేఱులే దెందు;
కర్ణుని శరలాఘు(?) కరలాఘవములు । నిర్ణయించితిఁ గాని నిన్నేల మఱతు!
పౌనరంగ ఘనుఁడుగావున వాని నేను । గొనకొని పొగడితిఁ గోపగింపకుము.

1. దిశ్వక్రగిబు, (మా)

పరఁగ నామేనిలోపల జంతుతతులు । ధరణియు నదులును దరణి చంద్రుండు
పూని చరాచరంబులు సముద్రములు । దానవాదులు దేవతా సమూహములుఁ
జుక్క లంబరమును క్షోణీధరములు । నక్కజమైన బ్రహ్మాండభాండములు
నుండుట నన్నునేయుట దొడ్డుగాక । యొండొండ నొకని నేయుట యేమిదొడ్డు!
అటుగాన నీవింక నాలస్యముడిగి । చటుల బాణముల జర్జరితునిఁజేయు. ”

కర్ణుఁ డర్జునుపై సర్పశరముఖంబేయుట

మని చెప్పినంతలో నశ్వసేనాఖ్యుఁ । డనుపాము క్రీడితో నలిగి యాకర్ణు
దొన నుండుదాని సంస్తుతి ధూపదీప । వినుత నైవేద్య సవిస్తరంబుగను
మనసునఁ బూజించి మార్తాండసుతుఁడు । కనుఁగవ కెంపారఁగాఁదీసి యపుడు
గరిమ నర్జునుకుత్తుకకు దానిమొనకు । నరుదుమీఱంగ లక్ష్యముచేసి నిలిచి
యార్చుచుఁ దొడిగి పెల్లార్చి పెంపేర్చి । కార్చిచ్చుకైవడిఁ గడుమంట లొలుకఁ
దెగనిండఁ దిగిచి యాదివిజులు మునులు । బెగడ లోకములతోఁ బృథివియల్లాడ
నేసిన, నదియును నిట్టట్టుపోక । గాసిల్ల విషము లొక్కటఁ బర్వుచుండఁ
గన్నుల భీషణోల్కలు మింటనంటఁ । [1] గ్రన్నన మణిమయ కాంతులతోడ
భుగభుగ నార్పులుఁ బొగలు వెల్వడల । మగఁటిమి నాటించి మహియునాకసముఁ
గాల్చుచు బలముల గరళ [2] జాలమునఁ । బీల్చుచు నేతేరఁ బీతాంబరుండు
వినఁగ శల్యుఁడు పల్కు వెసఁగర్ణుతోడ: । ... ...
“ ఇదియేమి బెగడితివర్కజ, నీవు! । కదనంబులోపలఁ గంపమేమిటికి!
దిటతప్పెనో? కన్ను [3] తిరిగెనో? యిట్టి । యటమటంబేటికి? నస్త్రమీవేళ
మెడకుఁ దొడుగఁగఁబోయి మొయిమొయినదగాతొడకునుదొడిగితి తుది నెగఁదొడుగు.”
అనినఁ గోపించి యా యర్కనందనుఁడు । కనుఁగవ నయ్యగ్నికణములు రాలఁ:
“ దప్పకమాడు మెంతయుఁ గ్రీడిశిరము । నిప్పుడేఁ [4] గూల్చెద నేలపల్కెదవు? ”
అని చెప్పినంతలో నమ్మహాస్త్రంబు । చనుదేర శౌరియుఁ జయ్యననపుడు
చెలఁగి దీనికిఁ బ్రతినేయుక యున్న । నలుక నర్జునుఁ జంపునని నిశ్చయించి
మెడగుఱిగా వచ్చు మేరదప్పంగఁ । బుడమి నయ్యరదంబు పాలిఁగ్రుంగఁ ద్రొక్కె.

1. గ్రక్కున. 2. ఛిలమున. 3. విరిగెనో. 4. గొల్చెద. (మూ)

త్రొక్కినంతనె మెడత్రుంపంగవచ్చు । నక్కఱ నా పాపయమ్ము వేవేగ
నెట్టన దంభోళి నెఱి గిరిఁ దాఁకి । బెట్టుగా శిఖరంబు ఛేదించు భంగి
బహురత్న దీప్తుల భాసిల్లుచున్న । మహిత కిరీటంబు మహి మీఁద రాల్చె.
శౌరి యీరీతి నాశక్రజురథము । నాహూథగతిఁ గ్రుంగ నదిమినయపుడు
సురలు ఖేచరులును జూచి యత్తఱిని । మురహరుఁ బొగడిరి మోదంబుతోడ.
దేవదుందుభులెల్ల దివినుండి మ్రోయ । భూవర, కురిసెను బువ్వులవాన.
ఆరీతి నత్తఱిఁగపుడేమి చెప్ప । సారసయోత్సాహ సంపదలీల
[1] తేజంబెడలి వింత తేజంబు నొంది । [2] రాజిల్ల నా పాండురాజనందనుఁడు
చని సత్కళాహీన శశియును బోలె । (వనమాలిఁ గని యంత వసరుచుఁ బలికె):
“మున్నగ్నిసాక్షిగా ముక్కంటి మెచ్చ । నెన్న ఖాండవము దహించెడునాఁడు
నా విక్రమక్రమోన్నతులకు మెచ్చి । చేవ దేవేంద్రుఁడిచ్చిన కిరీటంబు
పుడమిడొల్లఁగనేసెఁ బొల్లగా నదియు. । కడపారివచ్చి యీ కర్ణునిఁజూడఁ
గాలానలోగ్ర సంకలిత ప్రతాప । కాలరుద్రుని గతిఁ గాంచియున్నాఁడు.
నేఁటికి మన తేరు నీరజనాభ, । పాటించి త్రిప్పు మీపాటి చాల్చాలు!
నీయుపేక్షను గాదె నే భంగపడితి! । కాయజజనక, నాకడిఁది రథంబు
కర్ణుని యెదుటఁ గ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కఁదగునె! । వర్ణింప నాతలవ్రాఁత యిట్లుండె.
దీనికిఁ బ్రతిసేఁత తెగి సేయలేనె! । మానుగా నాబాణమహిమ లెన్నఁటికి?
దేవ, నాచేతి గాండీవ మెన్నఁటికి? । రావయ్య నీదు సారథ్య మెన్నఁటికి?
అక్షయతూణీర మదియు నెన్నఁటికి? । అక్షర ధర్మసహాయ మెన్నఁటికి?
కాలకేయాది రాక్షసులను గెలిచి । యీలీల నీశ్వరు నెక్కటి గెలిచి.
యంగారపర్ణుని నటమున్నె గెలిచి । ... ...
చిత్రసేనుని బట్టి శిథిలునిఁ జేసి । నేత్రోత్సవమ్ముగా నిఖిల కౌరవుల
నరవి భీష్మద్రోణ సైంధవప్రముఖ । చిరసోమదత్తులఁ జెనకి సాధించి,
కర్ణునిఁ బదిమార్లు కడుఁ బాఱఁగొట్టి । తూర్ణవైఖరి నాజిఁ దోడరునాబలిమి
యొనర బూడిదలోని హోమంబుచేసె । ఘనుఁడ, నారథముఁ గ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కఁదగునె!
ఈ యవమాన మిట్లేల చేసితివి? । పాయక నాప్రతాపం బెన్నఁడింక?

---
1. తేజంబు తెరఁ. 2. రాజమిసా. (మూ)

నలినాక్ష, నీవని నమ్మినచోటఁ । గొలఁదిగాఁ బగవానిఁ గూడితి." యనిన
శ్రీకృష్ణుఁ డప్పుడా జిష్ణునిఁజూచి: । "యోక్రీడి, యిట్లాడ నుచితమె నీకు?
నన్నేలదూఱెదు? నాఁడు ఖాండవము । నున్నతి నీవగ్ని కొప్పించు చోటఁ
బామొక్కటందుండి పాఱిపోఁజూచి । కామించి తల్లిఁ దోఁకను గఱిపించి
వినువీధికెగసిన, వెస నీవు దాని । తనరు పుచ్ఛముఁద్రుంపఁ దల్లితోనడఁగియు
విను మగ్నిఁబడి కాల, వెసనది పోయి । మొనసి రాధేయుసమ్ముఖమున నిలిచి,
"జాడ నీకెన్నఁడు సంగరమబ్బు । నాఁడు నన్ దొడుగుదు నాడెంబుగాఁగ.
అర్జును బట్టి నే నాహవక్షోణి । నిర్జించి భర్జించి నీపగదీర్తు.
నాపగ యెట్లన్న నాతల్లి నగ్ని । లోపలఁ జంపె నుల్లోకంబు లెఱుఁగ."
అని చెప్పఁ బూజించి యప్పాఁపరమ్ముఁ । దనర నిగ్గాళ్లను దాచుక యుండె.
నీమీఁది కినుకనై నేఁ డమ్మహాస్త్ర । మామీఁద నెంతయు నిటఁ బ్రయోగించె.
చెలఁగి యవ్విధమునఁ జేయఁగాఁ గాక । పొలియింప కూరకే పోవునెయదియు!
ఇనుమాఱు లీబాణమేయంగరాదు । ఎనయంగ నే నిశ్చయించితిఁ జుమ్ము.
అటుగాన మనమున నాందోళ ముడిగి । యటమీఁది రాచకార్యము చూచుకొనుము."
అని చెప్పుచున్నంత [1] నమ్మెయిఁ బాము । తనపూఁవు దప్పిన [2] దర్పించి యంత
గ్రక్కున మంటలు గ్రక్కుచు వచ్చి । యక్కడ నక్కర్ణు నప్పుడిట్లనియె :
"కొసర కివ్విధ మెఱుంగుదొ లేదొ నీవు । బిసరుహాక్షుండింత సెఱ పెట్టినాఁడు.
కొండమోపరి గొల్ల[3]కొమ్మల వలువ । దండి ముచ్చిలు నట్టి నడఁబాటుకాఁడు;
బూమెలబయకాఁడు పూతనాదులను । దామెన కట్లుగా దండించు నతఁడు;
నాకులస్వామియే నలిఁదనకన్న । లోకడ నైనట్టి యమ్మహాత్మునను
ఇట్టియెల్లారులు నెఱుఁగ [4] నేఁటేటఁ । బట్టిడి [5] దెఱుఁగంగఁ బడును గావునను
అవగఁజేసి తానటు చేసెఁగాక; । యీ పాటి చేసెడి దెఱుఁగ లేనైతి.
ఎఱిఁగితే పాతాళ మిట మాదిగాదె! । ఎఱిఁగింప నంతఁ బోనిత్తురె వారు!
చలపాది యితఁ డెడసంగరమయ్యెఁ । దలకొని తనవిధిఁ దాన పోయెడిని.
కావున నిపుడేమిగాదు రాధేయ! । అవిరించియు హరిహరులడ్డపడినఁ
దతభంగి నారసాతలము శీఘ్రమున । బ్రతిమాలి చొచ్చినఁ బొఱిపోయినను

---

1. నమ్మహాపాము. 2. తప్పించెతప్పి. 3. కొమ్మలలువలు. 4. నేఁడింట. 5. దెగగ నదుగుచు గావున. (మూ)

జిష్ణుని బట్టి నేఁ జెనకి రౌద్రమునఁ । దృష్ణవాయఁగ వానిఁ దివిఱి ఖండింతు.
నీఁక నొసఁగూఱు నీయిచ్చ నుప్పొంగి । తుకతుక యుడికి సత్తుగ నీదువింటఁ
దొడుగుము రాధేయ! తొడుగు వేవేగఁ; । దొడిగినఁ ద్రుంతు నెందులకుఁ బోసీన."
అనవుడు రాధేయుఁడసని కిట్లనియె, । చనవుగఁ దా సత్యసంధుండుఁ గానఁ:
"దల్లితో నాడిన తగవు ప్రతిజ్ఞ । చెల్లింతుఁగాక యేఁజెనఁటి మూర్ఖుఁడనె!
కయ్యంబులో భీముఁ గావనా నిన్న ? । గయ్యాళి నకులునిఁ గావనా పట్టి ?
వారిఁ గాచినరీతి వరుసనా క్రీడి । నారయఁ గాతుగా కటుగాక నేఁడు
మఱి దివ్య శస్త్రముల్ మహినెన్ని లేవు! । అఱిముఱి సాక్షివై చూచుచుండుము.
కర్ణుఁడయ్యెడిఁ గాని కవ్వడయ్యెడిని । నిర్ణయంబిది గాని నే నేమి యెఱుఁగ."
అనుచోట శల్యుఁడు నుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ । గనలి రౌద్రంబునఁ గర్ణుకిట్లనియె:
"పనిలేని వట్టి దబ్బరలు మీనాడు । పెనకువ వెన్నతోఁ బెట్టిగ నీకు.
సకల లోకారాధ్య చరణుఁడీశ్వరుఁడు । తకబిక పందియై తరమిడి తాఁకి
విలువిద్యఁ బోరాడ, వీఁకజోడాడి । శిలలు పల్మఱు ఱువ్వి చెలరేఁగి క్రొవ్వి
విల్లుత్రిప్పుచుఁ బోయి వెసఁగొట్టి యతని । గుల్లల తిత్తిగాఁ గూలంగఁ ద్రోచి
మెట్టిపట్టుక శివుమెప్పించి యపుడు । నట్టించి పాశుపతం బొప్పఁబడసి
యింద్రలోకమునకు నేఁగి పెక్కస్త్రము । లింద్రునిచేఁ గాంచి యిల మించినట్టి
జిష్ణుని నీవె గెల్చెడివాఁడ వకట! । యుష్ణము లీమాటలుడుగ వెన్నఁటికి;
చేతగాఁబోదు; ఈ చెనఁటిమాటలకుఁ । గాతరంబున నొడిగట్టితి." వనుచుఁ
గర్ణకఠోర వాక్యంబులు నపుడు । గర్ణచిత్తము నీఱుగాఁ జేయుటయును
ఆ సూతసంభవుఁడలిగి యెంతయును । ఈసున శల్యుతో నిట్లని పలికె:
"ఏమిటికి శల్య, యింతేసిమాట? । లామేటి కాసూటి నా కిరీటికిని
ఉడురాజధరుఁడోడె నోడె నటంచుఁ । గడిఁది సారెకుఁ జెప్పి కాఱులాడెదవు.
అతఁడోడినట్టు లేనఁటె యోడునాఁడ! । జతనమై నాసాహసం బిదె చూడు."
మని పది యమ్ముల నచ్యుతు నేసి । యనిమిషేశ్వరపుత్త్రు నాఱింట నొంచి
మఱియును బైకైకొన మార్గణంబులను । అఱిముఱి నేసి కోయగా యార్చుటయును,
అమరేంద్రసూనుండు నలిగి పైకైకొన । నమధిక శస్త్రముల్ చాలంగ నేసె.
ఏసినఁ గోపించి యినజుఁడవ్వేళ । భాసురంబై నట్టి బహుశరంబులను
నరునిపైఁ గురిసిన నరుఁడవి ద్రుంచి । దొరకొని పదియేడు తూపుల నేసి

నెత్తురు పైనొల్క నిగిడి యార్చుటయు । నత్తుంగతేజోమయుండు కర్ణుండు
వనచరధ్వజ మిరువది బాణములను । వెనుకొని కృష్ణుని విశిఖ వింశతిని
ఘనతర బాణాష్టకమున నర్జునుని । ననయంబు రెంటు వేలమ్ముల రథము
ధవళవాహములపై దశవిశిఖములఁ । దివిరి లోకంబులు దిగులొంద నేసె.
ఏసిన నవి ద్రుంచి యింద్రనందనుఁడు । భాసురకలిత వాక్ప్రౌఢి నిట్లనియె:
"వినుము రాధేయ, నీ విక్రమస్ఫురణ । గొనకొని కౌరవకుల మెల్ల నెఱుఁగు.
రారాజు ఘోషయాత్రకు వచ్చి మున్ను । ఏరీతి విడివడె నెఱుఁగవా నీవు?
వరుస ద్రౌపది స్వయంవరమున నీవు । నెఱయ నిన్నేలిన యేలికతోడ (?)
నేపాటు వడితివో యెఱుఁగవే యకట! । పాపాత్మ, నీకేటి బంటుపంతంబు!
విరటుని ప్రోలున వెస నాలఁ బట్టి । చిరమతి [1]నీవేమిచేసితి నాఁడు?
నీయేలికయు నీవు నెఱయ దుర్బుద్ధి । నాయెఁ బొమ్మన్నట్టులగునె రణంబు!
రట్టడి మమ్ము ఘోరపు రణభూమి । నట్టె త్రోచినయట్టులగునె రణంబు!
కపటజూదంబునఁ గలరాజ్యమెల్ల । నపహరించినయట్టులగునె రణంబు!
ఇంతి ద్రౌపదిఁ బట్టి యీడ్పించినట్టి । యంతరంగంబులట్లగునె రణంబు!
ఏపాటి రణమంచు నిట వచ్చినాఁడ । వేపోటుబంటవై యిపుడు రాధేయ!
నీవోడిపాఱిన నెలవు లెన్నెన్ని । వావిరి నెన్నఁగోవలదె సూతజుఁడ!
ఉత్తమక్షత్త్రి కులోదితు నాకు । నెత్తెఱంగున నైన నీవీడు గావు.
అయ్యెనఁ గాని ఘోరాజిమధ్యమునఁ । జెయ్యార నీవు చేసిన చేఁతలకును
జంపకమాన నా శరపరంపరల; । తెంపునఁ [2]బాఱక ధీరత నిలుము."
అనవుడుఁ గర్ణుఁ "డహో! మేలు మేలు! । వెనుకొని నిన్ను నీవే పొగడితివి.
ఇతరులు గొనియాడ నెసఁగుట గాక । హితబుద్ధి నీకిది యిస్సిరో తగునె!
భువనైకధీరతఁ బొగడొంది నట్టి । రవిజుండ నన్ను నెఱుంగరా జనులు!
నీవేమి చెప్పెదు నిలునిలు." మనుచు । నావేళ భానుజుఁ డస్త్రాద్రిమీఁద
విలసిల్లు సూర్యుఁడువెలుఁగుచందమున । నెలమితోడుతఁ గర్ణుఁడెంతయు మించి
జలజల క్రీడిపై శరవృష్టిఁగురిసి । పొలివోని కడిమిమైఁ బోరుచునుండి
పార్థుఁడెక్కిన తేరి బండి కండ్లనుఱు । పార్థివ, నేలలోపలఁ గ్రుంగ నేసె.
ఏసిన మునికోల నిలఁబాఱవైచి । యానరోజాక్షుఁడొయ్యన దిగ్గనఁజికి

1. నీవాపు. 2. నాచార్య కథితనిలువు (మూ)

యమృతంబు గొఱకునై యఖిలదేవతలు । రమణ మందరము వారాశి వైవంగ
నాధారహీనమై యయ్యది గ్రుంగ । బోధించి యెత్తిన పుణ్యుఁడు గాన
సత్తేరు నేలలో నటు క్రుంగిపోవ । నెత్తె గోవర్ధన మెత్తిన ఘనుఁడు.
ఆసమయంబున నర్కనందనుఁడు । మోసపోయితి విధి మొగి నింతచేసె ;
ధర్మంబులేని యధర్మ చిత్తులకు । ధర్మంబు ... ...
(పావనమూర్తి యా) పద్మనాభుండు । సావధానత వీరి సరస నుండంగఁ
గౌరవులకు నెద్ది ఘనరాజ్యలక్ష్మి ! । ఊరక మానదు ఉడివోనియాస ;
భార్గవాస్త్రంబులపస తప్పఁ దొడఁగె ; । దోర్గర్వ మెంతయుఁ దూలుచున్నదియు ;
మహి నాజి యర్జునమయమైన దిపుడు;।అహహా యెక్కడఁ జొత్తునక్కటా !'' యనుచు
నున్నచో, రవిమండలోపరివీధి । నున్నతి యొకవాక్య మొగి వినఁబడియె :
"రాజకులాచార రక్షకుఁడైన । రాజన్యుఁడగు పాండురాజాగ్రమహిషి
కుంతికి నాయంశకును నీవు వొడమి । పంతపు సూతసంభవుఁడన మించి
యుత్తమ క్షత్త్రికులోచితమైన । యుత్తమవంశంబు నొగిఁ జారఁబుచ్చి
కౌరవేశునకు నెక్కటి బంటువోలె । వారి సేవలు చేసి వడిఁ దిట్టు రట్టు
[1] గుడిచి యపఖ్యాతిఁ గుక్షి నేపెంచి । కొడిమె సత్కీర్తులకును బాసితీవు.
పగయును మైత్రియు బంధుకార్యంబుఁ । దగువారితోఁడఁ గదా చేయుటొప్పు.
ధర్మంబుతోడుగాఁ దనరినయట్టి । ధర్మజాతుని సహోదరులతోడుతను
బోరితి విన్నాళ్లుఁ బోరి నింకఁ జాలు । వారక నాలోన వసియింప రమ్మ."
అని పద్మబాంధవుఁ డానతిచ్చినను । విని కర్ణుఁడెంతయు విస్మయంబంది
యర్జును గెల్పు నయ్యెడఁ దనచావు(?) । నూర్జితంబుగఁ గని యుల్లంబులోన
'నట్టుదాఁ జెలసినట్లయ్యెడిఁ గాని । గట్టిగా నర్జును ఖండింతు' ననుచు
బ్రహ్మాస్త్రమప్పుడు పటువార్వియందు । బ్రహ్మాదులదరఁ దప్పక కూర్చువేళ
శల్యుఁ "డహహాయేల సంభ్రమించెద ! న । తుల్యతేజుఁడు క్రీడి తొడర నీవశమె !
ఏయకు మేయకు మేసితివేని । పాయక సూతసంభవ, సిగ్గుగాదె !"
అనుచుఁ గర్ణకఠోరమగు మాటలాడ । ఘనత బ్రహ్మాస్త్ర మక్కర్ణుఁ డేసినను
అతఁడును బ్రహ్మాస్త్ర మట్లేయుటయును । జతురత నవిరెండు శాంతంబులయ్యె.
అపుడు వాసవి ప్రళయాంతకు పగిది । నిపుణుఁ డాతని తేరు నెఱిఁ గ్రుంగనేసె;

1. గుడిచియుఁ బ్ర. (మూ)

ఏసినఁ గర్ణుండు నిలుకున దాఁటి । వేసరినరుఁ జూచి వినశతఁ బలికె:
"ఇత్తేరి రథచక్రమిలఁ గ్రుంగఁబడియె ; । నెత్తెద నందాఁక నేయక యుండు.
పోరి రథస్థుండవై పోరెద వీవు ; । ఇరవేది భూమిపై నేనున్నవాఁడ.
ఈయెడఁ దగవుగాదిట్లేయుటయును ; । పోయిన నిన్నేల పోనిత్తు నేను!
చేకావు మించుక సేపు నిక్కముగ ; । నీకడ రథచక్ర మెత్తంగ వలయు.
చెనకువ రణపాడి చెప్పితిఁ గాని । విను నీకు హారికిని వెఱచుటఁగాదు."
అనవిని యచ్యుతుఁడతని కిట్లనియె : । "ఎనయంగ నీధర్మ మేమిచెప్పెదవు?
నీవు మున్నుగఁ గాదె నెఱినభిమన్యు । భావించి చంపి పాపము గట్టుకొంటి.
పోరి రథస్థుండవై పోరుచు నీవు । ... ...
ఆజినొచ్చిన భీము నట్లుండ నీక । యేజాతి సేయు నీవిటు సేయుసేఁత?
నీవేటి రణధర్మ నీతు లెంచెదవు? । నీవు మీఁదటిపాటు నెఱిఁ జూచుకొనుము.
విడిచిరి మగలింక వేఱొక్క మగనిఁ । దడవి పొమ్మనవె మది దయయింత లేక?
కౌరవదాసు లీ కౌంతేయు లనుచు । ... ...
ఊఱక రారాజు నుండంగ నీక । యూరయ వెఱ్ఱాట లాడింపవైతె!
అడవికేఁగిన వారి ననదలఁ జేసి । కడపటఁ గురుసేనఁ గదలింపవైతె!
అదిగాకయును దేవుఁడనక నన్నెన్ని । యదటున వక్రోక్తులాడవా కర్ణ!
అలనాఁడు సంధికి నట వచ్చుచోటఁ । దలఁచి నన్ బట్టంగఁ దార్కొంటి గాదె!
వినుము నీకపటంబు వెస నెంచ కేను । జనవుతో నాకరహస్యంబు చెప్పినను
ఆక్రీడిఁ జంపెదననుచు నాతోడ । వాక్రుచ్చి యాడినవాఁడవు గావె!
నీ వాడుమాటలు నీదుర్గుణములు । నీవికృతంబులు నీవట్టిపోటు
నీ కండగర్వంబు నీగబ్బు నుబ్బు । నీ కీడుసేఁతయు నేనె తీర్చెదను;
ఎక్కడఁ బోయెద వెందుఁ జొచ్చెదవు! । దిక్కెవ్వరిట నీకుఁ దివిరి లోకముల!
అలనాఁడు ధర్మజుఁ డానతి మాకు । నొలసి యీకున్న నిట్లుంటిమి గాని
నీవనఁగా నెంత! నిన్నేలురాజు । భావింపఁగా నెంత! పాండవేయులకు.
ఇల నధర్మముకుల్కి యీ ధర్మరాజు । బలువిడి నింతేసి పనులు గావించె.
చలమేది నీవెంత సన్నాహపడినఁ । బొలియింప కిట రిత్తపోవునె నరుఁడు!
ఇలఁ బాపములకెల్ల నెడము రారాజు । కలసేఁతలకునెల్లఁ గర్తవు నీవు.
మలసి నీవిట నాఁటిమాటలు మఱచి । మెలమి నీ రణపాడి యేలచెప్పెదవు?"

అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడువాక్యములు । విని నరుండును గోపవివశాత్ముఁ డగుచు
రథమెత్తె నెడమీఁక రాధేయుమీఁదఁ । బృథుతరాస్త్రంబులు పెల్లుగాఁ గురిసి
సారథి రథరథ్య చయములన్నిటిని । వేఱు వేఱన ద్రుంచి భీమాస్త్ర మొకట
విలు ద్రుంచివైచిన వేగనర్కజుఁడు । వలనొప్పఁ బలకయు వాలును గొనుచుఁ
గదియుచో నదియును ఖండించివైవ । గదయూఁచివైచె నగ్గదయును ద్రుంచె.
త్రుంచిన నొకశక్తి తోడ్తోన వైవఁ । ద్రుంచె నాశక్తి, నింద్రుఁడు మెచ్చిపొగడ.
తోరంపు రెండుచేతులను రెండీటె । లారయఁ గైకొని యదె చూడుమనుచు
వేసిన, నవి నాల్గు ప్రేటులఁ దునిమి । వాసి వజ్రాంగి నుర్వరఁ బడనేసె.
ఏసినఁ గోపించి యిట్టట్టు నొక । యా సవ్యసాచిపై నర్కజుఁ డపుడు
శూలంబు ద్రిప్పుచు శూలి చందమున । నాలమ్ములోపల హరిఱొమ్ము వొడిచె.
పొడిచిన నెత్తురుప్పొంగి దైవాఱ । సుడి వడుచున్న నర్జునుఁడు రోషించి,
"ఔరౌరి రాధేయ, లోకోన్నతుఁ బొడిచి । క్రూరదోషంబు గైకొన్న నీవెంత ?
చూడుమా దోషంబు చుట్టుముట్టఁగను । వేడుక నినుబట్టి విదళింతు." ననుచు

అర్జునుఁడు ఘోరశర ప్రయోగ మొనర్చి కర్ణుని మడియించుట

భూనభోభాగ దిగ్భువనంబు లెల్లఁ । బూని కంపింప నంబుధులు ఘూర్ణిల్ల
రౌద్రాస్త్ర మరిఁబోసి రమణమైఁ గాల । రుద్రుని కైవడి రోషంబు నొంది :
"మాయన్న ధర్మజ మండలేశ్వరుఁడు । ఆయతంబైన ధర్మాత్ముఁడౌనేని,
అలిలేని హరికృప యటఁ గల్గెనేని, । తెఱవ పాంచాలి పతివ్రతయేని,
వెస నేను భువనైక వీరుఁడనేని । మసలక కర్ణుని మస్తకంబిపుడు
త్రెంతుగా." కని తన దృష్టి గీల్కొలిపి । పంతంబు మీఱఁగఁ బైకొని యేసె.
ఏసిన బ్రహ్మాండ మిలయును మిన్ను । మోసిన మంటలు మొగి మండుకొనుచు
ధారుణి వణఁక దిక్తటము లల్లాడ । ఘోరాస్త్ర వితతుల కోటు లీనుచును,
ప్రళయ కాలమునాఁటి భానుబింబముల । వెలసిన వేఁడిమి వెదఁజల్లుకొనుచు,
దిగిభంబు లూటాడ దిక్కులల్లాడ । నిగిడి కౌరవసేన నీఱు సేయుచును
వచ్చుచో శల్యుండు వడి నదిచూచి, । "మెచ్చుటఁ గర్ణ, నీకేది ది" కనఁగఁ,
బదివేల పిడుగుల పగిది మ్రోయుచును । అదనుగా బ్రహ్మాండమంతయుఁ బగుల

నెలకొని చనుదెంచి నిర్ఘోష ఘోష । ములు పర్వ రాజముఖ్యులు బెదరంగ
వచ్చి కర్ణునితల వడిఁ ద్రుంచివైచె । నిచ్చ నాదివ్యాస్త్ర మెలమి దీపింప.
అన్నఁ జంపిన దోష మది వాయుటకును । వెన్నుని మఱుఁగు తావెసఁ జొచ్చెననఁగ
మగిడి యేతెంచి యమ్మహిత తూణీర । యుగళంబు చొచ్చి తానున్నచో, నంత
శతయోజ నాయత సప్తార్చిరాశి । యతులితమై పేర్చునట్టుగా రవిజు
తేజంబు సూర్యుని తేజంబు నందు । రాజులెల్లను జూడ రమణమైఁ గలిసె;
పవిపాణిచేఁ బడ్డ పర్వతాకృతిని । రవిజుఁడు గూలె సర్వంసహాస్థలిని.
అవుడేమి చెప్ప నీయాత్మసంభవుఁడు । విపులమీఁదను బడి వెస మూర్ఛనొందె.
అప్పుడు దేవదత్తా భీలరవము । లొప్పార మ్రోయించె నొగి నింద్రసుతుఁడు.
సుతుని చావునకును సూర్యుఁడవ్వేళ । వితతమై రేవాడ విచ్చెసె ననఁగఁ
బశ్చిమవార్ధిలోపలఁ గ్రుంకె నంత. । దుశ్చరితులు కురుద్రోహులు ... ...
... ... । ... ...
దేవదుందుభులును దివ్యగానములు । పూవులవానలు పొందుగాఁగురిసె.
ఆవేళ శల్యుఁ డత్యాదరంబునను । వావిరిఁ గౌరవ వల్లభు కనియె:
"కర్ణార్జునుల రణక్రమ ... ... । ... ...
... ... । అరయ దైవసహాయంబు లేక
ఎగవకు నొగులకు వారినిబట్టి । తెగ వ్రేయువాఁడను దీప్రబాణముల,
అనఘ, సంధ్యాకాల మగుచునున్నదియుఁ । బనివడి మనసేన పాఱంగఁదొడఁగె.
... ... । ... ... మైసయదియు.
ఈపాటి శిబిరంబు కేఁగుట మేలు । రేపాడి వత్తము [1]రిపుల మోదంగ."
అని సిశాసమయంబునందు వేతిరిగి । చనిరి పాళెములకు జ(ననాథతిలక !)
... ... । ... ... తాత్మఁ దానయ్యె.
కౌంతేయు లప్పుడు గగనంబు చిరుఁగ । నంత నార్పుల వచ్చునపుడు కృష్ణుండు:
"అర్జున, నిను బోలునట్టి వీరుండు । పర్జన్య సభయం ... ...
... ... । ... . ముకే నృపులీడువారు.

1. రిపుమీఁదంగ (మూ)

ధర్మసహాయకత్వంబున మెలఁగు । ధర్మజుఁ బోలరే ధరణినాయకులు.
చెలఁగి మీరిఁక శత్రుశేషంబు చంపి । చలపాది రారాజు ... .
... ... । ... ... ంచు."
అని కొనియాడుచు నల్లన వచ్చి । తనరంగ ధర్మనందనుఁ బొడగాంచి
మఱఁదులుఁ దానును మహి జాఁగి మ్రొక్కి । నెఱయ నిట్లనిపల్కె నీరజాక్షుండు :
"రా ... ... । ... ...
... ... చ్చిన నఖిలకౌరవులు । నీతలఁ దెగిరని నీమది సిలువు."
అన వినిధర్మజుఁ డంభోరుహాక్షుఁ । గనుఁగొని పల్కె వేడ్కలు ముమ్మడింప :
... ... । ... ...
... ... అరుదె యోభువనైకవంద్య! । ఏచాయ భానుజుఁ డిలనీల్గెఁ గాక.
వలనొప్ప నామది వగపెల్లఁబాసె । నెలకొని కంటికి నిద్దురవచ్చు.
ఈయుద్ధభూమిఁ దాసీక్షిం ... । ... ...
... ... । ... తర కరదీపికాసహస్రములు
వెలుఁగంగ లీలతో వేవేగవచ్చి । కలిత సంతోష మగ్గలికమై చెలఁగఁ
గర్ణుని శిరమును గాత్రంబుఁ జూచి । వర్ణించి మిక్కిలి వా ... ...
... ... । ... ...
కర్ణసాగరమును గడచితి మనుచు । నర్ణవగంభీరుఁ డటఁ బాళ్లమునకుఁ
జనుదెంచి నవ్వేళ సకలయోధులను । గొనకొని యొప్పి నోకురువం ... ...
... ... । ... ... విఖలేక
వెల వెలనై చాల ... ... భావమున । నలవడ ననియెఁ గృపాచార్యుతోడ :
"ఆచార్యవర్య, నా యనుజుండు కూలె; । భూచక్రమునఁ గర్ణు పోఁడి ... ...
... ... । ... ... కదనంబునకును
నల నిందు సేనాధినాథునిఁ గాఁగ । నెలమిఁ జేయఁగ నర్హుఁ డిందెవ్వఁడనిన
"శల్యుఁడు నీకుండఁ జంచలంబేల? । తుల్యతేజోనిధితో నెదురి ... ...
... ... । ... ... రెడు."
అనినఁ గౌరవనాథుఁ డానిశివేళఁ । జెనసి శల్యుని నభిషేకంబు చేసి
ప్రబలంబులగు సార్వభౌమ చిహ్నములు । నిబిడంబుగా నిచ్చి నృపులు మోదింప
... ... । ... ...

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
నరహ ... ... । ... ...
... ... రూప, ఆద్యంతరహిత, । మణివక్షు, కేశవ, మాధవ, శార్ఙ్గ
ఘనమాని హృద్గేహకలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పద పద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర పర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నేనవది.

శల్యపర్వము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ రమణీశ, పూరితకృపావేశ, । భూరి పరంధామ, పూజితనామ,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె :
విను జనమేజయ, విఖ్యాతుఁడైన । ఘనుని కర్ణునిపాటుఁ గని కౌరవుండు
చిడిముడిపాటున శిబిరంబు కడకుఁ । దొడరి కొంచెపు మూఁకతోడ నేతెంచి
యారాత్రి శల్యుని నధిపతిఁ జేసి । భారతంబైనట్టి బవరంబునకును
బన్ని యేతెంచినఁ, బాండవ నృపులు । మిన్నంది యుబ్బున మెఱసి పోరాడ
సరవి దేవతలాకసమునఁ గీర్తింపఁ । గర మొప్ప మధ్యాహ్నకాలంబునందు
సమవర్తిసుతుచేత శల్యుఁడాదిగను । సమరోర్వి బాంధవ సత్పుత్రమిత్ర
బలములు హతమైనఁ, బరఁగ రారాజు । మలసిన భీతితో మానంబు విడిచి
మందుచు నొక మహామడుఁగులోఁ జొచ్చి । యుండినఁ బాండవులొగి నది యెఱిఁగి
చుఱుకుమాటలు యమసూనుఁ డాడుటయుఁ । గఱకఱి నమ్మహాగదగొని వెడలి
గాలికొడుకుతోడఁ గయ్యంబు చేసి । కూలెఁ బద్మాప్తుండు గ్రుంకు నత్తఱిని.
రజనీముఖంబున రారాజునాజ్ఞ । నిజమతిఁ గైకొని నెఱి ద్రోణసుతుఁడు
చని ద్రౌపదేయ ధృష్టద్యుమ్న ముఖ్య । జనవల్లభులనెల్లఁ జంపిన యంత
సంజయుఁ డది యాత్మఁ జయ్యన నెఱిఁగి । సంజాతమూర్ఛుఁడై చాలదుఃఖించి
పఱతెంచి ధృతరాష్ట్రుపదముల కెఱఁగి । నెఱయఁ గన్నీరొల్క నిట్లని పలికె:
" జననాథ, శల్యుండు సమసె; సౌబలుఁడు । ననిఁద్రుంగె; మృతుఁడయ్యె నయ్యులూకుండు;
తలఁకి కాంభోజ శతానీకు లవనిఁ । బొలిసిరి; రాధేయుపుత్త్రులు పడిరి.
పొప్పిరి(?) వడముడి పూర్వప్రతిజ్ఞ । తప్పకుండఁగ గదాదండంబు నంది
వెస రెండుతొడలును విఱుగఁ గొట్టుటయు । వసుధపైఁ గురురాజు వ్రాలె నూపణఁగి.
పాండవులేవురుఁ బద్మనాభుండుఁ । జండపరాక్రమ సాత్యకి మొదలు
వారందు నేడ్వురు, వసుధేశ, నీదు । కూరిమితనయుండు గుణి యుయుత్సుండు
కృపుఁడు నశ్వత్థామ కృతవర్మ మొదలు । విపరీతగతి నిట్టి వీరలు దక్క-
సారిది నష్టాదశాక్షౌహిణీ బలము । వెరవారఁ గూలిరి వీరు వా రనక.

నీకతంబునఁ జేసి నెఱి నింతలేపి । భీకరకృతులయ్యెఁ బేర్చి భూపాల!”
అని విన్నవించిన నాంబికేయుండు । తనదేవియును దాను దగవిదురుండుఁ
గోడండ్రు నాదిగాఁ గుంభినిఁ ద్రెళ్లి । చూడ నొక్కట మూర్ఛఁ [1] జొచ్చి వే తెలిసి
పొదలుశోకాగ్నులఁ [2] బొగుల నయ్యెడను । విదురు నుద్దేశించి విభుఁడొయ్యఁ బలికె:
“తమ్ముఁడ, నాకు నే దరి గలదింక! । నిమ్ములఁ బుత్త్ర విహీనుండ నైతి.
కడపట నీఁక నేడుగడయును నాకు । నెడపక నీవెకా కెవ్వరున్నారు?
విదుర, నీబుద్ధులు విననేరనైతి; । విదితమై నావిధి విననేలయిచ్చు?”
అనుచు మూర్ఛితుఁడైన నవనీశునకును । జనవొప్ప శైత్యోపచారముల్ సేయ
సేదదేరించుక క్షితిపాలకుండు । నాదటఁ గూర్చుండి యసురుసు రనుచుఁ
గడవలోపలనున్న కాలోరగంబు । వడువున నిశ్శ్వాస వదనంబుతోడఁ
బలుకు డగ్గుత్తికపడి యూఱకున్నఁ, । గలఁగి గాంధారియుఁ గలబంధుజనులు
నొక్కట శోకింప నొగి నాంబికేయుఁ । డొక్కింత విదురున కొప్ప నిట్లనియె:
“విదుర, నీ వదినెను వెలయంగ మఱియుఁ । బిదపఁ దక్కిన బంధుబృందంబు సతుల
నూఱార్చి లోనికి నొగినంపు.” మనిన । నారీతి బుద్ధిగా నతఁడు చెప్పటయు,
విని వారు శోకాబ్ధి వీచులమునిఁగి । వనరుచుఁ జనిరి నివాసంబులకును.
చనినపిమ్మట నంత జననాథవరుఁడు । తనపుత్త్రురారాజుఁ దలఁచి యిట్లనియె:
“అనఘ! దుర్యోధన! యాహవశూర! । ననుఁగన్నతండ్రి! యున్నతభుజాటోప!
నావంశవర్ధన! నాపట్టుఁగొమ్మ! । హా! వనజారి కులాన్వయ తిలక!
మీతల్లి గాంధారి మేదినిఁ బొరల । నే తెంచి యూఱార్ప వేటికిఁ బుత్త్ర!
సుతవియోగంబునఁ జూర్ణమానన్ను । చితమతిఁ గౌఁగిటఁ జేర్పంగఁ దగదె!
ఎల్లరు చెప్పిన హితవులు వినక । త్రుళ్లుచుఁ బాండవాదులనెల్ల గెలిచి
యొలమి భూచక్రంబు నేలుదు ననుచుఁ । బలుమాఱునాడిన పంతమెందణఁగె!
‘గురుఁడు గాంగేయుండు గురుతనూభవుఁడు । గిరిధైర్యుఁడైనట్టి కృపుఁడుఁ గర్ణుండుఁ
గలుగ నాకెనుప లోకంబుల నెవ్వ । రలవొప్ప’ ననుమాట లవియెందుఁబోయె!
అల నర నారాయణాఖ్యులతోడఁ । గలహించి బ్రతుకంగఁ గలరె దేవతలు!
దుర్గుణంబున గురుద్రోహంబు చేసి । దోర్గర్వమున నాజిద్రుంగఁ బాలైతి.
కలిమి శ్రీహరికృప గలుగు పాండవులఁ । బొలియింతునని పోయి పొలిసితే తండ్రి!

---

1. జొనిపి. 2. బొదలుచు. (మూ)

తిరముగా దేవనదీ తనూభవుని । వర శరగురు బాంధవాదుల నెల్ల
వెరవార నొక్కొకవిధమునఁ బట్టి । దురమునఁ జంపిరి దోర్గర్వమెసఁగ.
కర్ణుఁడంతటియోధు కడఁగి యేమయ్యె! । నిర్ణయమతి మద్రనృపతి యెట్లయ్యె!
అన్నియు శకునిమాయలు చుట్టుముట్టి । కొన్నను గడపటఁ గురువంశమణఁగె.
ఆ సమీరాత్మజు నాగ్రహంబునను । నీ సహోదరులెల్ల నేఁడెందుఁ జనిరి?
తోడలు తుత్తునుకలై దురములో వ్రాలు । నెడ నివ్వసుంధర నెవ్వఁడున్నాఁడు!”
అని సంజయునిఁ జూచి, “యకట! నేమున్న । ననువారఁ జేసిన దనుభవించితిని!
ఎవ్వారు నామాటలింకఁ బాలింతు! । రెవ్వారు నిందింప కేలమానుదురు!
ముదిసి ముప్పున నాకు మున్నుదైవంబు । వదలక యీగతివ్రాసె ఫాలమున.
సమ్మతింపని నాకు సకలంబుఁ జెప్పు । తమ్మునిమాటలు తలకూడె నేఁడు.
ఇన్నియు నేటికి నదియీశ్వరాజ్ఞ । క్రన్నన నాకింకఁ గడవంగ వశమె!
సూతసంభవ, రణక్షోణిలోపలను । ఆతతంబుగ శల్యునణఁచె నేయోధు?
కురువీరు లేరీతిఁ గుంభినిఁ బడిరి? । ధరణి రారాజెట్లు తఱలక కూలె?
శకుని మాయలపోతు చచ్చుటేలాగు? । వికలులై రాజు లేవిధిఁ బడిరందు?
ఇల మనవారెవ్వ రీల్గక నిలిచి? । రలవి వారెంద ఱీయువని నున్నారు?
కనుఁగొంటివా రణక్రమమెల్లఁ దెలియ? । వినిపింపు సంజయా, వివరంబుగాఁగ.”
అనవుడు సంజయుఁ డారాజుఁ జూచి: । “యనఘాత్మ, రాధేయుఁ డణఁగినపిదప
రారాజు మిగులఁ బరాజితుఁ డగుచుఁ । గ్రూరుఁడై వగఁబొంది కోపంబుతోడ
రయమునఁ దనమందిరము చేరవెఱచి । భయమున నొకపెద్ద బయటను నిలిచి
హతశేషులగువారి నటఁ గూడుకొనుచు । క్షితినాథుఁ డెంతయుఁ జింతించునపుడు,
మనసున దయపుట్టి మహిమ దీపింప । జననాథునకుఁ గృపాచార్యుఁ డిట్లనియె:

కృపాచార్యుఁడు దుర్యోధనునకు హితోపదేశము సేయుట

“ఓటమి గెలుపును నుర్వీశ్వరులకు । నేటికిఁ జింతింప నెప్పుడుఁ గలుగు.
తొల్లింటిరాజులు దోర్బలక్రీడ । యెల్లగాఁ బోగిరి యిహపరంబులకుఁ
గీర్తియుఁ బుణ్యంబుఁ బ్రియతోడఁ గోరి; । కర్తవ్య మిట్టిది క్షత్రియులకును;
ఓ యవనీశ్వర, యొకటిచెప్పెదను । జేయుము; కూడదేఁ జేయకమాను.
గాంగేయ కలశజ కర్ణాదిరథులు । సంగరోద్దండులు చతురసాహసులు

పొలిసి పోయిరి పాండుపుత్త్రులచేత. । బలపరాక్రమ దైవబల శక్తి వారి
పాలఁ గల్గుట గానఁబడుచున్న దధిప! । ఏల పాండవులకు నిందిరావిభుఁడు
రేఖమై కంటికి ఱెప్పయుఁ బోలె । శేఖరంబుగఁ గాచి చేరియుండఁగను
ఈలోకమున గెల్వ నెవ్వరివశము? । బాలార్కతేజులఁ బాండునందనుల.
నాలుగు కొమ్ముల నాగంబురీతిఁ । జాలఁగఁ గురుసైన్య సరసిలోఁ జొచ్చి
క్రీడసల్పుచునుండుఁ గ్రీడియెంతయును; । వేడుక నదిగాక విను గజంబులను
జెండాడు హరివోలెఁ జెండుచున్నాఁడు; । పాండుసూనుండను పావకునకును
గమలనాభుండను గాడ్పు తాఁ గూడె; । వినుతుల నీఱు గావించుచున్నారు.
గురుఁడు నశ్వత్థామ కృతవర్మ శకుని । ధరణిఁ దక్కినయట్టి దండనాయకులు
నీవు నీతమ్ములు నీతనూభవులుఁ । గావఁగూడియు మూఁకగాఁగూడి పాఱఁ
జాటించి విజయుండు సైంధవుఁ దునిమె. । మాటేల కేవలమనుజుఁడే యతఁడు!
కన్నులారఁగ నీవు గనుఁగొనుచుండఁ । దిన్నగాఁ బదియేడుదివసంబు లయ్యె
చెక్కుచెమర్పక చేతీఁటవోవ । [1]నిక్కవైరులగెల్చు టెఱుఁగవా? నీవు.
పరికింప రవిలేని పగలింటిపగిది । నురువడి మనసైన్యమున్నది భూప!
ఈసేనఁ బరిమార్ప నింద్రసూనునకు । బాస సేసెదఁ దృణప్రాయంబు సుమ్ము.
[2]హరితమ్ముఁడును భీముఁ డటఁ గెలంకులను । అరయంగఁ దనకు సహాయుమై నడవఁ
గఱికుటర్జునుఁడను కాలోరగంబు । పఱతెంచి యిట మనప్రాణానిలంబు
దప్పిద్రావఁగ నీవె తవిలిచూచెదవు. । కప్పిన [3]కోపాగ్నిఁ గరువలిసుతుఁడు
తనదు భుజాబలదర్పంబుతోడఁ । జనఁ దీర్చుఁ గౌరవేశ్వర, నిన్నుఁ బట్టి.
ఇటుగాకమున్న వివేకచిత్తమున । ఘటనతోడుత సంధి గావించుకొనుము.
శరణన్నఁ జేకొను శమననందనుఁడు; । శరణన్న నీకునొచ్చెముగాదు వినుము. (?)
కౌరవాధీశ, యకారణంబైన । వైరంబుచేతను వడినొచ్చెఁ గులము.
కురుకులోత్తమ, దీర్ఘకోపి కవశ్య । మరణంబుగల్గు నంబంధియుక్తముగ.
తనయందు బలసత్త్వ [4]ధైర్యముల్ గలుగఁ । జను నాగ్రహింపంగ జనవర్యులకును.
పరులందుఁ దేజంబుపస గల్గెనేని । కరమర్థిమై సంధిగావించుటొప్పు.
తానుంట లోకత్రితయమును నుంచు; । తా నాశమునుబొందఁ దప్పు సర్వమును.
వలవదు వైరంబువర్జింపు మధిప! । పొలిసిమీఁదటఁగనఁబుణ్యంబు గలదె!

1. నింక. 2. మఱి. 3. శోకాగ్ని. 4. ధర్మంబు. (మూ)

శారీరమెత్తుట శాంతంబు వలయు ; । పాఱుకోపం బిహపర హాని గాదె!
సమవర్తిసూనుండు సత్కృపామూర్తి । రమణమై మీతండ్రిరాజ్యభాగంబు
నీకు నిక్కమ్ముగా నెమ్మితోనొసఁగు ; । చేకొనిదీనికై చింతింపవలదు.
గురులకుఁ బరిచర్య గోరికావించు ; । పరసుఁ డావుణ్యుఁ డజాతశత్రుండు ;
చాల నాతనితోడ సంధి గావింపు. । గాలిఁ బోవక బ్రదుకుఁ గౌరవకులము.
సిరివరునకు లెన్స చిత్తంబువచ్చు ; । కరువలిసుతుఁడును గాండీవి కవలు
శివమతిఁ గులహానిసేయంగ వెఱచి । యవనీశ, ధర్మజునాజ్ఞ నేయుదురు.
నెలకొని కురురాజ, నీకునై కాని । యలసి మాప్రాణరక్షార్థమైకాదు.
విదితమై నాబుద్ధి వేదోక్తయుక్తి, । ముద మొప్ప విన్నని మ్ముల సౌఖ్యమొదవు."
అనిగౌతముఁడు కౌరవాధీశ్వరునకు । మనుబుద్ధిచెప్పిన మదిఁ బట్ట కతఁడు
ఒకకొంత తడవూఱకుండియు మఱియు । వికలచిత్తాంగుఁడై విప్రున కనియె :
"మా మేలుగీడును మఱి నీవెగాన । నేమంబుగా బుద్ధిచెప్పితి వనఘ!
నీకుమిక్కిలి మాకు నెవ్వరుగలరు? । ఈకార్య మొనరించు టిది యట్టిదగును ;
వినఁగానిమ్ము నాయంతరంగమున । నీ నిర్ణయము చొర దేమిసేయుదును!
సంధికి నామది చనదెంతయైన । బంధువర్గంబులు పగ వలదనఁగ.
కైతవద్యూతంబు ఘటియించి గెలిచి, । భూతిమై ధర్మజుఁ బొగులంగఁజేసి,
యురుపుణ్యవారాశి నుత్తను సాధ్వి । ధరణి నయోనిజ ద్రౌపదీదేవి
నరయ రజస్వల నట నేకవస్త్ర । నిరుఁగేలఁ దలవట్టి యీడ్చి తెప్పించి,
సరసిజాక్షుఁడు వచ్చి సంధి గమ్మన్న । గరిమ నాదేవునిఁ గడు నిషేధించి,
బాలుని నభిమన్యుఁ [1] బాపంబు నాక । యాలంబులోపల నలమి చంపించి,
యువరాజుఁ బడఁగొట్టి యుబ్బి యాభీముఁ । డవలీల రక్తంబు లటుద్రావఁ జూచి,
నెలకొని యేను జన్మించిన మొదలు (?) । కలబంధువులనెల్లఁ గలనఁ జంపించి,
పాండవేయులఁ గష్టపఱచి యఁదంద । దండిగా వాఁడిమి దఱుగక తిరిగి,
సార్వభౌమత్వంబు సలిపి యిందాఁక । గర్వాభిమానంబు గడుఁబేర్చి, ధాత్రి
నరులచే నొరులచే నవమానపడక । బిరుదుగల్గిన పెద్దపేరు వహించి,
కడసారమున సంధి కడ కియ్యకొనుట । కడు కష్ట నరకంబు గైకొంటగాదె!
ఇంక నెక్కడిసంధి! యెక్కడిబ్రదుకు! । పంకజాక్షునితోడఁ బాండవేయులను

1. భావఁబు. (మూ)

గలహించి చంపుదుఁ; గాదేని భీష్మ । కలశజ సైంధవ కర్ణాదిబంధు
హితులేఁగు లోకంబు కేఁగుదుఁగాక. । మతిఁదలఁపఁగ సంధి మగపాఁడి యగునె!
మీమాట వినవైతి మిన్నక యనక । యోమహాత్మక, యిదియొప్పన గొనుఁడు.
తచ్చనమాటల దైన్యవృత్తికిని । జొచ్చునాతఁడు భూమి [1] శూరుఁడే తలఁప!
అంతకంటెను జచ్చుటది మేలుగాదె! । పంతంబుతోడుతఁ బార్థివులకును.
కాదువో మీమాట కడువింటినేని । మోదించి ననుజూచి మొలక నవ్వులను
దెప్పదె ద్రౌపది దినచావు గాఁగ! । కప్పార నవ్వఁడె కరువలిసుతుఁడు!
ఆచంద్రతారార్క మగు మానముడిగి । నీచవృత్తికి నింక నేనేల చొత్తు!
అనవుడు నవుడు నయ్యవనిపాలకులు । వినుతించి మెచ్చి రవ్విభుని వాక్యములు.

దుర్యోధనుఁడు శిబిరంబు విడిచి సరస్వతీ తీరంబు చేరుట

కృప ద్రౌణి సౌబల కృతవర్మ శల్యు । లవుడు రారాజున కనిరి కంపించి:
"కౌరవనాథ, యిక్కడ నుంటిమేని । వారు కర్ణునిఁజంపి వత్తురోయేమొ!
ఈ రాత్రి మన మొక్కయెడకుఁ బోవలయు । గారవంబున." నన్నఁగడు సంతసిల్లి
పడి నంత యోజనద్వయము తొలంగి । నడచి సరస్వతీ నదిపొంత విడిసి
యిష్టాన్న తృప్తులై యేపు వహింప । సృష్టీశ్వరునిఁజూచి సేన లిట్లనిరి:
"నేర్పున నోర్పున నిఖిల సైన్యములఁ । గూర్పనోపియు శక్తి ఘోరాజిఁబోర
నోపిన వీరుని నొకని సేనలకుఁ । బ్రాపుగా దళవాయి పట్టంబు గట్టు."
అనుడు దుర్యోధనుఁ డాహ్లాదమంది । యిన నన్నిభాకారు నేకాంగవీరు
గౌరీశవరలబ్ధ కారణజన్ము । శూరు ద్రోణాచార్యసుతుఁజూచి పలికె:
"అనఘాత్మ, విను ధనురాచార్యునట్లు । పనివడి సేనానిపట్టంబు పూని
యీ పాండవేయుల నాజిలో గెలిచి । భూపాలకత్వంబు పొందింపు నన్ను."
అనిన నశ్వత్థామ యారాజుఁజూచి, । "యనఘ, యీ మద్రదేశాధీశ్వరుండు
తారకజితుఁడు బృందారకావలికి । నారఁ జమూపతి యైనట్టిపగిది
సేనాధిపత్యంబు చేసినఁజాలు । మానుగా విజయంబు మన కేమిబ్రాంతి?
కావున నీతని ఘనత పట్టంబు । వేవేగఁ గావింపు వేడ్కతో." ననిన
శల్యుని నప్పుడు సరవి రారాజు । లౌల్యవర్తనలఁ జెలంగి ప్రార్థించి,

---

[1] శూన్యుఁడే. (మూ)

“యఱలేనిపుణ్యుల కాప్తుల కిప్పుడు । నెఱమేలు పొందింప నిది సమయంబు.
శరవృష్టి గురియించి శత్రులనెల్లఁ । బరఁగ జయించి చేపట్టి నన్నిపుడు
జగతి యేలింపు మాచంద్రార్కముగను । ... ...
సేనాధిపత్యంబు చేసెడి వరము । పూనికనాకిచ్చి బుద్ధిమన్నింపు.”
అనవుడు మద్రేశుఁ డారాజుకనియె : । “అనఘ, నాకింతేల! యాదికాలమున
గొనకొని నిన్ను నేఁగూడిన నాఁడె । మొనసి యర్థప్రాణముల నిచ్చినాఁడ.
ఇఁక నోపలేనన్న నెలమి నీకిచ్చు । ప్రకట మయ్యున మాటపట్టెందుఁ బోవు?
నాకోపవహ్నిచే నరకృష్ణు లనెడి । [1] భీకరాటవులను బేర్చి కాల్చెదను.
కలశజ గాంగేయ కర్ణులపాటు । పొలుపారఁగా నేఁడు పొల్లచేసెదను.
ఘనుఁడు శల్యునితోడి కయ్యంబు చాలు । నని పాండవేయుల నాడుకోఁజేతు.”

దుర్యోధనుఁడు శల్యుని సేనాధిపతిగాఁ జేయుట

అనినఁ భూపతి మెచ్చి యమలోదకములు । కనక కుంభంబులఁ గడఁకఁ దెప్పించి
యభిషేక మొనరించి యఖిలసేనలకుఁ । బ్రభుఁడవు గమ్మని పట్టంబుగట్టె.
అట ధర్మనందనుఁ డత్తెఱఁ గెఱిఁగి । పటుగతి నిందిరాపతికి నిట్లనియె :
“సుద్దులేమెఱుఁగవు; చూడంగ వింత । సుద్దులువో మధుసూదన, వింటె!
కౌరవేశ్వరుఁడఁట కణఁగి మద్రేశు । నారఁబట్టముగట్టె నదిక్రొత్తగాదె!
కావున నీ రాచకార్య భారంబు । లీవెఱుఁగుదుగాక యేమెఱుంగుదుమె!
అవనిఁ బాండవ రక్షణార్థంబు గాఁగ । నవతరించిన దేవుఁడవు గావె కృష్ణ!
శల్యుఁడు మిక్కిలి సాహసోత్తముఁడ । తుల్య తేజోనిధి తొడరంగరాదు ;
మీనుదిఁ దలపోసి మెలఁగుఁ డెంతయును; । ఈ మద్రపతిచేత నేమిగాఁగలదో!”
అనవుడు శ్రీకృష్ణుఁ డది యట్టిదగును; । ఘనుఁడ, నీకీడు గాఁగలఁడె శల్యుండు!
కలశజ గాంగేయ కర్ణాదిరథుల । బలిమికంటెను వాఁడు బలియుండుగాఁడె!
బెడిదుండు; ఈతనిబీరంబు కలిమి । కడు నమ్మియున్నాఁడు కౌరవేశ్వరుఁడు.
భీమార్జునులు వాని భేదింపలేరు; । ధీమతి సాత్యకి దృష్టింపలేఁడు;
ద్రుపదాత్మజుఁడు వానిఁ దొడరంగలేఁడు; । నిపుణతఁ [2] గవలువానిని నొంపలేరు;
చతురుఁ డాపీరుఁ డసాధ్యుఁ డెవ్వరికి; । క్షితినాథ, నీచేతఁ జెచ్చెరఁ గూలు.

---

1. భీకరారాటవి. 2. వలువాని నొప్పింప. (మూ)

మేనమామనుమాట మీఱమదిమఱచి । పూనిఖండింపు మస్మృతశౌర్యమహిమ.
గురు భీష్మరాధేయ ఘోరవారిధులు । వరుసదాఁటినయట్టివారికింకొక్క-
కాలువ దాఁటుట కడిఁదియే [1] చెప్పు? । ఈలీల రారాజు నీల్గిననాఁడె
సకల సౌఖ్యంబులు సమకూరెమనకు; । సకలేశ, శల్యునిఁ జంపితినుము. ”
అనవుడు సమవర్తియాత్మజుఁ డనియె: । “ అనఘచారిత్ర, నీయాజ్ఞ చేసెదను;
ఈశల్యుఁ దెగటార్ప నేమున్నప్రతిన । సేసినవాఁడను సృష్టీశ తెలియుఁగ.
నీచు శల్యునిఁ జంపి నీదయకలిమి । భూచక్రమెల్లను బొసఁగ నేలెదను. ”
అని పద్మనాభుని ననుజన్మ ద్రుపద । తనయుల దొరలను దగుపడ వాళ్లఁ
బనిచి నిద్రింపంగఁ బార్థివేశ్వరుఁడు । సునిశితగతి శయ్య సుఖయించె నంత.
ఆరాత్రియేనిట నరుదెంచి మీకు । వీరు రాధేయుని వృత్తాంతమెల్ల
వినిపించి, మఱియును వెసఁబోయి యేను । గనునంత, [2] నట రేపకడ మేలుకాంచి
వీరును వారును వినుతవాద్యములు । బోరుకలంగ నార్పులు మిన్నుముట్ట
వచ్చుచోఁ, గృపకృతవర్మసౌబలులు । నచ్చుగా రారాజు నని రొక్కమాట:
“పోరి నొక్కఁడొక్కండె పోయి పాండవుల । నొరయక యిందఱు నొక్కయుద్ధతిని
పైపడ పోరినఁ బరఁగ జయంబు । నేపొందు నిందఱ కిదియు మతంబు.
ఒకనికి నొక్కరు నొనరఁ బ్రావగుచు । నకలంక వృత్తిమై నని సేయువలయు.
ఇటుగాక [3] వేఁడిమి నెవ్వఁడు చనిన, । నట నొంటిఁ బోరెడు నవ్వానిఁ జూచి
కొసరి తా వానిని గూడుకోకున్నఁ । బసనైన యమశాస్తి పడువాఁడుమీఁద. ”
అని ఘోరసత్యంబు లాడుచునుండ । మొనలకు శల్యుండు ముందట నడవఁ
గలహాబ్ధిఁ బుష్కరాగ్రమునఁ బూరింపఁ । గలిగిన మదగంధ గజములు నడవ,
జగములు కంపింప సప్తగాడ్పులను । దెగడెడు సాగ్రమాణి తేజులు నడవ,
రమణమై వెలుఁగు తారావిలాసముల । క్రమమునఁ దేరులు క్రందుగా నడవ,
ధృతిఁ బెంపుతో మృత్యుదేవతనైనఁ । బ్రతినవోర్చెడు వీరభటకోట్లు నడవఁ,
గురువీరు లీభంగిఁ గోరిరాఁ జూచి । పరువడి నేతెంచెఁ బాండవసేన. ”
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డాత్మలోఁ గలఁగి । పునఃకొని ధైర్యంబు మొగినూఁతచేసి:
“సంజయ, గాంగేయుచావుతోఁ దొలుతఁ । గంజాప్తసుతుచావుఁ గలశజుచావు
విన్ననాచెవులకు వేసటగాఁగఁ । బన్నగధ్వజ మద్రపతులు చచ్చుటయు

1. చంపు. 2. నొక్కడ రేపకడయు. 3. వేడిమి. (మూ)

నిక్కంబు చెప్పుమా నెఱిభయంబుడిగి । మిక్కిలి దుఃఖ మిమ్మెయి ఘనంబుగను.
యమసూతి శల్యుని నసి నెట్లుచంపె? । రమణ భీముండు రారాజు నెట్లణఁచె?
మలసి పాండవులకు మనవారికపుడు । కలసేన నాకెఱుఁగఁగఁ జెప్పు." మనిన
'ఎలమి భూవర, మనకిటఁ బదునొకడు । వేల తేరులు ఇరువేలు నేనూరు
గజములు, రెండులక్షల ఘోటకములు, । కుజనవీగులు(?) మూడుకోట్ల కాల్బలము,
వారికి నార్వేలు పరరథంబులును, । వీరంబుగల మూఁడువేల గజములు,
గుఱ్ఱంబు లొకలక్ష కోటికాల్బలము, । జిహ్వను కాలాగ్ని శిఖల చందమున
నిరువాఁగు వేర్వేఱనిట నెదిరించి । బరవసంబునఁ దలపడు చోట శల్యుఁ
డల సర్వతోభద్ర మను మహావ్యూహ । మిల సంఘటించి తా రేచి పోరాడ
నెక్కినచోటఁ బెంపెక్క యాలోన । నక్కజంబుగఁ బాండవారవిందములు
వెలిఁగించి కౌరవ [1]పీరోత్పలములు । చెలువంబు మగిడింపఁజేయు చందమున

కురుపాండవుల పదునెనిమిదవనాఁటి యుద్ధ ప్రారంభము

నొనర దివాకరుండు యాద్రి యెక్క. । అనఘ, సేనలు రెండు నార్చి నార్చుటయుఁ
జలియించె నభము ; దిక్చక్రమల్లాడె ; । జలధులు ఘూర్ణిల్లె ; జగము భీతిల్లె ;
కరులతో నురువడిఁ గరులుమార్కొనియె ; । తురగతండములతోఁ దురగంబులొరసె ;
తేరులు తేరులఁ దెగువమార్కొనియె ; । వీరభటాళితో వీరులుతొడరి
సురలు నచ్చెరువుగాఁ జూడఁ బోరఁగను । గురుపాండవులకు సంకులయుద్ధమయ్యె.
శింజినీరవము హేషిత ఖురధ్వనులు । కుంజర ఘీంకార ఘోరనాదములుఁ
గరవాలముల ప్రమోఁత ఘనరథ నినద । మరయంగ వీరకాహాళ నిస్వనములుఁ
గప్పె నాకీర్ణమై గగనభాగంబు । ముప్పిరిగాఁగ ; సముజ్జ్వల కీర్తి
పోవక పోరాట భూరిసైన్యములు । గావింప, మాధవకాలంబు నాఁటి
నడ మోదుఁగులరీతి నవ్యరక్తముల । నొడికమై యొప్పుల నొప్పుచునుండె.
మృదువైన భగ్నపు [2]మెదడదిఱొంపి, । యొదవిన యెముకలనుగ్గు సైకతము,
అరయువింజామర లంచలగములు, । ధరణిపైఁ గూలిన తలలు తామరలు,
నెలకొనిపాఱిన నెత్తురు నీరు । జలధియో యననొప్పె సమరాంగణంబు.

---

1. నీలో. 2. మేదళ్ల. (మూ)

అప్పుడు భీమసేనార్జును లార్చి । యుప్పొంగి శంఖంబులొప్ప మ్రోయించి
కదిసినఁ, బెనుభీతి గజగజవణఁకి । యదనెద మాసేన లప్పుడు పాఱె.
పాఱిన సేనాధిపతిచూచి తనదు । సారథిఁ బిలిచి సచ్చలమగ్గలింప :
" (అలరి యుధిష్ఠిరుఁ డదె కయ్యమునకుఁ) । గలకొని యుటఁ గాలుద్రవ్వుచు గ్రాలెడు.
తడయక తోలుము తేర నన్ను గెలువఁ । బోడరి దేవాసురాదులకైన వశమె !
తలుపఁగ మాసేన ధర్మజామీఁదఁ । దఱిమెద నెలమిఁ దనసేన నెల్ల.
నిన్ను మెచ్చెద నేఁడు నాకెలిమిఁ । బన్నుగా నాబాహుబలమును జూడు.
అనవుడు సూతుఁ డయ్యనుసూతిమీఁదఁ । గని విచక్షత రెట్టిగాఁ దేరు వఱప
నామద్రపతి మెచ్చి యనుగ్రహించి । యామేటిఁ దాఁకుచో నట మనసేన
పాఱక యమ్మద్రపతిఁ గూడుకొనుచు । వారిఁ దాఁకినఁ బోరు వడిఘోరమయ్యె.

నకులుఁడు కర్ణపుత్రులఁ జిత్రసేనాదుల మడియించుట

వావిరి ఘోరాహవంబులో నపుడు । భావించి నకులుండు భానుజుకొడుకు
చిత్రసేనునిమీఁద శితనారసములు । చిత్రంబుగా నేయఁ జిడిముడిపడక
రణగరిష్ఠుండగు రవిమనుమండు । త్వరితలీలఁ దునిమె మాద్రేయుని విల్లు.
తునిమి యంతట మూఁడుతూపుల నతని । ఘన నిటలస్థలిఁ గాఁడిపో నేసి
తురగధ్వజంబులఁ ద్రుంచి సారథిని । శిరముఁ గూల్చిన క్షితికి లంఘించి
పవిపాణియునుబోలె బాహార్గళమునఁ । దివిరి ఖడ్గము కేలఁ ద్రిప్పుచుఁ గదిసి
ధీరుఁడై యాతని తేరిపై కుఱికి । దారుణంబుగ వాని తలఁద్రెవ్వనేసె.
రణభూమి హతుఁడైన రవిపౌత్రుఁ జూచి । ప్రణుతింపుచును నార్చెఁ బాండవసేన.
బలి చిత్రసేనుండు పడఁజూచి, వాని । కలరిన యనుజన్ము లధికరోషమున
సత్యసేనుండు సుశర్ముండుఁ గడఁగి । యత్యుగ్రు నకులుపై నార్చుచుఁ గదియ
నవిరళమతి నక్కి యర్జునానుజుఁడు । రవళితో వేఱొక్క రథ మప్పు డెక్కి
ధనువు మోపెట్టి యత్తఱి సత్యసేను । ధనువుఖండించి రథ్యములఁ గూల్చుటయు,
వాఁ డొక్కరథ మెక్కి వరచాపమంది । వాఁడికోలల రెంట వక్షంబు నేయ,
నరుతమ్ముఁ డపుడొక్క నారసంబునను । నరుదార నేసిన, నాసత్యసేను
తలఁకక నకులుని ధనువు ఖండించె. । వెలయంగ వేఱొక్క విలుదాల్చి తీవ్ర
శరములేయుచు వానిచాపంబు దునిమి । తరమిడి మాద్రినందనుఁడు రౌద్రమునఁ,

గాలోరగము రీతి గరళంబు గ్రక్క । వాలికదంపుగ శక్తి వానిపైఁ బఱప
మండుచు నదివచ్చి మంటలతోడ । దండిగో నాతని శిలఁ ద్రుంచివైచె.
ఆ సుశర్ముఁడు తనయన్న పాటునకు । గాసిల్లి రోషాగ్ని కణములు దొరఁగ
నరయఁ గాలానలంబగునట్టి తీవ్ర । శరవృష్టిఁ గప్పిన, సహదేవునన్న
తానును దోర్దండ దారుణాస్త్రములు । పూనిక సేయ, నప్పుడు వాఁడు గనలి
తేరు భగ్నము సేయ, ధృతిభీముఁ గొడుకు । తేరెక్కి విజయప్రదీప్తులు నిగుడ
నా శ్రుతసోముండు నట సహాయముగ । గాసిల్ల నేసినఁ, గడునల్గి వాఁడు
ఇద్దఱపైని బెక్కేషు పరంపరలు । తద్దయు నేసినఁ, దగ మాద్రిసుతుఁడు
చండిమ నొకయర్ధచంద్ర బాణమున । ఖండించె నాతని ఘనశిరం బప్పుడు.
రాధేయసుతులిట్లు రణములోఁ బడినఁ । గ్రోధభైరవుని యాకృతి శల్యుఁడలిగి
వీరరసస్ఫూర్తి విక్రమంబెసఁగ । [1] దారుణ సింహనాదము సేసి పేర్చి,
తనసేనలును బాండుతనయుని సేన । ఘనయుంబుఁ బోరుచో నప్పుడేమి చెప్పఁ!
బెట్టైన మదకరి బృంహితధ్వనులు । వాల్లకల్లోల ఘంటారావములును
బడగల రవళియుఁ బటురథధ్వనులు । నడుగక పైకొను హుంకారములును
భేరీమృదంగ గంభీరనాదములు । భూరి ఝాంకృతులు నభోవీథి నిండ
దొరలు శిఖండియు ద్రుపద నందనుఁడు । నుఱవడిఁ జేసిన, వడి నొగి మనవారు
దొరకొని పోరుచోఁ, దుహినాంశువంశ! । శరమూర్ధి సందడి కయ్యంబులోన
నందఱఁ గడచి తా నధికరోషమునఁ । గ్రంగగా శల్యుఁడుగ్రస్ఫూర్తి మెఱయఁ
బవమానతనయుని బలభేదిసుతుని । గవిసి శైనేయు శిఖండి నర్గములఁ
బటు శిలీముఖముల పాలుసేయుచును । జటుల సైన్యావళిఁ జక్కుసేయుచును
గరుల నశ్వంబుల ఘనరథావళులఁ । దఱిమి ఖండించి విదారించుటయును,
గనుఁగొని సేన కకావికలుగను । వెనుకొని ధర్మజు వెఱికిపఁబొత్తె.
అప్పుడు ధర్మజుఁ డధికరోషమునఁ । దప్పక మద్రేశుఁ దఱిమి వారించి
శిత శిలీముఖములఁ జిక్కువచ్చుటయు, । నతుల రౌద్రాకారుఁడై మద్రవిభుఁడు
యమనూతి చనుమర నేడుబాణములఁ । గ్రమమున నాటింపఁ గడుఁగోపమెసఁగి
యదలించి సహదేవుఁ డైదుబాణములు । తుదిమోట్ట నతనియంటు తొమ్మిదస్త్రములఁ
బాంచాల తనయులు బహుమార్గణములు । మించి ద్రౌపదిసుతుల్ మెఱుఁగుటమ్ములును

---

1. ధారుణి. (మూ)

ధర్మతనూజుండు దశ విశిఖములఁ । బేర్మితో నేయుచు భీకరస్ఫూర్తి
మరియు శల్యునితోడఁ దొడఁగి సేయంగఁ, । బరువడి నతనికి బాసటగాఁగఁ
గృతవర్మ శకుని యులూకుండు మఱియు (?) । సుతిమీఱ నీదుతనూజులుఁ గవిసి
యరుదార వారినేయఁగ, ద్రౌణిచూచి । యుగినేనఁ దాఁకి భయంకరంబుగను
బది పది శరములఁ బాండవేయులను । అదలించి యేయుచో, నంతటిలోన
మాగుతివాయుముల మద్రేశ్వరుండు । ఘోరాహవంబునఁ గూల్ప, భీముండు
పాదచారంబునఁ బస మాద్రిసుతులు । ఆదటఁ దనకు సహాయులై మెలఁగ
గదఁద్రిప్పుచును సేనఁ గదనోర్విఁ గూల్చె. । అదిచూచి మద్రేశుఁ డాత్మఁగోపించి
సహదేవు తేరి యశ్వములఁ గూల్చుటయు, । మహిత విక్రమకేళి మద్రేశుకొడుకు
పులిమీఁదఁబోవు జంబుకము చందమునఁ । దలఁకక యమ్మాద్రితనయునిఁదాఁక
వాలును బలకయు వడిఁగొని యతఁడు । నేలకు లంఘించి నెఱి మామచూడ
దండించి మఱఁదిని దల ద్రెగఁగొట్టి । యొండురథంబున కోడక చనియె.
తనయుండు తెగిన మద్రక్షమావిభుఁడు । చెనకునఁ బాండవసేనలఁ గలఁచి
కమలాకరంబున గంధసింధురము । నసుశక్తితోఁ గ్రీడ సలుపు చందమున
బలశాలి ధర్మజుపైఁ దేరు పఱపి । [1] జిలుగుటమ్ముల భీతిచిలుకఁగనేసె.

శల్య భీమసేనుల గదాయుద్ధము

అది భీముఁడీక్షించి హాహో యనుచు । గదయూఁచి మద్రేశుఁ గడఁకనదల్చి
ప్రళయకాలమునాఁటి భైరవుపగిది । నలిగి కల్పాసలుండై మంటలెసఁగఁ
గదిసిన, శల్యుండు గడునల్గి యపుడు । మదమున నుప్పొంగి మారుతిఁ జూచి,
"యేలరా మారుతి, యేను ధర్మజుఁడు । నాలంబునేయ మీయన్నను గడచి
వచ్చితి ! నాయీడువాఁడవా నీవు ? । ఒచ్చెమొందవె కర్ణు నోలిమైఁ జెనకి ?
ఇదె వజ్రనిభమైన యీతోమరమున । హృదయంబుఁ బొడిచెదనిటఁ దప్పకొనుము.
దీనఁ బిలిచ్చితి దిక్కులవారిఁ ; । బూని చూచెదఁ దప్పిపోయెదువాని."
అని భీకరాకారమగు నగ్నికణము । లినమండలము గప్ప నెసఁగ నంకించి
తోమరంబున భీముఁ దొడిఁబడఁ బొడిచె. । ఆ మెయిఁబొడిచిన నతఁడది చేతఁ

1. చిలుకు. (మా)

గొని బిట్టువాడిచిన, గొనకొనినొచ్చి । కినిసి శల్యుఁడు బోరఁగ్రిందుగాఁ బడియె.
పడి యంతలోన గొబ్బునలేచి పేర్చి । యడరి వజ్రముదాల్చు నమరేంద్రురీతి
శూలంబు ధరియించు శూలిచందమునఁ । గాలదండముఁబూను కాలుని భంగిఁ
గరమున నొక్కముద్గర మర్థిఁ బూన, । ననుదార వాయుజుఁ డట్టహాసమున
(గదకేలఁగొని సమ్ముఖంబుగానడరఁ) । గదలక శల్యుఁడు కడిమిమై నిలిచె.
నూరుతి తానొండె మద్రేశుఁడొండె । నీరణంబున (?) నని యిలయెల్లఁ బొగడ
నార్పుల నూర్పుల నడరుహుంకృతుల । నేర్పుల నోర్పుల నిగిడి యిద్దఱును
అంకిలువైచు గోరాజుల భంగి । నంకించి గదలెత్తి యడరివ్రేయుచు
నురములు శిరములు నూరులు బరులు । కరములు నరములు కంఠనాళములు
ముక్కులు చెక్కులు మోములక్కులును । నొక్కసమంబుగా నొసరఁ గొట్టుచును
ననిచిన పంచాననంబులఁ బోలి । ఘనముగా రక్తమంగంబుల దొరుఁగ
నొక్కట మూర్ఛిల్లియుర్విపైఁ బడినఁ, । జక్కటి నాకృపాచార్యుఁ డేతెంచి
తానొక్కరథముపైఁ దగ శల్యునిచి । మానుగాఁ బోవ, సమ్యగతి తెలిసి
కనుఁగొని 'పోకు పో' కని కూడఁబాఱె. । మునుకొని రారాజు మొగినది చూచి
'యిందెందుఁ బోయెదవనిలజ, తిరుగు । మిందుర'మ్మని వచ్చి యిల భీముఁదాఁకె.
అదిగని ధర్మజుఁ 'డట పోకుపోకు । మిదె యున్నవాఁడ నన్నిదెచూడు' మనుచు
ననిసేయఁ గడఁగిన, నా చేకితానుఁ । డనయంబు గోపించి యధిపు కట్టెదుర
'ననుజూడు ధర్మజ, ననుజూడు' మనుచు । నెనయంగ రారాజు నీక్షించి పలికె:
"ఎలమి దుర్యోధన, యేల త్రుళ్ళెదవు? । తొలిమి నా స్వామి తమ్ముఁడవనుచుఁ
జేకాచినాఁడ నేఁడెనక నీవెంత! । ఏకీడు వచ్చునో యిటఁ జూచుకొనుము."
అని పెక్కుబాణంబు లతనిపైఁ గురియ । ననయంబు గోపించి యాకురురాజు
నవి శీఘ్రగతిఁ ద్రుంచి యార్చి మిన్నద్రువఁ । బవినిభంబైనట్టి ప్రాసంబుపూని
యురుతర ప్రభలతో నంకించి వైచి । ధరఁ జేకితానుని తల ద్రుంచివైచె.
అటు చేకితానుండు హతుఁడైనఁ జూచి । పటు పరాక్రమములైన పాండునందనులు
కురుబలంబుల మీఁదఁ గోపించి నడప । గరిమ ధర్మజుఁడును గౌరవేశ్వరుఁడు
వావిరిఁ బోరిరి ; వడి నంతలోనఁ । బావనియును మద్రపతియు మార్కొనిరి.
ఆ కృపాచార్యుండు నమరేంద్రసుతుఁడు । డీకొని రణములోఁ దెగి పోరి రధిప!
పరువడి నకులుండు పౌరుషస్ఫూర్తి । పొందిమై ద్రోణాత్మజుఁడుఁ దలపడిరి.

ఆ సహదేవుండు నయ్యులూకుండు । నాసమరంబున ననికెసుర్వడిరి.
క్షోణిపై ద్రుపదాత్మజుఁడుఁ గృతవర్మ । జాణలై తొడరిరి సమరంబుసేయు.
సౌబలసుతులుఁ బాంచాలిసూనులును । ధీబల్మి సమ్ములఁ దెగి పోరిరపుడు.
కాలసన్నిభులు త్రిగర్తులు మూఁడు । వేలరథంబుల వీరాధివరులు
కౌంతేయ సేనతోఁ గలిసి పోరంగ । నంత నేమనవచ్చు నధినాథ, వినుము
బంధురంబైన యాబవరంబులోనఁ, । బెంధూళి మిన్నును బృథివియుఁ గప్పె.
చీఁకటి మించిన సేనలిర్వాగు । నాకడ నొక్కరొక్కరిఁ గానరాక
తమచేతి దివ్యశస్త్రముల నత్తఱుము । గమకమడంగినఁ, గడఁగి బిట్టేచె.

ధర్మజాదులు శల్యునిపైఁ దలపడుట

మద్రేశుఁ డప్పుడు మహితాస్త్రశతులు । ముద్రగా ధర్మజు మొగిఁ గాడనేసె.
ఏసినఁ గోపించి యిషుపంచకమున । మోసనాతని యొమ్ము మునుఁగ నొప్పించి
మందహాసముచేసి "మామ, యిదేమి । మందె మేలంబున మానకేసెదవు?
కర్ణకఠోరవాక్యంబుల మున్ను । కర్ణుచిత్తము నీరుగాఁ జేసినట్టి
చుట్టపువాఁడని చూచితిఁ గాక । యిట్టిచోఁ బగవాఁడ [1] విట్లగు టెఱుఁగ.
అనఘ దుర్యోధను నసఁ బనియేమి! । వినుజంపినపుడుగా నెగులెల్లఁ దీఱు.
భూర్భువ స్స్వర్లోకములు చొచ్చెనేని । మార్భటి రారాజు నాజిఁ జంపెదము.
ఎటఁ బోవవచ్చు నాయెదుట గర్వించి! । కటకటా! నీవెఱుంగవె వానిసేఁత!
తగభీముగదకు నాతని ప్రాణములకుఁ । దగులైనచందంబు తప్పిపోయెడినె!
తద్దయు నీమదిఁ దగ మేనమామ । ముద్దులు [2] గుడిచెను మొగి వీఁడునాఁక
యింకనైన భూభాగ మిప్పించు చాలు; । నీక నేఁడ యీమూర్ధ మీనోపలేని
మైదూళ్లు కడసారికైన నిప్పింపు; । ఈదెస నిటఁ దాము నేముఁ గూడెదము.
చూపిచెప్పితిఁ గాని చూడుమీవాఁడు । ఏపార నిచ్చునో యీపల్లెలైన?
ఇనుముగూడినయగ్ని యిల వ్రేటువడిన । యనువున నీమీఁద నట భారమొండె.
చూచిపోరాడుము సురుగకు." మనిన । నాచతురాత్మతో ననియె శల్యుండు:
"ఏల ధర్మజ, నీవు నిప్పుడు నొవ్వ । నీలీలఁ బలికెద విది నీకుఁదగునె!
ఎనయంగ హిత పురోహిత మంత్రివరులు । వినుమన్న బుద్ధులు వినక రారాజు

1. విట్లాడు. 2. గురిసిన. (మూ)

పుత్ర మిత్రుల బంధు భూప యుక్తముగఁ । జిత్రవైఖరి రణక్షితిఁ గూలనేసి
నిన్నేలఁ గూడెదు ; నృపుఁడు రారాజు । సన్నుత మాన భూషణమైనవాఁడు
సూది మోపెడునంత చోటు తానీక । నాదించువాఁడు నా వాక్యముల్ వినునె !
అది [1] గాక సేనల కధిపుఁగా నన్ను । ముదముఁ బట్టము గట్టి మిగి నమ్మినాఁడు.
ఇంతకంటెను మేలు నెవ్వఁడు సేయు ? । పంతంబుతో వానిపగ నీఁగువాఁడ.
చూడుము నాచేతి చలు" కని యొక్క । వేఁడి నారసమేర్చి పైఁక నాటించె.
నాటింప సమవర్తి నందనుఁ డపుడు । చాటించి యాతని చక్రరక్షకునిఁ
ఇంద్రసేనుని నర్ధచంద్ర బాణమున । సాంద్రగీర్ధతులతోఁ జట్టలు వాపె.
అప్పుడు శైనేయుఁ డనిల నందనుఁడుఁ । జెప్పఁ జిత్రముగాఁగఁ జేదిబలంబు
పాంచాలముఖ్యులు ప్రతివింధ్యుఁడాది । మించి మహారథుల్ మిక్కుటంబుగను
బొదివిన, శల్యుఁడుప్పొంగి యదల్చి । యుదరి ధర్మజుఁ బదియుగ్రబాణముల
శైనేయు నెనిమిది శరముల భీము । నేనింట నబ్బుపోనేసియుఁ జేది
బలముల నుగ్గాడి ప్రతివింధ్యుఁడాది । బలియుర నెల్లను బలువిడి నొంచి
గర్జించుటయుఁ, జూచి కడఁగి ధర్మజుఁడు । నూర్జితటంకృతి చేసి మద్రేశుమీఁదఁ
దఱచుగా నప్పుడు దారుణాస్త్రములఁ । బఱియలుగా వాని పడగేయుటయును,
గాలనందను భీముఁ గవల సాత్యకిని । నాలోనఁ బదిటఁ బదాఱు బాణముల
నొప్పింప, భీమసేనుండాది వీరు । లప్పుడమ్ముల వాన యతనిపైఁ గురియ
వారిపై నలిగి తీవ్రప్రదరముల । ఘోరాజి నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చె.
ఏమి వీరధ్వజం బెత్తించి మించి । బలు నారసం బేసెఁ బవమాననుతుఁడు.
శైనేయుఁ డట సప్తశరములు పఱపె. । పూని యిర్వది మాద్రిపుత్రులేయుటయుఁ
తృణముగా వారి మద్రేశుండు నెంచి । గణన మారుతి యాదిగా నలువురను
ఇరువదింటను ముప్పదింట నేనింటఁ । బరువడి మూఁటను బరఁగ నొప్పించి
నకులానుజుని విల్లు నడిమికి నఱక, । నొకవిల్లు దాల్చి యమ్మోహు కోపించి
తూమొండమ్ములు మేనఁ దూఱంగ నేసి : । "ఓమామ, యిఁక నేడ నొదిఁగెదు చెపుమ ?
యొదిఁగి నీ వేలోక మొగిఁ జొచ్చెదింక ? । విదళింతుఁ గాకేల విడుతును నిన్ను ?
నూఁపగవాని నిమ్మహిఁ గూడినట్టి । పాపకర్ముఁడ, నిన్ను బట్టి మర్దింతు.
తల్లితోఁ బుట్టిన ధర్మంబు దలఁచి । ప్రల్లదు నిన్ను గాపాడితిఁ గాక.

---

1. గానసేనల. (మా)

నీకు మాయన్నకు నెంతయంతరము ? । ఆకాక మాపిక మది యేడకేడ ?
మహనీయుఁడైన ధర్మజునకు నీకు । మహినెన్నఁగా హస్తిమశకాంతరంబు.
సూత సంభవుతోడ వొనిపిన నీకు । జాతియు నీతియున్ జాడలు గలవె !
ఏమని వచ్చితి వీ రణంబునకు ? । నోమామ, సిగ్గులేదో కాక నీకు !
నీసరివారిలో నీవుండఁదగదు ; । ఆ సూతసంభవు నటఁ గూడుకొనుము ;
నీ మన్నిగొనియెద నిలువు మించుకయు ; । నీ మేనయల్లుని నిజశక్తిచూడు. ”
మన తీవ్రశస్త్రంబు లందంద వఱప । మనుకొని కోపించి మువ్వుర నట్లు
మార్గణావళి బిట్టు మలగొననేయ । భర్గుకైవడి యముపట్టి యాలోన
నురుతర రక్తంబులోలిమైఁ గ్రమ్మ । శరముల గ్రుచ్చె నాశల్యుని ఱొమ్ము.
గ్రుచ్చిన సమవర్తికొడుకు చాపంబు । నచ్చుగా ఖండింప, నంతటిలోన
నొంచుకోదండంబు నుగ్రుఁడై కొనుచు । మండుచుఁ ‘బగదీఱ మామను ద్రుంతు’
నని రోష మొదవ దివ్యాస్త్రసంతతులఁ । బనివడి భీముండు పటు ఖడ్గధార,
నురువడి నకులుండు నొకమహాశక్తిఁ, । దిరముగా నాసహదేవుండు గదను
వైచిన, నవి మద్రవసుధేశ్వరుండు । చూచెఁ దుత్తుమురుగా సురపతి వొగడ.
అప్పుడు కపికేతుఁ డావలనుండి । యొప్పు నాకలకలంబొగి నాలకించి
రుద్రుకైవడి మండి రూక్షేక్షణమున । భద్రంబుగా మద్రపతిమీఁది కుఱికె.
అదిగని ద్రోణజుం ‘డటఁ బోకుపోకు । మిదె యున్నవాఁడ నన్నెదిరి పోరాడు ;
పోయిన నిన్నింకఁ బోవనీ.’ ననుచు । నాయవనీసురుం డమరేంద్రసుతుని
వారిఁ గపిధ్వజమును నాతపత్రమును । హయుల సారథి మహాహవమున నొంచె.
అట్టిప్రాపున మన యఖిల సైన్యములు । ముట్టడ సేసిన మొగి నింద్రసుతుఁడు
గాండీవ నిర్ముక్త కలితాస్త్రవర్ష । చండిమ ధ్వనులతో సైన్యంబుఁ బొదివి
తేరులఁ జక్కాడి తేజులఁగూల్చి । సారథులను ద్రుంచి చాపముల్ విఱిచి
గుండెల వగిలించి కోలెమ్ము లేర్చి । కండలు భాగించి కాళ్లుఖండించి
ముక్కులు నక్కలు మోములఁ జెక్కి, । పిక్కలు డొక్కలుఁ బిఱుఁదులు గోసి,
బొమిడికంబులు రాల్చి, పొట్టలు చీల్చి, । కుమతి నెత్తురులు (?) వాఁగులు వాఱఁజేసి,
యప్పుడు రెండవే లతిరథ రథుల । నొప్ప వెల్మిడిగాఁగ నుర్విపైఁగూల్చి,
నీరసారణ్యంబు నెలకొని కాల్చు । ఘోరపావకుఁడనఁ గురుబలంబణఁచె.
కవ్వడిఁగనుఁగొని కలశజుకొడుకు । నవ్వుచు నప్పుడున్నతలీలఁ దాఁకి

శిత శిలీముఖముల జిష్ణుఁబడింట । శతమార్గణములఁ గంసధ్వంసి నొంచె.
అందుకుఁ బాండుమధ్యముఁడు కోపించి । కుందుచు ఘన దివ్య ఘోరాస్త్రములను
సూతుని వాజులఁ జూర్ణంబు చేసి । యాతని తనువున నైదమ్ములేసె.
ఏసిన గురుసూనుఁ డేడుబాణముల । గాసిల్ల నేసినఁ గడుఁద్రుంచె సతఁడు.
ఈరీతిఁ బోరాడ నెలమి సంశప్తు । లారూఢిగా వచ్చి యార్చి మార్కొనిరి.
ఆయెడ వారల నమరేంద్రపుత్రుఁ । డా యముపాలికి ననిచిన వెనుకఁ
బటురయంబునఁ గురుప్రభుఁడు తానరద । మటు గదియించి యయ్యర్జునుఁబలికె:
"ఇదియేల చంపెద వీసేనఁ దొడరి? । కదిసి నన్నెఱుఁగవా కౌరవేశ్వరుని?
మీయన్న యెఱుఁగుఁగో మెఱసి నాలావు. । ఆయెడ నెఱిఁగియు నటవచ్చెఁ గాక.
... ... । కపట జూదంబునఁ గడుమోసపుచ్చి
కుతలంబుఁ బాపి యేగురి వెళ్లఁదోలి । గతిమాలఁజేసి యా గహనాంతరముల
నాకులు నలములు నటఁ దినఁజేసి । చీకాకు పఱచి యొచ్చెముల నొందింప
మఱి మత్స్యపురిని వేమఱు పడ్డపాట్లు । మఱచితిరే నేఁడు మానాథ్యులార!
ఏనోరు వెట్టుక యేయ వచ్చితిరి? । పూని పట్టుక చాలఁ [1] బొంకంబు మెఱసి.
మిమ్ము నేవురఁ జంపి మేల్మినాహితుల । వమ్మైన పగదీర్చి వడి మింతు." ననుచు
జలజల క్రీడిపై శరవృష్టి గురియ । నలుకమోమున మందహాసంబు నిగుడఁ
"గప్ప పైఁబడి యట్టిగఱచిన భంగి । యొప్పారె; నాపాటి యోధవా నీవు!
ఇప్పుడీవాడిన యీమాట లెల్ల । నొప్పార మఱపకుమోరి దురాత్మ!
ఈవు చేసినచేఁత హృదయంబులోన । నీవు చెప్పకయున్న నేము మఱచితిమె!
అందుకు నేమామె నవియెల్లఁగాడి । పొందుగా మానసిపుండులైనవియు.
భీము గదాద్భుత పృథుతౌషధమున । మామనోవ్యాధులు మఱి నివర్తించు.
నీవేల పదరెదు నీతలంపట్లు । కావింప కూఱకే గడచి పోయెడిని!"
అని పెక్కుశరముల నార్చుచుఁ దొడిఁగి । పనుపడ నేసినఁ బన్నగధ్వజుఁడు
[2] ననదయై యున్నంత నతని సోదరులు । ఘనత నాతని వెనుకకుఁ ద్రోచికొనుచు
నార్చుచుఁ దాఁకిరి; యంతలోపలను । బేర్చి భీముఁడు వారిపీచంబు లణఁచె.
అగ్నికుండజుఁడంత నా కురుబలము । నాగ్నేయ శరముల నడఁపుచో, వచ్చి
ఖండితారాతి శిఖండి కౌరవుల । ఖండించి నిండించె గౌరవజలధి.

---

1. పంతంబు. 2. వవశుఁడై. (మా)

అప్పుడు మద్రేశుఁ డలుక దీపించి । యప్పాండవేయ సైన్యావలికపుడు
మించిన తనమూర్తి మిఱుమిట్లు గొలుప । ముంచి చేతులుఁ గాళ్లు మొగినాడకుండ
నేయెడఁజూడ నయ్యెడఁదానె యగుచుఁ । బాయక పోరాడి పటురభసమున
నురగసంహతిఁ ద్రుంచు నురగారిభంగి । గిరులను ధునుమాడు గిరిభేది కరణిఁ
జెనసి లేళ్లను ద్రుంచు సివ్వంగి పగిది । వనములు గాల్చు దావాగ్నిచందమునఁ
జించియు నొంచియు జీవనాశములఁ । ద్రుంచియుఁ ద్రెంచియుఁ దూల నేసినను
బంచత్వమునకోడి పాండవసేన । పంచబంగాళమై పాఱె భూపాల !
అదిచూచి యమసూతి హస్తంబు వీచి । ముదమున సేనల మొగి నిల్వరించి,
తనసహోదరులను దనయాత్మహితులఁ । గనుఁగొని వారితోఁ గరమర్థి ననియె :
“ ఆపగా తనయుని నర్కనందనుని । జాపశిక్షకులను సైంధవాదులను
గడతేర్చితిరి నేర్పుకలిమిమై మీరు । పుడమిపై నాకాది భువనంబు లెఱుఁగ.
నాపూన్కి నీ మద్రనరపాల వరుని । నేవునఁ జంపెద నెట్లంటిరేని,
గొనకొని నా తేరు కుడిదిక్కునందుఁ । దనరంగ నకులసాత్యకులు రావలయు ;
నిట సహదేవుండు నీద్రుపదజుఁడు । ఘటన నా వామభాగమున రావలయు ;
అనమునఁ గపికేతుఁ డతిశౌర్యమహిమ । యనలార నావెన్క నలమి రావలయు ;
భీముండు సంవర్తభీముని రీతిఁ । బ్రేమ నాముందటఁ బేర్చి రావలయు.
వచ్చిన, రుద్రుండు వడిఁగాచెనేని । యచ్చుగాఁ జంపెద నాశల్యుఁడెంత !
కృప కృతవర్మాహికేతను లాది । చపలు లీతనిఁ గావఁ జాలియున్నారు.
అటుగాన మీరును నాయోధవరులు । ఘటనతో రాకుండఁ గాపాడరండు.”

శల్య ధర్మనందనుల ద్వంద్వయుద్ధము

అన నట్లవారు నయ్యమసూతిఁ గూడి । చనుదెంచు నప్పుడు సంరంభవృత్తిఁ
గరి ఘీంకృతులు తురంగముల హేషములు । వరరథధ్వనులు నుర్వరఁ బిక్కటిల్ల
మృగరాజ యుగ్మంబు మెఱసిపోరాడు । తెగువ ధర్మజుఁడు మద్రేశుండుఁ బోర
వారి యుగ్రత చూచి వారువీరనక । పోరాడి రమరు లద్భుతమంది చూడ.
పనివడి యంతలోపలఁ గురురాజు । అనిలజు [1] సింహాంకమగు పతాకమును
వర శరాసనమును వాఁడితూపులను । బరువడిఁ జెండాడెఁ బరసేనలదర,

1. సింహాకమటు. (మూ)

అంతఁ గాలోదగ్రుఁడగు రుద్రుమాడ్కిఁ । గుంతి రెండవపట్టి క్రూరుఁడై మండి
విలు గుణధ్వనిచేసి వికటాస్త్రమొకటి । చెలఁగి రారాజు మూర్ఛిల్లఁగా నేసి
సారథిశిర మొక్క శరమునఁ దునుమ । సారథికుని రథహరులు వేవేగఁ
దోలఁగ నీడ్చుకపోయెఁ దొడరి యారథము ; । కలఁగె మూఁకలు మహాకలకలంబయ్యె.
అదిగని గురుసుతుఁ డాదిగాఁ గలుగు । విదితప్రతాప దోర్విక్రమోన్నతులు
అనిలనందనుఁ దాఁకి యంతటఁబోక । యనయంబు మద్రదేశాధీశుఁ గడచి
సమవర్తిసుతు నేయ, సరకుగాఁ గొనక । యముపట్టి జగజెట్టి యందఱ గిట్టి
యుల మహారథికుల నశ్వసంహతుల । బలములఁ గరులను బహురథంబులను
విలయు శరాగ్నుల వెల్మిడిసేసి, । కలయ నెత్తురువాన కాల్వల ముంచి
యత్యంతకాఠిన్యుఁడయి మృదువుడిగి । సత్యప్రతాపుఁడై సమరంబు సలిపె.
'ఇతని నొంపంగరా దింద్రాదులకును' । 'ఇతనికి గురుశిక్ష యెట్టిదో!' యనఁగ
గమకంబు రెట్టింపఁ గలితోత్సవమున । దమ శంఖములు పూరితంబులు చేసి
యాగ్రహవ్యగ్రులై యకలంకవృత్తి । నిగ్రహాగతి మద్రనృపుఁడు ధర్మజుఁడు
పోరాడుచో, సైన్యములు తమలోన । "నీరీతి వీరల నిద్దఱఁజూడ
నేర్పున బలమున నిఖిలహుంకృతులఁ । గూర్చి తూఁచిననొక్కకొలఁది యూహింప.
ఐనను శల్యుని నణఁచి ధర్మజుఁడు । ఈనేలయంతయు నేలకపోఁడు.
కాక యీశల్యుఁ డీఘనుఁ జంపి లోక । మేకమై కౌరవు కియ్యకపోఁడు."
అని పల్కుచోట మద్రాధీశ్వరుండు । తనర ధర్మజుని కోదండంబు ద్రుంచి
శరముల నొప్పింప, సమవర్తిసుతుఁడు । వెఱవున మఱియొక్క [1] విలుపూని శల్యు
మున్నూఱు తూపుల మూర్ఛితుఁ జేసి । క్రన్నన [2] వాజుల ఖండించి మించి
సూతుని దేహంబు చూర్ణంబు చేసి । యాతపత్రము టెక్కెమవలీలఁ ద్రుంచె.
కరమాడకున్నట్టి [3] కల్యునిశల్యు । నురవడి నేకీడు నొందునో యనుచు
ద్రోణి యప్పుడువచ్చి తన తేరిమీఁదఁ । ద్రాణమై నిడి యేఁగెఁ ; దదనంతరంబ
భూనాథ, శల్యుండు పోరిలో వికల । మానసుండైన ధర్మజుఁడు పెల్లార్చె;
సేనలు పరసేనఁ జెలరేఁగి తఱిమె. । మానక శల్యుండు మఱియంతఁబోక
తెలిసి వేఱొక తేరు తెప్పించి యెక్కి । విలుఁగొని పటురోష వికృతాస్యుఁడగుచు
గ్రహరాజుపై వచ్చు రాహువుచందమునఁ । దహతహా గోపాగ్నిఁ దఱిమి యేతెంచి

1. వెఱపూని. 2. రాజుల. 3. ఖల్యు. (మూ)

ధర్మజుఁ దాఁకి మద్రక్షమావిభుఁడు । చర్మభేదనసారసంబేయుటయును,
అది ద్రుంచి ధర్మజుఁ డంబకంబొకటి । యుదరమేయుటయును శల్యుఁడు మూర్ఛనొఁ
తరమిడి మఱికొంత తడవుకుఁ దెలిసి । వరమార్గణోదగ్ర వర్షంబు గురిసి
యలుకమై ధర్మజు నైదుతూపులను । గలఁచినఁ, గలఁగక కాలునిపట్టి
పటియలుగా నంతఁ బసిఁడి కత్తళము । నఱకె జయోన్నతి నవశరంబులను.
నఱకిన శల్యుఁ డున్నతవిక్రమమునఁ । దఱలక కఠినకత్తళమొప్పఁ దొడిగి
మారుతిజోడు ధర్మజుని కత్తళము । ఘోరంబుగాఁ ద్రుంచి కోయనియార్చె.
ఆర్చి వారలవిండ్లు నరదముల్ హరులుఁ । బేర్చి బాణము లేసి పృథివిఁ గూల్చినను,
విరథుఁడై కౌంతేయవీరుఁడు వగలఁ । బరితాపమునఁ బొంది బహుచింతనొంది:
"యింకనాకీయాజి నెక్కడిజయము ! । పంకజాక్షుండన్న పలుకేలతప్పు !
ఈతని యేటుల కిట నేమిచెప్ప । నాతత బ్రహ్మాండ మవియకయున్నె !
గెలిచెదననుబల్లఁ గేలిమైఁ గల్ల; । గెలువలేఁ డీశల్యుఁ గృత్తివాసుఁడు.
మానమే తోడవుగా [1] మనుచున్నయట్టి । యేనేల పూనితి నీ రణంబునకు !
సత్యభామాప్రాణసచివుని మాట । సత్యంబుగాక యసత్యమేలగును !
వినఁ గానిమ్ము నాయాత్మరోషంబు । దీనుతగతితోడఁ దివురుచున్నదియు;
ధార్తరాష్ట్రుల యిష్టదైవమైనట్టి । ధూర్త శల్యునిఁ ద్రుంతు దురములో నిపుడు."
అనియాత్మలోపల నఖిలాండ నిలయు । వనమాలి సద్భక్తవత్సలు శార్ఙ్గి
వేదాంతవేద్యుని [2] విశ్వైకజనకు । నాదినారాయణు నంబుజోదరునిఁ
దారకబ్రహ్మ విస్తారక మూర్తిఁ । గారుణ్యగుణాలోలుఁ గల్యాణశీలు
దేవకీనందను దివ్యప్రకాశు । శ్రీవిష్ణుఁ గృష్ణు సుస్థిరముగా నిలిపి
'నరుఁడాజిసేయుచో నరుని యగ్రమున । వరశూల హస్తుఁడై వైరిసంఘములఁ
బరిమార్పఁ గంటి నేఁ బార్వతీనాథు । నరుదార నతనికి నంజలి సేతు'
నని యిష్ట దేవతా ప్రార్థన చేసి । యెనయ నమ్మద్రేశు నేసి నొప్పించి
చాపంబు నుగ్గాడి సారథిఁ దునిమి । తూపులఁ దేరుతుత్తునుకలు చేసి
కవచంబు ఖండించి కాండత్రయమున । వివశుఁగా నేసిన, విరథుఁడై నిలిచి
వాలును బలకయు వడిఁ బూనివచ్చి । వాలిక యమునికై వడి నరుదేరఁ,
గరువలిసుతుఁడు నగ్గలిక బెగ్గిలక । కరవాలుఁ బలకయు ఖండించివైచె.

---

1. మనినట్టియేను. 2. విశ్వేశ. (మూ)

వైచినఁ జలనంబు వడినాత్మలేక । చూచి వేఱొకగద సొరిదిఁ గ్రివ్వఁచును
వచ్చినఁ, గవ్వడి వరబాణ మొకట । గ్రుచ్చి ఖండించి మిక్కుటముగా నార్చె.
అంతఁ గంకటధారియై బీరువోక । పంతంబుతోడ నప్పార్థునిఁ గదియ
నావేళ శైనేయుఁ డడి ద్రుంచివైవ । నావలనొకశూల మంకించివాడిచె.

ధర్మజుఁడు శక్తిప్రయోగించి శల్యునిఁ జంపుట.

పొడిచిన నదివెలిపుచ్చి ధర్మజుఁడు । కడుఁ బెక్కుతునియలుగఁ ద్రుంచివైచి
విడువని చలమున వెనుకకుఁ బోక । తడయక వీనితోఁ దడవేల యనుచుఁ
బరమేశ్వరుఁడు మున్ను పాలించినట్టి । సురుచిరంబగుశక్తి సొరిది నర్చించి
వేదమంత్రంబుల వినుతు లొనర్చి । యాదటఁ గలితాట్టహాసమౌదాని
శత్రుసూదన జయస్థానమౌదాని । వృత్రారి పరిభూతి వెలసినదానిఁ
గాలదండాకృతిఁ గైకొన్నదాని । వ్రేలుత్రేతాగ్నుల విధమైనదాని
ఘుర్ఘుర ఘనఘోష గాఢమౌ దాని । నిర్ఘాత నిబిడ సన్నిహితమౌదాని
ఘుమ ఘుమాకారమై ఘోషించుదాని । సమవర్తిసూతి హస్తమునఁ గీలించి
రాజులలో ధర్మరాజ నాదేని । యోజ నాతమ్ము లత్యుత్తములేని
దేవిపాంచాలి పతివ్రతయేని । దేవకీసుతుఁడు నాదిక్కగు నేని
కురుబలం బాహుతిగొనఁ గల్గుదేని । సిరుల సామ్రాజ్యంబు చేకొందునేని
యీదుర్మదాంధుని నీశల్యుఁ బట్టి । యీదివ్యశక్తిచే నిటఁ ద్రుంచువాఁడ."
అనివైచెఁ గాలోరగాకార శక్తిఁ । బనుపడి మనసేన పరసేన లదర.
అది మింట మంటలు నదరంట నంటఁ । ద్రిదశులు భీతిల్ల దిక్కులు ద్రెళ్ల
వారిధుల్ కలఁగంగ వసుధ కంపింపఁ । దారలు డుల్ల భూధరములు డొల్ల
[1] శతశత శతకోటి సన్నిభంబగుచు, । నతి కాలకూట కూటాధికంబగుచుఁ
జండ మార్తాండ ప్రచండ దోర్దండ । చండిమ సత్ప్రభా సంభ్రమంబగుచుఁ,
గిన్నర గంధర్వ ఖేచర యక్ష । పన్నగ గుహ్యక భయదంబు నగుచు,
నివుడుచు నమ్మద్రనృపవరు భద్ర । కవచంబుఁ ద్రుంచి యొక్కట నురస్థలము
వ్రక్కలుగాఁజేసి పడిదూఱి పాఱి । తక్కకాశక్తి పాతాళంబు గాఁడె.

---

1. శతశతాయుత. (మూ)

ఆ శక్తిపాతంబునందు శల్యుండు । ఆశయ్యా పవిఁగుంగు నద్రీంద్రుభంగి
వెడవెడ మూర్గన్న వెట్టి త్రిమ్మరుచుఁ । బుడమిపై నప్పుడు బొరగిలఁ బడియె.
నదయుఁ డజాతశత్రునితోఁ బోరి । కుదిసి పాపము గట్టుకొన్నట్టి తప్పు
వివిధంబునఁ బాయదీఁకనని తలఁచి । భావజ్ఞుఁడగుఁగాన భక్తియుక్తులను
శిరము ధర్మజుదిక్కు చేతులుచాచి । యురవొప్ప సాష్టాంగ మెఱఁగెనో యనఁగ
రతులచేఁ జొక్కిన ప్రాణేశ్వరుండు । సతికుచ యుగళిపై జాఁగెనో యనఁగఁ,
గేలీ వినోదమై క్షితికాంతఁజేరి । యాలింగనము చేసె నర్థితో ననఁగఁ,
గురుకుమారకులెల్లఁ గోరి [1] తోడ్తెచ్చి । పరఁగ శల్యుని యాగపశువు గావించి
కొదలేని ధర్మజు కోపాగ్నిచేతఁ । గదనరంగంబను ఘనకుండమందుఁ
బూర్ణాహుతుల వ్రేల్చిపోయిరో యనఁగ । నర్ణవధ్వని శల్యుఁడణఁగుట చూచి
ధర్మజుఁ డఱనవ్వు దళుకొత్తుచుండ । నర్మిలిఁ దనవారి కప్పుడిట్లనియె :
" జగతి భీష్మద్రోణ సైంధవాదులకు । మగఁటిమి నెక్కుడై మలసిన ఘనుఁడు ;
వీఁడాజిలోపల వెసఁగుంగెఁ గాన । నేఁడువో కురురాజు నిజముగాఁ జచ్చె.
మానహాయంబున మెఱసె నాకీర్తి ; । వాసవాదులు నన్ను వడిఁ బోలలేరు.
భీమునిచేఁ గురుపృథ్వీశ్వరునిని । భీమాహవమునఁ జంపించెద నిపుడు.
కురుశేష మాహుతిగొని నన్ను భూమి । పరిపాలనప్రౌఢిఁ బాలింపుఁ " డనిన
విని యెల్లవారును వెస నుత్సహించి । యనిసేయఁ దొడఁగుచో నవు డేమిచెప్ప
శల్యుఁడీల్గుట మనశ్శల్యమై వగలఁ । గల్యంశభవుఁడు తక్కక మూర్ఛనొందె ;
కృపుఁడు వాపోయె ; నాకృతవర్మ శకును । లవుడు దుఃఖించిరి యాసమయమునఁ
జననాథ, శల్యుని సహజన్ముఁ డొకఁడు । ఘనుఁడు ధర్మజుఁ దాఁకి కడుసంభ్రమమునఁ
దుములంబుగా వచ్చి తూపులు వఱప । సమవర్తిసుతుఁడు విచ్చలవిడితోడ
వానిసారథిఁజంపి వాజులఁదునిమి । మానైన యొక దివ్య మార్గణంబునను
మరకతమాణిక్య [2] మకుటాఢ్యమైన । శిరమటు ఖడించి చెలరేఁగి యార్చె. "
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయ క్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మోఁద । నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
రాజశేఖరనుత, రాజీవనయన, । తేజోదివాకర దేదీప్యమాన,

1. తోడ్తెంచి. 2. మకుటోక్త. (మూ)

నరకాసురాంతక, నగధర, కృష్ణ, । మురహర, సర్వేశ, పురుషోత్తమాఖ్య,
ఘనమాని హృద్గేహ కలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెదనీకు.
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్ర వర్య
రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయుతముగా నొక్కటియయ్యె.

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ కలితాకార, చిత్తజ జనక, । కాకోదరాధీశ ఘనభోగ శయన!
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె:
ఆరీతి మద్ర దేశాధీశ్వరుండు । ధారుణీ నాతనితమ్ముండుఁ దెగినఁ
గుపితుఁడై కృతవర్మ గోవిందుననుజుఁ । జపలత నొప్పించి చాపంబు ద్రుంచె.
త్రుంచిన మఱియొక్క దొడ్డచాపంబు । మించిన శౌర్యంబు మెఱయంగఁదాల్చి
పోకు పోకిఁక నెందుఁబోయెద వనుచు । వీఁకమై నాతని విల్లు రథంబు
సూతాశ్వ పటలంబుఁ జూర్ణంబుచేయ । నాతతిఁ గృపుఁడంత నడ్డంబు వచ్చి
తన తేరిపై నిడి దవ్వులఁ దొలఁగ । మనసేనలటు వాఱె మండలాధీశ!
అంత నా పార్థివుఁడట వేఱె తేరు । సంతోషమున నెక్కి సాత్యకిఁదాఁక,
నెడచొచ్చి ధర్మజుఁడేపున నతని । కడిఁది రథాశ్వ సంఘముల ఖండించె.
హరులు నాశంబైన యాదవోత్తముని । గురునందనుఁడు వచ్చి కొనిపోయెఁ దొలఁగ.

శల్యుఁచుట్టము లొక్కుమ్మడిగ ధర్మజుఁ బొదువుట

అపుడు కృపాచార్యుఁ డాద్రోణసుతుఁడు । నృపులును రాజులు నెమ్మితోఁ గొలువఁ
జారుప్రతాపులు శల్యుచుట్టములు । కోరికఁ గోటానకోటులు గొలువ,
సకలకుంజరములు సకలాశ్వములును । బ్రకట కాల్బలములుఁ బ్రముఖులై నడవ,
దానధారల మదదంతిపై నెక్కి । భానుదీప్తులఁ జాలఁ బరిహసింపుచును
గురుతింప నీపెద్దకొడుకు కౌరవుఁడు । తిరమొప్ప రెండవ దేవేంద్రుఁడనఁగఁ
బఱతెంచి చతురంగ బలములుఁ దాను । నఱిమితిఁ బరసేన నంటఁగఁ దాఁకె.
తాఁకినచోట నాధర్మసూనుండు । నాక్రీడియును భీముఁ డాసాత్యకియును
ద్రుపదసంభవులు బంధురసైన్యములును । నిపుణతఁ దాఁకిరి నీకేమిచెప్ప.
తాఁకినఁ గురురాజు తనయాత్మలోన । "వీఁకమై నీక్రీడి వ్రేల్మిడిలోన
సకలసైన్యంబుల సమయింపఁ గలఁడు. । ... ...
ఇప్పిరుఁ దాఁకఁగ నెవ్వఁడు గలఁడో!। దవ్వులమనసేన దగిలి పాఱెడిని;

నేనంటినా పగనెఱినింత దెగఁడు ; । మానుగాఁ గృపుఁడంటిమా చొరఁడతఁడు ;
కృతవర్మనంటిమా గీడ్పడినాఁడు; । కృతము సౌబలుఁ డిందుఁ గినియంగ వెఱచు;
తక్కినవార లుద్ధతి మోహరింపఁ । దక్కుదురిట, నాకుఁ బ్రాణమైనట్టి
ద్రోణసూతియె కాని తోడరంగ లేఁడు, । నాకొంబుగా" నని నయమొప్పఁ బలికె:
"గురుపుత్ర, మనసేనకును నాకు దిక్కు । అరసి చూచిన నీవె యన్యులు లేరు.
నమ్మితి నే నిన్ను నా సేనఁ గాచి । నెమ్మి రక్షింపు మన్నించి యీ వేళ.
శల్యుఁ డీల్గినచోట సమరభారంబు । తాల్యత నీవెకా లలి నాత్మఁ దలఁపు.
కౌంతేయవరులను ఖండించి మించి । వింతగా సామ్రాజ్యవృత్తి నాకిమ్ము."
అనవు డశ్వత్థామ యధిపతిఁ జూచి । ఘనతరశౌర్యంబు గానరాఁ బలికె:
"ఇంత చెప్పఁగ నేల యిభపురాధీశ! । రంతుగా నిట్టి భారము నాది గాదె!
ఈ సేనఁ గావక యేనూఱకున్న । హాసంబు సేయరే! యఖిలమానవులు.
దేవర యొక్కింత ధృతి చిక్కఁబట్టి । భావించి చూడుఁ డేర్పడ" నంచుఁ దోడరె.
అంత నర్జున కీచకాంతకులొక్క । సంతత సంధాన శరవృష్టిచేత
మద్రాధిపతిసేన మాటమాత్రమున । క్షుద్రమై యమపురిఁ జొరఁ జేసిరపుడు.
పగవారి నణఁచిన పాండవసేన । యగణితధ్వనుల మిన్నగల నార్చుటయుఁ
బరవశమై ప్రాణభయమునఁ బొంది । నరనాథ, మనసేన నాల్గుదిక్కులకుఁ
బఱవ విషణ్ణుఁడై పౌరవేశ్వరుఁడు । అఱిముఱిఁ బెద్ద శోకాతురుండగుచుఁ
"గొనరక దైవానుకూల్య మెవ్వరికిఁ । బసగలుగును వాఁడె పార్థివేశ్వరుఁడు.
ధరణి నిర్భాగ్యుండు తత్పదబుద్ధి । పరుఁడు కానేర్చునే పరికింపనెందు?
డాఁకొన్న కపటనాటకసూత్రధారి । కైకొని యట వారికర్తయై యుండ
మహి యంతటికిని ధర్మజుఁడె రాజగును; । సహజమై తనకపజయమె గాఁబోలు."
ననుచుఁ జింతాక్రాంతుఁడై యుండె ననిన । విని యాంబికేయుండు వేదనఁ బొంది,
"గాంగేయుఁ డాచార్యకర్ణాదిరథులు । సంగరంబున నేఁడు చచ్చినట్లయ్యె;
కడు యోధులఁట మఱి కవ్వడి భీము । లడరంగ జయమేమి యరుదు చర్చింప!
హరి భక్తులకు నేల యాపదగలుగు ? । హరి పరాయణులకు నఖిలభూపత్వ
... ... । సిరులు ముప్పిరిగొని చేకూరకున్నె !
అటుగాన హరినొల్లనటువంటి మనకు । నిటువంటి కీడొంద కేటికిమాను !
అరిభంజకంబును నరివినాశకము । హరిభక్తియేగాన హరిభక్తులకును

సరిసమానులు లేరు సంజయ, భువిని. । వెరవొప్ప మేల్గిడు వినకపోరాదు
ఘనత నాతరువాతికథ చెప్పు" మనిన । నెనయంగ సంజయుఁ డిట్లని పలికె :
"తన సేనపఱచినఁ దలఁకి రారాజు । కనలి యేనుఁగుడిగ్గి ఘనరథం బెక్కి
యలఘుఁడై సేనల కడ్డంబు వచ్చి । యెలుఁగెత్తి "ననుఁజూడుఁ డేల పాఱెదరు?
అడవులు కొండలు నట నుహాగుహలు । నడరి శాత్రవకోటి కడ్డంబులగునె !
ధీరత ననిలోనఁ దెగి పాఱువాఁడు । ఆరయ యమపురి నరిగఁ(ఘ) గాఁడె !
అటుగాక నిల్చిన నాజిఁ జచ్చినను । దటుకున నింద్రపదంబు సిద్ధించు ;
గెలిచిన సత్కీర్తి గీల్కొను నిందు ! । నెలకొన్న ప్రాణంబు నిత్యంబుగాదు.
కొంచెపు సేనతో గోవింద జిష్ణు । లంచితంబుగ డస్సి యదె యున్నవారు.
మీ కేల మగఁటిమి మేలు వోకార్చి । కాకులగతి ధాత్రిఁ గడవఁ బాఱఁగను !
గెలుతు నవశ్యంబు కితవశాత్రవుల । నిలువుండు నడువుండు నెఱిఁ జంపుఁ డరుల."
అని నేనఁ బురికొల్పి యబ్ధీంద్రునకును । ఘనతఁ జెల్లెలికట్ట కరణి యై తాఁకె.
తాఁకిన నప్పుడు ధరకు లంఘించి । కాఁకమై భీముండు గద త్రిప్పి పేర్చి,
"కౌరవాధములార ! కఠినాత్ములార ! । యీరీతి మృతిఁగోరి యేల వచ్చెదరు ?
నాగద మాడుఁతు నరుఁ జూడుఁ డిపుడు । ఏగతిఁ బోదురో యెఱుఁగరు మీరు.
చలవదు నాదృష్టి పలలకుఁ బాసి । తొలఁగుఁడు తొలఁగుఁడు దూరంబుగాను."
అనుచు రోషాభీలుఁడై బొడబంబు । వనగాను లింకించు వడువునఁ దొడఁగి
విసువ కిర్వదిరెండు వేల సద్భటులఁ । బొనఁగఁ గురుక్షేత్రమునకు బలిచ్చె.
ఆయెడఁ గరిరథ హయసమూహములు । సాయక తమసేనపైఁ గదియుటయు
గాండీవి లయకాలకాలుఁడై పేర్చి । ఖండించె వేల్మిడి గజసహస్రముల.
నకులానుజన్ముఁడు నకులుండుఁ గూడి । యొకటియై చంపుచో నొగి నేమి చెప్ప

ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులచే సాల్వుఁ డేనుఁగుతోఁ గూడ మడియుట

నంత సాల్వుఁడు మదహస్తిపై నెక్కి । మంతనంబున మాఱుమలయుచు వచ్చి
కరుల ఘోటకములఁ గాల్బలంబులను । శరవహ్నిఁ గాల్చుచు శమనజుఁ దాఁకి
కౌంతేయ విభులపైఁ గడిమిచూపుటయు । వింతగా నది చూచి వెస ద్రుపదజుఁడు
నవలీల మార్కొన్న, నతనిపై హస్తిఁ । [1] గవియించి డీకొల్పి కడఁగి తొక్కింప,

1. గవయుంచి. (మూ)

నతఁ డర్ధమార్గంబునందు వేఁగిలి । వితత గుణధ్వని పిఁక మ్రోయించి
హస్తి కుంభస్థలి యటుచూచి పేర్చి । ప్రస్తుతమతి నొక్క బాణవాతమ్ము
దొడిగి యేసిన, దాని తుండంబు దూఱి । తడయక కుంభమధ్యము ప్రక్కలింప
ఛిద్ర ఘీంకారంబు సేయుచు మగిడి । భద్రగజేంద్రంబు పాఱెఁ; బాఱుటయు,
నంతఁ బ్రకోపుఁడై యాసాల్వనృపతి । దంతావళంబు నుద్ధతి మగిడించి
ద్రుపద సంభవుఁ దోడుతోఁ గదియించి । నిపుణుఁ డాతని తేరు నెఱి నెత్తఁబనుప
నట్టి యావారణ మది కబళించి । పట్టిన, భీతుఁడై పాంచాలసుతుఁడు
మెట్టిన లగువున మేదిని దాటి । కట్టెఁడిజయమేని గదగొని పాఱె.
అంత నాతని తేరు హయసారథులను । ఎంతయు సాల్వుండు నిభముచే నపుడు
దివికి నెత్తించి వేత్రిప్పించి భూమిఁ । దొపకి వేయించి తాఁ ద్రొక్కింపఁ జూచి
కరువలి సుతుఁడు శిఖండి సాత్యకియు । శరవృష్టి గురియుచు సాల్వుఁదాఁకుటయు,
నా సాల్వుఁ డుఁదఅనంబకంబులను । ఓసరింపఁగఁ జేసి యుగ్రుఁడై పేర్చి
సరసతఁ దను వీనుచ్చరులు మెచ్చఁగను । ఉరుతర జ్యాఘోష మొనరించుటయును
పాంచాల సుతుఁడంతఁ బాటించి సిగ్గు । మించిన కడిమిమై మెఱయ నేతెంచి
గాంభీర్యమూర్తియై గదవుచ్చి యపుడు । కుంభి కుంభస్థల కూటంబు వ్రేయ,
నదియు ఘీంకార శబ్దావలితోడ । మదనమేది గిరిగూలుమాడ్కిఁ గూలుటయు,
నాసమయంబున నచ్యుతానుజుఁడు । నా సాల్వభూపతి నట్టిట్టునాక
శితశిలీముఖమున శిరముఖండింపఁ । బ్రతిలేక మనసేన పాఱెఁ; బాఱుటయుఁ
దదనంతరంబ యాయాదవపుంగవుఁడు । చెదరకుండఁగ సేనఁ జయ్యననిలిపె (?)
కృతవర్మ సాత్యకిఁ గేలిమైఁ దాఁకి । చతురత నాతని చాపంబుద్రుంచె.
త్రుంచిన వేఱొక్క దొడ్డచాపంబు । సంచితగతిఁ దాల్చి యా రథాశ్వములఁ
జావంబు నూతునిఁ జక్కాడి మైవ । నాపజ్జ విరథుఁడై యాకృతవర్మ
శూల మొక్కటి గొని చూచి సాత్యకిని । నోలిమై వైచిన నొగిఁ ద్రుంచెనతఁడు.
త్రుంచి యంతటఁ బోక తోడ్తోన నతని । గొంచు[1] మించుగ నేయఁ గనలి కౌరవుఁడు
పాండుసూనులమీఁదఁ బైఁబడి దోఁష । చండమదోద్వృత్తి శరపరంపరలఁ
బొదివి వారలపై నస్త్ర[2] ఘోర వారాశి । నుదమెల్ల నాభీల మథనంబు చేసె.
అంతఁ బాండవులును నఖిలసేనలును । బంతంబు తీయక పైఁబడి పోర

1. తెంచుగ. 2. బోరి. (మూ)

నా వీరవరుఁడంత నాగ్రహవృత్తి । భూవినుతంబుగఁ బోక తానిల్చి
నుతశక్తి ధర్మజు నూఱంబకములఁ । బ్రతిన మారుతిని డెబ్బది సాయకముల
సహదేవు నెనిమిది శరముల నకులుఁ । దహతహ నాలుగస్త్రములను మఱియుఁ
బాంచాలసుతుని [1] సప్తాంబకంబులను । బాంచాలిసూనులఁ బంచశరముల
సాత్యకి నన్నూఱు శరములనేసి । యత్యుగ్ర మూర్తియై యార్చి సైన్యములఁ
బగిటఁ బ్రడెంటను బదుమూఁట మూఁట । విదితంబుగా నేసి వెస నంతఁ బోక
నకులానుజుని విల్లు నడిమికిఁ ద్రుంప । వికలుఁడై యతఁ డొక్కవిల్లు సంధించి
పదపడి [2] పోరుచోఁ బాండవసేన । లదయులై శరవృష్టి నాఁగిన, నతఁడు
దృష్టిచలింపక తిరుగుడు వడక । దృష్టినిఁ గరములఁదీవ్రత చూపి,
తనువుల నెత్తురు దట్టమై భువిని । ఘనతఁ బ్రవాహంబుగఁ బ్రయోగించె.
మన సేన లారీతి మఱి పాండురాజు । తనయుల సేనలఁ దగనొంచుచోట,
ననఘ ధర్మజుమీఁద నప్పుడాశకుని । తనపాటు చూడక తావచ్చి తాఁకి
శరములు వర్షించి శమనజు తేరి । వరహయంబులఁ బట్టి వారకకూల్చి
యవశుఁగా నేయుచో నంతటిలోన । నవనీశ, సహదేవుఁ డడ్డంబు వచ్చి
తన తేరిపై ధర్మతనయుని నునిచి । కొనిపోయె నప్పుడా ఘోరాజి వెడల.
మఱి వేఱు తేరు ధర్మజుఁడపుడెక్కి । యఱిముఱిఁదాఁకి ఘోరాస్త్రంబులేయ
శరముల నవి ద్రుంచి సౌబలుఁడేచి । యరయంగ ముంచెఁ దోయధిముంచినట్లు.
నకులుని తోడుత నవ్య విక్రముఁడు । శకునిసూనుఁడు పోరె జయకాంక్షమహిమ.
వడిసాత్యకియుఁ గృతవర్మయుఁ దొడరి । విడువక పోరిరి విశ్వంబు దలఁక.
ధాగుణిఁ గృపుఁడును ద్రౌపదిసుతులుఁ । బోరిరప్పుడు మహాద్భుత శక్తి మెఱసి.
మఱి వారిభటులును మనవారిభటులు । నఱక పోరాడిరి యుర్వీతలేశ !
అమరేంద్రసూనుఁ డట్లాతుములమున । సమరసైన్యము [4] బారిసమరుచు వచ్చి
కృపురథాశ్వముల నిష్కృతి నేలఁగూల్ప । నపుడు ద్రోణతనూజుఁ డడ్డంబు వచ్చి
తన తేరిపై నిడి దవ్వుగాఁ బోవఁ ! । గనుఁగొని కౌరవాగ్రజుఁడు రోషించి
రయమున నేనూఱు రథములవారి । భయమేది యయ్యముష్టిపైఁ బనుపఁ,
గనుఁగొని యంత శిఖండి కోపించి । కనుఁగవ నపు డగ్నికణములు దొరుఁగఁ
బూని యొక్కనినైనఁ బోరిలో బ్రదికి । పోనీక నిశ్శేషముగా జంపివైవఁ,

---

1. సప్తమార్గణంబుల. 2. పొరుచో. 3. ద్రుంచె. 4. బారజమరుచు. (మూ)

దఱచైన యుత్పాతతతులు చూచుచును । బఱచెను గురుసేన బహుముఖంబులను.
ఆ దుర్నిమిత్తంబు లవి లెక్కగొనక । యాదట సౌబలుం డహికేతుకనియె :
" ఓసుయోధన, నీకు నొకటి చెప్పెదను । నా సాహసంబును నను జూడు మిపుడు.
మోహరింపుఁడు సేన ముఖమున మీరు. । ఆహవంబున నేను నా పాండుసుతుల
ఖండించి సామ్రాజ్యకలితుఁగా నిన్ను । దండిగా నేలింతు ధరణి యంతయును;
పాలించి యనుపు నీపాదంబులాన; । గాలిమాటలు గావు కనుఁగొను." మనఁగఁ
బొల్పడినట్టి యాబలుమొగ్గరంబు । వేల్పువట్టినవాని విధమునఁ జూచి,
కడు సంతసిల్లి యగ్గాంధారిసుతుఁడు । తడయక శకునితోఁ దా నిట్టులనియె:
" మున్ను ద్యూతనిమిత్తమున రాజ్యమెల్ల । నెన్నంగ గెలిచి నాకిచ్చితిగాదె!
మొనసి యాహవరంగమునఁ బాండుసుతులఁ । బెనఁచి యిప్పుడు నీదు భీకరాస్త్రముల
పాలుగావించి నిర్భయవృత్తి రాజ్య । మేలింపు మామ, నీకిది వేళ." యనిన
సౌబలుఁ డాహవోత్సాహంబు మీఱఁ । గా బలంబులతోడఁ గడఁగిన, నపుడు
అంతకసుతుఁడు తనంతరంగమున । సంతసంబంది యా సహదేవుఁ జూచి:
"భీతిల్లి పోరాని పెడమొగ్గరంబు । నాతత కాంభోజయవనాశ్వములను
గూడి పెల్లార్చుచు గుణనిస్వనముల । నోడక [1]గావించి యొనరఖడింపు."

శకుని సహదేవు లాశ్వికసహాయులై ఘోరంబుగాఁ బోరుట

మనవుడు నట్లకాకని మాద్రిసుతుఁడు । మనమున రాగిల్లి మఱి విజృంభించి
తొడరి పోరాడుచోఁ, దుములంబునందుఁ । బడ వచ్చువారును బడియెడువారు,
మల్లయుద్ధంబున మ్రగ్గెడువారు, । భల్లాయుధంబులఁ బడవ్రేయువారుఁ
గరవాలములఁ దలల్ ఖండించువారు । నురియలఁ జెండాడి స్రుక్కించువారు
గదల నెత్తురులు విప్వఁగాఁ గొట్టువారు । పదముల నొండొరుఁ బడఁ దన్నువారు
నొకని గుఱ్ఱంబుపై నొకఁ డెక్కువారు । సకలంబుగా నస్థిచయ మేర్చువారు
పొడిచి గంట్లను దూరిపోయెడువారు । తొడిఁబడ గుండెలు దొరిఁగించువారు
ముక్కులుఁ జెవులును మొగిఁ ద్రెంచువారు । చక్కగా హయములఁ జంపెడివారు
నీరీతిఁ బోరాడ నిరువాగురణము । ఘోరమై యుండె నెక్కుడు పేర్మితోడ.
అంత సౌబలుతోడ నాసహదేవుఁ । డెంతయుఁ బోరుచో నిటద్రుపదజుఁడు

1 గానిచ్చి. (మూ)

తెఱలక కలఁగక తెగువవీడ్వడక । యఱలేని కడఁకతో నప్పుడుప్పొంగి
యతుల రౌద్రాకారుఁడై చెలరేఁగి । ప్రతివీరసేనల బహురక్తశల్య
భూరిమేదోమాంసములుఁ బునుకలును । ధారుణి రాల్చుచు ధరఁ గూల్చుచుండె.
ఆరీతి నుభయ సైన్యంబులవారు । వీరులై ధీరులై వెస ససహాయ
శూరులై క్రూరులై పొరిదిఁ [1]బోరఁగను । ... ...
పాంచాల సుతునొంచి బలియుఁ డాశకుని । యంచిత ద్యుతులతో నట వేగ మరలి
"వేఁడి కౌరవరాజు వేఁడి నాస్వామి । వేఁడి వేఁడీ" యని వెదకుచు రాఁగఁ
జతురత శకునితో సైన్యమిట్లనియె : । "హితమతిఁ గౌరవు నిక్లేల వెదక ?
అదెచూడు సేనల [2]నాఁచుచున్నాఁడు; । పొదలి పాండవులతోఁ బోరుచున్నాఁడు;
పోవలసిన నందుఁ బో" మ్మన్నసతఁడు । నావేళ నావిభు నర్తి చూచి
చేరంగఁజనుదెంచి చెలఁగి యట్లనియె : । "పౌరవేశ్వర, మెండుబలములనెల్లఁ
గరితురంగాదులఁ గడ తేర్చినాఁడ. । ధరణి నీవేళల దాఁగక మనము
ప్రాణవంచన లేక పైకొన్నఁగాక । త్రాణఁ బాండవులను ధర గెల్వరాదు."
అనిన సంతోషించి యాకౌరవుండు । తను గూడుకొని మదోద్దండుఁడై నడవఁ
గేశవుఁ గనుఁగొని క్రీడి యిట్లనియె : । "ఆశమానఁడుగదా యహికేతనుండు !

దుర్యోధనుని మార్గ్యంబుద్దేశించి కృష్ణార్జునులు సంభాషించుట

వెనుఁబాటు మది నరవీనంబు లేక । యనిసేయఁ దివురుచున్నట్లున్న వాఁడు.
వీఁడుగో మనసైన్య వితతి మధ్యమున । వాఁడిమి వాటించి వచ్చుచున్నాఁడు.
వచ్చుఁగా కేమి నా వాఁడిబాణముల । గ్రుచ్చెదఁ గురుసేన కుంభినిఁ గూల.
ఉడుగక తీవ్రత కోపలేనసక । తొడరి రథంబీవు తోలుమీ కృష్ణ !
తివిరి పద్నెనిమిది దివసంబులయ్యె । వివరించి యరిసేన విసిగితి నఱకి.
పూర్తిమైఁ బోలని పోల్కినున్నదియు (?) । ధార్తరాష్ట్రులసేన తఱుగదేమి యును.
నిచ్చలుఁ బరికింప నిన్ననేఁటికిని । మచ్చిక మనసేన మహినెంత యణఁగె.
ఆపగానందనుఁ డనిఁ జన్నపిదప । నీపౌరవుఁడు సంధికిట వచ్చుననుచు
నామదిలోఁ దోఁచె నవి నొల్లఁడయ్యె । నేమనఁ గలదింక నిందిరారమణ !

1. బోరుచును. 2. [illegible]ఁచు. 3. పోరిన. (మూ)

మున్నాజిలోన భీష్ముని చావుచూచి । యెన్నఁగా భగదత్తుఁడీల్గుట చూచి
యనిలోన సైంధవుఁ డణఁగుటచూచి । గొనకొనియాచాపగురు చావుచూచి
దుశ్శాసనుని చావుతొలఁగకచూచి । దుశ్శీలి కర్ణుండు ద్రుంగుటచూచి
గుడ్డిపాపాత్ముండు గుదియింపఁ డయ్యె, । దొడ్డమూఢుఁడుగదా ! దుర్యోధనుండు.
పోఁకిప్పుడు మదిపూనుట[1]యెన్న । వీరుఁడింతటివాఁడు వెదకినఁ గలఁడె !
తుది నేఁడు శల్యుండుద్రుంగుట చూచి । యిదె నచ్చినాఁడు తానెంతటివాఁడో !
కోరి భీమునిచేతఁ గూలినఁగాక । యూరక తానేఁ యుర్విపాలిచ్చు !
సారసనేత్ర, నాచండకాండముల । ఘోరాజిసేనలఁ గూర్చెద." ననిన
యాదవతిలకంబు నప్పార్థుఁ జూచి । "యీదెస నీమాట లివి నిజంబగుఁ ;
రాయబారము మున్న రయమున నేను । ... ...
విదురుఁడెఱుంగఁగా వేవురెఱుంగఁ । జెదరి నన్ బట్టఁజూచినవాఁడు గాఁడె !
అదిగాక ద్రౌపది నట భంగపఱచి । వదరిలక్ష్మికిఁ బెడఁ బాయంగఁజేసి
యాకలంబులు దిని యలమటఁబొందఁ । బ్రాకటారణ్యంబుపాలు గావించి
విరటుపాళెంబున వీడ్వడి నవఁతఁ । బొరసియుండఁగఁజేసి పోరి దండుగూర్చి
యిందువంశేంద్రుల నిట మనవారిఁ । గందఁ జేసినయట్టి కష్టుండు గాఁడె !
వీఁడు భీమునకెంత వీనిసైన్యముల । పోఁడిమి మాయించి పుడమిపైఁ గూల్చు."
అనిన ధనంజయుఁ డచ్యుతుకనియె : । "విను దేవకీపుత్ర, వీనిమార్గంబు ;
మతిచెడి నిన్నవమానించి పట్టఁ । జతురతఁ దలఁచిన శఠుఁడు దుర్జనుఁడు.
పాపికిఁ బాపంబె పథ్యంబుగాక । యేపార నీబుద్ధి హితవుగాఁగొనునె !
కుతలంబునను వీని కొఱకునై వచ్చి । ప్రతిన రాజులు వృథా పాతమై తెగిరి.
జగతి భీష్మద్రోణ సైంధవప్రముఖు । లగణిత పుత్రమిత్రామాత్య సుభట
కరిరథ తురగ సంకలిత యోధులును । సరవిమై ననిలోనఁ జావంగఁ జూచి
మది నొకించుక యనుమానంబు లేక । పదిలుఁడై మఱియును బఱతెంచినాఁడు.
చన మిగిలినవారిఁ జంపించి కాని । తనువు దొఱంగఁడు ధార్తరాష్ట్రుండు.
కురునాశనుండైన కురుకులేశ్వరుని । బలములఁ గడతేర్తుఁ బఱపుము రథము."
అనవుడు నౌఁగాకయని యచ్యుతుండు । ననిల సంకాశంబు నగు తేరు వఱపఁ
బావక నిభమైన బాణంబు లేసె. । పావని గదపూని పటు తేరు డిగ్గి

1. యొల్ల. 2. పాళెమె. (మూ)

కరటి కుంభంబు లొక్కట విదారించి । పరఁగంగ ఘోటకపటలిఁ జెండాడి
రథములుర్వరఁ గూల్చి రథ్యాళి నొంచి । పృథివిపై భటకోటిపీఁచమణంచి
మఱి వేలసంఖ్యలు మాతంగసమితి । నుఱుక చెండాడి మహోగ్రత మెఱసి
కోపించి వాయువుకొడుకు నీసుతుని । దీపిత రథమంతఁ దెగువతోఁ బట్టి
యాడ్చి త్రిప్పుచు దివికెగురవైచినను । ఊడ్చినగతి నతఁడుర్విపైఁ బడియెం.
పడిన నంతటిలోనఁ బవనతనూజు । కదరుచు నొక కొండ తా భీముఁ దాఁకి
పోరుచో నలవారిఁ బోనీక యతఁడు । కేరుచు జముప్రోలికిని బోవవైచె.
అదిచూచి హతశేషమైన బలంబు । కదుపులు కదుపులై గదియవచ్చుటయు
నేనూఱు రథికుల నేన్నూఱుకరుల । మానితకాంభోజ మత్తవాజులను
ఎనిమిది వేవుర నిటఁ బదాతులను । బనుగొన నొక్కటఁ బ్రాణముల్ గొనియె.
ఆవేళ నందఱ కనిలాత్మజుండు । కావింప లయకాల కాలుఁడై తోఁచె.
దట్టంపు గుఱ్ఱపు దళముతో నంత । నెట్టన కురురాజు నెఱి సుదర్శనుఁడుఁ
గూడియుండుట చూచి గోపాలుఁడపుడు । క్రీడితోఁ బలికె సత్కీర్తితోఁ బొంగ:
"కవ్వడి, చూచితే కదనరంగమునఁ । గ్రొవ్వి చచ్చిరి వైరికురుకుమారకులు.
ఘోరతమంబుగా గుఱ్ఱపు గములుఁ । దేరులుఁ గరులును దెగటాఱిపోయె.
భీము నెంచెదరన్నఁ బృథుతరాటోప । కామారియే గాని గాఁడు మర్త్యుండు.
వేయేల నిను జెప్ప వెస నీకు నాకు । నోయున్నతాత్మక, యొగి వేఱులేదు.
ఖాండవంబేర్చి యాఖండలు గెలిచి । గాండీవమగ్నిచేఁ గైకొని మున్న
పరమేశుతోఁ బోరి పాశుపతాస్త్ర । మరుదారఁ గైకొన్న యాహవశూర!
అల్లదె కంటివే! యహికేతనుండు । తెల్లనిగొడుగున దీపించువాఁడు.
మనమీఁది కినుకతో మార్మలయుచును । ఒనవెట్టుకొని కాచుకున్నాఁడు చూడు.
ఒఱనున్న యసివోలె నొప్పుచున్నాఁడు । వెఱవఁడు; ఎట్టిదో వీని సాహసము!
తెగిరి వాయుజుచేత ధృతరాష్ట్రసుతులు, । తగవొప్ప నింక నిద్దఱుగాక ధాత్రి.
వీరనఁగా నెంత వీరలఁ జంపి । భూరి సత్కీర్తులు పొందుఁడు మీరు."
అనిన ధనంజయుఁ డచ్యుతు కనియె: । "వినుము భీష్మద్రోణ వీరుల నాజిఁ
జంపితి మీయల్పసైన్య మదెంత? । సొంపార నాపేర్మి చూడుము దేవ!
ఏనూఱు తేరులు నేనూఱు కరులు । నేనూఱు గుఱ్ఱంబు లిట రెండువేల
కాలుబలంబులు గానరా వచ్చి । శూలమై యున్నాఁడు చూచితే! శకుని.

కృతవర్మ గురుసుత కృపులు తారేల । జితులు గాలేరు ; ఆజిని బోరలేరు ;
ఇంతమాత్రపుసేన నేనాజిఁ జంపి । పంతంబు మింతు నీ పాదఁబులాన.
తలకొని వీరిని దండించు నపుడు । తెలియరా రాజు సంధికి వచ్చునొక్కొ !
ఏకార్యగతియును నిటఁ జూచుకొనెద. । ... ...
దేవకీనందన, తీవ్ర వేగమున । నీవేళ నారథ మిటఁ దోలు. "మనుచుఁ
గరువలిసుతుఁడును గవలును నడవఁ । గురురాజుఁ దాఁకి మిక్కుటముగా నేయ,
నెడసొచ్చి శకునియు నిట సుశర్ముండు । నడరి సుదర్శనుఁ [1] డాయనిలజునిఁ,
దైగర్తవీరులుఁ దక్కటివారు । ధీగతిఁ బార్థుని దేవకీసుతుని
జలజల మస నంపచయమున ముంప । [2] నొలసి మండెడు వీతిహోత్రుఁడై నరుఁడు
వచ్చినవారల వమ్ముపోసీక । యచ్చుగా యమపురి కనిపి, వేవేగ
వారిబలంబుల వారిసూనులను । వారివారినె కూడ వరుసతో ననిచె.
అంత సౌబలుఁడు మహాప్రతాపమున । నెంతయు సహదేవు నేపుమైఁ దాఁకె.

ఉలూకుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మడియుట

తాఁకినచోటఁ దత్తనయుఁడులూకుఁ । డాఁకొన్నపులివోలె నాక్రమించుటయుఁ,
గొడుకును దానును ఘోరాస్త్రములను । విడువక సహదేవు వెసనొవ్వనేయఁ,
బదియింట నాతని భంజించి విల్లు । వదలక తెగనేయ, వాడిమిచూచి
శకుని తనూజుఁ డచ్చలము రెట్టింప । వికవిక నవ్వి యవ్వీరునిఁబలికె :
"సహదేవ, మాతండ్రి చండకార్ముకము । నహహా త్రుంచినయట్టి హస్తముల్ ద్రుంతు ;
చూచి తప్పించుకో శూరుఁడవైన ; । నేచియుఁ గాదేని యిటఁ బాఱిపొమ్ము. "
అని పావకజ్వాలలైన బాణముల । మునుకొని యేయ నిమ్ముల మాద్రిసుతుఁడు
అవి తెగవిడివడి యట రాకమున్నె । యవనీశ, యాతని హస్తముల్ద్రుంచె.
త్రుంచి యంతట సహదేవుండు కినుక(?) । మించి "యులూక, మేల్మేలురా ! నీవు
నొకటి నీమదిలోన నొగి నెంచియుండ । వెకలి నిన్ బాలించు విధి యొక్కటెంచె.
నిగిడి నన్నేయఁ బూనినయట్టి చేతు । లొగి నేఁడు తెకతేర వోనాడుకొంటి (?)
అట నులూకంబన నాగూబపేర । ఘటనమై నర్తించి కడపట నీవు
గూబజంకెలతోడఁ గుందుచు వచ్చి । గూబవై పోతివి కురురాజునెదుట.

---

1. విజయుండు. 2. కెలని. (మూ)

ఏయుమా యేచేత నేసెద?" వనుచు । దాయ మస్తకముటు ధరణిపైఁ గూల్చె.
తనయుండు దెగుటయుఁ దగసౌబలుండు । మునుకొన్న కోపాగ్ని మునిఁగి లోఁగుంది
కన్నీరు దొరుఁగ నంగంబు వణంక । విన్ననై తనయాత్మ వెచ్చుచు నపుడు
"పాండుతనూజులు భవ్యదోర్దండ । చండప్రతాపులు సహజ విక్రములు
గతమత్సరులు శుభకరులు సత్యాత్మ । లతులితాచారు లాయత కీర్తిధనులు
నైన వీరల జూదమను నెపంబునను । బూని రాజ్యము మోసపుచ్చిన దోష
మదియేలతప్పుఁ? బాయక పుణ్యుఁడైన । విదురుని బుద్ధులు విననైతి మొదల;
అడరి నిందలకెల్ల నాధారమైతి; । కడపటఁ దనకు నిక్కడ చావవలసె."
అనియుని శోకించి యా సహదేవుఁ । గనుఁగొని పలికె నాగ్రహము రెట్టింప:
"మాద్రీ తనూభవ, మహి నాకుమారు । భద్రమూర్తిని వీరభద్రావతారు
రణమునఁజంపిన రణశూర, నీవు । జుణిఁగిపోవక నిల్చిచూచి పోరాడు;
పోయెదవో నిన్ను బోనీనుగాని । పాయక ననుదాఁకి బంటవై నిలుము."
అని గుణధ్వని చేసి యార్చుచుఁ బేర్చి । మునుకొని నారసంబుల మూఁటనేసె.
ఏసిన సౌబలు నిష్ప్వానసంబు । చేసెఁ దుత్తుమురుగాఁ జిత్రవైఖరిని.
అట వాఁడుఁ గదిసి మహారుద్రుగతిని । బటు ఖడ్గ తోమరప్రాసశూలములఁ
బైకొని వైవ నప్పాండవానుజుఁడు । చీకాకుపడ వానిఁ జెక్కువై చుటయుఁ,
గనుఁగొని శకునియుఁ గాలు సేయాడ । కనయంబు నతని బాణాలిచేనొచ్చి
పెదవులు దడుపుచు భీతివాటిల్లి । కుదిసి నెవ్వగల దిక్కులు సూచుచుండె.
ఆ సహదేవుండు నాసమయమున । భాసుర బ్రహ్మాండభాండముల్ వగులఁ
గోపించి తనవింటిగుణము మ్రోయించి । చూపట్టు శరములు సోనగాఁ గురిసి
మర్మ మర్మంబులు మఱి యుచ్చిపాఱ । మర్మదాంధుని నేసె దొడ్డతూపొకటి.
కాయంబులో గుండెకాయ నాటంగ । నేయుచోఁ బడి లేచి యిఁకఁ జాలుననుచుఁ
దనుగూడి వచ్చిన తనవారుఁ దాను । గునిసి 'తంగెళ్లు రేఁగులుగాఁగఁ' బాఱె.
పాఱిన నదిచూచి పాండునందనులు । పాఱకుండఁగ వారిఁ బనసడ్డగించి
చంపుచో, గొందులు సందులు దూఱి । తెంపేది 'యిఁక దిక్కుదెసయేది' యనుచుఁ
బాఱెడు సౌబలుఁ బాండవానుజుఁడు । "తీఱదు పాఱినఁ దిరుగు సౌబలుఁడ!
రారాజుమామవై రమణిగాంధారి । కారయఁ దోఁబుట్టువై ధృతరాష్ట్ర
మండలేశ్వరునకు మఱఁదివై యిట్టి । బండంగివై యిట్లు పాఱంగఁ దగునె!

పరఁగంగ నేటికి బలువిడిఁ దోడరు ; । నెఱి [1] మాన్పవచ్చునే నీపాలిచావు !
చావక యెక్కడ జరిగెదు చెపుమ ! । పాపిరి నిష్టదైవంబును దలఁపు.
మాయజూదంబున మారాజ్యలక్ష్మి । మాయించినట్టి దుర్మదుఁడవు గావె !
ఉత్తమసాధ్వి యాయువిదఁ బాంచాలి । మొత్తి యీడ్పించిన మూర్ఖవుగావె !
రారాజుచే వినరాని వాక్యముల । నోరి, యాడించిన యొజ్జవు గావె !
నాఁడు, ఓడినమమ్ము నవ్వి బంట్లన్న । వాఁడవు నాపగవాఁడవు గావె !
ధర్మజుఁ గొలువులోఁ దప్పంగనాడు । కర్మంబు లన్నియుఁ గడ తేర్తునేఁడు ;
చూచి పోరాడు నిష్ఠురుఁడ, నీ." యనుచు । నేచి వాలమ్ము లనేకముల్ గురిసె.
కురిసినఁ గోపించి గుణము మ్రోయించి । తిరుగక యా సహదేవునొప్పించె.
నొప్పించుటయుఁ జూచి నూఱుబాణములు । తప్పక తొడిగి యాతనిఁ జిక్కువఱచి
యొకట హయంబుల నొకట సారథిని । నొకట శస్త్రాస్త్రంబు లొకటఁ జాపంబు
నొకట రథంబును నొకటఁ గేతువును । నొకట వజ్రాంగియు నుర్విపైఁ గూల్చి
పదిటఁ బండ్రెంటను బగుమూఁటమూఁటఁ । బదుల ముప్పదులఁ దప్పని సాయకముల
మర్మ మర్మంబులు మఱి యుచ్చిపాఱ । ధర్మజాతమ్ముఁ డుద్ధతి మీఱ నేసె.

సహదేవుఁడు శకుని కంఠ ముత్తరించుట

ఏసిన సహదేవు నీక్షించి శకుని । "నాసరి గావచ్చు నని యుంటేఁగాక
చూడుము నీ" వని సునిశితశక్తి । యూడకాతని మీఁద నుగ్రుఁడై వైచె.
వైచిన నదియును వడి నభోవీధి । నేచి మంటలతోడ నేతేరఁ జూచి
'తేరును విల్లును దెగిన నీపాటి । శూరుండవైతివి చూడు మేల్మేలు'
అని యర్ధచంద్రబాణాలిచే దాని । గనెలుగా నేసి యాకశినదుష్టాత్ము
"సారెలనాడు హస్తము లేవి ?" యనుచు । నారూఢి శరముల నవి ద్రుంచివైచి,
చటులత నొకదివ్య సాయకంబునను । నిటలాక్షు కైవడి నిండ గోపించి
వెలయఁ గౌరవుఁడు నిర్విణ్ణుఁడై చూడఁ । గలుషాత్ము సౌబలు కంఠంబుద్రుంచె.
కృపుఁడు ద్రోణాత్మజ కృతవర్మలపుడు । విపరీతగతి వీపు విఱిగి నట్లుండఁ
గలసైన్యమెల్లను గలఁగి పాఱఁగను । జలజనాభుఁడు పాంచజన్య మొత్తుటయు
నానినాదముఁగూడ నమరేంద్రసుతుఁడు । తానును దేవదత్తం బొత్తె నపుడు.

---

1. మొకచచ్చునే. (మూ)

ఇట్టి శంఖరవంబు లీక్షించి బలము । కట్టులు వదలఁ, గన్గొని చాలనవ్వి
కౌంతేయురథము డగ్గఱఁ బోయి నిలిచి । మంతనంబున వాని మాధవుండనియె :
"నేఁటి యుద్ధంబిట్లు నెఱయఁ జూచితివె! । వాటమై నీమనను వచ్చెనో లేదో!
దేవ, నేఁడిదె సహదేవునిఁ జూడు । దేవతామూర్తియై దీపించినాఁడు.
ధర్మజ, నీపిన్నతమ్ముని నెన్న । నర్మిలి మర్త్యమాత్రావతారుండె!
కోపగించఁడు గాక కోపించునంత । నేపున నింద్రాదులెనగారు సుమ్మ;
ఈ సౌబలుండన నెంతటివాఁడు! । వాసిగా సౌబలు వాఁడితూపులకు
సితనిఁ జెప్పినచోట నితరులఁ జెప్పఁ । బ్రతి పోల్పరాదు భూపాలాగ్రగణ్య!
శకుని యీతనిచేతఁ జచ్చుటఁ జేసి । సకలేశ, నేఁడువో సామ్రాజ్య మబ్బె.
కావున నోవీర, కడకతో ధర్మ । దేవతా మూర్తివి దేవ, నీవర్థి.
ఈ భీముఁ డీనరుఁ డీనకులుండు । శోభనాకార సంస్తుత పరాక్రములు.
వీరు నీవును గూడి వేడ్కతో భూమి । భారంబు డించి నాప్రతిన చెల్లింప
నాచంద్ర తారార్కమై నీదుకీర్తి । యేచి లోకంబుల నిట నొప్పఁగాత."
అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁడభినుతి సేయఁ । దనకేలు మొగిచి యాధర్మజుండనియె :
"ఘనుఁడు తృణంబైనఁ గడఁగి పట్టినను । అనఘాత్మ, మేరుమహా శైలమగును.
అట్టిహేమాద్రి తృణాంతరంబైనఁ(?) । గట్టడ మీయనుగ్రహమునఁ గాదె!
సకల జీవులకును జైతన్యమగుచు । సకల జీవాళి రక్షకమూర్తివగుచుఁ
గలగొని ప్రహ్లాదుఁగాచి, యీ మొన్న । మఱసి మాద్రౌపది మానంబుగాచి
తెలివి భూభారంబు దించంగఁ బుట్టి । ... ...
నట్టి సర్వాంతరాత్మకుఁడ వీ సుమ్ము । నెట్టన గాచుట నీకెంత పెద్ద!
తోలుబొమ్మలయందుఁ దొడరి సూత్రములు । కీలించి ధైర్యంబు గీల్కొల్పి మమ్ము
జోక నాడించెడి [1] సూత్రధారుఁడవు; । మాకు దిక్కెవ్వరు మఱినీవె కాక;
కురుశేష మాహుతిగొనఁ జేసి భూమి । పరిపాలనప్రౌఢిఁ బాటించు నాకు."
అనియిట్లు పలుకుచో నంతఁ గౌరవుఁడు । మనమారఁ 'దనమేనమామ పాటునకు
నేమాయె!' ననిపల్కి 'యెల్ల పాండవుల । నే మాయచేసెద నిఁక' నంచుఁ గదలి
జనపతి వైరాగ్యసంపన్నుఁడగుచుఁ । దన నిజమూల బాంధవసేనఁ గూర్చి
పురికొల్ప, వారును బోరఁ బ్రాణములు । సరకుసేయక క్రీడి సద్వృత్తిఁ దొడరి

1. సూత్రావధాని. (మా)

యవని నాతని సాయకావలిచేతఁ । గవగూడి పోయిరి కాలునిపురికి.
పోయినఁ దానొల్లఁబోయి కౌరవుఁడు । పాయక [1] వెలవెలపాటును బొంది
హీనుఁడై విహ్వల హృదయ వికల్ప । దీనుఁడై దెసచెడి దిగ్భ్రమ మీఱఁ
బెదవులు దడుపుచు బిమ్మిటిగొనుచుఁ । బ్రిదపఁ దాఁ దన పేరుఁ బెంపును విడిచి
మానమే తోడవుగా మహిమించినట్టి । సూనృతమటు డించి శూరతవిడిచి
సురిఁగిపోయెదనని చులుకనిబుద్ధి । వెరవేది మార్గంబు వెదకుచు నుండె.”
అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁడనియె సంజయుకు : । “మన సేనలందఱు మ్రందిపోవంగఁ
బాండవులకు నెంత బలముండె నపుడు ? । ఒండొండ వివరించి యొగిఁజెప్పు.” మనిన
“నిరువేలురథములు, నిభములేడ్నూఱు, । వెరవాఱఁగా నైదువేల గుఱ్ఱములు,
పదివేలు నిజయోధ భటవీరవరులు । ముదమునఁ గౌంతేయ మొనసుంట చూచి
కొంచెపుఁ దనమూఁక గుమురునుజూచి । వంచన నృపతి యూర్వరనుండ వెఱచి
వలనొప్ప నప్పుడెవ్వరుఁ గానకుండ । నలయుచు నటు గదాహస్తుఁడై తొలఁగె.
ఏమనిచెప్పుదు నిభపురాధీశ ! । యీమహాదైన్యంబు నట దైవమెఱుఁగు.
[2] కొలువనేకాదశాక్షోహిణీబలము । గలుగు మహారాజు కౌరవేశ్వరుఁడు
ఎల్లవి గోల్పోయి యేకాంగియగుచు । నెల్లగాఁ దనవెంట నెవ్వరులేక
యీ యున్నచోటికి నతిదూరముగఁ । బోయి యుత్తరమైన పూర్వభాగమున
నున్న హ్రదంబున నొగి దాఁగియుండ । విన్ననై చనుచును, “విదురువాక్యములు
వినని పాపంబున వెస నిట్టికీడు । గనుఁగొంటిఁ గంటనక్కట ! మోసమయ్యె.
మునుకొని యంతయు మొదలఁగృష్ణుండు । పొనరంగ బోధించి బుద్ధిగాఁజెప్పి
‘మైదూళ్లుచాలు వారన్నదమ్ములకు । నీదెస నీకుఁగా ని’ మ్మన్న శౌరిఁ
గృష్ణు జనార్దనుఁ గేశవు శార్ఙ్గి । జిష్ణు నారాయణుఁ జేపట్టు వట్టి
చెఱఁ బెట్టఁదలఁచితి; క్షితిపులభంగ । పఱచితి నా పాపఫలమెల్లఁగంటి.
దేవతాత్ములు గుంతిదేవి గర్భమున । నావిర్భవించిన యమ్మహాత్ములను
ఇడుమఁ బెట్టిన యీ జన్మమునకుఁ । గడమలే కివియెల్లఁ గనుఁగొనవలసె.
మాయజూదంబున మహియెల్ల గెలిచి । ‘ఛీ’ యని నా సరిక్షితిపులు నవ్వ
నువిదఁ బతివ్రత నుత్తమసాధ్వి । నవమానపఱచిన, నది పుత్రమిత్ర

1. జాలుజెల్ల 2. సులభుఁడే. (మూ)

సహితంబు రణభూమిఁ జావ నా పాలి । విహిత విధాత యివ్విధిఁ [1] దెచ్చిపెట్టె."
నని తలపోయుచు నధికశీఘ్రమునఁ । జనునెడ, నట బారి సమ[2]రుచు వేగ
రారాజుచొప్పున రథిమహారథులు । భేరీ మృదంగాది భీకరధ్వనుల
భీమరూద్రేయులు పృథివి గంపింప । నామేటిసైన్యంబు లతులమై నడవ
హరికేతనంబును హరిసారథియును । హరిదశ్వమణులును నగ్నిరథంబు
హరిమయాలంకార మది తేజరిల్ల । హరికుమారుఁడు పురహరుని చందమున
నొప్పారి రణభూమి నగ్రుఁడై నడవ, । నప్పుడు హతశేషు లవనిపై నడఁగఁ,
గృతవర్మ గురుపుత్రకృపులు మువ్వురును । హతులుగాఁ గేఁగిరి ; యాసమయమున
ననుజూచి పాంచాల నందనుఁ డపుడు । "[3]చననేల సాత్యకి, సంజయుఁబట్టె?
వీఁడేమిసేయును ? వీఁడవధ్యుండు ; । వీఁడు పాపంబుగావింపఁ డెన్నఁడును ;
వితత గుణోన్నత విమలమానసుఁడు । బ్రతికి యెక్కడనున్న భయమేమిమనకు ?
వినుతవిక్రమశాలి, వీనిఁబోనిమ్ము." । అనవుడు శైనేయుఁ డమ్మాట వినక
"విధి తెచ్చి నాచేత వీనినర్పించె ; । వధియింతు నిప్పుడవశ్యంబు." ననుచు
వేసరి వాలెత్తి వ్రేయఁజూచుటయు, । నాసమయంబున ననఘుండు ఘనుఁడు
సాత్యవతేయుండు సన్నిధి యగుచు । "సాత్యకి, యీతనిఁ జంపంగవలదు ;
విద్వేషియగు నైన వీని నీక్షణమె । మద్వచనార్థమై మన్నింపు." మనిన
నమ్మునీశ్వరునకు నంజలి చేసి । నమ్మోదంబున నన్ను జయ్యన విడిచి,
"పొమ్ము సంజయ, కాచిపుచ్చితి నిన్ను । నిమ్మైనచోటికి నేఁగి వర్తింపు."
మనుటయు మునినాథుకప్పుడు మ్రొక్కి । యనుమతి వడసితి నరిగె నమ్మౌని.
అంతనేఁ గురువిభుఁ డరిగినజాడ । పొంత నట్టుకపోయి భూపాలవరుని
మడుఁగు చక్కటిఁగాంచి మఱి దుఃఖమందఁ, । బుడమిఱేఁడును బాష్పపూరంబు నించి
నను జక్కఁజూడక నలిఁదూల, విభుసఁ । గని యేను నేడ్చుచుఁ గడుశోకవృత్తి
నల్లనఁ బలితోడ నంటి నప్పాట : । "మెల్లనఁ బోరానిమృత్యువు దప్పి
వచ్చితి నమ్మహావ్యాసుల కృపను ; । ఇచ్చట నుండరా దిఁక నేటిబ్రతుకు !"
అని యేనుజెప్పిన నహికేతనుండు । [4] పనవుచు ననుజూచి పలికె నిట్లనుచు :
"మనయందు సంజయ, మఱి యెవ్వరైన । వినిపింపు చావని వీరులు గలరె!"
అనినఁ గౌరవునకు ననఘ! యిట్లంటి : । "మనికితమది యేల మనవారిలోన

1. బెట్టఁదెచ్చె-తని. 2. రచి. 3. చనఁడేల. 4. పనుపుచు. (మూ)

బ్రదికె నశ్వత్థామ బ్రదికెఁ గృపుండు । బ్రదికెను గృతవర్మ పతి, వీరుదక్కఁ
బనుగొన నెవ్వరు బ్రతుకుటలేదు.” । అని విన్నవించిన నడలుచు విభుఁడు
నాకంధరంబున నలి హస్తమూఁది । యాకులత్వంబున నడలుచుఁ జూచి

దుర్యోధనుఁడు ద్వైపాయనంబను మడువున డాఁగుట

నీకడ కనుపుచు నృపుఁ డిట్టులనియె : । “ఏకాంగినైతి నింకేమి సేయుదును!
మందుకైనను మాఱు మానిసి లేక । మ్రందె నాసైన్యంబు మాటమాత్రమున.
పాండుసూనులు ధర్మపరులు గావునను । బాండిత్య మేర్పడ బంధులుఁ దారు
బ్రదికినా ; రిట వారివారికిఁ దప్పి । బ్రది[1]కితి నాపాలిభాగ్యంబు గాదె!
ఇదె నాకు రాజ్యంబు ; నింతియె చాలు ; । [2]బ్రదుకు కన్నను బుణ్యఫలములు గలవె!
పుడమియెల్లను ధర్మభూవరుఁ జెందె । వడిఁ జెడ్డ మీఁద నవ్వారలు నాకుఁ
బొలుపుగా నొకకొంత భూమిచ్చిరేని । కలసియుండుట నాకుఁ గడుహీనవృత్తి.
చిక్కి యెంతయుఁ గ్రుగ్గి సిగ్గువోవిడిచి । కుక్కనఁ గుడుచునే కొఱగాని కూడు!
కొడుకులు తమ్ములుఁ గురుకులంబెల్ల । నడఁగిరి నాకొఱకై రణంబునను.
అట్టివారల చావులన్నియుఁ జూచి । కట్టెఁడినస్థిరకాయంబు నమ్మి
వారిచ్చు సామ్రాజ్య వైభవం బొల్ల ; । వారిమధ్యంబున వసతిసేసెదను.
ఈ మడుఁగందు నే నిటు డాఁగియుండి । యామీఁద నొండెడకరిగి నానొప్పి
తీర్చెద నాపగదీర్చెద.” ననుచుఁ । జేర్చి యమ్మడుఁగు తాఁ బెంపేది చొచ్చె.
అది యెట్టిదంటివా యాదికాలమున । ముదమున నతఁడొక్క ముని వనంబునను
బరమేశ్వరుని గూర్చి బహుతర తపము । చిరనిష్ఠతోఁ జేయ శివుఁడంత మెచ్చి
ప్రత్యక్షమై నిల్చి పలికెఁ గౌరవుని : । “అత్యుత్తమోత్తమ, యరుదీతపంబు ;
ఏలచేసెదవు? నీ వేమి కోరెదవు? । వాలాయ మిచ్చెద వలసినదడుగు.”
అనవుడు ముకుళిత హస్తుఁడై శివునిఁ । గనుఁగొని పలికె నక్కౌరవేశ్వరుఁడు :
“ఈశ్వర, దేవ, సర్వేశ్వర, యభవ, । శాశ్వత, భవహర, సచ్చిదానంద,
మోక్షప్రదాయక, మూర్తిత్రయైక, । సాక్షాత్పరంజ్యోతి, సత్య, సత్యాత్మ,
నీలకంధర, కృపానిధి, దేవదేవ, । యాలకింపవె! యొక్కటడిగెద మిమ్ము.
పరికింప నాకరస్పర్శ మాత్రమునఁ । బరుసవేదియుఁ గల్గఁ బాలింపు మొకటి.

1. కిన. 2. బ్రదుకకున్నను. (మూ)

ఒకటి నే నిముసు పాటొందిన వేళఁ । బ్రకటించి జలములోపలఁ జొచ్చుమాత్ర
నదిగట్టియై బలమై యభేద్యమగు । సదనమై, నీటిలో జపియించునంతఁ
గదనరంగంబునఁ గడచన్న యట్టి । విదిత ప్రతాపులు వెస మహాయోధ
చతురంగ బలము లచ్చటఁ దొంటియట్ల । చతురత బ్రదికెడు సామర్థ్య మిమ్ము.
జపము సమాప్తమై సరిఁ జెల్లదేని । యపజయం బి." మ్మనన్, నభవుఁ డీశ్వరుఁడ
నవ్వి: "యీ యపజయోన్నతి వేడితేల ? । చివ్వన నీతలంచిన దిది గాదు,
డాఁగొన్న కపట నాటక సూత్రధారి । యాకృష్ణు మాయ నీవాడితి గాక ;
నీ వశమాయిది ! నీకోరినట్ల । గావింతు" ననిపల్కి గారీశుఁడరిగె.
కాన నవ్వర మట్లు గన్నవాఁడగుట । నో నరనాథ, యా యుదకమధ్యమునఁ
దన మంత్ర సామర్థ్యతఁజేసి రాజు । వనములు స్తంభింప వారక చేసి
యుదకంబులోఁజొచ్చి యుండెఁబెల్లుగను. । తదనంతరంబ రథ్యంబులు [1] నడవఁ
బరితాప మొనరింప బహుశస్త్రఘాత । లరుదుగాఁ దమ మేనులందు దీపింపఁ
బుడమిాశుఁగానక బుద్ధిలో వేగ । నడలుచుఁ గృతవర్మ యాచార్యు మఱఁది
యాచార్య పుత్రుండు నట వచ్చుచుండి । చూచి నాదగ్గఱ జేరిది నేతెంచి
నను గౌఁగిలింపుచు నాతోడ ననిరి: । "జనపతి యెటఁబోయె సంగరస్థలిని ?
ఎవ్విధి బ్రతికితి వీశ్వరుకృపను ? । మవ్వమై చెప్పవే ! మహిపతి వార్త."
అనవుడు వారలకంటినే వేగ : । "వినరయ్య విధిదప్పి వివశుఁడై వచ్చి
కురుపతి యీనీటఁ గ్రుంకి యున్నాఁడు ; । కొఱగానివిధి యింత కుందించె." ననఁ
విని వారు శోకాబ్ధివీచుల మునిఁగి । మనమున రణభీతి మల్లడి గొనఁగ :
"వనజనేత్రాప్త దేవాంశులచేత । వనజారికులునకు వచ్చె నీపాటు.
అనినేము బ్రతికిన యవ్విధంబెల్ల । నెనయ రాజెఱుఁగునో యెఱుఁగఁడో కాక.
సమరంబులోన నిస్త్రాణుఁడై విభుఁడు । మముఁబాసి యొంటిమై మడుఁగు కేతెంచె.
కాక మా పొదినున్నఁ గౌరవేశునకు । నీ కష్టవర్తన మేలావహించు ?"
అని యని తలపోయ, నంతఁ బాండవులు । వెనుకొని రారాజు వెదకుచు వచ్చి
యచ్చేరువను దోచునంత, భీతిల్లి । యిచ్చట మనయునికి హితముగాదనుచు
నను గృపాచార్యుఁ డున్నత రథంబునను । నునిచి శీఘ్రత నట నుండక తలఁగి

1. నుదశ – పరిణామ మొనరించి (మూ)

పొది గొన్న వేఱొక్క పొద కెరువునను । జెదరక తిరుగుచో, శిబిరంబునందు
నంతఃపురాంగన లందఱుఁ గూడి । వంతఁ గుందంగ, నడియుయుయుత్సుండు
శోకానలంబున సొరిది వ్రేఁగుచును । “భీకరబలులగు భీష్మాది యోధ
కురువీరు లందఱు ఘోరాజిఁ బడిరి । తొరలి దుర్యోధను దుర్నీతి కతన.
ఆ మేటియగు పాండవావలి మహిమ । నేమని వాక్రుచ్చి యిటఁ జెప్పవచ్చు!
ఈవనితలఁ గొని యిభపురంబునకుఁ । బోవుట నాకిది బుద్ధియుఁ దగవు.
కోరి యేకాదశాక్షౌహిణీ[1] భర్త । కూరిమి మన్నించు కోమలిజనము
కిప్పాటు వాటిల్లెనే!” యంచుఁ దలఁకి । యప్పుడు తనరథం బల్లన డిగ్గి
దామోదరునకును ధర్మరాజునకు । సోమించి యవ్వార్త సూచించుటయును
ధర్మజుఁడప్పుడు దాఁ గృష్ణుమోము । నర్మిలిఁ జూచిన ననుమతించుటయు
నా వైశ్యసుతుఁ బాండవాగ్రణి యపుడు । భావింప నిది లెస్సపనియని మెచ్చి
యాలింగనము చేసి యట “నోయుయుత్సు! । యేల నీకుపమానమెవ్వరు లేరు;
అదియె కావింపు మీ” వని వీడుకొలుప । మదిలోనఁ బొంగి నెమ్మది రథంబెక్కి
యా పుణ్యకాంతల నాపరిజనుల । నాప్రొద్దె యెంతయు నాయుయుత్సుండు
కొని కరిపురి కేఁగి కురురాజు నగరి । కనిపి యవ్విదురుతో నప్పు డిట్లనియె:
“ఆ మద్రపతియును నా సౌబలుండుఁ । బ్రామిడి రణమునఁ బడినఁ, గౌరవుఁడు
తనమాన మటుడించి తనపేరు డించి । తనకార్య మటుడించి దారలడించి
తా నొక్కరుఁడు గదాధారియై పాఱె. । వను ధర్మజకృష్ణు లీభంగిఁ బనుప
వచ్చితి నీ భూపవనితలఁ గొంచు । నచ్చుగా.” నని చెప్ప నవ్విదురుండు
మతి ననాగత వర్తమానంబు దెలిసి । “హితకార్య మొనరించుటిది లెస్సయయ్యె;
ఈ నిర్ణయము పతి కెఱిఁగింప వలదు; । తానె సంజయుచేతఁ దగ వినుఁగాని;
మనము చెప్పఁగనేల మఱి శోకమేల । వసట నీవార్త లెవ్వరుఁ జెప్పవలదు ”
అని సమయము చేసి యా నగరికిని । నెనయంగఁ బలుగాపులిడి యుండె. నంత
నక్కడ శిబిరంబునందు సైనికుల । నిక్కుమదంబును నింగితోరాయు
నార్పులుఁ గరితురగావళి రవళి । దర్పంబులును బోయి దైన్యంబు పఱవ
నవడియే లేక నిశ్శబ్దమైయుండె । నవనీశ, యిట్టిదేమని చెప్పవచ్చు!”
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డప్పు డిట్లనియె: । “విను మనసేన లివిధ్వమైన వెనుక

1. బలము. (మూ)

నిలవతి మీర లింకేమి చేసితిరి ? । తెలఁకెద సంజయ, తగఁ జెప్పు. " మనిన
మనుజేశుఁ జూచి యేమఱ [1] కంతలోనఁ । బనివడి సూతనంభవుఁ డిట్టులనియె:
" జననాథ, పాండవ జగదీశులపుడు । వెనుకొని రారాజు వెదకుచు రాఁగ,
ఘనమైన సేనల కలక లార్భటులు । విని కృపాచార్యాది వీరులు వెఱచి
నను గొంచు వేగ నున్నతి నొక్కయెడకుఁ । జని యున్నయంత, నజాతశత్రుండు
సారిదిమై సేనల సోమవంశజుని । నరసి కానక మనహతశేషవరుల
ననుకంపఁ గనుఁగొని, యపుడాదరించి । చెనకువతోఁదన శిబిరంబుకరిగె.
ఆసమయంబున నవనీశ, యేము । నాసుయోధనుఁడున్నయటకు నేఁగితిమి.

కృపకృతవర్మాశ్వత్థామలు దుర్యోధనునిగని సంభాషించుట

గొనకొని రథులు ముగ్గురు నొక్కపెట్టు । తనరంగఁ దమరాకతగ నెఱిఁగించి
" మముఁ జూడు విచ్చేయు మండలాధీశ ! । సమరంబు సేయంగ శంకయేమిటికి ?
అడరంగఁ గృష్ణుని నాపాండుసుతుల । నెడపక గెలిచి నీకిత్తుము జయము.
కాదేని వారిచేఁ గణఁగి చచ్చినను । ఆదట నాక సౌఖ్యములు సిద్ధించు.
అటుగాక యీరీతి నణఁగినఁ గీర్తి । విటతాట మగుఁగాక విజయంబుగలదె !
వెడలుము రాజేంద్ర ! విమలభోగేంద్ర ! । వెడలుము శూరత విడువకు. " మనిన
వలదని రారాజు వారికిట్లనియె : । "బలము చాలదు నీటఁ బడియున్నవాఁడ ;
వీరతవిఫలమై విను నేఁడిదేమొ । శూరత ననిసేయఁ జొరదు నామనసు ;
అటు మీరు నిస్త్రాణులై యున్నవారు ; । పటుతరంబుగ నెల్లి బవరంబు సేసి
[2] తూఁటరి వైరులఁ ద్రుంతము గాని । నేఁట మాత్రము మాని నిలుఁడు పొం" డనిన
ఆ వాక్యములు విని యాచార్యసుతుఁడు । " భూవర, యీ పేదబుద్ధి యేమిటికి ?
విను నాప్రతిజ్ఞ యవ్వీరకౌంతేయ । జనపతులాది పాంచాలుర నెల్ల
[3] ఖండనోద్దండతఁ గడికండలుగను । జెండాడి బహుభూతసిద్ధులఁ దనిపి,
యస్త్ర దేవతలకు నాదిశక్తికిని । బ్రస్తుత గతి నేఁడ బలియిచ్చువాఁడ ;
ఎలమి మీజనకున కిటమీఁదఁ బ్రియము । లలరించి కాని నాయసి యొరఁబెట్ట. "
అని ద్రౌణి భాషించు నా సమయమున । విని భీమసేనుని వేఁటకాండ్రపుడు
అరయ నరణ్యంబునందు వేఁటాడి । యురు మాంసభారంబు లూని వ్రేఁగునను

1. నంత. 2. తూటారి. 3. ఖండనోద్దండ విఖండఖండలుగ. (మూ)

నీరుపట్టున డస్సి నిలిచి యమ్మడుఁగు । చేరి యానీళ్లు దోసిట నిడి త్రావి,
యే తేరఁగా మున్న యిట ధర్మసుతుఁడు । [1] నాతీరు నొకబోయ కానతియిచ్చె :
" నోరి కిరాతుఁడ, యురగకేతనుఁడు । ఏరీతి నెక్కడి కేఁగెనో యరసి
చెప్పుము వాఁడున్న సీమ మా" కనిన । నప్పుడ యాబోయ యనిలనందనునిఁ
[2]గాని కొల్చు నాలుబ్ధకులలోనివాఁడు । అనయంబు గావున నావేటకాండ్ర
కెదురుగాఁ జని వారికెఱిఁగించుటయును । మదిలోన వారల మ్మదువుతీరమునఁ
' గృపుఁడు ద్రోణజుఁడును గృతవర్మ యుండి ; । రపుడు దుర్యోధనుఁ డందుండఁ బోలు;
నదియె తప్పదు మనయధిపుకీవార్త । పదఁడు చెప్పెదము సంపదలిచ్చు. ' ననుచు
మాంసభారంబు లిమ్ములఁ బాఱవైచి । హంసధ్వజుని భీము నంతటఁ గాంచి
కురుపతియున్నట్టి గుట్టెల్లఁ జెప్పఁ, । [3] బరికించి వారికిఁ బసదనం బిచ్చి
వారిఁ దోడ్కొనివచ్చి వడి ధర్మసుతుని । వారక కనిపింప వారలిట్లనిరి :
" అవధారు దేవ, మే మధిక దాహమునఁ । గవియుచు నొకతటాకమునీరు ద్రావ
నా చుట్టునను గృపుఁ డాచార్యసుతుఁడు । వాచకాకృతి (?) కృతవర్మ సంజయులు
నున్నారు ; వినుము సుయోధనుఁ డందు । నున్నాఁడు తప్ప దో యుర్వీశ తిలక !
సరవితో నొకవిశేషంబు చెప్పెదము । వెరవుతో నరనాథ, వినఁ జిత్తగింపు.
కులిశ తోమర హాల కుంభాంబుజాత । జలచరోత్పల ఛత్ర శంఖ చక్రములు
గలపాదములచొప్పు గంటిమి దేవ ! । కొలఁదికిమీఱ నక్కొలని దగ్గఱను.
అంకె వైశంపాయ నాఖ్యహ్రదమునఁ । గ్రుంకియున్నాఁ డిందుకుల సార్వభౌమ !
నీచిత్త. " మనుటయు నృపుఁడు వారలకు । రాచయోగ్యంబులు రవణంబులిచ్చి
యా వార్త హరికిని ననుజన్ములకును । మోవంగ నేకాంతమున నెఱిఁగించి,
భీకర ప్రస్థానభేరి వేయించి । యేకమై కాహళు లిరువంక మ్రోయ
వారణంబులతోడ వాజులతోడఁ । దేరులతోడను దీవ్రత మీఱఁ
గదలిరా, నప్పుడా కలకల ధ్వనుల । నదటుమై విని ద్రౌణియాదిగా రథులు
కౌరవేశ్వరునకుఁ గనఁక నిట్లనిరి : । " వీరె వచ్చిరి పాండవేయులు దేవ!
అలఘు విక్రమకేళి నసికిఁ బోవలయు, । జలములు వెలువడి చనుదెమ్ము వెలికి.
వెఱవకు పోరుట వీరధర్మంబు । వెఱచిన మమ్మింపు వేగ నొండెడకు.
వఱలి మీ చిత్తము వచ్చిన వేళ । మఱి వచ్చెదముగాని మా కానతిమ్ము ;

1. రీతి. 2. గొనకొని 3. భీముఁడు కర్తఅధ్యాహార్యము. (మూ)

అచ్చలంబున వారలటు వచ్చి." రనిన । మచ్చికతోడ నమ్మాధవుఁ డనియె:
"ఈవేళ వలవదు; ఎలమి నిచ్చటికి । భూవరు లాధర్మపుత్రులు వచ్చి
పోయెద; రా పాండుపుత్రులు దిరిగి । పోయినఁ జనుదెందు ప్రొద్దుపో నిచ్చి.
వారు పోయెదరింక వారణపురికి । వారక; కాదేని వచ్చి రేనియును
నను నిప్పు డాయింద్రునకుఁ జేరరాదు, । చనుఁడు మీ." రనిన నచ్చటువారువాసి
యరిగి దూరము పోయి యం కౌరవునకు । నరుదార నెట్లొకో యని నగఁ బొంది
తల పోయుచుండ, [1] నత్తఱి నేను వారి । యలరిన రథముపై నట వేగ డిగ్గి
పొంచి యమ్మడుఁ గున్నపొంతకు వచ్చి । యుంచితగతి డాఁగి యట్లున్న వేళ,
పాండవు లత్యంత బలములుఁ దారు । భండనోదగ్రులై బంధులు హితులు
ననుజులుఁ దనయులు నాప్తులు సఖులు । గొనకొని యిరుఁ గెలంకులఁ గొల్చిరాఁగ
నోలి సుయోధనుఁ గేలి సేయుచును, । ఆలోన ధర్మజుఁ డటఁ జేరవచ్చి
భీమార్జునులఁ జూచి పృథుతరాటోప । భీమసాహస రౌద్ర బృందంబుఁ జూచి,
యతి రథులను జూచి హస్త్యశ్వసుభట । వితత వర్గముఁ జూచి వెసద్రౌపదేయ
పాంచాలురను జూచి పలికె: "నితండు । పంచాస్య సన్నిభ పటు పరాక్రముఁడు;
వాఁడిమి నూఱక వచ్చినవాఁడు । గాఁడు; ఏమెంచి యిక్కడ వచ్చినాఁడో
ఈ మహావీరుఁ డిట్లేల యీ యునికి? । ఏమియు నెఱుఁగరా దీతని మతము.
ఎఱిఁగియు నెఱుఁగని యితరులమాడ్కి । నెఱుఁగమితోఁ గూడి యేమరఁ గాదు.
పదిలమైయుండుఁ డీపట్టున మీరు । మొదలఁ జక్రాకారముగఁ గాలుబలము,
నావెన్క నశ్వంబు లావెన్కఁ గరులు । నావెన్క నతిరథు లట మహారథులు
నందుకుఁ దిరిగిరా నట మీఁద వీర । బృందంబు నెంతయుఁ బ్రిదులంగ నీక
యీ రీతి నుండఁగా నెంతకుఁ దెగునో । యారయ మనభాగ్య మది యెవ్వఁ డెఱుఁగు?
వాఁడు మాయోపాయ వరమంత్రములను । వాఁడిమి మెఱసినవాఁ డౌనో కాఁడో!
కోరిక మానమె కూడైన వాని । బారి కెచ్చరికతోఁ బదిలమై నిలుఁడు."
అని చెప్పి వారల నట్లుండఁ జేసి । యనఘుఁ డాధర్మజుఁ డాసమయమున
నీరసంబెసఁగ నాయిభపురాధిపుని! । చారుమాయాస్పద స్తంభితంబైన
భూరి జలాశయంబును నిరూపించి, । కారణమంతయుఁ గని యుధిష్ఠిరుఁడు
ఆచక్రధరునకు నప్పుడిట్లనియె: । "ఓచక్రధర, చూడు మొగి మాయకాని

---

1. నత్తఱియును వారు. (మూ)

పుక్కిటఁ బదునాల్గు భువనంబులునిచి । చిక్కినయట సర్వ జీవరాసులకుఁ
జైతన్యరూపమై సచరాచరములఁ । బ్రీతితో మాయలఁ బెట్టెడు నీదు
భృత్యులముండటఁ బెను తనమాయ । సత్యమేలగును! అసత్యమె కాక.
సురల కసాధ్యమై చొరరాదు జలము; । గరిమతోడుత శిలాగారంబుచేసి
సరసిలో నిర్భయశక్తి నున్నాఁడు. । విరివి మీకొక్కటి విన్నవించెదను.
నాకంబు చొచ్చిన నలి నగ్నిఁ బడిన । నాకీర్ణమగు మాయ లర్థిఁ గప్పినను
హరుఁడు బాసటయైననక్కటా తన్ను । బోరిగొన కట బ్రదికి పోనేలయిత్తు!
ఓ రమాధీశ్వర, యొనర మాయెదుట । నీరీతి మడుఁగెంత! యిపుడు తానెంత!"
అని విన్నవించిన న య్యాదిదేవుఁ: । "డనఘాత్మ! ధర్మజ, యదిగాదు వినుము;
మాయకానికి భూమి [1] మాయలెకగును ; । మాయకానికి శౌర్య [2] మహిమలుతగవు.
మాయదానవులు ఇమ్మహిమీఁదఁ దొల్లి । దాయలై చరియింపఁ దా నాదివిష్ణుఁ
డా యింద్రుఁ గూడుక యణఁచుట వినవె!' । ... ...
రావణాసురుఁడను రాక్షసాధీశుఁ । డోవీర, తా మాయహోమంబు సేయ
రాముఁడాతనిఁ జంపి రాక్షసలక్ష్మిఁ । బ్రేమతోడుతను విభీషణు కిఁడె!
ఆరీతి మాయచే నలరినయట్టి । కౌరవుఁ జంపి భూకాంతఁ గైకొనుము."
అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడువాక్యములఁ । దనమది నుప్పొంగి ధరణీశ, నీదు
తనయు నుద్దేశించి ధర్మరాజపుడు । గొనకొని పేరెలుంగునఁ బిల్చి పలికె:

ధర్మరాజు మడుఁగున డాఁగియున్న దుర్యోధనుని దూఱనాడుట

"ఓకౌరవేశ్వర, యుదురాజవంశ! । నాకాధిపతి భోగ, నయగుణోద్యోగ!
బలువిడి పుత్త్రుల బంధుమిత్త్రాది । బలములఁ గలన నేర్పడఁగఁ జంపించి
కుల నాశనము చేసి కొలనిలోఁ జొచ్చి । జలములఁ గ్రుంకినఁ జావేల తప్పు!
నీకేల పనిలేక నీళ్లను గ్రుంక ? । చేకొని నీవు చచ్చినమీఁద మాకు
నీళ్లను గ్రుంకంగ నిక్కంబు [3] వలయు. । వెళ్లిరా యింతేల వేగంబుగాఁగ
నీకతంబున వచ్చి నిఖిలభూపతులు । చేకొని త్రుంగ వీక్షించి నీప్రాణ
మెంత మాధుర్యమో యీ నీటఁ గ్రుంక! । చింతించవైతివి చేటేల తప్పు ?
ఒనరంగ మాన మేయూరికిఁ బోయె ? । ఘనమైన కౌరవ కర్తవై యుండి

1. మట్టెలపడును. 2. మహిమ యొక్కడిది. 3. వలసె. (మూ)

క్షత్రియ ధర్మంబు జాఱంగ విడిచి । ధాత్రిలో లెస్సగా దాఁగితి విచట?
వీరంబు వోకార్చి విధి దెచ్చి నీట । బోరనఁ జొర [1] ముంచిపోయెనే నిన్ను !
ఇస్సిరో నిందకు నిట రోయవైతి? । డస్సినవారికిఁ దప్పు సర్వంబు.
తూర్ణవాక్యంబులఁ ద్రుళ్లుచునుండు । కర్ణుఁడెక్కడఁ బోయెఁ గావక నిన్ను ?
దుశ్శాసనుండేడ దూఱినవాఁడు ? । దుశ్శీలి శకుని యెందుల నున్నవాఁడు ?
వీరి సత్త్వము నమ్మి వెసనీవు మమ్ము । నారయ గెలిచెద నని వెఱ్ఱివైతి.
నీ మగఁటిమియెల్ల నేఁడు నేఁగంటి ; । బూమెకాఁడవు, ఎందుఁ బో నీకు వచ్చు ?
భయనివారణకేళిఁ బఱతెంచి నన్ను । రయమునఁ గదియంగరా నీకుఁ బాడి."
అని యిట్లు పలుకంగ సహికేతుఁ డనియె : । "తనరంగ నన్నేల తప్పు నాడెదవు !

మడుఁగుననుండి దుర్యోధనుఁడు ధర్మజున కుత్తరమొసఁగుట

దొరలను నిష్టబంధులఁ [2] బాయుటొకటి, । వర శస్త్రసంపద వమ్మైన దొకటి,
కరి తురంగాదులు కడతేరుటొకటి, । యరయంగ బలమెల్ల హతమైనదొకటి,
సర్వంబు చెడిపోయి సమసిన దొకటి, । యుర్విలోపల భంగ మొదవిన దొకటి,
యిట్టి దుష్కీర్తుల నేఁ గన్న దొకటి, । గట్టిగా సమర గంగాప్రవాహమునఁ
బడఁ దీఱుఁగాక, యిప్పటి నీళ్లలోనఁ । బడినఁ దీఱునె ! యేల పలికెదు పదరి ?
కౌంతేయ, నన్నెఱుంగని వాని వలెనె । వింతమాటల నింత వీడనాడకుము.
పోటు మాటలుగాని పొసఁగ నీవంటి । పాటి మాలినమాట పలుక నే నేర.
సాంద్రవైఖరి హరిశ్చంద్రుండు రామ । చంద్రుండు నలుఁడిట్లు సంకట పడరె !
ఈ వన్నమాటల కెల్ల మార్మాట । నీవలె నేనాడ నేరనుగాని
చండప్రతాప భుజాదండ కాల । దండంబు నా గదాదండంబుచేత
గనెలుగాఁ దునెలుగాఁ గదిసి మీతోడ । ననికివచ్చెదువాఁడనై యున్నవాఁడ.
చనిరందు మీఁద విశ్రాంతి వేతీర్చి । చెనకి మీమనను రాఁజేసెద." ననినఁ
బాండవాగ్రణి నవ్విపలికె : "రారాజ, । నిండిన మాదప్పి నినుఁ జూడఁ దీఱె ;
నీట నున్నాఁడవు నీ దప్పి దీఱె ; । పాటించి యేటెమ్ము బవరమ్ము సేయ"
అనిన ధర్మజున కిట్లనియె నీసుతుఁడు : । "[3] జనియించె నాకు విచార మీవేళ ;
రణము నాకేటికి రాజ్యమేమిటికి ? । తృణలీల నందఱుఁ దెగిన పిమ్మటను

1. మొత్తి. 2. జంపు. 3. జని యిల. (మూ)

మిమ్ము గెల్చిన వృథామేదిని బదవి. । పొమ్ము; ఎవ్వరితోఁడ భోగించువాఁడ?
తాతయు గురుఁడు రాధానందనుండు । జ్ఞాతులుఁ జావ [1] రాజ్యంబు నాకేల?
తమ్ములు ప్రజలు నందఱుఁ గల్గ నీకు । నెమ్మినిచ్చితి భూమి నీవేలుకొనుము.
రవణ వాతాంబు పర్ణములు భక్షించి । తపమాచరించెద దారుణాటవుల.
బలహీనమగు నీవు బయలావటించి । తొలఁగక న్యృత్తికాదుల భుక్తిఁగొనుము."
అనవుడు విని పాండవాగ్రణి యనియె : । "[2] అనఘ! మేల్మేలు మహాయిచ్చెదీవు!
శల్యుండు పడిన నీచావు దానెఱిఁగి । శల్యాంశభవ, పాఱఁగాఁజెల్లు నీరు
ద్రావఁబోసినరీతి ధరణి యిచ్చితివి । వావిరి నీవంటివాఁడెందు లేఁడు.
ధీర రాజులకుఁ బ్రతిగ్రహవృత్తి । నీరాదు గొనరాదు ఎఱుఁగవా నీవు?
మానవేశ్వర, నిన్ను మడియించి కాని । యేనేల యేలుదు నీ నేల యెల్ల?
కాదుపో మముగెల్చి కణఁగి యీ భూమి । మేదినీశ్వర, యేల మాకొమ్ము రమ్ము.
ఏగతి వాఁడవై యిచ్చెదు భూమి? । బాగు దప్పిన నీచ పద్ధతి తగునె!
అవనీశ, యీమాట యాదికాలమున । శివమతి నాడక చెఱిచితి కులము.
రయమెప్పఁ గృష్ణుండు రాయబారంబు । దయతోఁడ రాఁగ నాతనిఁ బట్టఁదలఁచి
వైదూళ్లైకాదు మా యవని లోపలను । ఆదట సూచ్యగ్రమంత యీ ననుచుఁ
బొమ్మని యాడవే భూప, దూషించి; । అమ్మాటలెల్ల నిన్నారడిఁ బెట్టె.
"అత్ర సన్యాసంబు" లవధరించెదవు । గోత్రసంహారంబు క్రూర, చేసితివి.
ఒప్ప నేరీతి మాకొనఁగెదు భూమి! । చొప్పడ నింకెందు సురిగి పోయెదవు?
పోలియ లాక్షాగృహంబునఁ జిచ్చువెట్టి, । సలిలంబులను ద్రోచి, సర్పాళిచేతఁ
గఱపించి, విషమును గబళింపఁబెట్టి, । తెఱలక కల్లజూదమున నోడించి,
ద్రౌపది నీడ్పించి, తమరాజ్యమెల్ల । నేపునఁ గైకొని యిట వెళ్ళఁ ద్రోలి,
ఇడుమలఁ బదుమూఁడుఏఁడు లయ్యడవిఁ । బడరాని [3] పగలతోఁబడి యుండఁజేసి,
ఏనయ నీనేలకై యేఁచిన యట్టి । చెనఁటి, మీమాయలఁ జిక్కకుండితిమి.
ఏఁటికి నీమాయ లిభపురాధీశ! । నాఁటిమాయలు నేఁడు నయమఁజె చూడ!
కోటి విద్యలు ధాత్రిఁ గూటికి రావు । కాటికిఁ గూర్చుండి గర్వమేమిటికి?
బంటవై యేతెమ్ము బవరమ్ము సేయఁ । గుంటిన విధియేల కుంటంగ నిచ్చు?"
అని ధర్మజుండాడ నందఱునిట్లు । వినరాని పల్కులు వెసఁ బల్కి." రనిన

1. నాజ్ఞాని. 2. అన మేలు మేలు. 3. పగలలో. (మూ)

అనఘు సంజయుఁ జూచి యాంబికేయుండు : । "తనయున కిప్పాటు దైవంబె తెచ్చె;
కానిమాటల నెంత కండెనో సుతుఁడు ! । దీనత నోర్చి ధీరత గనెనా !
చెప్పవే సంజయ, చీకాకుపడితి । దప్పి విదాహించెఁ [1]దనువు." నావుడును
సూత తనూజుఁ డాక్షోణీశు కనియె : । "ఈతతి వినవయ్య యిభపురీనాథ !
అట్టిమాటలకు నీ యాత్మసంభవుఁడు । చిట్టాడు మనసుతోఁ [2]జెయిగదల్చుచును
దైవంబు దూఱుచుఁ దగవిచారించి । భూవర, యనిసేయ బుద్ధి నమర్చి
కౌంతేయుతోఁ బల్కెఁ గౌరవేశ్వరుఁడు : । "కుంతీకుమార, యేగురు మీరు పుత్ర
మిత్ర భటానీక మిళిత సద్బంధు । పాత్ర సామంత దీప్త ప్రచండోగ్ర
కరి రథ ఘోటక ఖడ్గశస్త్రాది । భరితులై యున్నారు పరఁగ నేనొకఁడ.
ఏరీతిఁ బోరుదు నిట నొచ్చినాఁడ. । ఆరయ నన్నైన నయ్యెఁ గాకేమి ?
[3]పేనర నొక్కొక్కఁడె పోరెదరోటు ? । మునుమిడి దొమ్మిమైఁ బోరనున్నారొ ?
ఏదికారణమొ నాకెఱిఁగింపు." మనిన । మోదంబుతో ధర్మపుత్రుఁ డిట్లనియె :
"నిను దొమ్మి చంపము నృపకులోత్తంస ! । పనివడి నామీఁదఁబడి పోరు చాలు :
చూచెద నీలావు శూరక్రమంబు ; । ఏచిమాటలు వేయునేల వేరమ్ము."

దుర్యోధనుఁడు మడుఁగు వెడలి వచ్చుట

అనవుడు నీసుతుం డతిభీకరముగ । ఘనకరాళాకార కలితమై రోఁజు
పుట్టఁబోపలి కాల భుజగేంద్రు పగిది । బిట్టు గోపించి యభేద్యోదకములు
వెడలి, యన్నీటిలో వీరరసంబు । కడురూపమైనట్టి కడిమి దీపింప
దారుణతర దండధర మహోద్దండ । చారుసన్నిభ మహాచండిమతోడఁ
బ్రలయకాలోత్తాల భైరవాకార । కలితప్రతాప విక్రాంతంబుతోడ,
సంహార భర్గోగ్ర చటులాగ్నినేత్ర । సంహతి భీకరోజ్జ్వల మూర్తితోడ,
రమణీయ హారహారంబులతోడ । సమరు సుగంధ గంధాదులతోడ
గద కంధరంబునఁ గదువడిఁ దాల్చి । విదితప్రతాపియై వెస వచ్చి నిలిచె.
నిలిచినఁ గనుఁగొని నృప, పాండుసుతులు । కలగొని సంతోష కలితాత్ములగుచు
బలవంతులుఁ దారును బదిలమై నిలువఁ । దలఁకి నీసూనుఁడు ధర్మజుకనియె:
"ఒక్కఁడొక్కఁడె పోరుటొప్పుఁగాకధిప ! । పెక్కండ్రు మీరు నేఁ జేర్మినొక్కరుఁడ.

---

1. తనుడు. 2. జెవి. 3. పానరంగ నొక్కఁడ (మూ)

నిన్ను నమ్మితి నిదె నీళ్ళలో నుండి । [1]యున్న, నీకిట్టు లన్యాయంబు దగునె!"
అనుటయు ధర్మజుం డతని కిట్లనియె: । "ఎనయంగ వినుము నీ కేటి ధర్మంబు?
బాలుని నభిమన్యుఁ బదిగోట్లుగూడి । మూల [2]ధర్మము మీఱి ముట్టి చంపితిరి.
ఇప్పుడు రణపాడి యెన్నెడినోరు । అప్పుడు నీ ధర్మమూడంగ వలదె!
అక్కటా యేమన్న నభిమన్యుసరియె? । కుక్కవై యూఱక కూపెట్టనేల!"
అనిన నిరుత్తరుండై యున్న విభునిఁ । గనుఁగొని మఱియు నక్కౌంతేయుఁ డనియె:
"అది చూచి యొకమాట యాడితిఁ గాని । యిది ధర్మహానియా యెఱుఁగనా యేను!
రయమున నానేనరాను నీ మీఁద; । భయమేల నీకింత! పైఁబడనీను;
ధరణీశ, తలఁకకు తలఁగుడుచుకొమ్ము; । కరము దృఢంబుగాఁ గాసె బిగించు;
భీరువోవక లెస్స బిరుదు వహించి । యేరికో యొకని మా యేగురిలోన;
వానితోఁ బోరాడి వడి సాహసమున । వానిఁ జంపితివేని వసుధ నీసొమ్ము;
అదిగాక వాఁడు నిన్నాజిలో వలసు । మదమున నీ పెంపు మడియించెనేని
సురలోక మేలుకోఁ జొప్పడు నీకు; । ధరణి నేఁ గైకొందుఁ దగవు శోభిల్ల."
అని చెప్పి సకల శస్త్రాస్త్రంబు లతని । కెనసిన ప్రీతిమై నిచ్చిన నతఁడు
శ్రమ ముప్ప నవిదాల్చి గద కేలఁ బూని । యమతనూభవుఁ జూచి యర్థి నిట్లనియె:
"గాలిసందనుఁ డొండెఁ గవలు దారొండె । శూలితోఁ బోరిన శూరుండు నొండె
నీవొండె గదగొని యేతెండు చాలు । శ్రీవిభవము మీఱఁ జెండివైచెదను."
అని పల్కునంత నక్కాంతంబునందు । మనుజేశుఁ జూచి యా మాధవుఁ డనియె:
"ఘనుఁడైన రారాజు గద కేలఁ బూని । యెనసి యుద్ధమునకు నేతెంచెనేని
కవ లేమి [3]యెఱుగుదురు! కవ్వ డేమగును! । కువలయేశ్వర, నీవు గొన్న నేమగుదు?
బాలవె మతిచెడి పలికితి వేల? । చాలు నీతోడ విచారింపవైతి
తగవైతి మేకాక ధాత్రీశ, నీకు; । మగతనమో యిది మఱచి యాడితివొ?
మాలోన నొక్కని మడియించితేని । యేలుకో సామ్రాజ్య మెల్లని యంటి.
అదిగాక శకునితో నాడి జూదమున । మది సర్వసామ్రాజ్యమానంబు లోడి
నుతికెక్కు తమ్ముల నోగెత్త నీక । చతురతఁ బదుమూఁడు సంవత్సరములు
ఆకలంబులు దిని యడవులలోనఁ । బ్రాకటంబుగ దుఃఖపడితివి గాదె!
అట్టి పన్నిదము నేఁ డాడంగఁ దగునె! । ఎట్టి వెఱ్ఱివి! శత్రు కెక్కుడిపాడి!

1. యన్ని. 2. కర్మజాలార. 3. యెఱుఁగరు (మూ)

పది నేల విధములఁ బగ్రద్రుంగెజాలు । టనియునో రాజుల కాగానపాడి
భీమునితోడనే బెరయింత కునిన । సామాన్యమే యెన్ని [1]చాళులు పెట్టు ?
పవమానతనయుండు బలశాలిగాని । నవిశేషకుశలుఁ గదాచాతురుండా రాజు ;
తరమిడి నిగుల గదాయుద్ధమునను । సురలైన నీనితోఁ జొరలేరు నిజము."
అనవుడు నా రీతి యచ్యుతుఁ జూచి । "వినవయ్య శ్రీకృష్ణ, విశ్వైకజనక !
యిపుడు మీరానతి యిచ్చినయట్టి । [2] వికరీతములు కేరు చెలువముగాక,
కాలదండమువలె కాలునిభంగి । సోలితోలుకుదాల్చి శారికాదనము
నే గద దాల్చిన నీచ రాచరవు । లేగతిఁ బొందునో యెఱుఁగవా నీవు?
హరిహర బ్రహ్మాదు లచ్చెరువందఁ । దిర చెప్పమీరాయానతి యును మాయన్న
ధర్మజు ననుమతి దగవలెంగాక । ధగ్గి దుర్యోధను గండించుటెంత !
అనుటయు మాధవుఁ డాతనిఁ జూచి । యనురాగ మెసఁగ నిట్లని యానతిచ్చె :
"ఓ భీమ, నీకోప ముపసంహరింపు ; । నే భయమందెద నీ కోపమునకు,
బక హిడింబాసుర ప్రముఖ దానవులఁ । బ్రకటించి చంపిన బాహుబలశ్లాఘ్యుఁడవు
నాఁడి ద్రౌపది నీడ్చునాఁడు కోపించి । రీతిగాఁ బ్రతినలు రెండును చేసితివి ;
ఆ రెంటిలోపల నాయునరాజు । ధీరాత్మ, చంపితి నెవ్వ రౌనన్నఁగ.
ఇఁక నొక ప్రతిజ్ఞకు నీకౌరవుండు । పొంకరియై నీ ముఖాముఖిఁ బడినాఁడు.
తగిలి నీగదకు నీతని ప్రాణములకుఁ । దగులైన దెవ్వాడు ధరఁగూల్చవలయు."
అనునంత సాత్యకి యాదిగాఁ గలుగు । ఘనయోధవరులెల్ల గాలికుమారుఁ
బలికిరిట్లనుచు : "ఓ బలశాలి, భీమ ! । తలఁచుచు నీను కౌరవునిఁ దున్నవాఁడు.
వనవాసమె నిట వీనిఁ బనిలేదు చూడ; । మనలకు కూల్చి ధర్మజుకిమ్ము ధాత్రి."
అనుచోట నా భీముఁ డన్న కిట్లనియె : । "ననుజూడు ధర్మజ, నా కానతిమ్ము
కులనాశమునకైన కురురాజుఁ బట్టి । కలనిలోపల నాదు గదపాలుచేసి
మించెద ధాత్రి యిమ్మెయిని గైకొమ్ము । ఎంచంగ నతిశీఘ్ర యేమనిపించి."
అనిపల్కి విలయకాలాభ్ర నిర్ఘోష । జనితాట్టహాసుండై చతురత నార్చి
రావణు కెదిరిన రఘురాముపగిదిఁ । బోవకఘాతిమూపుచు దర్పపాలి (?)
అన్నదమ్ములు మిత్రు లనురాగమంద । నెన్నిక రారాజు కిట్లని పలికె :
"ఓరి పాపాత్మక, యోరి దురాత్మ, । యోరి యనాచారి, యెదుటు మొనిలువు.

1. చాళ్లల. 2. విపరిమాటల కేమ వెలుతుము. (మూ)

పాఱినఁ బోనీను బదిలంబుగాఁగ । నారక యిప్పుడే దైవంబును దలఁపు.
తాతయు గురుఁడు రాధానందనుండు । నీశల్యుఁడునుఁ గూడి నీకుఁగాఁబోరి
హతులైరి; పుత్రమిత్రాదులు దెగిరి ; । గతినీకు నెద్ది యొక్కడికిఁ బోవచ్చు ?"
అనుటయు నీపుత్రుఁ డలుకఁ గెట్టింప । ననిల తనూభవు సర్థి నిట్లనియె :
"ఏలమారుతి, నీకు నింతగర్వంబు ? । తూలఁబోనాడుట దొడ్డతనంబె !
ఎందఱువచ్చిన నేమగు; మిమ్ము । నిందఱఁ జంపంగ నేనె చాలుదును.
తగని మాటలను వృథాగర్వమేల ? । మగతనంబిటు చూపుము నేఁడునీవు.
కోపంబుతో మున్న గుణిఁ గన్నుఁగానక । యేపాటు వడితివో యెఱుఁగవా భీమ !
వంటలవాఁడవై వండుచు విరటు । నింటను మిగిలిన వెల్లను గుడిచి,
బకుఁడనువానికి బలిసురాళించి । యకట పాఱఁగనై చిపన్నంబుగుడిచి,
నాతోడి యుద్ధంబునకు నీవుఁగావు । బొంతళింపక నిల్వు సట్టి చంపెదను."
అనిన భీముఁడు నవ్వి "యట్లైన కానిమ్ము । నను నాటలాడఁ బూనినతప్పు గలిగె ;
కడఁకతో నన్నియుఁ గాసవచ్చెడిని । కుడుముఁబోవుచు నేల కూరాకులడుగ?"
అని పల్కుచున్నంత యమసుతనూభవుండు । వనజనాభుండును వాసవి కవలు
మొదలైన రథికులిమ్ముల నెడగలుగ । నదనుగాఁ గూర్చుండి యంట జూచుచుండ,
భీమసుయోధనుల్ భీమప్రతాప । సాయత్తులై గదలందు గవుసెనల్ దిగిచి
కాలదండంబులకైవడిఁ ద్రిప్పి । యాలోకనంబుల నతి దుస్సహులఁ
గరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు । హరిహరి గదిసినయట్ల యుద్ధఱుచు

భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధమరయుటకై బలరాముఁడేతెంచుట

ఆనాఁడె పోరాడ నాయితంబైన । [illegible] తీర్థ మొఱంగి
కౌరవనాథుఁడు కరమర్థిఁ దనకు । గారాబు శిష్యుఁడు గాన సర్వభుని
కదనంబు చూడను గౌతుకంబైనఁ । గదలి మహాతీర్థగతి నేఁగు దేర,
ననతి దూరంబున నచ్యుతాగ్రజునిఁ । గనుఁగొని వేడుకఁ గౌరవేశ్వరుఁడు
నరవింద నయనుండు నాపాండుసుతులు । నరవరుల్ భక్తితో నెదురుగాఁ బోయి
దండప్రణామముల్ దగఁ జేయ నపుడు । వెండియుఁ గౌఁగిట నీలాంబరుండు
నాపజ్జ నందఱ నక్కునఁజేర్చి । శ్రీపతి దీవించి జిష్ణు దీవించి
కౌంతేయు దీవించి కవల దీవించి । [illegible] ప్రీతి సాత్యకిని దీవించి
వారి క్షేమంబులు వలనొప్పఁ దెలిసి । వారికిఁ దన శుభవార్త చెప్పుచును
"భువిఁ దీర్థయాత్రకై పోయి యేను నేఁక । [illegible]సంబు లాయిను ద్విష్టింపవుడు.

ధరణీశ, మిమ్ము నిందఁ జూచుకొంటకుఁ । జిరకీర్తియుతులు నాశిష్యులు వీరి
దారుణంబైన గదాయుద్ధకేళి । కోరికఁ జూచెడి కోరికనై వేగ
వచ్చితి." నవుడు వాయునందనుఁడు । నచ్చిన భక్తితో నాగకేతనుఁడు
గదల హస్తములెత్తి కరమర్థిమ్రొక్కఁ । బొదివి యిద్దఱఁ గృప పొసఁగ దీవించె.
అప్పుడు ధర్మజుఁ డారాముకనియె : । "తప్పక వీరి గదాయుద్ధ మిపుడు
చూడుఁ డించుకసేపు సొరిదిమై" ననినఁ । బోఁడిమిమీఱ నిమ్ముల సమ్మతించి
యచ్చోటఁ గూర్చుండె నవనీశతిలక ! । చెచ్చెఱ నేమని చెప్పెద !" ననిన
నాంబికేయుఁడు మది ననురాగమంది । "యంబుజాక్షుని సహాయులఁగాఁగఁబో నేఁడు;
బలభద్రుఁడిదె మనపాలి భాగ్యమునఁ । దలరి వచ్చెను, సుయోధనునకు నేఁడు
జెక్కులు వచ్చె; సుగ్రీవతలం బేల । నెక్కడి పాండవులింక ! గాంగుండు
ఆరూఢి నిరువాగు నాఁడి కాలమునఁ । దోరమై యాజి కుద్యోగంబు సేయఁ
దానెన్నివిధములఁ దవిలి కృష్ణునకు । నూనిచెప్పిన వినకున్నఁ దాఁ జూచి,
"బలి[1] భేది పాండవ పక్షపాతుండు । తెలివితో ప్రచ్చుచేతికిఁ గోల యిచ్చు;
పాయదు పోరాని పాండవహాని; । నేయేల కన్నుల వీక్షింప నొల్ల;
ఆపాపమున శౌరి యుటఁ బోవుఁగాని । యీపాప మేనొల్ల నిఁక." నని వారి
యనుమతితో నాతఁడరిగెఁ దీర్థముల । కని వింటి నాతఁ డత్యంతమోదమున
నేమి తీర్థములాడె? నెచ్చోటఁ దిరిగె? । నీమొయి నా తెలంగఁజేఁగింపు." మనుచు
సూతజు నడిగె నాక్షోణీశుఁ డనిన । నాతఁడంబుగఁ బ్రియమందె యమ్మునులు
అనఘాత్మ, తరువాతనైన వృత్తాంత । మనువొప్ప జెప్పెనే యానియుడుగుటయు
సర్వజ్ఞ, సర్వేశ, సర్వభూతాత్మ, । గీర్వాణపతివంద్య, కేశవ, యజర,
కలిత పారావార ఘనతరశయన, । నలినదళాక్ష, పినాకిసంస్తుత్య,
ఘనమాని హృద్గేహ కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ !
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మామాత్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె రెండవది.

---

1. బట్టి (మూ)

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీగరుడాద్రీశ, సృష్టిప్రకాశ, । ఆగమ వినుత, శ్రీహరి, వాసుదేవ!
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె:
ఆరీతి రాముఁ డత్యాదరం బొప్పఁ । దోరమై నిఖిల వస్తువులెల్లఁ గొనుచుఁ
బ్రవిమలబుద్ధిఁ బ్రభాసతీర్థమున । నవగాహ మొనరించి యచట దేవర్షి
పితృతర్పణములు సంప్రీతిఁ గావించి । యతుల తేజోధనులగు విప్రవరులు
తనతోడ రాఁ బ్రమదంబునఁ గదలి । యెనయ నేనిడుటందు నేమిగావలెనో
యట్టి సత్కర్మంబు లాచరించుచును, । నెట్టన సకల ముని ప్రకరముల
కాలయం బైనట్టి యాకురుక్షేత్ర । మోలిమై దర్శించె నొప్పుగా ననిన
జనమేజయుఁడు తీర్థసవిశేష ఫలము । వినఁ గోరుటయు నవానివిభుఁడిట్టులనియె:

ప్రభాసతీర్థాభివర్ణనము

బలదేవుఁ డేఁగు ప్రభాస తీర్థంబు । అంఘపుణ్యంబు మహాతీర్థమదియు;
శశి తన క్షయమందు సమయించి బ్రదికె । విశదమై యక్కథ వివరింతు వినుము.
దక్షునశ్విన్యాది తనయల సరసి । జేక్షణలను జంద్రుఁ డిరువదేడ్గురను
బరిణయంబై మహాపరమ సంతోష । భరితుఁడై యందు లోపల నగ్రమహిషి
రోహిణి యనుదాని రూపరేఖలకు । మోహించి యప్పుడిమ్ములఁ జిక్కి-చొక్కి-
వలపించి యెంతయు వలరాజు కేళిఁ । దెలివొంది తెప్పలఁ దేలుచు నుండె.
తక్కినయింతులఁ దానొల్లమికిని । గ్రక్కునఁ దమతండ్రి కడ కేఁగి వారు
కన్నుల బాష్పాంబుకణములు దొరుగఁ । జన్నుగుబ్బలమీఁద జాఱుసయ్యంట
కొంగుల మోములకును మాటుచేసి । యంగన లేడ్చుచు నవ్వ డిట్లనిరి:
"అక్కటా! తండ్రి, మహాప్రతాపమున । నొక్కట మముఁ జంద్రుఁ డొల్లమిచేసి
సాహసంబునఁ బుష్పసాయకు కేళి, రోహిణితోఁ గూడి రూఢి నున్నాఁడు.
మాకేటి జన్మంబు? మాకేటి బ్రదుకు? । ప్రాకటంబుగ" నని పలికిన దక్షుఁ
డాక్షణంబునఁ జంద్రు నటకు రప్పించి । వీక్షించి యిట్లనె వివరంబుగాఁగ:

"ఇది యేమి చంద్ర! నీకిట్టి దుర్బుద్ధి । మదిని వాటిలె? నిట్టి మాటలు గలవె?
నెనరున రోహిణిమీఁదఁ బట్టినకూర్మి । సరిగాను బాటింపు సతుల నందఱను
నెఱవుగఁ జెప్పఁగఁ గాక తప్పితివేని । నెగడంగ మఱి నీకు [1]నీవె లుంగుదువు.
బుద్ధిహీనాత్మ యీను పో గాచినాఁడ; । బుద్ధితో బ్రదుకుము పొమ్ము పో." యనుచును
నా ప్రజాపతి మాట [2]లాలనము చేసి । యప్రబుద్ధిని బోంటి యట్లు వర్తింప
నెఱిఁ దక్షుఁడు తనయిచ్ఛఁ గోపించి । యఱుదెవుల్ [3]గొమ్మని యతని శపించె.
నతిఘోర మెంతయు నాఁడు మొదలికిని । జెలువెల్ల నుడివోయి చంద్రుఁ డెల్లెడను (?)
నతని చిత్తంబు చెడ సఖిలౌషధులును । హతము గాఁ జొచ్చెను; అఖిల జంతువులు
నిల జచ్చి యుండ లోకంబు లన్నియును । అడలెఁ గాంతులు దక్షశాపమ్ముతాంతంబునొప్పె.
నదిమెచ్చి నెఱిఁ గెలి యింద్రాది దేవతలు । కదలి యా చంద్రుని కడకేఁగుదెంచి:
"కుముదాప్త, యిదియేమి క్రుస్సితి విపుడు? । తెమలక ధర్మంబు తెఱవు దప్పితివో?
వేఁడిన వారల పృథగ్గఁ బంపితివో? । వాఁడి నీ తేజంబు వడిఁ గ్రుంగు టేమి?"
యనిన నా చంద్రుఁడు దయ్యమరులఁ జూచి । గొనకొని తన్ను దక్షుండు శపించుటయు
విన్నవించిన వారు వెఱవకు మనుచుఁ । గ్రన్నన చంద్రుఁ దక్కఁగ గొనిపోయి
మునుపటి న్యూర్తి దక్షునికి మ్రొక్కించి । యరయంగ నపరాధి యైనను వీని
గరుణాధై రాజు గావి రక్షింపు । నిరతిమై మమ్ము మన్నించి" నావుడును
నాశ్చర్యచిత్తుండై చంద్రుని జూచి । యింతుల యెడల నీ విఁకనైన సమతఁ
బొరిఁగి సరస్వతీ ప్రవిమలాంబువుల । నరుదుగా [4]నమమస నమమసయుంగా
[5]స్నానము సేసి ప్రత్యక్షంబున నీవు । పూని తేజోవృద్ధి పొందంగఁ గలవు."
అని చెప్పి యనిచిన నంబుజారాతి । యనిమిషవర్యుల యానతిఁ జేసి
యా సరస్వతిఁ దీర్థమాడి యెంతయును । భాసురతేజః ప్రభావుఁడై యొప్పె.
అని కారణంబుగా నా తీర్థమిపుడు । నదములంబుగఁ బ్రభాసంబనఁ బరఁగె.
అంచితాత్మ వాటు పన్న నదుల । కానిన పాతకహరము భూనాథ!
కావున రామ యిది ఘనకృతస్నాన । మా విమలాసది నర్లాచరించి
యంమానడి వేగిన యాటు మఱునాఁడు । [6]నుందరరంగు చమసోద్భేద మనెడి

1. నీవె జింగాదవు. 2. లాలిమి. 3. గమ్మని. 4. నవమస నవమస. 5. స్నానమై ప్రత్యక్షంబుల
6. సుందరంబుగ దమసోద్భవంబనెడి. (మూ)

చమసోద్భేద తీర్థ ప్రభావము

వరతీర్థమున కేఁగి వగుస నారాత్రి । సరవిమైఁ గడపి [1]సుస్నానంబు కలిగె.
ఆతీర్థమాహాత్మ్య మటవిను మనఘ ! । యేతీర్థములకంటె నెక్కుడై పరఁగు
నాతీర్థ; మందలి కనతిదూరమున । నాతతి నొక యగ్రహారంబు గలదు.
అందు బ్రహ్మసమాను లగ్రజోత్తములు । పొందుగా మువ్వురాప్రోల వర్తింత్రు.
[2]త్రితుఁడును ద్వితుఁడు నేకతుఁడను వార । లతులురై యొకరాజు కట దీక్షయిచ్చి
యతనిచే గోగణమ్ములవి గాకుండఁ । బ్రతిగఁ గైకొని రాఁగఁ, బరిపాటిఁ [3]ద్రితుఁడు :
"కోసి ముప్పందుపు గొని కట్టునట్టి । యాస బ్రాహ్మని" కన్న నధికమై పరఁగి
తక్కినతమ్ముల లిద్దఱికిని గోవు । [4]నొక్కటైన నొసంగ కుసికొల్పుకొనుచుఁ
బోయెఁ; బోయిన వాని బుద్ధిలో నగచి । పాయక వెనువెంటఁ బఱవ, నాద్విజుఁడు
వికలతఁ [5]జనుచును విధివశంబునను । ఒకవృకంబును జూచి యురుభీతిఁ బొంది
పాఱిపోవఁగలేక పడె నొక నూఁతఁ । నారూఢి నంతలో నాయిరువురును
ఆగోగణంబుల నటఁగొని వేగ । రాగిలి యేఁగి రారట మెల్ల మాని.
తానొండు దలఁపంగ దైవ మొండొకటి । పూని తలంచిన పోల్కినై నప్పుడు
నట్టి నూతను బడి వడి నాద్విజుండు : । "ఇట్టి పాపంబింక నేమిటఁ గడతు ?
మతినిఁ దమ్ముల నవమానించు నాకుఁ । గృతకమై యివ్విధిఁ గీడొందకున్నె ?
ఈవట్టికూపంబు నింపు సొంపారఁ । బావనోదకపూర్తిఁ బఱపి యిన్నిరు
సోమపానముచేసి శుభము వాటించి । యీమహాపాతకం బేఁ బాతు." ననుచు
యజ్ఞసాధనము లట్లమరఁ గల్పించి । విజ్ఞానధన్యుఁడా విప్రుండు కడఁగి
యమర తర్పణ యూగ మటు సేయ వారు । కమనీయ యాగభాగములఁ గైకొనుచు
నాకూపమున దివ్యమగు జలంబొసఁగి । యాఁకొని మఱి వరమడుగు నీవనిన
సురలతో ననియె భూసుర కులోత్తముఁడు : । "ధరణిలో నాసహోదరుల వంచించి
నట్టి పాపము వాయ, నవని నీజలము । నెట్టి వాఁడానిన నేపుదీపించి
సోమపానఫలంబు సొరది సిద్ధింప । సోమహాత్మకులార, యొసఁగరే" యనినఁ
గానిమ్మనుచు నిచ్చి కడువడి సురలు । పూని పోవంగ, నప్పుణ్యకూపంబు

---

1. 'ఉదపాన' మని కవిత్రయ. భా. 2. కృతుఁడును ధ్రువుఁడు సుకేతుండుననఁగ. 3. గృతుఁడు.
4. నొక్కటైనను ఈక యుని దెగ ననుచు. 5. జనుదేర. (మూ)

నమృతసంభవమైన నప్పు డాద్విజుని । కమఠంగఁ బాతకసారమయ్యె; నంత
నందుఁ దీర్థంబాడి యారోహిణేయుఁ । డందంద వినశసం బందును గ్రుంకె.
కదలి యందులనుండి కడు శీఘ్రగతుల । సదయుఁడై [1] శంఖు నైసర్గికంబులను
నాగ[2]ధన్వంబను నామధేయముల । బాగుమించిన మూఁడు పటుదివ్యనదుల
నవగాహ మొనరించి, యంతటఁ బోక । నవభంగి జాహ్నవీనదిఁ దీర్థమాడి,
ఘనతరస్ఫూర్తి లోకస్తుత్యమహిమ । ననుపమంబగు నైమిశారణ్యమునకుఁ
జనియె ; నత్తఱి దీర్ఘసత్రముచోట । నొనరించు మునులు ప్రత్యుత్థానమెలమిఁ
జేసివినమ్రులై సీరాయుధునకు । నాసనంబిడి పూజలర్థిఁగావించి.
రన్నిలవటుఁడు ప్రీతాత్ముఁడై యచటఁ । దన్నుఁ గన్గొని సముత్థానప్రణామ
సన్నుతులుడిగి నిస్సంభ్రమవృత్తి । నున్న తాసనమున నున్నట్టిసూతు,
నతని సమీపస్థుఁడగు భూమిదేవ । తతిని వీక్షించి క్రోధమునెలకొన్న
"హేతువేటిదియొకో! యీప్రతిలోమ । జాతుఁడు మునిసభాస్థలమున నిట్లు
తానొకముఖ్యు చందమునను దురభి । మానియై యాశక్తి మనుమనివలన
దండిగాఁ గథలు గాథలు గొన్ని నేర్చి । పండితమ్మన్యుఁడై పరగెడు; నిట్టి
చెనటివాఁ డభ్యసించిన విద్యలెల్ల । మనమునఁ జింతింప మదకారణములు
గాని సద్గుణహేతుకంబులు గావు । గాన ధర్మమునిల్పఁగాఁ బుట్టినట్టి
మాకు నీదృశ[3]దుష్టమర్దనంబెపుడు । కైకొని [4]గావించఁగా నర్హ"మనుచు
భావించి కరధృత పటుకుశాగ్రమున । వావిరి నాసూతు వధియించె; నపుడు
అక్కడిమునులు హాహారవంబెసఁగ । నక్కామపాలున కనిరి : "యోదేవ!
యేము బ్రహ్మాసనంబిడినారమితని ; । కీమేర మున్ను నీవెఱుఁగనియట్లు
తెగువమై వీని వధించితివలిగి । నిగమవాక్యస్థితి [5] నిజముగైకొనక.
పరమపావనుఁడవై పరఁగునీవిపుడు । కర మొప్పు నీపాతకమునకుఁ దగిన
యట్టిప్రాయశ్చిత్తమటు సేయకున్న । నెట్టిధర్మమునిల్చు నింక లోకముల ?"
అనుటయు నారాముఁ 'డట్లకావింతు । మునులార! దీనికి ముఖ్యపక్షంబు
వినిపింపుఁ; డదిగాక వీనికాయువును । ఘనతరసత్త్వంబు కరుణఁబాటవము
నొసఁగుట మీకిష్టమే యిట్టులైన । మసలక నాయోగమాయఁగావింతు."

---

1. గంగవిసర్జకంబనగ, 2. ధన్వంతర. 3. దృష్టి. 4. భావించఁగా. 5. నెపము. (మూ)

ననిన నమ్మునులు 'నయ్యస్త్రసామర్థ్య । మునకు మృత్యువున కిమ్మలనట్లమాకు
నేగతి వైకల్యమెసఁగక యుండు । నాగతి యొనరింపు మఖిలేశ, నీవు."
నావుడు "తాన నందనుఁడయి పురుషుఁ । డావిర్భవమునొందు" నని నిగమోక్తి
గలదటుగాన నక్కథకునిపుత్త్రుఁ । డలఘుసత్త్వాయతానామయత్వములు
గలిగి వక్తృత్వ విఖ్యాతినెల్లందు । వెలయు; నోమునులార, వినుఁడిప్పుడేను
జింతింప నాచరించిన యీయవజ్ఞ । శాంతినొందఁగ నభీష్టముమీకొనర్తు
నడుగుఁ డెయ్యదియైన" ననిన నమ్మునులు । కడుముదంబున సీరకరున కిట్లనిరి:
"ఇల్వలుఁడను దానవేంద్రుని సుతుఁడు । పల్వలుఁడనువాఁడు ప్రతిపర్వమునను
జనుదెంచి మాయాగశాలలలోన । మునుముగా రక్తవిణ్మూత్రపూరములు
[1]తరసఖండములు మద్యంబుల జల్లు । గురిసియేసుఖమును గొనసాఁగనీఁడు.
దురితాత్ముఁడైన యా [2]దుష్టాసురేంద్రుఁ । బరిమార్చుటిదిమాకుఁ బరమశుశ్రూష.
మఱియంతమీఁద నిర్మలమతి నీవు । వరమతి భారతవర్షంబునందుఁ
గల తీర్థవితతి సాంగముగఁ బంద్రెండు । నెలలొనర్చినఁ బాపనిష్కృతి వగుదు."
వని రంతఁ బర్వసమాగమంబైన । మునులు యాగక్రియోన్ముఖులౌటెఱింగి
పెనుధూళియును రాలపెల్లలు నిసుము । మునుముగా సురగాలి ముందట విసరి,
కడురోఁతగాఁ బూతిగంధ మెల్లెడల । నడరఁగా యజ్ఞశాలావలి యందు
మలమూత్రములు కర్దమముగ నందందు । బలువిడిఁ గురియుచుఁ బల్వలాసురుఁడు
కఱకు జుంజుఱు వెండ్రుకలును, బెన్నలువు । గిఱికొనుమేను, నగ్నిజ్వాలలెసఁగు
తెఱనోరు, పవిదండతీక్ష్ణదంష్ట్రికలు, । కుఱునివ్వాలురలుచూడ్కులు, మిడిగ్రుడ్లు
ముడివడుబొమలును మొఱకుమీసములు । నిడుఁద జిహ్వయుఁ గ్రొత్తనెత్తురువడియు
నరచర్మ[3]తలమున నాంత్రంబుఁ బెనఁచి । సిరలగ్రుచ్చిన వచ్చిశిరములపేరుఁ
గలిగి క్రొమ్మెఱుఁగులు గగనమార్గమునఁ । దళతళ మెఱయు [4]నుద్ధత త్రిశూలంబు
కరమునఁ ద్రిప్పుచుఁ గర్ణకఠోర । ఘన నిస్వనమున నగ్గలికనార్చుచును
ఘోరతగాఁ బఱతెంచు గతిచూచి బలుఁడు । దైతేయ హృదయభేదనములై మెఱయు
తన హల ముసలముల్ దలఁప నాక్షణము । చనుదెంచుటయు వానిఁ జయ్యనచూచి
హలమున గగనస్థుఁడైన యాదైత్యు । గళము [5] దగిల్చి భీకరముసలమున
నడునెత్తిమొత్తఁ, గర్ణంబునమెదడు । వెడలి పల్వలు నోరువిచ్చుచు గ్రుడ్లు

1. తనర 2. దుష్టాచ. 3. ఫలమున. 4. నుద్ధతి. 5. గదల్చి. (మూ)

వెలుపలికుఱుకఁ బవిప్రహారమున । బలుకొండమహిఁగూలు వరుసునఁగూలె.
మునులెల్ల నప్పుడు ముసలాస్త్రుఁ జెలఁగి । వినుతులుసేసి వేవేలు చందముల
దీవించి విబుధులు దేవేంద్రుఁ బోలె । శ్రీవెలయఁగ నభిషిక్తుఁ గావించి
యెప్పుడుఁ గ్రైవాల కెసఁగు వాసనల । నొప్పు నుత్ఫుల్ల సరోజ మాలికయు
నసదృశ దివ్యాంబ రాభరణములు । నొసఁగిన, నాహలాయుధుఁ డాదరమునఁ
కైకొని వారలచే ననుజ్ఞాతుఁ । డై కతిపయ భూసురాన్వితుఁ డగుచుఁ
జని కౌశికిని గృతస్నానుఁడై, సరయు । వను నదిఁగ్రుంకి, ప్రయాగ దర్శించి,
మఱి పులస్త్యుని యాశ్రమము ప్రవేశించి, । కరమర్థి గోమతీ గండకీ నదులఁ
బరత సేవించి, విపాశలో మునిఁగి, । నరనుతంబగు శోణనదిఁ దీర్థమాడి,
గయయు గంగాబ్ధిసంగమము నీక్షించి, । రయమార నమ్మహేంద్రక్ష్మాధరమున
కరిగి యందున్న లోకైకసన్నుతుని । బరశురామునిఁ గాంచి ప్రణమిల్లి కదలి,
ధరనొప్పు సప్తగోదావరి కేఁగి, । వరుసఁ బంపాసరోవరమును భీమ
రథిఁ గనుఁగొని, కుమారస్వామిఁ జూచి, । పృథివి యెల్లందును బేర్కొనఁ దగిన
శ్రీనగంబెలమి దర్శించి, విఖ్యాతుఁ । డైన వేంకట పర్వతాధీశుఁ గొలిచి,
కామాక్షి దేవిని గని, నిత్యసౌఖ్య । సీమయైనట్టి కాంచీపురినుండి
పావనంబై జగత్ప్రఖ్యాతి నెసఁగు । కావేరియం దవగాహంబు చేసి,
శ్రీరంగశాయి నాశ్రితపారిజాతుఁ । జేరి సేవించి, చెచ్చెఱ వృషభాద్రి
ననురక్తిఁ బొడగని, యాకురుక్షేత్ర । మున నిల్చి దక్షిణంబున మధురాఖ్యఁ
బొలుపారు పురిఁ జొచ్చి, భూరిపాపములఁ । దలఁగించు సేతుబంధము మెట్టి యచటఁ
బదివేల మొదవుల బ్రాహ్మణోత్తముల । కొదవిన భక్తిమై నొసఁగి, రామేశు
భుజగభూషణు భుక్తిముక్తిదాయకుని । భజియించి, యటఁ దామ్రపర్ణికిఁ బోయి,
మలయాచలంబెక్కి మహిమఁ బెంపొందు । నల యగస్త్యునికిఁ బ్రియంబుగ మ్రొక్కి
యతనిచేఁ బూజితుఁడై వార్ధికఱత । సతతంబు నభిమత సంపదలిచ్చు
కన్యాసమాఖ్య దుర్గాదేవి నఖిల । మాన్య నుపాసించి, మహితప్రశస్తి
జరగు [1]పంచాపకేశంబను తీర్థ । వరమునఁ దగనాప్లవంబాచరించి,
శ్రీకరంబై శివక్షేత్రమైనట్టి । గోకర్ణమున నిందుకోటీరుఁ గొలిచి,
మనుతీర్థమాడి, క్రమ్మఱఁ బ్రభాసమున । కనఘుఁడై చని భూసురావలివలనఁ

1. పంచాప్సరసంబను (మూ)

కౌరవ పాండవ కలహంబునందు । ధారుణీనాథులందఱు మడియుటయు,
ననిల తనూజుండు నాసుయోధనుఁడు । ఘన గదాయుద్ధ మొక్కట నొనరింప
సన్నద్ధులై యున్న చందంబుఁ దెలియ । విన్నవాఁడై వచ్చె వేవేగ." ననిన
నాంబికేయుఁడు విని యాత్మలో మెచ్చి । పంబిన విధిఁ జివ్వఁబలికె సంజయుని :
"భీమ దుర్యోధనుల్ భీమవిక్రమము । తో మహామహిమ నుద్ధురవృత్తి నెట్లు
పోరి ? రత్తెఱఁగెల్లఁ బొందుగా నాకు । నారూఢిఁ జెప్పవే" యనిన నిట్లనియె :

పాండవ దుర్యోధనులు రణరంగమునకుఁ బోవుట

దేవ, నీసుతుఁడు యుధిష్ఠిరుఁ జూచి । "భావింపఁగ శమంత పంచకంబజుని
యుత్తరవేదియై యొప్పారుఁ గాన । నత్తఱి నెవరైన నచ్చోటఁ బోరి
హతులైన ముక్తి పాయక సమకూరు । నతులితగతిఁ బోద మచ్చోటి." కనినఁ
కృష్ణానుమతితోడఁ గిమ్మీరవైరి । జిష్ణుండుఁ గవలును సేనలు నడవ
బలభద్రుఁడును దాను బౌరవేశ్వరుఁడు । కలితవేగంబునఁ గదలిరాఁ బోయి
సరవి శమంతపంచకమున నిలిచె । విరివి సేనలు పరివేష్టించి [1] కొలువఁ
దానును భీముండుఁ దరలక యెదురు । గా నిల్వ భూప, నీగాదిలిసుతుఁడు
నింగియు నేలయు నెఱి వ్రక్కలుగను । బొంగి యుప్పొంగి యార్పులఁ జెలరేఁగి
గద కేలఁబూనినఁ, గరువలిసుతుఁడు । గద తాను గైకొని ఘనతరస్ఫూర్తి
నార్పులు హృదయంబు నావరింపంగ, । నూర్పులు ఘూర్ణలై యుచ్చిపాఱంగఁ,
జూపులు తూపులై చుఱచుఱ మనఁగ । భూపాల, పలికె నీపుత్త్రు నీక్షించి :
"రారాజ, నీవు పాఱక కొంతసేపు । పోరాడుమీ నీదు భుజశక్తి మెఱసి.
ఎక్కడఁ బోయిన నింకఁ బోనీను । ద్రొక్కివైచెద నిన్ను ధూళీపటలిగ."
అనవుడుఁ గోపించి యధిప, నీసుతుఁడు । అనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికె :
"పలికి పల్కించుకోఁ బనిలేదు భీమ ! । బలియురతో బంటు పంతంబుగలదె !
వంటలపనిగాదు వాఁడిమిపోరు ; । నంటైన బహ్వాశనముగాదు పోరు ;
గుఱ్ఱాల కెఱఁగి నిక్కుటగాదు పోరు ; । నఱ్ఱులఁ గాచుటన్నదిగాదు పోరు ;
పాత్రల దిద్దెడి పనిగాదు పోరు ; । ధాత్రిపై భట్టునేతలుగాదు పోరు

1. నిలిచి (మూ)

చపలారి తిమిర ప్రచండ మార్తాండ । నిపుణుండ నాకుఁ దా నీపస నెంత ?
పలుకుల వెఱచునే ఫణికేతనుండు ! । కలదు ఒక్కటి నన్ను గడునెన్న మీకుఁ
గొలను చొచ్చినయది కొఱగాదు గాక । అలసుంగాఁ జూచెద వట్లు చూడకుము.
కలన నిన్నేటికిఁ గైకొందు భీమ ! । కలితారి విక్రమ గర్వాపహారి
నాగదాదండంబునకు బలిగాంగ । నీగర్వమణంచి యెంతేనొంతు నిన్ను.
తగఁజోద్యపఱతు బృందారకావళిని ; । వగపు ఘట్టింతు నీవారికి నెల్ల.
నీవనఁగా నెంత నిర్జరేంద్రాది । దేవతలును నన్ను దృష్టింపలేరు.
నీవెల్లు నాతోడ నెగడుదు గదను ? । ఈ వేళ నీ సత్త్వ మిదియెంత గలదు ?
అడరంగ నీకు ఫాలాక్షరశ్రేణి । తుడిచెద నాతోడఁ దొడరు మూఁజికిని."

భీమదుర్యోధనులు గదలఁగొని ఘోరముగాఁ బోరుట

అని తనగద త్రిప్పి హాచూడు మనుచుఁ । గనుఁగవ నయ్యగ్నికణములు రాలఁ
గదిసిన, భీముఁడక్కడలు వీక్షించి । కదిసెఁ బోరాడ విక్రమలీల మెఱసి.
ఆతఁడు నీతఁడు నట నేమిసెప్ప । ఘాతమాటలు మీఱఁ గరలాఘవములఁ
బద తాడనంబులఁ బరఁగు హుంకృతుల । విదితాట్టహాస దోర్వీర్యంబు మెఱసి
తాఁకిన, నంతఁ బాతాళలోకంబు । కాఁకచే ఘూర్ణిల్లెఁ గడుబమ్మరించి ;
కాకోదరేంద్రుండు కరులపై నొరగె. । ... ...
అప్పుడు గొట్టుచు నదర మెట్టుచును । ద్రిప్పుచు బ్రమరిగాఁ దిరిగి వైచుచును,
అది మెచ్చుగాదని యంటఁగొట్టుచును, । 'అదెనుమీ తప్పుకో' మ్మని పలుకుచును,
'బాపు! మజ్జా!' యనిపరఁగ మెచ్చుచును, । కోపించికొట్టి "సాంగుబళా!" యనుచును,
కదలు నెమ్మోములఁ గదియఁ ద్రిప్పుచును । అదటునఁ గైకొన కంటఁ దప్పుచును,
గినియుచు డాయుచుఁ గ్రేళ్లుదాఁటుచును, । జొనిపి హాహా పోకు చూడుమన్ననుచు,,
మండిగాఁ గాలిడి మలసి మార్కొనుచు, । దండెముల్ పెట్టుచుఁ, దప్పఁ గ్రుంకుచును,
గదగద దాటించి గదిసి యిద్దఱును, । మదమునఁ జెలరేఁగి మార్మలయుచును,
బిడుగుల కెనయైన బెడిదంపు గదల । నడఁచియు మెచ్చుచు నఱనవ్వునగుచు
'నవుర ! నీకొట్టు పొల్లైపోయె' ననుచు । 'నవురిది పొల్లుగా' దని పలుకుచును,
గుప్పునఁ గొట్టుచుఁ గునిసి యాడుచును । గుప్పిగంతులు గొని క్రుంగి తప్పుచును,
గినియుచు నిద్దఱు గెలుపులాసించి । ఘన విక్రమ క్రమ కలితులై మించి,

తఱుముచు మెఱుముచు దారుణక్రియల । నొఱయుచు మెఱయుచు నుబ్బిపాఱుచును,
పాయుచు డాయుచు బలిమిఁజూపుచును, । వేయుచు రాయుచు వెనఁ దిరుగుచును
వాసిగాఁ బదియాఱు వన్నె కుందనము । త్రాసున నొకటిగాఁ దగఁదూఁచినట్లు
ఒరకు వన్నెకునచ్చి యొక్కంతలుగను । ఉఁగుగతిఁ బోరంగ, నొడలిరక్తములఁ
గంకటంబులు దడిసి కాఱఁ జొచ్చుటయుఁ । బంకమై జోళ్లును భాంవహాటయును
అవియూడ్చి తనులాఘవావళిఁ బొంది । కవియుచు నొకరికొక్కరు వజ్రపడక
నడమోదుగులఁ బోలి నలిరక్తధార । లొడలి భూరజమెల్ల నొప్పారఁ గడుగ,
నుదయార్కు లనఁగ సముజ్జ్వలప్రభలఁ । బొదలిరి యప్పుడో భూపాలచంద్ర!
అంతట నీపుత్త్రుఁ డఖిలంబుచూడఁ । బంతంబుతో భీము బరియెమ్ము విఱుగ
నదరంట వ్రేసిన, నా బకవైరి । యది తప్పనొడ్డి తానాతని యురము
జెదరఁగాఁ గొట్టినఁ, జెదరక యతఁడు । గదచాఁచి పోనీక కడిమి వాటించి
గంధవాహజు మస్తకంబంత వ్రేయ, । బంధురంబుగ నది పటపట పగులఁ
జలన మించుకలేక చలమగ్గలించి । విలయకాలుని భంగి విభుని నెన్నుదురు
నదురుగాఁ గొట్టిన ననుకు నెత్తుగులు । జొరజొర మోమున జొబ్బిల్లఁ గాఱఁ
దుడుచుచు నేతెంచి తుది భీముగదకు । నొడిసిన, నాతఁడాయొడుపు దప్పించి
వీఁగి పాఱఁగ నేయ, వీఁగక యతఁడు । లోఁగక భీముని లోఁబడ వ్రేసె.
వ్రేసినఁ గాళ్లును విలవిల మనఁగ । నాసమయంబున ననిలనందనుఁడు
పట్టుగా నాతని బాహుమధ్యంబు । గొట్టిన రారాజు కునికిలఁబడుచు,
నంతలోనన లేచి యతనిఫాలంబు । వింతగా వేసిన, వీఁగక భీముఁ
డతనితోఁ బోరాడు నంతటిలోనఁ । గృతమతితోఁ గ్రీడి కృష్ణునకనియె :
“ రారాజు మారుతి రణబలోదగ్ర । భారులై యున్నారు బవరంబులోన.
వారకదోస్సార వహాణి యెవ్వరిది । యారూఢి నధిక మీవది చెప్పు” మనిన

భీమదుర్యోధనుల తారతమ్యంబు శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పుట

నమరేంద్ర సుతుతోడ నంబుజనాభుఁ । డమరంగ నప్పుడిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
“విపుల విద్యాశక్తి వీఁరికిద్దఱికి । నుపదేశ గమ్యంబు నొక్కసమంబు.
నిరివిగా మిక్కిలి వీరలలోనఁ । గరువలితనయుండు ఘనబలాధికుఁడు ;
నేర్పు మిక్కిలి కురునృపసింహమందు ; । దర్పంబు [1] వాటంబు తగనెంచిచూడ

---

1. నాశంబు. (మూ)

సత్యంబు నేర్పుతో సరిగాదు వినుము. । సత్యంబు గలదని సాహసవృత్తి
ననిలసూనుఁడుసాచ్చియలయుచున్నాఁడు; ।మునునొచ్చియున్నాఁడు మొగిసుయోధనుఁడు
తడయక యిటువలె ధర్మయుద్ధంబు । కడఁకతో నెన్నాళ్లు ఘనతఁ జేసినను
సరిపడునేగాని చావఁడు వీఁడు; । తరమిడి భీముఁడీతని గెల్వలేఁడు.
ఇంకొకసిద్ధాంత మెఱిఁగింతు వినుము । అంకిలేమియు లేక యన్యాయవృత్తిఁ
జంపుత భీముండు సందేహమేల ! । చంపక ధర్మంబు చదివితి రేని
ధృతి మీకుఁ బాటిల్లు దేశాంతరంబు. । కతలేల యిటువంటి కపటచిత్తులను
అన్యాయమునఁ జంపుటదియె ధర్మంబు. । ధన్యుఁడింద్రుండు వృత్రాసురుఁ దొల్లి
యేగతి నోరసించె నెఱుఁగరా కథలు? । జాగేల యభిమన్యుఁ జంపరా వారు?
దుష్టశిక్షణము సంతుష్టిగాఁ జేసి । శిష్టరక్షణమును జేయంగ లేసి
క్షత్రియులకు నేల సత్కీర్తి గలుగు? । ధాత్రిపై నీ సుయోధనుఁ డెల్లనాఁడు
కల్లజూదంబునఁ గాదె మీసిరులు । కొల్లలుగాఁగఁ జేకొనియె నాఁగావొ?
అట్టి జూదంబున నతివఁ బాంచాలి । నెట్టన నీడ్పింప నీభీముఁ డతని
యూరుభగ్నంబు సేయుదునన్న వాఁడు. । ఆరీతి సేయక యతఁడేల మాను?
మానెంబో నేనేల మానంగనిత్తు? । మానసెట్టులు వచ్చు మాటాడి వెనుక?
పలుకు ప్రతిజ్ఞ యేర్పడియున్న చోట । వెలయంగ మఱచుట వీరధర్మంబె?
పగ నూనఁ బడ్డ నేర్పడ రోఁకలెత్తి । తగఁ గ్రుమ్మలేనట్టి ధర్మము దేల?
అది గాక ధర్మజుఁ డాడరానట్టి । ముదుకమాటలు కొన్ని మున్నాడె వినుము
పుత్ర మిత్రక బంధుబుధులఁబోనాడి । యాత్రోవ నేకాకియై కౌరవుండు
వారిలో డాఁగిన వాసి రావించి । యూరక 'మాలోన నొక్కనితోడ
ననిచేసి గెల్చి నీవఖిల రాజ్యంబు । గొను' మని పలుకుట గుణమె తలంప?
తలపోయ నిది నెత్తితసము తాఁ గాదె! । వెలయంగ రారాజు వీరుఁడుగాఁడె?
దైవయోగంబునఁ దా భీమసేనుఁ । గావించి రమ్మనెఁగాక; మీలోన
నెవ్వనిఁ బిలిచిన నిట వీనితోడ । రవ్వగాఁ బోరి మీరలు గెల్వఁ గలరె?
మొదలనుండియుఁ బదుమూఁడు వర్షములు । గదసాము సాధించి కడఁక వహించి
హెచ్చి యుదంబున నిభపురాధిపుఁడు । చెచ్చెర రణకేళి చేయుచున్నాఁడు.
కనుఁగొనఁగాఁ బెక్కుకాలంబునుండి । యనిలసూనునకు నభ్యాసంబు లేదు.
తలఁకొన నదిగాన ధర్మంబు దక్కి । కలన నీకురురాజుఁ గడ తేర్చుకున్న

గాలిసూనుఁడు వృథా కడ తేరిపోవు. । ఓలి మీయన్నయు నుర్వి యేమగును ?
రారాజె యిలకెల్ల రాజు దా నగును ; । తేరకాఁడును బోలెఁ దెగువ నేనుందు ;
ఇలలోన వెనుక మీ రేమి సేయంగఁ । గలరు ? నావచ్చు సంకల్పితం బుడుగు.
ధర్మ మధర్మంబు దగ నేనెగాన । నిర్మూలముగ వీని నెఱిఁ ద్రుంపవలయు. ”
నన విని యర్జునుం డాకృష్ణుఁ జూచి । “విను దేవ, నీవన్నవిధ మట్టి దగును.
ప్రకృతి గుణంబునఁ బరఁగుచున్నట్టి । వికృతంబు లుడిగెను విశ్వేశజనక !
పొరిదిఁ బుట్టఁగ, దాన సుఖము దుఃఖమును । ధరణిఁ బూసలలోని దారంబు పోలె
లలివచ్చు [1]కర్మఫలంబునఁ జేసి । వలసి దేహికి స్వభావములు గావునను
చైతన్యరూపమై సకల జీవులను । బ్రీతి నాడింపుచుఁ బేర్చి లోకములు
పుట్టింప రక్షింపఁ బొసఁగ శిక్షింప । నిట్టి నేర్పరివట యిది నీకు నెంత ? ”
అనవు డయ్యోకాంత మట భీముఁ డెఱిఁగి । యనిసేయఁ దివురుచో, నమరేంద్రసుతుఁడు
పొనరంగఁ దనయూరువులు కనుసంజ్ఞఁ । గసిపించి కరములఁ గడునప్పళింప
నాసంజ్ఞ యెఱిఁగి తా నతివీరుఁ డగుచు । భాసుర భుజబలప్రౌఢి దీపించి
తనతండ్రిఁ బవమానుఁ దలఁచి శ్రీకృష్ణు । ననువార ధర్మజు నాత్మలో నిలిపి
దుర్యోధనుని జూచి : “తొడరి యుద్ధంబు । కార్యక్రమము దప్పఁ గడవఁ జేసెదవు.
వదరక పోరాడు బంటవై నిలువు. । పొదలుచుఁ బోయినఁ బోనీను నిన్ను. ”
అనుచు గదాఘాత మడరింప, నతఁడు । కినిసి వాయుజుఁ దాఁకెఁ గృతమతితోడ.
[2]కౌరవనాథుఁ డాగ్రహవృత్తితోడ । సారెసారెకుఁ బోరి [3]చలియింపకపుడు
బలువిడిఁ బోరాడు పవమానతనయు । ‘లలిఁ జావఁగొట్టుదు లావొప్ప’ ననుచు

భీముగదాఘాతముచే దుర్యోధనుఁడు తొడలు విఱిగికూలుట

గదచేతఁ గొట్టి యుగ్గగనంబునకును । నెగసిన వడముడి యేపుదీపించి
యూరుద్వయము చూచి యురుగదాదండ । మారయ జడిపించి యపుడు గొట్టినను
పవిదాఁకి కూలిన పర్వతంబనఁగ । రవళితో భూమిపై రారాజుగూలె.
అపుడు నానందించె నఖిలలోకములు ; । తపనుండు వెలుఁగొందె ; ధర్మజకృష్ణు
లపుడు సంతోషించి ; రనిలజుఁడంతఁ । ...   .
గాలకాలానలా కారుఁడై మండి । తాలిమి కోపమంతట నిల్పలేక

---

1. నంళ 2. కౌరవ భీములా. 3. చాలింప (మూ)

ధారుణి వణఁక భూధరములు బెణఁక । వారిధుల్ గలఁగ దుర్వారుఁడై వచ్చి
మానమే తోడవుగా మన్నట్టిరాజు । మానంబుగాఁ దొడ లుర్విపై విఱిగి
పడఁగ ఱెక్కలులేని పర్వతంబనఁగ । నొఱలుచునున్న, దుర్యోధనుఁ జూచి
వ్యాఘ్రము మల్పమృగంబు వడిఁ గన్నయట్లు, । శీఘ్రంబ యాతనిఁ జేరంగ వచ్చి
"రాశికెక్కినయట్టి రమణిఁ బతివ్ర । తాశిరోమణి ద్రుపదజఁ గోమలాంగిఁ
బాంచాలి నెగ్గులు వలికి, వస్త్రంబు । లెంచక దోపించి, యెల్లమానిసుల
నూఁచముట్టుగఁగొని, యుదుటున మమ్ము । నేఁచిన యాఫలం బిదె యనుభవింపు."
అని బిట్టు వామపాదాహతి నుఱికి । తనరంగ వాని మస్తకమటు దన్నె.
తన్ని యంతటఁ బోక తనకాద్ర మెసఁగఁ । గొన్నిమాటలఁ గురుకులున కిట్లనియె
లీల: "దుర్యోధన, లెస్సలా మీకు ? । నోలిమైఁ బగదీఱెనో లేదొ చెపుము !
ఇఁకనైన మాభాగ మీయంగరాదె ! । ఇఁక నేమియిచ్చెద ? వీకున్నమాను."
అనుసంత బలభద్రుఁ డాగ్రహవ్యగ్ర । జనితకాలానల జ్వాలుఁడై మండి
యక్కడి వారల నందఱఁ జూచి । యొక్కట నెలుఁ గెత్తి యొదరుచుఁ బలికె:
"కంటిరా పెద్ద లీ కష్టవర్తనము ! । కంటిమే యెందైనఁ గటకటా యెపుడు !
పిఱుఁదుకు దిగువ నే భీమవిక్రములు । నుఱికి వేయరు గదాయుద్ధంబునందు.
అది యెఱింగియు భీముఁ డాహవక్షోణి । నుదరి యాతని యూరువులు గొట్టఁదగునె!
కొట్టిన మాత్రమే కురుకులశ్రేష్ఠు । నెట్టనఁ దలదన్నె నెఱి నెంతవాఁడు !
రాజన్నమాత్రమే రాజు, రారాజు ; । ఆజిలో నీ సేఁత కర్హుఁడా చెపుఁడి !
ఏ వీరులందును నేరాజులందుఁ । జేపమై నిటువలెఁ జేసినదెఱుఁగ.
అటుగాన రణధర్మహాని గావించెఁ । గటకట ! యెవ్వరుఁ గాదనరైరి.
పద్మాయతాక్షుండు పక్షీకరించె; । ఛద్మంబు నే నెట్లు సహియింతునోర్చి ?
తన బంటుతనమెంత ! తనగదయెంత ! । తనవార లన నెంత ! దాక్షిణ్యమేల !
ఇప్పుడు భీముని నీరణకేళిఁ । జప్పుడుగాకుండ సమయింతు." ననుచుఁ

శ్రీకృష్ణుఁడు బలరామునకుఁ గోపోపశమనంబు సేయుట

[1]గారవుఁ డలర లాంగలమును గొనుచు । మారుతిపై నేఁగ, మాధవుండపుడు
ఎడచొచ్చి బలభద్రు నెలమి హస్తములు । బెడిదంబుగాఁ బట్టి ప్రీతినిట్లనియె :

---

1. క్రూరుఁడై యదరి లాంగూలంబు గొనుచు. (మా)

"నిలు నిలు బలభద్ర ! నీకేలపదర ? । ఎలమి వారును వారు నెటుపోయిరేమి !
యూరక మనమేల యొప్పమి దలఁప । వారిలోపల వారు పగ పొందియుండ.
అన్ని నిందలు నాకు నటసంభవించు । నన్న, నీ వితనిపై నలిగినంతటనె.
అదిగాక భీమార్జునాదుల గెలువఁ । గాదలేని దేవతాకోటుల వశమె !
అది యెటులంటేని యంశయు వినుము, । విదితాత్మ, నీచేత వీనుచచ్చినను
'నలిన లోచనుఁడు పాండవులఁ జేపట్టి । కలకాలమును బ్రోచి కాపాడి తెచ్చి
కౌరవకులమెల్లఁ గడతేర్చి పిదప । దారుణక్రీడను దమ యన్నచేతఁ
బాండునందనులను బ్రథనోర్విలోన । ఖండించి రాజ్యంబు గైకొనె' ననుచు
నిలఁ గలవారెల్ల నిట్లు దూఱంగ । వలవని మనకపవాదంబు వచ్చు.
అటుగాకయుండ నీవది చిత్తమందుఁ । జటులత మాని విచారింపు దేవ !
మనము పెట్టినచెట్టు మనకేలపెఱుక । ననిచి వీరలతప్పు ననుజూచి కావు."
అనవుడు రాముఁ డాయచ్యుతుకనియె : । "వినుతిమై నీమాటవింటి శ్రీకృష్ణ !
కపటివై యూరులు ఖడింపఁ దగునె ! । చపలుండు ! దుర్గార్గి ! శాస్త్రంబు తెఱఁగ !"
అనిపల్కు రాముతో నచ్యుతుఁ డనియె : । "వినవయ్య బలభద్ర, వీరావతార !
తలపోయ నిద్ది యధర్మంబుగాదు. । చలపట్టి పాంచాలి సభలోన నితఁడు
భంగపెట్టిన నాఁడు ప్రతినగావించె ; । వెంగలి యామాట విన్నాఁడు మొదల ;
అది యెఱిఁగియుఁ దొడలటుగావఁ [1]దగదె ! । అదనుగా నాదోష మదియేల తప్పు ?
పరికింప భీముని ప్రతినయుఁ గాక । సరిఁ దొల్లి మైత్రేయు శాపంబుఁ గలదు.
[2]గరిమ రాజక దైవికంబులు గూడఁ । గురుపతి ధాత్రిపైఁ గూలె ; నిందులకు
నేమనఁ గల ? దింక నీకోప ముడిగి । సామంబుతోను బ్రసన్నుండవగుము.
మేనత్తకొడుకుల మృదువచోధనుల । ... ...
నారూఢ సోమకులాభి రక్షకుల । వీరి రక్షించుట విహితంబు మనకు."
అనవుడు బలభద్రుఁ డచ్యుతు కనియె : । "కనుఁగొన ధర్మార్థకామంబులందు
నన్నిట సమవర్తివై యుండకున్న । సన్నుతింతురె వాని సర్వజనంబు !
సోమించి ధర్మార్థశుద్ధిగావించి । భీముఁడు కామంబుఁ బేర్చి వర్తించె.
కుపితులై కామంబు గోరు మానవులు । అపవాదములకెల్ల నాథులుగారె !

1. దగునె. 2. గరిమెరాజక. (మూ)

ప్రతినయు మానిశావము నున్న నేమి? । కతలేల ధర్మసంకటము గాకుండ
మెలఁగంగవలెఁ గాక మేటి భీముండు । సొలవ కిప్పని కెట్లు సొచ్చె?" నావుడును
గామపాలునితోడఁ గమలాక్షుఁ డనియె : । "వేమాఱు నెటువంటివిధమున నైనఁ
బ్రతిన తా సాధించె బకవైరి నేఁడు; । ఇతరంబునై దోష హేతువుగాదు.
చరియించునపుడు నిశ్చలత నున్నపుడు । నరవడింపుచు నేయఁ దూఱు దేశములు.
రారాజు దివికిని రయమున నెగసి । దారుణంబుగ భీము తలపట్టు వ్రేయఁ
దలఁచినఁ, గురురాజు తలఁపెల్ల నెఱిఁగి । బలశాలి భీముఁ డప్రతిమసాహసుఁడు
తనరక్షణమునకై తగ నొడ్డుటకును । జననుతంబుగఁ బ్రతిజ్ఞను దీర్చుకొనుటకుఁ
గౌరవేశ్వరుని జంఘలు నుగ్గుసేసెఁ । దోరంబుగా నిందు దురితంబులేదు.
మన సుభద్రాసూను మహితప్రతాపు । దినకోటిసమ తేజు నేపుదీపించి
చటుల మాయావృత్తిఁ జంపించినట్టి । కుటిలాత్ముఁ డీద్రోహి కూలెఁ గాకేమి!
విడువుఁడు మోహంబు విచ్చేయుఁ"డనిన । నడలుచు బలభద్రుఁ డనియె వెండియును,
"అది యెఱింగియె కాదె! యట్లూఱకుంటి; । నిదియు నేమన రాదు; ఏనిన్ను జూచి
కాచితి; [1]మఱి తానుగాఁ బోయెఁగాక; । చూచినఁ దలఁ దెగఁ జూడనే యొరుల!
మేనత్తసుతుఁ నేమియు ననరాదు । గాన "నోళ్ళోర్చుకుంటి" గతి యనవలసె.
ధరణిపై నిట్టి యధర్మయుద్ధమునఁ । జిరకీర్తి మారుతి చెందుఁ గాకేమి!
సురలుచూడఁగ ధర్మసుస్థితి మించి । దురముగావించిన దుర్యోధనునకు
నాకల్పపర్యంతమైన భోగములు । నాకలోకంబు నున్నతిఁ గల్గు." ననుచు
వరమతి రేవతీవల్లభుం డపుడు । సరసిజాక్షుండు నజాతశత్రుండు
పాంచాలురాదిగా బంధుజనంబు । ముంచిన చింత మోములు విన్నవోవఁ *
దేరెక్కి బలభద్రదేవుండు గదలి । ద్వారకాపురికి నెంతయు వేగఁ జనియె.
తదనంతరంబున దామోదరుండు । ముదమున ధర్మజు మోముఁ జూచుటయు,
నదరి చింతాక్రాంతుఁడైన, నాజముని । కొడుకుతో నెంతయు గోవిందుఁ డనియె :
"ధర నధర్మము సహోదరపాడి దలఁచి । ధరణీశ, నీమదిఁ దల్లడింపకుము.
ఎంతేసిపనులు చేయించినాఁడితఁడు! । వింతగా నెఱుఁగరే! విశ్వంబు జనులు.
కులనాశనుండగు కురురాజునాజి । నలుక భీముఁడుచంప కటనేలమాను?
కంసుఁడాదిగఁ బాపకర్ములఁ బట్టి । హింసించి యేఁ జంపుటెఱుఁగవా మొన్న?

[1] మరి. * 'చూచుచుండ' అనుట అధ్యాహార్యము.

దురితాత్ముఁడగు [1] వీనితోడలు గొట్టుటయు । శిరము [2] దన్నుటయు నిషిద్ధంబుగాదు;
సురలు నీగతి రక్కసుల గెల్చినారు; । ఖరకరుఁ డపరాద్రిక డఁజేరె మనకు
విడిదల కరుగంగ వేవేగ వలయు । నడలకు." మని చెప్పి యంబుజాక్షుండు
హరుషించి పాంచజన్యం బొత్తెనంతఁ, । దరమిడి జయజయధ్వనులు చెలంగఁ
బాండవుల్ తమతమ ప్రథితశంఖంబు । లొండొండ యొత్తిరి యుడు రాజవంశ!
భేరీధణంధణ పృథుల రావములు । బోరుకలంగ నార్పులు నింగిముట్ట
వందిమాగధులు కైవారంబుసేయ । నందంద సకలసైన్యావళి గొలువఁ
గురురాజు శిబిరంబుకును వచ్చిరంత । నరదముల్ దిగుచోట హరి నరుకనియె:

అగ్నిదత్తంబైన యర్జునరథంబు కాలిపోవుట

"శరములు దొనలును జాపంబు మేసి । మరువు వేగైకొని మఱియీరథంబు
దిగిపొమ్ము నీ." వన్న దేవేంద్రసుతుఁడు । అగుణంబుగాఁగొన కదియొప్పదనక
త్రాణ గాండీవము కత్తళ మూదిగాఁగఁ । దూణీరయుగళంబుతోఁ దేరుడిగ్గ.
హరి పగ్గములఁ దేరునందొప్ప ముడిచి । యరుదార దిగునంత హరికేతనంబు
భూతగణాలితోఁ బోయె నద్దివికి; । అతటఁ దే రగ్ని కాహుతియయ్యెఁ.
ధవళాశ్వములతోడఁ దన తేరు మండి । భువిని నీఱైపోవఁ బురుహూతసుతుఁడు
అరుదంది శ్రీకృష్ణునకు నిట్టులనియె: । "సరసిజనాభ, కేశవ, హృషీకేశ,
హరి, జనార్దన, సచ్చిదానందమూర్తి! । అరుదుగా రథమునీఱై కాలిపోయె;
ఇది కడునద్భుతం బిట్టి తెఱంగు । విదితంబుగాఁ జెప్పవే నాకు" ననిన
హరిహయతనయుతో నంబుజాక్షుండు । కరుణారసార్ద్రితా కలితుఁడై పలికె:
"ఘనపరాక్రమకర్ణ గాంగేయగురుల । తనర బాహ్లీకసోమదత్త సౌబలుల
శరవహ్ని నీ తేరు సమయుట మున్నె । యరుదార నెఱిఁగి నేనట్లుగాకుండ
వన్నెతి నగ్నికి సాధనంబగుట । నిన్నాళ్లు గాలనీ కేఁ గాచుకొంటిఁ!
వెలివిఁ బద్నెనిమిది దివసంబులందుఁ; । గలహంబు దీఱినఁ గాలనిచ్చితిని."
అని చెప్పి వారల కద్భుతరసము । జనియింపఁగాఁ జేసి సమవర్తిసూనుఁ
గ్రమము దీపింపంగఁ గౌఁగిటఁజేర్చి: । "సమవర్తినందన, సమకూరెఁబనులు;

1. తొడ్డమిచెప్ప. 2. దన్నుటయు. (మూ)

ఇందిరాశూన్యమా నీవీడుగాన । నిందున్కి నామది యియ్యకోఁగదు.
అతిపుణ్య కల్యాణమగు నెడ కేఁగి । గతినిష్ఠ సల్లాపగతులచేఁ బ్రొద్దు
నలుపుట కార్యం; మిచ్చట నుండవలదు । తలఁచిరి." య్మని పాండుతనయులఁ దమదు
తమ్ముని దోడ్కొని దామోదరుండు । నిమ్ముల నొకమంచి యిరవున కేఁగఁ —
దలఁచినఁ, దలఁపెల్ల దారకుఁడెఱిఁగి । తెలివితో నరదంబు దెచ్చిన నెక్కి
యరయఁ బాండవులు వాహనములమీఁద । నరుదేర నంతయు నటవారిఁ గూడి
పరమతితో నోఘవతియను పేరఁ । బరఁగిన నదిసమీపంబున విడిసె.
అంతనక్కడ కౌరవాధీశు వార్త । నంతయు విని శోకమెసఁగ నవ్వేళఁ
గృపుఁడును ద్రౌణియుఁ గృతవర్మఁగూడి । యపుడయే తెంచి పాయక పొడగాంచి
దారుణశోకాగ్ని దరికొనిమండ । ఘోరంబుగా మదిఁ గోపించి ద్రౌణి
"యెంతచేసెను భీముఁ డిమ్మహారాజుఁ ! । జింతింపకిటు సేయఁ జేతులెట్లాడె !
చెల్లఁబో నన్నైన నఁ జింతింపఁడయ్యో ! । కొల్లఁబుచ్చెద నేను గుటిలుల ఖలుల."
అని రాజుపై వ్రాలి యవనిపైఁ బొరలి । కనుఁగవ సోనలై కన్నీరు దొరుఁగ :
"హా మహారాజేంద్ర ! హా కులోద్ధార ! । హా మహిమాటోప ! యబ్ధిగంభీర !
తరణిరశ్ములు మేను దాఁకకుండంగఁ । బరఁగిన ముక్తాతపత్రంబు లెవ్వి ?
ఉభయ పార్శ్వములందు నొప్పు దిగ్దేశ । విభులు సేవించెడి విభవంబు లెవ్వి ?
సవ్యాపసవ్య విస్తార మాణిక్య । దివ్యహారంబుల తేజంబులెవ్వి ?
హెగ్గడికత్తె లనేకమార్గముల । నుగ్గడించుచుఁ జేయు హుంకృతులెవ్వి ?
ఎక్కడ నుడివోయె ? నెవ్వరుమాకు । దిక్కు కౌరవరాజ ! దినకరతేజ !"
అని వగుచుచున్న యాచార్యసుతుని । గనువిచ్చిచూచి యా కౌరవేశ్వరుఁడు :
"అన్న యశ్వత్థామ, యడలెదవేల ? । ఎన్నంగ దైవికం బిదియేలతప్పు !
మీరేమి సేతురు ? మీరు ప్రాణములు । పోరిలో దాఁచక పోరితిరట్లు.
నాభాగ్యహీనత నన్నిట్లుచేసె ; । .. ..
తొడలు గొట్టినయట్టి దోషమే గాదు । తడయక భీముండు తలయొనుదన్న.
అది నామనంబున నాఁటి చిచ్చు ; । విదితమై ప్రాణముల్ విడువవు మేన.
మతగతిఁ బాండుతనూజుల తలలు । తతభంగి ఖండించి తగవుతో మీరు
వచ్చినఁ బగదీఱు ; వరుసఁ బ్రాణములు । చెచ్చెఱ విడిచెద సిద్ధమీపలుకు."

అనవు డశ్వత్థామ యంగీకరించి । గొనకొని యా రథికులతోడఁ జనియె.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగియమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లెనెఱిఁగింపు." మనిన
వైకుంఠనాయక, వాసుదేవాఖ్య, । నాకాధిపతివంద్య, నలినపత్రాక్ష,
పద్మాలయానాథ, పాపసంహార, । పద్మినీవల్లభ, భర్గసంస్తుత్య,
ఘనమాని హృద్గేహకలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెదనీకు
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పెమూఁడనది.

సౌప్తికపర్వము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

నిశాధీశ, చిన్మయాకాశ, । భావనాతీత, ప్రభావ విఖ్యాత,
[illegible]ర భవనాశ, కరుణానివేశ, । విన [illegible]ధాన శ్రీ వేంకటాధీశ!
[illegible]జయునకు వైశంపాయనుండు । పుణ్యకో భారతకథ చెప్పఁదొడఁగె
మై నారీతి సంజయుచేత । సుతుని [illegible]త్సాహంబు గొనకొని విన
ధృతరాష్ట్రుఁ డిట్లను "ధీరవిశిష్ట! । క్షితిలోన నతిరథ శ్రేష్ఠుండనంగఁ
[illegible] నశ్వత్థామ సమరయాయురధి[illegible] । యాలోనఁ జేసి యది చెప్పు" మనిన
[illegible]తసంభవుఁ డాంగి[illegible]కేఁయునః । భూసుర[1] మహిత వాక్ప్రౌఢి నిట్లనియె
[illegible]వయ్య ధృతరాష్ట్ర, [illegible] । [illegible]శిబిసముదాయ, గాంభీర్యధుర్య!
[illegible]ధనం[illegible] సుఖియుఁడగుచు । శౌర్యంబుగల గురుసంభవుఁ డంత
[illegible]క చెంగరించి యత్యంత మహిమ । విభవంబు మెఱయంగ వేవేగ నమ్మ
[illegible]డును మాటియు నా కృతవర్మ తనకు । నప్పుడు సహాయులై యారు దేరఁ గదలి
[illegible] శౌర్యంబుకలిగి దర్పించి [illegible] । ముట్టిన ఎడమట మానుకొనియున్న
[illegible]ర పాండవ శిబిరంబునకును । అరయంగ నట్టి సుఖులై పోయి పోయి,
[illegible]వడ నప్పటికి నతి దూరమైన । నిలిచి యాలించుచు నిపుణతమీఱ
[illegible]గలివాఁడు జయంబునఁ బొంగి । యుండంద [illegible] నార్వంగ దిశలు
[illegible]ట్టిల్లఁగ విని బెదరి మొత్తయును । వెక్కసంబుగఁ దమ్ము వెతకంగ నెడలు
[illegible]చక గాఁ దలఁచుచుఁ, బోవుట [illegible] । యా కృప కృతవర్మలరుదేర ద్రోణి
[illegible]గి కర్జంబులు తగఁ [illegible] । గొలఁది గాఁ దూర్యధ్వనులయి యరిగె.'
[illegible]నఁ జింతించుచు [illegible] । "అంఘ్రాత్మ, సంజయ! యనిలజు చేత
శౌర్య ధైర్య [illegible] గురురాజు । కలన నజయ్యుఁగా [illegible]
యులు [illegible] ధరణిపై [illegible] । విని యు[illegible], వెన నాడుగుండె
[illegible] । పాండునందనుల । బలమటి యాశ్రయింపఁగఁ జాల, నెచటి

[illegible]లు లైబ్రరీవారి ప్రతినుండి గ్రహించిన పాఠాంతరము [illegible] చ. గు
[illegible]ములు క గుర్తుతోను సూచింపఁబడినవి

కేని పోవుదుఁగాక యిటనుండఁ దగునె! । పూనికతో వాయుపుత్త్రువాక్యములు
నఁగ నోపను [1]దైన్యవృత్తికి నోప । ననఘాత్మ, తగుదనే!" యని పల్కి మఱిఁ
నూతతనూభవ, సుకృతస్వరూప, । చాతుర్యవాక్య, విచారణ విదిత!
కృతవర్మ గురుసుత కృపు లివ్విధమునఁ । బ్రతిఁతు విశ్రాంతిపైఁ బడఁగ నూహించి
మేమికార్యము సేసి రెఱిఁగింపు" మనిన । [2]నామహాత్మకుఁ డప్పుడనియె భూపతి
వినవయ్య ధృతరాష్ట్ర విభుదేవేంద్ర, । మనుకొని రథికులు మువ్వురుఁ గడఁగి
ర మొప్పఁగాఁ గూర్పుదెసకునై పోయి । పర వశి నడవిలోపల నొక్క మడుఁగు
రసిజ కల్హార సరస మృణాళ । పరిచిత [3]నీరజపత్త్రశోభితము
లహంస సారసక్రౌంచబలాక । కలిత భృంగాంచిత కలరవము
లుగంగఁ గనుఁగొని కరుఁజోద్య మంది । కలయంగ బాహాయుగ్గలమైన యంత
రటంబు డిగి యప్పుడంబుపానంబు । సరగునఁ జేసి యచ్చట వసియింపఁ
బొద్దును గ్రుంకె, నప్పుడు [4]సాంధ్యవిధులు । తద్దయు నొనరించి తత్తీరభూమి
గకు జొంపంబుల నంధకారంబు । చేకొని కొమ్మలఁ జెలువొందునట్టి
మొక వటభూజంబు నొప్పారఁ జూచి । ప్రకటితస్ఫూర్తి నారథికులు చనము
నిమి మీఱఁగఁ దత్సమీపంబునందు । వసియించి, రటవారి వదనముల్ పోల
గౌరిజాలి మొగిడె, వారలదైన । భూరిశోకముతోడఁ బొదలెఁ జీఁకట్లు,
రాకినీ భూత పిశాచసంఘములు । భీకరంబుగ మించెఁ బృథివీశలేశ!
లహంబు ద్రోణికిఁ గలుగు నిక్కముగ । వలనొప్ప ననుచూడ వచ్చిన గూర్కి
గగనస్థలమున నక్షత్రముల్ వొడిచె । నగనొంది యామాధవసు లంతలోనఁ
లఁదిగాఁ గౌరవకుల మకారణము । పొలియుటఁ దలఁచుచుఁ బొక్కుచు నంత
కృపాచార్యుండు యాదవోత్తముఁడు । చేకొని సుఖనిద్ర చెందియుండంగ
గురు తనూజాతుండు గురుతరశోక । మరయ నగ్గలముగా నంతరంగమున
గావాగ్నిగతి మీఱఁ దలకొని నమర । [6]వోచక యూరటఁ బొందుగాఁ జూచి

ఉలూకము కాకములఁ జంపుట యశ్వత్థామ గాంచుట

గానికొమ్మలయందుఁ దగిలి కాకములు । గూనుగా నిద్రింప, మసలక యంత
ఘుమగుర్లు గ్రమ్మఁడి మిడిగ్రుడ్లతోడ । గనుతింప భీషణాకారంబు కోడ

[1] ధైర్యవృత్తికి నోర్వ (చ) 2 అనుపమమహుఁడు (చ) 3 నిజతేజ (క) 4 సంధ్య

తీపై వ్రాగిపిన శైలమాయంగ | బాగడొంద నామిషంబుల రావు లరసి
నుచు నున్నత[1]మయి ఘోరనాదంబు | ఘనముగా నొకయులూకము వచ్చియపుడు
ఆభూజమున నున్న వాయసంబులను | జటుకునఁ గనుఁగొని తగ నందుఁ జొచ్చి,
కొన్నింటి శిరములు కొన్నింటికాళ్ళు | కొన్నింటి పక్షముల్ గొనకొని చెండి,
కొన్నింటి నుఱుమాడి, కొన్నింటఁ [2]ద్రుంచి | యన్నింట నీరీతి నటు వధియించె
కౌశిక శత్రుల ఘనముగాఁ బొదివి | శాసించినట్టి కేశరివృఁడును గోల
గతి నిగ్రహించె నెసఁగు కాకులను | వేగంబె యఱచిన వీక్షించి ద్రౌణి
ఇవ్విధం బొనరింతునని యుత్సహించి | "యివ్విహంగము నాకు నిచ్చె నసుజ్ఞ,
ద్రుపదాంగ శత్రునివహంబుఁబట్టి | రుద్రుని మాడ్కిని రూపడంచెదను
తెన్నియుగ, ... యుత్తమాంగాల | గడిసి మనోవిధిఁ గానతేనైతి
ండుతనూజుల బంధుయుక్తముగఁ | జెండివైచెద ... క్షితినాథ! యనుచు
చ్చితిఁ బోరిలో వారితో నెదిరి | తిచ్చనఁ బోరుట తర్కించిచూడ
కత వైశ్వానర జ్వాలలోఁబడిన | మిడుత చందముగాదె మేదినిలోన
రంగంగ నేఁ[4]డిట్టి పాండునందనులఁ | బరిమార్చుకున్న భూపాలశేఖరుఁడు
డీవృద్ధైన నా ఘన శౌర్యమహిమ | నిగిరు కెవ్వరి కింత నెక్కొంతు ?
సుధలో వారి గెల్వంగరాదనుగ | ఉనతిప్పియుండంగఁ బత్తి చేష్టితము
సగిగ లోచన గోచరంబయ్యె | అసమునఁ బత్తుఱ గణగించుచొప్పు
దలక కలదేని వరభుజాబలము | కదనరంగంబున ఖండింపవలయు
ను [5]నీతివాక్యంబు లంగీకరించి | చెనసి విపక్షులఁ జెండివైచెదను.
డిగాక పాండవు లాజికోపలను | మదమునఁ గురుపితామహులతోఁ గడఁగి
లకొని ధర్మయుద్ధము చేసినారె! | జలజాప్తసూనుని జగతివల్లభుని
లువిడిఁ జంపిన భంగులు దలఁప | నిలలోనఁ గూడునే! యిట్టిపాతకుల
దరి నిద్రాసమయంబునఁ బట్టి | రియ డలంగఁ జంపుట యదియు ధర్మంబు."
ని నిశ్చయముచేసి యాద్రోణసూతి | కినకతోఁ దమమామఁ గృతవర్మ మేలు
లిమి వారలతోడ గొనకొన్న వేడ్కఁ | బలికె "నక్కట! గణపాడి దప్పితిమి!
రాజు నొక్కని గణమునఁ జా... | వీరులు పెక్కండ్రు వెసఁ జుట్టుముట్టి

---

1 ...మైన (చ) 2 జిడి (క) 3 పురిఁ బోలుచును (చ) 4 దట్టి (క) 5 శిబి (క
...గంగ (చ)

కడఁగి యధర్మవిక్రమమునఁ బట్టి । తొడలు గొట్టించెరి తుది భీముచేత
వరమతి నంతఁ బోసక సుయోధనుఁ[1] । శిరము ద్రొక్కిడిఁగనెఁ జెలఁగి భీముండు
గరిమ నెవ్వరికైనఁ గర్మఫలంబు । వారింప నసమ్భవ మింకేమి సేసె!
ఇమ్మహావ్యసనంబు కేదికర్తవ్య । మమ్మ నాకానతి యిమ్మనుచు నేఁడు!"
అనినఁ గృపాచార్యుఁ డా గురుసుతునిఁ । గనుఁగొని పలికె నక్కఱ దీపింప

కృపాచార్యుఁ డశ్వత్థామకు నీతివిశేషంబు లెఱిఁగించుట

"[2] ప్రారంభములకెల్ల పౌరుష దైవ । సారమ్ములు గుఱి సాధనంబు లగు.
లోలత విను వానిలోన నెంతయును । కాలంగ ఫలసిద్ధి జరుగ దొక్కటను.
వాన [4] కాలంబున వలనొప్పఁ గురియఁ । గానిబ్బనే గొల్ల కలితవిస్ఫూర్తిఁ
బొలుపొందఁ దున్నినపొలముల వాన । దలకొన సిద్ధించు ధాన్యంబులగునె!
పరికింప నదిగానఁ బౌరుషంబునకుఁ । గరుణతోఁ గూడ దైవగతి గల్గవలయు
తుదిఁ దగువనికి నుద్యోగంబుచేసి । యనుగుణ దక్షుల యనుమతి [5] గడసి
తరమిడి ధర్మంబు దప్పక నీతి । వరమున నడచిన వృద్ధిఁ బొందు
ధర నీతి విడిచి క్రోధంబు నాగ్రహము । నంచు లోభంబును భయమును గూడి
నట్టి చిత్తముతోడ నడచు దుర్జనుఁడు । గట్టిగా నగిసారు గడుదుఃఖమొందు
అదిగాక విను కౌరవాధీశ్వరుండు । విడక తా నవివేకదూరుండై,
క్రోధలోభములకుఁ గుదురైనవాఁడు । బాధ నొందకయున్నఁ దలకు లేటికిని!
మనకుఁ గర్తవ్యంబు మనుజేశుతండ్రిఁ । గని, యాతఁ డొసంగిన కార్యంబు సేయ
ఘనకీర్తిగలుగు, [6] సద్గాంధారి యెట్ల । నెంచెనో విదురుఁ డేమని చెప్పనుచి
నదియ చేసిన యనకట నింద రాదు, । మదిలోనఁ గనుఁగొను, మాశ్చర్య మేల?
చెలిమి వోనాడఁ జూచిన యత్తెఱంగు । వలయు ధర్మం" బన్న వినియు నాద్రోణ-
తా నెఱిచెడి శోకదందహ్యమాన । మానసుండగుచుఁ గ్రమ్మఱ నిట్టులనియె.

అశ్వత్థామ తనపూన్కి స్థిరీకరించుట

"ఎలుఁగెత్తి వినుఁ బరబుద్ధిగాంచుఁ । బాలుపొందఁగా నాత్మబుద్ధియే మేలు
ఆపదవచ్చినయపుడు సద్బుద్ధి । రూపింప నతఁడు విశ్రుతసిరిఁ బొందు (?)

1 పడి 2 ప్రారంభములకెల్లఁ బౌరుషంబొదవ 3 లకు (క) 4 పొలంబ్రన్వచ 5 వలఁ
6 సద్గాంధారుఁడెటి (క)

వాటించి సురణాకులందుఁ । దెగువ గల్గిన వాఁడు దృఢబుద్ధియుతుఁడు
గాఁగెలుంగని బుద్ధిలేదు, । యటియును వినవయ్య యునకందతికిని
నాశనముగుగాన । పిలవిగా మీకును విన్నవి చెదను
బ్బండు జనుల ప్రజించి । తంమింక్ భూసురతతికి ధర్మము ను
ఋగురాజులగుఁ దేజను । కూరిమి వైశ్యులకును దక్షితయును
గ్రలకు సర్వానుకూలతయు । పలయు గుణములుగా ఎరున విధించె
శాంతుం ఎగాని విప్రుంను, । గరిమఁ దేజస్వియుఁగాని భూవిభుఁడు,
త్సుం కుగ ల వైశ్యుంను । గొనకొం వర్ణానుకూలత లేని
ల సెప్ప డీ క్షోణిలోపలను । ధద్రాత్మ, సందింపఁబను నిక్రంబు.
విప్రవంశమున నఖిల । జనపూజితంబుగ జనియించి తుదిని
క్షోచిత ధర్మంబు చేసి । పరబుద్ధి నాస్థ వదలి యీమీఁద
ర్మంబు నిర్వహించెదనె! । అతిమతి వినవయ్య యుదియునుగా క
ల్లు సుస్థిర శరాసనము । నత్యంబుగఁ బూని యాజిలోనున్న
ధియించి సాహసవృత్తి । ఘనముగా నన్నట్టి ఖలుఁజూచి యొట్లు
మెలఁగెదు రాగుణమూర్తిఁ । బొలియింతుఁ బగతుర భువనాదభృతముగ.
రఁగితి నొకఁడును [1]లేక । సకలశాత్రవులును నమసిరాలమున
మియు లేక నగని నిద్రింప । వలయును మనకని వారణాశ్వాను
[3]బటుపి నిద్రానక్తులగుచు । నధికతనిద్రింతు రతివైభవమున
ఎంగ నెసఁగి శాత్రవుల, । మొదలు ధృష్టద్యుమ్ను ముట్టి తద్గర్వ
నడఁచెద, తుల యుగాంత । మదవారిచండంబు మహిమదోఁపంగ
న నుపపాండవేయులను । జెండాడి వైచి నిశ్చింతుండ నగుదు."
పాచార్యుఁ డతనివాక్యములు । విని ప్రీతి నిట్లను "వినవయ్య ద్రౌణి!
గంబునఁ దగిలియుద్యోగ । మీవల నీయందు నేవు దీపించె.
పు స్త్ర నస్త్రంత [1] మీవు నేము । ప్రకటంబుగఁ బోయి భంజింత మరుల
పు సంగరమున డస్సి । యున్నవాఁడవు, నిద్రయును లేదు వినుము
దించి పేర్మియును । వ పిరిఁ బోదము వైరుల గెలువ.
ర్గణవేగ తెరి మహోద్ధిత్యఁ, । నవ్వయుండని నన్నంట నెఱుంగుదువు.

చలమేమియును లేక 3 మలచి (చ) 4 మగునేము

టుగాన ముగురు మూఁడగ్నులుపోలెఁ । దటుకునఁ బాండునందనులఁ జంపెదము.
తి విచారించు, నెఱయ నీరాత్రి । నీ తెంపుతో నీవు నేర్పుతో మేము
ద్రవోఁద " మటన్న నెమ్మనిట్లనెను । "భద్రాత్ములార, నా పలుకెల్ల వినుఁడు.
లుకవచ్చినవాని కర్థించితునటు । [1]నలిఁగామగోచరునకు నాతురునకు
దురవచ్చునె! [2]యిట్లు నీకు నన్నుఁప । నద నేది కృపలేక యకటా తగునె!
గాణాసనాచార్యుఁ బ్రథమరంగమునఁ । బాణంబులకు బావఁ బరఁగఁ జూచితిని
జిల్ల మనల సంగత్రించినట్టి । రాజుభంగంబు సర్వరఁ గనుఁగొంటి
ప్రను జూడవె నృపతి దుఃఖంబు? । కావరంబున నెట్టి కఠిన త్ముకైన
తనిదెస చూచి యతు శోకంబు । ఏ తెఱంగున రాదు? ఈ శోకవహ్నిఁ
కాల నేఁ జల భవ్యాత్ములార! । పడిఁ బాండవులఁ బోయి వధియించువాఁడ.
కుఁడు నాచెలికాఁడు హర్షంబులేక । క్షితిమీఁద శత్రులచే భంగమొంది
యున్నాఁడు గనుఁగొంట, నొగిఁ బాండుసుతుల । సన్నుతవిభవంబు చక్కఁ జూచితిని
నొప్పు విమతుల వధియించి కాక । యెలమిఁ గంటికి నిద్ర యేరీతి వచ్చు?
రకొసి మీరు [3]నిద్దుర పేరు చెప్పి । మరలుట తగునయ్య మామరో!" యనినఁ
ల తనూజాతు గారాబుఁ బట్టి । సలరంగఁ గనుఁగొని యర్థి [4]నిట్లనియె
లుక మనంబున నధికవశాన [illegible] । ఎటమి శోకింత నేమి నెఱుఁగఁడు ధాత్రి
లు చెప్పిన వినఁడుచితజ్ఞ లేక । పరమమిత్ర ప్రాత బాంధవబుద్ధి,
వానిఁ జేరును విభవసంపదలు । ఘనుఁడ, నా మాట తార్క్యగాగా వినుము
లి నిద్రించిన వాని నాయుధంబు । మఱచినవానిని మసలక పూరిఁ
చినవానినిఁ గరుపడితోడఁ । బఱచిన వాని దుర్బలుఁడైనవాని
ఇచ్చినవానిఁ జంపినవాఁడు । సరవితో భాస్కర చంద్ర తారకము
తకాలంబుండు నిలమీఁద వాఁడు । నంతకాలంబుండు నట నారకమున
ప్రనఁ బాండవుల్ ఘన నిద్రచెంది । వారిరి నున్నారు వల దీవేళ
రయుఁ గావున నెవి నొక్క [5]టగయు, । అరిగానఁ [6]బీనుఁగులైపడియున్న
ని పడిఁ బట్టి వధియించి మీరు [illegible] । [illegible] యకట!
రిమి దివ్యాస్త్ర కోవిదులైన । వారిలో మిక్కిలి వన్నెదీపించి

ఱలయ లజ్జించిన విద్యాతురునకు (క) 2 యిట్లు నీకు నన్నెపము – కద నేది కృపలేక కటకటా (క)
వాదొర. 4 ... పాచారుఁడు అడాంపోగ ...

ంతకుముందట నేకీభవించు । చెంగలఁ జేరని చిరపుణ్యనిధికిఁ
త దుష్కర్మంబు కర్తవ్యమగునె! । మలిన మేమియులేని మనుఁగుఁ జీరకును
ంచ దాఁకినట్లగు మార్తాండు తేజ! । [illegible] యింతయు [illegible] జనులు
వున వేగిన ఘనపరాక్రమము । గావింపు." మనిన నకృతాత్ముఁ డనియె
చెప్పినదియెల్ల నిజము, శాసింప । నోచతురాత్మ, యుక్తమిారేయి,
యెట్టులనిన, ఘోరాజిరంగమునఁ । బోదలు మజ్జనకుని భువనసన్నుతుని
కవోవిడిచి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డదరి । కొంకక [illegible] యిడియించె
రతగల నదీసుతుని శిఖండి । పేర బీభత్సుండు పృథివిపైఁ గూల్చె
దంబు గ్రుంగిన నతఁడెత్తుచుండఁ । దరణినూనునిఁ జంపె ధర్మంబు దప్ప
ఁడు హస్తము గ్రుంప నలినంతలోన । సరగఁ బ్రాయోపవేశవ్రత్తినున్న
రిశ్రవుని బట్టి [illegible] । శౌరిసోదరుఁడైన సాత్యకి యలిగి
ంవురు కౌరవపతి జుట్టుముట్టి । తెగకొని వాయునందనుఁ బురికొల్ప
రుభగ్నము సేసి యును దండన్న । ధారుణి నివియెల్ల ధర్మమార్గములె!
వున వారలఁ గదనరంగమున । వేవేగ ఖండింతు విదితశౌర్యమున
రి యిందులఁ బాపమైనఁ గానిమ్ము । తడయక యదిగాక తఱగని నెగులు
ంధ [illegible] నెన్నరికి వారింప । వశమె! వెండాడెద వైరిసంఘముల"
పచు దిగ్గనలేచి యరదంబు నెక్కెనను । గనఁగాని కృతవర్మ కౌఁశనిట్లనియె
కున మేకనిశ్చయు మతిని యుద్వరముఁ । జనుదెంచినారము జగతీశు పనికి.
చాయ మము డించి యొక్కటి కార్య । మాచరింపఁగ నీకు నక్కటా! తగునె!"
వుడు కృతవర్మ కాతఁ డిట్లనియె । "అరఘాత్మ, కృతనిశ్చయాత్ముండనైతి,
ప్రమదాత్మజుఁ జంపుదుఁ, బొండు । జననాథ తనయులఁ జక్కడివైతు.
ఁ శేఁగి మిారు వచ్చిన "రెండు మేలు" । అలవడ రాకున్న నట "మూఁడు మేలు."
పోవఁ బోవంగ నాకృపాచార్యుఁ । డును [illegible]యాదవుండు గడుఁ రభసమున
నితోడనె గూడ నరదంబు లెక్కె । యతులిత గతిఁ జని" రని చెప్పుటయును
ధృతరాష్ట్రుండు వేడుకఁ బొంది । "అంఘాత్మ, సంజయ, యా యోధవరులు
ముప్పఁగా ద్రోణిఁ గలయుట మేలు । దుర మేతెఱంగునఁ దొడరి కావించి?
యెఱింగింపు నాయకనాకు" ననిన, । నదనుగా సంజయుఁ డనియె భూపతికి.

శివుఁడు భూతాకృతినై యశ్వత్థామతోఁ బోరాడుట

నాథ, విను ద్రౌణి సరభసవృత్తిఁ | జన నుత్సహింపఁ దత్సమయంబునందుఁ
తోలు కటిఁ గట్టి భూతి పైఁ బూసి | యొలసి భోగీంద్ర యజ్ఞోపవీతము లు
యించి, సునిశిత దంష్ట్రికల్ మెఱయఁ | గర ముప్పరంగా పెయికన్నులు దోఁప,
ల వృతంబు లయ్యాల లూఁగ, | దగ్గించి సింహనాదంబు సేయుచును,
గఁ జుక్కలు మొలపూసలు గాఁగ, | నసగ్రశ్ర...ండ లాటు తాఁ...యగుచు,
మొక్కటి భయస్ఫురణ దీపింప | నాతఁడై నిలిచిన, నద్భుతం బెసఁగ
ముఁ గన్నుల ముఖగ్రోళ్ళ నగ్ని | శిఖలు వెల్వడియె, హృషీకేశు ...
...వా ఖడ్గశార్ఙ్గముల్ పూని | విక్రమం బెసఁగంగ విశ్వత హస్తంబుల
బ కోల్లు పోలంగ సర్వదము | లక్షయసంఖ్యల నన్నిటిఁ గడచి
డచూచిన నిలయైనినట్లు | వెక్కసంబై నిండి వెలసినఁ, జూచి
మేమి లేక కుంభజ తనూభవుఁడు | రయమున వింటశరంబు సంధించి
డి నేయంగ, బడబానలంబు | శరధి జలము గ్రోలు చాడ్పునఁ గ్రోలె.
ఁ గనుఁగొని కోపించి ద్రౌణి | యాలోన శక్తిఁ బాయక నిగిడింప
...భూతంబు నదరంటఁ దాఁకి | యుదయుగా విలయకాలార్క మండలము
గఁ దాఁకు మహోల్కయుఁ బోలెఁ | దుది మొద లెఱుఁగక తునియలై యణఁగె
నఁ గోపించి యతుఁడు [1]ఖడ్గంబు | నుఱువడ వేసినఁ జూర్ణమై పోయె
నఁ దోమర సమితి చక్రంబు | నయ్యెడ గదయుఁ బ్రాసాసిజాలమును
, నదియును వదలక మ్రింగఁ | జూచి నిర్విణ్ణుఁడై శోకంబు నిగుడఁ
...ఁ గృపుఁడు చెప్పినయట్టి విహిత | ధర్మోపదేశ మెంతయు విన్నైతి
బ్రాహ్మణు బాలకుల వృద్ధు నంధు | భావింప సహజన్ము బాంధవు మిత్రు
హీను ని నార్యుని [2]గురుని | శాస్త్రోక్తవిధిఁ జూడఁ జంపంగ రాదు.
గాన నీధర్మమార్గంబు విడిచి | [3]బహు దుర్మతిని దైత్యభావంబుతోడ
ఁ గార్యంబు వరసిద్ధ యగునె! | కీర్తియుఁ జెడు మహాకిల్బిషంబొదవు"
కు...భంగుల నాత్మలో వగచి | పనివడి తనమది పదిలంబుచేసి
దేవునిఁ ద్రిభువననాథీశు | భావజసంహారు భవరోగదూరు

ంబు (క) 2 ... ౧ ...

మహాదేవుఁ డిన్నియు నాతఁడు । భవుఁ డింద్ర శేఖరు భక్తమందారు
నిర్గుణరూపు సత్యవ్రతాఢ్యు । నిగమగోచరు నీశు [1]నిత్యు నిశ్చింతు
నీశానాఖ్యు గిరిజావల్లభు । గిరివైరివందితుఁ గృతమతిఁ గొలిచి
పుమై నీ భూతసృష్టి యొకరిసంబు । తొలఁగింతు ననుచు బంధురభక్తియుక్తిఁ
"నిరూపక హవినంతటనె । పొలుపుమీఱఁగ నిఖిల భూతోపహార
ర్త్వనల నీశు రావకంకణుని । భవ్యు ప్రీతుని గాఁగ భక్తిఁ జేయుదును."
వలుకుచు నంతలో నతని ముందటను । గనకపువేది చక్కఁగఁ దోఁచె, నందు
జ్వాలాక్రతుంగుచు వెలిఁగె, నంతటను । బ్రీతుఁడై ద్రౌణియుఁ బెంపగ్గలించె.
నందు ప్రజ్వలితాక్షులు మఱియుఁ । దప్పక యేకపాదస్థులు తురగ
సూకరాస్యులు గ్రశరీరధరులు । పరఁగంగ వికృతరూపము గలవారు
మూర్తులును బహు [2]కృశరూపధరులు । శశికళాధరులు నిశ్చలజటాధరులు
భుజంగాస్థి కలిత భూషణములు । లనఘులై ధరియించినట్టివారలును
ముద్గర కుంత పట్టిస ప్రాస । ధరులు, మృదంగ వాద్యధ్వనుల్ మెఱయ
యరులు వాయించుఁ గూడి పాడుచును । బ్రమదంబుతోడుతఁ బలుబొబ్బ లిడుచు
గర్జితములు శంఖారావములును । గరిబృంహితంబులు గల మెలుంగులను
యుచు, మఱియు బ్రహ్మద్వేషులగుచు । ఖలులైన వారిరక్తముల మాంసములఁ
పూర్ణమైనట్టి బహు [3]కపాలములు । కరతలంబులఁ గొని కడఁకతో [4]నగుచు,
ర్యాధ్యులై, శమదమ తపోబ్రహ్మ । చర్యాదులగు విశిష్ట[5]పుఁ గర్మములకు
డు విస్మయమందు భవ్యులవ్వేళఁ । దివిరి యశ్వత్థామ తెంపెఱుంగుటకు
చినఁ, గనుఁగొని నిశ్చలత్వమును । బలమును మెఱయంగ భయమేమి లేక
నవ్వునవ్వుచుఁ జెలువంబుతోడ । [6]నరిగి ధైర్యవిహారుఁడై నిల్చి తేఱ
గ్గి చాపంబు ముష్టినమర్చి యప్పు । డగ్గలికంబున నగ్ని దేవునకు
దేహ మాహుతిగా నొసరింతు । ననిచూచి కాష్ఠంబు లందక యున్న
దంబుమీఁది శస్త్రాస్త్రసంఘములు । నరనుతంబుగ నింధనములుగాఁ జేర్చి

శివుఁడు ప్రత్యక్షమై యశ్వత్థామకు ఖడ్గమొసఁగుట

మేశ్వరునిఁ జూచ్చి " భవ, మహాదేవ, । హర ! నీకు నాతో నుపహార మిచ్చెదను.
బలఁ జెండాడంగఁ గలిగిన శక్తి । వలనుగా నీవె యీశ్వర ! నాకు." ననుచు

[1] నిత్య నిశ్చిత్య (క) 2 రూపధరులు 3 కలాపములు (క) 4 లిడుచు (చ) 5 వ్యాప్తము ... 7 ... పినమరియపఁడ (క)

న, నంత నయ్యుగ్రుఁడాతనికి । నతిముతిఁ బ్రత్యక్షమై మహామహిమ
ం తేజంబున వారిలోనున్న । తెఱఁగు దీపించు నా ధీరునిఁజూచి
ంరుఁ డెంతయుఁ గరుణాడై వాఁడు ।
సూత్మ, మెచ్చితి నడుగు మేమైన' । నరవుడశ్వత్థామ యధిక సంతోష
ంగుఁడై వేది చయ్యన వెడలి । మనసిజ హరునకు మహిఁజాఁగి మ్రొక్కి
ళిత హస్తుఁడై యుందట నిలిచి । "యకలంక, విశ్వేశ, యాద్యంతరహిత,
నా నిటలాక్ష, తేనమోరుద్ర, । తేనమోవృషవాహ, తేనమోశర్వ,
నా యీశాన, తేనమోభర్గ, । తేనమో భూతేశ, తేనమో" యనుచు
ప నంత నవ్విశ్వేశ్వరుండు । ఘనమైన కృప [2]మీఱఁగా ద్రోణిఁజూచి,
నయ్యా గురుపుత్ర, విదితచారిత్ర, । యనుపమ పరమ రహస్యంబు నీవు
బులైన తపస్సత్యశౌచ । నవ్యార్చనముల నున్నత చిత్తవృత్తి
న్ను బూజించు, నాతని కేను । వరదుండ మిగుల, నవశ్యంబు [3]గాను
యాతనికి సన్మానంబుసేయు । తలఁపున నీభూతతతితోడఁ గూడి
, వచ్చి [4]నీ వర చిత్తవృత్తి । యచ్చుగాఁ దెలియుటకై మాయలెల్లఁ
తిఁ జేయుచుఁ గేలి సల్పితిని । [5]ధృతిచెడకీవు సుస్థిరనిష్ఠ నిలువ
శాసించితిఁ దదనంతరంబ । గొనకొని నీధైర్యగుణమున కేను
నిచ్చెద మేలైనవరము, । నచ్చుగా విను మొక్కటనఘాత్మ । నీవు
స్ఫూర్తి నీరాత్రెల్ల నీకు । భద్రంబులొను పని తలంచినను.
కడఁక నీవసుధ నీశత్రు । వీరసంహారంబు వేడ్కతోఁ జేయు."
క్తిరొసఁగిన నంత వేగమున । మునుపు భూతంబుచే మొగి మ్రింగఁబడిన
ధంబులు వేదియుం దిడినట్టి । యాయుద్ధ శస్త్రంబు లరదంబుమీఁద
బూర్వప్రకారంబున నుండె. । ప్రమదంబుతో నంతఁ బ్రమథగణంబు
[6]ృష్టాకార విభవ విస్ఫూర్తిఁ । గొలుచుచు వెంటరాఁ, గుంభిని వణఁక
- యుద్ధము రథికులు దన్ను । బ్రథితంబుగాఁగొల్వఁ, బాండవశిబిర
గతిఁ జొచ్చి యాకృపాచార్యుఁ । గృతవర్మఁ గనుఁగొని "కృతకృత్యులార ।

---

5) 2 జూడఁగా (చ) 3 వినుము (చ) 4 నవ్వర (క) 5 అతులితవిస్ఫూర్తి నదియును చాలురకు జేరువరయ్యేఁ గాలంబు, మించి సాకృపచేత మెఱయుమునీవు అనిపల్కి ఖడ్గంబు వ కనయంబుతోనిచ్చి, యంతలో నతని తనువు ప్రవేశించె తదనంతరంబ, మునుపు భూతం (చ) 6 తెలయ దృష్టాకారవిభవవిస్ఫూర్తి (క)

కృపాబలముచే మెఱసి శాత్రవులఁ । బ్రాకటగతిఁ గొట్టి పాఱవై చెదను
కుఁ గన్నులుగల వేల్పులైనఁగాఁడు । డలవడ" నని పల్కి యతిసాహసమున
ల [1]నంతఁ దా వాకిట నిలిపి । ధీరుఁడై నిజఖడ్గ దీప్తులు మెఱయ
। నిద్రాక్రాంతులై యున్నఁజూచి । యవిరళగతిఁ జొచ్చి యటఁ బోయిపోయి
ం మున్ను గతాగత జనమ్ముచేతఁ । జూని సద్మంబుల పొందులన్నియును
ొని వినిన కతంబునఁజేసి । పొలుపొంద భుజబల స్ఫూర్తి [2]దీపింప
ధృష్టద్యుమ్ను సదనంబుచేరి । హరి విక్రమోన్నతి నరదంబుడిగ్గి
శు నుద్దేశించి "యిభచర్మవసన! । యీశాన, పూనితి నిద్ధప్రతిజ్ఞ.
, మహాదేవ, నీహార కర్పూర । హరిహాయ ఘోటక హార్యక్షు జలజ
కా మందార తారాద్రి హార । శారదా డిండీర శరదభ్ర [3]పటల
హ, విశ్వేశ, విమతులనెల్ల । నిగ్రహింపఁగఁ జేయు నీబంటుబంట."
మ నొయ్యనఁ జని యమ్మహారథికుఁ । డనయంబు పెదకుచు హస్తపద్మములఁ

అశ్వత్థామ నిద్రాపరవశుఁడగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ జంపుట

ఫ్రచుఁ బోయి యెంతయు మేలుకట్లు । కడఁకతోఁ దెరలును గలిగి దీపములఁ
ంపొందు చప్పరంబునఁ బాన్పుమీఁద । నెలకొన్న యలయిక నిశ్శేషశత్రు
నంబయ్యె నెన్నఁగనని నిదుర । తో శయనించిన [4]తుష్ట శాంతాత్ము
వధకారు నిగ్గురుతనూభవుఁడు । సరవితోఁగాంచి దోషంబు మోదంబు
డింపఁగ వానిఁ జరణఘాతమున । నందంద తెలిపిన, నాద్రుపదజుఁడు
తేచిన, ధృతిఁ దన విల్లు । నగ్గురుపుత్రుండు నల్లన విడిచి
మిపై నాతని ముందల పట్టి । పెడమర్లఁ ద్రిప్పుచుఁ బృథుల సత్త్వమున
లేక యటవాని ఱొమ్మునమోఁకాలఁ । గుదియించి పెడ ద్రొక్కి గొబ్బుననంత
శరాసనమునఁ బాపి గుణంబు । వలను మీఱఁగ నది వాని కంఠమునఁ
ంచి పశువు విధంబు దీపింప । యగపడి తెందుఁ బోయెద వని నొంప,
గిల్లియు నెలుంగును వెళ్ళకున్నఁ । దల్లడంబంది యాతనికి [5]నిట్లనియె
ఎరునందన, యుగ్రశస్త్రములు । నీ గళం బిటు త్రుంపు మేఁగొద దివికి."

ంతలో (చ) 2. దీపించి 3. ధవళ (చ) 4 స్వచ్ఛచిత్తాత్ము (క) 5. పాంచాలుఁడు కర్త
ంకకరణ

ంనిన నశ్వత్థామ యతని [1]మొగంబు । గని "గురుద్రోహికిఁ గలుగునే పుణ్య
తి? కుచ్ఛితంబునఁ గాదె మద్దురుని । నతులితంబుగఁ గూల్చి తారీతి నిన్నుఁ
రెగఁజూతు" ననుచు [2]నుద్రేకంబు తోడ । నొగి [3]నొంప, నచ్చట నున్న వారెల్ల
కృలకలమున కట మేలుకాంచి । దిక్కులు చూచుచుఁ దీవ్రభూతంబు
(క్కన నిట వచ్చెఁ గాఁబోలు ననుచు । మిక్కిలి భయమంది మేనులు మఱచి
ముదిఁగి యుండఁగ, వానినొగిఁ గేలఁగాలఁ । [4]గరిపియు గంధగజంబుఁ జెండాడు
రివోలె ద్రుపదజు నదటణఁగించి, । నెరవొప్ప నాయిల్లు వెడలి శీఘ్రముగ
రదంబుపై నెక్కి యధిక శౌర్యమున । వానతోఁ బ్రతిపక్షవర్గ మున్నట్టి
కనంబు లరయుచుఁ జక్కఁ బోయినను, । బదపడి మీఁదగ్గై పడి యున్నయట్టి
ంపదజుఁ గాంచి బంధురగతి వా । చపలలోచనలు [5]రక్షకులు సమగ్ర
కులై యేడ్చిరి క్షోణి చలింప. । ఆ కలకలమున నా శిలంకులను
నిద్రమై నున్న రాజులు మేలుకాంచి । పరువడి దిక్కులు పఱఁ జూచుచును
। యేమికలకలంబని విచారింప । వదలక యచ్చటి వార లిట్లనిరి
నులార, వినుఁడు అక్కసిరియొ మానిసియొ । మనుజేశతనయుని మడియించి వాఁడె
రద మెక్కిడిఁ, బోయి యద్దురాత్మకుని । నిరవుగాఁ జంపుఁడు, ఏయుండు కడఁక"
విని తలలెత్తి యవ్వీరవరులుఁ । గనఁగాని పోసీక కదిసి వేవేగ
కొప్ప నమ్ములవాన ముంచుటయు । నలుకతో ద్రోణి స యుక పరంపరల
మెల్ల ఖండించి యంతట వారు । వివిధాయుధ ప్రాత వితతి యేయుటయుఁ,
దారి యిచ్చిన తీవ్రఖడ్గమున । నపుడు తుత్తునియలై యవని రాలంగ
,, న రిల కంఠనాళముల్ ద్రుంచి, । యటిమటి మిక్కిలి యధిక శౌర్యమున
మాజుని యింటి నొయ్యన చొచ్చి । యత్తఱి మేల్కన్న యాతనిఁ బట్టి
ధృష్టద్యుమ్ను ధరఁ గూల్చినట్లు । పనవంగఁ బనవంగఁ బహురీతిఁ జంపె
నఁ జేరువ చప్పరంబునను । సొంపుతో శయనించి సుఖనిద్ర నున్న
డు యుధామన్యుఁ డత్తెఱఁగెల్లఁ । జతురత నెఱిఁగి రాక్షసుఁడని కడఁగి
గాని వైచిన, ఖండించి ద్రోణి । వదల కగ్రజుని భావనఁ దెగటార్చె
। గురుపుత్రుఁ డేపుదీపించి । దారుణగతి ద్రుపదజులఁ గీటణఁచి,
ముఁ బాంచాల భూమండలాధిపులు । వఱలు సద్మంబులు వదలక చొచ్చి

---

[1] గోరంబు 2 సుద్దీప్తంబుగాఁగ. 3. జంప 4 జదిపెను (క) ...

నిద్రారతిఁ గొంత మేల్కనిన । వారిని నిద్రించువారినిఁ ద్రుంచి,
ాల లోనికిఁ జొచ్చి గర్వంబు మీఱ । గజముల శిరములు ఖండించివైచి,
డి [1]వాని కుంభస్థలంబులను । దసరిన ముక్తికతతి పాఱఁజల్లి,
గుశాలలకుఁ బోయి యతిరభసమున । హయములఁ జెండాడి, యంతటఁబోక
యుకాలమునాఁటి ఫాలాక్షుపగిది । వలనుగా మృత్యుదేవతవోలెఁ గాల
ని తెఱఁగున ఖండించి వైవ । నాలోన బీభత్సమై ధాత్రిలోనఁ
పెన కరములుఁ ద్రుంగినభటులు । గనెలుగాఁ బడియున్న గజసమూహములు
గొన్న [2]ప్రేవులుఁ బెను [3]దిబ్బలుగను । గనుపట్టు [4]నెమ్ములు ఘన రక్తనదులుఁ
న సంగరాంగణము చూపఱకుఁ । బ్రళయకాలమురీతి రౌద్రమై [5]యుండె.
టఁ దనివోక హరిపరాక్రముఁడు । సంతత త్సాహ విస్తార విస్ఫూర్తిఁ
ఖడ్గధారచేఁ దళతళమనుచు । ఘనతఁ విద్యుద్భాతిఁ గానుపింపంగ
కుఁ జతురంగసమితి వారినను । బీరువోయినను బెంపెల్లఁ దక్కినను
లినఁ [6]గదలిన మాటాడలేక । తెఱలిన దొఱలిన ధృతిగల్గి మఱియు
సిన గిట్టిన ముట్టినవారిఁ । బోరిగొని పోరిగొని భువియెల్ల సదురఁ
లాకరము చొచ్చు ఘనలులాయంబు । క్రమమునఁ, గేలిశృంగారవనంబు
న ఘనమద దంతి చందమున । విరివి [7]మీఱిన మహావిపినమధ్యంబు
ొని చెలరేఁగు దావాగ్నిరీతి । మెఱయంగ విహరించి మిన్నకద్రోణి
దంబు నెక్కుచు నాలోన దిగుచు । సరగున నటఁ బొదచారియై చనుచు
ముగా రక్తసిక్తంబై సయట్టి । తనువు గాన్పింపంగ దారుణలీల
జనంబులు సరవిమైఁ దన్ను । నకట రాక్షసుఁడు వీఁడని [8]తలంపంగ
మఁదిరము పరాక్రమస్ఫూర్తిఁ । దేజంబుతోఁజొచ్చి ధీరత మెఱయఁ,
రుంగ [9]విడు మేల్కని యంతలోన । సొలయక యాద్రోణిఁ జూచి శంకించి
ం ధృష్టద్యుమ్ను విడువక చంపి । పోఁడిమి నతని తమ్ముల సంహరించి
ల విఱిచి వారణముల నణఁచి । రథికులఁ జెండాడి రథ్యాలి నొంచి
యుఁ దక్కిన మహీమండలాధిపుల । నటికి పచ్చడి, వీనినఱుకంగ వలయు.''

ాఁటి (క) 2 ప్రోవులు 3 తెట్టె 4 నమ్ములు (క) 5 మించె 6 గలగిన (చ
ాలిన 8 ంచలింప 9 నిగుర (క)

) ముసలంబులు నస్త్రశస్త్రములు । ఘన భిండివాలముల్ ఖడ్గజాలములుఁ
'మరంబులు నేయఁ, దునుకలు చేసి । యా మహావీరుఁ [1] డయ్యురదంబు డిగ్గి

అశ్వత్థామ యుపపాండవుల నుఱుమాడుట

మున నుజ్జ్వల ఖడ్గంబుపూని । యరులపైఁ గవియంగ, నసుర పీఁడను చుఁ
వడి దివ్యాస్త్రపంక్తు లేయంగ, । సరయుచు నట్టి సైన్యాస్త్రంబు లెల్లఁ
మమాడి ప్రతివింధ్యుఁడొడరిన, నాఁడు । మునుముఁ గోపించి మహాసియుశక్తి
ఁింప ఖండించి సెఱి ద్రోణసుతుఁడు । నగధీరుఁడగు వాని నడుము ఖండింప,
ణిపై [2] ఘనరక్తధారలు దొరుఁగ । వెరవేది మఱి నోరువిచ్చుచుఁ బడియె
నఁ గోపించి యప్పనమానసుతుని । కొడుకు ద్రోణజుమీఁదఁ గ్రూరాస్త్రసమితి
సిన, నవియెల్ల నిసుమునుగాఁ జేసి । వాసిగా నతఁడొక్క పరుసఁ దోమరము
ంప, నదియును భంజించివైచి । కర [3] మొప్పఁగా ధృతఖడ్గుఁడై వాని
దైవ్వనేసెను, దగ నంతలోన । బలభేది పౌత్రుఁ [4] డప్పాఱునిఁ దాఁకి
రొప్ప నమ్ములవాన ముంచుటయు, । [5] నలవొక గురుసులుఁ డవియుఁ గ్రక్కొనక
ఁకలుగా నేయఁ, దోడనయతఁడు । ఘనతరలీల ముద్గరము వైచుటయు,
మకి ఖండించినను, గోపమెసఁగ । నడి నిప్పులుఱల నశ్వాసవినుతుఁడు
చక్రంబేయఁ దెంపుగ్గలించి । యా మహాచక్ర మయ్యాచార్యసుతుని
ంబుదాఁకిన వరదలై రుధిర । మాతఁణంబునఁ గాఱ, నలుకతో [6] ద్రోణి
ల నాళముఁద్రెంచు గజముచందమునఁ । గ్రమమున వానిశిరంబు ఖండించె.
। శతానీకుఁడదిచూచి యార్చి । యంతకాకారుఁడై యతిరభసమునఁ
ంతో మర ఖడ్గ పట్టిసప్రాస । శరముల ముసలాది సమితిచే నేయ
రేఁగి వానిఁ దృణంబుగాఁజూచి । మలహరుఁడిచ్చిన మహితఖడ్గమున
। ఖడించి, యుర్వర సంచలింపఁ । బూనిక సహదేవుపుత్రుపైఁ గడఁగె.
గిన నతఁడును ఖడ్గంబువైప । నడిమికి ఖండించినను సాహసమున
[7] కీర్తి మిగుల విశ్రుతకీర్తియగుచు । నతని వక్షముఁ గట నైదమ్ములేయఁ

ట్లు. 2 లోపల (ద) 3 మొప్పఁగామయుగ్ర తీఁగనైవని 4 డప్పాత్రుని (క) 5 నలయక
ఒక రటింప (చ) 7 (శ్రుతిసేనుఁడు అని కొన్ని ప్రతులు పాఠము

గా మధుమాసమునఁ బూచినట్టి । మోదుగు తెఱఁగున మొనసి యా ద్రౌణి
) వీఁడింత మెఱయునే యనుచు । నాదటఁ గోపించి యతులఖడ్గంబు
చి వానిమస్తకము ద్రుంచుటయుఁ । గలఁగెఁ దత్సేనలు కౌరవనాథ!
కిరీటిని ద్రౌపదేయులను । గలహారంగంబున ఖండించినైవఁ
గోపమునఁ బ్రభద్రకులు శిఖండి । మొగి గురుసుతుఁ జుట్టుముట్టి యెంతయును
లఁ గరవాల చక్రనారాచ । పరిఘ తోమర గదా ప్రాసకుఠార
యుధంబుల వెసఁగప్ప, నతఁడు । ప్రవిమలగతిఁ బ్రభద్రకులఁ జంపుటయుఁ,
శిఖండి నిష్ఠురవృత్తితోడ । నేచి వాలమ్ముల నేకమ్ము లేయ
ల్లఁ జిదురుపరై రాలనేసి । తిరిగి ఖడ్గము కేలఁ ద్రిప్పుచు వాని
తెగ వ్రేసిన ధరణిపైఁ గూలె, । అలవడ ధృతరాష్ట్ర, యదియేమి చెప్ప!
తు శౌర్యంబు గొనియాడ వశమె ! । ధరణి నెచ్చటనైనఁ దానమైమించె.
హతశేషు లతిదైన్యవృత్తి । నెంతయుఁ జింతించి యా శిబిరమున
స ధర్మజ భీమ వాసవుల్ కవలు । హరియు సాత్యకియు నెయ్యెడ కేఁగినారో (?)
ఁడిన నీయవస్థలు గలవె? । సారెకు నీతఁ డశ్వత్థామ నిజము
ర్యుఁడవుఁ దప్పదన బుద్ధివాడ మె, । నరయంగ." నదియెట్టులనినఁ జెప్పెదను
ాండవులు రణక్షోణిలోపలను । దుర మొనరింప, రాత్రులయందు నీల
గాన్పింప రక్తముఖంబు మెఱయు । ఘనరక్త నేత్రముల్ గలిగినయట్టి
త్కి యొక్కతె తమ వీటివార । లురవడి నిద్రవోవుచు నున్న వేళ
ముందలవట్టి యీడ్చుచును । జెదరంగవడిఁ బెడచేతులు విఱిచి
ట్టంబుల గజసమూహముల । నట్టన బంధించి నెఱిఁ దెచ్చి తెచ్చి
రునందను శక్రభాగమున । వేగంబె నిలిపిన, విదితశౌర్యమునఁ
టి కలలు గాంతురు² దానఁ జేసి । ఘనత నశ్వత్థామగా నిశ్చయించి,
బునేయు, హాస్తములును బాద । కమలముల్ నడుములుఁ గంఠదేశములుఁ
లై రాలి మేదోమాంసరక్త । ఘనశల్యమయముళై కాన్పించె, నంత
రంబగునట్టి కోలాహలమునఁ । గరులు హయంబులుఁ గట్లను దెంచు
లంగఁగఁ బాఱె, గోడిగలకును । దనరు హయంబులుద్ధతిఁ గ్రందుకొనఁగ

(క) 2 గాక (క) 3 'అశ్వత్థామచే నటుకఁబడి' యనుట యథార్థార్థము

ము సహింపక మార్కొనుచట్టి । మదగజవ్యూహ [1] సమ్మర్దంబు పేఁన
ములు వగిలియుఁ జెక్కులువాసి । కరములు నలిగియుఁ, గాళ్లు నిసిగొం
ప్లలు నరములు విఱిగియు మఱియుఁ । గ్రన్నన పక్కలు కడికండలయ్యెఁ
యు నీరీతిఁ జపట్టుగను । బ్రిదులక పీనుఁగుపెంటలై [2] పడిన
డు పలికియు నడిదంబుఁగొనుచుఁ । దప్పక ద్రోణిరథము డిగ్గనుఱికి
జాదులనాహవాటోప మొప్ప । స్రగ్గు మగ్గుడు గాఁగఁ జంపినై చిఁను,
వటు మేల్కాని గురుసాహసమునఁ । జిందఱపందలై చేష్టలుదక్కి
పడిఁ బాదముల్ గడగడ వడఁక । వెడలంగ లేక నివ్వెఱపాటు నొంది
ంచుచునుండఁ, గడఁకతోఁ గొంద । అలవోక జనకమిత్రాది బాంధవులఁ
నుచు మిక్కిలి [3] బిమ్మిటిగొనుచుఁ । దలకొని యంతలోఁ దమవారుగాని
పట్టులు పట్టి వదలక చనఁగ, । వారక కొందఱుర్వర సంచలింపఁ
ల నిద్దుర గప్పుచు నుండ । నన్నదమ్ములు బాంధవాదులునవక
తమతమ వారినెచంప, । మలయుచుఁ గొందఱు [4] మగిడినవారి
'నిదియేమి' యనియడిగినను । "సోలయ అశ్వత్థామ చొచ్చి చంపెడిని
ఁ జొత్తెమింకెవ్వరు దిక్కు? । అక్కట వాసుదేవ [5] పార్థునుల్ లేరు,
యుద !" మన్ననిట మఱికొంద । 'ఆహా హేంద్రతనూజుఁ దర్థిలైతిఁగు
ని [6] కానఁడే! కడఁగి యాఘనుఁడు । పనివడ వైరుల భజించు వేళ
వారిని, [7] వెఱపుతోఁబారి । గఱచినవారిని, ఖడ్గాయుధములు
నవారిని, మఱి వాహనములు । [8] అఱిమఱి వికలంబులగువారి, నిదుర
వారిని [9] మిగి నెప్పుడైనఁ । బోయక చంపఁడు భవ్యుఁడాతండు ।
మీఱఁగ విప్రకులమునఁ బుట్టి । బలిమితో నిట్టిపాపంబు సేయుదురె!
టా!' యనువారు, నైరంతఁగొంద । అక్కజంబగు భీతి నటనిల్లు వెడలి
వర్మలఁ గృతిమతిఁగాంచి । యపుడు రక్షింపరే యని మ్రొక్కుటయును,
ో వారలు రాక్షసావేశ । సమధిక క్రూరులై చర్చింపలేక
ది యాత్మీయ మానుషహాని । యిది యని తలఁపక యేపుతో వారి

ంబు (క) 2 "ఎదుర్కొనినవారు" అనునది అధ్యాహార్యము 3 బిమ్మట 4 మణగిన
) 5 వానుజాల్ 6 కోయఁడే 7 [illegible]

రములు జీవనాశములు । శరములు సురఘులు ఖండించినైచి
్రనినైనఁ బొంఖపొంద బ్రదికి । పోసిక చంపినఁ బొదిన ఘాతములు.

శ్వత్థామ పాండవ శిబిరంబు వెడలి కృప కృతవర్మలఁ గలియుట

ంన నా ద్రోణసుతుఁ ను । గాసిల్ల రక్తసిక్తంబులైనట్టి
ంబులు భయదముల్ గాఁగ । సాహసంబునను నిశ్చింత్యుఁడయున్న
పలి చెచ్చెఱఁ గృపాచార్యుఁ । బ్రబలుని గృతవర్మఁ బరికించి కాంచి
వాలుర సకలసైన్యములు । సకల రాజన్యులఁ జంపి[1]వైచితిని.
నా పాండుపుత్త్రులేవురును । జలరుహాదళ నేత్ర సాత్యకులు దెచటి
రాదా శిబిరమున । హరునివరంబున నటు భవత్కృపను
)లను సంహరింపితిని । ప్రకటిత శౌర్యసంపదఁ జెన్ను మీఱితి."
రలు హర్షించి యప్పుడు । కొనియాడుచుండ నా క్రూరాత్ముఁ డనియె:
చేతఁ బొంగుసందనులు । పరువడి సంహరింపఁగఁ బడిరేని
సఁ గాక వెనరి త్రత్రాంద్రుఁ । గానకాని చంపుట కొనియాడనేల?
రుషం?" బనిప్పుడు వార । లదనుగా ద్రోణితో నర్థి నిట్లనిరి
ంచాల తనయుల మఱియు । నిలఁ బ్రతివింధ్యాదు లేవురు సుతుల
ంలఁ జక్కఁజేసితివి । అలంక విస్ఫూర్తి యామద్వయమున
ు సమానులు గలరె! । బహుతర శౌర్య సంపత్ప్రభావుఁడవు."
గిటునందంద చేర్చి । కొని" రని చెప్పినఁ, గురురాజుతఁ బ్రీ
నిఁ జూచి "యకట! యా ద్రోణి । మోసపోయెను, విధి మొగి నింత చేసె.
ఱు పడిసిన వెనుక । నసమునఁ దన శౌర్య మది యేలచూపె?
ఱు చావక మున్ను । కువలయాధిపుఁడైన కురురాజు మెచ్చఁ
శాపము చూపఁడయ్యె, । [2]తను నననీక నేమి? తప్పు గార్యంబు,
ంత మెఱింగింపు" మనిన, । జననాథుఁ జూచి సంజయుఁ డిట్టులనియె
తరాష్ట్ర, విభవదేవేంద్ర! । పనివడి గురుతనూభవుఁడు పాండవుల
స్ఫూర్తికి నోడి । వారకయుండి, యవ్వల సుయోధనుని
ముచేసి తుది వాయుసుతుఁడు । తడయ [3]కౌంతేయు వానితలదన్నుటయును

చ్చితమతిఁ దన గురునిఁ జంపుటయు । మచ్చికతోఁ గురుమనుజేశ్వరునకు
ీన యిచ్చుటయును బ్రధనరంగమున । నోసరింపక యిట్టులొనరించె వినుము.
కగతిఁ బాండుసూనులులేమిఁ జేసి । ప్రతిపక్షవితతుల భంజించెఁ గాక.
దున్న దేవతావర్గంబులైన । వారల నొగిరింప వశమె భూనాథ!
ి ఇట్లు ద్రోణి దోర్వీర్యంబు మెఱసి । ఘన రథారూఢుఁడై కదలి యవ్వేళ
మతిఁ గృపకృతవర్మలఁ జూచి । "కరుణాత్ములార! యక్కౌరవేశ్వరుఁడు
దరి ప్రాణంబులతోడ నుండినను । ఎడపక యిత్తెఱం గెఱిఁగింపవలయు."

అశ్వత్థామాది రథికత్రయము దుర్యోధనుని గనుఁగొనుట

పల్కి వేవేగ నచటికిఁ బోయి, । తనువున మిగుల రక్తంబు గాఱంగఁ
లుచుఁ జేష్టలఁ బొందులడంగ । సరవిమై నూర్పులు సందడింపంగ
ణిఁ గంఠగతప్రాణుఁడైన । రారాజుఁ బొడగని రథమునుడిగ్గి
రుణి ధనువులు తలఁగిపోవైచి) । నీరు కన్నులఁగాఱ నెమ్మోమువాపోయి
ి కురువల్లభ, హా మేరుధీర! । హా కరుణాకార! యబ్ధిగంభీర!
ైభవసురేంద్ర! హా కాంతిచంద్ర! । హా విశ్రుతోదార! హా కులోద్ధార!
ముసఁ బెంపుతో దోర్విక్రమమునఁ । బరఁగి శమంతక పంచకంబునను
నిగావున భగ్నసక్థితిఁ । గడువేగఁ బోయెదు, కటకటా నీకు
గఁ బుట్టదా యవని వల్లభుని । దేవులఁజూచిన ధృతి తూల [1] కున్నె!
ెప్పుడుఁ దన శిష్యులలోనఁ । గౌరవనాథుఁ డఖండ విక్రముఁడు
న్ననలుసేయుటది కేలిచేసి । తనరంగఁ బవమానతనయున కర్థి
జయంబొసఁగెనే మాలవిధాత । కటకటా నీభుజాకలిత విస్ఫూర్తిఁ
నిల్వఁగలేక ధర్మం బదప్పి । పగగొని యూరులు భగ్నంబుచేసి
ఁబోవక యనిలనందనుఁడు । పంతంబుతో వామపదమునఁ దన్నె.
ఁగనుఁగొని యమతనూభవుఁడు । నొదవిన వేడ్కతో నూరకయుండె.
శాస్త్రి యధర్మందుఁగాక । వానికిఁ బెట్టంగవలదె! సత్కీర్తి
ందే! మిగుల మా మదికిసుఖంబు । సేయదే! కౌరవక్షితినాథ, వినుము
గట్టఁగ బంధుకోట్లకు నిడఁగ । నడరిన వేడ్కతో యజ్ఞముల్ సేయు

౧ (క)

యిచ్చి, తీవు చావంగ । నక్కటా ! యున్నాఁడ నవనిలోపలను,
 సేపకుండ నీ! " యనుచు । నర్మిలి దుఃఖించి యవనిపైఁ బొరలి
ను "వినుమహీనాథ ! । ఖడింతారాతి యూథంబులు పురికి
బోయినఫుడు యద్గురునిఁ । గనఁగొని నా నాయుగా విన్నవింపు
న పాంచాలుఁబట్టి । భూపాలురెల్ల నద్భుతముగాఁ బొగడ
ుదత్తాది బాంధవుల ।
చంపె నెమ్మితోననుచు । ఖ్యాతిగా నెఱిఁగింపు, కదనరంగమున
 వసుధఁ జంపుటలు ।
కుల మహోన్నైభవముల । నెఱిఁగింపు, చెప్పెద సింకొకమాట
ల సౌప్తికవేళఁ । జిత్రంబుగాఁ బ్రవేశించు యంతటను
బునాఁ పాంచాలసూను । నసుపుల బాపి చయ్యన వాని బంధు
గించి వరుసతోఁ బాండు । ధరణీశు పౌత్రుల ధరఁగూలసేసి
ఁ బేర్చియుండదలను । మాన చంపితి, మధుసూదనుండు
ము వాసవుర్ కవలు । నరనాథ, సాత్యకి నాబారిఁబడరు.
ని యొక్కడశౌరి । ప్రేమతో దాఁచెనో పెంపగ్గలించి!
యిరో యెఱుఁగలేనైతి. । అందఱ నీకీతి నందంద చంపి
పర్మయుఁ గృపుఁడు । నచ్చుగాఁదోడురా. " నవినవాక్యములు
 లావిచ్చిన నంత । మనమున హర్షించి మనుజేంద్రుఁడనియె
పును నీ యోధవరులుఁ । గలహరంగంబునఁ గడఁగి శాత్రవులఁ
నినపాట్లు ద్రోణుండు । సురనదీ తనయుండు సూర్యనందనుఁడుఁ
ుండుఁ జేసిరేయకట ! । కలితపుణ్యాత్ములు ఘనులు సజ్జనులు
 మేదినిలోన । నారూఢి వర్తింపుఁ డటమీఁద వేడ్క.
నర్దర్శనం బక్కి । సురలోకమునఁగల్గు సురుచిరలీల,
" డనుచుఁ బ్రాణములు । విడిచె. వారంత భూవిభుఁ గౌఁగిలించి
భూవర, తేరులెక్కి । సలలితగతి యథేచ్ఛా విహారమునఁ
ుగ, పూర్వశైలమున । జలజాప్తుఁడుదయించె, జయ్యన " నుచు

(క)

విపింపఁ దగు వాని వృత్తాంతమెల్ల । ననఘాత్మ, చెప్పవే యనియడుగుటయు
ిదైత్యభంజన, భావజజనక, । జలజ గదా శార్ఙ్గ చక్రసుహస్త,
గాంబుదశ్యామ, నిత్యాభిరామ, । కైలాసపతిమిత్ర, కారుణ్యనేత్ర,
నమాని హృద్గేహ కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
క్తవత్సల, జగత్పావనచరిత, । ముక్తిప్రదాయక, మౌక్తికదనీశ.
౦ వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
గు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
చిత సాత్త్విక విపులపర్వమున । నరుగు మీఱంగఁ బ్రథమాశ్వాసమయ్యె.

ద్వితీయాశ్వాసము

[illegible] | ...రయ్య, శ్రీవర, వ్యాప్తిశేశ,
[illegible] | వినుతబ్రహ్మేశ, శ్రీ వేంకటాద్రీశ!
[illegible] | ...భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె
[illegible] | ...సత్యకియు నాశ్వసనాత్మజుండు
[illegible] | ...నడయుఁడో యున్నట్టి శమనతనూజు
[illegible] | ...బిగుల నాక్రోశంబుతోడ
[illegible] | "...నాథ, వినవయ్య నగరాజధైర్య,
[illegible] | ...కృప చాల్యఁ డాశ్రితవర్మ
[illegible] | మనవారి నడురేయి మనవీడు చొచ్చి
[illegible] | కనుఁగొని యదివేళ ఖండింప ననుచు
[illegible] వేచంపి, | ...యుధామన్యు నుత్తమౌజసుని
[illegible] | దడవి తత్సోదర తనయాది బంధు
[illegible] | పరువడి నటఁ జేదిబలములఁ జెండి,
[illegible] | నగనుత శిక్షించి యంతటఁ బోక
[illegible] | పిటతాటముగఁ జంపి విదితశౌర్యమునఁ
[illegible] | ధరణి నొక్కఁడైనఁ గదలి పోనీక
[illegible] | ...శరణన్నఁ గరుణింప కతఁడు
[illegible] | ...పండఁడఁ జంపి పోవైచె
[illegible] | ...మీఱి నేఁ బట్టువడి విడువంగ
[illegible] | క్రచ్చర నేలపై వ్రాలెను గవలు
[illegible] | నామను జీర్ణరుంగట మూర్ఛపోయి
[illegible] | వి తాం భరంబునఁ జెలఁగి యిట్లనిమె

తమవారశ్వత్థామచే నన్యాయంబుగాఁ జెగుటవిని ధర్మజాదులు చింతించుట

'ఎట్టివారికినైన నెఱుఁగంగనగునె । నెట్టన సర్వంబు, నీతి శౌర్యంబు
రఁగ శాత్రవులఁ దద్బంధు మిత్రాది । వరులను జంపినవాఁడనై జయము
కొని యరుగుదెంచితి నిచ్చటికిని । ప్రాకటంబుగఁ బుత్ర బాంధవయుక్త
ముగ మద్బలంబును బోనీక యిట్టి । తెగటార్చె నే ద్రోణ తీవ్రవేగమున ।
ధికబలంబుఁ బవలీలఁ జంప । యుదములచేఁ జచ్చిరతికుత్సితముగ
లనిధి లంఘించి సన్నపుఁ గాల్వ । నలవడ మునిఁగి కూపణఁగిన ట్లయ్యె
నకుండు లేమి విషాదంబు నొందు । వనిత పాంచాలి యీ కరణిని భ్రాత
ను దనూభవులను లోనుగాఁ గల్గు । ఘనులు వోయిన నెట్టిగతిఁ జరించెడినో ।
తకుగన్న తొ నిట్ట దుఃఖంబు । నెంతయుఁ జెందదింకేమి గాఁగలదో ।"
రియని చింతించి యశ్రులు నించి । ఘనతర శోకాంధకారంబు పేర్మిఁ
న్నఁ దానెఱుఁగక ధర మూర్ఛవోయి । క్రన్ననఁ దెలివొంది కాంత ద్రౌపదిని
వింపఁ దలఁచి, వారక మున్న తాన । భావించి ద్రుపద భూపాల విరాట
హీపతుల్ చచ్చిన మఱునాఁడు వారి । సహజాత్మజులయుఁ బత్నిజనుముల శోక
ఱు మాన్ప నంపిన, ముదిత సుభద్ర । తలకొన్న భక్తితోఁ దనవెంట రాఁగ
దలనుండి యుపప్లవ్య పురికిఁ । గడఁక[1] తో వెడలి యక్కడ నా మొయుంటఁ
బోసి తనదు సోదరుఁడగు నకులుఁ । బిలిచి "నీ విప్పుడె వేవేగఁ బోయి)
పఁగ నుపప్లావ్య పురమున నున్న । కుసుమకోమలి రమ్యగుణయుత యుత్త
మాన ద్రుపదభూకాంతుని పుత్రి, । హరిసహోదరియైన యబల సుభద్ర,
కియుఁ దక్కిన నృప మానినీ మణుల । నఱలేని కడఁకతో నటఁ గొని తెమ్ము,
ధసుత, సంతతాభ్యుదయ, శోనకుల ! । రథమెక్కు నేము రమణ నా శిబిర
కుఁ బోయెద." మన్న మొగినకులుండు । ఘన రథారూఢుఁడై కదలి శీఘ్రమునఁ
ఁగ నుపప్లావ్య పురవరంబునకు । ననదృశగతిఁ బోయె, నంతటిలోన
ధర్మనందనుండెల్ల సోదరులుఁ । బటుగతి సాత్యకి పద్మనాభుండు
దగ్లైనవారలు మున్గొని తమ్ము । బాదివి చనంగ నప్పుడు నిజశిబిర
ముమఁ జొచ్చి చయ్యన ద్రౌణిచేత । శిరములు గాళ్లను జేతులుఁ దలలు

---

[1] డుకఁబోయి (క) మ్మలఁబోయి (క) 2 ప్రథమ సా। గేయు క క ...

ైతె రాలి మేదోమాంసరక్త । ఘననదు లుబ్బి యొక్కటఁ బడియున్న
ల మఱఁదులఁ దగినబాంధవుల । జననాథవర్యుల సఖులఁ బౌరులను
ని కన్నీళ్లు ఘనముగాఁ గాఱ । దను జూచె మొఱఁగక ధరమీఁదవ్రాలె.
భ్రాతలు దామోదరుండు । భువిమీఁద మూర్ఛలఁ బొంది 1 రంతటను.
త్యకియుఁ బ్రయత్నంబున వారి । నగణితగతిఁ దెల్పనంత ధర్మజుఁడు
ము వెండియుఁ దెలియక వగల । నెలకొని దుఃఖించి నిజతనూభవుల
పై వ్రాలి దండహస్తాగ్రాన । ఘన విషాదంబునఁ గలఁగి యేడ్వంగ
యను శ్వేతవాహనుఁడును జేరి । పరువడి సముచిత భాషణంబులను
ని 2బోధింపఁ దక్కటివారు । కొలఁదిగాఁ దెల్పంగఁ గొంతసేపునకు
స్వరుండును శోకంబు దక్కి । యేణాంకధరుఁడిప్పు డీరీతిఁ జేసె
త్రబంధు మిత్రాదుల కెల్ల । వెనుకొని పావక విధి యొనరించి,
నోటఁ గూర్చుండి యుండి పాంచాలి । యకట వచ్చెడి నింక నను నంతలోన,
చేఁ బాంచాలనందన తనదు । ప్రకట తనూజులు బంధులుఁ దెగుట
ఃఖమునఁ బలవించుచు వగలఁ । గనుఁగవ నొగి నీళ్లుగాఱ నోరెండఁ
ంచి యంత నజ్జనపాలుఁ గాంచి ॥ మొనయు శోకంబున నేడ్చుచు నుండఁ,
గక యమ్మూల్యాద్రితోలిమాలు రథము । నలవడ నిలిపి యయ్యంగన డించె
భామలు తమవాహనంబు ॥ లక్కజంబుగ డిగ్గి యటు చుట్టు ముట్టె
క శోకాబ్ధి వీచుల మునిఁగి । కడువడిఁ బాదముల్గజగజ వడఁక
యేడ్చుచు నుండు నంతఁ బాంచాలి । తోడఁబడ నిట్లని దుఃఖింపఁ దొడఁగె
కుమారకులార ! యతి శౌర్యులార ! । హా కమనీయ మహా తేజులార !
ందహాస రమ్యాక మ ఖులార ! । హా మేరు మందరా చల ధైర్యులార !
తిరే నేఁడు బొందితోఁ బాసి ! । పోయితిరే ప్రాణముల నన్ను డించి !
ముఖగరిమంబు మీ నేత్రగరిమ । మీ మందహాసంబు మీ వాక్యఫణితి
భుజా గరిమంబు మీ దేహకాంతి । మీ భాగ్యరేఖయు మీ నడవడియు
డ నడఁగె ! నింకేమి సేయుదును ! । అక్కటా ! ” యనియేడ్చి యంతటఁబోక
ండి ద్రుపదునిఁ దత్సోదరులను । దమయన్న శ్వేతునిఁ దలఁచి దుఃఖించి
గక నాలుక తోట్రు పడంగ । నలవోక నొక కొన్ని యడుగులు వచ్చి

---

2 [illegible] (క)

నేల వ్రాలఁగఁ, జూచి నెఱి వాయుసుతుఁడు । లోలాక్షి నెత్తి యాలోన
సన్నిధి [1]డించిన, సారసగంధి । క్రన్నన ధరవ్రాలి కన్నీరు నించి
మనసు ధైర్యము చేసి మఱియుఁ గోపంబు । పెనఁగొనఁ గూర్చుండి పృథి!
" యకట ! నిద్రాసక్తులైన నాసుతులఁ । బ్రకటించి కుంభజుపట్టి వేచంపె.
క్షితినాథ, యాఱని చిచ్చు విధమున । వితతంబుగా మది వేఁగంగఁ దోడఁ
మఱియు నెందులకైన మాన్పంగ నశమె ! । మెఱియుచు నున్న దింకేమన
జగతి నిందులకు నౌషధ మేమిగంటి । జగడించి యాద్రోణిఁ జంపినమాను.
భీమసేనునిఁ బంపి పేర్మితోవాని । భూమిఁ గూలింపుము భూపాలచంద్ర !
కాయిడితో నితైఱఁగు సేయకున్నఁ । బ్రాయోపవేశనపరత నహింతు."
అని యిట్లు పాంచాలి యాడు వాక్యములు । విని ధర్మరాజు భావించి యిట్లు
" మదిరాక్షి, విను మనుమానంబులేక । కదలక ధర్మ వాక్యంబు చెప్పెదను
రాజకుమారులు రణభూమిలోన । నోజమై మృతిఁబొందు టుత్తమోత్తమము
పొలుపొంద వారలు పుణ్యలోకములు । గలిగి సుఖస్థితిఁ గదలకుండుదురు.
వగవకు మందుకు వనితాలలామ ! । జగతిపై శోకంబు శమియింపవలయు ,
రమణిరో, ద్రోణి పరాభవంబునను । బ్రమదాలి రేకమై పట్టిన యలుక
సరవిమై వానినే చంపకపోదు, । మఱుఁగంగ వలదు నామనసు నట్టిదియె
వాఁడు కాననభూమి వసియింపఁబోయె, । పోఁడిమి వానిఁ జంపుట నీకు నెట్టు
లెఱుఁగంగ నగు ?" నన నిందీవరాక్షి । యఱలేని కడఁకతో నప్పుడిట్లనియె
"రూఢిగా వాని శిరోమణి గలదు, । ప్రౌఢత్వమున నాకుఁ బరువడిఁ దెచ్చి
యిచ్చిన శోకంబు నెంతయు మాని । మెచ్చుగాఁ బ్రాణముల్ [2]మొయిని నిల్పె
చెలఁగి [3]యంతటివని సేయకయున్న । నలి మాటలేల ప్రాణంబులు విడుతు."
ననుచుఁ బాంచాల దేశావనీనాథు । తనయ దుఃఖింపుచుఁ దద్దయు భీముఁ

ద్రౌపదీప్రేరితుఁడై భీముఁడశ్వత్థామను బరిభవింప నేఁగుట

బాణిపద్మమున సంస్పర్శించి పలికె । "ప్రాణేశ, [4]వినవె యో భాసురతేజ !
తగ నుత్తమక్షత్రి ధర్మమార్గమునఁ । బగఁగొని దుష్టుఁ బాపాత్ము ఖలుని

1. నుంచిన (చ) 2 మేన 3. యింతటి 4 వినవయ్య (చ)

[illegible]నిష్ఠ [illegible] శోక । [illegible] మతులప్రతాప ।
[illegible] । [illegible], నెట్టి హిండింబాఖ్య
[illegible] యున్న [illegible], । [illegible] వ్రతాగ్ర [illegible] మున
[illegible] పోరుము [illegible], । [illegible] యాక్షుల భంజించుట యును,
[illegible] జంఘ [illegible], ము [illegible] । [illegible] సలుపుట, ఘను సింహబలునిఁ
[illegible] సుభటులు । బుధ [illegible] టయును భువి మెల్లఁబొగడె
గురుపుత్త్రుఁ బట్టి తెచ్చె । [illegible] శోక తాపంబులు నేఁ [illegible]''
[illegible] యనిలనందనుఁడు । [illegible] గర్వముతోఁ డాడిన [illegible]
శోకోపశమను [illegible] । [illegible] సుగుణి [illegible]
[illegible] సంగీ [illegible] । [illegible] నిజకథ [illegible]
సకులుని [illegible] । [illegible] నియోగి [illegible] యుద్ధ [illegible] లనూర్తి
[illegible] యతిశ్రీ [illegible] । [illegible] గురు [illegible] చో [illegible]
[illegible] । [illegible] కురుక్షేత్ర [illegible]
[illegible] ద్రోణి యుఁ [illegible] । [illegible] గురుక్షితిపతి వార్త
[illegible] గించి తెలుఁగో [illegible] । ధృతి [illegible] భాగీరథీ తీరము [illegible]
[illegible] । [illegible], [illegible] ద్రోణి
[illegible] తీరము । [illegible] పసిడి [illegible]'' [illegible]
[illegible] వేగము [illegible] । [illegible], [illegible] సంతసిల్ల, [illegible],
[illegible] తుని [illegible] । [illegible] శౌర్యఘనుఁ [illegible]
[illegible] ధర్మ [illegible], [illegible] దేవేంద్ర! । [illegible] ధర్మసంధాన,
[illegible] యు శోక । [illegible],
[illegible] । [illegible] దయఁజూతు [illegible], [illegible]
[illegible], । [illegible] విక్రమము.
[illegible] । [illegible] బ్రహ్మశిరంబను దివ్య
[illegible] విడుపుము [illegible], । [illegible] ధనంజయునకు [illegible]
[illegible] బ్రహ్మాస్త్రంబు తన [illegible] । గెలుగుటఁజేసి యుత్కటగర్వుఁడగుచు,
[illegible] విజయునితోడ వైరమును । బరఁగుట యొఱిఁగి తప్పక చాపగురుఁడు

[illegible] బట్టి తప్పక (చ)

పాండుతనూజులపైఁ బ్రయోగింప । గండంగ వలెనని యొప్పుగాఁ దలఁచి,
నెలకొని [1] యీ మహనీయ సాధనము । సొలసి కౌంతేయు మనుష్యులమీఁద నే
కోలఁదిగాకునికియుఁ గుంభినిలోనఁ । గలదుగావున ధర్మకలితుఁడై నట్టి
గురుఁడొకనాఁడు మక్కువ దలిర్పంగఁ । బరువడి శత్రుసంభాషణవేళఁ
దనయున కిట్లను "ధగ్నప్రతాప! । మనుజులపై నీవు మచ్చరంబునను
జెలరేఁగి మఱి బ్రహ్మశిర మేసితేని । పొలుపేది యశుభంబు పొందంగఁగలవు
పరికింప నెన్నియాపదలు వచ్చినను । జిరమతి నీ బ్రహ్మశిర మేయవలదు"
అని యిట్లు చెప్పిన నంతరంగమున । వెనుకొని నగచుచు విహరించుఁగాని
వెలయంగ నుపదేశ విఘ్నుఁడౌ ధూర్తు, । చలిరేఁగి దురభిమానంబును గలదు
అదియు నిట్లున్నను కురుతనూభవుఁడ, । విదితంబుగా నీకు విన్నవించెదను
కర మొప్ప నానా గతు[2]లయి మీఁకు । తిరిగెడినాఁడు సుస్థిరవృత్తిఁ గోడ
వాఁడు వేడుకకు ద్వారకాపురికిఁ । బోఁడిమిఁ జనుదెంచి పొలుపుదీపింప,
వృష్ణిభోజాధిక వీరులతోడఁ । దృష్ణపాయఁగ వినోదించుచు నుండి,
యొక్కనాఁ డొంటిమై నున్న నాయొద్ద । కక్కజంబుగ వచ్చి యర్థి నిట్లనియె
"ఒనరంగ విను మగస్త్యుండు మాతండ్రి । ఘనతపోనియుతికిఁ గడుఁబ్రీతిఁ బొం
రమణమై బ్రహ్మశిరము కృపచేసె, । క్రమమున నాకిచ్చెఁ గడఁగి మద్గురుఁడు,
అట్టి బ్రహ్మశిరంబు నఘ, నీకిత్తు । గట్టిగా నాకుఁ జక్రంబిమ్ము కృష్ణ!"
అని పల్కు నెంతయు నద్ధురాత్మకుని । మన సెఱింగి క్రమ్మఱ నిట్లంటి
"తలకొని నా యాయుధములలో నీకు । వలసిన శస్త్రముల్ వడినిత్తుఁ గొనుము
అలవడ నీకిచ్చినట్టి యస్త్రంబు । వలదు నాకీయంగ, వరుస మిత్రునికిఁ
దగఁగోరినది యిచ్చి దానికిఁ గాను । మగుడ నొక్కటి [3] గొన మహిఁ గోనఁ [4]
అనుమానమే నీయాత్మలో నెద్ది । యెనయంగఁ దలఁచితి విచ్చెద నదియె"
అనుటయుఁ జక్రంబు నతఁడు వేఁడుటయు । మునుకొని యేనును బుచ్చుకొమ్మన
అమ్మాటకును వాఁడు హర్షంబు నొంది । క్రమ్మఱ నామకరంబునఁ జక్ర
మెత్తంగఁ దలపోసి యెత్తంగలేక । తత్తఱపాటున దక్షిణపాణిఁ
బట్టి సంతసముఁ గదల్పంగలేక మఱియు । ఘట్టించి యుభయహస్తంబులఁ బట్టి
తివిచినఁ గదలమి ధృతిచెడి డస్సి । యవిరళగతినిల్వ నప్పు డిట్లంటి

---

1 మహనీయ నిజసాధనములు (క) 2 లైన (చ) 3 గొన్న 4 దగవె (చ)

"ఏమి యశ్వత్థామ, యేలడస్సితివి! । ఈమెయి నీ చక్రమెత్త నీవశమె!
అతులిత బ్రహ్మచర్య వ్రతం బనఘ । సతతంబు రుక్మిణీసహితంబు తుహిన
గోత్రతటంబున గురుతరనిష్ఠ । ధాత్రిఁ బండ్రెండేండ్లు తప మొనరించి
ఎనయంగ రాక్షసులెత్తి రాకుండ । ఘనమగు నట్టి చక్రముఁ బడసితిని
బలభద్ర సాత్యకి ప్రద్యుమ్నముఖ్యు । లెవ్వడు దీనిని నెత్తరెన్నఁడును
అరయ గాండీవ ధవళాశ్వధ్వజములుఁ । బరమసాధనమైన పాశుపతంబు
ఘనతపోబలమునఁ గాదె యర్జునుఁడు । గొనియె? నాతని కేనుగూర్తు, నద్దేవ
నముఁడు ధన్యుండైన సవ్యసాచియును । విమలాత్ముఁడైనన్ను వేఁడెనె యేఁగి?
నేఁడుగల యిమ్మహనీయ సాధనము । అటిచుటె నిఖిలదైత్యధ్వంసకరము.
భరత వంశాచార్యపట్టివై లోక । భరిత మాన్యుండవై బ్రాహ్మణోత్తముఁడ
వై యమలాత్ముఁడవై వేదవేత్త । వై యెఱుంగక యేలయడిగితిదీని?
బలసి యెవ్వరితోడ యుద్ధంబు సేయఁ । దలఁచితి?" యనిన నత్తఱివాఁడు ననిర
"పద్మపత్రాక్ష! శ్రీపార్వతీ వరద! । పద్మాలయానాథ! పాపసంహార!
నరవి నాకిచ్చిన చక్రంబు చేత । ధరియించి నీసేవ తప్పకచేసి
నెలకొని పోరికి నిన్నియ్యకొలిపి । యలవడ గెలిచెద ననుచు వేడితిని.
లీల నీచక్రంబు లేకున్న నేమి । వాలాయముగ నిన్ను వరభుజ బలిమి
కడిమి యుద్ధము సేయఁగలవాఁడ" ననిన । నెడపక నవ్వుచు నేనియ్యకొంటి
అనఘాత్మ, యమ్మహాహంకారమునకు । ననిశంబు కారణంబైనట్టి బ్రహ్మ
శిరము చేతను భీమసేనుండు మిగుల । ధరణి నొవ్వకయుండఁ దగఁ బోవవలయు'

ధర్మజార్జునులఁ దోడ్కొని కృష్ణుఁ డశ్వత్థామమీఁదికిఁ బోవుట

వని చెప్పి సహదేవు నాశినివరుని । ననయంబు శిబిరంబు నందుండఁ బనిచి
రవికోటి సంకాశ రత్నశోభితము । వివిధాయుధవ్రాత విభవంబునైన
లలితరథమున *సైన్యసుగ్రీవ । ములు మేఘపుష్పకంబును వలాహకము
ననునామములు గల యశ్వరత్నముల । ఘనముగాఁ బూన్పించి గరుడకేతనము
దిరవొప్ప నెత్తించి వేసనఁగ లెక్కి । పరఁగ ధర్మతనూజుఁ బార్థుని రథము

మానవరథమున్న-సైన్యసుగ్రీవమున్న, ఎరు మేఘపుష్పవలాహకుల — పూన్పించి ... తీర్,

నతో నెక్కించి వాయునందనుడు । ... గని పోయిపోయి
సేనుని గాంచి ప్రేమతో నతని । నిలు... నిలుపక యుతడు
యు భాగీరథీ తీరంబునందు । ... సంయముల్ గొలువ
త్రములలోని కలినారి ఎడ్ల । ...గతి ... వ్యాసునిఁజూచి,
చోక్తి కరుగక యంతరంగమున । ... మొక్కి ... పోయి
కులు వరికించి గిరులు శోధించి, । ... చూచి,
తపో విభవంబు గైకొని భూతి । ... ¹సుస్థైర్యంబు గలిగి
మీఁద బద్మాసనమున గూర్చుండి । ... ద్రోణిఁగాంచి
... దీపించు నుహాసీయు మహిమ । ... యార్చి,
మోరి పాపాత్మ! రోరి దుర్మార్గ! । మోరి విప్రాధమ! ... మీఁది
నిద్రచే నొడిల్ ... । ... వైరి
ధంబున ... నిట నొగిగినను । ... దగును."
ట్లు కరినోక్తులాడిన, ద్రోణి । విని ... వెనుక నేతెంచు
ధనంజయులను యమతనూభవుఁ । ... బరికించి చూచి
ము దివ్యాస్త్ర వేగిత్వంబు ... । ... యంతటను
త్రహ్మశిరంబను శరము । ... పహించి యుజ్జ్వలిల
యపాండవంబను ... । ... విశ్వంభరయును
వమంటు నెఱయుబ్రహ్మాస్త్రుడు । ... పరగినఁజూచి
సుతు ... । "... శోభితా,
బ్రహ్మశిరము ... । ...
బ్రహ్మశిరంబును నీవు । ... శీఘ్రమ్ముగాత్రి."
సర్వేశ్వరుం డాదేవు ... । ... దేవు ...
... ధవళవాహనుఁడు । గొనకొని ... మొక్కి
... డిగ్గి పాయక సమంత్రము ... । శరము చాపంబున సంధించి యపుడు
లోన ద్రోణిఁ గీడొందకుండ । ... తులితంబుగ వలె, నటు మత్స్యహారోద
... బును ... గలుగ । వలయు ... పుత్ర' యని పరభక్తియుక్తి

---

¹స్థిరమున నలిపి (క)

అశ్వత్థామార్జునుల బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రము లొండొంటిఁ దాఁకుట

గాఁ [illegible]స్త్రదేవతలకు మ్రొక్కి । [illegible]లునాభునకును జయ్యన[1] మ్రొక్కి
శర[illegible]చే సంధించుఁ గాక । మిడివాండఁ గా[illegible]సి యేయంగ [illegible]రియుఁ
[illegible]తమోహితమై కల్పకృశాను । కల్పమై నెగడి యాకాశంబు [illegible]
మ [illegible] ధ [illegible]కర స్ఫూర్తి । నిగడి యశ్వత్థాము నిపుణశరంబుఁ
జెంగ, నగి కిటు రథమునున । సమ్మహా శరముపై నడరిన రెండు
[illegible] పోరెఁ, దిక్కులయంబు [illegible]ంను । సరసిజాప్తుఁడు మాసె, జగములు వణఁకె,
[illegible] కలఁగె, నక్షత్రములు రాలె, । కులగిరు లూటాడెఁ, గూర్మ [illegible][2]మునిఁగె.
[illegible] ధర్మాత్ముఁడగు నారదుండు । తప్పక భక్తి వేదవ్యాసమునిః
[illegible], నొంటయును । గలకొని యతఁడు [illegible]తంతు [illegible] గూడి
[illegible] [illegible]త్తయున్న ద్రౌణి । శతయుద్ధ[illegible]నయుల [illegible]ఁజేయఁ
శీఘ్రముగ [illegible] । [illegible] వారలు విని నెమ్మనిట్లు[illegible]
[illegible]లార । [illegible] । [illegible] దొంటి [illegible] యొకట !
[illegible] నిట్టి దుర్గుణము । నిట్టయవస్థ యిది తగునయ్య ?"
యగు [illegible] । ఘన శరవహ్ని యుల్కల మధ్యమునను
[illegible] సమాధ । ధీరులు గురుపుణ్య దేహులు నైన
[illegible] యప్పుడిట్లనిరి । "ఓమహామహులార, యోపుణ్యులార,
[illegible] యస్త్రము [illegible] । [illegible] నీయస్త్రమేయంగ వలసెఁ
[illegible] । మానవుఁడేమన యనఁగ [illegible] దీని
[illegible] । గరుణతోఁ [illegible] గాపుఁడీవేళ "
[illegible]స్త్ర మయ్యము [illegible] । [illegible] సంహరించె
[illegible] । సచ్చరిత్రుని సవ్యసాచిఁ గడంగి.
[illegible], విజయుండు దక్క । నమును దివ్యాస్త్ర మది మగిడింప
[illegible] శక్యంబుగాదు । [illegible] యిదిగాక వారించె నేని
[illegible] । [illegible] నో పాండవనాథ!
[illegible] । [illegible] ద్రోణసుతుఁడు మొప్ప నెటఁగి

తెలిసితోడుతఁ దన దివ్యశరంబు । [1] నెలకొని లోకముల్ నిండి కాల్పంగ
నాక్షణంబున నమ్మహాస్త్రంబు ద్రౌణి । యీక్షించి యుపసంహరింపంగ నప
టలపోసి తలపోసి ధాత్రిలోఁ దనకు । వలనొప్ప నెంతయు వశముగాకున్న
దీనభావంబున ధృతియెల్లఁ దఱిగి । పూని పరాశరపుత్రునిఁ జూచి,
“ మునినాథ, వినవయ్య మునుకొని వాయు । తనయుండు ధర్మంబుదక్కి రా
నూరు భగ్నముచేసె [2] యును దలదన్న । నారూఢి నందుకై యులుక దీపించి
యేనంత చేసియు, నీయెడనుండి । భానుసన్నిభ తేజ, ప్రాభవమునఁ
జెలఁగి వివేకవర్తితుఁడనై కడఁగి । చలమున నిమ్మహాశరము నేసితిని
అనఘ, దీనికిఁ బొంకమైనఁ గానిమ్ము । మునుకొని ” యనిన నమ్మునినాథుఁ డనె
“ వినుము నీజనకుఁడు విజయుని మీఁది । ఘనవత్సలత పెచ్చుఁ గడఁక నీశరము.
వరమతి సవ్యాధవరుఁడును నీకు । ధరణిలో వెలఁ గీడుదలఁపఁడు, నీవు
శరము శమింప నస్త్రము ప్రయోగించె, । నురువడిఁ గాదన్న నుపసంహరించె.
అడరంగ నస్త్రవిద్యాప్రభావమున । పడినన్న కవ్వడిఁ జంప నీవశమె !
ఈ [3] తఱి నీయస్త్రమింపుగ నిలిపి । చేత వారితమయ్యెఁ జెప్పెద వినుము
మఱియు నీయస్త్రంబు మనుజులమీఁద । నఱిమిఱి నేసిన నశుభంబు నొందు
తడయక కొక్కనిమీఁదఁ బ్రయోగింపఁ । బడి మఱి యన్యుని నటుల రాష్ట్ర
శమియించెనేని యీ జగతిలోపలను । రమణ [1] ద్వాదశవత్సరము లనావృష్టి
దోషంబు తొడరును దుది, నదిగాన । భాషలేటికి నిన్ను బొందు సూచలను
నెమ్మి నీదేశంబు నెఱయ రక్షింపఁ । గ్రమ్మఱఁ దలఁచి నిక్కముగఁ జెప్పితిని.
మచ్చికతోడుత మహిఁ దపంబునకుఁ । జొచ్చినవాఁడవు శుచివి గమ్మింక ,
ఒఱపు దీఱఁగ దీని నుపసంహరింపు, । మరపు సేయక మది నిర్వ్యసనమాను.
మన మొప్పఁగా నధర్మంబున జయము । గొన నొల్లనట్టి ఫల్గునుఁడును ప్రీతుఁ
డై పోనవలయుఁ జయ్యన భవదీయ । రూపితంబైన శిరోమణియిమ్ము.
ఎలమితో నిచ్చిన నీ పాండుసుతులు । సలలిత విస్ఫూర్తి సంతసిల్లుదురు,
ఇది సంధిమార్గ మిట్లొనరింపు నీవు । మదమేల ?” యనిన నమ్మౌనికంబుతోడ
ద్రోణి పరాశర తనయు కిట్లనియె । “ ప్రాణతోడుతఁ బాండుతనయుల కర్థిఁ

---

1 ఒలసి యాత్మజమున నుపసంహరింపఁ — దలపోసి (క) 2 [illegible]

ప నెంతయు బ్రాంతిమై మణులు । పరఁగఁ గౌరవనాథు భండాగమెల్లఁ
న్నవారు చక్కఁగ విను మనఘ! । ప్రాకటముగ సర్వభయములు ఘోర
ము దానవదైత్య భయమును దేవ! భయము నిగ్రహరోగ భయమును [1] బోరఁ
యీదివ్యమహామణి యీయ । నెట్టనంబుగ నేర్చు నే మునినాథ!
నీవాక్యంబు దాటంగ [2] రాదు, । అరయంగ నీకుఁ బ్రియంబుగా దీని
చితిని, మదీయాస్త్రంబు కడిమి । నేర్పు గోడుతఁ [3]బాండు స్త్రీల గర్భ
గర్భములకు బలిమి దీపించి । చిత్రంబుగా హానిచేసి సంతుష్టిఁ
తాను బ్రశాంతి పొందుదుగాక । పొందుగా" ననిన నమ్మునిపుంగవుండు .
వర నశ్వత్థామ యొక్కటి [1] యందుఁ । బనిపడి నీవాసపడకుమీ" యనినఁ
లువినియు నప్పలుకు తప్పంగఁ । గలపడ ననుమతిగాఁగ భావించి
త మీఱఁగ సర్వగర్భ విధ్వంస । మొనరఁ గావింతు నిజాస్త్రతి" ననుచు
కెంతయుఁ దనమఁగి నిశ్చయించి । 'యద్భుత విస్ఫూర్తి నస్త్రం చేసెదను
' యనిపల్కె, వారిసంవాద । మదనుగా శ్రీకృష్ణుఁ డాత్మలో నెంచి
క్కటా! వీఁడు సంయమివరుమాట । తక్కక యెట్టుండఁ దగఁ బుద్ధితనదు
ట్టులుసేయువాఁ డాయె నేని । తొలఁగకీ కిల్బిషాత్ముని నేతలకును
వ నే నడ్డపడి చూతుఁగాక । పురణింప నూరకపోనేల యిత్తు"
తర్కింపంగ నంతవ్యాసుండు । ఎనయ నశ్వత్థామ హృదయ మెఱింగి
నార్దను కృష్ణు నచ్యుతు మాట* । విరివిగా మనసున వినఁగోరి యప్పుడు
యున్న, నత్యుజ్జ్వలమూర్తి । శౌరి యశ్వత్థామఁ జర్చించి పలికె

శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరగర్భంబు దగ్ధంబుగాకుండఁజేయ నిశ్చయించుట

కర్మంబునఁ బొందు [1]పౌత్రులను । హింపుమాపితి వీవు, రూపింప గర్భ
దుని మెదవు సమ్మగితుండ వగుచు, । తొలఁగింపు మొక్కటి దుర్దాంతమునుగు.
ఁ బాండవ సంతతి కోరని । నగణిత క్రమశక్తి నలరంగ నిత్తు

యు (క) 2 జాల 3 పాండుతనూభవులపౌత్రి గర్భములకు (చ) 4 కందు (క)
కులను (క)

మొక్కంటయును ఎనఁడుచితంబుదక్క । యనుచు నా శౌరి చయ్యన వారికి దకుఁ
నియున్నచో, నంత సంయమీశ్వరుఁడు । గరిమ ననేక మారములఁ గెలుగ (క)

దానధర్మంబులఁ దనరు యాగములఁ । బూని చేసెను [illegible] భూప
నెఱి [illegible] దక్షిణలవి । [illegible]
జేకొను నీ" [illegible] జెలఁగి యాద్రోణి । [illegible]
"ఎనిపడి [illegible] పక్షపాతమున । నెమ్మోని [illegible]
చెలఁగి యే నలేల సేయుదు విను । [illegible]
నోలవ [illegible] చెవవేని । [illegible] దానిచే సంహరించె [illegible]
కానతే" యనిన [illegible] । [illegible]
"తిరముగా [illegible] తేఁబు [illegible] । [1]తరమయి [illegible]
నున్నది, దాని [2]నత్యుగ్రతేజోడఁ । [illegible] గలిగె [illegible]
వాసికాయున్న వితు పరశక్తి పేర్మి । భూనుత [illegible] "
ననిన నశ్వత్థామ [illegible] రాజవాహుఁ । గనఁగొని పలికె [illegible]
అతులితఖ్యాతి నదస్త్ర విదగ్ధు । బ్రతికించినను మహాభాగ్యంబు గదె!
ఎఱిఁగెద నదియు నేనెందు బోయెదను । [illegible]" [illegible]
అతనిఁ గనుఁగొని యశ్వత్థ దీపించి । వితత వాగ్వైఖరి వెలయ [illegible]
"వినవయ్య యోద్రౌణి, విశదంబుగాఁగ । జననుత [illegible] త్రికాల
వేదియయిన [illegible] విప్రోత్తముండు । ప్రోది [illegible] శేఁగుదెంచి
[illegible] యుత్తరఁ జతురుఁడై చూచి । క్షితిఁ బ్రాణములు పరిక్షీణంబు [illegible]
పుత్రుఁడుట్టఁ గలఁడు పుణ్యవంతుండు । చిత్రవైఖరిఁ [illegible]
బొందుగా" ననుచు నా భూసురోత్తముఁడు । నందితుఁడై [illegible]
అతని సద్వాక్యంబు లమృతముల్ గావు, । కృతమతి బాలుండు కీర్తిమంతుండు
గరిమఁ 'బాండవ వంశకరుఁడని' చెప్పి । [illegible]
"బాలఘాతివి నీవు [illegible] । నాలోన దుర్లభంబగుచు సహాయ
రహితుండవై కుంది రక్త దుర్గంధ । [illegible] [3]ప్రసిక్త హస్తములు గాన్పింప
నిలలోన మూఁడువేలేఁడులు తిరుగు । చెలఁగి [illegible] సురక్షితుఁడైన [illegible]
[illegible] కృపాచార్యు వలనఁ । [illegible] ధనుర్వ్యసంబి
సకల దివ్యాస్త్రముల్ చాలంగఁ బడసి । ప్రకటిత విఖ్యాతి [illegible]

1 దరమయ్యె నిప్ప 2, నత్యుగ్రతంబుగను (క) అత్యున్నతంబుగను (ॅ) 3 ప్రసిద (క)

ండైన భూమిఁ బాలింపఁ గలఁడు. । మఱియుఁ గూడ నీ మహత్త్వసత్త్వ
ప్రభావములఁ జక్కఁగ " ననినఁ । దహనతపన వ్యాసుండు ద్రౌణికిట్లనియె
సురుఁడవై దయలేక మిగులఁ । గ్రూరుండవై శిశు గర్భలోకు, నీవు
సారాతి యేరీతిఁ జక్క । నారీతి నగుచునా నీ. " యని శపియించె
ంటయు ద్రౌణి సంయమిఁ జూచి । [1]సకలలోకము లాలయంగ నిట్లని పలికె
లో నన్ను ఊక శపించితివి, । లోకమరయంగఁ బెద్దలకును దగునయ్య !
గామె సంయమివర్య, నిన్ను । బొందుగా శపియుంతు వారన వినుము
మునకుఁ బోక యాధరణి । గణ్యుండవై యుండు గాంభీర్యమహిమ
వంగ నేను నిక్కఁడనె । పలుకు లేటికిఁ జరింపం గలవాఁడ
నామెలబయలఁ బ్రముచ్చు । వారి నీవు సంతృప్తిగాక నైనఁ గానిమ్ము
లని శిరోమణి పాండవులకు । గాటంబుగా నిచ్చి ఘనతపోవృత్తిఁ
గాండవులును జక్రపాణియును । మునిశిఖామణికిని మ్రొక్కి ' యో వ్యాస !
' యని భక్తితోఁ జెప్పి । కనుఁగొని యా రత్నగరిత ప్రకాశ (?)
వెక్కి యాప్రొద్దె కదలి । జానొప్పఁగా నిజ సదనంబు చేరి
డిగ్గి యయ్యబలఁ గాంచాలి । నరుదారఁ గనుఁగొని యాసీనలగుడుఁ,
ర్మనందనుఁడు తన్ను నుప । పలనుమిాఱంగ నవ్వాయునందనుఁడు

భీమసేనుఁ డశ్వత్థామ శిరోరత్నము ద్రౌపదికిచ్చుట

కమ్మణి సమర్పించి । " కుసుమ కోమలి, విను గురుశరసూర్తిఁ
తుని పని చక్కనయ్యె, । సురుచిర విఖ్యాతి శోకంబు మాను.
తి పనుపఁ గేశవుఁడు । పౌనరంగ సంధికిఁ బోయెడు నాఁడు
వు చెప్పినమాటలెల్ల । మనమునఁ [4]దలఁపు ముమ్మఱిలి కంబుమాను
లోనఁ [5] బగవారెదిర్చి । పొదవి చెండాడక పుష్పలకోల
ధృతరాష్ట్ర జనపతి సుతుల । నూతన శ్లోకంబు నూలొక్కన్న యతని
గు పుత్రుల నెల్లఁ బట్టి । పొలియించి మించితి భుజబలప్రౌఢి
రిమియు నర్జును ప్రాపు । కిరమొప్ప విరివిగాఁ గలిగిన కతన.

ణాత్మజాండర్థి నిట్లనియె (చ) 2, లనఁగ. 3 మ్రొక్కి. (చ) 4 నిలుపు

క భయుండనై విబుధులు పొగడ । నగణిత విస్ఫూర్తి నా దుస్ససేను
నంబు ద్రావితి రూఢి పెంపొంద । అధికుండనై వాని యగ్రజు తొడలు
నుగ్గుచేసి యుర్వర చలింపంగ । దడయక మకుటంబు దన్నితి నింతి!
నకొన్న సంతోషమున కిదివేళ । పనివడి దుఃఖింపఁ బాడియే నీకు?
కుంగ గురుపుత్రుఁడగుటఁ బ్రాణంబు । హరియింపఁ జొరక పాయని సిగ్గుపుచ్చి
ఁ జూడామణి తెచ్చితి, మింక । వలను మీఱంగ ధాత్రి వైరియన్ పేరు
డఁ జేసి బల్లిదుఁడు ధర్మజుఁడు । ప్రకట కీర్తి సంపన్నుఁడై మించె.
ల్లుము చాలు [1] నుత్పలనేత్ర! । కూరిమితో నన్ను గొనకొని చూడుము."
పికుభంగుల ననిలనందనుఁడు । మురజేశు పనుపున మసలి బోధింపఁ
నేపునకు నక్కోమలి తెలిసి । సంతోషమునఁ బొంది సరగున లేచి
బాంధవ నిభ ధరిమీఱి యున్న । పద్మ రాగపుమణి పరఁగంగఁ జూచి
తనూజాతుని నందంద చూచి । ప్రమదంబు దీపింప భామాలలామ
దుఃఖంబును బాసి యొంతయును । 'ధరనిట్టి దివ్యరత్నము ధరింపంగ
ర్హుండని యిచ్చెఁ, నృపతి । యాతత విస్ఫూర్తి నది ధరియించి
దురాగ సముజ్జ్వలోన్నత [2] మహిత । సదమల పూర్ణిమా చంద్రబింబమునఁ
ందునట్టి యాపూర్వశైలంబు । పొలుపు వహించి యాపుష్పసుగంధిఁ
ఘన మన్నించి పేర్మి దీపించి । నయమునఁ బవమాననందనుఁ డర్థి
రాభవుఁ [3] గనుఁగొనుట యాదిగను । బరఁగు వృత్తాంతముల్ భామకుఁ జెప్పి,
టుఁ బాండవ నాశకంబైన । యల బ్రహ్మశిరము మహత్వమూహించి
మదిలోన వగచుచు మఱియుఁ । బదపడి కేశవ ప్రతివిధానంబు
దెలిసియు నంతరంగమునఁ । జెలఁగి [4]యెట్టులోయని చింతించుచుండె
గన గర్భ మొక్కటి దక్క । నత్తఱిఁ బాండు ధరాధి నాయకుల
మణులలోఁ గురుకులాధీశ, । యులవడ నొక్క రుక్కైన గర్భంబు
నుండె, నుత్తర గర్భమునకుఁ । బొర విఘాతము సేయఁ బుండరీకాక్షుఁ
ద్రౌణితో న డు వాక్యములఁ । దలరక యస్త్రము వేదన లేక యుండఁ
ప్రీతిని దయ పెంపుమీఱ । యొనరంగ నిలిపెఁ గావున నవ్విశేష

నేత్ర (చ) 2 మహిమ 3 నోలి (క) 4 యట్లౌనని, 5 దభిమానమునఁ గాచెనర
ు - రదలి (క)

న్యువల్లభయాదిగా నెవరు । రభటి నెఱుంగ గుర్వర నటులుండె
ని వగచుచు ధర్మనందనుఁడు । జలశాయిఁ గనుఁగొని చయ్యనఁ బలికె
గాత్మ, బలమును శౌర్యసంపదయుఁ । గల ద్రౌపదేయుల ఖండించి శిశు-
పాంచాలుర ఘనులఁ జెక్కాడెఁ । గలఁగక కొక్కెఁ జెచెంపె గను నద్భుతంబు.
వ నిట్టి ప్రతాపియుఁ గలఁడె? । వాని పరాక్రమ మెఁడు ద్రోణాత్మజునకుఁ,
భావంబు నేరీతిఁ బడసె? । నెట్టన నెఱిఁగింపు మిరజాతాక్ష?"
మురాంతకుఁ డాధర్మరాజుఁ । గనుఁగొని పల్కె, వేడ్కలు పొంగలింప.

శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మజునకు శివప్రభావం బెఱిఁగించుట

య్య ధర్మజ, విదితచారిత్ర, । తనశాత్రవ సమూహ వ్యా, విమలాంతరంగ,
సర్వేశు శాశ్వతు నభవు । శాంకరీ ప్రాణేశుఁ జంగాధరుని
యశు భక్తమానిజ గత్యుఁ । జేజోజ సంహారు శివు ఖండపరశు
ులు భర్గుఁ బరమేశు నీశు । ముక్తిప్రదాయకు ముక్కంటిఁ గొలిచి
డె యధికుఁడై యుజ్జ్వలమూర్తి । ప్రకటంబ యారీతిఁ బగదీర్చె వినుము.
గాథుండు నాగభూషణుఁడు । తొగల బసన్నుఁడై, నౌప ఆత్మీకు
ుఁగ నోషునట్టి దర్పంబు । పూర్వికతో నిచ్చు భువనంబు లెఱుఁగ ,
ంచెపుటిగి చోద్యంబె! । వసుబాష్ప శశధర నహిమ్నా నేత్రుఁ డను
ఁడు భూతసమితి జవింప । సుర్వర నిలువంగ నుతికెక్కఁగింపఁ
తఁడు చంద్రశేఖరుఁ డచల । సాయకానఁడు నిశ్చలుఁ డగమ్యుండు.
గ, యశాక్కలకంధరుని । మారసంహారుని మహానీయదివ్య
ప్పద లెన్నఁగా నీకు, । తూలని భక్తియుక్తుండవై వినుము.
యు సృష్టి బుద్ధిఁ దలంచి । భూతేశుఁ గన బ్రహ్మ మునుమునఁ బోయి
త్రాంశ [1] మత్రతి నెఱిఁగింపఁ । దనరంగ నీశుండు తదభిమతంబు
గాఱంగఁ గావింపఁ బూని । పరువడిఁ దశమెట్టి నయలకు నైనఁ
ధనముగాఁ బరికించిచూచి । ప్రథితాంబువులలోఁ దపంబాచరించె.
నాతయు నద్దేవు రాక । పంతంబుతో దుష్క గాభు సహస్రాబ్ద
చి మఱియుఁ దపోమహామహిమ । కోలఁది మీఱంగ దక్షుని సృజియించి

[illegible]

యతని నాలోకించి " యనఘాత్మ, ప్రాణు | మతిగల్గి పుట్టింపుము " యని యను,
" భారతీ నాయక, పాపసంహార, | నీరజాసన, దేవ, నిగమాంతవేద్య,
పెనుపొంగ ధాత్రిలోఁ బెద్దవారౌనులు | ఎనయ లేరైరి నీ సృజియింతు " ననినఁ
బరమేష్ఠి యిట్లనుఁ " బరమేశ్వరుండు | గురుజలతర నిమగ్నుండై నవాఁడు,
చేసి యోగించెద నింక సృజింపఁ | బూనుము పెద్ద యీ భూమిలో లేఁడు "
అనవుడు నౌఁ గయనుచు దక్షుండు | ఘనతరంబుగ దైత్యగణమును దైత్య
మనుజ పన్నగపక్షి [1] మహిజాది జంతు | జనిత భూతంబుల సరదిమైనంతఁ
బుట్టించుటయును నవి బోరన నపుడు | దట్టించి యాఁకటఁ దక్షు భంజింపఁ
విసిన, భయమంది కంజజాకడకు | నవిరళగతిఁ బోయి యర్థినిట్లనియె
వారిజాసన, భక్తవరద, లోకేశ, | భూరి భూతంబులు [2] పొదువక యుండ
తతి నీ వాఁగి యా భూత [3] తతికి | ఖ్యాతి నాహారంబు గల్పింపు " మనిన
వుఁగాకి యని బ్రహ్మ యాతృణంబునను | దివిరి యోషధులును ద్రుణాల తొగుల్మ
తసంతతులును వివిధంబులుగ | నక్షయ కందమూలాంబు పర్ణములుఁ
ంణ నాహారములె [4] గాఁగఁ గల్పించి, | ధరణి సద్బలభూతతతికి దుర్బలుల
హారములు గాఁగ నజుఁడు సేయుటయు, | బాహుబలంబునఁ బ్రబలి భూతములు
ంణ సంతాన పరంపరచే వలన | సముధిక తేజులై చరియింపఁ గడఁగి,
[5] నర్వేశ్వరుం డాదిదేవుండు | కంతుహరుఁడు పెద్దకాలంబునకును
), భూతంబుల వలనొప్పఁ జూచి | చెచ్చెఱఁ గోపించి శీఘ్రంబుగాఁగ
)ంగమును బుచ్చి నేలఁ బెట్టనను, | అజుఁడు ప్రశాంత వాక్యముల నయ్యభవుఁ
)గఁ జని " యేల చేసితివిట్లు ? | మేరుకోదండ, సమిద్ధ కారుణ్య, "
)డు " భూతంబులనది సృజించుటకు | ఘనముగాఁగాక [5] లింగము తనకేల ? "
యేఁగి మాల్యవంతాపసీ [6] ధరము | కనయంబు చని యంత నగ్గిరిమీఁద
త ధ్యాననిష్ఠావృత్తిఁ దపము | పెనుపొందఁ గావించెఁ బెద్దకాలంబు
గోసురలు మహాధ్వరం బొకటి | యొంతయుఁ జేయంగ నిచ్చ ఁ దలఁచి
సంభారంబు లన్నియుఁ గూర్చి | యాగమొక్కక్రియ నగ్ని సంధించి
ంహారుని మహాసీయ మహిమ | నారూఢి నెఱుఁగమి నమ్మహాత్మునకు
)బున భాగకల్పంబొనర్ప | రైరి, దానినెఱింగి యభవుఁ డీశ్వరుఁడు

తాది 2 పొదలక 3. పతికి 4 గా సమర్పించి (క) 5 లింగంబు [illegible]

రుద్రుఁడు దేవతలు సేయు యజ్ఞము చెఱుచుట

సన్నిభ ప్రభ తేజరిల్ల । నాలోలతర దీర్ఘమైనట్టి విల్లు
దానికి శింజినీప్రముఖ । విజయాంగకమ్ములు వేగ నిర్మించి
ము గా ఘూర్ణాయమాన । చాపుఁడై చనుదెంచె జన్నంబుకడకు,
సుమతి దర్దరఁ దిరిగె, । తతమహీధరము లుద్ధతిఁ బెల్లగిల్లె,
ములు నుసలఁ గ్రాఁగె, । నప్తార్ష్వరుచి మాసె, జగములు వణఁకె,
ంబు [1]లుక్రందుగా వ్రాలె, । తహతహపడి భూతతతి పెల్లగిల్లె.
ంచి యంధకారాతి । తప్పక క్రతువు డెందము గాడనేయ
ై యామాలు తాశనుతోడఁ । బదపదమని చీరి పాఱిపోయినను
లు నిశ్చేష్టితులైరి. । వదలక యంతట వామదేవుండు
సవిత్రుని భుజములుఁ బూషు । రదనముల్ భగుని నేత్రంబులుఁ దునియ
గొడఁగిన, నిటసురవరులు । నాయెడ యజ్ఞాంగకావలితోడఁ
న, వారి గురుతరస్ఫూర్తిఁ । బోడమై కోదండమున తొఁగియాఁగి
రుద్రుఁడివ్విధంబునను । బాయక పొదివినఁ, బసచెడి సురలు
స్వేశ్వర, శాంభవీరమణ, । శరణు హాలాహల సంహారకార,
రమహిమ్న శశధరనేత్ర, । శరణు భూతేశ్వర, చంద్రావతంస,
మృత్యుంజయ, శర్వ, సర్వజ్ఞ, । శరణు మాధులము ప్రసన్నుండ వగుము
ము నిన్ను దర్శింప । నేమెంత వారము నీతత్త్వమెఱుఁగ ?
ము నినుఁగానియాడ ? । సామగానప్రియ, సర్వేశ, యీశ!"
ర్థించిన నాత్మకోపంబు । మనసిజహరుఁ డుచ్చి ముదుఁగునవైచి
ల నాదరమునఁజూడ । ననలమై [2] యింకించె నది యంబువులను
సత్యుకును బూషునకును । ఘనముగా భగునకుఁ గరములు దంత
వంబులుఁ బొందుగా నొసఁగి । మెలమితో యాగంబు నెప్పటియట్ల
ారని శ్రీమహాదేవుఁ । డాయెడఁ బ్రీతితో నానతిచ్చినను
ద్దేవదేవునకు । భావజహరునకు బరమేశ్వరునకుఁ
యాగభాగంబు కల్పింపఁ । బరితోషమునఁ బొందె, పరఁగనద్దేవు

దివ్యలీలలు మహాదివ్యగుణముల్ భువన । భవ్యముల్, మిగుల నాభవుఁడు శోభింప
నఖిలలోకంబులు [1] నస్వస్థములు, । సుఖవృత్తి నందుండ సుప్రసన్నత్వ
కరుఁడైన శుభములు గలుగు లోకముల । పరికింపఁగాఁ బట్టి పరమేశ్వరుండు
పరఁగంగ ద్రోణికిఁ బ్రత్యక్షమగుచు । పరమిచ్చెఁ గావున పడినొక్కరుండె
యగణిత క్రమశక్తి నందఱఁ జంపె । వగవంగఁ బనిలేదు వనజారిపక్ష ।
దఁక భీష్మద్రోణ కర్ణశల్యాదు । లడరిన నెదిరించి యుమ్మహామహులఁ
గాలోఁ గూల్చి యెంతయుధృతరాష్ట్ర । ధరణీశ సూనులఁ గద్దయుఁ జంపి
కేయంగ నా మీప్రతిజ్ఞలు దీర్చి । [2] వెలసితి రెంతయు విభవంబుతోడ
నియ్యెడ్డ గోవిందుఁ డా ధర్మరాజుఁ । బనివడి బోధించె భక్తితో." ననుచు
మేజయునకు వైశంపాయనుండు । వినిపించె నెంతయు విశదంబుగాఁగ
మాధవ, కేశవ, చిన్మయాకార, । సాధిత దానవ సంఘ, గోవింద,
బృందారకమిత్ర, యుద్ధచారిత్ర, । మందర గిరిధర, మనసిజజనక,
రజతాచల వాస, యచ్యుత, యజర, । యాంజనేయప్రియ, [1] హరిహర రూప,
కమలాని హృద్గేహ కలితసందోహ । వితతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
కృతవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక ప్రముఖ్యద నీకు.
వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మానుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
కృత సాత్త్విక [5] విపులపర్వమున । నరుదుమీఱంగ ద్వితీయాశ్వాసము.

లోకములు 2. కెలసి రంతేనయు (౪) 3 ...

స్త్రీ పర్వము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

ంకటాధీశ, సృష్టిప్రకాశ, । భావనాతీత ప్రభావ, సర్వేశ,
ఖ మంగాంగనా మనోహర (?) । తిలకించి విను దేవదేవ, విన్నపము
యునకు వైశంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె
పుత్రశతంబు సైన్యములు । నిరవశేషంబైన నెఱి చెడి యుద్ధు
ని కొమ్మలు [1]దునుక ప్రొద్దఁడిన । ధరణీరుహమువోలె ధర [2]నంధనృపతి
ధరంబునఁ జేష్టలు దక్కి । యంతంత నగచుచు నట మూర్ఛవోయి
ంపునకు డగ్గుత్తిక పెట్టి । యెంతయుఁ దెలిసిన, ధృతరాష్ట్రుఁ జూచి
ఁ డిట్లను "క్షోణీశవర్య, । యీతఱి వనరెద వెవరికిఁ గాఁగ ?
ంతాష్టాదశాక్షౌహిణీబలము । నమసెఁ, బితామహ [3]సఖ పితృ భ్రాతృ
భృత్యామాత్య బుధ గురు బంధు । పౌత్రాదులెల్లను బవరంబులోనఁ
[4]శోకింపఁగాఁ బనిలేనివారు । ఎడపక యందులో నెవ్వరైనఁ గలరె ?
స్త్రి దుఃఖమెల్లను గట్టిపెట్టి । చెలఁగి దేహమ్ము లస్థిరమని నమ్మి
తి కొనరింపు మగ్నికార్యములు ! । పొందుగా విచ్చేయు భూనాథ !" యనిన
శోకంబున [5]నంధ భూవిభుఁడు । క్రమమేది [6]ధృతి చెడి ఘన [7]చండపవన
ఖ పడిన పాదపము చందమున । క్షితిఁబడి యేడ్చెను శిరము దొర్చుచును
ప్పఁగ వచ్చు నిందువంశేంద్ర ! । ఆమహామహుఁడైన యాంబికేయుండు
గ్గంబెల్లఁ బొలిసిన కతన । ధాత్రిపైఁ [8]బొరలుచుఁ దన్నుఁదా మఱచి
యెవ్వరు తెలిపినఁ దెలివి । లేక యెంతేనియుఁ గ్లేశంబుతోడఁ
శరత్నములార ! పుణ్యాత్ములార ! । చిత్రవిక్రములార ! శ్రీయుతులార !
ర్య మంగరాచల ధైర్యులార ! । నూతనమతులార ! నుతగుణులార !
ఁబోయితి ! నేమిసేయుదును ! । దిక్కెవ్వరున్నారు తెలివితో నాకు ?
న్నలు గానని కపతిని" విడిచి । యెన్నంగ నెచ్చటి కేఁగితి రింక !
ఖ పరికింప హర్షంబులేక । శూన్య భావంబునఁ జొప్పడవశమె !

ఏమి 2 నంధ (క) 3. సఖ 4 నిక్కంబుగా 5 నంధ 6 మతి 7 దం ? (క)

విరివైన తారకలు విఱిగినయట్టి | గగనుని విధమున, ఘనతేజమెల్లఁ
జెడినసూర్యునిరీతిఁ, జెలఁగి బాంధవులు | పడిన సౌఖ్యంబులతోఁ బ్రదుకేటి బ్రదుక
చనవొప్ప శ్రీహరి సన్నిధిగాఁగఁ | జనుదెంచి మిక్కిలి సామవాక్యములఁ
దెలిపె, శాంతనవుండు ధృతి నెఱిఁగించె, | కలశసంభవుఁడును ఘనుఁడగు కృపుఁ
విదురుండు హితవృత్తి వెలయంగఁ జెప్పె. | మదమున జమదగ్నిమౌని యాదిగ
భువి మునులెల్లను బుద్ధులేర్పఱిచి. | రవియెల్ల గుణవృద్ధినైనట్టి నాకు
హితవులు గావాయె, నెఱుఁగలేనైతి, | మతిదప్పి యారీతి మఱుఁగంగ నెలసె
పరఁగలోభంబునఁ బాండునిపాలు | నరయఁగఁ జూచెదనని యేనుండితిని
[1]సుతులరండని పాండుసూను రాజ్యంబు | హితవొప్పఁగఁ గొంది యీయమియును
నాశతంబునఁ జేసి నందనుల్ హితులుఁ | బ్రాకటస్ఫూర్తి దుర్గంబులోఁ బడిరి
పోలుపొంద లోకికమున కెట్లు మనసు || గోలుపు? నప్పాండునిపొందుకాలు నన్ను
రక్షింప నేరీతి బ్రదుకంగ నేర్తు ? | నీక్షణంబున బ్రాణ మిట విడిచెదను ”
అనవిని సంజయుఁడపుడు భూవిభుని | మనసు శాంతముగాఁగ మఱియు నిట్లనియె
“ శ్రుతులు శాస్త్రంబులు సుకృతవైఖరులు | మతిమంతులైనట్టి [2]మానులు చెప్ప
క్షితిలోన వినియును సృష్టీశ, నీవు | మృతికి దుఃఖింతువే మిన్నక యకట |
ధరణి ‘జాతస్య మృత్యుంధ్రువ’ మ్మనుచు | గురుపడి మ్రోయుచు నుండు వేగమే
జగదీశ, తొల్లి సృంజయుఁడను నృపతి | యుగణిక పుత్రశోకార్తుఁడై యుండఁ
దెలిమి నారదమౌని చెప్పిన [3]యట్టి | కలితేతిహాస, మాఖ్యంగలమాతి —
తనయుఁడీల్గిన ధర్మతనయుండు దుఃఖ | మునను గుందంగను మునుపు వ్యాసుండు
చెప్పినకథయెల్లఁ జెప్పితిఁ గాదె | తప్పక నీకు నో ధరణీతలేశ |
మునుపు సుహృజ్జనంబులు చెప్పినట్టి | వినుత వాక్యంబులు వినవైతి నంచు
నటు నీవె చెప్పెద వడలంగఁ దగునె! | పటుగతి నీత ధవునకు మంత్రు
లరయంగ దుశ్శాసనార్కజ శకును | [4]లిరవొందిరఁటె! మఱి యేమి చెప్పెడిది?
పరువడిఁ గొఱుతనే పఱఁగాని సుతుఁడు | హరిశౌర్య బ్రదుకుఁ గార్యంబులకుఁజోర
నలిరేఁగి నీవు మాన్పఁగ నొల్ల వతని, | నిలఁగాన నింక నిన్నేమన వచ్చు |
పనివడి జన్ను దెప్పరపుఁ జోటునను | ఘనముగా నుండినఁ, గసఁగొని తివియు

1 సుతుఁడు రమ్మని పాండుసూను సౌఖ్యంబు (క) 2 మంత్రులు (చ) 3, యట్లు (క) 4 లున్నారె (క)

డుఁక నుఱుకు తిండికాఁడును బోలె । విడువక పడితివి విఱుగంగ నీవు
రవస్ఫూర్తిచేఁ గడచిన పనికి । గాఁరయ నగఁచిన నయ్యెడిదేమి?
లాయ మిలలోన నగవు సద్గతికి । మూలమే? నగపేల భూపాలచంద్ర!
గాని చిచ్చుబగిల్చి దరికొన్నపిదప । దాని నోర్వఁగలేక దైన్య మొందినను
వనిలో నన్యుల [1] కాడఁ బట్టగును, । [2] పవిడి ధవ తూస్సు నిష్ఠురాలాప
స వనమానంబు గడుఁ బడిఁ బర్వఁ । బసవడు క్రీడి [3] కోపంబును వహ్ని
లైరి, వగవంగఁ బలతేమ నీకు । ని లోన." ననుచు ననేక భంగులను
లికిన సంజయుపలుకులంతయును । దలపోసి చెవియొగ్గి ధైర్యంబు నిలిపి

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట

ంకిలితేరు నయ్యంధ భూవిభుని । నంకించి విదురుఁ డిట్లను "నేల నీవు
రతెదు? తేలెయ్యు? భూమిలోపలను । బెరుగుట ప్రగ్గుట [4] విదపఁబుట్టుటయుఁ
మిడి నైజంబు, తప్పింప దగునె! । బిరుసుల నైనను బిఱుకులనైనఁ
ఫువపోఁ గడవఁగ శమనుండు, నేర్చు । సొంపును లావును జూపి మాన్పంగ
ము, పోరుచఁ గాని [5] రాదె పంచత్వ! । మాదట నెల్లవారవనిలోపలను
మనఁ డెబువారె కాకద గడవ । వసముగా, దీరీతి వగవంగ నేల?
యును గాక నీ యాత్మనందనులు । కదనంబు చేసి యాఖండలు కడకుఁ
రి, [6] యాగంబుల సకల దానముల । ఘనతపో మహిమలఁ గనినట్టి గతుల
వి యుద్ధంబులఁ జచ్చినవారి । లరిగిల గతిఁ జయ్యన సరిగావు
వపొందనది గానఁ బితురు మాత్రాడ । తనయాదు లెల్లను ధరణిలోపలను
కంపగ బుణాను బంధరూపమున । గరిమతోడుత ఋణాక్షయమైనఁ జెడును.
మిగాఱు [7] నిందవ్వలికి వగచెదవు? । మఱియు యవ్వనము మహితరూపంబు
ణంబులను మహాద్రవ్యసంచయము । ప్రాణాతో విను [8] మనిత్యంబులు గావె!
నేల యింతుకై వసుధాతలేశ? । వగవ [9] వివేకమా వసుధలోపలను?
గాని పంక్తి కొత్తుము [10] లేల వగవఁ? । గలితపాండిత్య మ్ము గలనీకుఁ దగునె!"

టం (క) 2 కదగూడ యెంతయుఁ గరినతిలోడ (వ) 3 కోపంబు సురహ్ని 4 పెద్ద
వా (క) 6 దానంబుల (క) 7 నిట్టిపనికి 8. ము నిత్యంబు గావు (చ) 9 వివేకమి

అని యిట్లు [1] బుద్ధి యయ్యంధభూపతికి । ఘనముగాఁ దెలిపినఁ, గడఁగి యవ్వి
నలవడ నతని మొగంబుగా నిలిచి । "చెలువగు నీ సుభాషితముల వలన
ఘనతరంబైన శోకము డిందువడియె । అనఘ, పండితులు ప్రియంబ ప్రియమ
గని వస్తునాశయోగంబుల వలన । జనియించు మానస చేటుల దుఃఖంబు
పుడమి నేమిటఁ జేసి [2] పొరయకుండును ? । తడయక యెఱిఁగింపు దయతోడ
జనపాలకునిఁ జూచి సంజయుఁ డపుడు । వినుమని చెప్పెఁ దద్వృత్తాంత మెల్ల
"అనఘాత్మ, యీలోక [3]మ త్యసారంబు । [4] ననఁటియట్టుల యని యట మన
చెందని పురుషుండు చెలిమి దీపించి । పొందుగా [5] శోకంబు పొందఁడు వినుఁ
ఒక యింటినుండి వేఱొక గృహమునకు । వికటితగతిఁ బోవు విధమున, మఱి
వస్త్రంబు విడిచి పావనవృత్తి నొండు । వస్త్రంబు గట్టిన వడువున నుండు
నురుతరంబైనట్టి యొడలు [6] దొలంగి । తరమిడి యొండొక్క తనువు గైకొను
కడఁకతో [7] సారెపైఁ గడవకై మంటి । నిడినచో విరియుట, యెలమిఁ బట్ట
జెడుటయు, వాని సుస్థితి నెత్తు నెడను । ఉడుగక ప్రయ్యుటయును, ఎత్తిదింప
నెడలుటయును, ఎండి యిడియుట, గాఁజియు । నెడపకెంతయు నావమిడినఁ బొ
జలముతో వాడిన [8] జనములచేతఁ । బొలియుటయును [9] బోలెఁ బొలియు దే
అదియటులుండె గర్భాధాన వేళ । మొదలఁ బిండావస్థ, మును, [10] ప్రసవవ
నరయు బాల్యంబున యౌవనంబునను । నరవితోఁ బ్రౌఢత్వ సమయంబునం
భూపాల, వార్ధక్యమునను గర్మాను । [11]రూపమా నాశంబు రూఢితోఁ గల్గు
తిరముగా నిదియని తెలియంగరాదు , । సొరిదమైఁ దమతమ సుకృతపాపము
తెరువునఁ బోయిన దీనికి వగవ । నరవి [12] తోడుతఁ బ్రయోజన మేమిలేదు.
అని చెప్ప విని యంత నాంబికేయుండు । "ఘనుఁడ, సంసారదుఃఖబహుళ
ఎనయఁ దద్గహనత్వ మెఱిఁగింపు." మనిన । వెనుకొని రాజుతో విదురుఁ (
"సొరిది సక్తంబులై శుక్లరక్తములు । కరుడు గ(గట్టి తక్కక యమేధ్యముఁ
నరవితో నెంతయు సంవృద్ధిఁ బొంది । వరమతిమైఁ గాలవశత నప్పిండ
మంగములగలిగి పాయక శిశువగుచు । సంగతి వెడలెడు సమయంబు నందుఁ

---

1 విదురుఁడ(చ) 2 పాయ 3 మర్త్య 4 ఎన నెట్టులన విని 5 లోకంబు (క)
7 సారెపఁ గడవపైఁ 8 జలముల 9 గల్గఁ బుణ్యదేహికిని 10 ప్రసూతియును (క) 1
12 [illegible]

ొందఁగా గాఢపీడల నొచ్చి । యొనరంగ మిక్కిలి యోనియొత్తులను
మొకభఁగి యేర్పడి వెలంగఁ । బుడమి బాలగ్రహ భూతముల్ దొడఁగి
ఘోరంబైన బాధలఁ [1] బెట్టు । అట్టు జనించి పాయక మనుజుండు
పొంద బాలత్వము ం నవివేక । [2] ముల శుచి నశుచియు మెఱిగి సమం-గుచుఁ
యొంతయు [3] జుగుప్సిత విధంబునను । జనవేది దుర్విచేష్టలఁ [4] జయించు,
ోన [5] యౌవనంబును విషయాను । భవ దుఃఖకారిమై పరగ నిందలకుఁ
ంబై యుండుఁ, [6] దగ వార్ధకమున । భావంబు వీఁకయు బలమును దఱుఁగఁ
పెల్లఁ దక్కి దుర్బుద్ధి వాటిల్లఁ । జలితేంద్రియములు [7] విశక్తతఁ బొంద
బుద్భవిల్లంగ రూపంబు దక్కి । [8] భజనేది యమ పాశ [9] బద్ధుఁ డౌఁ దుదిని ,
సంసారదుఃఖము బహుళంబు । పూని కామక్రోధ [10] మోహబాధలను
యొండొరులను నటు చెఱుపంగ । నందందతలఁచి చయ్యన ధర్మపథము
మును దక్కి దుర్మదవృత్తులగుచు । యమకింకరులచేత నధికంపుబాధ
రు, నిర్మలభావ నన్మార్గ । మడరి చేకొన్న పుణ్యాత్ములు ఘణ్య
త్ములగుదురు గాంభీర్యధుర్య ! । వెలయఁ దద్గహనత్వవిధము చెప్పెదను

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు సంసారగహనము తెఱఁగెఱిఁగించుట

త్మ, వినవయ్య యతిదుర్గమైన । వనమున భూసురవర్యుఁ డొక్కరుఁడు
ండి శార్దూలశరభ మదేభ । వనలులోయ మృగేంద్ర వారాహఖడ్గ
మృగంబులు వెనువెంటఁ దిరుగ । నవిరళ సాధ్వసం బధికంబు గాఁగ
మి యును శేక దెసలెల్లఁ జూచి । గ్రక్కునఁ జని కను గానక తిరిగె.

గ నొడ్డిన యురులును దోఁచె, । మునుకొని యత్యుగ్రమూర్తియైనట్టి
యొక్కతె తనవక్షస్థలమునఁ । దనరంగఁ జొచ్చె, నంతట భీకరముగఁ
రంబులఁ బ్రబలునాగంబు । లంచితస్ఫూర్తితో నలమిన, నతఁడు
ని యాలోనఁ దత్ప్రదేశమున । వలనుగా మిక్కిలి[11] వల్లివితాన

2 ములు 3 జుగిప్సిత 4 జరియించు 5 యౌవనంబున విషయాన 6 దవ్వార్ధకముగ
8 గడనడియు 9 ఎందునా 10 లోభమోహాదు (క) 11. వచ్చి

మల సంవృతంబయి మునుకొని మీఁద । నలిమీఱ గాఢతృణంబులు పెరిగి
కడఁగి [1] గూఢంబయి కనరాని నూఁతఁ । బడి యొక్క పలుతీఁగె బలువిడిఁదగిలి
వెసఁదలక్రిందుగా వ్రేలుచుఁ గొమ్మ । బస గాఁగ బండిన పనసపండనఁగ
[2] నుండె, నట్లుండియు నొకభుజగంబు । దండి గల్గ వ్రేయఁ, దద్దయునంతఁ
బరఁగ షట్చరణములు పంట్రెండుగాళ్లు । ధరఁగలి గ మదదంతి యుత్తరపు
[3] చేరియుండంగ, నక్షితిఁ గొబ్బలను । వారక బహువిధ వర్ణంబులగుచు
సదమలమై వట్ట పట్టుపడంగ । [4] మధుధారలొగిఁ [5] గ్రోలి మత్తిల్లి తిరుగ,
[6] నలుపువెల్ల నెలుక లల మూషికపంక్తి । విలసితమూలంబు వెసనఱకంగ,
ధరణీశ, విను [7] మధుధార లోఁ బ్రొద్దు । గొరఁగుచునుండంగ దోషాలంబని
పరికింపఁ బోరదఁగు పరితృప్తి, [8] నద్ది । గురు దుస్తరంబైన ఘోరంపుటునికి.
అవనీశ, యిట్లున్న యాతండు నట్టి । వివిధనాగంబుల విరివైన యురగాల
మెఱసిన యుగ్ర [9] కామిని కారణమునఁ । గఱకతఁ బంచ ముఖములున్న యట్టి
గజముల సందడిఁ, గడఁగికూపమున । నజగరంబుండుట, నాదగనున్న
మదగజభయమున, మఱిమూషికముల । పదపడి భూపహ పతనహేతువున
భావింప నాభృంగపంక్తి గారింప । భావంబు వికలమై [10] పడి జీవితాశ
విడువఁడో ధృతరాష్ట్ర, వినుము నీనలెను । మడవక " యనిన నమ్మనుజేశుఁడనియె
"కటకటా ! యీతఁ గష్టంపుటునికి । నెటువలె వేగించె ? నెన్నఁ డెల్లకతఁడు
విడువంగనయ్యె ? నీవృత్తాంత మెల్లఁ । దడయక [11] వినిపింపు ధర్మవివేక !"
యనవుడిట్లను నాతఁడాంబికేయునకు । 'అనఘాత్మ, కైవల్య మనని మర్త్యులకు
బుట్టుటగోరి యద్భుతముగా మెలఁగి । నట్ట యుత్తెఱఁగు వ్యక్తంబుగావినుమా [12] (
మహిలోన నాదుర్గమంబు సంసార । గహనంబు, వాలుమృగములు రోగములు ,
ముదిత లా జర , పంచముఖములఁ బోల్చు । మదగజంబులు వినుమహీ తేంద్రియుము

1 గూఢంబయి గానక 2 నుండిన మఱియు నేకోనిభుజంగంబు (క) 3 చెరయంగ బరు 4 మద 5 గ్రాలు మహనీయమహిమ (క) 6 సితాసితంబులగు మూషికంబులని లిఖి భారతము 7 మద 8 నట్టి 9 కామి (క) 10 పరగుజీవంబు (చ) 11 వివరింపు
12 కవిరాజ విరాజితము –

అనవుడు నిట్లను నన్నరపాలున కాతఁడు మోక్షము నర్థిజగ
జ్జనులకుఁ బుట్టుట నమ్మతిఁగోరి విశారదు లాదరసంభృతులై
యనఘ, సుదుస్తరమైనభవంబునకచ్చగు నీయితిహాసము బో

డం గూ ంబు నందున ప్రా గు | లిసందధారుండు, లతజీవితాశ,
నాయువు, గాలి వెనడాయుగజము | నీ క్షోణి కోవ నెసంగు హాయనము,
న్నట్టి తను ఖములు నాటు | బుతువులు, పాదముల్ సృష్టి బ్రాండము
ముల్, భూజంబుమసలక నటు | భూసుర మూషిక ప్రవరంబులెల్ల
రాత్రి ముల్, షట్పదనితతి | సరవిగాముంబులు జననాథతిలక!
ధుధారలు కామరసములు, | మనసూర నాయువు మధుసంచయంబు,
వానినల మూనవులు | పొలుపొంద నాసక్తిబొంగుదు, రట్టి
చక్రంబు జగతిలో బుధులు | కంసారికృపవల్ల ఘనముగా నెఱిగి
నెంతయు దీనిపాశములు | చెలమున దెంపగ జాలుదు" రనిన
ంబికేయుండు విదురుకిట్లనియె | "ఎనయంగ నాకిట్టి హితవు చెప్పితివి,
కారణ వాక్యసద్గతుల | నెఱిగింపు" మనుటయు నిట్లనిపలికె
త్ర, వినయసంహతి కర్గమమున | మనుకొని తేలుచు మునుగుచునుండ
లము జయును జరయు | గూడంగ, జెలువును గొవ్వును బాపి
లోన పాత్రమైనట్టి | చావొనరించు, నిశ్చలవృత్తి వినుము
ము, దీనికి నగిన | సారథిసత్త్వంబు, చటులాశ్వసమితి
ములు, ధరనిట్టివిధమున | సాంద్రతజరియించు జనుడు తా వివశ
ప్రాప్తి చాని | నేవిధి బోసీక యొలమివర్తించు
డు సంసారమున జరామరణ | నిరుపమ భయముల నెఱిను జ్జగించి,
బరము సుఖంబునుబొందు | నిరవుగా నిత్తెఱంగెఱిగి ప్రశాంతి
బాంధవకుబుత్రుల కిపుడు | అందంద నెంతయు నార్ధ్వదైహికము
[1]సుఖియింపు క్ష్మానాథ" యనిన | 'భావించి వాక్యముల్ పరగ బోవిడిచి
[2]కుదిం జెవిసూడినట్లైన | దెలివిలే కాతండు ధృతి మీఱ్ఛవోయె.
ంబున నముల నుడు | వ్యాసు లేతెంచిన వసుధేశ్వరునకు
చాముల్ [4]చేసిన యంత | వశముగా దెలివొంది వ్యాసులరాక
నతనికి నిల జాగి ప్రముక్క | నఱలుచు గద్గద స్వరమున ననియె
జన్మంబు మహిత వివేక! | [5]మానస దుఃఖ [6]సమా జంబు జేయు,
[7]నొంగించు, దైన్యంబు దేమ్ము, | పాపంబు [8]సంధించు బాంధవతనయ

గా 2 దూదిచెవిబోచ్చినటెన 3 గాకాతండు 4 'విదురాదు' లనుట అధ్యాహార్యము

మిత్రాదులెల్లను [9]మృతులైన కతన । గాత్రంబు మిక్కిలి కందంగఁ జొచ్చె,
శోకమగ్నుల మధ్య శోభితాకార! । ప్రక్రియ వర్తింతు నెఱిఁగింపవయ్య."
అనిన వేదవ్యాసుఁ డాత్మసంభవునిఁ । గనుఁగొని పలికె "నఖండప్రతాప!

వ్యాసుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట

తెఱల కెంతయు నీవు ధర్మవర్తనకు । తెలియఁగంగ నేరుతు, వే భవచ్ఛోక
ముడుపంగ వచ్చితి నుడుగు మింతటను, । తొడరంగఁ దనువులు ధ్రువములు
క్రచ్చుట నీవెఱుంగకయ యుండంగ । వచ్చెనే యీరీతి వైరబంధంబు
పరికింపఁ గౌరవ పాండుసూనులకు? । నరయ నీపుత్రుఁడే యనికిఁ గారణము,
నెఱయంగ నిది [10]విధినిర్మితంబైన । తెఱఁగు, వారలు నాజిఁ దెగి మోక్షపద
బడసిరి, వారికిఁ బనిలేదు వగవ, । విడువకెంతేనియు, విమల చిత్తమునఁ
జెలరేఁగి విదురుండు చెప్పినబుద్ధి । వెలయంగ నీవును విననొల్లవైతి
దేవకృతంబులు ధీరులకైన । భూవర, మాన్పంగఁ బోలునె యెందు?
లలిమీఱ దేవతలకుఁ [11]గృత్యమైన । కలితార్థన [12]వింటెఁ గడఁకతో వినుము
[13]ఎందైనఁ జరియింతు నే నశ్రమమునఁ, । బొందుగా నొకనాఁడు పురుహూతు
[14]గ్రమముతో వింటి భూకాంత హరిఁజేరి । "ప్రమదంబుతోడ మద్భారంబుఁ
నెనయంగఁ బనిపూని యేకారణమునఁ । దనర మీరిప్పుడు తడసితి రిట్లు?
ఏమిటఁ బాయుదు నిమ్మహాభరము । ప్రేమతో" ననిన యప్పృథివిని జూచి
నారాయణుండు తానవ్వుచు ననియె । "ధారుణి, ధృతరాష్ట్ర ధరణీవిభుండు
తరమిడి పుత్రశతంబును బడయు, । నరయంగ నందులో నగ్రజుఁడైన
దుర్యోధనుండు నీ దుస్తరంబైన । కార్యభారము మాన్పఁగలఁడు. పో" మ్మ
నద్దేవి వీడ్కొల్పె, నంతటిలోన । గద్దరియై నాశకారణంబుగను
గలియంశమునఁ బుట్టె ఘనుఁడు నీసుతుఁడు, । బలిమిని నొరుల సంపద చూడ
జెలఁగి యెవ్వరు బుద్ధి చెప్పిన వినఁడు, । [15]వలనేది కడుఁగ్రొవ్వి వైరంబు విడ
తమ్ములు శకునియుఁ దరణినందనుఁడు । నమ్మానవేంద్రున కనుచర[16]వరులు,

---

9 మృతమైన, (క) 10 ధర్మనిందిత (చ) 11 గృత 12 వింటె 13 ఎంతైన (క) 14 శారదముఖ్యులెతెంచి యారొదనున్నచో నవనియేతెంచి రమణమీఱంగ మీరలు బ్రహ్మసభ

తమ తప్పులఁ దూరెరియుంగ | విమలాత్మ, శోకింప వీరికిఁ గాఁగఁ
దు పనిలేదు, పాండునందనులు | ఘనపుణ్యవంతు లకల్మషాత్మకులు,
వారివలనఁ గీడొక్కటి లేదు. | జగతి ప్రింకిరి నీవు సత్కుమారకుఉ,
తు మున్న నేనెఱుఁగుదు దీని | నెంతయు, నదిగాక యిత్తెఱంగెల్ల
దుఁ డా ధర్మనరలోకపతికి | ధీరత నెఱిఁగించెఁ దెలివిగా మున్న
గాన హింసకు నాతండు చొరక | కొదలేక కౌరవకులముతోఁ బొందు
ంఁ దలంచి నిశ్చింతుఁడై యున్న | పాయక యొదఁబడెఁ బరితాపమేల?
ను దుఃఖింప నేటి ధర్మసుతుఁడు | భావంబులోపల[1] వ్యవించకున్న !
కృతంబును దనర నాపంపు | వావిరి మనమున వదలక నిలిపి
మనసూనులు నిన్ను భక్తి సేవింప | నుండుము, ధైర్యంబు నొప్పుగా నిలుపు
ఎడ నెన్నాళ్ళకైనఁ జావంగ | వలయు భూమిణి నెంతవారలకైన
గి యొఱింగియు నెఱుఁగనివాని | తెఱఁగున వర్తింపఁ దేఁకువ గలదె!
వక యెంతయు శోకపావకము | నలరంగ సుజ్ఞానమను నీట నార్పు
టి మాటికి నిట్టి మంతత పోవకువు, | నేఁటినుండియు ధర్మనిత్యుండవగుము,
పునఁ బ్రాణముల్ ధరియింపు" మనుచు | మునినాథుఁడెఱిఁగింప మునుకొని కొంత
పు మిన్నకయుండి తదనంతరంబు | తడయక యత్తపోధనున కిట్లనియె
మునినాథ, వినవయ్య మనుశోకతాప | మనుభోంది యూరక పోగులంగఁ ఏలసె
మును సుతులును దల్లిగ్రుక్కులును | వనజాత ముఖులును వసుధయు నసుచుఁ
మున నెఱుఁగక జాలిఁబొందితిని, | నెలకొని తెలిసితి నీకృప నిపుడు
గానఁ బాండుపుత్రావళి తోడ | వదలని సద్బాంధవమున వర్తింతు
ను దృఢంబయ్యె, మహితసుజ్ఞాన | ఘనుఁడనైతి." నటన్నఁ గడు సంతసిల్లి
తరాష్ట్ర, చిత్తంబు తిరుగకు" మనుచు | నతనిఁ బ్రబోధించి యోగి సందేని
ప్రబోధితుఁడైన యాంబికేయుండు | చటుల బుద్ధుల మాని సంయమి కనియె

ధృతరాష్ట్రుఁడు సపరివారముగాఁ బాలికలనికిఁ బోవుట

పాలికలనికి నింకఁ బోవంగ వలయు | నెలమితోఁ బయనమాయత్తంబు సేయు
ధారిఁ గుంతిఁ దక్కటి పద్మముఖుల | బంధుసగతిఁ గొని పదఁడు వేర్వేఱ.

(క) 2 కళ 3 పాలని (క)

విదుర, తామసకేల వెలువడు" మనిన । నదనుగా నిగువురు నట్టు నేయఁ
బుత్రశోకంబునఁ బొరలి గాంధారి । గాత్రంబు ధూళిచేఁ గదిసి [1] వర్తింప
గరిమఁ గుంతీప్రముఖులును వృద్ధ । తరుణీజనంబులు తనవెంట రాఁగ,
నందంద దొరఁగెడు నశ్రుబిందువులు । గ్రందుగా ముఖమునఁ గప్పి నిండంగ,
విరిసిన వెండ్రుకల్ వెన్నునఁ గదల । [2] నిరతమై గృష్టులు నీఱుసేయంగ,
నలిరేఁగి హస్తపుల్ నఖరాల యందు । బలువడిఁ జేర్చి తప్పక తన్నూభవులఁ
దలపోసి పోపి గాంధారి యేతేరఁ, । బలు గోళ్ళ ఖునులఁ గుంది పైపయిఁ బకుచ
ఒతులను హితులను బంధు వర్గములను । మతిఁ జేర్చి శోక [3] మగ్నలై యా
గురుకుమారక సతీ కోటి యేతేర, । నాదివయస్యలఁ జూడఁ బయ్యెదలు
తొలఁగిన సిగ్గులఁ దొడరు భామినులు । తలఁకొని యేపుగ్రము శోక నటన,
విదురుఁ డంతఃపుర వెలఁదుల నెల్ల । నకలక యూరార్చి నరవాహనముల
నునిచి యేతేరంగ నుగ్రీశ్వరుండు । నొరంగి నట నిజ సౌభాగ్య [4] యానమునఁ
జనియె, గాంధారియు [5] సతియైన కుంతి । యును మొదలయినట్టి యుత్తమనేత్ర
లను దోడుకొని దిశల్లఁగి ఘూర్ణిల్లఁ । జనుదెంచె విదురుండు సంజయుఁ గూడి
మఱియును [6] బురిగల నఖిలజనులు । వఱలు బ్రహ్మక్షత్రవైశ్య శూద్రు
వరవి శిల్పకులును స్వర్ణకారులును । గుఱుతు మించిన యట్టి గంధకారకులు
రజకులు క్షౌరక ప్రముఖవర్ణములు । బజిశలీలలఁ బెద్దలను జిన్నలను
చనిరి యువ్విధమును క్రోశంబు తోలోనఁ । దనరంగఁ గృపవర్మ ద్రోణియుఁ గృపుఁ
వరమతి నెదురుగా వచ్చి యల్లంత । నాదమాల్ దిగ్గి శోకార్తి సంకటులు
తూల బాష్పంబులు తొరఁగుచునుండ । నోలిమై నాబింకేయునిఁ గాంచి యని
"వినవయ్య ధృతరాష్ట్ర, వెలయంగ నీదు । తనయుండు భుజబలదర్పంబు మెఱయ
యురుపడి సంగర మొనరించి దివిజ । వరుల మెప్పించి పావనమైన పదవి
కలవడఁ జనియె సైన్యములతోఁ గూడి, । పొలుపొందఁగా నేము మువ్వుర మిట
బ్రదికితి మతుల దోర్బల వృత్తి" ననుచు । తదనంతరంబునఁ దప్పక కృపుఁడు
పొలవక గాంధారి శోకంబు మాన్పఁ । దలపోసి యిట్లను "తరుణీలలామ !

1 వర్తింప (క) 2 నిరతమై తనదృష్టు (చ) 3 మగ్నలై 4 మానము

కృపుఁడు గాంధారి నూరార్చుట

భవదీయ పుత్రులు బవరంబులోన । వివిధాస్త్రవహ్నిచే విముఖులుఁ గాక
దివిజాలు వినుతింప దివ్యాస్త్రవృష్టి । సడిమై [illegible] నిర్భయదివ్య [illegible]
నైకొనియున్నారు, కడచితో నారి । కై కాంక్ష, శోకింపఁగాఁ బనేల,
సకల దానంబుల జపతపంబులను । సకల యాగంబుల సరి [illegible] దని
ఘనతర సంగరాంగణమునఁ దెగిన । యనుపమ పుణ్యాత్ము లరిగిన గతికి
సరిగాదు, కావున సంభావ్య[1] తరము । ఉరుతర నయమతుఁ బుండెదె, గాంగేయు
కలవడ 'గెలిచితి' మనిన సంతోష । ములు[2] లేవు చెప్పెద [illegible] వినుము
పవనతనూజుండు పార్థివు గదను । అవిరళగతిఁ [illegible]
రొలమి గీపింపంగ నేను మువ్వురము । చెందేఁ పాండవశిబిరంబు చొచ్చి
సకల రథంబుల సకల నాగముల । సకల రాజన్యుల సకలయోధులను
సకలాశ్వముల మఱి సకలాయుధముల । నకలంకగతిఁ బ్రుంగి [illegible]
శ్వేతునిఁ జెండాడి సేనల నెఱికి । యాతపత్రంబుల సవరించి [illegible]
ద్రౌపదీపుత్రులఁ దక్కటి దొరల । చేవమైఁ [illegible] యొరుటకు [illegible]
అదిగాన సంతోష మాపాండవులకు । హృదయ నిర్మలము లేక [illegible]
తరమిడి మాకును దప్పిపోవలయు । సరియ [illegible] ని [illegible]
గృతమతి గాంధారికిని ప్రదక్షిణము । లతులితగతిఁ జేసి [illegible]
యిలలో భయమున నింపుకతమువు । నిలుచి [illegible]
పోసఁగ గంగ తీరమున నొక్కచోట । వసియించి [illegible]
బోసిరి, కృతవర్మ యరుపడి యంత । భోజు [illegible]
జనియెఁ, గృపుండును సామజపురికి । ఘనము [illegible]
వ్యాసాశ్రమంబున కనతి దూరమున । నోసల్లకి చేపన [illegible]
తదనంతరంబున ధర్మజార్జునులు । వదలక [illegible]
వెలయంగఁ దాఁకిన నృత్తాంతమెల్ల । [illegible]
ఘనతతోఁ దగు [illegible]
నాంబికేయుఁడు [illegible] త్రయి [illegible]

1 గనుము ఏ రేపు (క)

శమనశూనంకు పాంచాలికి ద్రౌణి । విమల శిరోమణి వెలయంగనిచ్చి
యూరార్చ యుదుకార్చి [1] యున్నంతలోన । వారణ ధృతరాష్ట్ర వసుధీశ్వరుండు
మునకొని కలనికిఁ బోయెనువార్త । విని శోకమునఁ జాలవిహ్వలుఁడగుచుఁ
దనతమ్ములండఱు ద్రౌపదీదేవి । తన వెంటరాఁగ నద్ధరణీతలేశుఁ
గనుఁగొన నేతేరఁగా, దవ్వులందె । పనివడి ధర్మజుఁ బరికించిచూచి
కౌరవ కాంతలు కన్నీరునించి । యారసంబునఁ జేతులెత్తి యేడ్చుచును
"సర్వవేదిత్వ మీధరణీశ్వరునకు । నర్మిలినెక్కడి! దక్కుటా తగునె!
దయలేక యీమలఁ దండ్రుల సుతుల । జయ [2] మెన్ని లాతల సచివులగురులఁ
దమ్ముల మిత్రులఁ దగినబాంధవుల । నిమ్ములఁ జంపించె నిట్టిదిగలదె ?
నాశనంబుగఁజేసి నవ్యదుఃఖముల । వాసిలేకెంతయు వచ్చుచున్నాఁడు."

ధర్మరాజు తమ్ములతో ధృతరాష్ట్రునొద్దకుఁ బోవుట

అని బహువిధముల నందఱుఁబలుక । విని ధర్మసూనుండు వేదనఁబొంది
పుత్రశోకంబునఁ బొగులుచున్న । ధాత్రీశుకడ కేఁగి తత్పార్శ్వవర్తు
లైనవారలచేత నటనెఱిఁగించి । భూనాథు పాదాబ్జములకు మ్రొక్కుటయుఁ,
బెనుపొంగ నల్లమప్రియమంద వగల । వనరుచు నట దీనవక్త్రుఁడై నృపతి
యాలింగనముచేసె, నంతభీముండు । శైలభేదిసుతుండు సరవిమైఁగవలు
నెఱిఁగిన వారల [3] నెఱిఁగించుటయును । మఱి భీముఁ డనునట్టిమాట కర్ణముల
సోఁకిన మిక్కిలి శోకరోషముల । భీకరంబుగనున్న పృథివీశుఁ జూచి
మనమున నెఱిఁగి యమ్మధుసూదనుండు । తనర 'నినీపిని తలఁపొప్ప' దనుచుఁ
జెలరేఁగి ధృతరాష్ట్రుచిత్తంబు మున్నె । వలనొప్ప నెఱిఁగినవాఁడు గావునను
అనుపమ మాయామయంబుగా వాయు । తనయుని రూపంబు ధరణిలోహమునఁ
గొనకొని సేయించి గూఢప్రకార । మున నచ్చటికిని నిమ్ముగ మహామహిమ
నరునఁ దెప్పించినవాఁడు గావునను । బరఁగ నాలోహరూపము జగదీశు
ముందట నిలిపిన, బోరన నతఁడు । పొందుగా మారుతపుత్రుఁగా దలఁచి
యాలింగనము సేయ నదిపొడియయ్యె । ఆలోన హర్షించి [4] యంధభూవిభుఁడు
మిఱిమెచ్చుకై భీమునెఱి పేరుకొనుచఁ । దఱలక బహుళరోదనము సేయంగఁ

యున్నతిలోన 2 మేది 3 [illegible]

అనవ్వు నవ్వుచుఁ [1] జెలఁగి యా శౌరి । మఱియు నా ధృతరాష్ట్ర మనుజేశు కనియె
అడలంగ నేటికి నసిలసూనుండు । బడిబడి నీచేతఁ బడఁడు నిక్కువము.
నపడి నీచేత భంజింపఁబడిన । యది యినుమింతెపో యవనీశతిలక!
కొని యే నీవు కోపమెఱుంగఁ । బెనుపొంద భీముని వెనుకకుఁ దిగిచి
ను నీముందట నిడితిని దీని । పూని యొవ్వంగ నీ భుజశాఖ లెదుట
వంగఁ గలవాఁడు నిక్కముగాహింప । పోలుపేది మిక్కిలి పుత్రశోకాతు
డవై ధర్మంబు చూడఁ బోకార్చి । దడిగా బాపంబు దలఁచితి వేట!
దశాస్త్రంబులు విఁటివి మిగుల, । నాదిపురాణంబు లఖిలధర్మములు
ఁగుదు, నీ విప్పుడిట్టు దలఁప । నలిలేని వగపొంద నక్కట తగునె!
లయు గురుండును విదురుండు భీష్ముఁ । డల సంజయుండు నే నాదిగాఁ గూడి
ప్పిన బుద్ధులు చెవిఁబెట్టవైతి, । చెప్పుమా యిఁక నేమి సేయంగ వచ్చు?
ల్క యెఱుంగక పాదివికోపమున । నాలోకించి భీమార్జునుల సత్త్వమెఱిఁగి
లుకు లేటికి సేఁ బన్నిరి రణము । ...
కొని ద్యూతంబు గెలుచుకతమున । ధరణీసుత్తమసాధ్విఁ దలపట్టి యీడ్చి
మునరంగ వస్త్రంబు లొలుచుట యెఱిఁగి । [2] యును దనూజులఁ జంపె నోగి భీముఁడనుచు
సంపన్నమై సుజ్ఞానధీరత్వ మెడలి । చంపంగఁ దలఁచితి సకవియోయకట!
కొని నీయవినీతియు సుతుల । కలితనంబును జూచి ఘనతరరోష
కముల్ మాని మెచ్చుగ శాంతబుద్ధిఁ । గైకొను" మనిన నక్కమలాక్షుకనియె
నీదు సద్వాక్యముల్ నిత్యంబు లనఘ! । అదట నేఁ గ్రోధి నదిచెప్పనేల?
గడంగఁ దెలిసితి నీదు వాక్యముల । వగపెల్ల మాని నే బావనుడ నైతి.
తమ్ముఁడగు పాండునరపతి సుతులు । ప్రీతియొనర్పంగఁ జేర్పవర్తింతు."
నుటయు శౌరి భీమార్జునయము । ఘనముగాఁ గ్రమమునఁ గానుపించుటయుఁ
ర మొప్ప వారలఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి । వరుసతో దీవించె, వారిజోదరుఁడు
గయుయుత్సునిఁ జూపఁ దద్ధర్షమునఁ । బిగియఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి ప్రియములు పలి
ర్మనందనుతోడ "ధర్మాత్ములార! । యగ్నిలి గాంధారి నటపోయి కనఁడు,

శ్రీవిభుండపుడు (చ)

మనమునఁ గలుగు సమ్మలికదీఱఁగ.

ధర్మజుని శపింపఁబూనిన గాంధారిని వ్యాసుఁ డుపశమింపఁజేయుట

అరయుంగ నీవేళ " ననినఁ బాండవులు | హరిపురస్సరముగా నటఁజని మ్రొక్కి
కరములు బాదముల్ గాఁగదలంగఁ | గరములు మొగిడిచి గాంధారి వారి
దీవింపనొల్లక తీవ్రకోపమున | భావంబులోన శాపంబీయఁ దలఁచి
యున్నచో, వ్యాసుఁ డత్యుగ్ర తపోధనుఁ | డున్నతోజ్జ్వలుఁ డొగిఁ బొ
సకలజనంబులు సాష్టాంగ మొరఁగి | ప్రకటనమస్కృతుల్ పరఁగంగఁ జేయఁ
గనుఁగొని, యప్పు డా గాంధారిఁ జూచి | 'మొనయు నోపడఁతి శపయింపక విన
[1] పాండవేయాగ్రజుపై నల్క మాను, | చండతర స్ఫూర్తి చనునమ్మ నీకు
ధర్మ తనూజుండు ధర్మాత్ముఁ డతుల | నిర్మల విజ్ఞాని నీకుఁ జెప్పెదను
కౌరవనాథుండు కదనరంగమున | కారయఁ బోవుచు నంబ దీవింపు
జయమగుఁ గాకని సరవితోఁ బలుకి | రయమున నీవు 'ధర్మము గల చోట
గలుగు జయం' బని కరఁగితో ననవె! | పొలుచు ధర్మంబునఁ బోడమైన ప
తనయుల వీరిని దయఁ జూడ వలయును, | మనమున మాను మా మాత్సర్య మ
అనవుడు గాంధారి వ్యాసమునీంద్రుఁ | గనుఁగొని పల్కె " సుఖంబునఁ జే
కలఁగితిఁ గాక యీ కౌంతేయులగ్ర | ములఁ బడఁ గుంతి కెట్టులౌ నాకు
తులువతనంబున దుర్యోధనుండు | కలనిలోఁ బోరాడఁగాఁ బాండుసుతులు
సరవిఁ గయ్యపుఁ బోటఁ జంపి రందఱిని | [2] గురుమతి నందుకేఁ గోపింపఁగాను
వారిచూడ భీముఁడన్యాయమార్గమునఁ | గురురాజు తొడలు నుగ్గుగాఁ జేసె

భీముఁడు వినీతుఁడై గాంధారికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగుట

అన విని వాయుజుఁ డతి భయంబునను | ఘన కంపితాంగుఁడై గాంధారికనిరె
" తలఁకొని చూడంగ ధర్మమె యైన | [3] నలి నధర్మంబె యైనను బ్రాణభీతిఁ
జేసితి నీతప్పు క్షితియెల్ల నెఱుఁగ | వాపఁగా సైరింపు వనజాతవదన!
ఎలమితో ద్రౌపది నీడ్చి తేఁ బనిచి | తలఁకొని యూరువుత్తరణికిఁ జూపఁ
గనుఁగొని 'యూరు భగ్నము సేతు' ననుచుఁ | బనివడి యే నాఁడు ప్రతిన చేసి
తటి నుత్తమక్షత్రధర్మజ్ఞులెల్ల | నెఱిఁ బ్రతిజ్ఞాహాని నిందింతురెపుడు.

కావునఁ బూనిక కడఁగి చేసితిని । సావధానముతో విచారింపు" మనిన
నద్దేవి యిట్లను "నానీచుఁ బట్టి । తద్దయు[1] నాట తగవు ధర్మంబు
అరయంగ నైనను నాగునే జడుఁడ । కురుగాక పచ్చినెత్తురుగొని క్రోలు
నట్టి క్రూరాత్ము లెవ్వారు నైనఁగలరె (?) । గట్టిగా" ననవుడు గాంధారి కనియె.
"ఆసభలోని కచంబులఁ బాంచాలి । గాసిగా నీడ్చి తత్కచ చీరలొలువ
నలుకన్నైనఁ జేసిన యా పాపకర్ముఁ । గలుషింపఁ బట్టి యాతని పస్పునేసు
రక్తంబు ద్రావుగా గణము గా నునుచుఁ । బొక్కి స్వపరాపచేఁ గట్టితిఁ బ్రతిన,
యనిగానఁ ద్రావితి, నన్యాయముల । నడుమనో నతఁ బట్టి నాతని శిరము త్రుంచి
శోణితంబు బానట మానడఁ బాతకము । క్షోణిలోపల నని శ్రుతి వినంబడును
తరము నీ యనుజుల కిల బాన నంత । గుణిత చిత్తుండనే ద్రోహినే!" యనిన
"నాగి నూర్గురుకొలఁగ నొక్కని నైన । జగతిలో నిల్పక నపడి నూర్వురను
ద్రుంచితివి, వగులో మీకెవ్వఁడైన । సంగతి[2] నెగ్గులాచరించిన నట్టి
వాఁడు లేఁడయ్యెనే! నదలక[3] యొకనిఁ । బోఁడిమి దీపింప భువిఁ జంపక న్న
నంతటఁ దప్పునే యాట నీప్రతిన! । ఎంతయు మాయన్న విల యేమనీఁడె?
ఎటువంటి వారైన నీరీతిఁ జంపు । కాటల చిత్తులు గలుగుదురె భాగలో!"
అని యని చింతించి యునుసూతిమీఁద । ఘనమైన కోపంబు గదుర 'నారాజు
నెచ్చోట నున్నవాఁ డేమి చేసెడిని । రచ్చఅ?' ననవుడు కంపించి ధర్మ
సుతుఁడు చేతులు మోడ్చి సువినయంబెసఁగఁ । గృతాంజలితోఁ బ్రదక్షిణ మొనరించి
మృదుభాషణంబున మెల్లనఁ గదిసి । పదముల కెఱఁగి యప్పాండవాగ్రజుఁడు
"కుంభిని నీ పుత్రకులఁ జంపినట్టి । గంభుండ శపియింపఁ దగదె యోతల్లి!
తమ్ములఁ బంధులఁ దాతల సుతులఁ । గ్రమ్మఱ చంపించిన ఖలునకు నాకు
నేటికీ జీవనం బేటికి రాజ్య । మేటికి భోగంబు లేటికి?" యనిన
మఱుమాట లాడంగ లేని గాంధారి । దొఱఁగాని నాలుక త్రొట్రుపడంగ
నెట్టన నిట్టూర్పు నిగిడించె, నేత్ర । [4] పట్టంబు నడుమఁ బరువడి వెడలి
యా పతివ్రత దృష్టి యాతని పోయి । భూపాలు నడపుత్రుంబులఁ జెంగటయును
గందినఁ జూచి యాఖండలసూతి । యందంద చనియె శ్రీహరి వెనుకకును,

1 చేసిన (క) 2 నెగులార్పఁ జాలినయట్టి 3 పట్టి (క) 4 పట్టాపృత స్వకంబు (మూ)

మారుతసూనుండు మాద్రినందనులు । వారక తిరుగుడువడి, రంతఁబోనఁ
దలకొన్నక్రోధంబు దక్కి గాంధారి । యలవడ ధర్మపుత్రాదులయందు
మాతృభావంబున మసలక నలికి । 'మీ తల్లిఁ గనుఁగొన మెలఁగుఁడు పొండు

పాండవులు కుంతియొద్ద కేఁగుట

అనునంత నందఱు నంతరంగమున । నునిచిన కలఁక తా మొయ్యన నిందఁ
బఱచి యచ్చట వోయి పరఁగంగఁ గుంతి । చరణాబ్జములమీఁదఁ జయ్యన వ్రాలి
కన్నీరు నిగిడింపఁగా, నేడ్చి కుంతి । యెన్నిక వారలనెత్తి వేగ్వాఱఁ
దనువులు నిమురుచు దారుణశస్త్ర । ఘనతర వ్రణములు గాంచి, సట్టూర్పు
నిడిగించి, యందఱ నెఱిఁ గౌఁగిలించి । బెగులుచుఁ బొగులుచు విహ్వల యయ్యె
ఆసమయంబున నతివ పాంచాలి । యాసమీపముఁజేరి యధిక శోకమునఁ
బదములపై వ్రాలి బాష్పంబులురల । నదనుగా వికలాంగియై త్రుంచివైన
ధృతి నెండ తాఁకిన తీఁగచందమున । క్షితిమీఁదఁ బొరలుచుఁ జెలఁగి యేడ్చుచు
'అకట! సౌభద్రాదులైన నీమనుమ । లకలంక వృత్తి నెందరిగిరో!' యనుచుఁ
బలవింపఁ బలవింప, భామకుంతియును । బలు రోదనమ్మున భామలుం దాను
నొనరంగ గాంధారి యున్న చోటికిని । బనవుచుఁ జనెఁ, దన పాదపద్మముల
కెఱఁగి పాంచాలియు నేడ్చుచు నున్న । తఱి, సడలుచును గాంధారి యిట్లనియె
“పుత్రశోకంబునఁ బొగులు నీదైన । గాత్రంబు కృశమయ్యెఁ, గంటి వాటిల్ల,
పుత్రవర్గముచావఁ *బొందె దుఃఖంబు । పౌత్రహీనతఁ గుంతి పాయునే వగపు!
నిన్ను నూరార్చెద నీరజవదన, । నన్ను నూరార్పు, మున్నతి నిద్దఱకును
సమమయ్యె దుఃఖంబు, జగతిలో నీవు । శమియింపు మింక విచారింపఁదగదు.
పుడమి 'నవశ్యమనుభోక్తవ్య' మనుచు । నుడుగక మ్రోయుచు నుండు వేదములు
వసుమతి నొసటను వ్రాసిన[1] వ్రాలు । నుసిగినఁబోవునే యూరకంబుకంధి!”
అని యట్లు భాషించె నర్థితో ననుచు । వినిపించుటయు మునుల్ వేడుకఁ బొంది
యనఘాత్మ, తరువాతనైన వృత్తాంత । మనవొప్పఁ జెప్పవే యని యడుగుటయు
బద్మపత్రాక్ష, గోపాలక, కృష్ణ, । పద్మాలయానాథ, పాపసంహార,

---

* 'పాండవచరము' అనుకర అద్దాంగికం 1 —

హరిహరబ్రహ్మాత్మ, హరనుతచరిత, । హరిముఖ్యాదిక్పాలకానీక వంద్య
చరణ సరోరుహ, సత్యస్వరూప, । పరమాత్మ, పరమేశ, భక్తమందార,
అణురూప, ఘనరూప, యాద్యంతరహిత, । మణివక్ష, కేశవ, మధుదైత్యహరణ,
ఘనమాని హృద్గేహకలిత సంగోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు
ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమనసుకవీంద్ర వర్య
రచితమౌ శ్రీచర్య రమ్యకావ్యమున । నుచితమై యాశ్వాస మొక్కటి యయ్యె

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీభోగిగిరినివాస, నిరతకోల్లాస । [illegible], శ్రీ[illegible], వాసుదే[illegible],
ఆగినాగాయగ, యోగ్యంతరగహింత, । [illegible], శ్రీవేంకటాద్రీశ ।
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు । [illegible]
"ఆకీతి గాంధారి [illegible] ద్రౌపది । [illegible]
వ్యాసమునీంద్రుని [illegible] । [illegible] దివ్యదృష్టి [illegible]
నాపోర్గు నిజమతి [illegible] । [illegible]
గొలది [illegible] గోచరంబైన । [illegible]
దెలియంగ [illegible] తెగి [illegible] లు, । [illegible]
ఘనశర [illegible] । [illegible] ప్రభువగా [illegible],
ద్రోణాని [illegible] । [illegible] పడిన
కేతనంబులు, [illegible] । [illegible],
గొడుగులపై [illegible] (?) । [illegible] పించాంబరములుc,
గేతంబుల [illegible] గ్రిందను నిండి । జాతి[illegible], శస్త్రాస్త్ర[illegible],
నాదపుశస్త్ర[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible] లును, జెదరిన దంతతింత్రి [illegible] లు,
బొంలు [illegible], [illegible] । [illegible] పేగులు, [illegible]
[illegible] । [illegible] శోణితము [illegible]
[illegible] । [illegible] కేయూరాది [illegible],
[illegible] । [illegible] నేయు [illegible]
శాకినీ భూత పిశాచ వేతాళ । [illegible] కృతులు,
కాక జంబుక [illegible] । [illegible] గలిగి
కడు ఘోరమై [illegible] రంగంబు । [illegible] గాంధారి [illegible],
తగవసర [illegible] । విదితం[illegible] గాండవే[illegible],
'నగవిషై బాంధవశవములకెల్ల । [illegible] విహితంబు గాఁగ

సకల సంతోషకరంబు నటసేయుఁ డనుచు | నిసిని గాంతిగానహరుఁడైన, దాను
దేవదేవుని సర్వదేవతాత్ముఁ డని | భావజజనకు శ్రీపతి హృషీకేశు
నారాయణుని జగన్నాథు ముకుందు | నంబుజోదరు భక్తవత్సలుఁ గృష్ణుఁ
గూడి యాధృతరాష్ట్రుఁ గూర్మితోఁ బోవ | నూరకుండక యత్యంత వేగమునఁ
గడకఁ గౌరవ కామినీ గణము | లెల్లను, చూడనొప్పుతోఁ, పతులు
సుతులును మిత్రులు సోదరులు నగుచు | క్షితిమీఁద నెంతయుఁ జేష్టలుదక్కి-
శవములై యుండంగ సరగున జూచి | భయమునఁ దత్తరింపవారు,
నురుపడి ధరమీఁద నొరఁగెడువారు, | పురపుర నేడ్చుచుఁ బొగిలెడువారు,
పొరలాడువారును బొక్కుచునుండు | నెఱచి దేహంబులు గ్రుచ్చిపట్టుచువారు,
కచభారములువీడఁ గనుఁగవ నశ్రు | కుచముల నాంధ్య భూషణములు
చెదరంగ ముత్యాలసేసలు రాలఁ | దుదల నడుగ లెంబులఁగ దుఃఖించువారు,
మునుకొని ... మోములు ... | కొన ... నైరంత గోవిందుఁజూచి
యతివ గాంధారి గన్నులు చేరఁబిలచి | యతుల శోకాక్రాంతయై యిట్టులనియె

గాంధారి శాలికలనుజూచి కృష్ణునితోఁ జెప్పి దుఃఖించుట

"హరి, జనార్దన, కేశ, నారాయణ, కృష్ణ, | మురహార, నగధర, పుండరీకాక్ష,
యనఘ, ... సేయఁ జూడు నా రీ | గాండ్లు ధృతరాష్ట్ర కోడండ్రు, మిగులఁ
గన్నీరు మున్నీరుగాఁ బడ్చుచును | గ్రన్నన యుద్ధరంగమునఁ దెగిన
తమ పురుషులమీఁదఁ దగిలి ... | ... నెక్కి- బలువిడిఁ [1] బొడుచు
నడఁపంగి యత్తి చేతులాడ ... | లుడిగియున్నారు దామోదర, కంటె!
అవని నిచ్ఛామృత్యుఁడనఁ బొగడొందు | వివిధ శౌర్యప్రభ విస్ఫూర్తి నుజసి
పరశురాముని భుజాబలమున గెలిచి | పరమవైష్ణవుఁడనఁ బ్రఖ్యాతినొంది
శరతల్పగతుఁడయ్యు నని ప్రాణములు | ధరియించి వాఁడు శాంతనవునిఁజూడు.
కురుకుమారులకు మక్కువ నేర్పి | వరఁగంగ నేర్పు భవ్యవిక్రముఁడు
ద్రోణునిఁజూచితే యాపెల్లఁబెను | క్షోణిపైఁ ... గోపికారమణ!
తొలఁగ కౌంతేయు ... | ... లఁతులు వెక్కఁ
జొదబద్ధములోత్త భాగ్యభోగముల | నాడట వర్తిల్లునట్టు యా ఘనుల

1 బొడవ – నడుమునో (క)

తనువులు చూచితే! ధరణిపైఁగూలి । యొనరంగ నున్నవి యుల్లంబులుఁ
చెవులకునింపుగా శ్రీరాగముఖ్య । వివిధగానంబులు వీణారవములు
నిత్యంబు వినుచుండు నృపులసన్నిధిని । నత్యంతముగ నక్కలఁజదుచున్నఁ
కర్పూర కస్తూరికాగంధ మెలమి । నేర్పొప్పఁబూసెడి యఖిలభూపతులు
తెలియ శోణితపంక దిగ్ధాంగులగుచు । బలమఱి భూమిపైఁ బడియున్నవా
ప్రాణముల్ విడిచియుఁ బరఁగినాస్త్రములఁ । ద్రాణఁ గృపాణముల్ తెగవిడ
ప్రధనరంగమున నప్రాణులుపోలెఁ । బ్రథితులై యున్న సద్భటులను గంటె
అట్టలకడ నుత్తమాంగంబు గాన । కట్టిట్టు దిక్కుల కరఁగెడువారు,
తలలు చేతులఁగొని తనువుఁబొదివి । పొలుపఱి ధరమీఁదఁ బొరలెడువారు
శిరములు మేనులఁజేర్చి భావించి । గురుతర శోకాబ్ధిఁ గ్రుంగెడువారు,
తునియలుపైకొన్నఁ దోడఁబడఁగూర్చి । జనితశోకముల మూర్ఛలఁ బొంది
హాయని యెలుఁగెత్తి యందందవగలఁ । బాయక మిక్కిలి పలవించువారు,
'ఇదెశిర మిదెపాద మిదెహస్తమనుచు । వెదకెడువారు నిర్విణ్ణులోవారు
నైయున్నవారల నంబురుహాక్ష ! । వేయువిధంబుల వీక్షింపవయ్య
నాపూర్వకర్మంబు నన్నింతసేయఁ । బాపపుఁగన్నులఁ బరికింపవలసె "

దుర్యోధనుని కళేబరము గాంచి గాంధారి విలపించుట

అనిపల్కి దుర్యోధనావనీశ్వరుని । ఘనకళేబరము దృగ్గతమైనఁ దరుణి
యురుదార నఱకిన యనఁటియుఁబోలె । ధరమీఁదఁబడి మూర్ఛ దద్దయుఁబొ
కొంతసేపునకు నక్కోమలి దెలిసి । యంతటఁ బరిచారికాంగన లూఁది
కొనిపోవఁ బోయి యక్కురుపతిఁ జేరి । కనుఁగవ సోనలై కన్నీరుదొరఁగఁ
బరఁగ నాతని కళేబరముపై వ్రాలి, । "కురురాజశేఖర ! గురు [1] మూర్తిధార
హా మేరుసమధీర ! హా రణశూర ! । హా మానినీమార ! హాభుజసార !
నీవిక్రమము పెంపు నీప్రతాపంబు । నీవైభవస్ఫూర్తి నీభోగమహిమ
నేఁ డెందుఁబోయెనో నృపసార్వభౌమ ! । పోఁడిమిచెడి యిట్లు పొరలంగ వలసె
తలకొని నూర్వురు తనయులలోన । వెలసినవాఁడవు వీరాగ్రగణ్య !

---
1 శక్తిధామ (5)

పుత్రశోకంబునఁ బొరలుచున్నాఁడు । ధాత్రి నీ ధృతరాష్ట్రుఁ డగఁ జూడవయ్య!
నీ కులకాంతలు నేఁ డింత వంత । దాకొని తమ తమ తనువులు మఱచి
యిలమీఁద నెలుఁగెత్తి యేడ్చుచున్నారు । వలదని వారల వారింపవయ్య!
పనివడి యెంతయుఁ బరలోకవిధులు । తనయులు సేతురు తల్లిదండ్రులకు,
కలగొని యదియెల్లఁ గల్లగాఁ జేసె । యెలమి నీ శోకంబు కేఁగితి తండ్రి!
జగతి 'దుర్యోధనుఁ డట' యనఁగఁ । బొగడొందె యెంతయు భూమిలోఁ గలుగు
రాజులు నీవెంపు రమణఁ జేయంగ । రాజరాజను పేరఁ బ్రజ్ఞ దీపించి
కడపట నీరీతిఁ గష్టంబునొంది । పుడమిపైఁ గూలితే భువనైకవీర!
దిక్కెవ్వ రిట మాకు! తెఱచిన యిల్లు । కుక్క చొచ్చినయట్లు కురుభూమి నింక
నెవ్వారు రక్షింతు రేమనఁగలము! । ఎవ్వారిఁ జేరుదు? మేమి సేయుదుము!”
అని బహువిధముల నధికశోకాబ్ధి । మునుఁగుచు మఱియు న మ్మురవైరిఁ జూచి
“అన్న, ముకుంద, దైత్యాంతక, కృష్ణ, । పన్నగపర్యంక, పద్మపత్రాక్ష,
ఈతఁడు రణమున కెత్తిపోవుచును । ఆతత భక్తి సాష్టాంగ దండంబు
వెట్టి చేతులు మోడ్చి ప్రేమ రెట్టింప । “గట్టిగా జయసిద్ధి గలుగ దీవింపు”
మని పల్క 'ధర్మ మెయ్యెడఁ గల దచట (?) । ఘనతర జయసిద్ధి గలిగెడు' నంటి.
అది యెటులనినఁ బాయక జూడ మెపుడు । గదనహేతువు, భూపగణముల [1] కెపుడు
మృత్యువు గావున మిగిసిలోన । నత్యంతభక్తితో నాత్మజుఁ డనుచుఁ
ప్రియములు పలికినఁ బెంపెల్లఁ జెడదె! । నయమొప్ప నడిగాన నందనుఁ బ్రేమ
దీవింపఁ జొంక సుస్థిర ధర్మయుక్తి । భావించి మధ్యస్థ భావలాడితివి
మఱియు న తనితోడ “మహితాహవమున । నెఱిమీఱ నెంతయు నిలిచి పోట్లాడి
వెలయంగ శస్త్రజీవితుఁ బరలోక । కలిత సౌఖ్యస్ఫూర్తి గనుఁగొను మనఘ!”
యని చెప్పి పనిచిన నంబుజాక్ష! । పనివడి యతఁడు నావని నేసి యరుల
దండిగా నెదిరించి తఱిమి ఖడ్గమున । ఖండించి పుణ్యలోకమునకుఁ బోయె
ననియుండఁగా నోవ దంతరంగంబు । ఘన తర శోక సంకలితమైనదియు.
తక్కక ధృతరాష్ట్ర ధరణీవల్లభుఁడు । దిక్కులేమి తలంచి ధృతి పొక్కుచున్న!
చాలిమితో నవరత్నసింహాసనమునఁ । గులకఁడు లెంతయుఁ గరకంకణముల

1 కెల్ల (చ)

ఘుణఘుణత్కారగ . . . . . . | . . . . పేమ
సుసుహితాన్మైశ్వర్య శోభితు . . . . | . . . .
ఘు . . . . | . . . .
విమరుడు దండ్రియు . . . . | . . . .
అనఘాత్మ, విధియు . . . . | . . . .
శౌలది నేకాదశ . . . . | . . . .
గగ చేత . . . . . . | . . . .
మఱియు . . . . | . . . .
కంబు గోడం . . . . . . | . . . .
రా దేవ . . . . . . | . . . .
సాలపుత్రో . . . . | . . . .
పైc . . . . | . . . .
మోపి ప్రాణేశ్వరు . . . . | . . . .
తెలివొందితి . . . . . . | . . . .
యున్నది యిట యీ . . . . | . . . .
సునుమని జూచి . . . . | . . . . !”
అని యిట్లు గాంధారి యుధి . . . | . . . .
. . . . [1] . . . | . . . .
. . . . | ప్రీతి . . . .
డియున్న వాఁడు, ద్రౌపది సీడ్చి తెచ్చి | . . . .
. . . . యీ దుశ్శాసనుండు | చీరలొల్చుచు . . . . . .
రువడి నేను దుర్యోధ . . . . | “ . . . .
. . . . దుఃఖంబుపాలు సేయంగ | . . . .
. . . పంచాస్యుడై . . . . | . . . . . భయంబు,
. . . . | . . . . ”
. . . . | . . . .

[1] పెట్టు గదలి (మా)

[illegible]హీంగో సూర్యసగూనప్రకాశ । విహింత తేజంబున వెలసె నేఘసుఁగు,
[illegible]గేహంబున కథివాధుఁ డగును । సంగతిగాఁగ నే [1]నరసుండు మింగె,
[illegible]నుగా ధాత్రిలో యుగాతసూజానకు । హృదయశల్యంబుగా నె [illegible] నెగడ
[illegible]ము [illegible]ల్లభుఁ దర్థిమై [2]వచ్చి । ఘనముగా నడిగినఁ గవచకుండలము
[illegible]డె [illegible] మహాహర్షంబుతోడ । వదలక యే దానవంతుఁ డొసంగె,
స[illegible]ంబులో జరాసంధుని గెలిచి । సమధిక విస్ఫూర్తి సఖ్యంబు చేసి
[illegible] [illegible] ంగ [illegible]లిసీనగర । ముమరంగ వేడుగ నాతఁడీయంగ
నే [illegible] గి[illegible] బెంపెక్కిన దాన । శాలియై వెలసిన చతురుఁ డీ ఘనుఁడు.
[illegible] భాస్వ[illegible]ంబ్రతు వతిశుభగాత్రు । నెట్లన చూచితే నీరజనాభ !
[illegible]లెల్లఁ దిరిగి [illegible] వచ్చి శోకింప । నతుల రజశ్శోణితాంగుఁ డై నాఁడు
[illegible] మీనఁ బ్రాణంబు వాసియును । వెలయు మొగంబున విలసిల్లువాఁడు
[illegible] శరచాపముల్ వదలనివాఁడు । కురువృద్ధుఁడగు బాహ్లీకునిఁ గనుఁగొంటె !

సైంధవు కళేబరముఁ జూచి గాంధారి దుఃఖించుట

[illegible]కి తప్పుబు నెఱుఁగఁ దలంచి । బలభేదిసూనుండు బలువిడిఁ బొదువ
[illegible]యు సుయోధనాది భూపతులు । తారడ్డపడగ నుద్ధత భుజాబలిమిఁ (?)
ద్రెవ్వనేసి సైంధవుఁడు కబంధ । కలితుఁడై యున్నాఁడు, [illegible]ంతేయు [illegible]
[illegible] ద్రాప[illegible]బట్టి తోడిఁ బడఁ బోవ । “[3][illegible]ల్లిదంబునఁ జంపఁ [illegible]డిగా దితఁడు
దుస్సలకు భర్త నున్నింపవలయు । ననుమాన మింకేల ?” యని గయతోడఁ
[illegible] రాఁడు, సంగ్రామ రంగమున । చేచి చంపిరి నేఁడు ఇభరాజవరద !
[illegible] [illegible] మీపాటికిఁ బోయె ! । నేటికిఁ జింతింప నిది దైవకృత్యము.
[illegible]ప్ప [illegible] వగ లేనియట్ల । తెలియక యటునిటు తిరుగుచున్నదియు
[illegible] నథ[illegible] ముఖముల నడంచి । జలజపత్రాక్ష, దుస్సలఁ గనుఁగొంటె !
[illegible]గి పార్థుండు చేసిన ప్రతిన । వలనుగా వేగుల నాగినే నెఱిఁగి
[illegible]ఁ బతికి దుస్సల చెప్పినట్టి । విరివైన బుద్ధులు వినుము శ్రీకృష్ణ !
[illegible]ంబు [illegible]వల [4]దీక్షమైనట్టి । విజయు ప్రతిజ్ఞకు విను [5]మడ్డమెద్ది ?
[illegible] సైంధవుఁగోట్ల [6]సమ్మకుము, । గురుఁ డర్జునుని మాఁరుకోనఁడు నిక్కంబు,

[illegible] 2 మెచ్చి (క) 3 బల్లిదుండై (క) 4 దీక్ష 5 [illegible]

సమరంబు నీకు నసాధ్యంబు, వేగ । యమతనూజుఁడు గాచు [1]నటకును బొమ్ము,
నామాట వినఁగదే! నాథ, సర్వజ్ఞ, । భామినీ పాంచాల, భానుప్రతాప!
శరణాగతార్తరక్షణ ధురీణుండు । కరుణ గల్గినవాఁడు గాంభీర్య జలధి,
ధర్మతనూజుండు ధర్మాత్ముఁ డతుల । నిర్మలవిజ్ఞాని నృపచక్రవర్తి
మఱఁదివిగాయుని మన్నింపఁగలఁడు । అఱలేనిభక్తితో నని పలుమాఱు
చెప్పినబుద్ధులు చెవిఁ బెట్టవైతి! । విప్పాట నింక నేనేమిసేయుదును!
పరికింప నానోముఫల మిట్టిదయ్యె! । ధరణి విశ్వస్తగాఁ దలఁచి యీ పాండు
ధరణీశతనయులు దయమాలి యకట! । దురములోఁ గూల్చిరే దుర్దాంతశౌర్య!"
అనిపాండుసూనుల నటదూఱఁదొడఁగెఁ, । గనుఁగొంచు దుస్సల కంజదళాక్షి!

శల్యుని కళేబరము గాంచి గాంధారి దురపిల్లుట

మొగిఁ గపోలము నేలమోవ బోరగిల । వగచెడి పడియున్నవాఁ డుత్తముండు
పూని యంబాలికాపుత్ర సూనులకు । మేనమామయ్యును మెఱసి రారాజుఁ
జేపట్టి శౌర్యసుస్థితి విలసిల్లి । ప్రాపుగాఁ గర్ణసారథ్యంబుచేసి
కర్ణశల్యంబులుగాఁ బల్కినట్టి । యర్ణవగంభీరుఁ డదె మద్రవిభుఁడు
మఱవక యిటువంటి మహీపతినాల్క । యుఱక కాకులు తినుచున్నవి కృష్ణ!
భగదత్తుఁ జూచితే! ప్రాగ్జ్యోతిషేశు । మగఁటిమిగల మహామహు శౌర్యధుర్యు
బలమునఁ దనసాటి పార్థివుల్గలరె! । కలితయశోరాశి కారుణ్యజలధి
భూరిశ్రవుని జూడు పుండరీకాక్ష! । వారక గ్రద్దలు వానిపై మూసరె" *
అనియిట్లు పేర్కొని యఖిలభూవిభుల । వనజాక్షి గాంధారి వారిజాక్షునకుఁ
జూపుచు నందంద శోకంబునిగుడఁ । గోపించి శ్రీకృష్ణుఁ గుత్సితవృత్తి

గాంధారి శ్రీకృష్ణునకు శాపంబొసఁగుట

వరఁగ వీరల కడ్డపడక యీరీతి । ఎరసి చ పించితి వక్కటా తగునె!
నిర్నామిచేసిరి నిఖిలకౌరవులు! । పన్నగాధిపతల్ప, భావింపవైతి!
అన్నదమ్ములలోన నటపదివేలు । ఎన్నికఁ గలహంబు లిలవచ్చుఁబోవు
అటిమిటి వారలేమైనఁగానిమ్ము, । అఱలేకమనక నీవాజిలోపలను

1 నటిట పోనిమ్ము (క) * భీష్మాదులఁగూర్చి చెప్పు విషయ మిట లుప్తము

విదితంబుగ కౌరవేయుల కెల్ల | చెదరకపట్టి చంపించితి గాన
* నంనిల ముప్పదియాఱవ నాఁట | భవదీయపుత్రులుఁ బౌత్రులుసఖులు
భ్రాతలు జ్ఞాతులు బంధువర్గములు | ప్రీతిగా నన్యోన్య కలహంబుచేసి
మడియుంగఁగలరు గాన మాధవ, వినుము, | ఎడపక నీవు దిక్కెవ్వరు లేక
ధరఁగాముకుఁడవు, తగుబంధువులను | గురుభూమి కలరీతిఁ గుందంగఁగలవు."
అని శాపమిచ్చి యావనిత యున్నంత | ఘనముగా గాంధారిఁ గనుఁగొని పలికె.
"ఏమమ్మ గాంధారి, యిట్లు కోపించి | భీమంబుగాఁబల్కఁ బేర్కొంటి వేఁదగున!
తెలియవు మున్ను గాఁ దే యోగ్యులకుఁ | గలదు శాపము, మునిగణవర్యుఁ డొసఁగె
సరవిమైఁ జక్రి చరణము మిట్లు | నిరతిఁ జేసితి విందు నీకేమిగాదె!
చలముతో యదువంశ జాతులకెపుడుఁ | గలదు [2] నాశము, వారి గదనరంగమున
మద [3] మెత్తి సురలును మాఱొడ్డలేరు | అదికారణంబుగా నన్యోన్యహతుల
మడియుట యక్కంబు మచ్చరంబేల! | కడు వెగిరపడంగ గాంధారి!" యనిన
పలుకులెంతయువిని పాండునందనులు | కలఁగొని దేహముల్ కంపించుచుండ
సవనలో బ్రాకెనీయాస పోకార్చి | తవిలి యేమెంచి యత్యంత దుఃఖమున
సచటఁగూర్చుండ, సయ్యాంబ కేయకుండు | సుచరిత్రుఁడగు ధర్మసూను కిట్లనియె
"ధర్మతనూభవ, ధర్మస్వరూప, | నిర్మలవిజ్ఞాన, నీతి ప్రసిద్ధ,
లీలఁ జచ్చినవారి లెక్కయంతయును | నీలోన నాకు నీ వెఱిఁగింపు" మనిన
"వినుము [4] శీలనాథ, విన్నవించెదను, | ఎనయంగ నిప్పుడు జెచ్చెఁగినవారు
ధారుణిలోన నుత్తమ విఖ్యాతులు | కోటి ముప్పదియాఱుకోట్లు మఱియు
నిరువదివేలును, నిక్కడి మాట | యిరువదినాల్గువే లినుమారుబదియుఁ
దెగి" రని చెప్పఁ ధృతరాష్ట్రుఁ డనియె | "పోగడంగ నేగతి పొందంగఁగలరు
వీరలందఱంగెల్ల వివరింపు" మనిన | నానాథ విస్ఫూర్తి నతఁ డిట్లనియె
"చెలఁగి శరాగ్ని వేల్చినవారు దివికిఁ | జలమునఁ బోయి యచ్చరలు సేవింపఁ
బ్రాజ్య కల్యాణులయి యాఖండలునకుఁ | బూజ్యులై యుందురు భూలోకనాథ!

---

* 'నేఁడాదిగ ముప్పదాఱగు నేఁడైన యద్దినమున' అని లిఖితప్రతి 1 జర్వణచర్విత (క)
2 కాదము 3 మేటి (చ) 4 భూపాలకా 5 వినిపింపు (చ)

పొందుగా శస్త్రాస్త్రములు తమ్ముఁ దాఁకి | నందంద ధరఁ బడినట్టి భూపతులు
పొగడ గుహ్యక లోకమున కేఁగి సౌఖ్య | మగణితంబుగఁ గాంచి యతిశయిల్లుదురు.
స్వామికార్యార్థమై చచ్చినవారు | ఆ మహేంద్రసమానులగుచు [1] నుందురు
విదితంబుగా నిట్టివిధమున నైన | గదనరంగంబునఁ గాయముల్ విడిచి
వెలసినధన్యులు విశ్వసన్నుతులు | కలిత గాంభీర్యులు ఘనపుణ్యనిధులు"
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁడనె "సనాథులకు | ననఘ! యనాథుల కగ్నికార్యములు
సేయంగవచ్చునే! చెప్పవే!" యనినఁ | బాయక పలికె నప్పాండవాగ్రజుఁడు
"నరనాథ, నిఖిలజనంబులు వీర | లరుహు మీఱఁగ సాహితాగ్నుల" ట్లనుచుఁ
జెప్పి పురోహితు శ్రేష్ఠు సన్మునిఁ | దప్పక ధౌమ్యునిఁ దగ నిరీక్షించి
సరవితో విదురసంజయ యుయుత్సులను | బరికించి యిట్లను "భరతవంశ్యులకుఁ
దలఁగక నాథ యుక్తముగ నంత్యజకుఁ | గాఁగక యగ్ని సంస్కారముల్ సేయుఁ"
డని యానతిచ్చిన యంతట వారు | పనిబూని సామముల్ బ్రాహ్మణుల్ చదివి
పనివడి ఋగ్యజుస్స్వరనంబు [2] సేయ | ఘనకోరి రారాజు మొదలుగాఁ గల్గు
వారికి నగ్ని పాంచవృత్తి నీయ | భూరితరంబుగఁ బొగలుప్పతిల్లఁ
బనిగొని బ్రహ్మాండభాండ మంతయును | ఘనమైన మంటలు గప్ప నాలోన
యమతనూజాతుండు నంగభూపతిని | గ్రమమొప్ప [illegible] గదలించి తాను
వెనుకొని సతులతో వేగంబె కదలి | చని గంగలోపల స్నానంబు చేసి
పొసఁగఁ దిలోదకంబులు వోయునంతఁ | గనుగొంది పృథయును గన్నీరుగ్రమ్మ
నల్లంత నెలుఁగెత్తి "హా కర్ణ!" యనుచు | నెల్లవారును విన నిట్టని పలికె

కర్ణుఁడు తన కొడుకని కుంతి ధర్మజున కెఱిఁగించుట

"ధర్మనందన, విను తరణితనూజుఁ | డర్మిలి మాకును నగ్రజుం డతఁడు
కర మొప్ప నాకు భాస్కరుని యంశమున | సరవితోఁ బుట్టిన సత్యసంధుండు
పోయుము తిలోదకంబులు వేగ." యనుచు | నాయెడ నంతయు నతని జన్మంబు
వివరింప నంతయు విని ధర్మజుండు | చెవులు గూడినయట్లు చేష్టలు దక్కి
ఘన శోకమునఁ బొంగి కన్నీరు నించి, | "యినకోటి సమతేజ! యినతనూజాత!

1 నుందురనఘ! 2 సేయుచు (చ)

యెవరు నీవృత్తాంత మెఱుఁగలేనైతి! |
[1]పాండునివర్గముగాఁ బరికించి కొలిచి | యుండలేనైతిగా యయ్యో నిన్ను !"
అని ధర్మజుఁడు గుండె ననిలనందనుఁడు | ఘనుఁడైన విజయుండుఁ బలుఁ గాఁచాలి
కన్నీరు దొరఁగ గద్గద కంఠులగుచు | విన్ననై తలవాంచి వెలవెల నగుచుఁ
దల్లిని దూఱుచు ధరఁ బొరలుచును |
"హా భానునందన! హాకులోద్ధార! | హా భుజబలశూర! యబ్ధిగంభీర!
నిత్యదానవినోద! నిర్మలాంగ! | సత్యసంధుఁడ! వైరి సంహారకార!"
యని పలు శోకింప, నంత ధర్మజుఁడు | కనఁగొని తల్లితోఁ గలఁగుచు ననియె.
"అనిల జన్మునకు ఘోరాహవంబునను | గొనకొని మిగుల మార్కొన నెవ్వఁడోపు,
ఘనుఁడైన దేవేంద్రాదిపతులు | అనిశంబు నెవ్వని కరగా పుత్రైరి,
వరఁగంగ నెవ్వాని బలశౌర్యములకు | నరునడి మనసేన లాడుఁగుచుండు,
అట్టి మార్తాండజు నగ్నిఁ గొంచునటు | లెట్టుదాఁచితివమ్మ! యేమిసేయుదును!

1 పాండునివర్గముగఁ బరికించి నిన్ను | నిండు వేడుకఁ గొల్చి నీపంపుచేసి
వెలఁగఁగ నెంతయు మేదినిలోన | వెలయింగ నాసలి విధియూరయె నిట్లు
ఉఱుఁగఁగ వచ్చునే! యేమిసేయుదును! | కటకటా నృపజాతి కాల్పనా యకట!
క్షితిలోనఁ బిత్రుసహోదర్యయున వాక్య | మతులితంబుగఁ జెప్ప నాకూన్న యమందు
అట వంటవానినే నా గానభూమిఁ | దటుకునఁ జంపితినో ధవళాక్ష, నీవు
నెఱిఁజంపనున్నను నిముఖంబర్ధి | నటియుఁజూడ నేనంచుఁ బల్కితిని
భ్రాతృఘాతకుఁను బంధుఘాతకుఁ | మాతృఘాతకమును మఱి పితృఘాత
మును గురువధం న మొగిఁ జేసినట్టి | ఘన కల్మషుండ, నాకతమునఁ గూలె
పగగంగ నేనిటు పాపంబుచేసి | ధరలోన మన్నాఁడ దైవమా యనుచు
హా విక్రమాకర, హాకులోద్ధార, | హావార్ధిగంభీర, హా కురుధీర,
పోయితే రాధేయ, పుణ్యవధేయ, | పోయితే భానుజ, పోయితే యకట,
నీ నయావిభవంబు నీవిక్రమంబు | నీ దానచాతురి నీ ప్రతాపంబు
కోలఁది ధారకునైనఁ గొనియాడ వశమె! | ఖల విపక్షప్రదీపుఁడవు
అని యిని మఱి శోకింప నా రాయుఁబుతుఁడు | ననిమిషేశ్వరపుత్త్రుఁ డట మాద్రిసుతులు
వెఱఁగంది ప్రపురోధ గపవంగ | ధరణిలోపల రాదు తథ్య మెంతయును
ఇట్టివృత్తాంతంబు తెలుఁగక యుంటి | పట్టిపోరితి మింత పాపంబు గలదె!
అని వాయుశోకింప (అదిగా మూలము)
2 సౌప్తాగి (3)

నభిమన్యుండు ద్రౌపదేయులును । సగవిశో దురమునఁ జచ్చినయపుడు
దుఃఖము గాదు, ఇఁక నేటి బ్రదుకు! । వంతమై [1]మాటికి వగవంగ వలసె ”
పలు తెఱంగుల యమతనూభవుఁడు । పలవించి ఎనవించి భానుసూనునకు
క ప్రదానంబు [2]గొానరించునంత, । నదలక వాయుజ నాగపుల్ కవలు
లఁ దిలోదకంబులు పోసి, రంత । మసలక ధృతరాష్ట్ర మండలేశ్వరుఁడు
ఎచు నుదకప్రదానంబు చేసె. । గానక మఱియు ధర్మజుఁడు దుఃఖించి
పుత్రువలన సౌభ్రాత్రమ్ము పొసఁగఁ । బవిమలమతి వాని భార్యలఁ బిలిచి
పుగా బహువిధంబుల గారవించి । వెలఁగఁ గర్ణునికిఁ గా వివిధ [3]పుణ్యములు
ంచి విప్రసంఘమ్ముల నెల్ల । రావించి దానముల్ రమణతోఁ జేసె. ”
యిట్లు జనమేజయ క్షితీశునకు । ముని చెప్పెనని చెప్ప మోదించి మునులు
నఘరాశ్న, తరువాత నైన వృత్తాంత । మనువొంది చెప్పవే” యని యడుగుటయు,
దృ్య, సర్వేశ, నీరజనాభ, । పరమేశ, పరమాత్మ, భక్తమందార,
రాజశయన, గోపాలక, శార్ఙ్గి, । మణిపక్షు, కేశవ, మాధవ, కృష్ణ,
పరాని వ్యాఘ్రదేహకలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
గత్పాల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, ప్రమోదనిధీశ,
వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
నాతుకూరి తిమ్మార్య తనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
వహా శ్రీపర్వ రమణ కావ్యమున । నుచితమై యాశ్వాసమొప్పె రెండవది.

(B) HISTORY

31 INDIAN POLITY A D 1000 TO 1918 Atmakuri Govindacharyulu
[9 Volumes Rs 85/-]
[Each Volume Rs 15/-]

(C) CRITICISM

3 KAVITHWA TATHWAVICHARAMU — by C R Ramalinga Reddy M A (Cantab) Hon D Litt (Andhra) Vice Chancellor Andhra University Waltair (Rs 8—0 0)

(D) GRAMMAR

5 VAIYAKARANA PARIJATAMU by V [illegible] Sastri Pandit Univer[illegible] College of Arts (Rs 3 -0 -0)

(E) LITERATURE

[illegible] ON V[illegible] by R Anantakrishna Sarma Lecturer [illegible] College Mysore (Rs 1 8 0)

HISTORY OF SANSKRIT LITERATURE [illegible] PERIOD (IN TELUGU) by [illegible] Sastri formerly Pandit [illegible] versity College of Arts (Rs 4 1 0)

HISTORY OF SANSKRIT LITERATURE [illegible] PERIOD (IN TELUGU) by same author (Rs 3 4 0)

HISTORY OF TELUGU LANGUAGE by [illegible] Narayana Rao M A Ph D [illegible] College Anantapur (In two [illegible] Each volume (Rs 6 0 0)

[illegible] by Sir C R Reddy M A (Cantab) D Litt (Andhra) Vice Chancellor [illegible] University Waltair (Rs [illegible] 8 0)

[illegible] Ranganatharamayanamu Edited by Vetuuri Prabhakara Sastri (Rs 7 8 0)

DWIPADA BHARATAM Vol I Edited [illegible] (Rs 10 0 0)

DWIPADA BHARATAM Vol II Edited [illegible] M A (Rs 13 0 0)

DWIPADA BHARATAM Vol III Edited [illegible] M A (Rs 15 0 0)

[illegible] Complete set of the three Volumes [illegible] (Rs 35 0 0)

(F) PHILOSOPHY

No 9 ANDHRA MIMAMSA NYAYA MUKTAVALI—(IN TELUGU)—A TREATISE ON MIMAMSA DARSANA—by K Gopalakrishna M A L T formerly Lecturer in Oriental Languages, Government Arts College Rajahmundry (Rs 1—

(G) SCIENCE

No 14 VISWARUPAM—(dealing with the physical Universe) written in popular Telugu by K Kondayya M Sc Chemistry Department Benares Hindu University Benares (Rs

No 20 TELUGU EQUIVALENTS OF TECHNICAL TERMS IN PHYSICS—by A Balankeswara B Sc (Hons) formerly Department of Physics J V D College of Science and Technology (Rs 0—13—0) (Inclusive of Pos

No 39 A Text Book on Trigonometry (In Telugu) by K Rangachari M A B L M R College Vizianagaram (Rs 1—0

No 41 TEXT BOOK ON ZOOLOGY (in Telugu) by R V Seshaiya M A Annamalai University Annamalainagar (Rs 5—8

III SANSKRIT

(A) VYAKARANA (Grammar)

No 6 CHITRAPRABHA—A COMMENTARY HARIDIKSHITA'S LAGHUSABDARATNA—[illegible] Hari Sastri—Edited with notes by Mahamahopadhyaya Kalaprapurna Tata Subbaraya Sastri Maharajah's Sanskrit College Vizianagaram (Rs 3—0—

No 2[illegible] Guruprasadam and Guruprasadasesha Edited by Mahamahopadhyaya Kalaprapurna Tata Subbaraya Sastri and Pati Venkateswara Sastri Part I (Rs 7—8—
Do do Part II (Rs 10—0—

(B) NYAYA

No 7 SANGAMESWARAKRODUM—ON JAGADISA'S SIDDHANTALAKSHANAM—by G Sangameswara Sastri (Rs 0—12—

(C) VEDANTA

No [illegible] Vivaranaprameya Sangraha (Sanskrit Text) Edited by S S Suryanarayana Sastri M A B Sc Bar at Law and Prof Saileswar Sen M A D Litt et D Phil (Rs 7—8—

Copies of the above publications can be had from the Registrar Andhra [illegible]